

ଚେତନା ଓ ଦିଗନ୍ତ

ଶ୍ରୀ ଧନେଶ୍ୱର ସାହୁ

ଚେତନାର ଦିଗନ୍ତ

ଲେଖକ
ଧନେଶ୍ୱର ସାହୁ

ପ୍ରକାଶକ
ନବଦିଗନ୍ତ
ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ-୨

ଚେତନାର ଦିଗନ୍ତ

ଲେଖକ :

ଶ୍ରୀ ଧନେଶ୍ୱର ସାହୁ

ପ୍ରକାଶକ :

ଶ୍ରୀ ବିଭୁ ପ୍ରସାଦ ତ୍ରିପାଠୀ

ନବଦିଗନ୍ତ

ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨

© ଶ୍ରୀ ଧନେଶ୍ୱର ସାହୁ

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ : ୨୦୨୨

ଛପା ସଂଖ୍ୟା : (୪୦୦ ଖଣ୍ଡ)

ପ୍ରଚ୍ଛଦ :

ବିଜୟ ପ୍ରଧାନ, କଟକ

ଅକ୍ଷରସଜ୍ଞା :

ସିରମା କମ୍ପ୍ୟୁଟର୍ସ, କଟକ

ମୁଦ୍ରଣ :

ଶୁଭମ୍ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, କଟକ

ମୂଲ୍ୟ : ଟ. ୫୫୦.୦୦

CHETANARA DIGANTA

Writer :

Sri Dhaneswar Sahoo

Published by :

Sri Bibhu Prasad Tripathy

NABADIGANTA

Binodbehari, Cuttack-2

© Sri Dhaneswar Sahoo

First Edition : 2022

Cover designed by :

Bijay Pradhan, Cuttack

Letter Setting by :

Sigma Computers, Cuttack

Printed at :

Shubham Printers, Cuttack

Price : ₹. 550.00

ସୁଖବନ୍ଧ

ଏହି ସଙ୍କଳନରେ ଥିବା ଲେଖାମାନ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଓ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ଏହି ସଂକଳନରେ ସ୍ଥାନିତ ହେବା ମୋ ପାଇଁ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ । ପ୍ରବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପାଇଁ ଲେଖା ଯାଇଥିବାରୁ ଏହାର କଳେବର ସୀମିତ ହୋଇଛି । ତେବେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟର କେତେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ମୁଁ ମୋର ଅବବୋଧ ଅନୁଯାୟୀ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ସୁତରାଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ଉପରେ ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ମୁକ୍ତ ରହିଛି ।

ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କୁ କେତେକ ମୁଖ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଆଧାର କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଏପରି କେତୋଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ଏପରି କେତୋଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ସେହି ସଂପର୍କିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଅଧିକ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ସମ୍ଭାବନାକୁ ଉନ୍ନତ ରଖିବା । ପ୍ରଥମରେ ଡିରିକ୍ଟି ‘ବାଦ’ ବା ଇଜିମ୍ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା ରହିଛି । ଦର୍ଶନ, ସମାଜ-ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସାହିତ୍ୟ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏକ ବାଦ କିଛିଟା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବା ବିଚାର ରଖିଥାଏ ଓ ଏକ ବାଦକୁ ନେଇ ଏକ ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା ସମ୍ଭବ । ତେବେ ଏଠାରେ ଏକ ବାଦ ସଂପର୍କରେ ସାଧାରଣ ସୂଚନା ଓ ସେହି ଭାବନା ସହ ସଂପୃକ୍ତ ମୌଳିକ ବିଚାରର ସାମାନ୍ୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି । ସେହିପରି ଅନ୍ୟ ଚାରିଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନିତ କରାଯାଇଛି ଯଥା (୧) ସମାଜ, ସତ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି (୨) ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ହେତୁବାଦ (୩) ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ ଓ ନୈତିକତା (୪) ଶିକ୍ଷା, ବିକାଶ ଓ ମାନବିକତା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରେଣୀରେ ରହିଥିବା ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ପରସ୍ପର ଭାବନା ସହ କିଛିଟା ଅନୁପୁରକ ଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଚାରଗତ ସଂଯୋଗ ରହିଥିବା ମନେହୁଏ । ବୈତାରିକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟକୁ ଆଧାର କରି ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଶ୍ରେଣୀକରଣ କରାଯାଇଛି । ଶେଷ ଭାଗରେ କେତେକ ବହିର ସମୀକ୍ଷାମୂଳକ ଆଲୋଚନା ଉପରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା ରହିଛି ।

ଏକ ଶ୍ରେଣୀରେ ରହିଥିବା ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ସମଧର୍ମୀ ଓ ସଂପୃକ୍ତ ବିଷୟ ଉପରେ କିଛି ବିସ୍ତାରିତ ଚିନ୍ତା ପାଠକ ପାଇପାରିବେ ବୋଲି ଆଶା କରୁଛି । ତେବେ ଲେଖା ଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଲେଖା ଯାଇଥିବାରୁ ଭାବନା ମାନଙ୍କର କେଉଁଠି କେଉଁଠି ଆଂଶିକ ପୁନରାବୃତ୍ତି ପାଠକ ମାନଙ୍କର ନଜରକୁ ଆସିବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ ନୁହେଁ । ମୁଁ ବିନୟର ସହ ଏହି ଦୁର୍ବଳତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛି ।

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅବବୋଧରେ ହେତୁବାଦୀ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ଓ ମାନବବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧରେ ମୁଁ ଗଭୀର ଆସ୍ଥାସ୍ଥାପନ କରେ । ହେତୁବାଦର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ମୁକ୍ତମନ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଓ ଏକ ବିଚାରଶୀଳ ଜୀବନ-ଦୃଷ୍ଟି । ମାନବ ସତ୍ତ୍ୱତାର କ୍ରମବିକାଶର କାହାଣୀରୁ ଏହା ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ସତ୍ତ୍ୱତାରେ ଯାହା କିଛି ବିକଶିତ ହୋଇଛି ସେସବୁ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସର ପରିଣାମ ମାତ୍ର । ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟ ହୋଇଛି, ବିଚାରଶୀଳ ଭାବରେ ଜୀବନ, ସମାଜ, ପ୍ରକୃତି ଓ ତାର ପରିବେଶକୁ ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛି ତା'ର ପରିଣାମରୁ ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇଛି ଓ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି । ଏହା ହିଁ ହେତୁବାଦର ନିହିତାର୍ଥ । ସେହିପରି ମାନବବାଦୀ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିର ବିକାଶ ହେତୁ ସମତା, ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ, ମାନବିକ ଅଧିକାର ଓ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ବୈଚାରିକ ସ୍ତରରେ ଓ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ ହୋଇଛି । ସଂସାରରୁ ନାନା ଭେଦଭାବ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ, କୁସଂସ୍କାର, ଅମାନବିକ ପରଂପରା ଓ ଅହେତୁକ ଭାବନା ରାଜିକୁ ଦୂର କରିବାରେ ହେତୁବାଦ ଓ ମାନବବାଦ ପ୍ରୟାସ କରିଆସିଛି । ବସ୍ତୁତଃ ମୋ ବିଚାରରେ ହେତୁବାଦ ଓ ମାନବବାଦ ଦୁଇଟି ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଯାହାର ଦିଗନ୍ତ ଜୀବନଧର୍ମୀ ଓ ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ । ମୁଁ ଏହି ଦୁଇ ମୂଲ୍ୟବୋଧରେ ଗଭୀର ଆସ୍ଥାସ୍ଥାପନ କରେ ଓ ମୋର ଲେଖାମାନ ଏହି ଦୁଇ ଭାବଧାରା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ।

ଲେଖାଟିଏ ସମ୍ଭାବପତ୍ର ବା ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ (ଏବେ ଲେଖକଙ୍କ ଟେଲିଫୋନ ନମ୍ବର ସଂପାଦକମାନେ ଲେଖା ତଳେ ଦେଉଥିବାରୁ) କିଛି ଅପରିଚିତ ପାଠକ ଫୋନ କରି ସେମାନଙ୍କର ମତାମତ ଦିଅନ୍ତି, କେହି କେହି ବି ନିଜର ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ଜଣାନ୍ତି । ମୁଁ ପାଠକ ମାନଙ୍କର ମତାମତକୁ ସମ୍ମାନର ସହ ଗ୍ରହଣ କରେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ମତ ପାଇଁ ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଏ । ଏହା ଦ୍ୱାରା କେତେକ ପାଠକଙ୍କ ସହ ବନ୍ଧନ ଯୋଡ଼ି ହୁଏ ।

ନମ୍ରତାର ସହ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି ଯେ ଏହି ଧାରାର ଏହା ମୋର
ଚତୁର୍ଥ ପୁସ୍ତକ । ପୂର୍ବରୁ ଜୀବନ ଜିଜ୍ଞାସା, ଜୀବନ ଅନ୍ୱେଷା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଜିଜ୍ଞାସା ନାମରେ
ତିନିଟି ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ।

ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବିକାଶ ଯୋଗୁ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ରହୁଥିବା କିଛି ପାଠକ
ବନ୍ଧୁ ଏବେ ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ନିୟମିତ ଇ-ପେପର ମାଧ୍ୟମରେ ପଢ଼ି ପାରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରିୟ
ହେତୁବାଦୀ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ବାଲ୍ମୀକି ନାୟକ ଓ ତାଙ୍କର ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମମତା ନାୟକ
ମୋର ଲେଖାମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ିବା ସହ ସେସବୁକୁ ଫେସ୍-ବୁକ୍‌ରେ ପୋଷ୍ଟିଂ କରନ୍ତି ଯାହାଦ୍ୱାରା
ତାହା ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିପାରିବ । ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ହୃଦୟଭରା କୃତଜ୍ଞତା
ଜଣାଉଛି । ମୋର ଅନେକ ସାଥୀ ଓ ଅତୀତର ସହକର୍ମୀ ଲେଖାଲେଖି ପାଇଁ ମୋତେ
ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋର ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଜ୍ଞାପନ
କରୁଛି । ବିଶେଷ କରି ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ଅଧ୍ୟାପକ ତମରୁଧର ବେହେରା, ଭାଷାବିତ୍ ତତ୍କୃର
ଭରତଚନ୍ଦ୍ର ନାଥ, ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଡ. କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ ଓ ଡ. ରତିକାନ୍ତ ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ମୋର
କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି । ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଶାସକ ଓ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ଗଙ୍ଗାଧର ସାହୁ
ମୋର ଭାବନାର ଜଣେ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ପାଠକ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଛି ।
ଓଡ଼ିଶା ମାନବବାଦୀ- ହେତୁବାଦୀ ସଂଗଠନର ସାଥୀବୃନ୍ଦ ମୋ ଲିଖିତ ବହିମାନଙ୍କର
ପ୍ରସାର କରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ହୃଦୟରୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

ଏହି ପୁସ୍ତକଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ‘ନବଦିଗନ୍ତ’ର ସ୍ୱତ୍ୱଧିକାରୀ
ଶ୍ରୀ ବିଭୁ ପ୍ରସାଦ ତ୍ରିପାଠୀ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାରୁ ମୁଁ ପ୍ରକାଶକଙ୍କୁ ମୋର ଧନ୍ୟବାଦ
ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ଧନେଶ୍ୱର ସାହୁ

ଏ-୪/୪୦୫,

ଜୀବନ ଆନନ୍ଦ ଏଲ୍.ଆଇ.ସି. ପ୍ଲଟ୍

ଖଣ୍ଡଗିରି, ଭୁବନେଶ୍ୱର-୩୦

ଫୋନ୍ : ୯୪୩୮୫୪୭୮୯୫

ସୂଚିପତ୍ର

କ୍ର.ନଂ.	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
	ବାଦ ଓ ବିଚାର	
୧ ॥	ବସ୍ତୁବାଦ	୧୧
୨ ॥	ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ	୧୫
୩ ॥	ମାନବବାଦ	୧୯
୪ ॥	ଅନୁଭବବାଦ	୨୪
୫ ॥	ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ	୨୮
୬ ॥	ହେତୁବାଦ	୩୨
୭ ॥	ଇଶ୍ଵରବାଦ (୧)	୩୬
୮ ॥	ଇଶ୍ଵରବାଦ (୨)	୪୦
୯ ॥	ନିରୀଶ୍ଵରବାଦ	୪୪
୧୦ ॥	ଅସ୍ତିତ୍ଵବାଦ	୪୮
୧୧ ॥	ସୁଖବାଦ	୫୨
୧୨ ॥	ସଂଶୟବାଦ	୫୬
୧୩ ॥	ସନ୍ତାପବାଦ	୬୦
୧୪ ॥	ଦୁଃଖବାଦ	୬୪
୧୫ ॥	ମୌଳିକବାଦ	୬୮
୧୬ ॥	ସମାଜବାଦ	୭୨
୧୭ ॥	ବୈରାଗ୍ୟବାଦ	୭୬
୧୮ ॥	ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରବାଦ	୮୦
୧୯ ॥	ପ୍ରକୃତିବାଦ	୮୪
୨୦ ॥	ନ୍ୟାସବାଦ	୮୮
୨୧ ॥	ବାସ୍ତବବାଦ	୯୨
୨୨ ॥	ଅଦୈତବାଦ	୯୬

କ୍ର.ନଂ.	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୨୩ ॥	ବିଶିଷ୍ଟାଦ୍ୱୈତବାଦ	୧୦୦
୨୪ ॥	ଦ୍ୱୈତବାଦ	୧୦୪
୨୫ ॥	ଦ୍ୱୈତାଦ୍ୱୈତବାଦ	୧୦୮
୨୬ ॥	ଅନେକାନ୍ତବାଦ	୧୧୧
୨୭ ॥	ଶୈବବାଦ	୧୧୫
୨୮ ॥	ପ୍ରେତବାଦ	୧୨୦
୨୯ ॥	ପରାଧର୍ମବାଦ	୧୨୪
୩୦ ॥	ଆଧୁନିକତାବାଦ	୧୨୮

ସମାଜ, ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି

୩୧ ॥	ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି : ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ	୧୩୨
୩୨ ॥	ଆଦର୍ଶ ଜନରାଜ୍ୟ : ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ସ୍ଥିତି	୧୩୬
୩୩ ॥	ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ	୧୪୦
୩୪ ॥	ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ବନାମ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବ	୧୪୪
୩୫ ॥	ସୁଖ ବନାମ ସଂପନ୍ନତା	୧୪୮
୩୬ ॥	କୁମୋଦ୍ୱିତି ପଥରେ...	୧୫୨
୩୭ ॥	ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜ : ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ	୧୫୬
୩୮ ॥	ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି	୧୬୦
୩୯ ॥	ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା	୧୬୪
୪୦ ॥	ସଭ୍ୟତା ବିକାଶର ମାନବିକ ଦିଗନ୍ତ	୧୬୮
୪୧ ॥	ସଭ୍ୟତା ଓ ଇତିହାସ	୧୭୨
୪୨ ॥	ସଭ୍ୟତାର ବିତର୍କନା	୧୭୬
୪୩ ॥	ତିନିଟି ବିଶ୍ୱର କାହାଣୀ	୧୮୦
୪୪ ॥	ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ	୧୮୪
୪୫ ॥	ସଭ୍ୟତା ଓ ସଙ୍କଟ	୧୮୯
୪୬ ॥	ବିକାଶ ଓ ବିତର୍କନା	୧୯୪

କ୍ର.ନଂ.	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
---------	------	--------

ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ହେତୁବାଦ

୪୭	ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିକାଶ	୧୯୮
୪୮	ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଓ ବିଶ୍ୱବୃଷ୍ଟି	୨୦୨
୪୯	ସୃଜନଶୀଳତାର ଦିଗନ୍ତ	୨୦୬
୫୦	ବ୍ୟକ୍ତିସ୍ୱଭାବ ଓ ଆଧୁନିକତା	୨୧୦
୫୧	ପ୍ରକୃତି ଓ ମାନବିକ ଅନୁସନ୍ଧିତା	୨୧୪
୫୨	ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସଭ୍ୟତାର ଭବିଷ୍ୟତ	୨୧୮
୫୩	ଚିନ୍ତନର ଦିଗନ୍ତ	୨୨୨
୫୪	ବିଦ୍ରୋହୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ	୨୨୬
୫୫	ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ କ୍ଷୋଭ	୨୨୯
୫୬	ମହିମାନ୍ବିତ ପ୍ରତିଭା	୨୩୩
୫୭	ଉତ୍କର୍ଷର ଦୁଇ ଦିଗନ୍ତ	୨୩୭
୫୮	ବିଜ୍ଞାନ ବନାମ ବିଶ୍ୱାସ	୨୪୦
୫୯	ମୃତ୍ୟୁ : ଏକ ମାନବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ	୨୪୪
୬୦	କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅନଗ୍ରସରତା	୨୪୦
୬୧	ବ୍ୟକ୍ତି ଚେତନାର ରୂପାନ୍ତର	୨୪୪
୬୨	କୁସଂସ୍କାରର ସମାଜତତ୍ତ୍ୱ	୨୪୯
୬୩	ବଳାକ୍ରାର ଓ ବ୍ୟକ୍ତି-ମୂଲ୍ୟ	୨୬୫

ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ ଓ ନୈତିକତା

୬୪	ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ଧର୍ମ	୨୭୦
୬୫	ସାମାଜିକ ବିବର୍ତ୍ତନରେ ଧର୍ମ	୨୭୪
୬୬	ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶରେ ଧର୍ମ	୨୭୮
୬୭	ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ	୨୮୨
୬୮	ନୈତିକତା : କିଛି ଅନୁଚିନ୍ତା	୨୮୭
୬୯	ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଅନୁଭବ	୨୯୧

କ୍ର.ନଂ.	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୭୦	ନୈତିକତା ଓ ଈଶ୍ଵର	୨୯୫
୭୧	ଜୀବନ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ବାଉଁ	୨୯୯
୭୨	ଦର୍ଶନର ଦିଗନ୍ତ	୩୦୩
୭୩	ଦର୍ଶନ ଓ ସାଂପ୍ରତିକ ଆହ୍ଵାନ	୩୦୭
୭୪	ଜୀବନର ବିରୋଧାଭାସ	୩୧୧
୭୫	ଧର୍ମ ବନାମ ଧର୍ମାନ୍ଧତା	୩୧୫
୭୬	ନୈତିକତା ବନାମ ଧର୍ମ	୩୧୯
୭୭	ସତ୍ୟତା ଓ ଧାର୍ମିକ ନବଜାଗରଣ	୩୨୩
୭୮	ଶ୍ରେୟର ପରିଭାଷା	୩୨୭
୭୯	ଧର୍ମ ଓ ଧର୍ମାନ୍ଧ ଜୀବନଧାରା	୩୩୧
୮୦	ପ୍ରାରବ୍ଧ ଓ ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବତା	୩୩୬
୮୧	ଦର୍ଶନ ଦିବସର ଅନୁଚିନ୍ତା	୩୪୧
୮୨	କର୍ମସଂସ୍କୃତି ବନାମ ଅନଗ୍ରସରତା	୩୪୫

ଶିକ୍ଷା, ଅଧିକାର ଓ ମାନବିକତା

୮୩	ବୌଦ୍ଧିକତା ଓ ସାମାଜିକ ଉତ୍କର୍ଷ	୩୪୯
୮୪	ବିବିଧତା ବନାମ ଭେଦଭାବ	୩୫୩
୮୫	ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ	୩୫୭
୮୬	ମତୀ ବନାମ ଅସି	୩୬୨
୮୭	ଜୀବନର ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟ	୩୬୬
୮୮	ଶିଶୁ ଅଧିକାର	୩୭୦
୮୯	ମୂଲ୍ୟବୋଧର କ୍ରମବିକାଶ	୩୭୪
୯୦	ଜୀବନବୋଧର ଦୁଇ ଦିଗନ୍ତ	୩୭୮
୯୧	ମାନବିକତାର ପରିଭାଷା	୩୮୨
୯୨	ସଂପନ୍ନତା ବନାମ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ	୩୮୬
୯୩	ସାମର୍ଥ୍ୟର ଦିଗନ୍ତ	୩୯୦

କ୍ର.ନଂ.	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୯୪ ॥	ରାଜ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ସ୍ଥିତି	୩୯୩
୯୫ ॥	ଲୋକଶିକ୍ଷା	୩୯୮

ବହିର ଦିଗନ୍ତ

୯୬ ॥	ନିହାର ରଞ୍ଜନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ “ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ”	୪୦୩
୯୭ ॥	ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାଶଙ୍କ “ଧର୍ମ ଚେତନାର ଭିନ୍ନ ସ୍ୱର”	୪୦୯
୯୮ ॥	ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତିଙ୍କ “ଓଡ଼ିଶାରେ ଦର୍ଶନ ଶିକ୍ଷାର ଇତିହାସ”	୪୧୫
୯୯ ॥	ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ନାୟକଙ୍କ “ମୋ ଜୀବନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ପୂର୍ଣ୍ଣି”	୪୨୬
୧୦୦ ॥	ଭୂପେନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ “ଜିତିନି କି ହାରିନି”	୪୩୮
୧୦୧ ॥	ବନବହାରୀ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ “ଦର୍ଶନର କାହାଣୀ”	୪୪୬

ବସ୍ତୁବାଦ

ବସ୍ତୁବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଏହା ଏକ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସାୟ ବିଚାର । ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନ ପରିସରରେ ଏକ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ସମୟରେ ବିଶ୍ୱର ମୂଳ ସତ୍ତା କ'ଣ ଏହା ନେଇ ଗମ୍ଭୀର ଆଲୋଚନା ହେଉଥିଲା । ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର କିଛି ଆଦିକାରଣ ରହିଛି କି ? ଯଦି ରହିଛି ତାର ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ ? ତାହା ଏକ ନା ଏକାଧିକ ? ଏସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିତାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ବିଶ୍ୱର ମୌଳିକ ସତ୍ତା ଆଲୋଚନା ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବିଭିନ୍ନ ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ତତ୍ତ୍ୱମାନ ରହିଛି । ଏକତତ୍ତ୍ୱବାଦ ବା ଅଦ୍ୱୈତବାଦ, ଦ୍ୱୈତବାଦ, ବହୁସତ୍ତାବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ବିଭିନ୍ନ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାର ଦେଇ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବନାର ବିଭିନ୍ନ ଧାରା ରହିଛି । ବସ୍ତୁବାଦ ଏକ ଏକତତ୍ତ୍ୱବାଦୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଏହାନୁଯାୟୀ ବିଶ୍ୱରେ ଯାହା ସବୁ ରହିଛି ତାହାର ମୂଳ ସତ୍ତା ହେଉଛି ବସ୍ତୁ ବା ଭୌତିକ ଉପାଦାନ । ଭୌତିକ ସତ୍ତା ବିଶ୍ୱର ମୂଳସତ୍ତା ବୋଲି ଉଭୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦର୍ଶନଧାରାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ଭୌତିକ ବସ୍ତୁକୁ ମୂଳ ସତ୍ତା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତିରେ ସ୍ଥିତି ଥିବା ସକଳ ବିଷୟକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରନ୍ତି ସେହି ଦାର୍ଶନିକ ଭାବଧାରାକୁ ବସ୍ତୁବାଦ କୁହାଯାଏ । ବସ୍ତୁକୁ ଏକକ ମୂଳସତ୍ତା ଭାବରେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବାରୁ ଏହାକୁ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଏକତତ୍ତ୍ୱବାଦ ବା ମନିଷ୍ଟିକ ମାଟେରିଆଲିଜିମ୍ କୁହାଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ଏକ ଈଶ୍ୱର ବା ବ୍ରହ୍ମକୁ ମୂଳ ସତ୍ତା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ବିଶ୍ୱର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଏକତତ୍ତ୍ୱବାଦ କୁହାଯାଉଛି ।

ବସ୍ତୁବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ଚିନ୍ତା, ଚେତନା ଇତ୍ୟାଦି ଯେତେ ସବୁ ମାନସିକ କ୍ରିୟା ରହିଛି ସେସବୁ ମସ୍ତିଷ୍କ ଓ ସ୍ନାୟବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପରିଣାମ ମାତ୍ର । ଜୈବିକ ବିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମନୁଷ୍ୟ ପାଖରେ ଉନ୍ନତ ମସ୍ତିଷ୍କର ବିକାଶ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ମଣିଷ ପାଖରେ ଚିନ୍ତା, ଚେତନା, ଭାଷା କହିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଚାରଶୀଳତାର କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଏହା ପଶ୍ଚାତରେ କୋଟି କୋଟି ବର୍ଷର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ବିବର୍ତ୍ତନର ଧାରା ରହିଛି । ତେବେ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ବସ୍ତୁରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ମସ୍ତିଷ୍କ ବି ଏକ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବସ୍ତୁ

ଓ କୌଣସି କାରଣରୁ ମଣ୍ଡିଷର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ବି ପିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ମଣ୍ଡିଷର କ୍ରିୟା ବନ୍ଦ ହେଲେ ପ୍ରାଣୀ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡେ । ମୃତ୍ୟୁ ଦ୍ଵାରା ଶରୀରରୁ ଯେ କୌଣସି ଚେତନ ସତ୍ତା ବା ଆତ୍ମା ପୃଥକ୍ ହୋଇଯାଏ ଏହାକୁ ବସ୍ତୁବାଦ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ, କାରଣ ଏହା ପକ୍ଷାତରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁନିଷ ବା ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଆଧାର ନାହିଁ । ଏକ ପ୍ରାଣୀ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ସତ୍ତାର ସଂଯୋଗ ନୁହେଁ । ଜୀବନର ଅନ୍ତିତ୍ଵ ଶରୀର ଭିତରେ ଏକ ସୂକ୍ଷ୍ମାତିସୂକ୍ଷ୍ମ ସତ୍ତାର ଉପସ୍ଥିତିର ସୂଚନା ଦିଏ ନାହିଁ । ବରଂ ଏକ ଶରୀରରେ ଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ଜୀବକୋଷ ମଧ୍ୟରେ ସଂପନ୍ନ ହେଉଥିବା ରାସାୟନିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପରିଣାମ ହିଁ ଜୀବନ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଶ୍ଵାସକ୍ରିୟା ଓ ରକ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହେଉଛି । ଯେତେବେଳେ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପରିସମାପ୍ତି ହୁଏ ବା କୌଣସି କାରଣରୁ ଏହା ବନ୍ଦ ହୁଏ, ତାହାଦ୍ଵାରା ଜୀବ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡେ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବ୍ୟତୀତ ଯେପରି ଅଗ୍ନିର ସ୍ଥିତି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ସେହିପରି ଶରୀର ବ୍ୟତୀତ ଜୀବନର ସ୍ଥିତି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଦହନ ନ ହେଲେ ଯେପରି ଅଗ୍ନି ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି ଶରୀର ଭିତରେ ଥିବା କୋଷ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ରାସାୟନିକ କ୍ରିୟାର ଅଭାବରେ ଜୀବନର ଅନ୍ତିତ୍ଵ ରହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ଦର୍ଶନରେ ଡେମୋକ୍ରିଟସ ଓ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନରେ କଣାଦ୍ ପ୍ରଥମେ ପରମାଣୁର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ପଞ୍ଚଭୂତର ଧାରଣା ରହିଛି ସେଥିରୁ ସବୁ ବିଷୟର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି ବୋଲି ପ୍ରାଚୀନ ବିଶ୍ଵାସ ରହିଥିଲା । ସେହି ମୌଳିକ ବସ୍ତୁମାନ ହେଲା-ସ୍ଥିତି ବା ପୃଥିବୀ, ଜଳ, ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ ଓ ଆକାଶ । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭୂତ ବିଭାଜ୍ୟ ଓ ଏହାର ଅବିଭାଜିତ ଅଂଶ ହେଲା ପରମାଣୁ । ପରମାଣୁମାନଙ୍କର ସଂଯୋଗରେ ଭୂତ ଓ ଭୂତମାନଙ୍କର ସଂଯୋଗରେ ବସ୍ତୁ ସତ୍ତା ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି ବୋଲି ପ୍ରାଚୀନ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ରହିଥିଲା । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବିଶେଷକରି ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶଦ୍ଵାରା ଏହା ଜଣାପଡିଲା ଯେ ଏ ବିଶ୍ଵରେ ଶହେରୁ ଅଧିକ ମୌଳିକ ବସ୍ତୁ ରହିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୌଳିକ ବସ୍ତୁର ପରମାଣୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର । ପରମାଣୁ ବିଭାଜ୍ୟ ଓ ଏହା ପ୍ରୋଟନ୍, ଇଲେକ୍ଟ୍ରନ୍ ଓ ନିଉଟ୍ରନ୍ରେ ଗଠିତ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ କେତେ କେତେ ନୂଆ ତଥ୍ୟ ଭିତ୍ତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଦେଇପାରିଛି ।

ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ ବସ୍ତୁର କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ଅବସ୍ଥା ପରମାଣୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତି ଭଣ୍ଡାର । ବସ୍ତୁ ଶକ୍ତିର ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର । ବସ୍ତୁର କ୍ଷୟ ନାହିଁ ବା ଏହା ଧ୍ଵଂସ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଅବସ୍ଥାରୁ ଅନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାକୁ ରୂପାନ୍ତରିତ

ହୋଇପାରିବ । ବସ୍ତୁ ଅବିନାଶୀ, ଏହାର ରୂପାନ୍ତର ବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ରହିଛି କିନ୍ତୁ ଏହାର ବିଲୁପ୍ତି ନାହିଁ । ବସ୍ତୁ ଯେପରି ଅବିନାଶୀ, ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅବିନାଶୀ । ଶକ୍ତି ବସ୍ତୁ ଭିତରେ ସୁପ୍ତାବସ୍ଥାରେ ରହିଥାଏ । ଶକ୍ତି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ, ଯେପରି ଯାନ୍ତ୍ରିକ, ବୈଦ୍ୟୁତିକ, ପାରମାଣବିକ, ରାସାୟନିକ ଇତ୍ୟାଦି । ଆଲୋକ, ଉତ୍ତାପ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ଏକ ଏକ ପ୍ରକାରର ଶକ୍ତି । ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ, କାର୍ଯ୍ୟ ସଂପାଦନ ଶକ୍ତିର ରୂପାନ୍ତରାକରଣର ସୂଚନା ଦିଏ । ବିଜ୍ଞାନ ବସ୍ତୁ ଓ ଶକ୍ତିର ଅବିନାଶିତ୍ୱକୁ ପ୍ରମାଣ କରିପାରିଛି । ଶକ୍ତିର ଅନେକ ଉତ୍ସ ରହିପାରେ, ତେବେ ଶକ୍ତି ମୌଳିକତଃ ଏକ । ଉତ୍ସ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କିମ୍ବା ଅବସ୍ଥା ଭେଦରେ ଶକ୍ତିର ନାମକରଣ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସକଳ ଶକ୍ତି ଏକ । ବସ୍ତୁ ଓ ଶକ୍ତି ଅବିନାଶୀ, କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିତିରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥିତିକୁ ତାହାର ରୂପାନ୍ତରାକରଣ ସମ୍ଭବ । ଆଧୁନିକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ବସ୍ତୁବାଦକୁ ସାଂପ୍ରତିକ ପରିତାଷାରେ ଭୌତିକବାଦ କୁହାଯାଉଛି ।

ବସ୍ତୁବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ, ଦୈତବାଦ, ଭାବବାଦ ଓ ପ୍ରତ୍ୟୟବାଦର ପରିପତ୍ତୀ । ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବଧାରା ଏକ ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ବିଶ୍ୱ ଓ ମାନବୀୟ ସ୍ଥିତିକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସତ୍ତାବାଦ (ontological reality) ର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ଯେକୌଣସି ଦୁଇଟି ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସତ୍ତାବାଦଜନିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପରସ୍ପର-ବିରୋଧୀ ହେବା ଦେଖାଯାଏ, ଯେହେତୁ ଏସବୁ ଦାର୍ଶନିକ ପରିକଳ୍ପନା ମାତ୍ର ।

ତେବେ ବସ୍ତୁବାଦ ବା ଭୌତିକବାଦର କେତେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଭିତରକୁ ଆସି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ବସ୍ତୁତଃ ବସ୍ତୁବାଦ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ବସ୍ତୁବାଦ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଏକ ବିଶ୍ୱ-ଦୃଷ୍ଟି ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଏହାନୁଯାୟୀ ବିଶ୍ୱରେ ଯାହା କିଛି ଅଛି ସେସବୁ ବସ୍ତୁ ବା ବସ୍ତୁର ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର । ମାନବୀୟ ପ୍ରୟାସଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟତାର ଭୌତିକ ବିକାଶ ଓ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ଏହି ମାନବତ୍ୱରେ ବସ୍ତୁବାଦକୁ ଏକ ବିଶ୍ୱଦୃଷ୍ଟି ଓ ଏପରିକି ଏକ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ଭାବରେ କେହି ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତି ।

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଦାର୍ଶନିକ କାର୍ଲମାର୍କ୍ସ ଦୃଢ଼ାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦର ଯେଉଁ ବିଚାର ଦେଲେ ତାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଥିଲା । ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ,

ଶୋଷଣହୀନ, ଶ୍ରେଣୀବିହୀନ, ସମୃଦ୍ଧ ସମାଜବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପରିକଳ୍ପନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାର୍କସଙ୍କର ଦୃଢ଼ାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ବୈପ୍ଳବିକ ଥିଲା । ସତ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାକୁ ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା କିପରି ପ୍ରଭାବିତ କରିଆସିଛି ତାହାର ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ବିଶ୍ଳେଷଣ ମାର୍କସ ଓ ତାଙ୍କର ସାଥୀ ଏଙ୍ଗେଲସ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସମାଜରେ ରହିଥିବା ଭେଦଭାବ, ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଜନ ଓ ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୌତିକ ବିକାଶ ଓ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପରିଣତି ମାତ୍ର । ମାନବ ସମାଜର ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ନୁହଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ଭାଗ୍ୟର ପରିଣତି ନୁହଁ । ଏହା ସମାଜର ଭୌତିକ ସ୍ଥିତି ଓ ଶୋଷଣଭିତ୍ତିକ ଶ୍ରେଣୀଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିଣତି । ଦୃଢ଼ାତ୍ମକ ବସ୍ତୁବାଦ ଜଗତକୁ ପ୍ରକୃତିର ନିୟମାନୁଯାୟୀ ଚଳମାନ ବସ୍ତୁ ଭାବରେ ଦେଖେ ଓ ସମାଜର ରୀତି, ନୀତି ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉତ୍ପାଦନ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଜ୍ଞାତାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିବା ଦର୍ଶାଏ । ବସ୍ତୁବାଦକୁ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରକ୍ରିୟା ସହ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବାରେ ମାର୍କସଙ୍କର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ।

ବସ୍ତୁବାଦ ଯାହା ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଚିନ୍ତାଚେତନାର ବିକାଶଧାରାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ

ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ ଏକ ତତ୍ତ୍ୱମାମାୟା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ଏହା ଦର୍ଶନର ପରିସରଭୁକ୍ତ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ବ୍ୟତୀତ ଏହାର କେତେକ ଧାର୍ମିକ ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ଦିଗ ରହିଛି । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ତତ୍ତ୍ୱମାମାୟା ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଥାଏ-ବିଶ୍ୱର ମୂଳ ସତ୍ତାର ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ ? ଏହା ଏକ ନା ଏକାଧିକ ? ଯେଉଁ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗ୍ରହଣକରେ ଯେ ଏ ବିଶ୍ୱର ମୂଳସତ୍ତାର ସ୍ୱରୂପ ହେଉଛି ଚେତନା, ତାହା ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦରେ ଆତ୍ମା, ଆତ୍ମନ, ଚେତନା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ମୂଳତତ୍ତ୍ୱ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ବସ୍ତୁବାଦ ବସ୍ତୁକୁ ଅବିନାଶୀ ମୂଳସତ୍ତା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ବେଳେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ ଚେତନାକୁ ମୂଳସତ୍ତା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଉଭୟ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ଓ ଇଉରୋପୀୟ ଦର୍ଶନ ପରଂପରାରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଏହାର ବିଭିନ୍ନ ଧାରା ରହିବା ଜଣାଯାଏ । ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନର ଯୋଗାତାର ଦର୍ଶନ ପରଂପରା ଓ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ଅଦୈତବାଦ, ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦ, ଶୁଦ୍ଧାଦୈତବାଦ ଭାବଧାରାରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦର ପରିପ୍ରକାଶ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି ଇଉରୋପୀୟ ଦର୍ଶନଧାରାରେ ପ୍ଲେଟୋ, ବର୍କଲେ, ହେଗେଲ ଓ ବ୍ରାଡଲେ ପ୍ରଭୃତି ଦାର୍ଶନିକଗଣ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଯେକୌଣସି ଦୁଇଜଣ ଦାର୍ଶନିକ ଗୋଟିଏ ମୁଖ୍ୟ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରାର ପ୍ରବକ୍ତା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ବିଚାର, ବିଶ୍ଳେଷଣ, ମାମାୟା ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ଭିନ୍ନତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । ଦର୍ଶନ ପରିଭାଷାରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦର କେତେକ ମୁଖ୍ୟ ଧାରା ହେଲା ପ୍ରତ୍ୟୟବାଦ, ପ୍ରତ୍ୟୟସତ୍ତାବାଦ, ଭାବବାଦ, ଚିଦ୍ବାଦ ଇତ୍ୟାଦି । ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାରାର ତତ୍ତ୍ୱମାମାୟା ତଥା ଜ୍ଞାନମାମାୟା ପରିପ୍ରକାଶ ରହିଛି ।

ଯେଉଁ ଦର୍ଶନଧାରାରେ ଚେତନା ବା ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଦିଆଯାଇଛି ତାହା ଏକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦୀ ବିଚାର । ବିଶ୍ୱର ସର୍ବୋତ୍ତମ ସତ୍ତାର ସ୍ୱରୂପ ହେଉଛି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚେତନାମୟ । ପୁନଶ୍ଚ କେଉଁ କେଉଁ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ବ୍ରହ୍ମନ୍ଙ୍କୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସତ୍ତା ଓ ସବୁକିଛିର ମୂଳ କାରଣ ବୋଲି କବ୍ଜନା କରାଯାଇଛି । ଆମ ପାଖରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହେଉଥିବା

ବସ୍ତୁଜଗତ ବାସ୍ତବ ନୁହେଁ, ତାହା ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଓ ସର୍ତ୍ତସାପେକ୍ଷ । ବସ୍ତୁ ସ୍ୱରୂପରେ ସତ୍ ନୁହେଁ, ଯାହା ସ୍ୱରୂପରେ ସତ୍ ତାହା ହେଲା ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଚେତନା । ପରମସତ୍ତା ହିଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ସତ୍ୟ ଓ ତାହା ସ୍ୱରୂପରେ ଚେତନାମୟ । ପୁନଶ୍ଚ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ ପରିସରରେ ଏକତତ୍ତ୍ୱବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି ଓ ବହୁତତ୍ତ୍ୱବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଆମ ଚେତନା ଓ ମନର ସ୍ୱରୂପ ବାହ୍ୟଜଗତକୁ ଆମକୁ ଯେପରି ପ୍ରତିଭାତ କରାଏ, ଆମେ ତାହାକୁ ସେହିପରି ଜ୍ଞେୟ ହେଉ । ଆମ ଚେତନା ବାହାରେ ସତ୍ତାର ସ୍ୱରୂପ ଆମ ପାଇଁ କୌଣସି ଅର୍ଥ ରଖେ ନାହିଁ । ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସୀ ପରିସରରେ ସତ୍ତାର ମୌଳିକ ସ୍ୱରୂପ ନେଇ ନାନା ପ୍ରକାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ରହିଛି । ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ବିଶ୍ୱକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରିବା ଦେଖାଯାଏ । ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସୀୟ ଜ୍ଞାନ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଟ ନୁହଁ କିମ୍ବା ତଥ୍ୟାଧାରିତ ନୁହଁ । ସେସବୁ ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ଅବଧାରଣା ମାତ୍ର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦାର୍ଶନିକ ଯେଉଁମାନେ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସାଜନିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ସ୍ୱକାୟ ଧାରାରେ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଅବବୋଧ କରିଛନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ଶଙ୍କର, ରାମାନୁଜ, ମାଧ୍ୱ, କପିଳ, ନାଗାର୍ଜୁନ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରବାଣ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସକମାନେ ଓ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ପ୍ଲେଟୋ, ଲାଇବିନିସ୍, ହେଗେଲ, ବର୍କଲେ, ବ୍ରାଡଲେ ଇତ୍ୟାଦି ବିଖ୍ୟାତ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ।

ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ମଣିଷର ଏକ ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମା ରହିଛି ଓ ଆତ୍ମା ମୃତ୍ୟୁପରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଅଶରୀର ସ୍ଥିତିରେ ରହିପାରେ । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଜୈନଧର୍ମ, ପାର୍ଶୀଧର୍ମ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ, ଇସଲାମ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ଆତ୍ମାର ଅବିନାଶିତ୍ୱ ସଂପର୍କରେ ବିଶ୍ୱାସମାନ ରହିଛି । ଏହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ନିଜସ୍ୱ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଚାର ରହିଛି । କେତେକ ଧର୍ମର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି ଯେ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ରହିଛି କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟେତର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ କେତେକ ଧର୍ମରେ ଜନ୍ମାନ୍ତରବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଧର୍ମରେ ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମର କଥା କୁହାଯାଇଛି କିନ୍ତୁ ଜନ୍ମାନ୍ତରବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଧର୍ମମାନ ଜନ୍ମାନ୍ତରବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମା ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରରେ ଘୂରିବୁଲେ । ଜନ୍ମ, ଜନ୍ମପରେ ମୃତ୍ୟୁ, ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପୁଣି ଜନ୍ମ ଏହି ଚକ୍ରରେ

ଆତ୍ମା ମୁକ୍ତି ନ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘୂରି ବୁଲୁଥାଏ । ମୁକ୍ତି, ମୋକ୍ଷ ବା ନିର୍ବାଣ ପାଇବା ପରେ ଆତ୍ମାର ଆଉ କିନ୍ତୁ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେବେ ମୁକ୍ତିରେ ଆତ୍ମା କେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ରହେ, ତାର ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ସଭା ରହେ କିମ୍ବା ସେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଦେହରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଏ ତାହା ନେଇ ମଧ୍ୟ ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ଯେଉଁ ଧର୍ମମାନେ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦରେ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ ସ୍ବର୍ଗ, ନରକର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆତ୍ମା ‘ଆତ୍ମାଜଗତରେ’ ରହେ । ବିଶ୍ବର ଅନ୍ତିମ ଦିନରେ ଏକ ବିଚାର ଦିବସ ଆସିବ । ବିଚାର ଦିବସରେ ସବୁ ଆତ୍ମାମାନେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବେ । ଈଶ୍ବର ଆତ୍ମାମାନଙ୍କର ବିଚାର କରି ଭଲ ଆତ୍ମା ମାନଙ୍କୁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ସ୍ବର୍ଗକୁ ପଠାଇବେ ଓ ମନ୍ଦାତ୍ମାମାନଙ୍କୁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ନରକକୁ ପଠାଇବେ । ଆତ୍ମା ସଂପର୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମଧାରା ମାନଙ୍କରେ ଏହିପରି ନାନା ପରିକଳ୍ପନା ମାନ ରହିଛି । ସବୁ ଧର୍ମମାନ ଆତ୍ମା ସ୍ବରୂପରେ ଚେତନ ଓ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆତ୍ମା ମାନଙ୍କର ଅଶରୀର ଅସ୍ଥିତ ରହିବା ବିଶ୍ବାସ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମାର ସ୍ବରୂପ, ପ୍ରକୃତି, ଭବିଷ୍ୟତ ସ୍ଥିତି, ମୁକ୍ତିର ଲକ୍ଷଣ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁବିଧ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ନାନା ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ କଳ୍ପନା ମାନ କରିଛନ୍ତି । ଧାର୍ମିକ ଭାବନାମାନ ଯେହେତୁ କେବଳ ବିଶ୍ବାସ ମାତ୍ର ଓ ସେସବୁ ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ପରିସରରେ ବହୁ ଅତୀତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ବିଭିନ୍ନ ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ବାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିପରି ନାନା ବିକଳ ଚିନ୍ତାଧାରା ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଚିକିତ୍ସାବିଜ୍ଞାନ ଓ ମନୋବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଶ୍ବାସ ଥିଲା ଯେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ସହ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରିହେବ । କେତେକ ତଥାକଥିତ ପରାମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମା ସହ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ ନେଇ କିଛି କୌଶଳର ବିକାଶ କରିଥିଲେ ଓ ଏହି ସଂପର୍କକୁ ସେତେବେଳେ ସ୍ଥିରରୁଆଲ ରିଲେସନ ବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏସବୁର ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣଦ୍ବାରା ଏସବୁ ଭାବନା ଧୀରେ ଧୀରେ ଲୋପପାଇଲା କାରଣ ଏସବୁ ସତ୍ୟାଧାରିତ ନଥିଲା ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ ସହ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ବାସ, ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ତେବେ ଏହାର ନୈତିକ ଦିଗନ୍ତଟି ବେଶ୍ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ । ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଅସ୍ଥିତ୍ବରେ ଆତ୍ମା ରଖୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସମଗ୍ର ମଣିଷସମାଜକୁ ଭ୍ରାତୃତ୍ବର ବନ୍ଧନରେ ଯୋଡିବା ଓ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସନ୍ତାନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା ଏକ ବଡ଼ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉପଲବ୍ଧି ହେବ । ସମ୍ଭବତଃ ଧର୍ମମାନଙ୍କ ଭିତରେ

ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦ, ସ୍ୱର୍ଗ-ନରକ ଇତ୍ୟାଦି ଭାବନାର ବିକାଶ କରିବା ପଣ୍ଡାତରେ ଲୋକଚରିତ୍ରକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାର ପରିକଳ୍ପନା ହୁଏତ ଥିଲା । ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ବିଶ୍ୱଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ଭାବ ଓ ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ନୂତନ ପରିଭାଷା ହେବ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ସମାଜର ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ ଘଟିବ, ସୁଖଶାନ୍ତିର ପରିବେଶ ଆସିବ ଓ ଏକ ପ୍ରୀତିଭରା ପୃଥିବୀର ସ୍ୱପ୍ନ ସାକାର ହେବ ତାହା ହିଁ ହେବ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିକାଶ । ସତ୍ୟତାର ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ଭୌତିକ ବିକାଶ ସହ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିକାଶ ନ ହେଲେ ସଂସାର ସୁନ୍ଦରତର ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ମଣିଷ ଚେତନାର ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦିଗଟି ହେଲା ମାନବିକତା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା । ଜୀବନର ସକଳ ପ୍ରେୟ ଉତ୍ତରେ ଏହି ଶ୍ରେୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜକୁ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉତ୍ତରଣ ଦେଇପାରିବ । ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ମାନବିକ ମହାନୁଭବତାର ମହାଦାପକୁ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରତ୍ନଳିତ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ପୁରୁଷ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ମାନବବାଦ

ମାନବବାଦ ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ସମାଜଶାସ୍ତ୍ର, ବିଜ୍ଞାନ, ହେତୁବାଦ, ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଏହାର ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବାର କାରଣ ହେଉଛି ମାନବିକ ଶ୍ରେୟସାଧନ । ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ଥିତିରେ କିପରି ଉନ୍ନତି ହେବ, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଧିକ ନ୍ୟାୟାଧାରିତ ହେବ, ସମାଜରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ମନ୍ଦ ବା ଇତିଲର ଦୂରୀକରଣ ହେବ, ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଅଧିକ ଶୃଙ୍ଖଳା, ସଂହତି ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତାର ବିକାଶ ହେବ ଓ ସର୍ବୋପରି ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ କିପରି ବୃଦ୍ଧି ଘଟିବ ଏଥିପାଇଁ ଯେତେବେଳେ ସଂପୃକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଏ ତାହା ମାନବବାଦର ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସମାଜରେ, ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଓ ଏପରିକି ମାନବ ସମୁଦାୟରେ ସର୍ବଦା କିଛି ନା କିଛି ସଂକଟ ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ସତ୍ୟତାର ବିକାଶଠାରୁ ଆଜିର ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜରେ ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା, ହିଂସା, ମନ୍ଦ, ସଂକଟ, ଅନ୍ୟାୟ, ବୈଷମ୍ୟ, ଶୋଷଣ, ଭେଦଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ରହିଆସିଛି । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ସଫଳତା ମିଳିଲାଣି, ତଥାପି ସମାଜରେ ନାନା କୁସଂସ୍କାର, ଅଜ୍ଞତା, ଅହେତୁକ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଆସିଛି । ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅନେକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିପାରିଲାଣି, ତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସମାଜର କେତେ କେତେ ଲୋକ ଉପମାନବୀୟ ସ୍ତରରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି । ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସମାଜବାଦ, ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବନାଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲାଣି, ତଥାପି ସମାଜରେ ନାନା ଭେଦଭାବ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିଦ୍ୱେଷ, କେତେ କେତେ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଅମାନବିକତାର କାହାଣୀ ପ୍ରତିଦିନ ଆମ ସଂସାରରେ ଘଟୁଛି । ସତ୍ୟତା ଆରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ଏକ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ଓ ସୁଖପ୍ରଦ ଜୀବନ ପାଇଁ ମଣିଷ ପ୍ରୟାସ କରିଆସିଛି । ଏହି ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ, ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଓ ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁ କେତେ କେତେ ସତ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି, ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ସଫଳତା ମିଳିଛି, ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯୋଗୁ ମହାମାରୀ ଜନିତ ମାନବିକ ଦୁଃଖ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ ଗଣମୃତ୍ୟୁକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋଭାବ ବୃଦ୍ଧିପାଇଛି ଓ ମାନବିକ

ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ସଚେତନତା ଆସିପାରିଛି । ଏସବୁ ସଫଳତା ପଟ୍ଟାଭରେ ମାନବିକ ଉଦ୍ୟମ ରହିଛି ଓ ମନୁଷ୍ୟର ସଂକଟ ପ୍ରତି ସଂପୃକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ।

ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ଯାହା ସବୁ ସଫଳତା ମିଳିଛି ତାହା ପଟ୍ଟାଭରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ସହ ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ । ବହୁ ଅତୀତରେ ଜଣେ ଗ୍ରୀକ୍ ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରୋଟାଗୋରାସ କହିଥିଲେ ଯେ ‘ମନୁଷ୍ୟ ହିଁ ସବୁର ମାନଦଣ୍ଡ’ । ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ ବ୍ୟତୀତ ସମାଜକୁ ଉନ୍ନତ କରିବା, ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ଓ ଏକ ସୁଖପ୍ରଦ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ଅଜ୍ଞତା ରହିଥିଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗର ଇତିହାସ ଥିଲା ଅନ୍ଧକାରମୟ । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ଅନେକ ସମୟରେ ରାଜ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ, ହିଂସା ଓ ନାନା ବର୍ବରତାର କାହାଣୀମାନ ଘଟୁଥିଲା । ଆମ ପୃଥିବୀରେ ମଣିଷ ଉପରେ ମଣିଷର ଅତ୍ୟାଚାରର କାହାଣୀ ଥିଲା ହୃଦୟବିଦାରକ । ଅସ୍ତ୍ରଶୃଙ୍ଗତା, ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା, ବର୍ଣ୍ଣବିେଷମ୍ୟ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ମହିଳା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସଭ୍ୟତା ଇତିହାସର ଅନ୍ଧକାରର କାହାଣୀ । ମଣିଷ ହିଁ ଅନ୍ୟ ମଣିଷର ଦୁଃଖର କାରଣ ହେବା ଇତିହାସର ଉପଲବ୍ଧି । ତେବେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚିନ୍ତାଚେତନାର ବିକାଶ ସହ ମାନବିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ବିକାଶ ହେବା ସଭ୍ୟତାର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଅତୀତରେ କେହି କେହି ମାନବଦରଦୀ ଦାର୍ଶନିକ, ଲେଖକ, ସମାଜସେବୀ ବା ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ କରିଛନ୍ତି, ଏକ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ପାଇଁ ଆନ୍ତରିକ ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ମାନବବାଦର ପ୍ରବକ୍ତା ଓ ସାମାଜିକ ବିବେକର ପ୍ରତିନିଧି ।

ମାନବବାଦ ଧୀରେ ଧୀରେ ଏକ ସମାଜଦର୍ଶନ ଓ ସଭ୍ୟ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଭାବେ ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଓ ଜ୍ଞାନବାସ୍ତବର ଯୁଗ ପରେ ଭିତ୍ତି ନେଇଛି । ଏହି ସମାଜଦର୍ଶନରୁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ସେହିପରି ଏକ ଶୋଷଣମୁକ୍ତ, ସମତାଭିତ୍ତିକ ତଥା ଶ୍ରେଣୀବିହୀନ ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଇଁ ଗମ୍ଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଏପରିକି ରାଜତନ୍ତ୍ରରୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ପୂର୍ଣ୍ଣବାଦରୁ ସମାଜବାଦ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦରୁ ଜାତୀୟତା ବାଦର ବିକାଶ ପାଇଁ କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏସବୁ ବି ମାନବବାଦ ବିସ୍ତାରରେ ସହାୟକ ହୋଇଛନ୍ତି । ତେବେ ସମ୍ମାନଜନକ ଭାବେ ବଞ୍ଚିବା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପଭୋଗ କରିବା, ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ଘଟାଇବା ଓ ସୁଖପ୍ରଦ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରୟାସୀ ହେବା ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାକୃତିକ ଅଧିକାର ଏହି ବିଚାର ବିଶେଷତାଢ଼ାରେ ହିଁ ଚିନ୍ତାସ୍ତରକୁ ଆସିଛି ।

ସାହିତ୍ୟ, କଳା, ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ବିଚାରଶୀଳ ଚିନ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ୱଜନଶୀଳ ଆବେଦନମାନ ଯେପରି ମାନବିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଭିତରୁ ବିକଶିତ ହୋଇଛି, ସେହିପରି ମାନବିକ ଅଧିକାର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଓ ଏକ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାନବିକ ବିଚାରଶୀଳତା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସାର୍ବଜନୀନ ସ୍ୱାକୃତି ଲାଭ କରିଛି । ଏକ ଉନ୍ନତ ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ହେବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସେବା, ବୃତ୍ତିଚୟନ, ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା, ପରିବାର ଗଠନ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟକ୍ତିର ଯେ ମୌଳିକ ଅଧିକାର ଏହା ବି ମାନବବାଦର ବିସ୍ତାରିତ ଅର୍ଥ । ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ମାନବବାଦର ଏକ ବାସ୍ତବ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ “ମାନବିକ ଅଧିକାରର ସାର୍ବଜନୀନ ଘୋଷଣାନାମା” ରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହି ଘୋଷଣାନାମାରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଧିକାରର ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି ତାହା ଯେ ସଭ୍ୟ ଜୀବନବୋଧର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ତାହା ମନେହୁଏ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଏହାର ସଫଳ ରୂପାୟନ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସରେ ଯେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ଏହା ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅଭୀପ୍ସା । ଆମ ସଂସାରରୁ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜରୁ ସକଳ ଭେଦଭାବ, ହିଂସା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା, ଶୋଷଣ ଓ ଅମାନବିକତାର ଦୂରୀକରଣ ହୋଇପାରିଲେ ସଭ୍ୟତା ମାନବିକତାର ଶିତିରେ ଯେ ବହୁ ଆଗକୁ ଯାଇପାରିବ ଏହା ମନେହୁଏ । ପୃଥିବୀର କେତେକ ଦେଶରେ ହୁଏତ ଏ ସମସ୍ୟା ନଥାଇପାରେ । ଯେଉଁଠି ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଚାରଧାରା ଓ ନାଗରିକ ସଚେତନତାର ସ୍ତର ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରିଛି ସେଠାରେ ଲୋକଚରିତ୍ର ଉନ୍ନତ ହେବା କୁହାଯାଇପାରେ । ଏହା ସହିତ ସମାଜର ବିବେକ ଭାବେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ନାଗରିକ ସମାଜ ବା ସିଭିଲ ସୋସାଇଟି ଧୀରେ ଧୀରେ ଏକ ସ୍ୱସ୍ଥ ଓ ନ୍ୟାୟିକ ସମାଜ ଦିଗରେ ସଂପୃକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରୁଛି । ସମାଜର ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟାୟ, ଅବିବେକିତା ଓ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ହେଉଛି ସଚେତନ ନାଗରିକ ସମାଜ ସେଠାରେ ପ୍ରତିବାଦର ସ୍ୱର ସୃଷ୍ଟିକରୁଛି ଓ ସାମାଜିକ ସଚେତନତା ଦିଗରେ ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛି । ସାମାଜିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ସଚେତନ ନାଗରିକ ସମାଜର ସଂପୃକ୍ତି ସରକାର, ପ୍ରଶାସନ ଓ ନ୍ୟାୟିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବାହାରେ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇପାରୁଛି । ଏହି ସବୁ ସଚେତନତା ମଧ୍ୟଦେଇ ମାନବିକତାର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରସାରିତ ହେଉଛି ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଉନ୍ନତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ।

ମାନବ ସମାଜରେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ ଯେପରି ମାନବାୟ ପ୍ରୟାସଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି, ସେହିପରି କେତେକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର କ୍ରମବିକାଶ ଗଭୀର ଅନୁଶୀଳନ ଓ ବିଚାରଶୀଳତା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଛି । କୌଣସି ଆଦର୍ଶ, ସଭ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ,

ନ୍ୟାୟ, ମାନବୀୟ ସମ୍ବେଦନ ଇତ୍ୟାଦି ଆକାଶରୁ ଖସି ନାହିଁ କିମ୍ବା କହିତ ଦିଅଁ ଦେବତା ଦେଇନାହାନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ବାଧୀନତା, ସମତା, ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ, ଭ୍ରାତୃତ୍ବଭାବ ପରି ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶର ବହୁ ପରେ ମାନବୀୟ ଚେତନା ସ୍ତରକୁ ଆସିଛି । ରୁଦ୍ଧିବାଦୀ ବିଶ୍ୱାସ, ବୌଦ୍ଧିକ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ବୈଷମ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଭେଦଭାବର ପରିବେଶ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯେ ବଡ଼ ଅନ୍ତରାୟ ଏହି ବୌଦ୍ଧିକ ଉପଲବ୍ଧିରୁ ସୂଚିତ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱମାନଙ୍କର ବିକାଶ ହୋଇଛି । ହିଂସା, ଭେଦଭାବ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ନାଗରିକ ବିଶ୍ୱଂଖଳା ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଯେତେ ଅଧିକ ତାହା ଏକ ଦୁଃଖଭରା ସମାଜର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ପରନ୍ତୁ ସହଭାଗିତା, ସମଦୃଷ୍ଟି, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ମନୋଭାବ ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ବବୋଧ ପରି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସମାଜରେ ଯେତେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ତାହା ଏକ ଉନ୍ନତ ସମାଜର ଚିତ୍ର ଦେବା ସହ ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନର ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ । ଏସବୁ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନ ଦର୍ଶନରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥିବା ମନେହୁଏ ।

ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଏପରି କେତେକ ସଙ୍କଟ ବିଷୟରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ମାନବହିତୈଷୀ ହେତୁବାଦୀମାନେ ସୂଚନା ଦେଉଛନ୍ତି ଯାହା ମାନବ ସତ୍ୟତାର ଭବିଷ୍ୟତ ନେଇ ଆଶଙ୍କା ସୃଷ୍ଟିକରୁଛି । ଜନସଂଖ୍ୟାର ବିସ୍ଫୋରଣ, ପରିବେଶ ପ୍ରଦୂଷଣ, ଗ୍ଲୋବାଲ ୱାର୍ମିଂ, ଆଣବିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ପରି ସମସ୍ୟାମାନ ସତ୍ୟତା ପାଇଁ ବଡ଼ ଆହ୍ୱାନ ମନେହେଉଛି । ଏହିସବୁ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କେବଳ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପ୍ରୟାସଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏକ ବିଶ୍ୱ-ରାଷ୍ଟ୍ରର ପରିକଳ୍ପନା ଓ ଭେଦଭାବବିହୀନ ବିଶ୍ୱ ଆଧୁନିକ ଚିନ୍ତାମାନସକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଚାଲିଛି । ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠର ମାନବ ସତ୍ୟତାକୁ ଚିରନ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନ ଓ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ଆବଶ୍ୟକ ତାହାକୁ ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳୀୟ ମାନବବାଦ କୁହାଯାଉଛି । ଆମର ମାନବିକ ଦାୟିତ୍ବବୋଧ ଆଗାମୀ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେ ରହିଛି ଏହା ହିଁ ଆମ ସମୟର ଏକ ବଡ଼ ମାନବବାଦୀ ଉପଲବ୍ଧି ମନେହୁଏ । ମାନବବାଦର ବ୍ୟାପକତା ଓ ସାର୍ବଜନୀନତା ସତ୍ୟତାର ବିକାଶ ପାଇଁ ଯେ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଏହା ହିଁ ଆଜିର ବଡ଼ ଆହ୍ୱାନ । ଏହି ବିଶାଳ ବିଶ୍ୱରେ କେବଳ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ ମାନବ ସତ୍ୟତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ଆମ ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଗ୍ରହରେ ଜୀବସତ୍ତା ବା ସତ୍ୟତାର ବିକାଶ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠର ମାନବସତ୍ୟତାକୁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କରିବା ଆମର ଏକ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ବିଭିନ୍ନ ଦାର୍ଶନିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ ଓ ମାନବବାଦୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରିଆସୁଛନ୍ତି ।

ସେହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏକ ବିଶ୍ୱସରକାର ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋଭାବର ବିକାଶ ଅବଶ୍ୟାସୀବା ମନେହୁଏ । କାରଣ କୌଣସି ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଏହା ସମସ୍ୟା ନୁହେଁ, ଏହା ଏକ ବିଶ୍ୱ ସମସ୍ୟା । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ସଭ୍ୟତାର ଅପପ୍ରୟୋଗ ଯୋଗୁଁ ଆଜି ସଭ୍ୟତା ଯେଉଁ ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛି, ତାହା ଅତୀତରେ ନଥିଲା । ଅତୀତରେ ନାନା ଯୁଦ୍ଧ, ବିଭାଷିକା, ହିଂସା, ଇତ୍ୟାଦି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିବାର ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସଂପ୍ରତି ଯେଉଁ ଆଣବିକ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରର ଜ୍ଞାନ ମନୁଷ୍ୟ ହାସଲ କରିଛି ତାହାର ପ୍ରୟୋଗ ମାନବିକ ସଭ୍ୟତାକୁ ଧ୍ୱଂସ ସ୍ତୂପରେ ପରିଣତ କରିପାରିବ । ସେହିପରି ପରିବେଶ ପ୍ରଦୂଷଣ ମଧ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଏକ ବଡ଼ ସଙ୍କଟ ବୋଲି ବିଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଏହିପରି ସମସ୍ୟାବହୁଳ ବିଶ୍ୱରେ ମାନବବାଦୀ ଚେତନା ଓ ଏକ ବିଶ୍ୱଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରସାର ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଆଶା ସଂଚାର କରିପାରୁଛି । ଆମେ ପୃଥିବୀର ଜନସମୂହ ଆମ ଭିତରର ସମସ୍ତ ଭେଦଭାବ, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ହିଂସାତ୍ମକ ଭାବନାକୁ ପରହାର କରିବା ପାଇଁ ବହୁ ମାନବଦରଦୀ ଚିନ୍ତକ ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ଜାତିବାଦ ବା ରେସିଆଲିଜମ୍, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବୋଧ , ରାଷ୍ଟ୍ରାୟତା, ଆଞ୍ଚଳିକତା ଇତ୍ୟାଦିର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଯାଇ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱବାଦ ଓ ଏକ ବିଶ୍ୱଦୃଷ୍ଟିର ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ମାନବବାଦ କୁହାଯାଉଛି । ମାନବବାଦର ପରିଭାଷା ଏକ ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥ ବହନ କରିଚାଲିଛି ଓ ଏହାର ବ୍ୟାପ୍ତି ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଚାଲିଛି । ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ମାନବବାଦ ଏକ ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳୀୟ ମାନବବାଦକୁ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି । ଆମେ ଯେଉଁ ପୃଥିବୀରେ ଏତେ ସୁଖ ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ କରୁଛେ ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ଆମ ପିତା, ପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ରହିଛି । ସେହିପରି ଆଗାମୀ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆମର ଯେ ଏକ ନୈତିକ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି ଏହାକୁ ବି ମାନବବାଦର ପରିସରରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଉଛି ।

ଅନୁଭବବାଦ

ଜ୍ଞାନମାମାଂସା ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଏକ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଜ୍ଞାନର ସଂଜ୍ଞା, ସ୍ୱରୂପ ଓ ପରିସରକୁ ନେଇ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟ ଯେ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହିଁ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ । ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ସର୍ବଦା ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଚାଲିଛି । ଦିଗ୍‌ବଳୟ ଯେପରି ସୀମାହୀନ, ଜ୍ଞାନର ପରିସର ମଧ୍ୟ ସେପରି ଅନନ୍ତ । ତେବେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବସ୍ତୁନିଷ ଜ୍ଞାନ ବା ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ତଥ୍ୟାଧାରିତ ଜ୍ଞାନ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଏହା ବିଜ୍ଞାନର ପରିସରଭୁକ୍ତ । ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଜ୍ଞାନ ସଂପର୍କରେ ନାନା ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ଓ ତର୍କସଂଗତ ପ୍ରଶ୍ନର ଅବତାରଣା କରିଆସିଛନ୍ତି । କେଉଁ ଜ୍ଞାନକୁ ନିଷ୍ଠିତ ଓ ନିୟତ କୁହାଯାଇପାରିବ ? ଆମେମାନେ ନିଷ୍ଠିତ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବାକୁ କେତେ ଦୂର ସମର୍ଥ ? ଜ୍ଞାନର କିଛି ସୀମା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇ ପାରିବ କି ? ସତ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଓ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ପାଇଁ କ'ଣ ମାନଦଣ୍ଡ ରହିଛି ? ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସମାନଙ୍କର ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କିପରି ସମ୍ଭବ ? ଏହିପରି ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନ ଜ୍ଞାନମାମାଂସା ସ୍ତରରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଯେତେ ସରଳ ଜଣାପଡୁଥିଲେ ବି ଏହାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଟିଳ ମନେହୁଏ । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଅନୁଭବବାଦ ଓ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ଜ୍ଞାନମାମାଂସାୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଶଂସିତ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଅନୁଭବବାଦ ଉପରେ ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଛି ।

ଇଉରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ତୁମୁଳ ଆଲୋଚନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ସେଥିରୁ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଅନୁଭବବାଦ ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଦାର୍ଶନିକ ଧାରାକୁ ବହୁ ଦାର୍ଶନିକ ସେମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ଅବଦାନଦ୍ୱାରା ରଦ୍ଧିମନ୍ତ କରିଥିଲେ ବି ଏହାର ଆଦ୍ୟ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଭାବେ ଫ୍ରାନସିସ୍ ବେକନ (୧୫୬୧-୧୬୨୬) ଓ ଜନ୍‌ଲକ୍ (୧୬୩୨-୧୭୦୪) ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥାନ୍ତି । ବେକନଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ସମୟକୁ ଇଉରୋପୀୟ ଚିନ୍ତାମାନସ ଏକ ଅନିଷ୍ଠିତ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଥିଲା । ଏହି ସମୟକୁ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଭାବାଦର୍ଶି ଓ ଧର୍ମୀୟ ରୁଦ୍ଧିବାଦରୁ ସମାଜ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତ ହୋଇନଥିଲା ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଅୟମାରମ୍ଭ

ହୋଇଥିଲେ ବି ଏହା ସେପରି ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇନଥିଲା । ଏହି ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ବେକନଙ୍କର ଉପଲବ୍ଧ ଥିଲା ଯେ ପ୍ରକୃତିକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ବୋଧଗମ୍ୟ ଓ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ପୂର୍ବଧାରଣାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ । ଯେକୌଣସି ଅପରୀକ୍ଷିତ ଜ୍ଞାନକୁ ସନ୍ଦେହ କରିବାଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନରେ ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ରତୀ ହୋଇପାରିବ । ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାରରୁ ମୁକ୍ତ ନହେଲେ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ଉପଲବ୍ଧ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବେକନ ଚାରୋଟି ଅନ୍ଧସଂସ୍କାର ବା *Idola* ର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେଇଛନ୍ତି । ସେହି ଅନ୍ଧସଂସ୍କାରମାନ ହେଲା ମାନବୀୟ ପ୍ରକୃତି ଭିତ୍ତିକ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାର, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବା କୁପମଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜନିତ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାର, ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥାହେତୁକ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାର ଓ ଭାଷାଗତ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାର । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାରକୁ ବିସ୍ମୃତ ଭାବେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରି ଏହା କିପରି ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ତାହା ବେକନ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ।

ବେକନଙ୍କ ଏହି ବିଚାର ଜନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭାବଧାରାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଲକ୍ଷ୍ୟ ସମସାମୟିକ ବିଶିଷ୍ଟ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଆଇଜାକ୍ ନିଉଟନ (୧୬୪୩-୧୭୨୭) ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣାରେ ସଂପୃକ୍ତ ଥାଇ କହିଥିଲେ “ମୁଁ ଜ୍ଞାନ ସମୁଦ୍ରର ବେଳାଭୂମିରୁ କେତେକ ଉପଲବ୍ଧି ମାତ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରୁଛି” । ଲକ୍ଷ୍ୟକହିଥିଲେ ଯେ ଜ୍ଞାନସରଣୀ ମାନ ଅନେକ ଆବର୍ଜନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇରହିଛି । ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନଲାଭ ପାଇଁ ଜ୍ଞାନଲାଭର ସରଣୀକୁ ପରିଷ୍କାର କରିବା ତାଙ୍କର ବଡ଼ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତାଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟ ଥିଲା “ଜ୍ଞାନ ସମୁଦ୍ରର ବେଳାଭୂମିକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଯିବାପଥରୁ ଆବର୍ଜନାମାନ ମୁଁ ପରିଷ୍କାର କରୁଛି” । ଏହି ବକ୍ତବ୍ୟମାନ ଶୁଣିଲେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ନବଜାଗରଣ ପର ଯୁଗର ସାଂସ୍କୃତିକ ଚେତନା କେତେ ଉଦାର ଥିଲା ତାହା ମନେହୁଏ ।

ଅନୁଭବବାଦୀ ଜ୍ଞାନମାମାଂସାର ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଯେ ସକଳ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ହେଉଛି ଆମର ଅନୁଭବ । କେତେକ ଧାରଣା ବା ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯେ ସହଜାତ ଏହି ଭାବନାକୁ ଅନୁଭବବାଦୀମାନେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସହଜାତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ରହିଛି କି ନାହିଁ ତାହା ବି ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ବିତର୍କର ବିଷୟ । ତେବେ ଅନୁଭବବାଦରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ଯେ ଅନୁଭବ ପୂର୍ବରୁ ମନୁଷ୍ୟର ମନ ହେଉଛି ଏକ ଅଲେଖା କାଗଜ ସଦୃଶ । ସକଳ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ହେଉଛି ଆମର ଅନୁଭବ ବା *experience*; ଅନୁଭବରୁ ହିଁ ସକଳ ଜ୍ଞାନ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ଅନୁଭବକୁ ଦୂର ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଯଥା ସମ୍ବେଦନ ଓ ସ୍ମୃତିତନ । ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଆମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ

ତାହାକୁ ସମ୍ବେଦନ କୁହାଯାଏ । ଆମେ ଦେଖୁ, ଶୁଣୁ, ଘ୍ରାଣକରୁ, ସ୍ପର୍ଶକରୁ ଓ ସ୍ବାଦକରୁ । ଯାହା ଏହି ମାଧ୍ୟମରେ ଆମେ ଜାଣିପାରୁ ତାହା ସମ୍ବେଦନ । ଯାହା ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ତାହା ସମ୍ବେଦନ । ଯାହା ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଉପଲବ୍ଧ ତାହା ସ୍ମୃତିଚ୍ଚନ । ବିଶେଷ କରି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନର ବର୍ଗୀକରଣକୁ ବି ଲକ୍ଷ୍ ସ୍ମୃତିଚ୍ଚନ ପରିସରରେ ନେଇଛନ୍ତି ।

ଅନୁଭବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବିଚାର କରନ୍ତି ଯେ ଆମେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ବିଷୟରେ କିଛି ଚିନ୍ତାକରେ ଆମ ବୋଧଶକ୍ତିରେ ଯାହା ଆସେ ବା ଯାହା ଆବିର୍ଭୂତ ହୁଏ ତାହା ହେଉଛି ଧାରଣା, ପ୍ରତ୍ୟୟ ବା ଆଇଡିଆ । ଧାରଣା ବା ପ୍ରତ୍ୟୟ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ ଜ୍ଞାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଧାରଣାମାନ ଜ୍ଞାନର ମୌଳିକ ଉପାଦାନ । ଜ୍ଞାନର ସକଳ ଉପାଦାନ ଅନୁଭବରୁ ଆସିଥାଏ । ସମ୍ବେଦନ ମାଧ୍ୟମରେ ବାହ୍ୟ ଜଗତ ଓ ସ୍ମୃତିଚ୍ଚନ ମାଧ୍ୟମରେ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଧାରଣାମାନ ଆମ ମନ ଭିତରକୁ ଆସିଥାଏ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ସକଳ ଧାରଣାମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ଯଥା ସରଳ ଓ ଯୌଗିକ । ଯାହାକୁ ଆମେ ସମ୍ବେଦନ ବା ଚିନ୍ତନଦ୍ୱାରା ଲାଭ କରିଥାଏ ତାହା ସରଳ । ସରଳ ଭାବନାମାନଙ୍କୁ ସଂଯୋଗ କରି ଆମେ ଯେତେବେଳେ ମନ ଭିତରେ ଜଟିଳ ଭାବନାମାନଙ୍କର ପରିକଳ୍ପନା କରେ ତାହା ଯୌଗିକ ହୋଇଥାଏ । ପିତବର୍ଣ୍ଣର ଭାବନା ଆମ ଅନୁଭବରେ ଆସିଛି ଓ ମୂଷା ବି ଆମେ ଦେଖୁଛେ । କିନ୍ତୁ ପିତବର୍ଣ୍ଣର ମୂଷା କଥା କହିବା, ସୁନାର ପାହାଡର ପରିକଳ୍ପନା କରିବା ଯୌଗିକ ଭାବନାର ସୂଚନା ଦିଏ । ଅନୁଭବବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ସକଳ ଭାବନାମାନ ସରଳ କିମ୍ବା ସରଳ ଭାବନାକୁ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବା ସମ୍ଭବ ଓ ସକଳ ସରଳ ଭାବନାର ଉତ୍ସ ହେଉଛି ଆମର ଅନୁଭବ ।

ଅନୁଭବବାଦର ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟକୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅବଦାନ ହେଉଛି ଏହାର ଆରୋହାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତି । ସକଳ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ ତାହାକୁ ଆରୋହାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତି କୁହାଯାଏ । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ, ପରୀକ୍ଷଣ ଓ ତାହାରି ଆଧାରରେ ସାମାନ୍ୟୀକରଣ ହେଉଛି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟ ଆଧାରିତ, ପରୀକ୍ଷିତ, ସାର୍ବଜନୀନ ଓ ପ୍ରଗତିଶୀଳ । ନୂତନ ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ଆରୋହାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତିକୁ ପ୍ରଥମେ ବେକନ ହିଁ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ ଆରୋହାତ୍ମକ ପ୍ରଣାଳୀର ପ୍ରୟୋଗ ଯୋଗୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରଲାଭ କଲା ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଅନୁଭବବାଦ କେତେ କେତେ ଶାଖାରେ ବିକଶିତ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟୟବାଦ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନୁଭବବାଦ, ଚାର୍ଯ୍ୟକ ପ୍ରତ୍ୟୟବାଦ, ସଂଶୟବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଅନୁଭବବାଦରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ମନେହୁଏ । ଜ୍ଞାନମୀମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁଭବବାଦ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଭାବନା ଥିଲା । ସହଜାତବାଦର ଖଣ୍ଡନ ସହ ନାନା ଚତୁର୍ମୀମାଂସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁଭବବାଦ ଆଧାରରେ ଅପାଂକ୍ତେୟ ହେଲା । ଅଧିକତ୍ତ୍ୱ ଅନୁଭବବାଦ ଓ ଅରୋହାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତିକୁ ଭିତ୍ତି କରି ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶପର୍ବ ଆଗକୁ ଗଲା । ଅନୁଭବବାଦ ସତ୍ୟର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଓ ସୁନିଶ୍ଚିତ ପଦ୍ଧତିର ଆବିଷ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନରାଜ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭୁଳ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଯେ ସୂତ୍ରପାତ କରିଥିଲା ଏହା ମନେହୁଏ । ଅନୁଭବବାଦ ଏକ ଜ୍ଞାନମୀମାଂସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେବା ପରେ ଏହାର ପ୍ରୟୋଗ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହେଲା । ସମାଜ-ବିଜ୍ଞାନ ହେଉ କିମ୍ବା ପ୍ରକୃତି-ବିଜ୍ଞାନ ହେଉ ଅନୁଭବବାଦକୁ ଆଧାର ଭାବେ ନେଇ ବିକଶିତ ହେଲେ ।

ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ

ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଯେତେ ଯେତେ ଦିଗନ୍ତ ରହିଛି ସେ ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ଞାନମୀମାଂସା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ସଂଜ୍ଞା, ସ୍ୱରୂପ, ପରିସୀମା, ପଦ୍ଧତି ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟ ଉପରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବହୁ ଚିନ୍ତାମୂଳକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି । ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କର ଜ୍ଞାନମୀମାଂସା ତାଙ୍କର ସକଳ ବିଚାରର ଭିତ୍ତି ହୋଇଥାଏ । ଜ୍ଞାନ କିପରି ନିର୍ଭୁଲ ଓ ନିଶ୍ଚିତ ହୋଇପାରିବ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ନାନା ଚିନ୍ତାମୂଳକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ସକ୍ରେଟିସ୍ ଓ ପ୍ଲେଟୋ ଗ୍ରୀକ୍ ଦର୍ଶନର ଦୁଇ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଠ, ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ଇଉରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଯୁଗରେ କେଉଁ ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ନିର୍ଭୁଲ ଓ ଅସଂଦିଗ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇପାରିବ ତାହା ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବଡ଼ ଆହ୍ୱାନ ଥିଲା । ଇଉରୋପରେ ଧାର୍ମିକ ପ୍ରଭାବରେ ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଯେତେସବୁ ଅଯୌକିକ, ଅପ୍ରାମାଣିକ କଳ୍ପନା ମାନ ଜ୍ଞାନରାଜ୍ୟକୁ କଲୁଷିତ କରିଥିଲେ ସେଥିରୁ ଦର୍ଶନକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ଏକ ବଡ଼ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସ, କପୋଳକଳ୍ପନା, ପାରଲୋକିକ ଚିନ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦି ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନର ଭ୍ରମ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ତାକୁ ଦୂର କରିବା ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଏକ ବଡ଼ ପ୍ରୟାସ ଥିଲା । ଏ ଯୁଗରେ ଦୁଇଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାର୍ଶନିକ ମତବାଦ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଗଭୀର ଆଲୋଚନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ ଯଥା ଅନୁଭବବାଦ ଓ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ । ଏହି ଦୁଇ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରା ଭିତରେ ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜ୍ଞାନକୁ କିପରି ସୁଦୃଢ଼ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ଆଧାର ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିହେବ ଏହା ଏହି ଯୁଗର ବଡ଼ ଆହ୍ୱାନ ଥିଲା । ଅନୁଭବବାଦ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରା ପ୍ରାନ୍ତସିଦ୍ଧ ବେକନଙ୍କ ଠାରୁ ଓ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଦେକାର୍ଟଙ୍କ ବିଚାରରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ କିପରି ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କର ଅବଦାନଦ୍ୱାରା ରକ୍ଷିତ ହୋଇଛି ତାହା ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ଗମ୍ଭୀର ଆଲୋଚନାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ।

ରେନ୍ ଦେକାର୍ଟ (୧୫୯୬-୧୬୫୦) ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଜଣେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ଏକ ମତବାଦର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଆଧୁନିକ

ଯୁଗରେ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦର ପ୍ରଥମ ପ୍ରବକ୍ତା । ସକଳ ଜ୍ଞାନକୁ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ, ସାର୍ବଜନୀନ ଓ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ଭିତ୍ତିପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ହେଲେ ବିଚାର ବୁଦ୍ଧି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ହେବ । ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ଅନୁଭୂତି ନୁହେଁ, ତାହାର ଆଧାର ହେଉଛି ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ । ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଏକ ଜ୍ଞାନମାମାଂସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ସକ୍ରେଟିସ୍ ଓ ପ୍ଲେଟୋ ଜ୍ଞାନମାମାଂସୀ ଉପରେ ଯେଉଁ ବିସ୍ମୃତ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ ସେଥିରେ ବୁଦ୍ଧିବାଦକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ ଯାହା ପାଖାପାଖି ଦୁଇ ହଜାର ବର୍ଷ ପରେ ଦେକାର୍ଡଙ୍କ ବିଚାରରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦାର୍ଶନିକ ମାମାଂସୀରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରାରେ ଜ୍ଞାନର ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ଲକ୍ଷଣ ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତାହା ହେଉଛି ଜ୍ଞାନର ଉପଯୁକ୍ତ ପଦ୍ଧତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଓ ସତ୍ୟର ମାନଦଣ୍ଡ ନିରୂପଣ । ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ଦାର୍ଶନିକ ଅନେକାନ୍ତରେ ଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରଣାଳୀର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଓ ସତ୍ୟର ସ୍ୱରୂପକୁ ସ୍ଥିରକରିବା ଥିଲା ଯୁଗର ବଡ଼ ଆବଶ୍ୟକତା । ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ପରଂପରାର ତିନି ପ୍ରମୁଖ ଦାର୍ଶନିକ ଦେକାର୍ଡ, ସିନୋଜା ଓ ଲାଇବ୍‌ନିସ୍ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଚାର ଓ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

ଜ୍ଞାନ ଯେ ଅନୁଭବ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ଏହାକୁ ତର୍କ ବୁଦ୍ଧିବାଦୀମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରୁନଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ହୋଇପାରେ ଓ ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ୍ଠ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ଯାହା ଅନୁଭବ କରେ ତାହାକୁ ସତ୍ୟବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟର ଧାରଣା ଆସିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଆଧାର ରହିଛି ଏହା ଅନୁଭବବାଦଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଦ୍ୱାରା ବହୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକୁ ଆମେ ବାସ୍ତବ ବୋଲି ଭାବିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ପରେ ଜାଣିଥାଏ ଯେ ସେହି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଥିଲା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଟି ଯଥାର୍ଥ । ଯଦି ଏକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକୁ ତୁଟିପୁର୍ଣ୍ଣ ଦର୍ଶାଇ ପାରୁଛି, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଜ୍ଞାନ ଯେ ତୁଟିପୁର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିବ ଏହାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହିପରି ନାନା ଯୁକ୍ତିର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଅନୁଭବ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକୁ ଜ୍ଞାନର ମୂଳ ଆଧାର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସନ୍ଦେହ, ତୁଟି ବା ଅସତ୍ୟର ଅବକାଶ ରହୁଛି ତାହାକୁ ଏକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ଭାବେ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ ।

ଦେକାର୍ତ୍ତ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଗାଣିତିକ ପଦ୍ଧତିକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଗଣିତ ବା ଜ୍ୟାମିତିଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ ତାହା ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ସତ୍ୟ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ । ଜ୍ୟାମିତିଶାସ୍ତ୍ରମାନେ ପ୍ରଥମେ କେତେକ ଚର୍ଚ୍ଚବାକ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନିଅନ୍ତି ଯାହାକୁ ସେମାନେ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ମନେକରନ୍ତି । ଏହି ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ବା ସ୍ୱପ୍ରମାଣଯୁକ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଆମକୁ ଅନ୍ତର୍ଜ୍ଞାନ ବା ସାକ୍ଷାତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ସ୍ୱତଃ ପ୍ରମାଣଯୁକ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ଆମେ ସ୍ୱୀକାର କରି ଅବରୋହାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତି ସାହାଯ୍ୟରେ ଆମେ ଅନେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ସତ୍ୟରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥାଏ । ଗାଣିତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଯେପରି ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କୌଣସି ଉପପାଦ୍ୟଠାରୁ ନିର୍ଦ୍ଧିତ ଭାବରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ଠିକ୍ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଦାର୍ଶନିକ ଜ୍ଞାନର ସୌଧ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ପାରିବ । ଚର୍ଚ୍ଚବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ପରମ୍ପରାର ପ୍ରମୁଖ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଗଣିତଜ୍ଞ ଥିଲେ । ଗଣିତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏକ ଉଚ୍ଚତର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ସୁନିର୍ଦ୍ଧିତ ଭାବେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ । ଜ୍ଞାନକୁ ସୁନିର୍ଦ୍ଧିତ, ସନ୍ଦେହରହିତ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଜ୍ୟାମିତିକ ବା ଅବରୋହାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତିକୁ ସେମାନେ ଅନୁସରଣ କରିଥାନ୍ତି ।

ଏହି ଦାର୍ଶନିକ ଧାରାର ବିଚାର ରହିଲା ଯେ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା କିପରି ଏକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ହୋଇପାରିବ । ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସାୟ ଜ୍ଞାନକୁ ନିର୍ଭୁଲ ଓ ସନ୍ଦେହାତୀତ ଭିତ୍ତି ଉପରେ କିପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ ପାରିବ ସେଥିପାଇଁ ଏହି ପରଂପରାର ଦାର୍ଶନିକମାନେ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ କେତେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ଅବରୋହାତ୍ମକ ବା ଗାଣିତିକ ପଦ୍ଧତିକୁ ଦର୍ଶନରେ ବହୁଳ ବିନିଯୋଗ କଲେ ।

ଦେକାର୍ତ୍ତ ପ୍ରଥମେ ବିଚାରକଲେ ଯେ ସଂସାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜ୍ଞାନ ବିବାଦୀୟ ଓ ସନ୍ଦେହଯୁକ୍ତ । ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଏକ ପ୍ରକାର ସଂଶୟବାଦରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ଏହି ସଂଶୟର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା ସଂଶୟହୀନ ଜ୍ଞାନରେ ଉପନୀତ ହେବା । ଦୁନିଆର ସବୁକିଛିକୁ ସନ୍ଦେହ କରାଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ମୋର ଅସ୍ଥିତ୍ୱ ସକଳ ସନ୍ଦେହର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ସନ୍ଦେହ କରିବା ପାଇଁ ମୋର ଅସ୍ଥିତ୍ୱ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହିପରି ଏକ ଧାରଣା ବା ଅଭିଗ୍ରହୀତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ସେ ଗାଣିତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନକୁ ରୂପ ଦେଇଥିଲେ । ଦେକାର୍ତ୍ତଙ୍କ ପରେ ଏହି ଦାର୍ଶନିକ ଧାରାର ସବୁଠାରୁ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଚିନ୍ତନାୟକ ହେଲେ ସ୍ପିନୋଜା (୧୬୩୨-୧୬୭୭) । ସ୍ପିନୋଜା ଥିଲେ ଭୂମାବାଦୀ, ରକ୍ଷିପ୍ରତିମା, ନିଷ୍ଠାପ ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ଜଣେ ଇହୁଦୀ ଦାର୍ଶନିକ । ଦେକାର୍ତ୍ତଙ୍କର କେତେକ ଅମାମାଂସିତ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କୁ ସ୍ପିନୋଜା

ସମାଧାନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ଦେକାର୍ତ୍ତଙ୍କର ଜଡ଼ ବସ୍ତୁ ଓ ଚେତନାର ଦ୍ଵୈତ
 ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ସିନୋଜା ତାଙ୍କର ଏକତତ୍ତ୍ଵବାଦରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ସମାହିତ କରିଥିଲେ ।
 ଦେକାର୍ତ୍ତ ଓ ସିନୋଜା ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ପରଂପରାର ଦୁଇ ପ୍ରବାଣ ଚିନ୍ତନାୟକ ।
 ତେବେ ଦେକାର୍ତ୍ତଙ୍କର ଦର୍ଶନ ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିବା ବେଳେ
 ସିନୋଜାଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ଜୀବନର ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପାଇଥିବା ମନେହୁଏ ।
 ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଦାର୍ଶନିକ ପରଂପରାର ଅନ୍ୟ ଜଣେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଦାର୍ଶନିକ ହେଲେ
 ଲାଇବ୍‌ନିସ୍ (୧୬୪୬-୧୭୧୬) । ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନମାମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମଂଜସ୍ୟ
 ରହିଛି, କାରଣ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଓ ଗାଣିତିକ ପଦ୍ଧତିକୁ ଦର୍ଶନରେ
 ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ତତ୍ତ୍ଵମାମାଂସାୟ ବିଚାର ଉପରେ ସେମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
 ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ଦେକାର୍ତ୍ତ ଦ୍ଵୈତବାଦ, ସିନୋଜା ଏକତତ୍ତ୍ଵବାଦ ଓ
 ଲାଇବ୍‌ନିସ୍ ଏକ ଗତିଶୀଳ ଏକକବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସିନୋଜାଙ୍କ ମତରେ
 ବିଶ୍ଵସମୁଦାୟ ସତ୍ୟ, ସ୍ଵୟଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠ ଓ ସଂହତିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଲାଇବ୍‌ନିସ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ପ୍ରକୃତି ବହୁଧା,
 ସକ୍ରିୟ ଓ ଗତିଶୀଳ । ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଜ୍ଞାନମାମାଂସାକୁ ଆଧାର ଭାବରେ ନେଇ ଦେକାର୍ତ୍ତ,
 ସିନୋଜା ଓ ଲାଇବ୍‌ନିସ୍ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ତତ୍ତ୍ଵମାମାଂସାୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛନ୍ତି ।

ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ପରିସରରେ କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ ସହଜାତ ଭାବରେ ସ୍ଵୀକାର
 କରାଯାଏ । ଏପରି କେତେକ ଭାବନା ବା ପ୍ରତ୍ୟୟ ରହିଛି ଯାହା ଅନୁଭୂତିରୁ ମିଳେ ନାହିଁ
 ତାହା ଆମ ଜନ୍ମରୁ ଆମ ପାଖରେ ସହଜାତ ଭାବେ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଅନୁଭବବାଦରେ
 ସହଜାତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଭାବନାକୁ ସ୍ଵୀକାର କରାଯାଏ ନାହିଁ ।

ହେତୁବାଦ

ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଓ ହେତୁବାଦ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ରେସନାଲଜିମ୍ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି । ତେବେ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଓ ହେତୁବାଦ ଭିତରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଅନେକ ବୈଚାରିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ବା ରେସନାଲଜିମ୍ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ତଥା ଜ୍ଞାନମାମାଂସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଇଉରୋପରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଅନ୍ଧକାର ଓ ଧର୍ମଦର୍ଶନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହା ଥିଲା ଏକ ବୈଚାରିକ ବିପ୍ଳବ । ଦେକାର୍ଟ (୧୫୯୬-୧୬୫୦), ଡିକୋକ୍ତା (୧୬୩୨-୧୬୬୦) ଓ ଲାଇବିନସ୍ (୧୬୪୬-୧୬୧୬) ଥିଲେ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରାର ପ୍ରବୀଣ ପ୍ରବକ୍ତା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜର ଜ୍ଞାନମାମାଂସୀ, ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସୀ ଓ ଆଚାର ମାମାଂସୀ ବିକଶିତ କରିଛନ୍ତି ଓ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ଅମର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଇଉରୋପରେ ନବଜାଗରଣ ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ଦାର୍ଶନିକ ଧାରାର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ତାହା ହେଲା ଅନୁଭବବାଦ ବା Empiricism ଓ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ବା Rationalism । ଅନୁଭବବାଦୀମାନେ ଅନୁଭବ ବା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକୁ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦୀମାନେ ବୋଧ, ତର୍କ ବା understanding କୁ ଜ୍ଞାନର ଉତ୍ସ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ପୁନଶ୍ଚ ଅନୁଭବବାଦୀମାନେ ସକଳ ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆରୋହାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିବା ବେଳେ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦୀମାନେ ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବରୋହାତ୍ମକ ପଦ୍ଧତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ଏହି ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରା ଭାବେ କେତେକ ବୈଷୟିକ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଅପର ପକ୍ଷରେ ହେତୁବାଦ Rationalism ର ପରିଭାଷା ଭାବେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଉତ୍ତର ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ପ୍ରୟୋଗ ରହିଛି । ହେତୁବାଦ କ'ଣ, ହେତୁବାଦୀ କ'ଣ, ହେତୁବାଦ କେଉଁ ଆଦର୍ଶର ସୂଚନା ଦିଏ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଇଉରୋପୀୟ ଦାର୍ଶନିକ ସ୍କୁଲ ଓ ତାହାର ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ସୂଚନା ମିଳେ ନାହିଁ । ବରଂ ହେତୁବାଦ ଏକ ବ୍ୟାବହାରିକ ଦର୍ଶନ ଭାବରେ ଏକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି, ଆଦର୍ଶବୋଧ ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଇଙ୍ଗିତ ଦେଇଥାଏ । ହେତୁବାଦର

ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଭିତ୍ତି ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକୃତିବାଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକୃତିବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରକୃତିରେ ଯାହା ଘଟେ କିମ୍ବା ପ୍ରକୃତିରେ ଯାହା ସବୁ ଅଛି ସେସବୁ ପ୍ରାକୃତିକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାକୃତିକ ବସ୍ତୁ ବା ଘଟଣା ପକ୍ଷାତରେ କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ବିଦ୍ୟମାନ । ଅତିପ୍ରାକୃତିକ, ଆଧିଦେବିକ ଘଟଣା ଭଳି କିଛି ଘଟଣା କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ଘଟେ ନାହିଁ ବା ସେସବୁର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହିଁ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଅନେକ ରହସ୍ୟ ରହିଛି, ହେଲେ କେଉଁଠି କିଛି ଚମତ୍କାରିତା ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନର ଅଗ୍ରଗତି ଯେତେ ଅଧିକ ଘଟୁଥିବ, ଆଜି ରହସ୍ୟ ମନେ ହେଉଥିବା ଘଟଣା ମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହୋଇପାରିବ । ଯେପରି ଦୁଇ ତିନି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ପ୍ରବାଣ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ଯାହା ଜାଣିନଥିଲେ ଆଜି ଜଣେ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ର ତାହା ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି । ଇଣ୍ଟରନେଟ୍, ସାଟେଲାଇଟ୍, କମ୍ୟୁନିକେସନ, ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତିରୋପଣ, ମହାକାଶ ଯାତ୍ରା ଇତ୍ୟାଦି ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଚିନ୍ତା ସ୍ତରକୁ ମଧ୍ୟ ଆସିନଥିଲା, ଏସବୁ ଆଜି ସ୍କୁଲ ସ୍ତରରୁ ଜଣେ ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରୁଛି ।

ହେତୁବାଦ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ମୁକ୍ତମନ, ବିଚାରଶୀଳତାର ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ସକଳ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରେ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରୟୋଗ କରି ତାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମାଣ କରିଥାଏ । ସେହି ପ୍ରଣାଳୀ ହେଉଛି ଆରୋହାନୁମାନ ପଦ୍ଧତି ଯାହା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ, ପରୀକ୍ଷଣ, ପ୍ରକଟିତତ୍ତ୍ୱ, ସତ୍ୟାପନ ଆଧାରରେ ସାର୍ବଜନୀନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଏହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟାଧାରିତ, ପରୀକ୍ଷିତ, ବ୍ୟତିକ୍ରମଶୂନ୍ୟ, ମୁକ୍ତ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ । ଏହା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସାପେକ୍ଷ । ନୂତନ ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ଏହାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । ଏହା ନିରପେକ୍ଷ ଓ ସ୍ୱସଂଶୋଧନାତ୍ମକ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନର ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ “ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ” କୁହାଯାଏ ଯାହା ହେତୁବାଦର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ନିଷ୍ପତ୍ତି । ହେତୁବାଦ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ଅଧିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଏ କାରଣ ଏହା ଦ୍ୱାରା ସମାଜରୁ ନାନା କୁସଂସ୍କାର, ଅପବିଶ୍ୱାସ, ଅହେତୁକ ଭାବଧାରାକୁ ଦୂର କରାଯାଇ ପାରିବ ।

ହେତୁବାଦୀମାନେ ବିଜ୍ଞାନ-ମନଃଶାସ୍ତ୍ରକୁ ଅଧିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥାନ୍ତି, କାରଣ ସମାଜରେ ବିଜ୍ଞାନ-ମନଃଶାସ୍ତ୍ର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲେ କୁସଂସ୍କାର, ଅପବିଶ୍ୱାସ, ଅଜ୍ଞତା ଇତ୍ୟାଦିର ଦୂରୀକରଣ ସହଜ ହୋଇପାରିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜ ଓ ବିଶେଷକରି ଧାର୍ମିକ ମନୋଭାବର

ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ଥିବା ସମାଜରେ ନାନା ପ୍ରକାର କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅପବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ଥିବା ମନେହୁଏ । ଅଶିକ୍ଷା, ନିରକ୍ଷରତା, ଉଚ୍ଛ୍ରାନ୍ତ ଦୀନତ୍ର୍ୟ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବର ଅଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା କାରଣରୁ ସମାଜରେ କୁସଂସ୍କାରର ପ୍ରସାର ଘଟୁଥାଏ । ଶିକ୍ଷା, ସଚେତନତା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ନାଗରିକ ଶୃଙ୍ଖଳାବୋଧ, ମାନବିକ ଅଧିକାର ନେଇ ସଚେତନ ମନୋଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବିକାଶଦ୍ୱାରା ସମାଜରୁ ନାନା କୁସଂସ୍କାର ଦୂର ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ଜାତିଆଣ ମାନସିକତା, ଉଚ୍ଚନୀଚ ଭେଦଭାବ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିଦ୍ୱେଷ, ଅସହିଷ୍ଣୁ ମନୋଭାବ ହେତୁବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ପରିପତ୍ତୀ । ହେତୁବାଦର ବ୍ୟାବହାରିକ ପ୍ରୟୋଗ ହେଉଛି ମାନବବାଦ । ମାନବବାଦର ପରିଭାଷା ବହୁ ବ୍ୟାପକ । ମାନବବାଦର ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଶୈଷିକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ରାଜନୈତିକ ସ୍ତରରେ ମାନବବାଦ ଏକଛତ୍ରବାଦ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ, ସାମନ୍ତବାଦ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥାଏ । ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ତରରେ ପୂଞ୍ଜିବାଦୀ ଶୋଷଣ, ଉଚ୍ଛ୍ରାନ୍ତ ଆର୍ଥିକ ବୈଷମ୍ୟ, ଶ୍ରେଣୀବାଦ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ମାନବବାଦ ଅସ୍ୱୀକାର କରେ । ବ୍ୟକ୍ତି-ବ୍ୟକ୍ତି, ଗୋଷ୍ଠୀ-ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଭେଦଭାବ ସୃଷ୍ଟିକରିବା, ସମାଜକୁ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଲିଙ୍ଗ, ଜାତୀୟତା ଆଧାରରେ ଭାଗକରିବା ମାନବବାଦର ପରିପତ୍ତୀ । ମାନବବାଦ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, ଶୋଷଣ, ହିଂସା, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ବିଦ୍ୱେଷଜନିତ ମନୋଭାବକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥାଏ । ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁ ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟର କିପରି ବିକାଶ ଘଟାଇବ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଆଧାରରେ ଭେଦଭାବର ଶିକାର ହେବ ନାହିଁ ଓ ଏକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଅବକାଶ ପାଇବ ତାହା ମାନବବାଦର ମୂଳାଦର୍ଶ । ହେତୁବାଦ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ମାନବବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଏକ ଜୀବନଦର୍ଶନ । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ, ମାନବିକ ଅଧିକାରର ସାର୍ବଜନୀନ ଘୋଷଣା, ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ଜନଶୀଳ ବିକାଶ ମାନବବାଦ ଓ ହେତୁବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ବିସ୍ତାରିତ ଆଦର୍ଶ ।

ପୁନଶ୍ଚ ହେତୁବାଦ ଏହି ଜୀବନ ଓ ପୃଥିବୀକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଏ । କୌଣସି ମୁକ୍ତି, ମୋକ୍ଷ, ନିର୍ବାଣ ଇତ୍ୟାଦି ପାରଲୌକିକ ସ୍ଥିତିରେ ହେତୁବାଦ ଆତ୍ମା ସ୍ଥାପନ କରେ ନାହିଁ ଯେହେତୁ ସେସବୁ ବିଶ୍ୱାସ ପକ୍ଷାତରେ କୌଣସି ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ କିମ୍ବା ଯୁକ୍ତିସଂଗତ କାରଣ ନାହିଁ । ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ସୁଖପ୍ରଦ, ପ୍ରୀତିପଦ ଓ ଭ୍ରାତୃପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ହେତୁବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ଶ୍ରେୟ ଅଟେ । ସେହିପରି ହେତୁବାଦର ଅନ୍ୟ ଏକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ

ସତ୍ୟତାରେ ଯାହା କିଛି ବିକଶିତ ହୋଇଛି ସେସବୁ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ନାନା ପ୍ରଚେଷ୍ଟା, ଅନୁସନ୍ଧିଷା, ଗବେଷଣା ଓ ନିଷ୍ଠାପର ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁ ଏକ ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାରୁ ନାନା ସ୍ତର ଦେଇ ମନୁଷ୍ୟ ଆଜିର ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିପାରିଛି । କୌଣସି ବିକାଶ ବା ପ୍ରଗତି ଆକାଶରୁ ଖସି ନାହିଁ ବା ଦିଅଁଦେବତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ମିଳିନାହିଁ । ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ ଓ ଉଦ୍ୟମରେ ସତ୍ୟତା ଆହୁରି ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରିବ । ସଂସାରରେ ଯେତେ ସବୁ ମନ୍ଦ ବା ଇତିଲ୍ ରହିଛି ତାହା ମାନବିକ ପ୍ରୟାସରେ ହିଁ ଦୂର ହୋଇପାରିବ । ମାନବିକ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ବବୋଧ ଆମର ଆଗାମୀ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଏସବୁର ସମ୍ମିଳିତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ହେଉଛି ହେତୁବାଦ । ବ୍ୟାବହାରିକ ସ୍ତରରେ ହେତୁବାଦ ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ଏକ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର ସୂଚନା ଦିଏ ।

ଇଶ୍ଵରବାଦ (୧)

ମନୁଷ୍ୟର ଯାଯାବର ଜୀବନର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟି ସତ୍ୟତା ମାନଙ୍କର କ୍ରମବିକାଶ ଇତିହାସର ଏକ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପାଞ୍ଚ ଛ' ହଜାର ବର୍ଷ ବେଳକୁ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସତ୍ୟତାମାନଙ୍କର ବିକାଶପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ । ବିଶିଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ଏ.ଜେ. ଟଏନବି “ଏ ଷ୍ଟି ଅଫ୍ ହିଷ୍ଟ୍ରି” ଶିରୋନାମାରେ ଦଶଖଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ସେଥିରେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ଏକୋଇଶଟି ସତ୍ୟତାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ସତ୍ୟତାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମିଶର, ଭାରତ, ଚୀନ, ମେସୋପୋଟାମିଆ, ରୋମ, ଗ୍ରୀସ୍ ଜତ୍ୟାଦି ଭୂଖଣ୍ଡର ସତ୍ୟତା ମାନ ଇତିହାସରେ ସୁବିଦିତ । କେତେକ ସତ୍ୟତା ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଥିବା ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ରହସ୍ୟମୟ । ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ଵିକ ଖନନ ଓ ଅନୁଶୀଳନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସିନ୍ଧୁ, ମିନୋଆନ, ମାଇସିନ ଜତ୍ୟାଦି ସତ୍ୟତା ମାନଙ୍କର ବିଲୟହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଚୀନ ସତ୍ୟତା ମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ହୋଇଥିବା ଗବେଷଣା ଓ ଐତିହାସିକ ଅନୁଶୀଳନରୁ ସେସମୟର ଲୋକସଂସ୍କୃତି ଓ ଲୋକବିଶ୍ଵାସ ବିଷୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଚିତ୍ର ମିଳିଥାଏ । ଭୌଗୋଳିକ କାରଣ ଜନିତ କେତେକ ଭିନ୍ନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଯୁଗର ଲୋକବିଶ୍ଵାସ ବିଷୟରେ କେତେକ ସାଧାରଣ ଚିତ୍ର ସମାନ ଥିବା ଜଣାଯାଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ ସତ୍ୟତାମାନଙ୍କରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଜଗତର ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ବୁଝିବା ମାନବ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବହୁଭୂତ ଥିଲା । ନାନା ଭୟ ଓ ବିପ୍ଳୟରୁ ବିଭିନ୍ନ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତି ଉପରେ ବିଶ୍ଵାସ ସେ ଯୁଗରେ ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ର କୌଣସି ଦୈବାଶକ୍ତି ଦ୍ଵାରା ଯେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଛି ଏହା ସତ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଆରମ୍ଭ ପର୍ବରେ ଲୋକବିଶ୍ଵାସ ଥିଲା । ବହୁ ଦେବବାଦ ଥିଲା ସେ ସମୟର ଲୋକଧର୍ମ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିକାଶ । ଲୋକଧର୍ମର ପ୍ରସାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ନାନା କର୍ମକାଣ୍ଡ ବା ଧର୍ମାଚାର ମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେବ ବା ଦେବୀଙ୍କୁ ଆଧାର

କରି ବିଭିନ୍ନ କାହାଣୀ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ବା ଆଖ୍ୟାନମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଗ୍ରାମୀଣ ସଭ୍ୟତାରେ ଗ୍ରାମକୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଲୋକବିଶ୍ଵାସରେ ଗ୍ରାମଦେବୀ ବା ଗ୍ରାମଦେବତାର ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ବହୁ ଦେବବାଦ ବା ପଲିଥେଇଜିମ୍ ଥିଲା ସଭ୍ୟତା ଆରମ୍ଭର ଲୋକବିଶ୍ଵାସ । ସେହି ଯୁଗରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଆକାଶ, ମାଟି, ପାଣି, ପବନ, ଅଗ୍ନି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଦେବତା ମନେକରି ଆରାଧନା କରାଯାଉଥିଲା । କେତେକ ସଭ୍ୟତାରେ ବିଶ୍ଵାସ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁରେ ଚେତନା ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି । କାଠ, ପଥର, ବୃକ୍ଷ, ନଦୀ, ପାହାଡ଼, ପର୍ବତକୁ ଅତୀତରେ ପୂଜା କରାଯାଉଥିଲା । ଇଡ଼ ପ୍ରାଣବାଦ ବା ଆନିମିଜିମ୍ ସେ ସମୟର ଲୋକବିଶ୍ଵାସ ଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ କେତେକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଏହି ବିଶ୍ଵାସ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦେବତାଙ୍କ ପାଖରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ନିଜ ଗୋଷ୍ଠୀ ଯେଉଁ ଦେବତାଙ୍କ ପାଖରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି କେବଳ ସେହି ଦେବତାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କଲେ ସେ ଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକଙ୍କର ଅସୁବିଧା ଦୂର କରିପାରିବେ । ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଲୋକବିଶ୍ଵାସ ଭିତରେ ବହୁଦେବବାଦ ବା ପଲିଥେଇଜିମ୍, ଏକଏକାଦି ଈଶ୍ଵରବାଦ ବା ହିନୋଥେଇଜିମ୍ ଓ ଇଡ଼ ପ୍ରାଣବାଦ ବା ଆନିମିଜିମ୍ ପ୍ରସାର ଘଟିଥିଲା । ଏହା ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ସମାଜର ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଶ୍ଵାସ ଭାବେ ଜନଜୀବନରେ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ରୋଗ, ମହାମାରୀ ଇତ୍ୟାଦିରୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରହିବା ପାଇଁ ଦେବୀ ଦେବତାଙ୍କୁ ଆରାଧନା ସହ କେତେକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବଳିପ୍ରଥା ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ବିଶ୍ଵାସ ଥିଲା ଯେ ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ବଳି ଦେଲେ ସେ ସବୁକ୍ଷ ହେବେ ଓ ଲୋକଙ୍କର ଅଭିଳାଷ ପୂରଣ କରିବେ ।

ବହୁଦେବବାଦରୁ ଏକେଶ୍ଵରବାଦର ବିକାଶ ଥିଲା ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଉତ୍ତରଣ । ବିଶେଷକରି ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ କିଛି କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବର ପରିଣାମରୁ କେତେକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ଯାହାକୁ ଧର୍ମ ବା ରିଲିଜିଅନ କୁହାଯାଉଛି ତାହା ଏକ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ଭାବେ ବିକାଶଲାଭ କରିଥିଲା । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଇହୁଦୀଧର୍ମ, ପାର୍ଶୀଧର୍ମ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ, ଇସଲାମଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ଏକେଶ୍ଵରବାଦର ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଈଶ୍ଵର ଏକ ଓ ଏ ବିଶ୍ଵର ସ୍ରଷ୍ଟା ବୋଲି ବିଚାର ଅନେକ ମୁଖ୍ୟ ଧର୍ମରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବରେ ପରିକଳ୍ପନା

କରାଗଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିସତ୍ତା ରହିଥିବା କୁହାଗଲା । ତେବେ ଈଶ୍ବର ସୃଷ୍ଟି, ସର୍ବଜ୍ଞ, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଓ କରୁଣାମୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ବାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଈଶ୍ବର ଭାବନା ଏକ ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଲା । ବିଶେଷକରି ପାର୍ଶ୍ବାର୍ଥୀ, ଇନ୍ଦୁବା ଧର୍ମ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଓ ଇସଲାମଧର୍ମରେ ଈଶ୍ବର-ବିଶ୍ବାସ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାନ ନେଲା । ତେବେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଜୈନଧର୍ମ ଓ ଟାଓଧର୍ମରେ ଈଶ୍ବର ପରିକଳ୍ପନା ନଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ତିନିଟି ଧର୍ମରେ ଈଶ୍ବର ପରିବର୍ତ୍ତେ ସଦାଚାର ଓ ନୈତିକ ଆଚରଣକୁ ପ୍ରଧାନ ଭୂମିକା ଦିଆଯାଇଥାଏ । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଭୟ ଏକେଶ୍ବରବାଦ ଓ ବହୁଈଶ୍ବରବାଦର ସମନ୍ବୟ ହୋଇଥାଏ । ସନାତନ ଧର୍ମ, ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମ, ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମ ଓ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ବିବର୍ତ୍ତନଧାରାରେ ବହୁଈଶ୍ବରବାଦ ଓ ଏକେଶ୍ବରବାଦର ଚିତ୍ର ମିଳିଥାଏ । ଏପରିକି କେତେକ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ପରମ୍ପରାରେ ନିରାଶ୍ବରବାଦର ଚିତ୍ର ରହିବା ଜଣାଯାଏ ।

ଏକେଶ୍ବରବାଦ ଭାବନାର ବିକାଶ ପରଠାରୁ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଏହାର ଗନ୍ତାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଗଲା । କାଳକ୍ରମେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବକୁ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ଭାବେ ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଦର୍ଶନ ସ୍ତରରେ ପ୍ରୟାସ ହେଲା । ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ବିଭିନ୍ନ ଯୁକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । କେତେକ ଯୁକ୍ତିର ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଆଦିକାରଣ ଯୁକ୍ତିରେ କୁହାଯାଏ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣାର କାରଣ ରହିଛି । ସଂସାରରେ ଯାହା କିଛି ଘଟେ ବା ଯାହା କିଛି ଅଛି ପ୍ରତ୍ୟେକର କିଛି କାରଣ ଅଛି । କୌଣସି ଘଟଣାର କାରଣ, ସେହି କାରଣର କାରଣ ଏହି କ୍ରମରେ ଗଲେ ଆମକୁ ଶେଷରେ ଏକ ଆଦିକାରଣରେ ଉପନୀତ ହେବାକୁ ହେବ । ବସ୍ତୁତଃ ଈଶ୍ବର ହିଁ ହେଉଛନ୍ତି ସେହି ଆଦିକାରଣ, ଯେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣ କିନ୍ତୁ କୌଣସି କାରଣର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ସେହିପରି ବିଶାଳ ପ୍ରକୃତି ବା ବିଶ୍ବ କେତେକ ନିୟମ ଓ ଶୃଂଖଳାଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ । ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ଆମେ ଯେଉଁ ଶୃଂଖଳା ଓ ସଂହତି ଦେଖୁ ତାହାକୁ କେହି ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ରୂପ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏ ବିଶାଳ ବିଶ୍ବକୁ ଯେ ଏପରି ଶୃଂଖଳିତ ଓ ସଂହତିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଛନ୍ତି ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଈଶ୍ବର । ଅନ୍ୟ ଏକ ଯୁକ୍ତିରେ କୁହାଯାଏ ଯେ ଆମ ସଂସାରରେ ଅନେକ ଅନ୍ୟାୟ, ଦୁଃଖ ଓ କ୍ଳେଶ ରହିଛି । ଭଲ ଲୋକମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ନାନା ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରନ୍ତି ଅଥଚ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଖଳ ଲୋକମାନେ ସୁଖ ଓ ସମ୍ବୋଗ ଭିତରେ ଜୀବନକୁ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ଏହି ଅନୁଭୂତିରୁ ଯୁକ୍ତି କରାଯାଏ ଯେ ନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଈଶ୍ବର ନିଷ୍ପନ୍ନ ରହିଛନ୍ତି । ଈଶ୍ବର ପରଲୋକରେ ଭଲଲୋକମାନଙ୍କୁ ପୁରସ୍କୃତ

କରିବେ ଓ ଦୁଷ୍ଟଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରିବେ । ଏହିପରି ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଜିଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ବହୁ ଯୁକ୍ତିର ଅବତାରଣା ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ତେବେ ଦର୍ଶନର କ୍ରମବିକାଶଧାରାରେ ଏସବୁ ଯୁକ୍ତିମାନଙ୍କର ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯାଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁକ୍ତି କିପରି ଦୋଷଯୁକ୍ତ ଓ ତୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଜିଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସପକ୍ଷରେ ଦିଆଯାଉଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁକ୍ତି ଅବୈଧ ଓ ତାର୍କିକ ନିୟମର ପରିପତ୍ତୀ ଏହା ଜଣାପଡ଼ିବା ପରେ ଜିଶ୍ୱର ଭାବନାକୁ ନେଇ ଚିନ୍ତା ଚେତନାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । କୁହାଗଲା ଯେ ଜିଶ୍ୱର ଯୁକ୍ତିର ପ୍ରସଙ୍ଗ ନୁହନ୍ତି, ବରଂ ଉପଲବ୍ଧର ବସ୍ତୁ । ଜିଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଯୁକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣ କରିବା ଅବାଚ୍ଛନ୍ନ, ବରଂ ଜିଶ୍ୱରଙ୍କୁ କେବଳ ଅନୁଭବରେ ଉପଲବ୍ଧ କରାଯାଇପାରେ । ତେବେ ମାନବୀୟ ଅନୁଭବ ଓ ଉପଲବ୍ଧର ଯେଉଁ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ ସେଥିରେ କୁହାଯାଏ ଯେ କେତେକ ଅନୁଭବ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ । ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭବ ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକ ସ୍ଥିତି ଓ ବିଶ୍ୱାସର ପରିଣାମ ମାତ୍ର ଯାହା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ନୁହେଁ । ବ୍ୟକ୍ତିର ସର୍ତ୍ତବନ୍ଧ ମନ, ବିଶ୍ୱାସ ଓ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ତାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭବକୁ ରୂପ ଦେଇଥାଏ । ଜିଶ୍ୱର ଭାବନାର କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଜିଶ୍ୱର ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ମାନବୀୟ କଳ୍ପନାର ବିଷୟ । ଏହା ବିଶ୍ୱାସର ପରିସରଭୁକ୍ତ, ଚର୍ଚ୍ଚସଂଗତ ଯୁକ୍ତିର ବିଷୟ ନୁହେଁ ।

ଇଶ୍ଵରବାଦ (୨)

ସତ୍ୟତାର ବିଭିନ୍ନ ସୋପାନରେ ଇଶ୍ଵର ଭାବନା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିବା ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଉପଲବ୍ଧି । ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବିକାଶ ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ବହୁଦେବବାଦ, ଏକଏକାଦି ଦେବବାଦ, ଜଡ଼ପ୍ରାଣବାଦ ବିଚାରମାନଙ୍କର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା । ଏକେଶ୍ଵରବାଦ ଭାବନାର ବିକାଶ ଥିଲା ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ଏକେଶ୍ଵରବାଦୀ ବିଚାରର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ଇଶ୍ଵର ପ୍ରତୀତି ସମାନ ନୁହେଁ । ଧର୍ମମାନଙ୍କର ଧାରାରେ ଓ ଭାରତୀୟଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଇଶ୍ଵର ଭାବନା ସଂପର୍କରେ ପୃଥକ୍ ଓ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ମତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଶୈବଦର୍ଶନ, ଶାକ୍ତଦର୍ଶନ, ବୈଦିକ ବିଚାର, ଭକ୍ତିବାଦ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟେତର ବିଶ୍ଵାସମାନ ହିନ୍ଦୁ ସଂପ୍ରଦାୟ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଏକକ ଇଶ୍ଵର ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଧାର୍ମିକ ସଂପ୍ରଦାୟ ମାନଙ୍କର ଇଶ୍ଵର ପ୍ରତୀତି ପୃଥକ୍ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଇଶ୍ଵରଙ୍କ ସହ ଜଗତର ସମ୍ବନ୍ଧ କ'ଣ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଇଶ୍ଵରବାଦୀ ଧର୍ମ ଓ ଦର୍ଶନମାନ ସମାନ ମତ ପୋଷଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କେତେକଙ୍କ ବିଶ୍ଵାସରେ ଇଶ୍ଵର ଜଗତର ନିର୍ମିତ କାରଣ, ଉପାଦାନ କାରଣ ନୁହନ୍ତି । ଏହି ବିଶ୍ଵାସ ଅନୁଯାୟୀ ଇଶ୍ଵର ଯେପରି ସନାତନ, ବସ୍ତୁମାନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସନାତନ । ତେବେ ଇଶ୍ଵର ସତେତନ ଓ ବସ୍ତୁ ବା ଭୂତମାନ ଜଡ଼ । କୁମ୍ଭକାର ଯେପରି ମାଟିରୁ କୁମ୍ଭ ନିର୍ମାଣକରେ କିମ୍ବା ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାର ଯେପରି ସୁନାରୁ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ ଇଶ୍ଵର ସେହିପରି ଉପାଦାନମାନଙ୍କରୁ ଜଗତକୁ ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଇଶ୍ଵର ଜଗତର ନିର୍ମିତ କାରଣ । ଅନ୍ୟ ଏକ ମତରେ ଇଶ୍ଵର ଜଗତର ଉତ୍ତମ ନିର୍ମିତ କାରଣ ଓ ଉପାଦାନ କାରଣ । ପୃଥିବୀର ସର୍ଜନା ପୂର୍ବରୁ କେବଳ ଇଶ୍ଵର ଥିଲେ, ଅନ୍ୟ କିଛି ନଥିଲା । ଇଶ୍ଵର ଏକ ସୃଷ୍ଟିର ପରିକଳ୍ପନା କଲେ । ସେ କହିଲେ ଆଲୋକ ହେଉ, ଆଲୋକର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସେ ଯାହା ତାଙ୍କର ଅସୀମ ଜ୍ଞାନ ବଳରେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ତାହା ତତ୍କ୍ଷଣାତ ଶୂନ୍ୟରୁ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଆକାଶ, ପୃଥିବୀ, ତନ୍ମୟ, ପ୍ରାଣୀଜଗତ ଓ ଶେଷରେ ଇଶ୍ଵର ତାଙ୍କର ସ୍ଵରୂପରେ ମଣିଷକୁ ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ବସ୍ତୁତଃ ଇଶ୍ଵର ଜଗତର

ଉଭୟ ନିର୍ମିତ କାରଣ ଓ ଉପାଦାନ କାରଣ । ଅନ୍ୟ ପରିକଳ୍ପନାରେ ବିଶ୍ଵାସ କରାଯାଇଛି ଯେ ଜଗତ ମିଥ୍ୟା ଓ ମାୟା । କେବଳ ଈଶ୍ଵର ହିଁ ସତ୍ୟ । ଅଜ୍ଞତା ଯୋଗୁ ଈଶ୍ଵର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆମେ ଜଗତକୁ ହିଁ ଦେଖୁଛୁ । ଅବିଦ୍ୟା ଦୂର ହେଲେ ଈଶ୍ଵର ଜ୍ଞେୟ ହେବେ ।

ଈଶ୍ଵର ଓ ଜଗତର ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ କେତେକ ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଈଶ୍ଵର ଜଗତର ଉତ୍ସରେ । ଈଶ୍ଵର ଜଗତକୁ ଏପରି ନିଖୁଣ ଭାବରେ ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଜଗତ ସ୍ଵୟଂସ୍ଥିତ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ । ଏହି ମତରେ ଈଶ୍ଵର ବିଶ୍ଵାତୀତ, ବିଶ୍ଵାଧିକ ଓ ଅନୁଭବାତୀତ । ଅନ୍ୟ ବିଚାରରେ ଈଶ୍ଵର ଜଗତର ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ । ବିଶ୍ଵରେ ଯାହା କିଛି ଅଛି ସବୁଥିରେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କର ସଭା ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଅନ୍ୟ ମତରେ ଈଶ୍ଵର ଓ ଜଗତ ଅଭିନ୍ନ । ଅର୍ଥାତ୍ ଜଗତ ଓ ଈଶ୍ଵର ସର୍ବସମ । ଅନ୍ୟ ବିଚାରରେ ଈଶ୍ଵର ଜଗତର ବହିର୍ବର୍ତ୍ତୀ ଓ ଅନ୍ତର୍ବର୍ତ୍ତୀ । ଏହିପରି ଈଶ୍ଵର ଓ ଜଗତର ସମ୍ବନ୍ଧ ନେଇ ନାନା ପରିକଳ୍ପନା ଧର୍ମ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ଅବବୋଧରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ।

ପୁନଶ୍ଚ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ସ୍ଵରୂପ ନେଇ କେତେକ ତାଙ୍କୁ ସଗୁଣ ବୋଲି ପରିକଳ୍ପନା କଲାବେଳେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଗୁଣ ବୋଲି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ସଗୁଣ ବୋଲି ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥିବା ଚିନ୍ତକମାନେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କୁ ମାନବତା ଆରୋପ କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ବିଚାରରେ ଈଶ୍ଵର ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି, ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିସଭା ରହିଛି । ତେବେ ସେ ଜଣେ ସର୍ବଜ୍ଞ ଓ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଭାବନା ଅନୁଯାୟୀ ଈଶ୍ଵର ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିସଭା ନାହିଁ । ସେ ନିର୍ବେଚ୍ଛିକ । ସେ ଅରୂପ ଓ ନିର୍ଗୁଣ । ତାଙ୍କୁ ରୂପକାର ଭାବିବା ମାନବୀୟ କଳ୍ପନା ଯାହା ଅସତ୍ୟ । ସେ ରୂପହୀନ ଏବଂ ସ୍ଥାନ ଓ କାଳର ଉତ୍ସରେ ।

ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ କେତେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଶ୍ଵାସ ରହିଛି ଯେ ଈଶ୍ଵର ଆବଶ୍ୟକସ୍ଥଳେ ଅବତାର ନିଅନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟାୟ, ଅଧର୍ମ ବା ଅସତ୍ୟ ବ୍ୟାପକ ହୁଏ ଈଶ୍ଵର ଅବତାର ନେଇ ଆସନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅଧର୍ମର ବିନାଶ କରାଇ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ କରନ୍ତି । ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କର ବିନାଶକରି ସାଧୁଲୋକଙ୍କର ପରିତ୍ରାଣ ପାଇଁ ଈଶ୍ଵର ମାନବରୂପରେ ଅବତାର ନିଅନ୍ତି । ଅତୀତରେ ଈଶ୍ଵର ଏପରି ଅବତାର ନେଇଛନ୍ତି ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେପରି ଅବତାର ନେଇପାରନ୍ତି ବୋଲି କେତେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ବିଶ୍ଵାସ ରହିଛି । ଅନ୍ୟମାନେ ବିଶ୍ଵାସ କରନ୍ତି ଯେ ଈଶ୍ଵର କେବେ ମାନବରୂପରେ ଧରାପୃଷ୍ଠକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ତେବେ ଅତୀତରେ ସେ ନିଜର ପୁତ୍ର ବା ଦୂତକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି । ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ପୁତ୍ର ବା ଦୂତ ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵାରା ମହତ୍ ଜୀବନର ବାଞ୍ଛା

ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ପାଖରେ ରଖୁଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନେ ଏପରି ଭାବନା ସହ ସହମତ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ଯେ ଈଶ୍ବର ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ । ସେ ନିଜେ ଜଗତରେ ଜନ୍ମ ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା କାହାକୁ ପଠାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେ ସର୍ବଜ୍ଞ ଓ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, ସେ କେବଳ ଚାହିଁବା ମାତ୍ରେ ସଂସାରରେ ସବୁ କିଛି ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୋଇପାରିବ । ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ଯେଉଁମାନେ ଅବ୍ୟକ୍ତିକ ବୋଲି ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଈଶ୍ବର ଅବତାର ନେବା ବା କାହାକୁ ପଠାଇବା ଭାବନାକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଈଶ୍ବର ଭାବନା ସହ ଏହି ସବୁ ବିରୋଧାତ୍ମକ ଭାବନା ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତା ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଏକ ଅଭିନ୍ନ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି ଏହା ଅନେକ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି । ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ନୈତିକ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ପାଏ ଏହା ପ୍ରାୟତଃ ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବରେ ବିଶ୍ବାସ କରାଯାଏ । ଅବଶ୍ୟ ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତା ଭିତରେ ରହିଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ନେଇ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ନୈତିକ ଜୀବନ ପାଇଁ ଯେ ପ୍ରେରଣା ପାଏ, ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି ଏହାକୁ କେହି ହୁଏତ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ । ଏପରିକି କେତେକଙ୍କ ପାଇଁ ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତା ଅଭିନ୍ନ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟ ହିଁ ଏକ ଈଶ୍ବରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଏହାକୁ କେତେକ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି । ଦୁଇଟି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକୁ ଅଭିନ୍ନ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ସେପରି ସ୍ଥିତିରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବ ନାହିଁ । ବରଂ ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତାକୁ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ଭାବନା ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ଭିନ୍ନତା ନେଇ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ପାରିବ । ଏଠାରେ ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଉଛି ଯେ ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସରୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନୈତିକ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ମିଳିଥାଏ ଓ ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସ ଅଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ନୈତିକ ଜୀବନ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ ବୋଲି ସାଧାରଣରେ ବିଶ୍ବାସ କରାଯାଏ । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସରୁ କେତେକ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ପାଇଥାନ୍ତି । ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସ ଓ ନୈତିକ ଜୀବନ ଭିତରେ ଏକ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ଭାବନାକୁ ହୁଏତ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇନପାରେ । ତେବେ ନୈତିକ ଜୀବନ ପାଇଁ ବହୁ ସ୍ତରରୁ ପ୍ରେରଣା ମିଳିପାରେ । ଯଦି କେହି ନୈତିକତାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ମହତ୍ତ୍ୱରେ ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି ସେ ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସୀ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ନହୁଅନ୍ତୁ ଏକ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ନୈତିକ ଆଚରଣଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକ

ଜୀବନରେ ଶାନ୍ତି, ସଂହତି, ଶୃଙ୍ଖଳା ସହ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ବିଶ୍ଵାସ ଦ୍ଵାରା ଜଣେ ନୈତିକ ଆଚରଣ ପ୍ରତି ପ୍ରତିବନ୍ଧ ହେବା ଏକ ମାନବୀୟ ଉପଲବ୍ଧି । ଏପରିକି ନୈତିକ ଆଚରଣ ପ୍ରତି ଯଦି ସାମାଜିକ ସମ୍ମାନ ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧା ମିଳିଥାଏ ଓ ଅନୈତିକ ବ୍ୟବହାର ସାମାଜିକ କଟାକ୍ଷର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ହୁଏ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନୈତିକ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥାଏ । ନୈତିକତାର ସାମାଜିକ ମହତ୍ତ୍ଵକୁ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦେବାଦ୍ଵାରା ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସମାଜରେ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇଥାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନୈତିକତା ଯେ ଏକ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏହା ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ସତ୍ୟ ଅଟେ । ଅନୁଭୂତିରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମ ଓ ଈଶ୍ଵରରେ ଗଭୀର ବିଶ୍ଵାସ ରଖୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଚରଣରେ ଅସାଧୁ, ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ଓ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବାରେ ଅନ୍ତର୍ବିରୋଧ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରିକି ଧର୍ମ ଓ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ହିଂସା, ସନ୍ତାପବାଦ ଓ ଅମାନବିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ହେବାର ବହୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସମାଜରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧ, ଜିହାଦ୍, ହୋଲି ଥ୍ରାଉ ମାନବ ସମାଜର ଅନ୍ଧକାରର କାହାଣୀ । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଓ ଜୈନ ଧର୍ମରେ ଈଶ୍ଵର ବିଶ୍ଵାସ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରେରଣା ରହିଛି । ସୁତରାଂ ଈଶ୍ଵର ବିଶ୍ଵାସ ଓ ନୈତିକତା ଯେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ କୁହାଯାଇପାରେ ।

ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ

ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଈଶ୍ୱର ଭାବନାର ଯେପରି କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି, ନିରୀଶ୍ୱରବାଦର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ଏକ ସମୟରେ ସମାଜର କୌଣସି ପ୍ରଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ ବା ପରମ୍ପରାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ ବୋଲି ଚିତ୍ରିତ କରାଯାଉଥିଲା । ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ ଏକ ଅସମ୍ମାନଜନକ ଭାବନା ବୋଲି ବିଚାର ଥିଲା । ଏପରିକି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସଂସ୍କାରିତ ବା ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଭାବନା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଅସମ୍ମାନିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ ବୋଲି ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଉଥିଲା । ବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରୀକ୍ ଦାର୍ଶନିକ ଆନାକ୍ସାଗୋରାସ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକ ଦେବତା ନୁହନ୍ତି ଏକ ଭୌତିକ ବସ୍ତୁ ବୋଲି ମତ ରଖୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ ବୋଲି ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଉଥିଲା, କାରଣ ସେସମୟର ବିଶ୍ୱାସରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଏକ ଦେବତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିଲା । ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ, ନ୍ୟାୟ ଓ ନୀତିବୋଧ ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କରି ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ଚିନ୍ତାକରିବାକୁ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବାରୁ ସକ୍ରେଟିସ୍ଙ୍କୁ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଲୋକମାନେ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ ବୋଲି ଚିତ୍ରଣ କରି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦେବାର କାହାଣୀ ସୁବିଦିତ । ଭାରତବର୍ଷରେ ବସ୍ତୁବାଦ ଓ ମାନବବାଦର ମହାନ ପ୍ରବନ୍ଧା ଚାର୍ବକଙ୍କର ସମସ୍ତ କୃତିକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେବା ଓ ତାଙ୍କ ନାମରେ ମିଥ୍ୟା ଆରୋପ କରିବା ଇତିହାସରୁ ଜଣାପଡେ । ବିଜ୍ଞାନ ଜଗତକୁ ମହାନ ଅବଦାନ ଦେଇ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତିରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବହୁ ଯଶସ୍ୱୀ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଓ ଈଶ୍ୱରବିରୋଧୀ କହି ସେମାନଙ୍କୁ ସମସାମୟିକ ସମାଜରେ ନିନ୍ଦିତ କରିବା, ବନ୍ଦୀ କରିବା ଓ ଏପରିକି ହତ୍ୟା କରିବାର ବହୁ ହୃଦୟବିଦାରକ କାହାଣୀ ଇତିହାସରେ ଘଟିଯାଇଛି । ଯେଉଁମାନେ ସମାଜକୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବିଚାର ଦେଇଛନ୍ତି, ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶରେ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ରଖିଛନ୍ତି ଓ ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଇତିହାସରେ ଅମର ହେଲେ ବି ନିଜ ସମସାମୟିକ ସମାଜରେ ସେମାନେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଲୋକଙ୍କର ପାଶବିକତା ଓ ହିଂସାର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ ଓ

କ୍ଷୁଦ୍ରଦ୍ରୋହୀ ଭାବେ ବହୁ ନିନ୍ଦାର ଶରବ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ସତ୍ୟତାର ବିତର୍କନା କହିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁଠି ବୌଦ୍ଧିକ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ରହେ ଓ ଏକ ନୂତନ ଭାବନା ଓ ବିଚାର ପ୍ରତି ବିଦେଶ ପ୍ରକାଶ ପାଏ ଅନ୍ୟକୁ ଜନମାନସରେ ନିନ୍ଦିତ ବା ନ୍ୟୁନ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ କୁହାଯାଏ ।

ନିରୀଶ୍ୱରବାଦକୁ ଏକ ଆବେଗିକ ଅର୍ଥରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହାର ଅର୍ଥକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଈଶ୍ୱରବାଦ ଓ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ଭାବଧାରାର ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ । ନିରୀଶ୍ୱରବାଦ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ନକାରାତ୍ମକ ଓ ଆପେକ୍ଷିକ ଭାବନା ଅଟେ । ଏହା ଆପେକ୍ଷିକ କାରଣ ଈଶ୍ୱରବାଦ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏହା ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ନକାରାତ୍ମକ ଯେହେତୁ ଏହା ପ୍ରଚଳିତ ଏକ ବିଶ୍ୱାସକୁ ବିରୋଧ କରିଥାଏ । ଈଶ୍ୱରବାଦ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଏକ ସର୍ବମୟ ତଥା ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ସତ୍ତା ଭାବରେ ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସ ସଂପର୍କୀୟ ଭାବନା ନାନାବିଧ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ସାଧାରଣରେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ଯେ ଈଶ୍ୱର ଏକ ସର୍ବମୟ ଓ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଚିରନ୍ତନ ସତ୍ତା । ଯଦି ଈଶ୍ୱରବାଦର ଏହି ସର୍ବନିମ୍ନ ଭାବନାକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ତେବେ ପ୍ରଶ୍ନ ହେବ ଆମର ଜ୍ଞାନ ଉପାର୍ଜନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପରି କୌଣସି ବୈଧ ପ୍ରଣାଳୀ ରହିଛି କି ଯାହା ମାଧ୍ୟମରେ ଆମେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଜାଣିପାରିବା ? କିମ୍ବା ଈଶ୍ୱର ଯେ ଏକ ଚେତନଶୀଳ ଆଦିସତ୍ତା ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେପରି କୌଣସି ଯୁକ୍ତିଶୀଳ ଆଧାର ରହିଛି କି ? ଏହି ଦୁଇଟି ପ୍ରଶ୍ନକୁ ନେଇ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରର ଜ୍ଞାନମାମାଂସା ଓ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ଗନ୍ତାର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତର୍କଶୀଳ ଆଧାରକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଏ ସେଠାରେ ଈଶ୍ୱର ଏକ ସତ୍ତା ଭାବରେ ଜ୍ଞେୟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ବା ଏକ ଆଦିସତ୍ତା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଈଶ୍ୱର ଜ୍ଞାନ-ସମ୍ପର୍କିତ ଏକ ସତ୍ତା ନୁହନ୍ତି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଏକ ଯୁକ୍ତି ହୋଇପାରେ ଯେ ଈଶ୍ୱର ଏକ ସ୍ୱୟଂସିଦ୍ଧ ସତ୍ତା । ଈଶ୍ୱର ଭାବନା ସ୍ୱୟଂସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ଏହାର ପ୍ରମାଣ ପାଇଁ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ରାଶି ରାଶି ପୁସ୍ତକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତା ନାହିଁ । ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ୱୟଂସିଦ୍ଧ ଓ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ସତ୍ତା ଭାବେ ସ୍ୱୀକାର କରିନିଆଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଦର୍ଶନର ପରିସରରେ ଏହାର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ଭିତରେ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ଗଭୀରତମ ଆଲୋଚନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । କୌଣସି ପୂର୍ବଧାରଣାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ନ ହୋଇ ମୁକ୍ତ ମନ ନେଇ ତର୍କଶୀଳ ଆଧାରରେ ଏକ ଭାବନାର

ଯଥାର୍ଥତା ଦର୍ଶାଇବା ଦର୍ଶନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅଟେ । ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତେ ସବୁ ଯୁକ୍ତି ଓ କଳ୍ପନା ରହିଛି ସେସବୁ କିପରି ତୁଚ୍ଛପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅବୈଧ ଓ ଭିତ୍ତିହୀନ ତାହା ଦର୍ଶନ ଦର୍ଶାଇଥାଏ । ଜ୍ଞାନର କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସୋପାନ ଜରିଆରେ ଈଶ୍ବର ପ୍ରମାଣସିଦ୍ଧ କି ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଗମ୍ଭୀର ଆଲୋଚନା ଭିତରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ଯେ ଈଶ୍ବର ଏକ ଭାବନା, ଏକ କାଳ୍ପନିକ ସତ୍ତା ଓ ସର୍ବୋପରି ଏକ ବିଶ୍ବାସ । ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ବାସ ଓ କଳ୍ପନାମାନଙ୍କର ତାର୍କିକ ଅନୁଶୀଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ସବୁ ବୌଦ୍ଧିକ ଅସଙ୍ଗତି ଓ ବିରୋଧାଭାସର ଚିତ୍ର ଆସେ ସେହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ନିରୀଶ୍ବରବାଦର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ଏକ ପ୍ରଚଳିତ ଓ ଗୃହୀତ ବିଶ୍ବାସ ପଣ୍ଡାତରେ କ'ଣ ଯୁକ୍ତି ସଂଗତ ଆଧାର ରହିଛି ଏହାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ମଧ୍ୟରୁ ନିରୀଶ୍ବରବାଦ ଉଦ୍ଭବ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ବସ୍ତୁତଃ ଏକ ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ବାସକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିରୀଶ୍ବରବାଦର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥାଏ ।

ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ବାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ଏକ ଭାବନାକୁ ଏଠାରେ ବିଚାର କରାଯାଉ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଈଶ୍ବରବାଦୀ ଧର୍ମରେ ଏହା ଏକ ଗୃହୀତ ଧାରଣା ଯେ ଈଶ୍ବର ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଓ କରୁଣାମୟ । ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନେଇ ଏକ ଯୁକ୍ତିର ଅବତାରଣା ହୋଇଥାଏ । ଆମର ବାସ୍ତବ ଅନୁଭୂତିରେ ଆମେ ଦେଖୁଥାଏ ଯେ ଆମ ସଂସାରରେ ନାନା ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସମୟେ ସମୟେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଜନଜୀବନକୁ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରିପାରୁଛି । ବାତ୍ୟା, ବନ୍ୟା, ଭୂକମ୍ପ, ସୁନାମି, ରୋଗ, ମହାମାରୀ ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ କେଉଁ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଦୁଃଖ ଓ ଧ୍ବଂସର ପରିବେଶ ଆଣିଥାଏ । ଯଦି ଈଶ୍ବର ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, ତେବେ ଏହି ସବୁ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟକୁ ଈଶ୍ବର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରି ମାନବୀୟ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ଏଡାଇ ଦେଇପାରନ୍ତେ । ଯଦି ଈଶ୍ବର କରୁଣାମୟ, ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରୁ ଅବାଞ୍ଛିତ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂରକରି ପାରନ୍ତେ । ଆମ ସଂସାରରେ କେତେ ମାନବକୃତ ଅନ୍ୟାୟ, ଶୋଷଣ, ହିଂସା, ଯୁଦ୍ଧ, ବିଭୀଷିକା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଈଶ୍ବର ଯଦି କରୁଣାମୟ ହୋଇଥାନ୍ତେ ତେବେ ଏ ସବୁକୁ ସେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ହେଉ ବା ଯୁଦ୍ଧ, ହିଂସା, ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର ଇତ୍ୟାଦି ହେଉ ଏ ସବୁ ମନ୍ଦ ବା ଇତିଲ୍ ସଂସାରରେ ସବୁବେଳେ ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି ଅଟେ । ଯେଉଁ ସଂସାରରେ ଏହି ସବୁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ବା ମନ୍ଦ ରହିଛି ସେଠାରେ ଏକ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ବା କରୁଣାମୟ ଈଶ୍ବରର ପରିକଳ୍ପନା ଅସଂଗତ ମନେହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍,

ଯେହେତୁ ସଂସାରରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ଇତିହାସ, ମନ୍ଦ ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ରହିଛି ଇଶ୍ୱର ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ନୁହନ୍ତି କିମ୍ବା କରୁଣାମୟ ନୁହନ୍ତି । ବରଂ ଇତିହାସରୁ ଏହି ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ମଣିଷ ନିଜର ଚେଷ୍ଟା, ପ୍ରୟାସ ଓ ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଘଟାଇଛି ଓ ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ଆଜିର ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିପାରୁଛି ।

ଇଶ୍ୱର ଭାବନାର ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ଯେ ଇଶ୍ୱର ଏକ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତା । ଅତିପ୍ରାକୃତିକତା, ଚମତ୍କାରିତା ଇଶ୍ୱର ଭାବନା ସହ ସଂପୃକ୍ତ । କିନ୍ତୁ ସାଂପ୍ରତିକ ବିଚାରବୋଧରେ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ପଶ୍ଚାତରେ କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ, ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଏକରୂପତା ବିଦ୍ୟମାନ । ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଏହା କୁହାଯାଏ ଯେ ପ୍ରକୃତିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ରହସ୍ୟ ରହିଛି, କିନ୍ତୁ ଅତିପ୍ରାକୃତିକତା ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ । ଯାହା ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମର ପରିପତ୍ତୀ ଓ ସ୍ଥାନ, କାଳର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ତାହା ଅତିପ୍ରାକୃତିକ । ଅତିପ୍ରାକୃତିକତା କିଛି ନାହିଁ, କାରଣ ଏହା ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମର ପରିପତ୍ତୀ ।

ଏଠାରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଥାଏ, ଇଶ୍ୱରବାଦ ଯଦି ଇଶ୍ୱରଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ପ୍ରମାଣ କରିପାରୁ ନାହିଁ, ନିରାଶ୍ୱରବାଦ ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ଅନସ୍ତିତ୍ୱକୁ ପ୍ରମାଣ କରୁଛି କି ? ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଯେପରି ପ୍ରମାଣ କରିହେବ ନାହିଁ, ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ଅନସ୍ତିତ୍ୱକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣ କରିହେବ ନାହିଁ । ନିରାଶ୍ୱରବାଦ ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସଂପର୍କରେ ଦିଆଯାଉଥିବା ଯୁକ୍ତିମାନ କିପରି ଅସଂଗତ ଓ ଅବୈଧ ତାହା ହିଁ ଦର୍ଶାଇ ଆସିଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ ବିଷୟରେ ଧାର୍ମିକ ଭାବନାରେ ଓ ଲୋକବିଶ୍ୱାସରେ ଯେଉଁ ସବୁ ବିଚାର ରହିଛି ସେ ସବୁ କିପରି ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ତାହା ନିରାଶ୍ୱରବାଦ ସୂଚନା ଦେଉଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଇଶ୍ୱରୀୟ ବିଚାର, ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନେଇ କ'ଣ ସବୁ ଅସଙ୍ଗତି ଓ ଜଟିଳତା ରହିଛି ତାହା ହିଁ ନିରାଶ୍ୱରବାଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରିଛି ।

ବସ୍ତୁତଃ ଇଶ୍ୱର ଏକ କଳ୍ପନା ଓ ବିଶ୍ୱାସ, ନିରାଶ୍ୱରବାଦ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ଆହ୍ୱାନ । ଏହା ଏକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟ ଓ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସତ୍ୟାନୁକ୍ଷେପ ପାଇଁ ଏକ ମୁକ୍ତ ମନର ପରିପ୍ରକାଶ ।

ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ

ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ଏକ ବିଚାର, ଦର୍ଶନ ଓ ପ୍ରାୟତଃ ଏକ ଜୀବନଦର୍ଶନ ଭାବେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଇଉରୋପରେ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧପରେ ଯେଉଁ ନୈରାଶ୍ୟ, ହତାଶା ଓ ବିଘଟନର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ତାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରେ ଏକ ନୂତନ ବିଚାର ଓ ଜୀବନବୋଧ ସାହିତ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ରୂପରେଖ ନେଇଥିଲା । ସୃଜନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟଦେଇ ଯେଉଁ ବୈତାରିକ ଆଲୋଚନାଟି ଏକ ଜୀବନଦର୍ଶନ ଭାବେ ଭିତ୍ତି ନେଇଥିଲା ତାହାକୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ କୁହାଯାଉଛି । ତେବେ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ ଥିଲେ ସୋରେନ୍, କିଅରକେଗାଡ୍ (୧୮୧୩-୧୮୫୫) ଓ ଫେଡରିକ୍ ନିତ୍ସେ (୧୮୪୪-୧୮୯୦) । କିଅରକେଗାଡ୍ ଥିଲେ ଡାନିସ ଦାର୍ଶନିକ, ତାଙ୍କର ଲେଖାମାନ ଡାନିସ ଭାଷାରୁ ଅନ୍ୟ ଯୁରୋପୀୟ ଭାଷା ମାନଙ୍କରେ ଅନୁବାଦ ହେବା ପରେ ଏହା ଯୁରୋପୀୟ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆଲୋଚନା ଆଣିଥିଲା । ନିତ୍ସେ ଥିଲେ ପୁସିଆର ଦାର୍ଶନିକ । କିଅରକେଗାଡ୍ ଓ ନିତ୍ସେଙ୍କର ବିଚାର ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ସହମତି ରହିଥିଲା । ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ଭାବଧାରାକୁ ନେଇ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀରେ ହାଇଡିଗର, ସାର୍ତ୍ତ ଓ କାମ୍ୟୁ ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ କୃତିମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦକୁ ଏକ ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଭିତ୍ତି ଦେଲେ । ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ବା ଏକଜିଷ୍ଟେନ୍ସିଆଲଜିମ୍ ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ପ୍ରୟୋଗ କିଅରକେଗାଡ୍ କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ତେବେ ସାର୍ତ୍ତ ନିଜକୁ ଇଣୋ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦୀ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । କିଅରକେଗାଡ୍‌ଙ୍କର ବିଚାରକୁ ନେଇ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ଭାବନାରୁ ପ୍ରେରଣା ନେଇ କେତେକ ନିରାଶ୍ୱରବାଦୀ ଭାବଧାରା ଦିଗରେ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରର ବିକାଶ କରିଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଈଶ୍ୱରବାଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ବୈତାରିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ସହମତି ରହିବା ଜଣାଯାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ କେତେକ ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଭାବନାକୁ ନେଇ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦକୁ

ଏକ ବାଦ କୁହାଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଗତବିରୋଧୀ ଭାବଧାରା । କୌଣସି ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନୁହେଁ । ବରଂ ବହୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ତତ୍ତ୍ୱର ବିରୋଧୀ ଭାବେ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ବିକଶିତ ହେବା ଏକ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବିଚାର କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦୀ ଭାବଧାରାର କେତେକ ମୌଳିକ ବିଚାରର ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା ଏଠାରେ ଦିଆଯାଇପାରେ ।

ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ଏକ ନକରାତ୍ମକ ଓ ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ଦିଗ ରହିଛି । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଅମୂର୍ତ୍ତୀୟ ଚିନ୍ତନ ଓ ଭାବଧାରା ରହିଛି ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ଯେଉଁ ତତ୍ତ୍ୱବାଦ ବା ଏସେନ୍ସିଆଲିଜିମର ବିଚାର ରହିଛି ତାହାକୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ । ପ୍ଲେଟୋ ପ୍ରଥମେ ତତ୍ତ୍ୱବାଦକୁ ଦର୍ଶନରେ ଭିତ୍ତି ଦେଇଥିଲେ । ଏହାନୁଯାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତିସତ୍ତା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ, ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ମୌଳିକ ଓ ସାଧାରଣ ଲକ୍ଷଣ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ, ଗାଈମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ଗାଈତ୍ୱ, ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ବୃକ୍ଷତ୍ୱ, ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ଓ ମୌଳିକ ଲକ୍ଷଣ ବ୍ୟକ୍ତିସତ୍ତାମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ହୋଇରହିଛି ତାହା ହେଉଛି ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ତାହାହିଁ ଏ ପୃଥିବୀରେ ଚିରନ୍ତନ । ପ୍ଲେଟୋଙ୍କ ଭାବନାରେ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇଥିବା ଏହି ତତ୍ତ୍ୱବାଦ ଦର୍ଶନ ଜଗତରେ ବହୁ ବୈଚାରିକ ସମସ୍ୟାକୁ ଉଦ୍‌ଭବ କରାଇଛି । ଏହି ତତ୍ତ୍ୱବାଦୀ ବିଚାରବୋଧକୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥାଏ । ସେହିପରି ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ବୁଦ୍ଧି, ବିଚାରକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଇ ଜୀବନ ଉପରେ ତାକୁ ନ୍ୟସ୍ତ କରିବାର ମନୋଭାବକୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ମୋଟ ଉପରେ କହିଲେ ସକଳ ଅମୂର୍ତ୍ତୀୟ ବିବାଦ, ତତ୍ତ୍ୱବାଦ ଓ ବୈଚାରିକ ଆଧିପତ୍ୟକୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥାଏ । ସେହିପରି ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିକୂଳତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବିକାଶ ଘଟାଇଲା, ତାହାର ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଅପପ୍ରୟୋଗ ମନୁଷ୍ୟକୁ କିପରି ଧ୍ୱଂସଆଡ଼କୁ ନେଇଛି ଓ ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ସଭ୍ୟତାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଣ୍ଟି ବଜାଇବାକୁ ଯାଉଛି ତାହାକୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ସୂଚାଇ ଥାଏ । ପ୍ରକୃତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରିଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ ଉପରେ ଅବିବେକି ରହିବା ଆମ ଅଜ୍ଞତାର ସୂଚନା

ଦିଏ । ସେହିପରି ଧର୍ମ, ପରଂପରା ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୀତି, ନୈତିକତାକୁ ଯେପରି ପରମ, ସ୍ଥିର ଓ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦ ତାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଥାଏ । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାର ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦୀ ଭାବଧାରାରେ ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ଧର୍ମ, ରାଜନୀତି ଓ ନୈତିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱର ବିଚାର ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟକୁ କବଳିତ କରିରଖିଛି ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦ ତାହାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଥାଏ । ସେପରି ଯେଉଁ ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଗୁଳା ଭିତରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରେ ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦ ତାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବା ସାମାଜିକ ପରଂପରାର କ୍ରାନ୍ତନକ ତାହାକୁ ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଭାବଧାରା ମନୁଷ୍ୟର ସମାଜ ଓ ଜୀବନକୁ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବୋଲି ପରିକଳ୍ପନା କରେ ତାହା ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦୀ ଦର୍ଶନରେ ଗୃହୀତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦର ମୂଳ ଆଦର୍ଶ ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସ୍ଥିତ୍ୱ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱାଧୀନତା । ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା ଓ ଜୀବନକୁ ସର୍ବାଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଥିତି ଓ ଜୀବନ ଯେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ଅନୁପମ ଏହା ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦର ନିଷ୍ପର୍ଶ ମନେହୁଏ । ଜୀବନର କୌଣସି ଅମୂର୍ତ୍ତୀକରଣ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ଏହା ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ରହିଥିବା ଆବେଗ, ଅନୁଭବ, ଅଭୀପ୍ସା ଆଦିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ । ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସାଧନ ନୁହେଁ, ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜେ ସାଧ୍ୟ । କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାଧନ ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଅମାନବିକ । ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦୀ ବିଚାରବୋଧରେ ଜୀବନ ହେଉଛି ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ସାଧ୍ୟ ବା ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଜୀବନର ଉପଲବ୍ଧି, ବ୍ୟାପକତା, ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ରହସ୍ୟକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁପମତ୍ୱ ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦ ସ୍ୱୀକାର କରିଥାଏ । ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ବ୍ୟବସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନ ଦେଇ କାଳ୍ପନିକ ଈଶ୍ୱର, ତତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେବାଦ୍ୱାରା ଜୀବନକୁ ସ୍ଥିର ଓ ନିଶ୍ଚଳତା ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ କରିଥିବା ମନେହୁଏ । ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦ ଏହି ଭାବଧାରା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ରକ୍ତମାଂସର ଏକ ଜୀବନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ । ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ମୁକ୍ତ, ସ୍ୱାଧୀନ ଓ ଗତିଶୀଳ । ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଉଥିବାରୁ ଯେଉଁ ବିଚାର ନୈର୍ବ୍ୟକ୍ତିକ ଭାବନାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛି

ତାହାକୁ ଏହା ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ପରଂପରା ଓ ଦର୍ଶନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତୁଚ୍ଛ, ନ୍ୟୁନ ବା ନଗଣ୍ୟ କରି ଆସିଛି ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉଠାଇଛି । ଆଧୁନିକ ରାଷ୍ଟ୍ର, ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ସମାଜ କିପରି ବ୍ୟକ୍ତି-ସଭାକୁ ଅତିଷ୍ଠ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି ତାହାର ଅନେକ ଚିତ୍ର ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦୀ ସର୍ଜନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ତତ୍ତ୍ୱ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ପ୍ରାଥମିକତା ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାର ମୂଳାଦର୍ଶ । ଯନ୍ତ୍ର, ଅର୍ଥନୀତି ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେପରି ମାନବସଭାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରୁଛି ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉଠାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜ ଭିତରେ ବଞ୍ଚିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଏକ ଜନପୁଞ୍ଜ ଭିତରେ ନୁହେଁ ବୋଲି ଏହା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଏ । ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦକୁ କେତେକ ଏକ ବିକୃତି ବୋଲି ମନେକରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାହା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ । ବରଂ ଏହା ମାନବବାଦର ଏକ ନୂତନ ଦିଗନ୍ତର ସୂଚନା ଦିଏ ।

ସୁଖବାଦ

ସୁଖବାଦ ନୀତିଦର୍ଶନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ନୀତିଦର୍ଶନ ବା ଏଥିକ୍ସ ପରିସରରେ ବିଭିନ୍ନ ନୈତିକ ମାନକ ମାନଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏକ ନୈତିକ ମାନକ ବା ମୋରାଲ୍ ସ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ ଆଧାରରେ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟାୟନ କରାଯାଏ । ଜଣେ କର୍ତ୍ତାଙ୍କର କୌଣସି ଇଚ୍ଛାକୃତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯଥାର୍ଥ, ଗ୍ରହଣୀୟ, ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ଅଯଥାର୍ଥ, ଅଗ୍ରହଣୀୟ, ଅନୈତିକ କହିବା ପଣ୍ଡାତରେ କିଛି ମାନକ ବା ମାନଦଣ୍ଡ ରହିବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ନୀତିଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ମାନଦଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ସୁଖବାଦକୁ ଏକ ମାନକ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଣତି ସୁଖ ବା ଆନନ୍ଦର ଅନୁଭୂତି ଦେଇଥାଏ ତାହା ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଏହାର ବିପରୀତ ଅନୁଭୂତି ଦିଏ ତାହା ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ । ସୁଖବାଦ ଆଧାରରେ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟାୟନ କରାଯାଏ । ସୁତରାଂ ସୁଖବାଦକୁ ଏକ ନୈତିକ ମାନକ ଭାବରେ ନୀତିଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ନିଆଯାଏ ।

ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସୁଖବାଦର ବହୁ ରମ୍ଭାର ଚର୍ଚ୍ଚା ନୀତିଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । କୁହାଯାଏ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବଦା ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦ ଚାହାନ୍ତି । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱତଃସ୍ପୃହ ହୋଇ ଦୁଃଖ ବା ଅସୁଖ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରିକି ଏକ କଷ୍ଟକର ବା ବିପଦସଙ୍କୁଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାର ଅନ୍ତିମ ପରିଣତି ଯେ ସୁଖପ୍ରଦ ହେବ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିବା ଦେଖାଯାଏ । ସମସ୍ତେ ସୁଖ ଆଶା କରନ୍ତି । ଆନନ୍ଦର ଜୀବନ କାମନା କରନ୍ତି । ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦ ଏକ ଅନୁକୂଳ ମାନସିକ ସ୍ଥିତିର ସୂଚନା ଦୁଏ । ଏକ ଆନନ୍ଦ ବା ସୁଖପ୍ରଦ ଅନୁଭୂତି ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶାନ୍ତି ଦେଇଥାଏ । ଦୁଃଖ, କଷ୍ଟର ଅନୁଭୂତି ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକ ଶାନ୍ତିକୁ ବ୍ୟାହତ କରେ । ସୁଖ, ଦୁଃଖର ଅନୁଭୂତି ଆମର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ସୁଖଦ୍ୱାରା ଆମେ ମାନସିକ ଶାନ୍ତି ପାଇ ଓ ଦୁଃଖ ଦ୍ୱାରା ମାନସିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଲାଭକରୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ସୁଖ, ଦୁଃଖ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ । ସୁଖର ଅନୁଭୂତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଜନିତ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବା ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ହୋଇପାରେ ।

ସୁଖବାଦ ଏକ ନୈତିକ ମାନକ ଭାବରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବାବେଳେ ଏହାକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ, ଯଥା ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସୁଖବାଦ ଓ ନୈତିକ ସୁଖବାଦ । ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସୁଖବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରକୃତି ଏ ପ୍ରକାର ଯେ ସେ ସୁଖ ଚାହେଁ । ସୁଖ ଚାହିଁବା ଏକ ପ୍ରକୃତିଗତ ଆବଶ୍ୟକତା । କ୍ଷୁଧା, ସୁନ୍ଦରର ଅନୁଭୂତି, କେତେକ ଆବେଗ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ । ତୋକର ଜ୍ୱାଳା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀ ପାଇଁ କଷ୍ଟଦାୟକ । ଏହି କଷ୍ଟକୁ ପରିହାର କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ଖାଦ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ କରେ । ଆମର ସ୍ୱଭାବ ଏ ପ୍ରକାରର ଯେ ଆମେ ଆମର ଜନ୍ମିତ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଚାହିଁଥାଏ । ଆମେ ଯାହା କିଛି କାମନା କରେ ତା ପଟ୍ଟାତରେ ଏହି ଅଭିଳାଷ ଥାଏ ଯେ ତାହା ପୂରଣ ହେଲେ ଆମେ ସୁଖକର ଅନୁଭୂତି ଲାଭ କରିବା । ସୁଖକର ଅନୁଭବ ଆମ ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରକୃତି ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ସୁତରାଂ ଏହା ପ୍ରାକୃତିକ ଅର୍ଥାତ୍ ମାନବୀୟ ପ୍ରକୃତି ସହ ସଂଯୁକ୍ତ । ଏହା ପ୍ରକୃତିଗତ । ସୁତରାଂ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସୁଖବାଦ ବାକ୍ସର ଅର୍ଥ ଏ ପ୍ରକୃତି ସହ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସୁଖବାଦ କେତେ ଯଥାର୍ଥ ବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ ସେ ସଂପର୍କରେ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସୁଖବାଦର ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରଟି ହେଲା ନୈତିକ ସୁଖବାଦ । ନୈତିକ ସୁଖବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ସୁଖ କାମନା କରିବା କେବଳ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରକୃତି ନୁହେଁ, ଏହା ଏକ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦରେ ରହିବା ଆମର ଆଭିମୁଖ୍ୟ । କିପରି ଏକ ସୁଖଭରା ଜୀବନ ବଞ୍ଚିହେବ ଏହା ଚିନ୍ତା କରିବା, ଯୋଜନା କରିବା ଓ ସେ ଦିଗରେ ପ୍ରୟାସ କରିବା ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହା କେବଳ ଏକ ପ୍ରକୃତିଗତ ଆବଶ୍ୟକତା ନୁହେଁ ଏହା ଆମ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଆମେ ଜୀବନରେ ଯାହାବି ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୋଷଣ କରେନା କାହିଁକି, ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ପଟ୍ଟାତରେ ସୁଖକର ଜୀବନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିହିତ ରହିଥାଏ । ସୁତରାଂ ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦର ପରିସ୍ଥିତି ପାଇଁ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ଭାବରେ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଆମର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ପୁନଶ୍ଚ ନୈତିକ ସୁଖବାଦକୁ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ଯଥା ବ୍ୟକ୍ତିକୈନ୍ଦ୍ରିକ ସୁଖବାଦ ଓ ପରାର୍ଥକୈନ୍ଦ୍ରିକ ସୁଖବାଦ । ବ୍ୟକ୍ତିକୈନ୍ଦ୍ରିକ ସୁଖବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ସୁଖ ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ବ୍ୟକ୍ତି କିପରି ନିଜ ପାଇଁ ଏକ ସୁଖପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶ ଆଣିପାରିବ ଓ ନିଜର ପାରିବାରିକ ସଂପୃକ୍ତି ଭିତରେ ଆନନ୍ଦରେ ରହିବ ତାହା ଚିନ୍ତାକରିବା ତା'ର ନୈତିକ ଦାୟିତ୍ୱ । ବୃହତ୍ତର ସମାଜରେ ପରିବାର

ହେଉଛି ଏକ ଏକକ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ପରିବାର ଭିତରେ ସମସ୍ତ ସଦସ୍ୟ କିପରି ସୁଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବେ ଏହା ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆବଶ୍ୟକତା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ପରାଧିକୃଷ୍ଟିକ ସୁଖବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସୁଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ପାଇଁ ସଂପୃକ୍ତ ହେବାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । ପରାଧିକୃଷ୍ଟ ଅନୁଯାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହେଁ ସାମୂହିକ ସୁଖ ଓ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିବା ଆମର ଏକ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଯେତେ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେତେ ଅଧିକ ସୁଖକର ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବେ ତାହା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ଆମର ଦାୟିତ୍ବ । ଆବଶ୍ୟକ ବେଳେ ଏକ ବୃହତ୍ତର ହିତସାଧନ ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ହିତକୁ ପରିହାର କରିବା ଏକ ମାନବୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହାନୁଯାୟୀ ଏକ ବୃହତ୍ତର ଓ ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳ ଦୁନିଆରେ ଆମେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଛେ । ସୁତରାଂ ସାମୂହିକ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ସୁଖ ଆମର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏଠାରେ ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପରିସରକୁ ଏକ ଏକ ସମୂହ ବା ବୃହତ୍ତର ମାନବ ଜାତିପ୍ରତି ବିସ୍ତାର କରାଯାଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସୁଖବାଦ ଭାବନା ସହିତ ପୁନଶ୍ଚ ପରିମାଣାତ୍ମକ ଓ ଗୁଣାତ୍ମକ ସୁଖବାଦ ବିଷୟ ଆସିଥାଏ । ସମସ୍ତ ସୁଖାନୁଭୂତି ସମାନ ନା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି ? କେତେ ଅଧିକ ସୁଖରେ ଆମେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିପାରିବା ଏହାକୁ ପରିମାଣାତ୍ମକ ସୁଖବାଦ କୁହାଯାଏ । ସୁଖକର ଅନୁଭୂତି କେତେ ଅଧିକ, କେତେ ବେଶି ସମୟ ପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ, କେତେ ବ୍ୟବଧାନରେ ଉପଲବ୍ଧ, କେତେ ସ୍ଥିର, କେତେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓ କେତେ ଉପକାରୀ ଏହାକୁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଏ ତାହା ପରିମାଣାତ୍ମକ ସୁଖବାଦର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । କେତେ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜରେ କେତେ ଅଧିକ ସୁଖକର ସ୍ଥିତିରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ, ତାହାରି ମାନଦଣ୍ଡରେ ଯେତେବେଳେ ସୁଖର ସୂଚକଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ତାହାକୁ ପରିମାଣାତ୍ମକ ସୁଖବାଦ କୁହାଯାଏ । ଏହାକୁ ଉପଯୋଗିତାବାଦ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ତେବେ କେତେକ ଦାର୍ଶନିକ ସୁଖବାଦ ଭିତରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ଏପରିକି କୁହାଯାଏ ଯେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟର ଦୁଃଖ ଏକ ଇତର ପ୍ରାଣୀର ସୁଖଠାରୁ ଅଧିକ କାମ୍ୟ ବା ଅଧିକ ଶ୍ରେୟ । ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ଜଣେ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ଙ୍କର ଅସନ୍ତୋଷ ଜଣେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ସନ୍ତୋଷଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଶ୍ରେୟସ୍କର । ସୁଖର ଉପଲବ୍ଧି ଭିତରେ ଯେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି ଏହା ମଧ୍ୟ ନୀତିଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ସମସ୍ତ ସୁଖକର ଉପଲବ୍ଧି ଏକ ମାନସିକ ସ୍ଥିତିର ସୂଚନା ଦେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେକ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ଯେଉଁ ସୁଖ ସହିତ ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦାର ପ୍ରଶ୍ନ ଆସୁଛି ତାହା ଗୁଣାତ୍ମକ

ମାନବଶ୍ଚରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ । ସୁଖକର ସ୍ଥିତି ସହ ଏକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ହେବା ଜୀବନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେବା ଦରକାର । ସ୍ବାଭିମାନ, ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦା, ସାମାଜିକ ସମ୍ମାନ ଇତ୍ୟାଦି ବି ଜୀବନର କାମ୍ୟ । ଏସବୁ ଜୀବନର ସୁଖକର ଅନୁଭୂତିକୁ ଉନ୍ନତ କରିଥାଏ । ଉତ୍ତମ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ, ସୁଖକର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ, ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ, ସାମାଜିକ ସମ୍ମାନବୋଧ ଓ ଏକ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ, ଜୀବନ ପାଇଁ ଅଧିକ ଶ୍ରେୟ ମନେହୁଏ । ଏହି ଶ୍ରେୟ ହିଁ ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ସୁଖପ୍ରଦ ଓ ଗୁଣାତ୍ମକ କରିଥାଏ । ଏକ ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନର ପରିକଳ୍ପନା ଭିତରେ ଏସବୁର ସମ୍ମିଳିତ ପ୍ରଭାବ ରହିବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ମନେହୁଏ । ଏହା ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଯେପରି ପ୍ରୟୁଜ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ସାମୁହିକ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟୁଜ୍ୟ । ଆମର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭଲ-ମନ୍ଦ, ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ-ଅନୈତିକ ବିଚାର କଲାବେଳେ ସୁଖବାଦ ସହ ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନକୁ ନୈତିକ ମାନବଶ୍ଚ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବା ଏକ ନୈତିକ ମାନକର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ ।

ସଂଗଂଧବାଦ

ମଣିଷ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠ । ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠା ଯୋଗୁଁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇଛି । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯୋଗୁଁ ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି । ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଯାତ୍ରା ସତ୍ୟତାକୁ ଆଜିର ସ୍ଥିତିକୁ ଆଣିପାରିଛି । ମନୁଷ୍ୟର ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠା ଓ କୌତୂହଳତା ସାମାନ୍ୟତା ଭାବରେ ଆଗକୁ ଯାଇଛି । ଏହାର ପରିସମାପ୍ତି ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନର କୌଣସି ସୀମା ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତି ଯେପରି ବିଶାଳ ଓ ଜଟିଳ, ମାନବୀୟ ସମସ୍ୟା ଓ ସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଜଟିଳ । ମନୁଷ୍ୟ ସବୁ ସମୟରେ କିଛି ନା କିଛି ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଆସିଛି । ସେହି ସଙ୍କଟର ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ମାନବୀୟ ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରୟାସ ସର୍ବଦା ଜାରି ରହିଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଜୀବନର ଓ ପ୍ରକୃତିର କେତେ କେତେ ରହସ୍ୟକୁ ଉନ୍ମୋଚନ କରିବାରେ ମନୁଷ୍ୟ ସଫଳ ହୋଇଛି ଓ ଏହି ଧାରା ଆଦିମ ଯୁଗରୁ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଆସିଛି ।

ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶର ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ସଂଗଂଧ ଜନିତ ଅନୁଶୀଳନରୁ । ବିଶେଷକରି ଦାର୍ଶନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣର ଆଧାର ହେଉଛି ସଂଗଂଧବାଦ । ସଂଗଂଧବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବଧାରା । ସଂଗଂଧବାଦରୁ ଜନ୍ମିତ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଅନୁଶୀଳନ । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆମେ ଯାହା କହିବା, ବୋଲି ଭାବୁ ତାହା କେତେଦୂର ଯଥାର୍ଥ ? ଆମର ଜ୍ଞାନ ସତ୍ୟ ଉପରେ ଆଧାରିତ କି ନୁହଁ ? ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପୂର୍ବରୁ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରେ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ କିଛି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ବହୁ ବିଷୟରେ ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ । ଏ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମଣ୍ଡର ଉତ୍ପତ୍ତି କିପରି ହୋଇଛି ? ସେହିପରି ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତ କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ? ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଯେଉଁ ବିବିଧତା ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ତାହାର ମୂଳ ଆଧାର କ'ଣ ? ବିଶ୍ୱର କିଛି ମୌଳିକ ସତ୍ତା ରହିଛି କି ? ଯଦି ରହିଛି ତାହାର ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ, ତାହା ବସ୍ତୁ ନା ଚେତନ ? ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ କ'ଣ ? ମୃତ୍ୟୁପରେ ବ୍ୟକ୍ତିର କିଛି ସଚେତନ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରହେ ନା ନାହିଁ ? ଏହିପରି ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନରୁ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଯେଉଁ ଯୁଗରେ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବନାର ଭିତ୍ତି ପଡ଼ିଥିଲା ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକାଂଶ ବିଷୟ କେବଳ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରିତ ଥିଲା । ବିଶ୍ୱର ମୌଳିକ ସତ୍ତାର ସ୍ୱରୂପ ବିଷୟରେ କିଏ କିଏ କୌଣସି ଭୌତିକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରଥମ ଦାର୍ଶନିକ ଥେଲିସ୍ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜନ୍ମନା କରିଥିଲେ ଯେ ଜଳ ହେଉଛି ପୃଥିବୀର ଆଦି ସତ୍ତା । ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ବସ୍ତୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଏହା ଥିଲା ପ୍ରଥମ ପ୍ରୟାସ । ଥେଲିସ୍ ବିଶ୍ୱ ସଂପର୍କରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ଯେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତା ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହାର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଦେବାର ପ୍ରୟାସ ବେଶ୍ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ତେବେ ସେହି ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ନେଇ ସଂଶୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଗମ୍ଭୀର ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଦର୍ଶନର ଏକ ପରଂପରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନ ଜ୍ଞାନର କେତେ କେତେ ଦିଗକୁ ସ୍ପର୍ଶକରିଛି । ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରଚଳିତ ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂଶୟବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଓ ସେହି ସଂଶୟରୁ ନୂଆ ନୂଆ ବିଚାର ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି ।

ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ଏହି ପ୍ରକାରର ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ କିଛି ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତା ରହିଛି । ସେହି ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତା ହିଁ ସବୁ କିଛିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି । ଆମ ଦୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତରାଳରେ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତା ବା ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସବୁ କିଛିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱରେ ଯାହା କିଛି ବିବିଧତା ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ମାତ୍ର ଚେତନ ସତ୍ତା ବିଶ୍ୱକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ଓ କେବଳ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛନ୍ତି ବା ସବୁ କିଛିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବିକାଶ ପରେ ମାନବୀୟ ଚେତନାରେ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇଛି । ବିଶ୍ୱରେ ଯାହା କିଛି ଅଛି ବା ଯାହା କିଛି ଘଟେ ସେସବୁ ପକ୍ଷାତରେ ଯେ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତାର ଭାବନା ରହିଛି ଏହା ଏକ ଗୃହୀତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଥିଲା । ତେବେ ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶ ସହ ଏଥିରେ ସଂଶୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବୌଦ୍ଧିକ ଜଗତରେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂଶୟ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି ସେଥିରୁ ନୂତନ ବିଚାରର ସମ୍ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓ ଜ୍ଞାନର ଦିଗକୁ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଛି । ଦର୍ଶନର ଇତିହାସରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦାର୍ଶନିକ ପୂର୍ବର ପ୍ରଚଳିତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ସଂଶୟର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଓ ଏହି ସଂଶୟରୁ ନୂତନ ଭାବନାର ସୂତ୍ରପାତ ଘଟିଛି । ଜ୍ଞାନମାମାଂସା, ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା, ଆଚାରମାମାଂସା ଓ

ମୂଲ୍ୟମାମାଂସା ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତେବେଳେ ସଂଶୟବାଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ସେଥିରୁ ନୂଆ ବିଚାର ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ସମ୍ଭାବନା ଆସିଛି ଓ ଏହି ଧାରାରେ ଦାର୍ଶନିକ ଜିଜ୍ଞାସାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି ।

ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଓ ଜ୍ଞାନଦୀପ୍ତିର ଯୁଗରେ ଦାର୍ଶନିକ ଜ୍ଞାନକୁ ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଫରାସୀ ଦାର୍ଶନିକ ରେନ୍ ଦେକାର୍ଟ (୧୫୯୬-୧୬୫୦) ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସେହି ପ୍ରୟାସ ଭିତରେ ସେ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ବ୍ରତୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ଗାଣିତିକ ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗ ହେଉଥିବା ପ୍ରଣାଳୀ ଯୋଗୁ ଆମେ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବା ଦେକାର୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଗାଣିତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଯେପରି ନିରକ୍ଷୁଣ ଭାବରେ ସତ୍ୟ ବିବେଚିତ ହୋଇଥାଏ ସେହି ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଗକରି ସେ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେବାକୁ ଭାବିଛନ୍ତି । ସଂଶୟବାଦରୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା ଦାର୍ଶନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଭିତର ଦେଇ ସେ ଯେଉଁ ସବୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନଙ୍କର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ସେ ସବୁ କିପରି ବୌଦ୍ଧିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ତାହା ଯଦର୍ଥୀ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଦାର୍ଶନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ନୂଆ ନୂଆ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ତେବେ ସଂଶୟବାଦ ଦ୍ଵାରା ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତନର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଚାଲିଛି ।

ଅନୁଭବବାଦୀ ପରଂପରା ଶିଷ୍ଟ ଦାର୍ଶନିକ ଡାଭିଡ଼ ହ୍ୟୁମ (୧୭୧୧-୧୭୭୬) ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ସ୍ଵରୂପ ଓ ଲକ୍ଷଣ ବିଷୟରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଜ୍ଞାନର ସ୍ଵରୂପ ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ କ'ଣ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ କ'ଣ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ ତାହାର ମାନଦଣ୍ଡ ନିରୂପଣ କଲାପରେ ସେ ସକଳ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ ଯେ ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ ଏହା ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଭିତରେ ସଂଶୟବାଦକୁ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି । ଜ୍ଞାନର ଆଧାର, ସ୍ଵରୂପ ଓ ସୀମା ବିଷୟରେ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ଭିତରୁ ତତ୍ତ୍ଵ-ଜ୍ଞାନ ନେଇ ସଂଶୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଯେଉଁ ବଚନ ବା ବିବରଣୀ ଗାଣିତିକ ନୁହେଁ ବା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ନୁହେଁ ସେହି ଜ୍ଞାନ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିରର୍ଥକ ଓ କେବଳ କଳ୍ପନା ମାତ୍ର । ଜ୍ଞାନମାମାଂସାର ଚର୍ଚ୍ଚା ଭିତରୁ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଉକ୍ତି ମାନଙ୍କର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସ୍ଵରୂପକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପରେ ଦର୍ଶନ ପରିସରର ବହୁ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ ନିରର୍ଥକ ବିବେଚିତ ହୋଇଛି । ସେହିପରି ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତାର ଅସ୍ତିତ୍ଵ ସଂପର୍କରେ ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ବହୁ ଯୁକ୍ତିମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏକ ସମୟରେ

ସେହି ଯୁକ୍ତିମାନ ଯେ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ଏହା ଚିନ୍ତା କରାଯାଏ । ତେବେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେହି ଯୁକ୍ତିମାନଙ୍କର ବୈଧତା ଓ ଯଥାର୍ଥତା ନେଇ ସଂଶୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଗମ୍ଭୀର ବିଶ୍ଳେଷଣଦ୍ୱାରା ସେହି ଯୁକ୍ତି ମାନ ଯେ ଅବୈଧ ଓ ତାର୍କିକ ନିୟମର ପରିପନ୍ଥୀ ଏହା ଜଣାପଡ଼ିଛି । ପରିଣାମତଃ ସକଳ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ବିଚାର ଓ ବିଶ୍ୱାସମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରାଯାଇଛି । ଦର୍ଶନର ଯେତେ ଯେତେ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି ସବୁ ସ୍ତରରେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ବିଚାର ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ନେଇ ସଂଶୟ ଆସିଛି, ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ଅଧିକ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଛି ଓ ନୂତନ ଭାବନାର ସନ୍ଧାନ ମିଳିଛି । ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂଶୟବାଦ ସକାରାତ୍ମକ ଭୂମିକା ନେଇଛି ।

କେବଳ ଦାର୍ଶନିକ ଜିଜ୍ଞାସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୁହେଁ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଚିନ୍ତାଚେତନାର ବହୁ ସ୍ତରରେ ସଂଶୟବାଦରୁ ନୂତନ ଦିଗନ୍ତର ସନ୍ଧାନ ମିଳିଛି । କୌଣସି ବିଚାର ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଏକ ସମୟରେ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ମନେ କରାଯାଉଥିଲେ ବି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୋପାନରେ ସେହି ବିଷୟରେ ସଂଶୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ଭାବରେ ସଂଶୟ ଭିତରୁ ମଣିଷ ନୂଆ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କୁହାଯାଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ କୌଣସି ଜ୍ଞାନ ଚିରନ୍ତନ ହୋଇନପାରେ । ଆମର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ, ପରୀକ୍ଷଣ ଓ ଅନୁଶୀଳନର ବ୍ୟାପକତା ଓ ଗମ୍ଭୀରତା ମାଧ୍ୟମରେ ଆମେ ନୂତନ ଜ୍ଞାନ ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ମାଣ କରିଚାଲିଛେ । ସଂଶୟବାଦ ସକାରାତ୍ମକ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି ।

ସନ୍ତ୍ରାସବାଦ

ସାଂପ୍ରତିକ ରାଜନୈତିକ ଓ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରିକ ଅନୁଶୀଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂତ୍ରାସବାଦ ବା ଆତଙ୍କବାଦ ଏକ ବହୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ସଂତ୍ରାସବାଦ ଏକ ଜଟିଳ ସାମାଜିକ ଘଟଣା ଓ ଏହାର ପରିସର ମଧ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରସାରିତ । ସୁତରାଂ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦର ଏକ ଯଥାର୍ଥ ସଂଜ୍ଞା ପ୍ରଦାନ କରିବା ସହଜ ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ଆତଙ୍କବାଦ, ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରାୟୋଜିତ ଅତ୍ୟାଚାର, ସାଧାରଣ ଜନଗଣଙ୍କୁ ହତ୍ୟା, ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ଥାନରେ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ, ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଜନିତ ଆକ୍ରମଣ, ଯାତ୍ରାବାହୀ ଜାହାଜର ଅପହରଣ ଇତ୍ୟାଦି ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ସଂତ୍ରାସବାଦର ରୂପ ଦିଆଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ସଂତ୍ରାସବାଦରେ ଲିପ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ସଂତ୍ରାସବାଦୀ ବା ଆତଙ୍କବାଦୀ କୁହାଯାଉଛି । ସଂତ୍ରାସବାଦ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ହିଂସାମୂଳକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସାଧାରଣ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ କରିବା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଯେଉଁମାନେ ସଂତ୍ରାସବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ସଂପୃକ୍ତ ସେମାନେ କୌଣସି ରାଜନୈତିକ, ଏପରିକି ଧାର୍ମିକ ବା ଆଦର୍ଶଗତ ଭାବନାଦ୍ୱାରା କବଳିତ । ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଗୋପନୀୟ ଓ ହିଂସାମୂଳକ ।

ସଂତ୍ରାସବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଆପରାଧିକ ଓ ଆଇନବିରୁଦ୍ଧ । ତେବେ ସଂତ୍ରାସବାଦ ଓ ଅପରାଧ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅପରାଧୀ ସଂତ୍ରାସବାଦୀ ନୁହେଁ କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆପରାଧିକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସଂତ୍ରାସବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟ କୁହାଯାଇ ନପାରେ । ସମାଜରେ ଅପରାଧୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଅସାମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଇନପାରନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନଙ୍କୁ ସଂତ୍ରାସବାଦୀ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏକ ଆପରାଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅସାମାଜିକ ଓ ଆଇନ ପରିସରରେ ଏହା ଦଣ୍ଡନୀୟ । ତେବେ ଏକ ସଂତ୍ରାସବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଏକ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ହିଂସା ଯାହା ସରକାରକୁ ବା ସମାଜକୁ ଭୟଭୀତ କରିବା ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ । ସୁତରାଂ ସଂତ୍ରାସବାଦ ଏକ ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ନିଷ୍ପୀଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ପୁନଶ୍ଚ ସଂତ୍ରାସବାଦ ଓ ବିଦ୍ରୋହ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ୍ । ଏକ ବିଦ୍ରୋହ ଏକ ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯାହା ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିପ୍ରେତ । କୌଣସି ସରକାରୀ ନୀତି, ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜନଗଣ ଯେତେବେଳେ ବିଦ୍ରୋହ କରନ୍ତି

ସେତେବେଳେ ସରକାରୀ ନୀତି କିମ୍ବା ସରକାରକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଥାଏ । ତେବେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ କରାଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସଂତ୍ରାସବାଦରେ ସର୍ବଦା ହିଂସାମୂଳକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନିହିତ ଥାଏ ଓ ଏହା ମୁକ୍ତଭାବରେ କରାନଯାଇ ଗୁପ୍ତଭାବରେ କରାଯାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଂତ୍ରାସବାଦ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ବା ପାସିଫିକମ୍ଭର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ମନେହୁଏ ।

ସଂତ୍ରାସବାଦ ସଂପର୍କରେ ଅନୁଶୀଳନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଯେତେବେଳେ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ କୌଣସି ଘଟଣାରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ପ୍ରତିହିଂସାର ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଆତଙ୍କବାଦୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି, ସେମାନଙ୍କ ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି କିମ୍ବା ଏକ ଅସ୍ଥିତା ବହନ କରୁଥିବା ଏକ ସମୁଦାୟ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ କରାଯାଇଛି ସେମାନେ ପ୍ରତିହିଂସା ପରାୟଣ ହୁଅନ୍ତି । ଅତୀତରେ କୌଣସି ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ବା ଐତିହାସିକ ତ୍ରୁଟି ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟାୟର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ପୁରୁଷ ଭୂମି, ସଂପତ୍ତି ବା ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ହୁଅନ୍ତି । ସେହି ଐତିହାସିକ ତ୍ରୁଟିର ସୁଧାର ପାଇଁ ସେମାନେ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି ଓ ହିଂସା ମାଧ୍ୟମରେ ସମାଜର ବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସରକାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ନୁହନ୍ତି, ସୁତରାଂ ହିଂସାମୂଳକ କାଣ୍ଡ ସୃଷ୍ଟିକରି ସରକାରର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖୁଥାନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଉପରେ ସନ୍ତାସବାଦୀ ଆକ୍ରମଣ ହୁଏ ସେମାନେ ସମାଜର ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି, ସେମାନେ ସନ୍ତାସବାଦୀ ମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ବା ବିରୋଧୀ ନୁହନ୍ତି । ତେବେ ସନ୍ତାସବାଦୀମାନେ ଏପରି ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଘଟାଇବା ପଛରେ କେବଳ ସରକାରଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ ଦିଅନ୍ତି ବା ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଏପରିକି ହିଂସାମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସମାଜର ବା ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥାନ୍ତି ଓ ଏଥିପାଇଁ ଅବିଚାରିତ ହିଂସାର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି ।

ପୁନଶ୍ଚ ଗୋଟିଏ ମାନବଶ୍ରେଣୀରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତାସବାଦୀ ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଏ, ଏକ ଭିନ୍ନ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସେମାନେ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇପାରନ୍ତି । ଏପରି ଅନେକ ଉଦାହରଣ ଇତିହାସରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ବିଶିଷ୍ଟ ରାଷ୍ଟ୍ରବାଦୀ ନେତା ନେଲସନ ମାଣ୍ଡେଲା (୧୯୧୮-୨୦୧୩) ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ବେଳେ ସନ୍ତାସବାଦୀ ଭାବରେ ଗିରଫ ହୋଇ ଆଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ । ଦୀର୍ଘ ବର୍ଷର ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ

ଅତିବାହିତ କଲାପରେ ସେ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ଓ ଏପରିକି ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ନୋବେଲ ପୁରସ୍କାର ପାଇଲେ । ଆମ ଦେଶର ବିଶିଷ୍ଟ ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବୀ ଭଗତ ସିଂହ (୧୯୦୭-୧୯୩୧) ସଂତ୍ରାସବାଦୀ ଭାବରେ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ବ୍ରିଟିଶ ଭାରତରେ ଫାଶୀ ପାଇଥିଲେ । ତେବେ ସ୍ବାଧୀନ ଭାରତରେ ସେ ଯେ ଥିଲେ ଜଣେ ମହାନ ଦେଶପ୍ରେମୀ, ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ ଏହା ସର୍ବଜନ ସ୍ବାକୃତ । ଏହିପରି ବହୁ ଉଦାହରଣ ଇତିହାସରେ ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ବିଚାରବୋଧ ବା ମାନଦଣ୍ଡରେ ଯେଉଁମାନେ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦୀ ଭାବେ ଜୀବନରେ ପରିଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଏକ ଭିନ୍ନ ମାନଦଣ୍ଡରେ ସେମାନେ ନିଃସ୍ବାର୍ଥପର ତ୍ୟାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବେ ମଧ୍ୟ ସ୍ବାକୃତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ସଂତ୍ରାସବାଦୀମାନେ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରରୋଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ମୋଟିଭେଟେଡ ପିପୁଲ । ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରରୋଚିତ କରାଯାଏ ଯେ “ଆମର ଅସ୍ଥିତା ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ଆମେମାନେ ଅନ୍ୟାୟର ଶିକାର ହୋଇଆସିଛେ । ଏଣୁ ଆମକୁ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ହେବ” । ଏହିପରି ପ୍ରରୋଚନା ଦ୍ବାରା ସେମାନଙ୍କ ମଣ୍ଡିଷ୍ଟରେ ହିଂସାତ୍ମକ ପ୍ରତିଶୋଧର ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ । ବିଶେଷକରି ଧର୍ମନାମରେ ଏହି ଅଭିନିବେଶ ଶୀଘ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ । ‘ତୁମ ଧର୍ମ ବିପଦରେ, ତୁମ ଧର୍ମ ରକ୍ଷା କରିବା ତୁମର ଏକ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ନିଜ ଧର୍ମ, ମାତୃଭୂମି ପାଇଁ ଯଦି କେହି ଆତ୍ମବଳି ଦିଏ ତେବେ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ବାସ ଅନୁଯାୟୀ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ବର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ହେବ” । ଏହିପରି ନାନା ଉତ୍ତେଜନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିନିବେଶ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଂସାତ୍ମକ ପ୍ରତିଶୋଧ ପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗୀକୃତ ହୋଇଯାନ୍ତି । ହିଂସା, ପ୍ରତିହିଂସାର ମାନସିକତା ଭିତରେ ମାନବିକ ବିବେକବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତି ହରାଇଦେଲେ ସେ ସଂତ୍ରାସବାଦୀ ହେବା ସହଜ ହୋଇଥାଏ । ସ୍ବେହ, ପ୍ରୀତି, ମାନବିକ ଅନୁରାଗ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ମନୋଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଲୋପ କରାଯାଇ କେବଳ ପ୍ରତିହିଂସାର ଆବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ ।

ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ହିଂସା, ଶୋଷଣ, ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର, ଯୁଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ସର୍ବଦା ରହିଆସିଛି ଓ ଏସବୁ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦର ଏକ ପ୍ରସାରିତ ଅର୍ଥ । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟମାନେ ଅନ୍ୟଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ହିଂସାର ତାଣ୍ଡବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ବହୁ ଇତିହାସ ରହିଛି । ଦ୍ବିତୀୟ ବିଶ୍ବଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଜର୍ମାନୀରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ସାଧାରଣ ଲୋକ ଜିଉମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାର କାହାଣୀ ହୃଦୟ ବିଦାରକ । ଏପରିକି ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରରେ କେତେକ ସତ୍ୟତାରେ ଜାତିଗତ ବା ବର୍ଣ୍ଣଗତ ବୈଷମ୍ୟକୁ ନେଇ ଦୁର୍ବଳ

ବା ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଶ୍ରେଣୀ ଉପରେ ହୋଇଥିବା ଅକଥନାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ସନ୍ତାପବାଦ । ଆଣବିକ ବିଷ୍ଠୋରଣ ଘଟାଇ ନିରାହ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରିବାର କାହାଣୀ ମାନବିକତା ବିରୋଧରେ ଯେ ଅପରାଧ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ସନ୍ତାପବାଦ ଏହିପରି ବହୁ ସ୍ତରର ହୋଇପାରେ ଓ ନାନା କାରଣ ଯୋଗୁ ହୋଇପାରେ । ଏହା ପଶ୍ଚାତରେ ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ଧାର୍ମିକ ଓ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ କାରଣ ରହିପାରେ । ଯାହା କାରଣ ରହିଲେ ବି ସନ୍ତାପବାଦ ଯେ ଏକ ମାନବିକତା-ବିରୋଧୀ ଭାବଧାରା ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ଦୁଃଖବାଦ

ଜୀବନ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ । ଦୁଃଖର କାରଣ ବହୁବିଧ । ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଜୀବନରେ ସୁଖ ଅଛି, ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସମ୍ଭବତଃ ଦୁଃଖରହିତ ଜୀବନ ନାହିଁ । ମାନବିକ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଉପଲବ୍ଧରୁ କେତେ କେତେ ସାହିତ୍ୟିକ ସୃଜନ ଓ ଦାର୍ଶନିକ କୃତିମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ମାନବୀୟ ଦୁଃଖ, ନୈରାଶ୍ୟ, ହତାଶା ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ନେଇ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ରରୁ ସର୍ଜନଶୀଳ ସ୍ରଷ୍ଟାମାନେ ଉଚ୍ଚ ମାନର କୃତି ମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ-ଏହି ଗଭୀର ଉପଲବ୍ଧିରୁ ବୁଦ୍ଧ ଏକ ଜୀବନଧର୍ମା ଦର୍ଶନର ଅବତାରଣା କରିବା ସହ ଦୁଃଖରୁ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇଁ କିଛି ମାର୍ଗ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ଦୁଃଖର କାରଣ, ସ୍ୱରୂପ ଓ ପ୍ରତିକାର ନେଇ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ କେତେ କେତେ ବିଚାର ବିମର୍ଶର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଛି ।

ଜୀବନରେ ଯେପରି ଦୁଃଖ ରହିଛି, ସେହିପରି ଆମ ସଂସାରରେ କେତେ କେତେ ମନ୍ଦ, ଅଶୁଭ ବା ଇତିଲ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଆମ ଦୁଃଖର କାରଣ ମନ୍ଦ ଯୋଗୁ ହେବା କେତେକ କଷ୍ଟନା କରିଛନ୍ତି । ଦୁଃଖ କେତେକ ଯନ୍ତ୍ରଣାବାଦକ ଅନୁଭୂତିର ସୂଚନା ଦିଏ । ତେଣୁ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ସ୍ୱରୂପରେ ମାନସିକ । ତେବେ ଦୁଃଖର କାରଣ ଶାରୀରିକ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବା ମାନସିକ ହୋଇପାରେ ଅଥବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ଯୋଗୁ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ରୋଗ, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଶାରୀରିକ ଅକ୍ଷମତା ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଃଖର ଅନୁଭବ ପାଇଥାଏ । ସେହିପରି ନାନା ମାନସିକ କାରଣ ଯଥା, ନୈରାଶ୍ୟ, ହତାଶା ଜନିତ କାରଣରୁ ବି ବହୁ ଦୁଃଖର ଅନୁଭୂତି ଆସିଥାଏ । ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନରେ ଦୁଃଖମାନଙ୍କୁ ତିନିଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ- ଯଥା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ, ଆଧ୍ୟୁତ୍ତୋଚିକ ଓ ଆଧ୍ୟଦୈବିକ । ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ କାରଣ ଜନିତ ଦୁଃଖକୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦୁଃଖ କୁହାଯାଏ । ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମାନବିକ, ପାଶବିକ ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ ତାହାକୁ ଆଧ୍ୟୁତ୍ତୋଚିକ ଦୁଃଖ କୁହାଯାଏ । ଯେଉଁ ସବୁ ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦୈବୀକାରଣ ଜନିତ ଘଟଣାରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ ତାହାକୁ ଆଧ୍ୟଦୈବିକ ଦୁଃଖ କୁହାଯାଏ । ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଜନିତ କାରଣରୁ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ସମାଜକୁ ଆସିଥାଏ ତାହାକୁ ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟଭୁକ୍ତ କରାଯାଏ ।

ଯେଉଁ ସମୟରେ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବିଶେଷ ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା ସେହି ସମୟରେ ଜୀବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସୁରକ୍ଷିତ ଥିଲା । ବଢ଼ି, ବାତ୍ୟା, ଭୂକମ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ହେଉ କିମ୍ବା ରୋଗ, ମହାମାରୀ ଜନିତ କାରଣରୁ ହେଉ ଜୀବନ ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିପଦସଙ୍କୁଳ ଥିଲା । ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଗଣମୁତ୍ୟୁର ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟ ଆସୁଥିଲା । ଏପରିକି କେତେକ ସଭ୍ୟତାର ବିଲୁପ୍ତି ଘଟିବା ଓ ଗଣମୁତ୍ୟୁ ଜନିତ କାରଣରୁ ସଭ୍ୟତା ଲୋପ ପାଇବା ଇତିହାସରେ ଘଟିଯାଇଛି । ଧୀରେ ଧୀରେ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଯୁକ୍ତି, ଗମନାଗମନ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦ୍ରୁତ ବିକାଶ ଯୋଗୁ ଗଣମୁତ୍ୟୁକୁ ଏତାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରିଛି । ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଉନ୍ନତି ଆସିଛି । ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଓ ସଚେତନ ପରିବେଶ କେତେ କେତେ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିକୁ ପରାଭୂତ କରିପାରୁଛି । ତଥାପି ଆମ ସଂସାରରେ ଅପ୍ରମିତ ଦୁଃଖ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ରହିଆସିଛି ।

ଏକ ବିତନ୍ତନାର ବିଷୟ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ଅନେକ ଦଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମନୁଷ୍ୟକୃତ କାରଣରୁ ଘଟିଚାଲିଛି । ଯୁଦ୍ଧ, ହିଂସା, ରକ୍ତପାତ, ଶୋଷଣ, ଅନ୍ୟାୟ, ଅସହିଷ୍ଣୁତା, ଭେଦଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା କାରଣରୁ ଅନେକ ମଣିଷ ନାନା ଦୁଃଖକୁ ସାମ୍ନା କରନ୍ତି । ଏସବୁ ମାନବକୃତ । ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ଥିବା କ୍ରୁରତା, ପାଶବିକତା ଓ ଅମାନବିକତା ଯୋଗୁ କେତେ କେତେ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ଦୁଃଖର ଝଡ଼ ବୋହି ଯାଇଛି । ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ସବଳ ମାନେ ଅତ୍ୟାଚାର କରିଛନ୍ତି । କେତେ କେତେ କାରଣରୁ ସମାଜ ନାନାଭାବରେ ବିଭାଜିତ ହୋଇରହିଛି । ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଲିଙ୍ଗ, ଜାତୀୟତା ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ସାମାଜିକ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣରୁ ସମାଜ ବିଭାଜିତ ହୋଇରହିଛି । ସାମାଜିକ ବିଭାଜନ ଜନିତ କାରଣରୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ମାନସିକ ବିଭେଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବ୍ୟକ୍ତି-ବ୍ୟକ୍ତି, ଗୋଷ୍ଠୀ-ଗୋଷ୍ଠୀ, ରାଷ୍ଟ୍ର-ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଚିକ୍ତତା, ପ୍ରତିହିଂସା ପରାୟଣତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରେ ରହିଥିଲା କିମ୍ବା ସଂପ୍ରତି ଯେତେବେଳେ ସଭ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତ ହେବାର ନାନା ସମ୍ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ନତି ହୋଇନାହିଁ । ସଭ୍ୟତାର ଉନ୍ନତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ସଫଳତା ମିଳିଛି, ଆଧୁନିକ ବିକାଶ ନାନା ଦିଗରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିଛି, ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଜୀବନକୁ ସୁଖମୟ କରିବାର ନାନା ସମ୍ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ତଥାପି ସଂସାରରେ ଅପ୍ରମିତ ଦୁଃଖ ରହିଛି । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଓ ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଭାବନାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଯୋଗୁ ପୃଥିବୀରୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଲୋପପାଇଛି,

ମହାମାରୀ ମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ମଣିଷ ହାସଲ କରିଛି, ବୁଝୁଛି ହୋଇ ଲୋକମାନେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁନାହାନ୍ତି ଓ କେତେକ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟକୁ ମୁକାବିଲା କରିବାରେ ନାନା ସଫଳତା ମିଳିପାରିଛି । ଏସବୁ ମାନବୀୟ ସଫଳତାର କାହାଣୀ ।

ମାନବୀୟ ସୁଖ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଅନେକାଂଶରେ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ମାନବିକ ଜୀବନବୋଧର ପ୍ରସାର, ରାଜନୈତିକ ସ୍ଥିରତା, ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିବେଶ ଇତ୍ୟାଦି କାରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇନଥିବା ବେଳେ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟକୁ ନିଜ କପାଳ ଲିଖନ ବୋଲି ମନୁଷ୍ୟ ଭାବି ଆସିଥିଲା । ଅସୁରକ୍ଷିତ ମନୋଭାବ, ଭୟ ଓ ଅଜ୍ଞତା ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଥିଲା କୌଣସି ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଆସିଲେ ମନୁଷ୍ୟ କାଳ୍ପନିକ ଦେବୀ-ଦେବତାର ଶରଣ ପଶିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନଥିଲା । ଯଦି ବିପର୍ଯ୍ୟୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଉଥିଲା ଏହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ହେଲା ବୋଲି ସେ ଭାବୁଥିଲା । ଯଦି ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ଶିକାର ହେଉଥିଲା ଏହା ଯେ ତାର ଭାଗ୍ୟଲିଖିତ ଏହା ଅନ୍ୟମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଏହି ମାନସିକତା ସମାଜରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲା ଓ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ହୋଇରହିଛି । ତେବେ ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନର ବିକାଶ ଘଟିଲା । ଏହାନ୍ତୁୟାୟୀ ସମାଜର ସୁଖ, ସମୃଦ୍ଧି ଓ ସୁସ୍ଥକର ପରିବେଶ କୌଣସି ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କର ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ବରଂ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ, ଉନ୍ନତ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ପ୍ରସାର ଉପରେ ଆମର ସୁଖ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନିର୍ଭରକରେ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ, ରୋଗମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା, ସୁସ୍ଥ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ, ରାଜନୈତିକ ସ୍ଥିରତା, ଉନ୍ନତ ଆର୍ଥିକ ଯୋଜନା ଓ ସର୍ବୋପରି ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରସାର ଉପରେ ମାନବିକ ସୁଖ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ନିର୍ଭରକରେ । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଉତ୍କଟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି, ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ ଭେଦଭାବ ରହିଛି, ପ୍ରଶାସନିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଦୁର୍ନୀତି ବ୍ୟାପକ ହେଉଛି ସେଠାରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣର ମାନ ନ୍ୟୁନ ହୋଇରହିବ । ଏହି ସବୁକୁ ଦୂରକରି ସୁସ୍ଥ ସାମାଜିକ ପରିବେଶର ବିକାଶ କରାଯାଇପାରିଲେ ଜୀବନର ମାନରେ ଅନେକ ଉନ୍ନତି ଆସିପାରିବ । ଜୀବନର ମାନରେ ଉନ୍ନତି ଘଟିଲେ ସମାଜରୁ ବହୁ ଦୁଃଖକର ସ୍ଥିତିକୁ ଦୂରକରିବା ସମ୍ଭବ ହେବ । ରୋଗ, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ମୃତ୍ୟୁ ଜୀବନରେ ରହିବ ଓ ଏହା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ତେବେ ବଞ୍ଚିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନକୁ ସୁଖପ୍ରଦ, ପ୍ରୀତିପଦ ଓ ମୂଲ୍ୟଯୁକ୍ତ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସରେ କରାଯାଇ ପାରିବ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଉଚ୍ଚ ମାନବିକ

ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରସାର ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ସାର୍ବଜନୀନତା ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିବ । ତେବେ ଏସବୁ ଆକାଶରୁ ଖସିବ ନାହିଁ, ବରଂ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସରେ ସମ୍ଭବ ହେବ । ଏକ ବିଦେଷପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁ ମନୋଭାବର ସମାଜ ହେଉଛି ଏକ ଦୁଃଖଭରା ସମାଜ, ପରନ୍ତୁ ଏକ ପ୍ରୀତିଭରା ଓ ସମ୍ବେଦନପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜ ହେଉଛି ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜ । ଏହି ଜୀବନବୋଧ ସଂସାରରୁ ଯେ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଦୂର କରିପାରିବ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ମୌଳିକବାଦ

ମୌଳିକବାଦ ଏକ ରୁଚ୍ଛ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତାର ପରିପତ୍ତୀ । ଯାହା ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତାର ପରିପତ୍ତୀ ତାହା ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବର ମଧ୍ୟ ପରିପତ୍ତୀ । ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ମୁକ୍ତ ମନୋଭାବ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ବିକାଶର ଅନୁକୂଳ । ସକଳ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଚାରଶୀଳତା, ମୁକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଅବଶ୍ୟକତା ମନେହୁଏ । ଏହା ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତୀକ । ଏହି ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଯୋଗୁ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ କେତେ କେତେ ସ୍ତର ଦେଇ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି । ସଭ୍ୟତାକୁ ଅଗ୍ରଗାମୀ କରାଇବାରେ ମାନବୀୟ ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ୱା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜିଜ୍ଞାସା, ସତ୍ୟ ମୂଳବୋଧ ନେଇ ବିଚାର ବିମର୍ଶ ଇତ୍ୟାଦି ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଛନ୍ତି ।

ମୌଳିକବାଦ ଧାର୍ମିକ ଭାବନା, ରାଷ୍ଟ୍ରାୟତା, ଭାଷାଗତ ଅସ୍ଥିତା ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇପାରେ । ମୌଳିକବାଦୀମାନେ ନିଜର ବିଶ୍ୱାସ, ପରଂପରା, ସାମାଜିକ ଚଳଣି ଇତ୍ୟାଦିକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ମନେକରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ, ପରଂପରାକୁ ସେମାନେ ନ୍ୟୁନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି । ନିଜ ଅସ୍ଥିତାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୌଳିକବାଦୀମାନେ ଏକ ପ୍ରକାର ରୁଚ୍ଛିବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ସମର୍ଥକ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ମୌଳିକବାଦୀମାନେ ନିଜ ଧର୍ମର ମୌଳିକ ଭାବନା ଓ ଆରମ୍ଭ ସମୟର ନୀତି ନିୟମକୁ ଅବ୍ୟର୍ଥ, ଶାଶ୍ୱତ ଓ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ନିଜ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ବାଣୀକୁ ଶାଶ୍ୱତ ଓ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ବୋଲି ବିଚାର କରିବା ସହ ନିଜର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥକୁ ପବିତ୍ର ଓ ଈଶ୍ୱରଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନ ବୋଲି ଭାବିଥାନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ନିଜ ଧର୍ମର ଧାରଣା ସକଳକୁ ସତ୍ୟ ଓ ଚିରନ୍ତନ ବୋଲି ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ମୌଳିକବାଦ ଓ ସଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ଜଣେ ମୌଳିକବାଦୀ ନିଜ ବିଚାର, ଭାବନା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ସକଳକୁ ଚିରନ୍ତନ ଭାବିପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ନିଜ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥକୁ ପବିତ୍ର ଓ ଶାଶ୍ୱତ ବୋଲି ନେଇପାରନ୍ତି । ନିଜର ଭାବନା ଭିତରେ ସେ ସାମାବଦ୍ଧ ରହିବାଦ୍ୱାରା ହୁଏତ ରୁଚ୍ଛିବାଦୀ ମାନସିକତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ

ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀ ମାନେ ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ବିଚାରଧାରା ପ୍ରତି ଅସହିଷ୍ଣୁତା ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଆମ ଧାର୍ମିକ ଅସ୍ଥିତା ବହନ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ ଆମ ବିରୋଧୀ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ହିଂସା ଆଚରଣ କରିବା ଯଥାର୍ଥ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ଏକ ବିଦ୍ବେଷାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚାୟକ । ଜଣେ ମୌଳିକବାଦୀ ନିଜ ବିଶ୍ୱାସର ଦୁନିଆ ଭିତରେ ରହିପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି କୌଣସି ବିଦ୍ବେଷ ପୋଷଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ବା ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ସେ କ୍ଷତିକାରକ ନୁହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ବିଚାରାଦର୍ଶ, ବିଶ୍ୱାସ ଓ ମତବାଦ ପ୍ରତି ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି ସେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏପରିକି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ପୋଷଣ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନିଜ ଧର୍ମର ମୌଳିକ ଭାବନା ବା ଜୀବନବୋଧ ପ୍ରତି ବିତଣ୍ଡୁ ରହନ୍ତି । କେବଳ ଉଦ୍ବେଶାତ୍ମକ ଭାବେ ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ପୋଷଣ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ଅସହିଷ୍ଣୁତା କିମ୍ବା ବିଦ୍ବେଷ ପୋଷଣ କରିବା ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ମୌଳିକବାଦୀମାନେ ନିଜ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଉତ୍ସର୍ଗାକୃତ ଥିବା ବେଳେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀମାନେ କେବଳ ଧାର୍ମିକ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ସମର୍ଥକ ହୋଇଥାନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ ମୌଳିକବାଦ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଭିତରେ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ମୌଳିକବାଦୀମାନେ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ର ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ପରିଚାଳିତ ହେବା ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀମାନେ ଧାର୍ମିକ ଅସ୍ଥିତାକୁ ଆଧାର କରି ସମାଜକୁ ବିଭାଜିତ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ।

ମୌଳିକବାଦ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ସବୁ ଧର୍ମର ସମତା ଭାବନାର ପରିପନ୍ଥା । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ଦୁଇ ଭାବଧାରା ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାବାଦ ସହ ସମତାଳ ନୁହନ୍ତି । ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଏକ ସହିଷ୍ଣୁତାର ସଂସ୍କୃତି, ଏହା ମାନବୀୟତା, ବିଜ୍ଞାନ ମନସ୍କତା ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଆଦର୍ଶ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାର ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନୁଯାୟୀ ସବୁ ଧର୍ମର ସମାନ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି, ସୁତରାଂ ଧର୍ମଗତ ସହନଶୀଳତା ଏକ ସତ୍ୟ ମାନସିକତା । ଜଣେ ନିଜର ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ସମର୍ପିତ ରହି ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନବୋଧ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନୁଯାୟୀ ଧର୍ମ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଶ୍ୱାସ ଅବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଧର୍ମଠାରୁ ରାଜ୍ୟାତି, ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ବିଚାର ବିଭାଗ ଇତ୍ୟାଦି ମୁକ୍ତ ରହିବା ଦରକାର । ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାର ଯାହା

ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଏକ ସହିଷ୍ଣୁତାର ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଏ ଓ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ସମାଜରେ କୌଣସି ବିଭାଜନ କରେ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ଭାବଧାରାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରେ ତାହା ମୌଳିକବାଦ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ ମନେହୁଏ ।

ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶକୁ ଐତିହାସିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରୁ ବିଚାର କଲେ ପ୍ରାଗ୍ଧର୍ମୀୟ ସମାଜରୁ ଧର୍ମୀୟ ସମାଜ ଓ ତାପରେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ସମାଜ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଉତ୍ତରଣର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରେ । ପ୍ରାକ୍-ଧର୍ମୀୟ ସମାଜରୁ ଧର୍ମୀୟ ସମାଜର ବିକାଶ ଥିଲା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ । ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ, ଇହୁଦୀଧର୍ମ ବା ଜୁଡାଇଧର୍ମ, ପାର୍ଶୀଧର୍ମ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଇସଲାମ ଇତ୍ୟାଦି ଧର୍ମମାନ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ବହୁ ଅତୀତରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତିମା ପୂଜା, ବଳିପ୍ରଥା, ନାନା ଅର୍ଥହୀନ କର୍ମକାଣ୍ଡ, ବହୁଦେବବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ବିଶ୍ୱାସମାନ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାର ଆଦିପର୍ବରେ ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ଏହାପରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଏକ ହଜାର ପରଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମର ରୂପ ନେଲା । ବହୁଦେବବାଦରୁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ସାମାଜିକ ଜୀବନ, ନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର କେତେକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଇତ୍ୟାଦି ବିଶ୍ୱାସ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ସମାଜରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂହତି ଆଣିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ସଭ୍ୟତାର ଜନଗଣ ଅନ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଅବଗତ ହେବାର ସୁଯୋଗ ନଥିଲା ଓ ପୃଥିବୀ ସଂପର୍କରେ ମଣିଷର ଜ୍ଞାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପରିବେଶ ଆସିଲା, ତାର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ପରେ ସଭ୍ୟତା-ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି-ସଂସ୍କୃତି, ଧର୍ମ-ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶଧାରାରେ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ତୁଟିପୁର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ବୌଦ୍ଧିକ ଜଗତରେ ଗୃହୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ବିଶାଳ ବିଶ୍ୱକୁ କେହି ଈଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି କରିନାହାନ୍ତି, ମଣିଷର ଆବିର୍ଭାବ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷର କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ଦେଇ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି, ସ୍ୱର୍ଗ, ନରକ ବିଶ୍ୱାସ ଗୁଡିକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ କପୋଳକକ୍ଷିତ ଇତ୍ୟାଦି ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଜ୍ଞାନ ଧାର୍ମିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରତି ଆହ୍ୱାନ ଥିଲା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଭିତ୍ତିକ ଯେଉଁ ଥିଓକ୍ରେସି ଥିଲା ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିପ୍ଳବ ସଂଘଟିତ ହୋଇ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ

ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିଚାର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଧର୍ମକୈନ୍ଦ୍ରିକ ସମାଜରେ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ଯେପରି ନ୍ୟୁନ କରାଯାଇଥିଲା, ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ନେଇ ବିଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହି ସବୁ ସାମାଜିକ ବିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭାବେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଗୃହୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସମାନତା, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା, ମାନବିକ ଅଧିକାର ଇତ୍ୟାଦି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ସହ ସମତାଳ ହେଲେ । ଏହି ସବୁ ବିଚାରବୋଧରୁ ମାନବବାଦ ଓ ଇହଲୌକିକ ଜୀବନବୋଧ ଏହି ଯୁଗର ଆଦର୍ଶ ହେଲା । ବସ୍ତୁତଃ ମୌଳବାଦ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାବାଦ ଓ ମାନବବାଦ ସତ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭାବେ ଏବେ ଗୃହୀତ । ମୌଳବାଦ ଏକ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଭାବଧାରା, ଯାହାଠାରୁ ମାନବ ସତ୍ୟତା ବହୁ ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥିବା ମନେହୁଏ ।

ସମାଜବାଦ

ସମାଜବାଦ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଭାବଧାରା । ଏହାର ମଧ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଗୁରୁତ୍ବ ରହିଛି । ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉଭୟରେ କେତେକ ଏହାକୁ ଏକ ଜୀବନଦର୍ଶନ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ସମାଜବାଦ ସାମନ୍ତବାଦ, ପୁଞ୍ଜିବାଦ, ପାସିବାଦ, ମୌଳବାଦ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ପରିପତ୍ତୀ । ଏପରିକି ସମାଜବାଦ ଓ ସାମ୍ୟବାଦ ବା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବିଚାରଧାରା ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ, ଯଦିବା ସମାଜବାଦ ଓ ସାମ୍ୟବାଦ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ମୌଳିକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଛି । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସମାଜବାଦ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଭାବଧାରା ଭାବେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ମନେହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ସମାଜବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ଥିଲା ତାହା ଏକ ମାନବବାଦୀ ବିଚାରଥିଲା । ବହୁ ଅତୀତରୁ ସମାଜକୁ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ଚିନ୍ତାଚେତନା ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଏକ ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟ । ଯେବେଠାରୁ ସମାଜକୁ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସମତାପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ପରିକଳ୍ପନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ସେହି ସମୟରୁ ସମାଜବାଦର ବିଚାର ଆସିଛି ବୋଲି କେତେକ ବି ମତପୋଷଣ କରିଥାନ୍ତି । ତେବେ ଏକ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ବିରୋଧୀ ଆଦର୍ଶ ଭାବେ ଚିନ୍ତାଚାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶେଷ ଆଲୋଚନ ସୃଷ୍ଟିକରିଛି । ସମାଜବାଦ ଅର୍ଥନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ଏକ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ ।

ମାନବ ସଭ୍ୟତା ଯେତେବେଳେ ଆଦିମ ସ୍ତରରେ ରହିଥିଲା ସେତେବେଳେ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘ଆଦିମ ସାମ୍ୟବାଦ’ ରହିଥିଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତିରେ ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନଥିଲା । କୃଷିର ଜ୍ଞାନ ଓ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ବିକାଶଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ ସାମନ୍ତବାଦ ବିକଶିତ ହେଲା । କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ବୁଦ୍ଧି ଓ କ୍ଷମତାଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଶ୍ରମକୁ ଶୋଷଣ କଲେ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ଧନୀ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମାଜରେ ଏକ ସାମନ୍ତବର୍ଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଲେ ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସୁଖସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରେ ରହିଲେ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଶ୍ରମଜୀବୀ, ଶୋଷିତ ଶ୍ରେଣୀ ହେଲେ । ତେବେ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ପରେ ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ

ଏକ ବଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ସାମନ୍ତବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସମାଜ ଯେତେବେଳେ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଥିଲା, ସାମନ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ଜମିମାଲିକ ଓ କ୍ଷମତା ଶ୍ରେଣୀ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଓ ସମାଜର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବର୍ଗ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ରହିଥିଲେ । ତଥାପି ଗାଁ ଗହଳର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ନିଜର ଜମି ଖଣ୍ଡକରେ ମେହନତ କରି, ମୂଲ ଲାଗି, ନିଜ ଚନ୍ଦ୍ରରେ/ଭାତିରେ କାର୍ଯ୍ୟକରି ବା ପାରିବାରିକ ବୃତ୍ତି ଭିତରେ ଜୀବନଧାରଣ କରୁଥିଲେ । ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ପରେ ନିଜ ପିତୃପୁରୁଷଙ୍କର କାମ ଧନ୍ଦାକରି ସାମାନ୍ୟ ସ୍ତରରେ ଜୀବନ ଧାରଣକରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ଗାଁର ଲୋକମାନେ ଜାବିକା ହରାଇ ସହରମାନଙ୍କର କଳ କାରଖାନା ମାନଙ୍କରେ ଆସି ଶ୍ରମିକ ହେଲେ । ସହରରେ ସେମାନଙ୍କର ଜମିବାଡ଼ି ବା କୌଣସି ସଂପତ୍ତି ନଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରମ ଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ସଂପତ୍ତି ନ ରହିବା ଦ୍ଵାରା ସେମାନେ ଶିଳ୍ପପତିଙ୍କର ଶୋଷଣର ଶିକାର ହେଉଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶିଳ୍ପ ସଂସ୍ଥା ମାନଙ୍କର ମାଲିକ ଥିଲେ ସେମାନେ କ୍ଷମତାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲେ ଓ ସେହିମାନେ ହିଁ ଆଜନ ପ୍ରଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରୁଥିଲେ । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ଇଉରୋପୀୟ ସମାଜ, ଯେଉଁଠାରେ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ଆସିଥିଲା ତାହା ଏକ ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ସମାଜର ମୁଣ୍ଡମେୟ ଲୋକ ସମସ୍ତ ପୁଂଜି ବା ସମ୍ବଳର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ଓ ଅଗଣିତ ମଣିଷ ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଏହା ସହିତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଥିଲା ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବର ଅନ୍ୟ ଏକ ପରିଣତି । ଉପନିବେଶବାଦୀ ଶୋଷଣ ଦ୍ଵାରା ପୁଂଜିବାଦୀ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇଥିଲା ।

ସାମନ୍ତବାଦ, ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଓ ଉପନିବେଶବାଦୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମାଜବାଦ ଥିଲା ଏକ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବିଚାର । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତିରୁ ସମାଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସମାଜବାଦ ଅର୍ଥନୀତିର ଏକ ନୂତନ ଦିଗନ୍ତ ସୃଷ୍ଟିକଲା । ବିଶେଷକରି କାର୍ଲମାର୍କ୍ସ (୧୮୧୮-୧୮୮୩) ଓ ଫ୍ରିଡ୍ରିକ ଏଙ୍ଗେଲ୍ସ (୧୮୨୦-୧୮୯୫) ଯେଉଁ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଘୋଷଣାନାମା ପ୍ରକାଶ କଲେ ତାହା ସମାଜରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ବହୁ ପ୍ରେରଣା ସୃଷ୍ଟିକଲା । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ ଏକଜୁଟ ହୋଇ ପୁଞ୍ଜିବାଦକୁ ହଟାଇ ଏକ ସାମ୍ୟବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା ପାଇଁ ମାର୍କ୍ସଙ୍କର ଆବେଦନ ବିଶ୍ଵ ଇତିହାସରେ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ବିଚାର ଥିଲା । ମାର୍କ୍ସ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଦର୍ଶାଇଲେ ଯେ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାକୁ ଉତ୍ପାଦନର ସାଧନ ଓ ପ୍ରଣାଳୀ ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଆସିଛି । ଯେଉଁମାନେ

ଉତ୍ପାଦନର ସାଧନମାନଙ୍କୁ ନିଜ ଅଧିକାରରେ ରଖିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହେଲେ ବୁଦ୍ଧିଆ ଗୋଷ୍ଠୀ
 ଓ ଯେଉଁମାନେ ହେଲେ ଶ୍ରମଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ସେମାନେ ହେଲେ ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀ ।
 ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀର ବିପ୍ଳବଦ୍ୱାରା ସମାଜରୁ ପୁଂଜିବାଦର ବିଲୋପ ହେବ ଓ ଏକ ସାମ୍ୟବାଦୀ
 ସମାଜର ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହେବ । ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଆଧାର କରି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଚାରକୁ
 ନେଇ ସମାଜବାଦ ଏକ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା କରିବା
 ମନେହୁଏ ।

ସମାଜବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ଉତ୍ପାଦନର ସାଧନ ଓ ପୁଞ୍ଜି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାଲିକାନାରେ
 ରହିବ ନାହିଁ । ଏହା ହେବ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସଂପତ୍ତି । ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଖରେ ଏମସ୍ତ ସାଧନ ଓ ପୁଞ୍ଜି
 ରହିବ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଉଦ୍ୟମରେ ଏକ ସମାଜବାଦୀ ସମାଜ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇପାରିବ ।
 ସମସ୍ତ ଉତ୍ପାଦିତ ସାମଗ୍ରୀର ସମବଣ୍ଟନଦ୍ୱାରା ସମାଜବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିପୁଷ୍ଟ ହେବ ।
 ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ପରେ ସଂପଦ ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଛି, କିନ୍ତୁ ତାହାର
 ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି ମୁଷିମେୟ ପୁଂଜିପତି ଶ୍ରେଣୀ । ପରିଶ୍ରମ ସ୍ୱରୂପ ସମାଜରେ ଉକ୍ତ
 ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବା ସହ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଯୋଗୁ ଆନ୍ଧ୍ରରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ
 ବିଦେଷ ଓ ଏପରିକି ବହୁ ସୁନ୍ଦର ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଉତ୍ପାଦନ
 ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବହୁଗୁଣିତ କରିଛି । ତେବେ ଏହା ଠୁଲ ହୋଇଛି ମୁଷିମେୟ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ।
 ସୁତରାଂ ସମାଜବାଦ ସଂପଦର ସମବଣ୍ଟନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇ ସବୁ
 ମଣିଷଙ୍କର ଜୀବନଧାରଣା ମାନରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିବଦ୍ଧତା ପ୍ରକାଶ କରିଆସିଛି ।
 ଏହାସହିତ ପୃଥିବୀରୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିଲୋପ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସ୍ୱରାଜ୍ୟ ଓ
 ସ୍ୱାଧୀନତାର ଆବେଦନ ରଖିଆସିଛି । ସମାଜରୁ ସକଳ ଶ୍ରେଣୀସଂପର୍କର ବିଲୋପ କରିବାକୁ
 ହେଲେ ଉତ୍ପାଦନ, ବଣ୍ଟନ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ।
 ପୁନଶ୍ଚ ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ସମାଜର ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା,
 ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସେବା ଓ ଏକ ଉନ୍ନତ ଜୀବନ ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଉତ୍ତରଦାୟୀ ହେବା ଦରକାର । ସମାଜର
 ସାମଗ୍ରିକ ବିକାଶ, ଏକ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଯୋଜନାବଦ୍ଧ ଆର୍ଥିକମଣ୍ଡଳ କେବଳ
 ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଉଦ୍ୟମଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ସମାଜରୁ ସକଳ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ,
 ଭେଦଭାବ ଓ ଶୋଷଣକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ଦୂର କରାଯାଇ ପାରିବ । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ
 ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ଜୀବନ ମରଣ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଚିତ୍ର ମିଳେ ସମାଜବାଦ ତାହା
 ସ୍ଥାନରେ ଏକ ସମବାୟର ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଏ । ସମାଜରୁ ସକଳ ବୈଷମ୍ୟ ଓ

ଭେଦଭାବ ଦୂରକରିବାକୁ ସମାଜବାଦ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଏ । ସମାଜର ମୁଖ୍ୟମେୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉନ୍ନତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଓ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପା'ନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଏକ ସମାଜବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଏହି ପ୍ରକାରର ବୈଷମ୍ୟକୁ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ, ବରଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ସମାନ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଉପଲବ୍ଧ କରାଇବାକୁ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଏ । ମୋଟ ଉପରେ ସମାଜବାଦ ଏକ ନ୍ୟାୟିକ ଓ ମାନବିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବୈତାରିକ ଓ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥାଏ । ନାନା ଶୋଷଣ, ଭେଦଭାବ, ହିଂସା ଜନିତ ବିଭୀଷତା ଓ ନ୍ୟସ୍ତସ୍ୱାର୍ଥତାକୁ ଦୂରକରବା ସମାଜବାଦର ମୌଳିକ ଆଦିମୁଖ୍ୟ ଅଙ୍ଗେ ।

ସମାଜବାଦୀ ବିଚାରର ବିକାଶ ପରେ ଏହା ନାନା ଦିଗରେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଛି । ସମାଜବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ କେତେକ ଗଣସଂଗ୍ରାମର ପନ୍ଥାକୁ ସମର୍ଥନ କରିବା ବେଳେ କେତେକ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ୍ଧତିରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ବୋଲି ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାନ୍ତି । କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ବିଧାନରେ ନିଜ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ “ସମାଜବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର” ଭାବରେ ଘୋଷଣା କରିନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମାଜବାଦୀ ମୂଲ୍ୟଚୟକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବହୁଳ ଭାବେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି । ଏବେ ବି କେତେକ ସମାଜରେ ଶ୍ରେଣୀସଂଘର୍ଷ ଏକ ନିଚ୍ଛକ ବାସ୍ତବତା ହୋଇଥିବାରୁ ସମାଜବାଦ ଏକ ଉନ୍ନତ ଓ ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭାବେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଉଛି ।

ବୈରାଗ୍ୟବାଦ

ବୈରାଗ୍ୟବାଦ ଏକ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ । ଏହି ଜୀବନ-ଦର୍ଶନର ଭିତ୍ତି ହେଉଛି ଧର୍ମ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବା ସହ କେତେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ବା ଚିଲିଜିଅନ ବହୁ ଅତୀତରେ ଏକ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ଭାବେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ତାହା ବୃହତ୍ତର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଏକ ଜନସମୂହ ଭିତରେ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂହତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଐତିହାସିକ ଭିତ୍ତି, ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ, ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, କର୍ମକାଣ୍ଡ ଓ କେତେକ ନୈତିକ ଭାବନା ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଯେଉଁ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂମିରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ସେହି ଭୂଖଣ୍ଡର ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନବୋଧ, କଳା, ସାହିତ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା, ରାଜନୀତି ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଘଟଣା ଅଟେ । ବହୁ ପରେ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟୟନ କରାଗଲା । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅନୁଶୀଳନ ମଧ୍ୟ କରାଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଐତିହାସିକ, ତାତ୍ତ୍ୱିକ, ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ଭାବମଣ୍ଡଳ ଏହି ଅଧ୍ୟୟନ ମଧ୍ୟଦେଇ କ୍ଷଷ୍ଟ ରୂପରେଖ ନେଲା ।

ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ଧର୍ମ ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଏକ ଆତ୍ମା ରହିଛି ଓ ଆତ୍ମାର ଅସ୍ଥିତ୍ୱ ଶରୀରର ଅବସାନ ପରେ ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ । କେତେକ ଧର୍ମର ବିଶ୍ୱାସାନୁଯାୟୀ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମା ରହିଛି କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟେତର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ଆତ୍ମାର ସ୍ୱରୂପ ନେଇ ଧର୍ମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମାନ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ, ବରଂ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । କେତେକ ଧର୍ମ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍, ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ଚକ୍ରରେ ଆତ୍ମା ଘୁରୁଥାଏ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମୋକ୍ଷ ବା ନିର୍ବାଣ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । ଅନ୍ୟ କେତେକ ଧର୍ମରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ, ବରଂ ସ୍ୱର୍ଗ

ଓ ନରକର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି । ସୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତିମ ଦିବସରେ ଏକ ବିଚାର ଦିବସ ଆସିବ, ସେହିଦିନ ଇଶ୍ଵର ଆତ୍ମାମାନଙ୍କର ପାପ-ପୁଣ୍ୟ ବିଚାରକରି ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ଵର୍ଗ ବା ନରକକୁ ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣ କରିବେ । ବସ୍ତୁତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ସ୍ଵକାୟ ଧାରାରେ ନିଜର ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ବିଶ୍ଵାସ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛି । ଜୀବନର ପୁରୁଷାର୍ଥ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଧର୍ମମାନ ବୈରାଗ୍ୟର ଭାବନା ଆଣିଛନ୍ତି ଓ ବୈରାଗ୍ୟଦ୍ଵାରା ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଯେ ମିଳିପାରିବ ଏହା ବିଶ୍ଵାସ କରିଛନ୍ତି ।

ବୈରାଗ୍ୟ ଭାବନା ପଶ୍ଚାତର ବିଶ୍ଵାସ ହେଉଛି ଏ ଜୀବନ ଅଳୀକ । ଜୀବନ ସହ ମୃତ୍ୟୁ ଅଜ୍ଞାଜ୍ଞୀ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ତେବେ ଜୀବନର ଅବସାନ ପରେ ଆତ୍ମାର କିପରି ସଦଗତି ହେବ ଏହା ନେଇ କେତେ କେତେ କଳ୍ପନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଜୀବନ ଅସ୍ଥାୟୀ, ଏହା ଦୁଇ ଦିନର ଖେଳ ମାତ୍ର । ସମସ୍ତ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ମାତ୍ର କିଛି ସମୟ ପାଇଁ । ବରଂ ଦେହାନ୍ତ ପରେ ଆତ୍ମାର ସ୍ଥିତି କିପରି ସୁଖମୟ, କଲ୍ୟାଣମୟ ହୋଇ ପାରିବ ଏହା ହିଁ ଧର୍ମପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ । କାରଣ ସେହି ସ୍ଥିତି ସ୍ଥାୟୀ । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏକ ବୈରାଗ୍ୟର ଜୀବନ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏକ ଇତ୍ସର୍ଯ୍ୟତ ପାରଲୌକିକ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚାଇ ପାରିବ । ବସ୍ତୁତଃ ବୈରାଗ୍ୟ ହେଉଛି ଏକ ଆତ୍ମ-ଶୃଙ୍ଖଳା । ବୈରାଗ୍ୟକୁ ନେଇ ଏହାର ଏକ ବ୍ୟାବହାରିକ ଲକ୍ଷଣ ବିଷୟରେ କେତେକ ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେତେକ ଏହାର ଏକ ଚରମ ଅବସ୍ଥାର ଚିତ୍ର ଦେଇଛନ୍ତି । ଜଣେ ବୈରାଗୀ ନିଜର ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗତ ସୁଖ, ସମ୍ବୋଗକୁ ପରିହାର କରିବା ସହ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଭୋଗ, ବିଳାସରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଜଣେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ଵତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଭାବରେ ସମସ୍ତ ସୁଖ, ଉପଭୋଗ, ସଂପତ୍ତି, ଭୌତିକ ବସ୍ତୁ ଇତ୍ୟାଦିରୁ ମୁକ୍ତ ରହି ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗରେ ଜୀବନକୁ ପରିଚାଳିତ କରିଥାନ୍ତି ସେ ବୈରାଗୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । ନିଜର ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ସର୍ବନିମ୍ନ ଖାଦ୍ୟ ଖା'ନ୍ତି ତାହା ପୁଣି ସାତ୍ତ୍ଵିକ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏକ ପବିତ୍ର ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ହିଁ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହୁଏ ଓ ସକଳ ପ୍ରକାରର କର୍ଷ୍ୟା, କାମନା, ବାସନା, ଦ୍ଵେଷ, କ୍ରୋଧକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରନ୍ତି ସେ ହିଁ ବୈରାଗୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା, ଅସ୍ତେୟ, ଅପରିଗ୍ରହ ଓ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟକୁ ଜଣେ ବୈରାଗୀ ଜୀବନର ମନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । କୌଣସି ବସ୍ତୁଗତ ଜିନିଷର ସେ ଅଧିକାରୀ ହେବାକୁ କେବେ କାମନା ପୋଷଣ କରିବେ ନାହିଁ । ଏପରିକି ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରଚାରିତ ଏକ ଧର୍ମରେ ଜଣେ ବୈରାଗୀ ବସ୍ତ୍ର ବି ଧାରଣ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ବିଚାର ରହିଛି ।

କୁହାଯାଏ ଯେ ଜଣେ ସବୁ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହିଁ ବୈରାଗ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବେ । କେବଳ ନିଜର ମହତ୍ ଗୁଣ ବ୍ୟତୀତ ସେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଭୌତିକ ବସ୍ତୁର ଅଧିକାରୀ ହେବେ ନାହିଁ । ସେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମସଂଯମୀ ହେବେ ଓ ନିଜର କାମନା ବାସନାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ରେ ରହିବେ । ବୈରାଗୀର ଆତ୍ମଶୃଙ୍ଖଳା ବିଷୟରେ ଏପରି କୁହାଯାଇଛି ଯେ ସେ ଯେତିକି ଖାଦ୍ୟ ପାଇବେ, ସେଥିରୁ ପ୍ରଥମେ କିଛି ଭାଗ ଇତର ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ଦେବେ ଓ ଜୀବନ ଧାରଣ ପାଇଁ ଯେତେ ସର୍ବନିମ୍ନ ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଖାଦ୍ୟ ଦରକାର, ତାହା ହିଁ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ସେ ଯେ କେବଳ ଭୌତିକ ଲୋଭ ଲାଳସାରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବେ ତା ନୁହଁ ସେ ମାନବିକ ଦୋଷ, ଦୁର୍ବଳତା, ବିଦ୍ୱେଷ ଇତ୍ୟାଦିରୁ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତ ରହିବେ । ଏହିପରି ଜଣେ ବୈରାଗୀଙ୍କ ପାଇଁ ଉଚ୍ଚ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶର ଭାବନା ଧର୍ମମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି ।

ଜୈନ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ବୌଦ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁ, ହିନ୍ଦୁ ସନ୍ଥ, ସୁଫି ଫକୀର, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ଡେକର୍ସ ଫାଦର ଇତ୍ୟାଦି ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଲୋକମାନେ ବୈରାଗୀ ଭାବେ ପରିଚିତ । ସେମାନେ ପାରିବାରିକ ଜଂଜାଳରୁ ମୁକ୍ତ ଓ ମହତ୍ ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ସଂସାର ଯାତ୍ରାର କୌଣସି ବିଷୟରେ ସେମାନେ ବିଚଳିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବୈରାଗୀ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନାସକ୍ତ ରହି ଏକ ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ ଭାବେ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ମାନଙ୍କରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନ ପାଇଁ ଜଣେ ବୈରାଗୀ କିପରି ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବେ ତାହାର ନାନା ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ପବିତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ଭଗବତ ଗୀତାର ସାଂଖ୍ୟଯୋଗରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କିପରି ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ ହୋଇପାରିବ ଓ ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞତା ସହ କ'ଣ କ'ଣ ଲକ୍ଷଣ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ତାହାର ସୁନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆଯାଇଛି । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଖ ଦୁଃଖ ପ୍ରତି ନିର୍ବିକାର, ସବୁକିଛି ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ, ବିଷୟାସକ୍ତି ଶୂନ୍ୟ, କାମନା ରହିତ ଓ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମସଂଯମୀ ବା ଜାତେନ୍ଦ୍ରିୟ ସେ ହିଁ ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ ବୋଲି ଭଗବାନ କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଛନ୍ତି । ଗୀତାର ଏହି ଭାବନା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ମାନଙ୍କରେ ବି ବୈରାଗ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ।

ମୋଟଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ବୈରାଗ୍ୟବାଦ ଭିତରେ ଏକ ପାରଲୌକିକ ଜୀବନର ପରିକଳ୍ପନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ମନୁଷ୍ୟର ପାରଲୌକିକ ସ୍ଥିତି, ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱ, ସ୍ୱର୍ଗ ନରକର ଭାବନା, ମୋକ୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି ଭାବନାମାନ କେବଳ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବିଚାରଶାଳତା ମାନବଶ୍ରେଣୀରେ ଏସବୁ ଆଧାରଶୂନ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ । ଯଦି ବି ଏହି

ବିଶ୍ୱାସମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ତେବେ ଏହି ଜୀବନବୋଧଦ୍ୱାରା ମାନବ ସଭ୍ୟତାର କିଛି ଉନ୍ନତି ହେବ କି ? ଯଦି ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବୈରାଗ୍ୟବାଦକୁ ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ, ସମ୍ଭବତଃ ସଭ୍ୟତା ପ୍ଲାଣ୍ଟ ପାଲଟିଯିବ ଓ ମାନବିକ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଯିବ । ବରଂ ମଣିଷ ସମାଜରେ ରହିଥିବା ନାନା ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଜୀବନ ସାରା ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇଛି, ଜୀବନ ଯାତ୍ରାରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି ସେମାନେ ହିଁ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ । ମାନବବାଦ ଜୀବନ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସକାରାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ପୋଷଣ କରେ ସେହି ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ବୈରାଗ୍ୟବାଦରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ବୈରାଗ୍ୟବାଦୀ ପାରଲୌକିକ ମୁକ୍ତିର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ, ଜଣେ ମାନବବାଦୀ ଏକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି ପୋଷଣ କରେ । ମାନବବାଦୀର ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ହେଉଛି—“ଯେଉଁଠାରେ ଖାଲି ଲୁହ ପ୍ରଭୁହେ, ସେହିଠାରେ ମୋତେ ନିଅ; ଆଜୀବନ ଯିଏ କାନ୍ଦୁଛି ଖାଲି ପୋଛିବି ତା ଆଖି ଲୁହ” ।

ସେଛାଚାରବାଦ

ସେଛାଚାରବାଦ ଏକ ରାଜନୈତିକ ବା ସାମାଜିକ ବିଚାରବୋଧ । ରାଜନୈତିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ସେଛାଚାରବାଦ ବା ଫ୍ୟାସିଜମ ଏକ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ଜନମତର କୌଣସି ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନଥିଲା । ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡର ଶାସକ ଯେତେବେଳେ ନିରଙ୍କୁଶ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ହେଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଧରାକୁ ସରା ମନେକରୁଥିଲେ । ଏକ ସମୟରେ ସମାଜରେ ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଥିଲା ଯେ ରାଜା ହେଉଛନ୍ତି ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମା । ରାଜାଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯିବା ଅର୍ଥ ଈଶ୍ୱରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅବମାନନା କରିବା । ଆମ ସଂସାରରେ ସବୁ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ରହିଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଯେଉଁ ସମୟରେ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା, ପୃଥିବୀ ନାନା ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣରୁ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସମୁଦ୍ର, ଜଙ୍ଗଲ, ପର୍ବତ, ପାହାଡ଼, ମରୁଭୂମି ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ପୃଥିବୀ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଥିଲା ଓ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡର ଜନଗଣ ଅନ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଅଜ୍ଞ ରହିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ରହିଥିଲା । କେହି କେହି ରାଜା ହୁଏତ ପ୍ରଜାବସ୍ଥଳ ଥିଲେ, ତେବେ ଅଧିକାଂଶ ରାଜା ପ୍ରାୟତଃ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସକ ଥିଲେ । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ରାଜ୍ୟଜୟ, ଯୁଦ୍ଧ, ରାଜ୍ୟବିସ୍ତାର ଇତ୍ୟାଦି ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା । ସାଧାରଣ ମଣିଷର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନଥିଲା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଭାବଧାରୀ ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ଧାରା ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସାମନ୍ତବାଦ ସହ ସମାଜର ପୂଜକ ଗୋଷ୍ଠୀ ସଂପୃକ୍ତ ରହିଥିଲେ । ପୂଜକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀ ପରସ୍ପରର ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ । ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଶାସକମାନେ ଶିକ୍ଷାର ବିକାଶ ଚାହୁଁ ନଥିଲେ, ଲୋକମାନେ ଶିକ୍ଷିତ ହେଲେ ସେମାନେ କାଳେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହେବେ ଏହି ଆଶଙ୍କା ରହିଥିଲା । ଶିକ୍ଷା କେବଳ ସାମନ୍ତ ବର୍ଗର ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୀମିତ ଅର୍ଥରେ ଉପଲବ୍ଧ ଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଥିଲା ।

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଏକଛତ୍ରବାଦ ଜର୍ମାନୀ ଓ ଇଟାଲୀରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତେବେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭ ସମୟକୁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର

ଚିନ୍ତାମାନସରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସମାଜବାଦ, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା ଇତ୍ୟାଦି ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବିକାଶ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଥିଲା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । ସ୍ୱାଧୀନତା, ସମତା ଓ ମାନବିକ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ଭାବ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୁଖ୍ୟ ଆଧାର ବୋଲି ଚିନ୍ତା ସ୍ତରକୁ ଆସି ସାରିଥିଲା । ସେହିପରି ଲୋକମାନଙ୍କର ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱକୁ ନେଇ ବିଚାର ବିମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା । ସାମନ୍ତବାଦ, ଏକଛତ୍ରବାଦ ଓ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆମେରିକା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଥିଲା ଇତିହାସର ଦୁଇଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । ଇଉରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ପରଠାରୁ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଓ ମାନବବାଦୀ ଚେତନାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଯୋଗୁଁ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଆଲୋଚନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ତାହାର ପରିଣାମରୁ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ କେତେକ ଦେଶରେ ବିରୋଧର ସ୍ୱର ଡାବୁ ହୋଇଥିଲା । ତେବେ ଜର୍ମାନୀ ଓ ଇଟାଲୀରେ ଯେଉଁ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଫ୍ୟାସିଜମର ବିକାଶହେଲା ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଏକ ବିତନ୍ତ୍ର ନା କହିବାକୁ ହେବ । ଜର୍ମାନୀରେ ଆଡଲଫ୍ ହିଟଲର (୧୮୯୯-୧୯୪୫) ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ କୌଶଳକ୍ରମେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଶାସନ ମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଜର୍ମାନମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ବିଶ୍ୱର ଏକ ଉନ୍ନତ ଜାତି ଓ ସେମାନଙ୍କର ଜାତିଗତ ଉତ୍କର୍ଷ ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଯୁବସମାଜ ଭିତରେ ଏକ ଦେଶପ୍ରେମ ଜନିତ ଆବେଗ ହିଟଲର ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଜର୍ମାନ ସମାଜକୁ ଧାର୍ମିକ ଆବେଗରେ ବିଭାଜିତ କରି ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଜିଉମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏକ ବିଦ୍ୱେଷର ବାତାବରଣ ଆଣିଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ହିଟଲର ଅଖଣ୍ଡ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ଯେକୌଣସି ଭିନ୍ନ ମତ ବା ବିରୋଧକୁ ଦୃଢ଼ ହସ୍ତରେ ଦମନ କଲେ । ସେ ଯେ ଜର୍ମାନମାନଙ୍କର ଦ୍ରାଘକର୍ତ୍ତା ଓ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ ଜର୍ମାନମାନେ ଯେଉଁ ପରାଜୟର ଅସମ୍ମାନ ପାଇଛନ୍ତି ତାର ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇପାରିବେ ଏହି ଭାବନାକୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନାନା ଭାବରେ ପ୍ରସାର କଲେ । ଜର୍ମାନୀର ଯୁବକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଶପ୍ରେମର ଜାଗରଣ ଆଣିବାକୁ ସେ ନାଜୀ ଯୁବବାହିନୀ ସୃଷ୍ଟିକଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ହିଟଲର ଜର୍ମାନୀର ଶାସନ ମୁଖ୍ୟ ଭାବେ ଦେଶର ଯୁବବାହିନୀ ଓ ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ନେଇ ନିଜର ଅଖଣ୍ଡ କ୍ଷମତା ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ବେନିଟୋ ମୁସୋଲିନି (୧୮୮୩-୧୯୪୫) ଏକଦା ସମାଜବାଦୀ ଥିଲେ ଓ ଏକ ପତ୍ରିକାର ସଂପାଦନା କରୁଥିଲେ । ଘଟଣାକ୍ରମେ ସେ ଇଟାଲୀର ସୈନ୍ୟବିଭାଗରେ ଯୋଗ ଦେଇ

ଶାସନ ମୁଖ୍ୟ ହେଲେ । ସେ ଥିଲେ ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବକ୍ତା ଓ ସମାଜରେ କେତେକ ସଂସ୍କାରବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବେଶ୍ ଜନପ୍ରିୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ପରେ ସେ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଶାସକ ହେଲେ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ ହିଟ୍ଲରଙ୍କ ସହ ହାତମିଳାଇ ଯୁଦ୍ଧରେ ସାମିଲ ହୋଇଥିଲେ । ଇତିହାସରେ ହିଟ୍ଲର ଓ ମୁସୋଲିନିଙ୍କୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ମହାନାୟକ ଓ ଫ୍ୟାସିଜମର ପ୍ରତିଭୁ ଭାବରେ ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି । ଝମତା, ହିଂସା, ପ୍ରତିହିଂସା, ଯୁଦ୍ଧ ଓ ବିଭୀଷିକା ପଶ୍ଚାତରେ ଫ୍ୟାସିଷ ଶାସକମାନଙ୍କର ଯେ ସମର୍ଥନ ରହିଛି ଓ ସେମାନେ ମାନବଜାତିର ପ୍ରଭୃତ କ୍ଷତିସାଧନ କରିଛନ୍ତି ଏହା ଇତିହାସର ଏକ ବଡ଼ ଉପଲବ୍ଧି ।

ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀବାଦ ବା ଫ୍ୟାସିଜମ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ମାନବବାଦ, ଅହିଂସା, ସହିଷ୍ଟତା ଇତ୍ୟାଦି ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପରିପତ୍ନୀ । ସାଧାରଣତଃ ଫ୍ୟାସିଷ ମାନସିକତାରେ କୌଣସି ସମାଲୋଚନାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥାନ୍ତି ନାହିଁ । ସକଳ ସାମାଜିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂଗଠନମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖାଯାଏ ଓ ଯେଉଁମାନେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ସରକାର-ବିରୋଧୀ ମତପୋଷଣ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ଭାବରେ ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଏ । ଜନମାନସରେ ଧର୍ମ, ଦେଶପ୍ରୀତିର ଆବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ । ଧର୍ମ, ଦେଶପ୍ରେମ, ଜାତୀୟ ଅସ୍ଥିତା ଇତ୍ୟାଦି ଆଧାରରେ ଜନମାନସକୁ ପ୍ରଭାବିତ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଏ । ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ ଯେ ଆମ ଧର୍ମ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଯୁକ୍ତି ବିପଦ ଆସିଛି ଓ ତାହାର ସୁରକ୍ଷା ଆମର ଜାତୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସକ ମାନେ ଏହି ବିଚାରକୁ କୌଶଳତାର ସହ ପ୍ରସାର କରନ୍ତି ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଶାସକ ହିଁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଅସ୍ଥିତାର ପ୍ରତୀକ ଓ ସେ ହିଁ ଆମର ଗ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା । ମାନବିକ ଅଧିକାର, ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଇତ୍ୟାଦି ଫ୍ୟାସିଜମରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସମାଲୋଚନା, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିରୋଧ, ବିଚାରର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ମାନବିକ ଅଧିକାରକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥାନ୍ତି ତାହା ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହୋଇଯାଏ ।

ରାଜନୈତିକ ଫ୍ୟାସିଜମ ଯେପରି ଗଣତନ୍ତ୍ର ବିରୋଧୀ, ସାମାଜିକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀତା ସେହିପରି ମାନବିକତାର ପରିପତ୍ନୀ । କେତେକ ସତ୍ୟତାରେ ରହିଥାଏ ଏବଂ ବର୍ଷବୈଷମ୍ୟବାଦ, ଆପରଥେଡ, ଅସ୍ତ୍ରଶାସନ ସକଳ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରତିକୂଳ । ସମାଜର ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଯଦି ଏକ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଅସହାୟ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ନ୍ୟୁନ କରିରଖନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ଶୋଷଣ କରିଚାଲନ୍ତି ତାହା ଏକ ସାମାଜିକ

ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରିତାର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଇତିହାସରେ କେତେକ ସମାଜରେ ମାନବିକ କ୍ରୂରତା, ଭେଦଭାବ, ଶୋଷଣ ଅତ୍ୟାଚାରର ଯେଉଁ ଲୋମହର୍ଷକ କାହାଣୀ ଦେଖାଯାଏ ତାହା ବିଚାରହୀନତା ଓ ଅମାନବିକତାର କଥା କହେ । ଯେତେବେଳେ ଏକ ବିଜିତ ବା ବଳଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ୟର ଅସହାୟତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସର୍ବନିମ୍ନ ମାନବିକ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିଚାଲନ୍ତି ଏହା ସାମାଜିକ ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରିତା ହୋଇଥାଏ । ଆହୁରି ବିତନ୍ତ୍ରନାର ବିଷୟ ସାମାଜିକ ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରିତାକୁ ଈଶ୍ଵରୀୟ ବିଧାନ କହି ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ଵାଧୀନ ବିଚାରକୁ ପଛ କରିଦିଆଯାଏ । ଶୋଷିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ସଚେତନତା ଅଭାବରେ ଏହାକୁ ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିନିଅନ୍ତି । ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରିତା ଯେଉଁ ପ୍ରକାରର ହେଉନା କାହିଁକି ଏହା ଯେ ନୀତିବିରୋଧୀ, ଯୁକ୍ତିବିରୋଧୀ ଓ ମାନବିକତାବିରୋଧୀ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ସମାଜରେ ଏହାର ପ୍ରତିଫଳନ ସାମାଜିକ କ୍ଷୟଶୀଳତାର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ ।

ପ୍ରକୃତିବାଦ

ପ୍ରକୃତିବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଏହାକୁ କେତେକ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱଭାବବାଦ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ପ୍ରକୃତିବାଦର ପ୍ରତିଫଳନ ବିଜ୍ଞାନ, ସାହିତ୍ୟ, ମନୋବିଜ୍ଞାନ, ସମାଜବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେବା ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ସ୍ୱରୂପ, ସଂଜ୍ଞା ଓ ଲକ୍ଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭିନ୍ନତା ଦେଖାଯାଏ । ବହୁ ଅତୀତରୁ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପରିସରରେ ଏହାର ଚର୍ଚ୍ଚା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏ ବିଶାଳ ବିଶ୍ୱର ତଥା ଜୀବଜଗତର କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି- ଏହା ଏକଦା ଦାର୍ଶନିକ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଗମ୍ୟର ପ୍ରଶ୍ନ ଥିଲା । ବିଶ୍ୱର ମୌଳିକ ସତ୍ତା କ'ଣ ହୋଇପାରେ, କେଉଁ ମୌଳିକ ପଦାର୍ଥ ବା ବସ୍ତୁରୁ ଏ ବିଶ୍ୱ ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି ? ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ବହୁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଛି । ଏକ ସମୟରେ ଭାବନା ଥିଲା ଯେ ଏ ବିଶ୍ୱକୁ କୌଣସି ଈଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଯଦିବି ଏକ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ, ତେବେ ଈଶ୍ୱର ଏହାକୁ କିପରି ସୃଷ୍ଟି କଲେ ? ଗୋଟିଏ ମତାନୁଯାୟୀ ଈଶ୍ୱର ସବୁ କିଛିକୁ ଶୂନ୍ୟରୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଏକ ମତରେ ଈଶ୍ୱର ଯେପରି ନିତ୍ୟ ଓ ଶାଶ୍ୱତ, ମୌଳିକ ବସ୍ତୁମାନ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସହ-ନିତ୍ୟ ଓ ଶାଶ୍ୱତ । ଈଶ୍ୱର ମୌଳିକ ବସ୍ତୁରୁ ଏ ସଂସାରକୁ ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଏକ ଭିନ୍ନ ମତରେ ବିଶ୍ୱର ଆଦି ସତ୍ତା ହେଲା ପରମାତ୍ମା । ପରମାତ୍ମାମାନେ ଅବିଭାଜ୍ୟ ଓ ନିତ୍ୟ । ପ୍ରାଚୀନ ଦାର୍ଶନିକ ଅବବୋଧରେ ପୃଥ୍ୱୀ ବା ଭୂମି, ଜଳ, ଅଗ୍ନି ବା ତେଜ, ବାୟୁ ହେଉଛି ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ୱ । ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକର ପରମାତ୍ମା ଅବିଭାଜ୍ୟ ଓ ନିତ୍ୟ । ଏଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତା । ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତାର ପରମାତ୍ମାମାନଙ୍କର ସନ୍ନିଶ୍ଚୟରେ ଏ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି । ପରମାତ୍ମାମାନେ ପ୍ରାକୃତିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱୟଂ ସ୍ଥିତ ଓ ସେମାନଙ୍କର ସଂଯୋଗ ବା ମିଶ୍ରଣ ଏକ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଯେଉଁ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବଧାରାରେ ପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତାକୁ ମୌଳିକ ବସ୍ତୁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ବିଶ୍ୱର ଉତ୍ପତ୍ତି ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ବୋଲି ଧାରଣା କରାଯାଏ ତାହାକୁ ପ୍ରକୃତିବାଦ କୁହାଯାଏ । ତେବେ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବଧାରାର କ୍ରମବିକାଶ ଫଳରେ ପ୍ରକୃତିବାଦର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଜଣାଯାଏ ।

ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରୁ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶର ଧାରାରେ ପ୍ରକୃତିର ବହୁ ରହସ୍ୟ, ନିୟମ ଓ ଏକରୂପତା ଧାରେ ଧାରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁ ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଆଧାର କରି ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବ ଆଗକୁ ଯାଏ ତାହା ହେଲା “ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ପକ୍ଷାତରେ ମାତ୍ର ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ବା ଶୃଙ୍ଖଳା ରହିଛି” । ବିଜ୍ଞାନ କୌଣସି ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରେ, କାରଣ ଏହା ପକ୍ଷାତରେ କୌଣସି ତଥ୍ୟ ଗତ ସମର୍ଥନ ନାହିଁ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ସର୍ବଦା ତଥ୍ୟ ଆଧାରିତ ଓ ପ୍ରଣାଳୀବଦ୍ଧ । ପ୍ରକୃତିରେ ଅସଂଖ୍ୟ ରହସ୍ୟ ରହିଛି, କିନ୍ତୁ କୌଣସି ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ପକ୍ଷାତରେ ଈଶ୍ୱରୀୟ, ଦୈବୀ ବା ଅତିପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତିରେ ଯେଉଁ ଶୃଙ୍ଖଳାଗତ ଏକରୂପତା ରହିଛି ତାହାକୁ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ କୁହାଯାଉଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମମାନ ବିବରଣାତ୍ମକ, ସେଗୁଡ଼ିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ନିୟମ ନୁହେଁ । ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ନିୟମମାନ ସମାଜ, ରାଷ୍ଟ୍ର, ବିଧାନ ସଂସଦ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କରିଥାନ୍ତି । ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ନିୟମମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଓ ଲଘୁନୀୟ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠେ ନାହିଁ । ଟ୍ରାଫିକ ନିୟମ ମାନକୁ, ରାଷ୍ଟ୍ରର ବାମପଟେ ଚାଲନ୍ତୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ନିୟମ । ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ନିୟମମାନକୁ ଏପରି କହିବା ଅର୍ଥଶୂନ୍ୟ ମନେହୁଏ । ପ୍ରାକୃତିକ ଜଗତର ସକଳ ବସ୍ତୁ ଓ ଘଟଣା ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ଆଧାରରେ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତିର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀତା ଓ ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଘଟୁଥିବା ଘଟଣାମାନ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ବା କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ଧାରାରେ ସଂଘଟିତ ହେଉଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ପକ୍ଷାତରେ କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ବା କାରଣ ରହିଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ବା ଏକରୂପତା ପକ୍ଷାତରେ କେହି ନିୟାମକ ନ ଥାନ୍ତି ବା ସେ ସବୁକୁ କେହି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିନାହାନ୍ତି । ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ମାନଙ୍କୁ ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଏ । ଏହି ଆବିଷ୍କାରର କାହାଣୀ ହେଉଛି ବିଜ୍ଞାନର ବିଷୟ । ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେକ ନିୟମ, ଶୃଙ୍ଖଳା, ଏକରୂପତା ଇତ୍ୟାଦି ରହିଥିବା ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶଧାରାରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ସତ୍ୟ ବା ଏକ ସାର୍ବିକ ଉକ୍ତି, ଯାହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନ ଥାଏ । ତେବେ ପ୍ରକୃତିର ଜଟିଳତା ଓ ବିଶାଳତା ଯୋଗୁ ଏକ ସମୟରେ ଏକ ଉକ୍ତିକୁ ଏକ ନିୟମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଗଲେ ବି ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ପରୀକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଜଣାପଡ଼ିଲେ ଏହାକୁ ନିୟମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ନିୟମ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଏହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ପରବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ

ଏହା ଏହାର ନଜସ୍ବ ପ୍ରଣାଳୀରେ ସ୍ବୟଂଶୋଧନାତ୍ମକ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀ ମୁକ୍ତ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ । ମୋଟ ଉପରେ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ ଓ ସାଂପ୍ରତିକ ଉତ୍କର୍ଷର ଆଧାର ହେଉଛି ପ୍ରକୃତିବାଦ ।

ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବିଶ୍ବାସ ଥିଲା ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଣୀଜଗତ କୌଣସି ସର୍ବଜ୍ଞ ଓ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଦ୍ବାରା ସୃଷ୍ଟ । ଚାର୍ଲସ୍ ଡାର୍ଭିନ୍‌ଙ୍କର ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ ଏହି ଭାବନାକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣିତ କରିବା ଦ୍ବାରା ପ୍ରକୃତିବାଦର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବ୍ୟାପକ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଡାର୍ଭିନ୍ (୧୮୦୯-୧୮୮୨) ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ଦର୍ଶାଇଲେ ଯେ କୋଟି କୋଟି ବର୍ଷର ଜୈବିକ କ୍ରମବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମନୁଷ୍ୟର ବିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ସକଳ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି ଓ ଏହା ଏକ ଅବୀରିତ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଡାର୍ଭିନ୍‌ଙ୍କ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦର ବିକାଶ ପରଠାରୁ ପ୍ରକୃତିବାଦ ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ମାନବ ସମାଜର ଅନୁଶୀଳନରୁ ସମାଜ-ବିଜ୍ଞାନମାନ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ସମାଜର ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ଯେ ଅଦୃଷ୍ଟ ଶକ୍ତିଦ୍ବାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଛି ଏହି ପ୍ରକାରର ବିଶ୍ବାସ ସମାଜରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଥିଲା । ଏପରିକି ସାମାଜିକ ବୈଷମ୍ୟ, ଭେଦଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ଯେ ଈଶ୍ବରୀୟ ବିଧାନ ଏହି ଧାରଣା ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ବନ୍ଧମୂଳ ରହିଥିଲା । ତେବେ ସାମାଜିକ ଘଟଣାମାନଙ୍କର ଅନୁଶୀଳନରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ସମାଜର ସକଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ନୀତି, ନିୟମ, ଆଚାର, ପରଂପରା ଇତ୍ୟାଦି ମନୁଷ୍ୟଦ୍ବାରା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । ନାନା ପ୍ରାକୃତିକ, ପାରିବେଶିକ ଓ ସାମାଜିକ କାରଣଦ୍ବାରା ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ବିଧାନ ମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସାମାଜିକ ବିକାଶ ବା ଅନଗ୍ରସରତା ପଟ୍ଟାଭିତରେ କୌଣସି ଭାଗ୍ୟ, ଈଶ୍ବରୀୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଇତ୍ୟାଦି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦେଶମାନ ବିକଶିତ ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ଦୈବୀ ଆଶୀର୍ବାଦ ମିଳି ନାହିଁ ବା ଯେଉଁମାନେ ବିକାଶର ଶିତିରେ ତଳେ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ଅଭିଶାପ ଦେଇ ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ଘଟଣା ପ୍ରବାହ, ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି, ସାଂସ୍କୃତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଇତ୍ୟାଦି ସାମାଜିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଆସିଛି ।

ପ୍ରକୃତିବାଦ ବହୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆବିଷ୍କାର, ସାମାଜିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ କୃତିମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ପରିପୁଷ୍ଟ ହେଲା । ଡାର୍ଭିନ୍‌ଙ୍କର ବିବର୍ତ୍ତନ ପରେ ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନରେ ଏହା ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ଯେ ବସ୍ତୁ ହିଁ ପ୍ରକୃତିର ମୂଳ । ବସ୍ତୁ

ଚିରନ୍ତନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । ବସ୍ତୁ ସକଳ ଶକ୍ତିର ଉତ୍ସ । ବସ୍ତୁ ଓ ଶକ୍ତି ପରସ୍ପରର ରୂପାନ୍ତର ମାତ୍ର । ବସ୍ତୁ ଶକ୍ତିରେ ଓ ଶକ୍ତି ବସ୍ତୁରେ ଗାଣିତିକ ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରିବ । ବସ୍ତୁ ଓ ଶକ୍ତିର କ୍ଷୟ ନାହିଁ, କେବଳ ଏକ ଅବସ୍ଥାରୁ ଅନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାକୁ ରୂପାନ୍ତର ରହିଛି । ବସ୍ତୁ-ତଥା-ଶକ୍ତି ଅବ୍ୟୟ ଓ ଅକ୍ଷୟ, ଏହାର ସୃଷ୍ଟି ନାହିଁ, ବିନାଶ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ, କେବଳ ଏକ ଅବସ୍ଥାରୁ ଅନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାକୁ ରୂପାନ୍ତର ରହିଛି । ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନର ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ଙ୍କ ଆବିଷ୍କାର ପରେ ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

ଡାର୍‌ଫ୍‌ମ୍ୟାନ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ, ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ଙ୍କର ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ବହୁ ସମାଜ-ବିଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ବିଶ୍ଳେଷଣର ପ୍ରକ୍ରିୟାରୁ ପ୍ରକୃତିବାଦ ଏକ ତତ୍ତ୍ୱ ଭାବରେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶନ ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ବିସ୍ତାରିତ ହେଲା । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତିରୁ ସୃଷ୍ଟି, ସେ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଏକ ଉନ୍ନତ ଜୀବ ମାତ୍ର । ନାନା ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସାମ୍ନା କରି ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ସେ ଅବିରତ ପ୍ରୟାସ କରି ଆଜିର ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିପାରିଛି । ଆତ୍ମା, ପରମାତ୍ମା, ସ୍ୱର୍ଗ, ନରକ, ମୁକ୍ତି, ନିର୍ବାଣ ଏସବୁ ଆଧାରହୀନ କାଳ୍ପନିକ ବିଶ୍ୱାସ ମାତ୍ର । ମନୁଷ୍ୟର କ୍ଷୁଧା, ଯୌନ ଅନୁରାଗ, ନାନା ଅଭିଳାଷ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାକୃତିକ । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବର ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ ଦିଗ, ତାର ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ସଂଗ୍ରାମ, ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ଆହ୍ୱାନ ଓ ସଂଘର୍ଷ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଏହିପରି ବହୁ ସ୍ତରରେ ପ୍ରକୃତିବାଦ ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ଗୃହୀତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ।

ନ୍ୟାସାବାଦ

ନ୍ୟାସାବାଦ ବା ଟ୍ରଷ୍ଟାସିପ୍ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ସମାଜଦର୍ଶନରେ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବଧାରଣା । ଗାନ୍ଧୀ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ ତାହାର ମୂଳଭିତ୍ତି ଥିଲା ଅହିଂସା ଓ ସମତା । ଏକ ନ୍ୟାୟଭିତ୍ତିକ ଓ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା ବହୁ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ମାନବବାଦୀ ଚିନ୍ତକ ସେମାନଙ୍କ ସମସାମୟିକ ସମାଜରେ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମାଜରେ ଧନୀ ଦରିଦ୍ର ଭେଦଭାବ ସହ ସର୍ବଦା ନାନା ଭେଦଭାବ ରହିଆସିଛି । ମୁଷିମେୟ ଲୋକ ବହୁ ସଂପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି, ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ନିଃସ୍ୱ ଓ ନିଃସହାୟ ହୋଇ ଜୀବନ ବଞ୍ଚନ୍ତି । କିଛି ଲୋକ ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ରହନ୍ତି, ଅନେକ ଲୋକ ଜୀବନର ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହି ସ୍ଥିତି ଯୋଗୁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ କିଛି ମହତ୍ତ୍ୱାକାଂକ୍ଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ଜଟିଳ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟାକୁ ସମାଧାନ କରିବାକୁ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ କିଛି ପଦ୍ଧା ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ସେହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ନ୍ୟାସାବାଦ ବିଚାର ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ।

ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ପୂର୍ବରୁ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ସାମନ୍ତବାଦ ରହିଥିଲା । କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସମାଜରେ ରାଜା ଓ ସାମନ୍ତମାନେ ଜମିର ମାଲିକ ଥିଲେ ଓ ସାଧାରଣ ଲୋକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରି, କ୍ଷୁଦ୍ର ଚାଷୀ ବା କୃଷିଶ୍ରମିକ ହୋଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । ସମାଜରେ ଆର୍ଥିକ ବୈଷମ୍ୟ ରହିଥିଲେ ବି ତାହା ସେତେ ଉକ୍ତ ନ ଥିଲା । ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ପରେ ସାମାଜିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଏକ ବଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିକୁ ଆଧାରକରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଯନ୍ତ୍ରଶିଳ୍ପମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା । ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ଯୋଗୁଁ ଇଉରୋପରେ ଅନେକ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ଓ ଗାଁ ଗହଳରେ ଅନେକ ଲୋକ ବୃତ୍ତି ହରାଇ ସହରକୁ ଆସି କଳ କାରଖାନାରେ ଶ୍ରମିକ ହେଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଉତ୍ପାଦନର ସାଧନମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ କାରଖାନାର ମାଲିକ ହେଲେ ସେମାନେ ହେଲେ ପୁଂଜିପତି ଗୋଷ୍ଠୀ । ଯେଉଁମାନେ

ଶ୍ରମିକ ହୋଇ ବହୁ କଷ୍ଟକରି ଜୀବନ ବଞ୍ଚିଲେ ସେମାନେ ହେଲେ ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀ । ପୁଂଜିବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତିଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ ଆତ୍ମକ ବୈଷମ୍ୟ ବହୁ ଗୁଣିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବର ପରିଣାମରୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ଉପନିବେଶବାଦ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ଦେଶମାନେ ନିଜର ବାଣିଜ୍ୟିକ ସୁବିଧା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ରାଜନୈତିକ କ୍ଷମତାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ମଧ୍ୟ କଲେ ।

ପୁଂଜିବାଦୀ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରୁ ଏକ ବିକଳ ଭାବେ ସମାଜବାଦର ବିକାଶ ହେଲା । ଏକ ଶୋଷଣମୁକ୍ତ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜ ପାଇଁ ସମାଜବାଦ ଥିଲା ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବୈତାରିକ ବିକଳ । ଏପରିକି ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରେ ହିଂସାମୁକ ବିପ୍ଳବଦ୍ୱାରା କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ସମାଜବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପରିଣତ ହେଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଚେତନାର ପ୍ରସାର ଦ୍ୱାରା ଉପନିବେଶବାଦରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଭାରତବର୍ଷ ପରି ବହୁ ଦେଶରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ମାନ ମୁଣ୍ଡଟେକିଲା । ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସମାଜବାଦ, ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା, ମାନବିକ ଅଧିକାର ଇତ୍ୟାଦି ମୂଲ୍ୟତନ୍ତ୍ର ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଆଲୋଚନା ଥିଲା ।

ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଏକ ନ୍ୟାୟଭିତ୍ତିକ ଅହିଂସା ସମାଜର ଯେଉଁ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ ତାହାର ଆଧାର ଥିଲା ଏକ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସର୍ବୋଦୟ ସମାଜ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ସେ ନ୍ୟାସାବାଦ ବିଚାରର ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ । ନ୍ୟାସାବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ସଂପତ୍ତି କାହାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଧିକାରରେ ରହିବ ନାହିଁ । ବୃହତ୍ତର ସମାଜର ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପରିଚାଳିତ ହେବ, ଏହା କାହାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଲାଭ ଦିଗରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଅଧିକ ସଂପତ୍ତିର ମାଲିକ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଏହି ଭାବନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେବେ ଯେ ସେ ସଂପତ୍ତି ହେଉଛି ସମସ୍ତଙ୍କର ବା ସମାଜର । ସେମାନେ କେବଳ ତାହାର ରକ୍ଷକ ବା ନ୍ୟାସୀ ମାତ୍ର । ସମାଜର ମଙ୍ଗଳସାଧନ ଓ ବୃହତ୍ତର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ସେହି ସଂପତ୍ତି ବିନିଯୋଗ ହେବ । ସମସ୍ତେ ଏକ ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନରେ ବ୍ରତୀ ହେବେ । ସମାଜରୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ଦୂରୀକରଣ କରିବା ଓ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିବ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ଯେଉଁ ସାମର୍ଥ୍ୟ, ସୃଜନଶକ୍ତି ଓ ଦକ୍ଷତା ରହିଛି ତାହାର ସେ ଅଧିକାରୀ । ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଭିତରର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ସେ ସମାଜକୁ

ନିଜର ସେବା ପ୍ରଦାନ କରିବ । ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ଦକ୍ଷତା ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ହିଁ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ସମାଜ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମର୍ଥ୍ୟ, ବୁଦ୍ଧି, ସୃଜନଶୀଳତା ଇତ୍ୟାଦିର ବିକାଶ ପାଇଁ ଅବକାଶ ଓ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ତେଣୁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ରହିବ, ତେବେ ତାହା ସମାଜର ହିତ ପାଇଁ ବିନିଯୋଗ ହେବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ସମାଜକୁ ଅବଦାନ ଦେବ ଓ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତା ସମାଜଠାରୁ ପାଇବ । ସମାଜ ପ୍ରତି ଏକ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ବବୋଧର ମାନସିକତା ରହିଲେ ବ୍ୟକ୍ତି ଲୋଭ, ଆସକ୍ତି, ଶୋଷଣ ଇତ୍ୟାଦିରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମାଜରେ ଏକ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିପାରିବ ଓ ଏକ ସମର୍ଥନୀୟ ଉତ୍କର୍ଷ ହାସଲ ଦିଗରେ ସମାଜ ଅଗ୍ରସର ହେବ । ଏହି ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏକ ଅହିଂସ ଓ ନ୍ୟାୟଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସମ୍ଭବପର ହେବ ଓ ସମାଜରୁ ସକଳ ବୈଷମ୍ୟ, ଭେଦଭାବ କାଳକ୍ରମେ ଲୋପ ପାଇବ ।

ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କର ମାଲିକ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର ଶ୍ରମିକ ଓ ପରିଚାଳକ ମାନଙ୍କ ସହ ମିଶି କାର୍ଯ୍ୟକରିବେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜର ଦକ୍ଷତାନୁଯାୟୀ ସେବା ଦେବେ ଓ ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ବେତନ ନେବେ । ସବୁ ସ୍ତରରେ ସହଭାଗିତା ରହିବ ଓ ସମସ୍ତେ ସମାନ ଧୂବିଧା ସୁଯୋଗ ଓ ଅଧିକାର ଭୋଗ କରିବେ । ପୂଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଲାଗିରହିଛି ଓ ଯାହାର ନାନା କୁପରିଣାମ ସମାଜ ଉପରେ ପଡୁଛି ତାହାର ବିଲୋପ ହେବ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସହଯୋଗିତା ହିଁ ମୁଖ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ହୋଇରହିବ । ପୂଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ ବିବେକହୀନ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ରହିଛି ସେଥିରୁ ସମାଜ ମୁକ୍ତ ହେବ ଓ ଏକ ପାରମ୍ପରିକ ମାନବିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ବିକାଶ ଦ୍ୱାରାନ୍ୱିତ ହୋଇ ପାରିବ । ଏହି ବିଚାର ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେବ “ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁସାରେ ତାହାଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଆଯିବ ଓ ତାହାର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ତାକୁ ପାରିଶ୍ରମିକ ଦିଆଯିବ” । ସମାଜର ହିତ ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମତେ ସମାଜକୁ ନିଜର ସେବା ଓ ଶ୍ରମ ପ୍ରଦାନ କରିବ । ଯେଉଁ ପୂଞ୍ଜିପତି ଓ ଶିଳ୍ପପତିମାନେ ସ୍ୱଜ୍ଞାରେ ନ୍ୟାସୀ ହେବେ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ ସହ ଅସହଯୋଗ କରାଯିବ । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଅସହଯୋଗ ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କ ମାନସିକତାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରିବ । ବିଶେଷକରି ଗାନ୍ଧୀ ଯେଉଁ ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ଓ ପଞ୍ଚାୟତରାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ ତାହା ମାଧ୍ୟମରେ ଏକ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ରୂପରେଖ ବାସ୍ତବ ହୋଇପାରିବ ।

ଗାନ୍ଧୀ ସର୍ବଦା ମାନବିକ ସ୍ୱଭାବର ମହନୀୟତା ଉପରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ଚରିତ୍ର ଏତେ କଲୁଷିତ ନୁହେଁ ଯେ ତାହାକୁ ଭଲ ବାଟକୁ ଅଣାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀ ଏହା ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ ଯେ ଯେପରି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ନ୍ୟୁନତମ ଆୟର ଭାବନା ରହିଛି ସେହିପରି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉଚ୍ଚତମ ବା ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଆୟର ସୀମା ମଧ୍ୟ ରହିବ । ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି, ସୁତରାଂ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆୟ ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତି ମାନସିକତାରେ ଲୋଭ, ପ୍ରଲୁପ୍ତତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେବା ଓ ତ୍ୟାଗର ଭାବନାକୁ ପ୍ରସାର କରାଯାଇ ମାନବିକ ସ୍ୱଭାବରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଣାଯାଇ ପାରିବ । “ତେନ ତ୍ୟକ୍ତେନ ଭୁଞ୍ଜିଥା” - ଉପନିଷଦ୍‌ର ଏହି ଭାବନା ତ୍ୟାଗ ଦ୍ୱାରା ଜଣେ ଭୋଗକରିବ । ସକଳ ସଂପଦ ସମାଜର ସାମୂହିକ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରହିବ ଓ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁଖ ସଂଭୋଗ ନିମନ୍ତେ ସମାଜର ମଙ୍ଗଳକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଏକ ବିକଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାଧ୍ୟମରେ ସମାଜରେ ସମତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ ପାରିଲେ ମାନବୀୟ ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧିତ ହେବା ସହ ଏକ ନ୍ୟାୟଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ବିବର୍ତ୍ତନ ହେବ ।

ନ୍ୟାସାବାଦ ପରିକଳ୍ପନାକୁ କେତେକ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି ଓ ଏହାର ମଧ୍ୟ ବହୁ ସମାଲୋଚକ ରହିଛନ୍ତି । ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ ଢ଼ାଂଚାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯେ ଏତେ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ ତାହା ଅନେକ ମନେକରନ୍ତି । ତଥାପି ଏହିପରି ଏକ ବିକଳ ଯେ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ଅନେକ ସମ୍ଭାବନା ରଖୁଛି ତାହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ବାସ୍ତବବାଦ

ବାସ୍ତବବାଦ ପ୍ରକୃତିବାଦର ଏକ ବ୍ୟାବହାରିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ପ୍ରକୃତିବାଦ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରକୃତିକୁ ଆମ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ, ଆମର ଅସ୍ତିତ୍ବର ଆଧାର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ପ୍ରକୃତି କହିଲେ ପୃଥିବୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଗ୍ରହସମୂହ, ପୃଥିବୀର ନଦୀ, ସମୁଦ୍ର, ପର୍ବତ, ଜୀବଜନ୍ତୁ, ମନୁଷ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବୁଝାଏ । ପ୍ରକୃତିବାଦ ଧୃତି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ କୌଣସି ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ବା ସୁପରନେଚୁରାଲ ଶକ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ, ଯେହେତୁ ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ କୌଣସି ତଥ୍ୟଗତ ଆଧାର ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରକୃତିବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରକୃତିରେ ଯାହା ଅଛି ବା ପ୍ରକୃତିରେ ଯାହାକିଛି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ସେ ସବୁ ପଶ୍ଚାତରେ କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ବା ନିୟମ ରହିଛି । ପ୍ରକୃତିରେ ଅନେକ ରହସ୍ୟ ରହିଛି । ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ସତ୍ତ୍ବେ ପ୍ରକୃତିର ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ବା ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲାଣି ସତ୍ତ୍ବେ ଯେତିକି ଅଗ୍ରସର କରୁଥିବ ପ୍ରକୃତିର ରହସ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠ ଭାବେ ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉଥିବ । ଅତୀତରେ ଯାହା ଅଜ୍ଞାତ ଥିଲା ତାହା ଆଜି ଜ୍ଞେୟ ହୋଇ ପାରିଲାଣି, ଆଜି ଯାହା ଅଜ୍ଞାତ ରହିଛି ଆଗାମୀ ଦିନରେ ତାହା ଜ୍ଞେୟ ହେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ତେବେ କୌଣସି ଘଟଣା ପଶ୍ଚାତରେ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତିବାଦର ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଆଧାର କରି ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯାତ୍ରା ଅଗ୍ରସର ହୋଇଛି । ଏହି ବିଚାରବୋଧକୁ ମଧ୍ୟ “ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ” କୁହାଯାଉଛି । ମାନବୀୟ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠା ଓ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପଶ୍ଚାତରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ହିଁ ରହିଛି ।

ପ୍ରକୃତିବାଦକୁ ଆଧାର କରି ବାସ୍ତବବାଦ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଭାବଧାରା ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ଦର୍ଶନ, ସାମାଜିକବିଜ୍ଞାନ ଓ ସାହିତ୍ୟ ପରିସରରେ ବାସ୍ତବବାଦର ଚର୍ଚ୍ଚା ଓ ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏକ ସମୟରେ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନାରେ କେବଳ ଶାସକ, ସମ୍ବ୍ରାନ୍ତ ଓ ସାମନ୍ତମାନେ ହିଁ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ସାଧାରଣ ମଣିଷର କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ବ ନଥିଲା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ରାଜାମାନେ ହିଁ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୁଖ୍ୟ-କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ । ତେବେ କାଳକ୍ରମେ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ବିଲୋପ ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଚାରବୋଧର ବିକାଶଦ୍ବାରା ସମାଜ କହିଲେ ସମାଜର ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ବୁଝାଗଲା ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ରହିଥିବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ସମ୍ଭାବନାର ବିକାଶ ପାଇଁ ସମାଜ ପରିବେଶ ଯୋଗାଇବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବା ତାର ଯେ ପ୍ରାକୃତିକ ଅଧିକାର ଏହି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସତ୍ୟତା ବିକାଶର ବହୁ ପରେ ଚେତନା ସ୍ତରକୁ ଆସିବା ମନେହୁଏ । ଏକ ନ୍ୟାୟଭିତ୍ତିକ ଓ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ପରିଚିନ୍ତନା ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭାବେ ବହୁ ପରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ଯେ ବାସ୍ତବରେ ସବୁ ସମାଜରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି, ତାହା କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତେବେ ଅନ୍ତତଃ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଏହା ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଛି । ପୁନଶ୍ଚ ସମାଜର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁଶୀଳନଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନମାନ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ସମାଜର ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିବା ବାସ୍ତବବାଦର ମୁଖ୍ୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅଟେ ।

ବାସ୍ତବବାଦର ପ୍ରତିଫଳନ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନୂଆ ଦିଗନ୍ତ ସୃଷ୍ଟିକରେ । ଏକ ସମୟରେ ଧର୍ମ, ଈଶ୍ୱର, ଭକ୍ତିବାଦ, ପ୍ରେମ ଓ ରୋମାଣ୍ଟିକ ଭାବାବେଶ ସାହିତ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ଉପାଦାନ ଥିଲା । ନାନା କାଳ୍ପନିକ କାହାଣୀ, ଚିନ୍ତନ, ମିଥ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟ-ସୃଜନର ଆଧାର ଥିଲା । ଅଲୌକିକତା, ଅତିମାନବିକ ବର୍ଣ୍ଣନା, ରହସ୍ୟମୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ହିଁ ଥିଲା ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ବିଷୟବସ୍ତୁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଚାରମାନ ନୂଆ ନୂଆ ଆଲୋଚନ ଆଣିଲେ ତାହାର ପ୍ରତିଫଳନ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସିଲା । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଚାରବୋଧ ରାଜନୈତିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ସ୍ଥଗାନ୍ତକାରୀ ଥିଲା । ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ ଯୁଗ ଯୁଗର ବିଶ୍ୱାସକୁ ବଦଳାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲା, ସମାଜବାଦ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟର ନୂଆ ଦିଗନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କଲା ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱତାନ୍ତ୍ରତା ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଥିଲା । ଏସବୁ ଆଧୁନିକତାର ଥିଲା ପ୍ରଥମ ସୋପାନ । ଆଧୁନିକ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଏହି ସବୁ ବୌଦ୍ଧିକ ଭାବଧାରା ଯେ ନାନା ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ତାହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ । ଏସବୁର ପରିଣାମରୁ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ସର୍ଜନଶୀଳ ସ୍ରଷ୍ଟାମାନେ ସମାଜମୁଖୀ ହେବା ସହ ମଣିଷର ସୁଖ, ଦୁଃଖ ଓ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟର ଉପାଦାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ପରିଣାମତଃ ସମାଜର ସକଳ ପରିସ୍ଥିତି, ସମସ୍ୟା ଓ ଘଟଣା ପ୍ରବାହକୁ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ହେଲା ବାସ୍ତବବାଦ । ବାସ୍ତବବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କଲା । ନାନା ରହସ୍ୟମୟ କଳ୍ପନା, ରୋମାଣ୍ଟିକ ଭାବପ୍ରବଣତା,

ପାରଲୌକିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି, ଅହେତୁକ ଭକ୍ତିଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ନ ହୋଇ ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବତା, ଜୀବନର ଆଶା, ନିରାଶା ଇତ୍ୟାଦି ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ରଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତ ହେଲା ତାହାକୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ କୁହାଗଲା । ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ସାମୂହିକ ଜୀବନ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନର ସମସ୍ୟା, ସଂଘର୍ଷ, ସ୍ୱପ୍ନ, ନୈରାଶ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦିର ପରିପ୍ରକାଶ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହା ଜୀବନର ଘଟଣା ପ୍ରବାହକୁ କଳାତ୍ମକ ରୂପ ଦେଇ ଅବିକଳ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କଲା । ଜନମାନସରେ ଯେତେବେଳେ ବାସ୍ତବତା ଓ ସତ୍ୟର ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ତାହାକୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ ସାହିତ୍ୟର ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଏ । ସାହିତ୍ୟିକ ବାସ୍ତବ ଜୀବନାନୁଭୂତିରୁ ଓ ସର୍ବସାଧାରଣ ପରିବେଶରୁ ନିଜର ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ ଓ ତାହାକୁ ଯେତେବେଳେ କଳାତ୍ମକ ଭଙ୍ଗୀରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରେ ତାହା ହୁଏ ବାସ୍ତବବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ । ସାଧାରଣତଃ ଯାହା ସତ୍ୟ ତାହା ବାସ୍ତବ । ଏହା ଏକ ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ ଯେ ମଣିଷ ତାର ପରିବାର, ଗୋଷ୍ଠୀ, ସମାଜ ଓ ପରିବେଶ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ । ତାର ବାସ୍ତବ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ସେ ଯେଉଁ ଆହ୍ୱାନ, ଦୃଢ଼ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିବେଶର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ ଓ ତାରି ଭିତରେ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ କିପରି ବିକଶିତ ହୁଏ ତାହାର ଚିତ୍ର ବାସ୍ତବବାଦୀ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଆଧାର ହେଲା ।

ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ବାସ୍ତବବାଦର ବିକାଶଦ୍ୱାରା ଗଣଚେତନାର ମଧ୍ୟ ବିକାଶ ହେଲା ଓ ସମାଜ ପ୍ରତି ଏକ ହେତୁବାଦୀ, ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ମଣିଷ ହିଁ ତା ଭାଗ୍ୟର ନିୟନ୍ତ୍ରା, ଏହି ଭାବଧାରା ଆନ୍ଧ୍ର ଆନ୍ଧ୍ର ସମାଜରେ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଲା । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶର ଅନୁଶୀଳନରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଗବେଷଣା ଯୋଗୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶହୋଇଛି, ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି ଓ ମଣିଷ ଅଧିକ ସତ୍ୟ ହୋଇପାରିଛି । ସମାଜରେ ଯାହା ସବୁ ମନ୍ଦ, ବିଭୟତା ବା ଇତିଲ୍ ରହିଛି ତାହା ମାନବିକ ପ୍ରୟାସରେ ହିଁ ଦୂର କରାଯାଇ ପାରିବ । ପୁନଶ୍ଚ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ମାନବାୟ ସ୍ୱଭାବ ଓ ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ମଣିଷ ଅନେକ କିଛି ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲା । ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତର୍ଚ୍ଚେତନା ଭିତରେ ରହିଥିବା ନାନା କାମନା, ବାସନା ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ଅଭୀପ୍ସାର ଚିତ୍ର ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ଭିତରେ ରହିଥିବା ବିରୋଧାଭାସର ଚିତ୍ରକୁ ନେଇ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବର ଅଜ୍ଞାତ ଅଧ୍ୟାୟ ବି ବିଭିନ୍ନ କଳାତ୍ମକ ସୃଜନରେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହେଲା ।

ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ଚିତ୍ର ଓ ସମାଜର ବହୁବିଧ ସମସ୍ୟା ସମାଜ ଦର୍ଶନରେ ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମାଜ ଓ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ପ୍ରତିଫଳନ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଉପଲବ୍ଧିରୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିକାରାତ୍ମକ ପଦ୍ଧା ନେଇ ସାମାଜିକ ଚେତନା ବିସ୍ତାରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାସ୍ତବବାଦୀ ପ୍ରସ୍ତାବମାନେ ଜୀବନର ସ୍ବାଭାବିକତା ଓ ସମାଜର ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ନିଖୁଣ ଭାବରେ ନିଜର କୃତିରେ ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ । ମନୁଷ୍ୟ ମନର ଅବଚେତନ ସ୍ତରର ସ୍ଥିତି ହେଉ ବା ସମାଜରେ ରହିଥିବା ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷ, ଅପସଂସ୍କୃତିର କଥା ହେଉ ସେସବୁ ଯେତେବେଳେ ବିଭିନ୍ନ କୃତି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ତାହା ନେଇ ଆମ ସଚେତନତାର ସ୍ତର ନାନା ଦିଗରେ ପ୍ରସାରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନ ହେଉ ବା ସାମୁହିକ ଜୀବନ ହେଉ ମାନବାୟ ସମସ୍ୟା, ସଂଘର୍ଷ, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦିଗ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ସଚେତନତାରୁ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟରେ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହେଲା । ମଣିଷର ସୁଖ, ଦୁଃଖର ସାମାଜିକ ଭିତ୍ତିଭୂମି ନେଇ ଯେତିକି ସଚେତନତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ସମାଜକୁ ଉନ୍ନତ, ନ୍ୟାୟସଂଗତ ଓ ଅଧିକ ମାନବିକ କରିବା ନେଇ ପ୍ରୟାସମାନ ହେଲା । ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ଅର୍ଥ କୌଣସି ପାରଲୌକିକ ପ୍ରାପ୍ତିରେ ନିହିତ ନାହିଁ ବରଂ ଏକ ନ୍ୟାୟିକ, ପ୍ରୀତିଭରା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଯେ ନିହିତ ଅଛି ଏହି ଜୀବନଦର୍ଶନ ବାସ୍ତବବାଦରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଅଦ୍ୱୈତବାଦ

ଅଦ୍ୱୈତବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଅଦ୍ୱୈତବାଦର ଅନେକ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ବହୁବିଧ, ଯଦିବା ଏହାର ମୂଳ ଉତ୍ସ ସମାନ । ବେଦର ଅନ୍ତିମ ଭାଗକୁ ବେଦାନ୍ତ ବା ଉପନିଷଦ୍ କୁହାଯାଏ । ବୈଦିକ ଯୁଗର ସର୍ବଶେଷ ସାହିତ୍ୟ ଭାବେ ଉପନିଷଦ୍‌କୁ ବେଦାନ୍ତ ଭାବରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ରଚିତ ବିଭିନ୍ନ ଉପନିଷଦ୍‌ମାନଙ୍କର ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ବାଦରାୟଣ “ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର” ରଚନା କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ଭାରତୀୟ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପରଂପରାରେ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ଏକ ଅତି ଜନପ୍ରିୟ କୃତି । ଉପନିଷଦ୍, ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ଓ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାକୁ ‘ପ୍ରସ୍ଥାନତ୍ରୟ’ ବୋଲି ନାମକରଣ କରାଯାଏ । ପ୍ରସ୍ଥାନର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଆଧାର ବା ମୂଳ ଭିତ୍ତି । ସୁତରାଂ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନର ମୂଳ ଆଧାର ହେଉଛି ଏହି ତିନି ଗ୍ରନ୍ଥ । ଭାରତୀୟ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ଏହି ତିନି ଗ୍ରନ୍ଥର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଉପରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନର ଅନେକ ଧାରା ଓ ଉପଧାରା ରହିଛି, କାରଣ ବିଭିନ୍ନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟମାନେ ନାନା ଦିଗରୁ ଏହାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ବିଭିନ୍ନ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରସ୍ଥାନ ତ୍ରୟକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା କାରଣରୁ ଅଦ୍ୱୈତବାଦ, ଦ୍ୱୈତବାଦ, ବିଶିଷ୍ଟାଦ୍ୱୈତବାଦ, ଶୁଦ୍ଧାଦ୍ୱୈତବାଦ, ଦ୍ୱୈତାଦ୍ୱୈତବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ଧାରାମାନ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏ ମଧ୍ୟରୁ ଅଦ୍ୱୈତବାଦ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନର ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ମତବାଦ ।

ଅଦ୍ୱୈତବାଦର କେତେକ ମୌଳିକ ଭାବନା ମାଣ୍ଡୁକ୍ୟ ଉପନିଷଦ୍‌ରେ ରହିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଗୌତପାଦ ଏହି ଉପନିଷଦ୍ ଉପରେ ପ୍ରଥମେ ଟୀକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ଗୌତପାଦଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଶଙ୍କର । ଏ ସମସ୍ତେ ଥିଲେ ଅଦ୍ୱୈତବାଦର ପ୍ରବକ୍ତା । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ (୭୮୮-୮୨୦) ଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଅଦ୍ୱୈତବାଦର ବିକାଶପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଦ୍ୱୈତ ବେଦାନ୍ତକୁ ଶଙ୍କରଙ୍କ

ଅବଦାନ ଏତେ ଗଭୀର ଓ ମୌଳିକ ଯେ ଅଦ୍ୱୈତ ବେଦାନ୍ତ କହିଲେ ଅନେକ ସାଧାରଣତଃ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଦର୍ଶନକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି ।

ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପୂର୍ବରୁ ସବୁ ସଂସ୍କୃତିରେ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନର ଅବତାରଣା କରୁଥିଲେ । ବିଶ୍ୱର ସ୍ୱରୂପ କ’ଣ, ଜଗତ କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଜାଣିବାର କ’ଣ ପଦ୍ଧତି ରହିଛି, ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ କେଉଁ ପରି ସ୍ଥିର କରାଯାଇ ପାରିବ, ଆତ୍ମାର ସ୍ଥିତି ଅଛିକି, ଯଦି ଅଛି ତାହାର ସ୍ୱରୂପ କ’ଣ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରଶ୍ନମାନ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥିଲେ ଓ ଏସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ । ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ “ତତ୍ତ୍ୱମାତ୍ମକା” କୁହାଯାଏ । ସେହିପରି ଜ୍ଞାନମାତ୍ମକା, ଆଚାରମାତ୍ମକା, ଚର୍ଚ୍ଚଣାସ୍ତ୍ର, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଚର୍ଚ୍ଚାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଅଟେ ।

ଅଦ୍ୱୈତ ବେଦାନ୍ତ ଏକ ତତ୍ତ୍ୱମାତ୍ମକା ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଅଦ୍ୱୈତ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଉଥିଲେ ବି ଏହି ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ତଥା ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଶଙ୍କରଙ୍କର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ଓ ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ଅଦ୍ୱୈତବାଦର ମୂଳ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଏକ ବାକ୍ୟରେ କେତେକ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି; ଯଥା “ବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ୟ, ଜଗଦ୍ୱିଧିଆ, ଜୀବୋ ବ୍ରହ୍ମୈବ ନାପରଃ” । ଏହାର ସରଳ ଅର୍ଥ ହେଲା - ବ୍ରହ୍ମ ସତ୍ୟ ଅଟେ, ଜଗତ ମିଥ୍ୟା ଅଟେ ଓ ଜୀବ ତଥା ବ୍ରହ୍ମ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ଅଦ୍ୱୈତବାଦରେ ତିନିଟି ପ୍ରସଙ୍ଗର ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଏ- ଯଥା ବ୍ରହ୍ମର ସ୍ୱରୂପ, ଜଗତର ମିଥ୍ୟାତ୍ୱ ଓ ଜୀବ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମ ଭିତରର ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ସେମାନେ କାହିଁକି ଅଭିନ୍ନ ।

ଶଙ୍କରଙ୍କ ମତରେ ବ୍ରହ୍ମ ହେଉଛି ସର୍ବୋତ୍ତମ ସତ୍ତା ଓ ସତ୍ୟ । ସତ୍ୟ ଓ ତ୍ରୁଟି ଭିତରେ ଏଠାରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ଯାହା ଅତୀତରେ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଛି ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ ରହିବ ତାହା ସତ୍ୟ । ଯାହା ଅକ୍ଷୟ, ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ, ନିତ୍ୟ ତାହା ହିଁ ସତ୍ୟ । ପୁନଶ୍ଚ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ପାରମାର୍ଥିକ ସତ୍ୟ ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ସତ୍ୟ ଭିତରେ ଏକ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଏ । ପାରମାର୍ଥିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟାବହାରିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ସ୍ୱରୂପ ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ ସେ ସର୍ବଜ୍ଞ, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, ନିତ୍ୟ ଓ ଶୁଦ୍ଧ । ବ୍ରହ୍ମଙ୍କୁ କୌଣସି ଗୁଣ ବା ନାମଦ୍ୱାରା ଯେତେବେଳେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଏ ତାହାକୁ ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ବା ଈଶ୍ୱର କୁହାଯାଏ ।

ଗୁଣ ଯୁକ୍ତ ବ୍ରହ୍ମ ଈଶ୍ବର ଓ ସକଳ ଗୁଣରହିତ ଈଶ୍ବର ହେଉଛନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମ । ସଗୁଣ ବ୍ରହ୍ମ ହେଉଛନ୍ତି ସତ୍, ଚିତ୍ ଓ ଆନନ୍ଦ ବା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ । ପାରମାର୍ଥିକ ମାନବଶ୍ଚରୁ ବ୍ରହ୍ମ ନିର୍ଗୁଣ ଓ ନିରାକାର । ବ୍ରହ୍ମ ପାରମାର୍ଥିକ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଜଗତ ହେଉଛି ବ୍ୟାବହାରିକ ସତ୍ୟ । ବ୍ରହ୍ମ ଶୁଦ୍ଧ ଚେତନାମୟ ଓ ଆନନ୍ଦମୟ । ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ବରେ ଯେଉଁ ଜଗତ ବିଦ୍ୟମାନ, ପାରମାର୍ଥିକ ମାନବଶ୍ଚରୁ ତାହା କେବଳ ମାୟା, ମିଥ୍ୟା । ବ୍ରହ୍ମ ଏକ ମାତ୍ର ସତ୍ୟ । ତେବେ ବ୍ୟାବହାରିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଯେଉଁ ଜଗତ ରହିଛି ତାର ସୃଷ୍ଟି ଓ ସ୍ଥିତି ବ୍ରହ୍ମ ଉପରେ ନିର୍ଭରକରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ରହ୍ମ ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି, ସ୍ଥିତି ଓ ଲୟର କାରଣ । ଅଦ୍ୱୈତବାଦ ମାନବଶ୍ଚରୁ ଜଗତର ବ୍ୟାବହାରିକ ଅସ୍ତିତ୍ବ ରହିଛି, ଏହାର ପାରମାର୍ଥିକ ଅସ୍ତିତ୍ବ ନାହିଁ । ଯଦିବି ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଓ ଲୟ ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମକୁ କାରଣ ଭାବରେ ନିଆଯାଏ, ବାସ୍ତବରେ ଜଗତ ନିଜସ୍ବ ସ୍ବରୂପରେ ମିଥ୍ୟା ବା ଅସତ୍ । ଶଙ୍କରଙ୍କ ମାନବଶ୍ଚରେ ଯାହା ବିନାଶଶୀଳ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ତାହା ସତ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଜଗତ ଯେହେତୁ କ୍ଷୟଶୀଳ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଏହା ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେହେତୁ ଜଗତ ମିଥ୍ୟା, ତେଣୁ ଜଗତକୁ କିଏ କିପରି ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଅଦ୍ୱୈତବାଦରେ ଅବାହର ମନେହୁଏ । ପୁନଶ୍ଚ ଜଗତର ସ୍ବରୂପ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏହା କୁହାଯାଏ ଯେ ଜଗତ ସତ୍ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଅସତ୍ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଶଙ୍କରଙ୍କ ମାନବଶ୍ଚରୁ ଯାହା ଶାଶ୍ବତ, ଚିରନ୍ତନ, ଅବିନାଶୀ ଓ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ତାହା ସତ୍ୟ; ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜଗତ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯଦିବା ଜଗତ୍ ସତ୍ ନୁହେଁ ଏହା ଅସତ୍ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯାହାର ଅସ୍ତିତ୍ବକୁ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ତାହା ଅସତ୍; ଯେପରି ବନ୍ଧ୍ୟାପୁତ୍ର, ଆକାଶ କୁସୁମ ଇତ୍ୟାଦି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜଗତକୁ ଅସତ୍ କୁହାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଜଗତ ନା ସତ୍ ନା ଅସତ୍, ଏହା ଅନିର୍ବଚନୀୟ । ଜଗତକୁ ମିଥ୍ୟା କହିବା ଦ୍ବାରା ଏହି ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ ହେଉଛି । ଶଙ୍କର ଜଗତକୁ ମାୟା ବା ଅବିଦ୍ୟା-ପ୍ରସୂତ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । ଏକ ଦଉଡ଼ିକୁ ଆମେ ଯେତେବେଳେ ସର୍ପ ବୋଲି ଭାବୁ, ଏହା ମିଥ୍ୟା । ଅର୍ଥାତ୍ ଦଉଡ଼ି ହିଁ ସତ୍ୟ, ପରନ୍ତୁ ସର୍ପ ଏକ ମିଥ୍ୟାର ଅନୁଭୂତି ଦେଇଥାଏ । ସେହିପରି ଯାହା ସତ୍ୟ ତାହା ବ୍ରହ୍ମ, ବ୍ରହ୍ମକୁ ଜଗତ ବୋଲି ଭାବିବାଦ୍ବାରା ଜଗତ ମିଥ୍ୟା ମନେହୁଏ, ଯେପରି ଦଉଡ଼ିକୁ ସର୍ପ ବୋଲି ଭାବିବା ମିଥ୍ୟା ଅଟେ । ବ୍ରହ୍ମ ଜଗତପରି ପ୍ରତିଭାତ ହେବାର କାରଣ ହେଉଛି ମାୟା । ମାୟା ଏକ ରହସ୍ୟମୟ ଶକ୍ତି, ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଶକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ପାଖରୁ ଆସିଛି । ବ୍ରହ୍ମକୁ ଛାଡ଼ି ମାୟାର ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଅସ୍ତିତ୍ବ ଶଙ୍କର ସ୍ବାକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଳରୁ ଶୀତଳତା ବା ଅଗ୍ନିରୁ ଉତ୍ତାପକୁ ଯେପରି ପୃଥକ୍ କରିହେବ ନାହିଁ, ସେହିପରି ବ୍ରହ୍ମଙ୍କଠାରୁ ମାୟା ଶକ୍ତିକୁ ପୃଥକ୍

କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମାୟା ବ୍ରହ୍ମର ଶକ୍ତି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଏହା ବ୍ରହ୍ମକୁ କଲୁଷିତ କରିପାରିବ ନାହିଁ କାରଣ ବ୍ରହ୍ମ ହେଉଛନ୍ତି ବିଶୁଦ୍ଧ ଚିତ୍ ବା ଚେତନାମୟ । ମାୟା କେବଳ ଜଗତର ଉପାଦାନ କାରଣ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ।

ଆତ୍ମା ସଂପର୍କରେ ଅଦ୍ୱୈତବାଦର ମତ ହେଉଛି ଜୀବନର କୌଣସି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସତ୍ତା ନାହିଁ, ଏହା କେବଳ ଅନ୍ତଃକରଣର ଚେତନାକୁ ବୁଝାଏ । ଜୀବ ଓ ବ୍ରହ୍ମ ଏକ ଓ ଅଭିନ୍ନ । ଜୀବ କେବଳ ବ୍ୟାବହାରିକ ସତ୍ତା ସଂପନ୍ନ ଅଟେ । ବନ୍ଧନରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜଗତର ସ୍ଥିତି ରହିଛି । ଜୀବ ମୋକ୍ଷପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ତା ପାଇଁ ଜଗତ ବା ଈଶ୍ଵରଙ୍କର ଅର୍ଥ ହିଁ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ଜୀବଠାରୁ ଅବିଦ୍ୟା ଲୋପ ପାଇଯାଏ, ଜୀବ ଓ ବ୍ରହ୍ମ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଭେଦଭାବ ରହେ ନାହିଁ, ଜୀବ ବ୍ରହ୍ମ ହୋଇଯାଏ । ଜୀବ ଅଦ୍ୱୈତବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ସ୍ଵରୂପରେ ଚୈତନ୍ୟସ୍ଵରୂପ । ଏକ କଳସୀ ଭିତରେ ଥିବା ଆକାଶ ବା ସ୍ଵେଶ ଓ କଳସୀ ବାହାରେ ଥିବା ଆକାଶ ଭିତରେ, କଳସୀ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ପରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହେ ନାହିଁ । ସେହି ସମ୍ଭବ ବନ୍ଧନରେ ଥିବା ଜୀବ ଓ ବ୍ରହ୍ମ ଭିତରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଅହଂ ବ୍ରହ୍ମାସ୍ମି, ତତ୍ତ୍ଵମସି ଇତ୍ୟାଦି ମହାବାକ୍ୟ ଅଦ୍ୱୈତବାଦ ପାଇଁ ବହୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରଖେ । ବ୍ରହ୍ମ ପରି ଆତ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିୟାତୀତ ଓ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ।

ମୋଟ ଉପରେ ଅଦ୍ୱୈତବାଦ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଜଗତର ଏକ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ଅବଧାରଣା । ଏହିପରି ବହୁ ପରମ୍ପରାବିରୋଧୀ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ଅବଧାରଣାମାନ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ରହିଛି । ଏପରିକି ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ବହୁ ପରମ୍ପରାବିରୋଧୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ରହିଛି । ଆଧୁନିକ ଦର୍ଶନ ପରିଭାଷାରେ ଏସବୁ କେବଳ କାଳ୍ପନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ଭ୍ରମାତ୍ମକ, ଯଦିବା ଏହାର ସମାଜ ଉପରେ ବହୁ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ।

ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦ

ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ପରଂପରାରେ ଏକ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ଭାବରେ ବିଶେଷ ଖ୍ୟାତ । ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ଭାରତୀୟ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରଧାରାର ଏକ ମୌଳିକ ଧାରା । ପୁନଶ୍ଚ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ବହୁ ସଂପ୍ରଦାୟ ବା ଧାରାରେ ବିଭକ୍ତ । ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନର ମୂଳ ଉତ୍ସ ହେଉଛି ଉପନିଷଦ୍, ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ଓ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା । ଏହି ତିନି ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ‘ପ୍ରସ୍ଥାନ ତ୍ରୟ’ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଏ । ପ୍ରସ୍ଥାନର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ମୂଳ ଆଧାର ବା ମୂଳ ଭିତ୍ତି । ପ୍ରସ୍ଥାନ ତ୍ରୟ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ପରଂପରାରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ସୂତ୍ର ଆକାରରେ ଲେଖାଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଯୁଗରେ ପ୍ରିଣ୍ଟ ପ୍ରେସ ନଥିଲା ବହୁ ଅତୀତରେ ବିଜ୍ଞ ଲୋକମାନେ ଦାର୍ଶନିକ କୃତିମାନଙ୍କୁ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବାକ୍ୟରେ ଲେଖୁଥିଲେ ବା ନିଜର ଅନୁଗାମୀ ମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥିଲେ; ଫଳରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମନେ ରଖାଯାଇ ପାରିବ । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ସୂତ୍ର ଆକାରରେ ଲେଖାଯାଇଥିବାରୁ ସେସବୁକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ବ୍ୟାଖ୍ୟାନରୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବଧାରାର ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ ହୋଇ ତାହାର ବିକାଶ ହେଉଥିଲା । ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏହିପରି ଗୁଡ଼ିଏ ଧାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଶଙ୍କରଙ୍କର ଅଦୈତବାଦ, ମଧ୍ଵାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଦୈତବାଦ, ବଲ୍ଲଭାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଶୁଦ୍ଧାଦୈତବାଦ, ନିମ୍ବାର୍କାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଦୈତାଦୈତବାଦ, ଭାଷ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଭେଦାଭେଦବାଦ, ରାମାନୁଜାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ମୁଖ୍ୟ ଧାରା ଭାବେ ପରିଚିତ । ଶଂସିତ ଲେଖାଟିରେ ରାମାନୁଜଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖାଯାଇଛି ।

ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରବକ୍ତା ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ରାମାନୁଜ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଏହି ଭାବଧାରା କେତେକ ଲେଖକଙ୍କ ଭାବନା ଦେଇ ଭିତ୍ତି ପଡ଼ିଥିଲା । ନାଥ ମୁନି ଓ ତାମ୍ବୁରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଭାବନା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତ ଭାବନାର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲେ ବି ସେମାନଙ୍କର ରଚନାମାନ ଉପଲବ୍ଧ ନୁହେଁ । ଏଣୁ ଐତିହାସିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ରାମାନୁଜଙ୍କୁ ଏହି ଦର୍ଶନର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରବକ୍ତା ଭାବରେ ସ୍ଵୀକାର କରାଯାଏ ।

ରାମାନୁଜ (୧୦୧୭-୧୧୩୭) ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିଲେ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ଓ ପ୍ରସ୍ଥାନ ତ୍ରୟ ଉପରେ ସେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ରଚନା କରି ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦ ନାମରେ ଏକ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସାର ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ ।

ରାମାନୁଜ ବି ଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବବାଦୀ ଦର୍ଶନର ବଡ଼ ସମର୍ଥକ ଓ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଧାର୍ମିକ ଭାବଧାରାର ଈଶ୍ୱରତତ୍ତ୍ୱ ଭିତରେ ସମନ୍ୱୟ ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ତାଙ୍କ ଭାବଧାରାରେ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସର ଈଶ୍ୱର-ତତ୍ତ୍ୱ ବା ଭକ୍ତର ଭଗବାନ୍ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ବ୍ରହ୍ମ ତତ୍ତ୍ୱର ପ୍ରଭେଦ ନାହିଁ । ରାମାନୁଜ ଥିଲେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ତାମିଲନାଡୁର ଦାର୍ଶନିକ ଓ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ।

ଗୋଟିଏ ଯୁଗରେ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା ଥିଲା ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରମୁଖ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ବିଶ୍ୱର ମୂଳ ତତ୍ତ୍ୱ କ’ଣ, ବିଶ୍ୱ ଉତ୍ପତ୍ତିର କାରଣ କ’ଣ, ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ କ’ଣ, ଆତ୍ମାର ସ୍ୱରୂପ କି ପ୍ରକାର, ଜ୍ଞାନର ଆଧାର, ସାମାଜିକ ପରି ନିର୍ଣ୍ଣିତ ହେବ ଇତ୍ୟାଦି ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁମାନେ ବିଚାର ଅବତାରଣା କରୁଥିଲେ ସେମାନେ ଥିଲେ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ପ୍ରଜ୍ଞାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଥିଲା ସକଳ ଜ୍ଞାନର ମୂଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ତେବେ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା ପରିସରରେ ଏତେ ପରସ୍ପର-ବିରୋଧୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କର ଅବତାରଣା ପରେ ଦର୍ଶନର ସଂଜ୍ଞା, ପରିଭାଷା, ଆଲୋଚ୍ୟବିଷୟ, ପରିସର ଇତ୍ୟାଦିରେ ନାନା ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନର ଆଦ୍ୟପର୍ବରେ “ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା” ହିଁ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲା ।

ରାମାନୁଜଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସାକୁ ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତ କୁହାଯାଏ, କାରଣ ଏହା ଏକ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଶଙ୍କରଙ୍କର ଅଦୈତବାଦରେ ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଈଶ୍ୱର ଭାବନା ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଇଛି, ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦରେ ସେପରି କରାଯାଇନାହିଁ । ରାମାନୁଜଙ୍କ ମତରେ ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଈଶ୍ୱର ସମାନ ପ୍ରତୀତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ । ଈଶ୍ୱର ହେଲେ ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ମୂଳ ତତ୍ତ୍ୱ । ଜଗତ ଓ ଜୀବଗଣ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ଅଂଶବିଶେଷ । ଈଶ୍ୱର ହିଁ ଏକମାତ୍ର ପରମତତ୍ତ୍ୱ ଓ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଆଦିସତ୍ତା । ତେଣୁ ଏହି ଦର୍ଶନ ବି ଏକ ଅଦୈତବାଦୀ ବିଚାର, ତେବେ ଏଥିରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସଗୁଣ ସତ୍ତା ଭାବରେ ପରିଚିନ୍ତନା କରାଯାଇଛି । ଈଶ୍ୱର ପରମ ସତ୍ତା, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଓ ସର୍ବଜ୍ଞ । ସେ ନିତ୍ୟ, ସନାତନ ଓ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ । ରାମାନୁଜ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଅଦୈତ ତତ୍ତ୍ୱଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି

ଜଗତ ଓ ଜୀବମାନଙ୍କୁ ଈଶ୍ବରଙ୍କର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନକୁ ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଇଛି ।

ରାମାନୁଜଙ୍କ ମତରେ ସୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରଳୟ ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ତେବେ ପ୍ରଳୟରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସ୍ବରୂପରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରଳୟରେ ଜଗତ ଓ ସକଳ ଜୀବାତ୍ମା ଅବ୍ୟକ୍ତ ଭାବରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଯାନ୍ତି । ସୃଷ୍ଟି ହେଲେ ଏମାନେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ପାଖରୁ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ସୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରଳୟ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଭାବରେ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥାଏ । ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ଜଗତର ଉଦୟ ଉପାଦାନ କାରଣ ଓ ନିମିତ୍ତ କାରଣ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଈଶ୍ବରଙ୍କଠାରୁ ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି ଓ ସେ ହିଁ ଜଗତର ସୂକ୍ଷ୍ମ । ଈଶ୍ବର ଯେପରି ସତ୍ୟ, ଜଗତ ବା ଅଚିତ୍ ଓ ଜୀବସମୂହ ବା ଚିତ୍ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ । ସୁତରାଂ ଏହି ଦର୍ଶନରେ ତିନିଟି ତତ୍ତ୍ବକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଈଶ୍ବର ସତ୍ୟ ଓ ବିଶ୍ବର ମୂଳତତ୍ତ୍ବ । ସେହିପରି ଜଗତ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ଓ ଜୀବମାନେ (ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅସଂଖ୍ୟ) ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ । ତେବେ ଜଗତ ଓ ଜୀବମାନେ ଈଶ୍ବରଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ତତ୍ତ୍ବ । ଜଗତ ଓ ଜୀବମାନେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଦୁଇ ପରମ ତତ୍ତ୍ବ ।

ରାମାନୁଜଙ୍କ ମତରେ ଜୀବାତ୍ମା ମାନେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଓ ଏପରିକି ଈଶ୍ବରଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଦେହଯୁକ୍ତ ଆତ୍ମା ହିଁ ଜୀବ । ଆତ୍ମା ଈଶ୍ବରଙ୍କର ଚିତ୍ ଅଂଶ ଅଟେ, ଏହା ଶୂନ୍ୟରୁ ସୃଷ୍ଟିହୁଏ ନାହିଁ । ଚେତନା ଆତ୍ମାର ସ୍ୱାଭାବିକ ନିତ୍ୟ ଗୁଣ ଅଟେ । ଆତ୍ମା ବି ନିତ୍ୟ ଓ ଅମର । ତେବେ ଆତ୍ମାର ଅଧିଷ୍ଠାନ ହେଲା ଦେହ ବା ଶରୀର । ଜୀବନର ଦେହ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଅଚିତ୍ ଅଂଶରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ଜଗତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରାମାନୁଜ ମନେକରନ୍ତି ଯେ ଏହା ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଠାରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଈଶ୍ବର ଜଗତର ଉପାଦାନ କାରଣ ଏବଂ ନିମିତ୍ତ କାରଣ । ସୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ଈଶ୍ବରଙ୍କଠାରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ ଓ ପ୍ରଳୟରେ ଏହା ଈଶ୍ବରଙ୍କଠାରେ ବିଲୀନ ହୁଏ । ରାମାନୁଜଙ୍କ ମତରେ ସୃଷ୍ଟି ବା ଜଗତ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ, ଏହା ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ । ଶଙ୍କର ଜଗତକୁ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ମନେ କରୁଥିବା ବେଳେ ରାମାନୁଜ ଜଗତକୁ ସତ୍ ବୋଲି ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ଈଶ୍ବର ତାଙ୍କର ବିପ୍ଳୟକର ଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଗତକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ମାୟାକୁ ଶଙ୍କର ଯେଉଁପରି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି ରାମାନୁଜ ସେପରି କରିନାହାନ୍ତି । ମାୟାକୁ ରାମାନୁଜ ଈଶ୍ବରଙ୍କର ବିଚିତ୍ର ବସ୍ତୁ ବା ଜଗତ ସୃଷ୍ଟିକାରୀ ଶକ୍ତି ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଈଶ୍ବର ମାୟା ଶକ୍ତି ଯୋଗୁ ଜଗତକୁ ସର୍ଜନା କରିଛନ୍ତି ।

ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତ ଦର୍ଶନରେ ଆତ୍ମା ଅଜର ଓ ଅମର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ଆତ୍ମା ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛି । ତେବେ ସକଳ ଜୀବ ବା ଆତ୍ମା ମାନଙ୍କୁ ରାମାନୁଜ ତିନି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ହେଲେ ନିତ୍ୟ, ବନ୍ଧ ଓ ମୁକ୍ତ । ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି ଓ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସହ ଆନନ୍ଦରେ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହେଲେ ନିତ୍ୟ । ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ଅତୀତରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ଓ କର୍ମ ବନ୍ଧନରେ ରହି ସତ୍‌କର୍ମ ଓ ଭକ୍ତି ଦ୍ବାରା ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହେଲେ ମୁକ୍ତ । ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ସଂସାର ବନ୍ଧନରେ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହେଲେ ବନ୍ଧ । ପୁନଃ ରାମାନୁଜଙ୍କ ମତାନୁସାରେ ଜୀବ ଉଭୟ କର୍ତ୍ତା ଓ ଭୋକ୍ତା । ସେ ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତାର ଅଧିକାରୀ । ସେ ସତ କର୍ମ କରିପାରେ କିମ୍ବା ଅନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହିପାରେ । ସେ ତାର କର୍ମ ଅନୁଯାୟୀ ଫଳ ଭୋଗ କରିଥାଏ । କର୍ମ ଅନୁସାରେ ଜୀବର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ମୁକ୍ତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରରେ ଘୂରିବୁଲେ ।

ରାମାନୁଜ ଥିଲେ ବୈଷ୍ଣବବାଦୀ ଭାବଧାରାର ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ପ୍ରବକ୍ତା । ଭକ୍ତିକୁ ସେ ଜୀବନରେ ବହୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଜ୍ଞାନଦ୍ବାରା ମୁକ୍ତି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୁକ୍ତିର ମାର୍ଗ ସୁକର୍ମ ଓ ଭକ୍ତି ବୋଲି ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦରେ କୁହାଯାଇଛି । ଜୀବ ବଞ୍ଚୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁକ୍ତି ପାଏ ନାହିଁ, ରାମାନୁଜ ସ୍ବଦେହ ମୁକ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁପରେ ଜୀବ ମୁକ୍ତି ପାଇପାରେ ଯାହାକୁ ବିଦେହ ମୁକ୍ତି କୁହାଯାଏ । ଏକ ମୁକ୍ତ ଆତ୍ମାର ପୁନର୍ଜନ୍ମ ହୁଏ ନାହିଁ । ମୁକ୍ତ ଜୀବ କର୍ମ ବନ୍ଧନରୁ ଓ ମାନବିକ କାମନାରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ତାର ଅସ୍ତିତ୍ବ ରହେ ।

ଅତୀତରେ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ଏହି ସବୁ କାଳ୍ପନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ ତାହାକୁ ତତ୍ତ୍ବମାମୀଂସା କୁହାଯାଉଛି । ତତ୍ତ୍ବମାମୀଂସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ଓ ଧାର୍ମିକ କଳ୍ପନା ମାତ୍ର । ସେଗୁଡିକ ଯେତେ ତଥ୍ୟରହିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନଧାରାର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ।

ଦୈତବାଦ

ଦୈତବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଏ ବିଶାଳ ବିଶ୍ୱର ମୂଳ ତତ୍ତ୍ୱ କ'ଣ - ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବହୁ ଅତୀତରେ ଜିଜ୍ଞାସାର ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁଶୀଳନର ଯୁଗ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଅନେକ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ଅତୀତରେ ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଦାର୍ଶନିକ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ବିଶ୍ୱର ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ୱ ବା ସତ୍ତା ନେଇ ବିଚାର ମାନ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଅଦୈତବାଦ, ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତବାଦ, ଦୈତବାଦ, ବହୁତତ୍ତ୍ୱବାଦ, ବାସ୍ତବବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ବିକାଶଲାଭ କରିଥିଲା । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ବିଶ୍ୱ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ଉତ୍ପତ୍ତି ବା ଏହାର ମୌଳିକ ସତ୍ତା ବିଷୟରେ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବନା ଓ ଯୁକ୍ତିକୁ ଆଧାର କରି ବିଶ୍ୱ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଏକ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁଳନାତ୍ମକ ବିଶ୍ଳେଷଣଦ୍ୱାରା ସେହି ସବୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଓ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିଲା । ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଥିଲା ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପରିପ୍ରକାଶ । ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ତଥ୍ୟ ଆଧାରିତ ନୁହେଁ, ଏହା କିଛି ଯୁକ୍ତି ଆଧାରିତ । ତେବେ ସେହି ଯୁକ୍ତିମାନ କେବଳ କଳ୍ପନା ପ୍ରସୂତ ଓ ପ୍ରାୟତଃ ଭ୍ରମାତ୍ମକ । ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପଶ୍ଚାତରେ କିଛି ପରିକଳ୍ପନା, ଅନୁମାନ ଓ କିଛି ଯୁକ୍ତିଶୀଳତା ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ଶଂସିତ ପ୍ରବନ୍ଧଟିରେ ଦୈତବାଦ ବିଷୟରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଛି ।

ଦୈତବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ଧାରା ରହିଛି । ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ ଏକ ଦୈତବାଦୀ ଦର୍ଶନ । ସେହିପରି ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଦୈତ ବେଦାନ୍ତ ନାମରେ ଏକ ଧାରା ରହିଛି । ସାଂଖ୍ୟର ଦୈତବାଦ ଓ ବେଦାନ୍ତର ଦୈତବାଦ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ବୈଚାରିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ସାଂଖ୍ୟ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ଓ ଏହି ଦାର୍ଶନିକ ମତବାଦର ପ୍ରବକ୍ତା କପିଳ ମୁନି ଥିବା ଜଣାଯାଏ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ କପିଳ ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନର ଭାବନା

ପ୍ରସାର କରିଥିବା ଐତିହାସିକମାନେ ମତ ଦେଇଥାନ୍ତି । ତେବେ ଏହି ଦର୍ଶନର ପ୍ରାମାଣିକ ଗ୍ରନ୍ଥ “ସାଂଖ୍ୟକାରିକା” ଈଶ୍ବରକୃଷ୍ଣ ତୃତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଲେଖିଥିବା ଜଣାଯାଏ ।

ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ଏକ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ରହିଛି । ବିବର୍ତ୍ତନବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସିବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବରାଜ୍ୟରେ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦର ଏକ ବିଚାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ ଓ ସାଂଖ୍ୟର ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନାହିଁ । ତେବେ ଗୋଟିଏ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଅଛି ଯେ ଉଭୟ ଭାବନାରେ ଈଶ୍ବର ନାହାନ୍ତି । କୌଣସି ଈଶ୍ବର ଜଗତକୁ ନିର୍ମାଣ କରିନାହାନ୍ତି, ଏହା ପ୍ରାକୃତିକ ଧାରାରେ ବିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଛି ।

ସାଂଖ୍ୟ ମତରେ ପ୍ରକୃତି ଓ ପୁରୁଷ ଏ ବିଶ୍ବର ଦୁଇ ମୌଳିକ ସତ୍ତା । ପ୍ରକୃତି ଏକ ଓ ଜଡ଼ । ପ୍ରକୃତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାହ୍ୟ ନୁହେଁ ଓ ଏହା ଅବ୍ୟକ୍ତ ସ୍ଥିତିରୁ ବିବର୍ତ୍ତିତ ହୁଏ । ସୃଷ୍ଟି ପୂର୍ବରୁ ସବୁ କିଛି ପ୍ରକୃତିରେ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଥାଏ, ସେହିପରି ପ୍ରଲୟ ପରେ ସବୁ କିଛି ପ୍ରକୃତିରେ ଲୀନ ହୁଏ । ପୁରୁଷର ସଂଯୋଗରେ ଆସିଲେ ପ୍ରକୃତିରେ ରହିଥିବା ସବୁଜନ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜ ଓ ତମ ତିନୋଟି ଗୁଣ ପ୍ରକୃତିରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଥାଏ । ପୁରୁଷ ସଂଯୋଗରେ ଆସିବାଦ୍ୱାରା ଏହି ତ୍ରିଗୁଣରେ ଅସନ୍ତୁଳନ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଏହି ଅସନ୍ତୁଳନରୁ ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତିରୁ କିପରି ବିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ତାହାର ଏକ ପରିକଳ୍ପନା ସାଂଖ୍ୟଦର୍ଶନରେ ରହିଛି । ପ୍ରକୃତିରୁ କେତେକ ସ୍ତର ଦେଇ କିପରି ମହତ, ବୁଦ୍ଧି, ଅହଙ୍କାର, ମନ, ପଞ୍ଚ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ, ପଞ୍ଚ କର୍ମେନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ପଞ୍ଚଭୂତର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି ତାହାର ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପରିକଳ୍ପନା ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି । ତେବେ ପ୍ରକୃତିରେ ବିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପୁରୁଷ ଯୋଗୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ପୁରୁଷ ସଂସର୍ଗରେ ଆସିବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତିରେ ବିବର୍ତ୍ତନ କ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଏ ସଂସାରରେ ପ୍ରକୃତି ଓ ପୁରୁଷ ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ସତ୍ତା, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଏକ ଦୈତବାଦୀ ଦର୍ଶନ । ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ଈଶ୍ବର ଭାବନା ନାହିଁ, ଏହା ଏକ ନିରାଶ୍ବରବାଦୀ ଦର୍ଶନ ।

ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଧାରା ଭିତରୁ ଦୈତ ବେଦାନ୍ତ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ୱ । ଏହି ଦର୍ଶନର ପ୍ରବକ୍ତା ହେଉଛନ୍ତି ମଧ୍ୱାଚାର୍ଯ୍ୟ । ସେ ଥିଲେ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବ୍ୟକ୍ତି । ମଧ୍ୱାଚାର୍ଯ୍ୟ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରକୁ ବୈଷ୍ଣବାୟ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରାଯାଏ । ମଧ୍ୱ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ବିଷ୍ଣୁ, ହରି, ନାରାୟଣ ଭାବରେ ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ବିଷ୍ଣୁ ହେଉଛନ୍ତି ବିଶ୍ବର ପରମତତ୍ତ୍ୱ । ତେବେ ଜଗତ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ଓ ଜୀବଗଣ ବି ସତ୍ୟ ।

ଶଙ୍କରଙ୍କ ବେଦାନ୍ତରେ ଜଗତକୁ ଯେପରି ମାୟା ବୋଲି ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି, ମଧ୍ଯଙ୍କ ଦ୍ଵୈତବେଦାନ୍ତରେ ସେପରି କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଜଗତ ସତ୍ୟ ହେଲେ ମଧ୍ଯ ଏହା ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ । ଈଶ୍ଵର ଜଗତର ସ୍ରଷ୍ଟା, ପାଳନକର୍ତ୍ତା ଓ ସଂହର୍ତ୍ତା । ତେବେ ଈଶ୍ଵର ଜଗତକୁ ଶୂନ୍ୟରୁ ସୃଷ୍ଟି କରିନାହାନ୍ତି । ଈଶ୍ଵର ଜଗତର ନିର୍ମିତ କାରଣ । ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଉପାଦାନ କାରଣ ଓ ନିର୍ମିତ କାରଣ ମଧ୍ଯରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରକୃତି ଏ ବିଶ୍ଵର ଉପାଦାନ କାରଣ, ଈଶ୍ଵର ଜଗତର ନିର୍ମିତ କାରଣ । କୁମ୍ଭକାର ମାଟିରୁ କଳସୀ ନିର୍ମାଣକରେ, ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାର ସୁନାରୁ ହାର ଗଢ଼ିଥାଏ । ଏହି ଉଦାହରଣରେ ମାଟି ଓ ସୁନା ଯଥାକ୍ରମେ କଳସୀ ଓ ହାରର ଉପାଦାନ କାରଣ । କିନ୍ତୁ କୁମ୍ଭକାର ଓ ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣକାର ନିର୍ମିତ କାରଣ । ସେହିପରି ପ୍ରକୃତି ଏ ବିଶ୍ଵାଳ ବିଶ୍ଵର ଉପାଦାନ କାରଣ, ଈଶ୍ଵର ବିଶ୍ଵର ନିର୍ମାତା ଭାବେ ଜଗତର ନିର୍ମିତ କାରଣ । ପୁନଶ୍ଚ ଦ୍ଵୈତବେଦାନ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରକୃତି ଅବ୍ୟକ୍ତ, ଜଗତ ବ୍ୟକ୍ତ । ଈଶ୍ଵର ପ୍ରକୃତିକୁ ଶକ୍ତିଦାନ କରି ଜଗତକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ।

ମଧ୍ଯ ଈଶ୍ଵର ଓ ଜୀବାତ୍ମା ମଧ୍ଯରେ ରହିଥିବା ‘ଭେଦ’ କୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଶଙ୍କରଙ୍କ ଅଦ୍ଵୈତ ବେଦାନ୍ତରେ ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଆତ୍ମା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଭେଦ ଅବିଦ୍ୟାଜନିତ ବା କାଳ୍ପନିକ । ରାମାନୁଜଙ୍କ ବିଶିଷ୍ଟାଦ୍ଵୈତ ବେଦାନ୍ତରେ ବ୍ରହ୍ମ ଓ ଜୀବ ମଧ୍ଯରେ ଭେଦ ଯୁକ୍ତ ଅଭେଦ ରହିଛି । ମଧ୍ଯଙ୍କର ଦ୍ଵୈତବାଦରେ ଈଶ୍ଵର ଓ ଜୀବ ମଧ୍ଯରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭେଦ ରହିଛି । ଈଶ୍ଵର ଅନନ୍ତ ଗୁଣରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଈଶ୍ଵର ସର୍ବଜ୍ଞ । ସେ ସୃଷ୍ଟି, ସଂହାର, ସ୍ଥିତି, ବନ୍ଧ, ମୋକ୍ଷ ଏସବୁର କର୍ତ୍ତା । ତେବେ ଜୀବ ଈଶ୍ଵରଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଜୀବ ଦୁଃଖ, ମୋହ, ଅଜ୍ଞତା, ଭୟ ଇତ୍ୟାଦି ଲକ୍ଷଣ ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାରୁ ଜୀବ ଓ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ଭିତରେ ଭେଦ ବିଦ୍ୟମାନ । ଈଶ୍ଵର ଓ ଜୀବ ଭିତରେ ଯେପରି ଭେଦ ରହିଛି ଈଶ୍ଵର ଓ ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ଯରେ, ଜୀବ ଜୀବ ଭିତରେ ଓ ଜୀବ ଏବଂ ଜଡ଼ ଭିତରେ ଭେଦ ରହିଛି । ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ତତ୍ତ୍ଵକୁ ସ୍ଵୀକାର କଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ଯରେ ଭେଦ ରହିପାରିବ । ମଧ୍ଯ ଏହି ଭେଦକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି, ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନକୁ ଦ୍ଵୈତବାଦ କୁହାଯାଉଛି ।

ମଧ୍ଯ ଜୀବମାନଙ୍କୁ ତିନି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଯଥା ନିତ୍ୟ, ମୁକ୍ତ ଓ ବନ୍ଧ । ଯେଉଁ ଜୀବ ସଂସାରକୁ ଆସିନାହାନ୍ତି ବା ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ଯ ସେମାନେ ଆସିବେ ନାହିଁ ସେମାନେ ନିତ୍ୟ । ଯେଉଁମାନେ ଅତୀତରେ ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ନେଇଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଭକ୍ତି ଓ ସଦ୍ଗୁଣ ଦ୍ଵାରା ସଂସାର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ମୁକ୍ତ । ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ସଂସାର ବନ୍ଧନରେ ରହିଛନ୍ତି ଓ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରରେ ଘୂରୁଛନ୍ତି ସେମାନେ

ବନ୍ଧ । ତେବେ ବନ୍ଧ ଜୀବ ମୁକ୍ତି ପାଇପାରିବ । ଦୈତ ବେଦାନ୍ତରେ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭାବେ ମୁକ୍ତି ବା ମୋକ୍ଷକୁ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ଜୀବ ସ୍ୱରୂପରେ ଆନନ୍ଦମୟ ହେଲେ ବି ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସାର ବନ୍ଧନରେ ରହିଥାଏ ସେ ବନ୍ଧ ଥାଏ । ତେବେ ଭକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧ ଜୀବ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର କରୁଣା ପାଇଥାଏ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କରୁଣା ବିନା ସେ ସଦ୍‌ଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଭକ୍ତିଦ୍ୱାରା ମୁକ୍ତି ସମ୍ଭବ ବୋଲି ମଧୁ ମନେ କରିଛନ୍ତି । ମୁକ୍ତ ଜୀବ ଆନନ୍ଦମୟ ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ୱର୍ଗଗାମୀ ହୁଏ । ମଧୁଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଏକ ବୈଷ୍ଣବବାଦୀ ଦର୍ଶନ ଯେଉଁଥିରେ ଭକ୍ତି, ମୁକ୍ତି, ସ୍ୱର୍ଗବାସକୁ ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ମଧୁଙ୍କ ଦୈତବାଦ ଓ ସାଂଖ୍ୟର ଦୈତବାଦ ମଧ୍ୟରେ ମୌଳିକ ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ବିଶ୍ୱର ଉତ୍ପତ୍ତି, ଆତ୍ମାର ସ୍ୱରୂପ, ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନେଇ ନିଜ ନିଜର କଳ୍ପନା ଆଧାରରେ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା ମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଦାର୍ଶନିକ ଜିଜ୍ଞାସାରେ ଏସବୁ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ, କାଳ୍ପନିକ ଓ ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସ ।

ଦୈତ୍ୟଦୈତବାଦ

ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଧାରା ଭିତରେ ଦୈତ୍ୟଦୈତବାଦ ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ମତବାଦ । ଏହି ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଧାରାର ପ୍ରବକ୍ତା ହେଉଛନ୍ତି ନିମ୍ବାର୍କ । ନିମ୍ବାର୍କ ଥିଲେ ଜଣେ ତୈଳଙ୍ଗ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ତାଙ୍କର ଆଦ୍ୟ ନାମ ଥିଲା ନିୟମାନନ୍ଦ, ପରେ ସେ ନିମ୍ବାର୍କ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ଲେଖକମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସମୟର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ସେ ରାମାନୁଜଙ୍କ ପରେ ଓ ମଧ୍ୟଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦାର୍ଶନିକ ବୋଲି ସର୍ବପଲ୍ଲୀ ରାଧାକ୍ରିଷ୍ଣନ ମତପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ବେଦାନ୍ତ ପାରିଜାତ ସୌରଭ ନାମରେ ସେ ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ଉପରେ ଯେଉଁ ଭାଷ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶ୍ଳୋକ ରଚନା କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ତାଙ୍କ ବିଚାରକୁ ଦୈତ୍ୟଦୈତବାଦ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ବେଦାନ୍ତ ପାରିଜାତ ସୌରଭ ଉପରେ ଶ୍ରୀନିବାସାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏକ ବିସ୍ତୃତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା “ବେଦାନ୍ତ କୌସ୍ତଭ” ନାମରେ ରଚନା କରି ଦୈତ୍ୟଦୈତବାଦକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ମତାନୁଯାୟୀ ଈଶ୍ବର ଓ ଜଗତ ତଥା ଜୀବଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭେଦ ରହିଛି ଓ ଅଭେଦ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଈଶ୍ବର ଜଗତ ଓ ଜୀବଗଣଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଓ ଅଭିନ୍ନ ମଧ୍ୟ । ଏହି ଦର୍ଶନ ଉଭୟ ଦୈତବାଦ ଓ ଅଦୈତବାଦକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମନ୍ୱୟର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ “ଦୈତ୍ୟଦୈତବାଦ” କୁହାଯାଉଛି । ଦୈତ୍ୟଦୈତରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ସଗୁଣ ବୋଲି ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି । ଯେଉଁମାନେ ବ୍ରହ୍ମ ବା ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ନିର୍ଗୁଣ ବୋଲି ମତ ଦେଉଛନ୍ତି, ତାହାକୁ ସେମାନେ ଏକ ବିଶେଷ ଅର୍ଥରେ କହୁଛନ୍ତି ବୋଲି ନିମ୍ବାର୍କ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି । ଈଶ୍ବର ସକଳ ମନ୍ଦଗୁଣରୁ ମୁକ୍ତ ଥିବାରୁ ସେ ନିର୍ଗୁଣ । ତେବେ ସେ ସମସ୍ତ ସୁଗୁଣର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ସଗୁଣ । ଈଶ୍ବର ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଓ ସର୍ବଜ୍ଞ । ସେ ମଧ୍ୟ ପବିତ୍ର, କରୁଣାକର ଓ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟମୟ । ନିମ୍ବାର୍କ ବୈଷ୍ଣବୀୟ ବିଚାରଧାରାର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଥିବାରୁ ସେ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ମତାନୁଯାୟୀ ଈଶ୍ବର ଜଗତର ନିର୍ମିତ୍ତ କାରଣ ଓ ଉପାଦାନ କାରଣ । ଜଗତ ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ, ଈଶ୍ବର ଯେପରି ସତ୍ୟ, ଜଗତ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସତ୍ୟ । ଈଶ୍ବର ନିଜର ଲୀଳା ପାଇଁ ଜଗତକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ।

ଦୈତ୍ୟଦୈତ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ଏକ ତ୍ରିତତ୍ତ୍ବ ବିଚାର ରହିଛି । ଏହା ଅନୁଯାୟୀ ଈଶ୍ବର, ଅଚିତ୍ ଓ ଚିତ୍ ହେଲା ଏହି ତ୍ରିତତ୍ତ୍ବ । ଅଚିତ୍ ଭିତରେ ପ୍ରାକୃତ, ଅପ୍ରାକୃତ ଓ କାଳ ରହିଛି । ଯାହା ପ୍ରକୃତିରୁ ସୃଷ୍ଟି ତାହା ହେଲା ପ୍ରାକୃତ, ଯାହା ଆକାଶୀୟ ପଦାର୍ଥରୁ ଉଦ୍ଭବ ତାହା ଅପ୍ରାକୃତ ବା ସ୍ବେଶ । କାଳ ଏକ ତୃତୀୟ ଅଚିତ୍ । ଏହି ତିନୋଟି ଅଚିତ୍ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାର ଭେଦ ରହିଥାଏ । ଜୀବମାନଙ୍କୁ ଚିତ୍ କୁହାଯାଏ । ଚିତ୍ ଓ ଅଚିତ୍ ହେଲା ଜଗତ । ଈଶ୍ବର ଜଗତର ଉପାଦାନ କାରଣ ଓ ନିର୍ମିତ୍ତ କାରଣ । ଈଶ୍ବର ଉପାଦାନ କାରଣ, ଯେହେତୁ ଜଗତ ହେଉଛି ଈଶ୍ବରୀୟ ଶକ୍ତିର ପରିପ୍ରକାଶ । ସେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମିତ୍ତ କାରଣ, ଯେହେତୁ ସେ ଜୀବକୁ ତାର କର୍ମଫଳ ଅନୁଯାୟୀ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଶରୀର ସହ ସଂଯୁକ୍ତ କରିଥାନ୍ତି । ଜୀବମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅସୀମ । ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭରେ ସକଳ ଜାଗତିକ ବସ୍ତୁ ବା ଅଚିତ୍ ପ୍ରକୃତିରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ ଓ ପ୍ରଳୟରେ ପ୍ରକୃତିରେ ପ୍ରଲୀନ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତି ହେଉଛି ଈଶ୍ବରଙ୍କର ଶକ୍ତି ଓ ଏକ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅବସ୍ଥା । ସେହିପରି ଅସଂଖ୍ୟ ଜୀବଗଣ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଆସିଛନ୍ତି ଓ ପରିପ୍ରକାଶିତ ହେବାପରେ ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ପାଖରୁ ପୃଥକ୍ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ର ଓ ତରଙ୍ଗ କିମ୍ବା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ରଶ୍ମି ଭିତରେ ଯେଉଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି, ଈଶ୍ବର ଓ ବହୁ ଜୀବ ଭିତରେ ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି । ଅଚିତ୍ ଓ ଜୀବଗଣ ଈଶ୍ବରଙ୍କଠାରୁ କେବେ ପୃଥକ୍ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସମୁଦ୍ର ଓ ତରଙ୍ଗ କିମ୍ବା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ରଶ୍ମି ଭିତରେ ଯେଉଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି, ଈଶ୍ବର ଓ ବହୁ ଜୀବ ଭିତରେ ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି । ଅଚିତ୍ ଓ ଜୀବଗଣ ଈଶ୍ବରଙ୍କଠାରୁ କେବେ ପୃଥକ୍ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ତେବେ ଜଗତ ଈଶ୍ବର ବା ବ୍ରହ୍ମ ନୁହେଁ । ଜଗତ ଈଶ୍ବରଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଯେହେତୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭେଦ ବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଜଗତର ସ୍ଥିତି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅଭେଦ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ତେଣୁ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଭେଦାଭେଦ କୁହାଯାଉଛି । ଏହି ଭେଦାଭେଦ ସର୍ବକାଳୀନ ।

ନିର୍ମାକ୍ ବିଶ୍ବାସକରନ୍ତି ଯେ ଜୀବମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅସୀମ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବ ଅନ୍ୟ ଜୀବଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ଜୀବର ଆକାର ଅଶୁଭୁଲ୍ୟ ସୂକ୍ଷ୍ମ । ଏକ ପ୍ରଦୀପର ଆଲୋକ ଯେପରି ଏକ କୋଠରୀରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥାଏ ଜୀବ ତାର ଚେତନାଦ୍ବାରା ସମଗ୍ର ଶରୀରରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଶରୀରର ମୃତ୍ୟୁରେ ଜୀବ ଦେହରୁ ଚାଲି

ଯାଇଥାଏ । ଜୀବନ ଥିବା ସମୟରେ ଜୀବ କର୍ତ୍ତା, ଜ୍ଞାତା ଓ ଭୋକ୍ତା ହୋଇଥାଏ ଓ ଜଗତ ଜୀବର ଭୋଗ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ନିୟାଙ୍କ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଜୀବ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରରେ ଘୂରିଥାଏ । ସଂସାର ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଲେ ଜୀବର ପୁନର୍ଜନ୍ମ ହୁଏ ନାହିଁ । ମୁକ୍ତ ଜୀବ ଜନ୍ମ ନିଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ନିଜର ସତ୍ତା ହରାଏ ନାହିଁ । ମୁକ୍ତ ଜୀବ ସନାତନ । ମୁକ୍ତ ଜୀବ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଭାବ ଲାଭ କରିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ଲୀନ ହୁଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ହରାଏ ନାହିଁ । ଏହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଓ ଅଭିନ୍ନ ହୋଇ ରହେ । ନିଜର ସତ୍ତା ରହୁଥିବାରୁ ମୁକ୍ତ ଜୀବ ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ମୁକ୍ତ ଜୀବ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଭାବ ଲାଭ କରି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଥିବାରୁ ତାହା ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରୁ ଅଭିନ୍ନ । ନିୟାଙ୍କ କେବଳ ବିଦେହମୁକ୍ତିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ସ୍ୱଦେହ ମୁକ୍ତିରେ ନୁହେଁ ।

ଦ୍ୱୈତାଦ୍ୱୈତବାଦ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନଧାରାର ଏକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଏହି ସକଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ କେବଳ କଳ୍ପନା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଅତୀତରେ ଈଶ୍ୱର, ଜଗତ ବା ସୃଷ୍ଟି, ଆତ୍ମା ଇତ୍ୟାଦି ସଂପର୍କରେ ନାନା କଳ୍ପନାମାନ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରରେ ରୂପ ନେଇଥିଲା ଓ ଏସବୁ ପ୍ରତୀତିମାନଙ୍କ ଉପରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ସାଂପ୍ରତିକ ଦାର୍ଶନିକ ଅନେକାନ୍ତରେ ଏସବୁ ଛବିଳି ଚିନ୍ତନ ମାତ୍ର ଯେହେତୁ ଏହି ସବୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପଶ୍ଚାତରେ ତଥ୍ୟଗତ ସମର୍ଥନ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସୁକ୍ତିଶୀଳ ଆଧାର ନାହିଁ ।

ଅନେକାନ୍ତବାଦ

ଅନେକାନ୍ତବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ଜଟିହାସରେ ଜୈନଧର୍ମର ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ପ୍ରବକ୍ତା । ଜୈନଧର୍ମର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୫୫ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମହାବୀରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଥମେ ହୋଇଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଏହି ଧର୍ମ ପରଂପରାର ବହୁ ବିଦ୍ଵାନ ଜୈନଧର୍ମ ଓ ଜୈନ ଦର୍ଶନର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନଙ୍କୁ ବିକଶିତ କରାଇଥିଲେ । ଜୈନ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ମତରେ ଜଗତ ଚିରନ୍ତନ ଓ ସତ୍ୟ । ଏହାର ଆରମ୍ଭ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଶେଷ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଏହି ଜଗତର କେହି ସ୍ରଷ୍ଟା ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଏହା କାହାଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହା ସ୍ଵସ୍ଥିତ ଓ ସ୍ଵପରିଚାଳିତ । ଜଗତରେ ଯାହା ସବୁ ଅଛି ତାହାକୁ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭାଜନ କରାଯାଏ, ଯଥା ଜୀବ ଓ ଅଜୀବ । ଯାହା ଅଜୀବ ସେସବୁ ପାଞ୍ଚଭାଗରେ ବିଭାଜିତ । ସେସବୁ ହେଲେ ବସ୍ତୁ ବା ପୁଦ୍ଗଳ, ଆକାଶ, କାଳ, ଚଳନଶକ୍ତି ବା ଧର୍ମ ଏବଂ ଅଚଳନ ଶକ୍ତି ବା ଅଧର୍ମ । ପୁଦ୍ଗଳ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଅମୂର୍ତ୍ତ, ଯାହା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣର ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ । ପୁଦ୍ଗଳ ଭିତରେ ସ୍ଵର୍ଗ, ସ୍ଵାଦ, ଗନ୍ଧ, ବର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । ପୁଦ୍ଗଳ ଦ୍ଵାରା ସକଳ ବସ୍ତୁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଜୈନଦର୍ଶନରେ ଦୁଇଟି ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ରହିଛି ଯାହା ଅନେକାନ୍ତବାଦ ଓ ସ୍ୟାଦବାଦ ଭାବେ ନାମିତ । ଅନେକାନ୍ତବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥରେ ରହିଥିବା ଗୁଣ ବା ଧର୍ମମାନ ପଦାର୍ଥର ଭାବରୂପ ଓ ଯେଉଁ ଲକ୍ଷଣରୁ ଏହା ମୁକ୍ତ ତାହା ପଦାର୍ଥର ଅଭାବରୂପ ଅଟେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥର ଭାବରୂପ ରହିଛି ଓ ଅଭାବରୂପ ରହିଛି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜୈନମତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ ଉଭୟ ସତ୍ ଓ ଅସତ୍ । ସତ୍ ଓ ଅସତ୍ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ମନେ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବସ୍ତୁରେ ଏହି ବିରୋଧୀ ଲକ୍ଷଣ ବିଦ୍ୟମାନ । ଅର୍ଥାତ୍ ପଦାର୍ଥରେ ରହିଥିବା ଲକ୍ଷଣ ପଦାର୍ଥର ଭାବାତ୍ମକ ଧର୍ମ ଓ ପଦାର୍ଥରେ ନଥିବା ଲକ୍ଷଣମାନ ପଦାର୍ଥର ଅଭାବାତ୍ମକ ଧର୍ମ । ଯେକୌଣସି ବସ୍ତୁର ଲକ୍ଷଣମାନ ଜୈନ ମତରେ ଅଶେଷ ବା ଅନନ୍ତ । କୌଣସି ବସ୍ତୁର ସକଳ ଭାବାତ୍ମକ ଲକ୍ଷଣମାନଙ୍କୁ ଜାଣିବା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ । ଜଣେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ବସ୍ତୁର ମାତ୍ର କେତେକ ଲକ୍ଷଣ ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରେ । ଆମେ ଯାହା ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଏ ତାହା ଆଂଶିକ ଜ୍ଞାନ ମାତ୍ର ।

ଆମେ ଆମ ନିଜସ୍ବ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରୁ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଜାଣିଥାଏ । ତେଣୁ ଆମର ଜ୍ଞାନ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ବସ୍ତୁର ଅନନ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ କେତେକ ଗୁଣକୁ ଆମେ ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଉ ତାକୁ ଜୈନ ପରିଭାଷାରେ ‘ନୟ’ କୁହାଯାଏ । ଆମେ ଯାହା ଜାଣୁ ତାହା ଆମ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରୁ ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉ । ତେବେ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରୁ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ମିଳେ ତାହାକୁ ଚରମ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମନେକରିବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ । ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜୈନମାନେ ଏକ ଉଦାରବାଦୀ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ଉଦାରବାଦ ଚରମବାଦର ପ୍ରତିକୂଳ । ଜୈନମାନେ ନିଜ ଉଦାରବାଦକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ହାତୀ ଓ ଦୃଷ୍ଟିହୀନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉପଲବ୍ଧ ଉଦାହରଣଟି ଦେଇଥାନ୍ତି । ହାତୀର କାନକୁ ଶୁଣି କରିଥିବା ଦୃଷ୍ଟିହୀନ ବ୍ୟକ୍ତିଟି ହାତୀକୁ ଏକ କୁଲା ଭଳି ଭାବିବା ବେଳେ ହାତୀର ପାଦକୁ ଶୁଣି କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଟି ହାତୀକୁ ସ୍ତମ୍ଭଭଳି ପରିକଳ୍ପନା କରିଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିହୀନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନିଜ ନିଜର ସମ୍ବେଦନ ଅନୁଯାୟୀ ହାତୀ ରୂପର ଅନୁମାନ କରିବା ସ୍ବାଭାବିକ । ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ଅନୁମାନ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ସତ୍ୟ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ । ଆଂଶିକ ଜ୍ଞାନକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ ବୋଲି ମନେକରିବା ଦ୍ବାରା ପରସ୍ପର ଭିତରେ ବିବାଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ ।

ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ବହୁ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ ରହିଛି । ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ସମୟରେ ବହୁ ଅମୂର୍ତ୍ତୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନଙ୍କର ଅବତାରଣା ଓ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଥିଲା । ଏ ବିଶ୍ବର ପରମ ସତ୍ତାର ସ୍ବରୂପ କ’ଣ, ଆତ୍ମା ଅଛି କି ଯଦି ଅଛି ତାହାର ପ୍ରକୃତି କ’ଣ, ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ କିପରି ନିରୂପଣ କରାଯିବ, ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବକୁ ସ୍ବାକାର କରାଗଲେ ଈଶ୍ବର ସଗୁଣ, ନା ନିର୍ଗୁଣ ନା ଅନ୍ୟ କିଛି, ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସୀମା କିପରି ସ୍ଥିରକରାଯିବ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଅମୂର୍ତ୍ତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନେଇ ନାନାବିଧ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିଜର ଅଲଘ୍ନନାୟତା ଦାବିକରେ । ବିଭିନ୍ନ ଦାର୍ଶନିକ ବିଭିନ୍ନ କାଳଖଣ୍ଡରେ ଏକ ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ମାଣ କରି ନିଜ ବିଚାରକୁ ନିଷ୍ଠିତ ବା ଅଭ୍ରାନ୍ତ ମନେ କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅନୁଶୀଳନ କରାଯିବା ବେଳେ ସେମାନେ କିପରି ପରସ୍ପର ସହ ଅମେଳ ଓ ଏପରିକି ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ଏହା ଜଣାପଡେ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଜୈନ ଅନେକାନ୍ତବାଦ ଏକ ସମାଧାନ ଦେବା ମନେହୁଏ । ଜୈନ ବିଚାର ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ

ନିଜସ୍ବ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରୁ ଆଂଶିକ ସତ୍ୟ ହୋଇପାରେ, ତେବେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ସାମଗ୍ରିକ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅନେକାନ୍ତବାଦ ସକଳ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାକୁ ଦୂରକରି ଏକ ସମନ୍ୱିତ ଭାବଧାରା ବିକାଶ କରାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜୈନ ଦର୍ଶନ ଏକ ଉଦାରବାଦର ପରିଚୟ ଦିଏ ।

ଅନେକାନ୍ତବାଦ ସଦୃଶ ଜୈନ ଦର୍ଶନରେ ସ୍ୟାଦବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି । କୌଣସି ବିଷୟରେ ଆମର ଜ୍ଞାନ ବା ଅବଧାରଣା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟ ହୋଇନପାରେ । ଆମର ଜ୍ଞାନ ଯଥାର୍ଥ ହୋଇପାରେ, ଭ୍ରମାତ୍ମକ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ସୁତରାଂ କୌଣସି ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭ୍ରାନ୍ତତା ଦାବି କରିବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ଭାବନାମୟ ବା ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାନଦଣ୍ଡରୁ କହିବା ଯଥାର୍ଥ । ସ୍ୟାଦବାଦ ଏକ ଜ୍ଞାନମାମାଂସୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଆମର ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀରେ ସାତ ପ୍ରକାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଥିବାରୁ ଏହାକୁ ସପ୍ତଭଙ୍ଗୀ ନୟ କୁହାଯାଏ । ବହୁ ସମ୍ଭାବନା ଭିତରୁ କୌଣସି ଏକ ସମ୍ଭାବନାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ନୟ ବୋଲି ଜୈନ ବିଚାରରେ କୁହାଯାଇଛି । ନୟର ବିପରୀତ ହେଉଛି ଦୁର୍ଣ୍ଣୟ । ଦୁର୍ଣ୍ଣୟକୁ ବିତଣ୍ଡା ସହ ତୁଳନା କରାଯାଇପାରେ । କୌଣସି ବିଷୟକୁ ନୟ କହିବା ଯଥାର୍ଥ ଯେହେତୁ ଏଥିରେ ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ଭାବନା ସଂଯୁକ୍ତ ଥିବା ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ । ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବା ବିଚାର ପୂର୍ବରୁ ଏଥିରେ ‘ସ୍ୟାତ୍’ ସଂଯୁକ୍ତ କରାଯାଏ । ସ୍ୟାତ୍ ଚାପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ସମ୍ଭାବନାମୟ । ଜୈନ ଦର୍ଶନର ଅନେକାନ୍ତବାଦ ଓ ସ୍ୟାଦବାଦ ଦୁଇ ପରସ୍ପର ଅନୁପୁରକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ।

ଜୈନ ଦର୍ଶନ ଓ ଜୈନ ଧର୍ମର ମୌଳିକତା ହେଉଛି ଏଥିରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଉଦାରବାଦ । ତେବେ ଏହି ଧର୍ମ ଏକ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ ଧର୍ମ । ସମଗ୍ର ଜୈନ ଭାବଧାରାରେ କୌଣସି ଈଶ୍ୱର ଭାବନା ସ୍ଥାନ ପାଇନାହିଁ । ତେବେ ଜୈନ ଭାବଧାରାରେ ମୁକ୍ତି ବା ମୋକ୍ଷର ଭାବନା ରହିଛି । ସେହିପରି ଜୈନ ଦର୍ଶନରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦ ଓ ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମାର ଭାବନା ରହିଛି । ଜୀବନ ସହିତ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଓ ସସାମତା ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ରହିଛି ବୋଲି ଜୈନ ଦର୍ଶନରେ କୁହାଯାଇଛି । ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୁକ୍ତି ବୋଲି ଜୈନଧର୍ମରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି । ତେବେ ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସ ବା କୌଣସି କର୍ମକାଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ଜୈନ ବିଚାରରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଛି । ତେବେ ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ ନୈତିକ ଆଚରଣ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ । ଜୈନ ଭାବଧାରାରେ ପାଞ୍ଚଟି ମହାବୃତ୍ତର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା, ଅସ୍ତେୟ, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅପରିଗ୍ରହ । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ନୈତିକ ଆଚରଣଦ୍ୱାରା ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧିତ ହୁଏ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁକ୍ତି

ପାଏ ବୋଲି ଏଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା, ପବିତ୍ରତା, କରୁଣା, ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ଭାବ, ବିଶୁଦ୍ଧତା ଇତ୍ୟାଦି ମୂଲ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ପାଳନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଜୀବ ମୁକ୍ତି ପାଏ ବୋଲି ଜୈନ ଦର୍ଶନରେ କୁହାଯାଇଛି । ଏହା ଏକ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ । ତେବେ ଜୈନ ଦର୍ଶନର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ ହେଉଛି ଏହାର ଅନେକାନ୍ତବାଦ । ଅନେକାନ୍ତବାଦ ସଂଶୟବାଦ ନୁହେଁ । ସଂଶୟବାଦରେ ଜ୍ଞାନର ସମ୍ଭାବନାକୁ ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଅନେକାନ୍ତବାଦରେ ବିଚାରକୁ ମୁକ୍ତ ରଖାଯାଏ । କୌଣସି ଭାବନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁବିଧ ସମ୍ଭାବନାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ ।

ଜୈନ ଅନେକାନ୍ତବାଦ ଏକ ଉଦାରବାଦୀ ଜୀବନଦର୍ଶନ । ତେବେ ଜୈନ ଦର୍ଶନରେ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଅନୁମାନ ଓ ଶବ୍ଦ ପ୍ରମାଣକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ । ଯେତେ ପ୍ରକାର ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନ ରହିଛି ତାହାର ମୂଳ ଆଧାର ଆମର ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଜନିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ବିଚାର ଆଧାରିତ ଅନୁମାନ ଓ କୌଣସି ପ୍ରଜ୍ଞାଦୀପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉପଲବ୍ଧି ବୋଲି ଜୈନ ଜ୍ଞାନମାମାଂସାରେ କୁହାଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ଦାର୍ଶନିକ ମତବାଦ ତାର ଜ୍ଞାନତତ୍ତ୍ୱ ଉପରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଜୈନ ଜ୍ଞାନମାମାଂସା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଅନୁମାନକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେବା ସହିତ ଯେପରି ଏକ ଉଦାରବାଦୀ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନକୁ ସମର୍ଥନ କରିଛି ତାହାର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଥିବା ମନେହୁଏ ।

ଶୈବବାଦ

ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ପରିସରରେ ବହୁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଚାର, ଦାର୍ଶନିକ ପରଂପରା ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଧାରାର ସମନ୍ୱୟ ଘଟିଛି । ବୈଷ୍ଣବବାଦ, ଶାକ୍ତବାଦ ଓ ଶୈବବାଦ ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ୍ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏସବୁ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱାସଧାରାର ଅଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ । ଶୈବବାଦର ଆରମ୍ଭ ମଧ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ । ରଗବେଦରେ ରହିଥିବା ରୁଦ୍ର ଭାବନାରୁ ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି ବୋଲି କେତେକ ଗବେଷକ ମତ ଦେଇଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ଆର୍ଯ୍ୟେତର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲିଙ୍ଗ ଓ ଯୋନିର ପୂଜା ବହୁ ଅତୀତରୁ ରହିଥିବା ସୁବିଦିତ । ଲିଙ୍ଗକୁ ବିଶ୍ୱଜନକ ଓ ଯୋନିକୁ ବିଶ୍ୱଜନନୀ ବା ପ୍ରକୃତି ମନେକରି ଅତୀତରେ ପୂଜା କରାଯାଉଥିଲା । ବିଶ୍ୱଜନକ ପ୍ରତୀତିରୁ ଶୈବବାଦ ଓ ବିଶ୍ୱଜନନୀ ଭାବନାରୁ ଶାକ୍ତବାଦର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିବା କେତେକ କହିଥାନ୍ତି । ଶୈବବାଦର ମୁଖ୍ୟ ଆଧାର ହେଲା ଆଗମ ଶାସ୍ତ୍ର । ଆଗମ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ, ପୂଜାପଦ୍ଧତି, କର୍ମକାଣ୍ଡର ବିଧି, ମନ୍ତ୍ର, ଧ୍ୟାନ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ହୋଇଥାଏ । ଶୈବମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ ସ୍ୱୟଂ ଶିବ ଏହି ଆଗମମାନଙ୍କର ପ୍ରଣେତା । ଯେହେତୁ ଆଗମମାନଙ୍କର ରଚୟତା କିଏ ଜଣା ନାହିଁ ତେଣୁଏହି ପ୍ରକାରର ନାନା କଳ୍ପନା ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେକ ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ ଓ ମହେଶ୍ୱର ଏପରି ତ୍ରିମୂର୍ତ୍ତିର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି । ଶୈବବାଦରେ ଶିବଙ୍କୁ ପରମ ସତ୍ତା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ତେବେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ବ୍ରହ୍ମା ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା, ବିଷ୍ଣୁ ପାଳନକର୍ତ୍ତା ଓ ମହେଶ୍ୱର ସଂହର୍ତ୍ତା । ଶୈବମାନଙ୍କର ଶିବ ଏହି ମହେଶ୍ୱର ନୁହନ୍ତି । ବରଂ ଶୈବବାଦରେ ଶିବ ଏ ସଂସାରରେ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା, ପାଳନକର୍ତ୍ତା ଓ ସଂହର୍ତ୍ତା । ଶୈବବାଦରେ ଶିବଙ୍କୁ ପରମ ସତ୍ତା ଓ ପରମ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଗଲେ ବି ଶୈବବାଦ ଭିତରେ ବିଭିନ୍ନ ସଂପ୍ରଦାୟ ଓ ଶାଖାସଂପ୍ରଦାୟ ମାନ ରହିଛି । ଶୈବସିଦ୍ଧାନ୍ତ, କାଶ୍ମୀର ଶୈବଧର୍ମ, ବୀର ଶୈବମତ, ଶିବାଦୈତମତ ଇତ୍ୟାଦି ଶୈବବାଦରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ପୁନଶ୍ଚ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂପ୍ରଦାୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଶାଖା-ସଂପ୍ରଦାୟମାନ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବା ଜଣାଯାଏ ।

ଶିବ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଯିଏ ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନକରନ୍ତି ଓ ଯିଏ ସମସ୍ତ ଅଶୁଭ ଦୂର କରିଥାନ୍ତି । ଶୈବବାଦରେ ଶିବ ହେଉଛନ୍ତି ପରମ ସତ୍ତା । ସେ ଶାଶ୍ୱତ ଯେହେତୁ ତାଙ୍କର ଆରମ୍ଭ ନାହିଁ, ସେ କାହାଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ନୁହନ୍ତି । ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସଜ୍ଜିତାନନ୍ଦ କୁହାଯାଏ, ଶୈବବାଦରେ ଆଠଟି ଲକ୍ଷଣ ଶିବଙ୍କ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦିଆଯାଏ । ସେ ସ୍ୱସୃଷ୍ଟ, ବିଶୁଦ୍ଧ, ସ୍ୱୟଂଚେତନ, ସର୍ବଜ୍ଞ, ସକଳ ବନ୍ଧନମୁକ୍ତ, ପ୍ରେମମୟ ବା କରୁଣାମୟ, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଓ ପରମାନନ୍ଦ । ଶିବଙ୍କୁ ଯେପରି ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ୱ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି, ସେହିପରି ଏକ ଧାର୍ମିକ ଈଶ୍ୱର ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ପରିଚିତ କରାଯାଇଛି । ଜଗତର ଆଦି ତତ୍ତ୍ୱ କ'ଣ, ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକତତ୍ତ୍ୱବାଦ, ବହୁତତ୍ତ୍ୱବାଦ ଦ୍ୱିତତ୍ତ୍ୱବାଦ ପରି ବିଭିନ୍ନ ଦାର୍ଶନିକ ମତବାଦ ରହିଛି । ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିସତ୍ତା ରହିଛି, ସେ ସ୍ରଷ୍ଟା, ସର୍ବଜ୍ଞ, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, କରୁଣାମୟ ଓ ପବିତ୍ର । ଶୈବବାଦରେ ଏ ଉଭୟ ଭାବନାର ସମନ୍ୱୟ ହୋଇଛି । ଶୈବବାଦରେ ଅବତାରବାଦର ପରିଚିତ ନାହିଁ । ଶିବ ଶରୀର ଧାରଣକରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେ ଶରୀର ଧାରଣ କରିବେ, ସେ କର୍ମ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଶିବ କର୍ମହୀନ, ସୁତରାଂ ଶରୀର ଧାରଣ କରିବା ବା କର୍ମକରିବା ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଶିବଙ୍କ ପାଖରେ ଉଠିନଥାଏ । ତେବେ ଭକ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ରୂପରେ ଦେଖିବାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ ସେ ସେହି ରୂପରେ ଭକ୍ତ ପାଖରେ ପ୍ରତିଭାତ ହୁଅନ୍ତି । ସେ ଭକ୍ତ ପାଖରେ ପ୍ରେମମୟ ।

ଶୈବବାଦରେ ଶିବ ଜଗତର ଉପାଦାନ କାରଣ ନୁହନ୍ତି, ସେ ଜଗତର ନିର୍ମିତ କାରଣ । ପ୍ରକୃତି ହିଁ ଜଗତର ଉପାଦାନ କାରଣ । ପ୍ରକୃତି ହେଉଛି ଶିବଙ୍କର ମାୟା-ଶକ୍ତି । ଏହି ମାୟାଶକ୍ତି ଯୋଗୁ ପ୍ରକୃତିରୁ ଜଗତ ଓ ସମସ୍ତ ସତ୍ତା ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛନ୍ତି । ଦାର୍ଶନିକ ପରିଭାଷାରେ ଏହାକୁ ପରିଣାମବାଦ କୁହାଯାଏ । ଶୈବ ଦର୍ଶନ ପ୍ରକୃତି-ପରିଣାମବାଦକୁ ଗ୍ରହଣକରେ । ତେବେ ପ୍ରକୃତିରୁ ସ୍ୱତଃ ଜଗତ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ ନାହିଁ, ଏହା ଶିବଙ୍କର ଶକ୍ତି ଯୋଗୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ଜୀବମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ ପାଇଁ ଶିବଙ୍କର ଶକ୍ତିରୁ ଜଗତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ତେବେ ପ୍ରକୃତି ବା ମାୟା ଜଡ଼, ଅର୍ଥାତ୍ ଅଚିତ୍ । ଶିବ କିନ୍ତୁ ଚିତ୍ ।

ଶୈବବାଦରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦର ଭାବନା ରହିଛି । ଜୀବମାନେ ଅସଂଖ୍ୟ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବ ସ୍ୱରୂପରେ ସର୍ବଜ୍ଞ ଓ ସର୍ବବ୍ୟାପୀ । ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ଜୀବ ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରରେ ଘୁରିବୁଲେ । ସେ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । କର୍ମ ଅନୁଯାୟୀ ସୁଖ, ଦୁଃଖ

ଭୋଗ କରିଥାଏ । କର୍ମ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଶରୀର ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ କରେ । ଆତ୍ମା ସ୍ଥୂଳ ଶରୀର ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମଶରୀରଠାରୁ ପୃଥକ୍ । ମୃତ୍ୟୁରେ ସ୍ଥୂଳଶରୀର ଚାଲିଯାଏ, କିନ୍ତୁ କର୍ମର ଫଳ ସୂକ୍ଷ୍ମଶରୀରରେ ରହି ଜନ୍ମ-ଚକ୍ରେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଘୂରାଏ । ଆତ୍ମା ମୁକ୍ତିଲାଭ କଲେ ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚେତନା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ମୁକ୍ତ ଆତ୍ମା ପୁନର୍ବାର ଜନ୍ମ ନିଏ ନାହିଁ, ତେବେ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପରେ ସେ ଶିବ-ସଦୃଶ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ଶିବ ସହ ଅଭିନ୍ନ ହୁଏ ନାହିଁ । ମୁକ୍ତ ଜୀବ ଉଭୟ ମାୟା ଓ କର୍ମଫଳରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଏ ।

ଶୈବବାଦ ଭିତରେ ଅନେକ ସଂପ୍ରଦାୟ ରହିଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂପ୍ରଦାୟ ଭିତରେ ଶାଖା-ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି । ଏହା ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ଦର୍ଶନ ହୋଇଥିବାରୁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ନୂଆ ନୂଆ ବିଚାରକୁ ନେଇ ଶାଖା-ସଂପ୍ରଦାୟମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛନ୍ତି । ଦୁଇଟି ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ସାମଂଜସ୍ୟ ରହିଛି ଓ ପାର୍ଥକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ତେବେ ସମସ୍ତ ସଂପ୍ରଦାୟ ଶିବଙ୍କୁ ପରମ ସତ୍ତା ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଓ କୌଣସି ସଂପ୍ରଦାୟ ଜଗତକୁ ମିଥ୍ୟା ବା ମାୟା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି । ଶିବ ଯେପରି ଅନନ୍ତ, ପ୍ରକୃତି ଓ ଆତ୍ମାମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅନନ୍ତ ।

ଶୈବସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ ତାମିଲନାଡୁରେ ପ୍ରସାର ପ୍ରଚାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ଶୈବସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏକ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଦର୍ଶନ । ଏହି ଦର୍ଶନକୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ କୁହାଯାଏ କାରଣ ଏଠି ଶିବ ବା ଈଶ୍ବର, ଜୀବ ଓ ପ୍ରକୃତି ସମସ୍ତଙ୍କର ବାସ୍ତବ ସ୍ଥିତିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଏ । ଶୈବସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ମଙ୍ଗଳମୟ କୁହାଯାଉଥିବାରୁ ସେ ଶିବ । ତେବେ ତାଙ୍କୁ ଯେକୌଣସି ଭାବରେ ସମୋଧନ କରାଯାଇପାରେ । ସେ ଶିବ, ଶିବା ଓ ଶିବମ୍ । ଶୈବସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଜୀବକୁ ପଶୁ ଓ ସଂସାରକୁ ପାଶ ବା ଜାଲ କୁହାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବ ସଂସାର-ରୂପକ ପାଶରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ପାଶରୁ ଜୀବକୁ ଈଶ୍ବର ମୁକ୍ତି ଦେଇପାରିବେ । କାରଣ ଶିବ ହେଉଛନ୍ତି ଏ ସୃଷ୍ଟିର ସ୍ରଷ୍ଟା ବା ପତି । ତାମିଲ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଭକ୍ତିରସାତ୍ମକ ସଂଗୀତ ରହିଛି ଯେଉଁଥିରେ ଶିବଙ୍କ ପାଖରେ ସମର୍ପଣଦ୍ୱାରା ଜୀବ ଯେ ସଂସାର-ଚକ୍ରରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବ, ଏହି ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଶୈବସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ସହିଷ୍ଣୁତାର ବାର୍ତ୍ତା ରହିଥିବାର ଚିତ୍ର ରହିଛି । ଜଣେ ଯେଉଁ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ପବିତ୍ର ମନରେ ଆରାଧନା କଲେ ବି, ଶିବ ସେଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ ଓ ମୁକ୍ତି ଦେବେ ।

କାଶ୍ମୀର ଶୈବବାଦକୁ ପ୍ରତ୍ୟଭିଜ୍ଞା କୁହାଯାଏ ଯାହା ଶୈବଦର୍ଶନର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ସଂପ୍ରଦାୟ । କାଶ୍ମୀର ଶୈବବାଦର ଆଧାର ଆଗମ ଶାସ୍ତ୍ର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟର

ଆଗମ-ମାନଙ୍କରେ ଅଦ୍ୱୈତବାଦର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତେବେ କାଶ୍ମୀର ଶୈବବାଦ ବସୁଗୁପ୍ତଙ୍କ ରଚିତ “ଶୈବସୂତ୍ର କାଶ୍ମୀର” ଆଧାରରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଦର୍ଶନରେ ଶୈବଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାତ୍ମା, ଚୈତନ୍ୟ, ପରମେଶ୍ୱର ଇତ୍ୟାଦି ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ସେ ବିଶ୍ୱମୟ ଓ ବିଶ୍ୱାତୀତ । ସେ କାଳାତୀତ, ଅସୀମ, ଅଚିନ୍ତ୍ୟ ଓ ସକଳ ସରାର ଅଧିଷ୍ଠାନ । ଏଥିରେ ଶୈବଙ୍କର ପଞ୍ଚବିଧ ଶକ୍ତିର ଭାବନା ରହିଛି ଯଥା ଚିତ୍‌ଶକ୍ତି, ଆନନ୍ଦଶକ୍ତି, ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତି, ଜ୍ଞାନଶକ୍ତି ଓ କ୍ରିୟାଶକ୍ତି । ଶୈବଙ୍କର ଏହି ପଞ୍ଚଶକ୍ତିକୁ ସଦ୍‌ବିଦ୍ୟା ତତ୍ତ୍ୱ କୁହାଯାଏ । ଏହି ସଦ୍‌ବିଦ୍ୟା ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଛାଡି ଆଉ ଏକତିରିଶ ତତ୍ତ୍ୱର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି ଯାହା ମାଧ୍ୟମରେ ଜଗତ-ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟଭିଜ୍ଞାନୁଯାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ଶୈବଙ୍କର କରୁଣା ପାଇଥାଏ, ଶୈବଙ୍କ କରୁଣା ବିନା ମୋକ୍ଷ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତ ଜୀବ ଶୈବ ବା ବିଶୁଦ୍ଧ ଚିତ୍ ହୋଇଯାଏ ।

ଶୈବବାଦର ଅନ୍ୟ ଏକ ସଂପ୍ରଦାୟ ହେଉଛି ବୀର ଶୈବଧର୍ମ । ଏହି ସଂପ୍ରଦାୟର ପ୍ରବକ୍ତା ଥିଲେ କର୍ଣ୍ଣାଟକର ବସବ । କର୍ଣ୍ଣାଟକରେ ଶୈବମାନେ ଲିଙ୍ଗାୟତ ଭାବରେ ପରିଚିତ । ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବସବ ବୀର-ଶୈବଧର୍ମକୁ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ଜନପ୍ରିୟ କରାଇଥିଲେ । ବୀର-ଶୈବ ଦର୍ଶନର ବିଶିଷ୍ଟାଦ୍ୱୈତ ବେଦାନ୍ତ ସହ ଅନେକ ସାମାଜିକ ସ୍ୱପ୍ନ ରହିଛି । ଲିଙ୍ଗାୟତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜାତିଭେଦ ନାହିଁ । ଏହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶୈବଧର୍ମ ମାଧ୍ୟମରେ ବସବ ଏକ ସାମାଜିକ କ୍ରାନ୍ତି ଆଣିଥିବା ମନେହୁଏ । ବୀର-ଶୈବଧର୍ମରେ ଶୈବଙ୍କୁ ଜଗତର ଉତ୍ତମ ଉପାଦାନ କାରଣ ଓ ନିମିତ୍ତ କାରଣ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଅଗ୍ନିରୁ ଯେପରି ତାପକୁ ପ୍ରଥକ୍ କରିହେବ ନାହିଁ ସେହିପରି ଶକ୍ତିକୁ ଶୈବଙ୍କଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରିହେବ ନାହିଁ । ଏହି ଶକ୍ତି ମୂଳପ୍ରକୃତି ଯେଉଁଥିରୁ ସକଳ ଜୀବ ଓ ଜଗତର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥାଏ ଓ ପ୍ରକଳରେ ସବୁ ପ୍ରକୃତିରେ ପ୍ରଳୀନ ହୋଇଥାଏ ।

ଶୈବାଦ୍ୱୈତ ମତ, ପାଶୁମତ ମତ ଶୈବବାଦ ଭିତରେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ସଂପ୍ରଦାୟ । ପୁନଶ୍ଚ ସଂପ୍ରଦାୟମାନଙ୍କର ଶାଖା-ସଂପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ମୋଟ ଉପରେ ବିଭିନ୍ନ ସଂପ୍ରଦାୟ ଓ ଶାଖା ସଂପ୍ରଦାୟ ମାନ ଶୈବବାଦକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ଶୈବବାଦ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଧାରା ଭିତରେ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ବିଶ୍ୱାସବୋଧକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଏ । ଏହାର ଯେ ଏକ ସର୍ବଭାରତୀୟ ଉପସ୍ଥିତି ରହିଛି ଏହା ମନେହୁଏ । ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ଶୈବମନ୍ଦିର ମାନ ରହିଛି ଓ ଶୈବଙ୍କର କଞ୍ଚିତ ମୂର୍ତ୍ତି ବା ଲିଙ୍ଗ ସ୍ଥାପନ କରି ପୂଜା କରାଯାଉଛି । ପଶୁଜଗତ ହେଉ ବା ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ହେଉ ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମରେ ଲିଙ୍ଗ ଓ ଯୋନିର ଭୂମିକାକୁ ମଣିଷ

ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିଛି । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣରୁ ସେ ପଥର ବା ମାଟିରେ ଲିଙ୍ଗ ଓ ଯୋନି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆଦିମାନବ ସେମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରିଆସିଛି । ଚିନ୍ତା ଚେତନାର କ୍ରମବିକାଶର ଧାରାରେ ସେ ଶିବଶକ୍ତି ଓ ମାତୃଶକ୍ତିର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛି । ଏହାର ଆଧାରରେ ଶୈବଦର୍ଶନ ଓ ଶାକ୍ତଦର୍ଶନର ବିକାଶଲାଭ ଘଟିଛି । ଧୀରେ ଧୀରେ ଏକ ମୂଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ଅନେକ ସଂପ୍ରଦାୟ ଓ ଧାରାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଶୈବବାଦର ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଅତୀତରୁ ହୋଇଛି । ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ଶିବଙ୍କର ଉପାସନା ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଆସିଛି । ସମ୍ଭବତଃ ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁ ଗହଳଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସହର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁ ସ୍ଥାନରେ ଶିବଙ୍କର ପୂଜା ହେଉଛି । ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଲିଙ୍ଗରାଜ ମନ୍ଦିର, କଟକର ଧବଳେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର, ବାଲେଶ୍ୱରର ପଞ୍ଚଲିଙ୍ଗେଶ୍ୱର, କପିଳାସର ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମନ୍ଦିର, ନୟାଗଡ଼ର ଲତୁକେଶ୍ୱର ଜଟ୍ୟାଦି ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ହେଉଛନ୍ତି ଶିବ । ଏବେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମରେ ଶିବ ଶକ୍ତିକୁ ପୂଜା କରାଯାଉଛି । ପ୍ରତିମା ପୂଜାକୁ ଅବୈଦିକ ବୋଲି କେତେକ ମନେକଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଧାରାର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଯାଇଛି ।

ପ୍ରେତବାଦ

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଓ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସରେ ଏହି ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକ ଆତ୍ମା ରହିଛି । ମୃତ୍ୟୁରେ ଶରୀର ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମା ନଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଇଟି ଜିନିଷର ସମାହାର, ଯଥା ଶରୀର ଓ ଆତ୍ମା । ଶରୀର କ୍ଷୟଶୀଳ ଯାହା ନଷ୍ଟ ହୋଇପାରିବ । ଆତ୍ମା ଏକ ଅଶରୀରୀ ସତ୍ତା ଯାହା ଅମର ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷୟଶୀଳ ନୁହେଁ । ପୁନଶ୍ଚ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ଆତ୍ମାର ଭବିଷ୍ୟତ ସ୍ଥିତି ନେଇ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ମତ ରହିଛି । କେତେକ ଧର୍ମରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି, ଅନ୍ୟ କେତେକ ଧର୍ମରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଧର୍ମମାନେ ପୁନର୍ଜନ୍ମରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆତ୍ମା ବିଚାରଦିବସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହେ । ବିଚାର ଦିବସରେ ଈଶ୍ବର ତା ଜୀବନର ଭଲ-ମନ୍ଦ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରନ୍ତି । ଅଧିକ ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟକରିଥିବା ଆତ୍ମାମାନଙ୍କୁ ଈଶ୍ବର ସ୍ୱର୍ଗକୁ ପଠାନ୍ତି ଓ ଅଧିକ ମନ୍ଦକାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଆତ୍ମାକୁ ନରକକୁ ପଠାନ୍ତି । ତେବେ ଯେଉଁ ଧର୍ମମାନଙ୍କରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି, ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ଆତ୍ମା ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁ ଚକ୍ରରେ ଘୂରି ବୁଲୁଥାଏ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ମୁକ୍ତି ବା ମୋକ୍ଷ ହୋଇ ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଆତ୍ମାର ଭବିଷ୍ୟତ ନେଇ ତିନିଟି ସମ୍ଭାବନା ଆସିଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ଆତ୍ମାମୁକ୍ତି ପାଏ, ତାର ପୁନର୍ଜନ୍ମ ହୁଏ ବା ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହୋଇ ଭୂତ ହୋଇଥାଏ । ଭୂତ ଓ ପ୍ରେତ ଭିତରେ କେତେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାର ଆତ୍ମା ପ୍ରଥମେ ପ୍ରେତର ରୂପ ନିଏ । ପ୍ରେତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଥାଏ । ପରିବାରର କ୍ରିୟା କର୍ମ ଓ ଶୁଦ୍ଧି ପରେ ସେ ଚାଲିଯାଏ କିମ୍ବା ଜନ୍ମ ନିଏ । ଏଣୁ ହିନ୍ଦୁ ମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେତକୁ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯାଏ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର କର୍ମକାଣ୍ଡ କରାଯାଇ ପ୍ରେତକୁ ଶାନ୍ତ କରାଯାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାର ଆତ୍ମା ନିଜ ପରିବେଶରେ ରହେ । ଏପରିକି ସେହି ଆତ୍ମା ଯେପରି ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବ ନାହିଁ ସେଥିପାଇଁ କେତେକ କର୍ମକାଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ଘରକୁ ପ୍ରେତନିରୋଧ କରାଯାଏ । ଫଳତଃ ପ୍ରେତଶାନ୍ତି ଓ ପ୍ରେତନିରୋଧଦ୍ୱାରା ପ୍ରେତ ସେହି ସ୍ଥାନ ପରିତ୍ୟାଗ

କରିଥାଏ । ତେବେ ତାର ଆତ୍ମା ପୁନର୍ଜନ୍ମ ପାଇବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଘୁରିବୁଲେ । ଏପରି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ଅତୃପ୍ତ ବା ଅଶାନ୍ତ ଆତ୍ମାମାନେ ଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ।

ଭୂତ ପ୍ରେତର ଭାବନା ପ୍ରାୟତଃ ଅଧିକାଂଶ ସତ୍ୟତାରେ ରହିଛି । ଏପରି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ଭୂତ ମାନେ ଅଶରୀରୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ମାନସିକ ସାମର୍ଥ୍ୟର ଅଧିକାରୀ । ଏପରିକି ଭୂତମାନେ ସେମାନଙ୍କର ମାନସିକ ଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟରେ ଅନ୍ୟର ଅମଙ୍ଗଳ କରିପାରିବେ । ଭୂତମାନେ ଯେହେତୁ ଅତୃପ୍ତ ଆତ୍ମା ସେମାନେ ସ୍ୱରୂପରେ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ଓ ଧ୍ୱଂସକାରୀ । ଭୂତ ମଣିଷର କ୍ଷତି କରିପାରିବ, ଏପରିକି ଚାହିଁଲେ ଜଣକର ଜୀବନ ନେଇପାରିବ ।

ଯୁରୋପୀୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ମହାତ୍ମାମାନେ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବେ । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ ଏକ ମନ୍ଦ ଆତ୍ମା (evil spirit) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷକରି ମହିଳା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ସେ ତାହାଣୀ ପାଲଟିଯାଏ । ସେ ମନ୍ଦ ଓ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ (devil) ହେବା ଯୋଗୁ ତାକୁ ମାରିଦେବା ଦରକାର । ଅନେକ ମହିଳାଙ୍କୁ ମନ୍ଦ ବା ଡେଭିଲ ମନେକରି ସେମାନଙ୍କୁ ନିଆଁ ଲଗାଇ ପୋଡ଼ିଦିଆଯାଇଛି । ପୋଡ଼ିଦେବାଦ୍ୱାରା ତାର ଆତ୍ମା ଧ୍ୱଂସ ପାଇବ ଓ ସେ ପ୍ରେତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଏକ ସମୟରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା ।

ପ୍ରାଚୀନ ସମୟରେ ଇଜିପ୍ଟରେ ରାଜ ପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ପିରାମିଡ଼ମାନ ନିର୍ମିତ ହେଉଥିଲା । ସେହି ପିରାମିଡ଼ ଭିତରେ ଶାସକଙ୍କ ମୃତ ଦେହକୁ କବର ଦିଆଯାଉଥିଲା । ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ମୃତ ଶାସକଙ୍କର ଆତ୍ମା ସେହି ପିରାମିଡ଼ ଭିତରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବ ।

ଅଶରୀର ଆତ୍ମା, ଭୂତ, ପ୍ରେତ ଇତ୍ୟାଦି ଭାବନା ସକଳ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ବିଶ୍ୱାସ । ତେବେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବିକାଶ ପରେ ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱ ବା ସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ କେତେ କେତେ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପରିକଳ୍ପନାମାନ ଚିନ୍ତାସ୍ତରକୁ ଆସିଲା । ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆତ୍ମା ପ୍ରେତ ରୂପରେ ରହେ, ପ୍ରେତର ଶାରୀରିକ ସ୍ଥିତି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଯେ ରହିଛି ଏହା ବି ଗ୍ରହଣ କରିନିଆଗଲା । ଏପରିକି ଭାରତୀୟ ବେଦାନ୍ତ ଦର୍ଶନରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ମଣିଷର ସ୍ଥୂଳଶରୀର ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ପରେ ତାର ଏକ ସୂକ୍ଷ୍ମଶରୀର ରହେ । ସୂକ୍ଷ୍ମଶରୀର ଏକ ଭୌତିକ ବସ୍ତୁ ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାକୃତିକ ସ୍ୱଭାବ, ମାନସିକ

ପ୍ରକୃତି ରହିଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ମଫଳ ଓ ମାନସିକ ସ୍ୱଭାବ ସୁସ୍ଥ ଶରୀରରେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହେ ଯାହାଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତିର ଭବିଷ୍ୟତ ଜନ୍ମ ନିରୂପିତ ହୁଏ ।

ପ୍ରେତ ଭାବନା ଆତ୍ମା ପ୍ରତୀତିରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । କେତେକ ଦାର୍ଶନିକ, ଅଧିକାଂଶ ଧର୍ମ ଓ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଗ୍ଧର୍ମୀୟ ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ଆତ୍ମାର ଅସ୍ତିତ୍ୱରେ ଆତ୍ମା ସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତା ଦେହରୁ ଚେତନା ଯାହା ଆତ୍ମା ରୂପରେ ରହିଥିଲା ତାହା ବାହାରିଯାଏ ଓ ପ୍ରକୃତିରେ ସଚେତନ ହୋଇ ରହେ । ପ୍ରକୃତିରେ ଯେପରି ଅଶୁଦ୍ଧାବମାନେ ରହିଛନ୍ତି ଆତ୍ମା ସେହିପରି ଏକ ସୁସ୍ଥାତିସୁସ୍ଥ ଚେତନା ଅଶୁଦ୍ଧାବରେ ଅବସ୍ଥାନ କରେ । ତେବେ ଇତର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ରହିଛି କି ନାହିଁ ? କେତେକ ବିଶ୍ୱାସାନୁଯାୟୀ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ଥାଏ, ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା ନଥାଏ । ତେଣୁ ପ୍ରାଣୀର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାର କୌଣସି ସଚେତନ ସ୍ଥିତି ରହିନଥାଏ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ଅନ୍ୟ କେତେକଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସାନୁଯାୟୀ ମନୁଷ୍ୟ ହେଉ ବା ଇତର ପ୍ରାଣୀ ହେଉ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୀବର ଆତ୍ମା ରହିଛି । ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଆତ୍ମା କେବଳ ପ୍ରେତ ହୋଇଥାଏ, ଇତର ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ଆତ୍ମା ପ୍ରେତ ହୁଏ ନାହିଁ । କେତେକ ସମାଜରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ହତ୍ୟାର ଶିକାର ହୁଅନ୍ତି ବା ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ କୌଣସି କର୍ମକାଣ୍ଡ ହୁଏ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମାମାନ ପ୍ରେତ ହୁଅନ୍ତି । ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ ଅଶାନ୍ତ ଆତ୍ମାମାନେ ହିଁ ପ୍ରେତ । ଏହି ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ଆତ୍ମା ମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣ ଓ ସେମାନେ ଅନ୍ୟର ନାନା କ୍ଷତି କରିପାରିବେ । ପ୍ରେତର ଭାବନା ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ନାନା ବିଶ୍ୱାସ, ରୋଚକ କାହାଣୀମାନ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ପୁନଶ୍ଚ ଏପରି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ‘ପ୍ରେତପୁରୀ’ ରହିଛି ଓ ସେହି ପ୍ରେତପୁରୀରେ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ଆତ୍ମା ମାନ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରେତପୁରୀରେ ରହିବା ଭିତରେ କେତେକ ନିୟମଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଗାଁ ଗହଳିରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯେ ପ୍ରେତମାନେ ଭୂତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ଗ୍ରାମ ପାଖର ଶୁଶାନ୍ ନିକଟସ୍ଥ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ସ୍ଥାନ ବା ଗଛତାଳରେ ରହନ୍ତି । ଭୂତ, ପ୍ରେତମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ରୋଚକ କାହାଣୀ ଜନଜୀବନରେ ଶୁଣାଯାଏ । କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କର “ପାର୍ବତୀ” କାବ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ବେଶ୍ ଜନପ୍ରିୟ । ପିତା ଗଙ୍ଗେଶ୍ୱର ଦ୍ୱାରା ଧର୍ଷିତା ହେବା ପରେ କୌଶଲ୍ୟା ତା ପ୍ରାଣର ବେଦନା ମୃତ୍ୟୁପରେ ପ୍ରେତ ହୋଇ ତା ମା’ ପାର୍ବତୀଙ୍କ ପାଖରେ କହିବା ବେଶ୍ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ।

ଏକ ସମୟରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଆଚରଣର କାରଣ ହେଉଛି ତାକୁ ଭୂତ ଲାଗିଛି । ଭୂତ ଲାଗିବାର କାରଣ ହେଉଛି ତା ଭିତରେ କୌଣସି ପ୍ରେତାତ୍ମା ପ୍ରବେଶ କରିଛି । ବିଶେଷକରି ମହିଳାମାନେ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଅସୁରକ୍ଷିତ, ତେଣୁ ସେମାନେ ଭୂତ ବା ପ୍ରେତଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବା ସହଜ । ଭୂତଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେବାପରେ ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କର ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ଅସ୍ୱାଭାବିକତା ଦେଖାଯାଏ । ଏସବୁ ଯେ ମାନସିକ ଅସନ୍ତୁଳନର କାରଣ ଏହା ଯେତେବେଳେ ଲୋକମାନେ ଜାଣିନଥିଲେ ସେମାନେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବ୍ୟବହାରକୁ ଭୂତ / ପ୍ରେତ / ତାହାଣୀ ଲାଗିବା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବା ଦିଶାବୀମାନେ ବି ଖଳବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରି ବିଭିନ୍ନ କର୍ମକାଣ୍ଡ କରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସୁସ୍ଥ କରିବାର ଅଭିନୟ କରନ୍ତି । ଭୂତଲାଗିବାର ଭାବନା ଏକ ମାନସିକ ବିକୃତି ।

ଯେତେବେଳେ ସମାଜରେ ଏହି ସବୁ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା ପ୍ରେତ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ନାନା ପ୍ରକାରର କର୍ମକାଣ୍ଡ କରାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରେତର ଶାନ୍ତି, ସୁଖ ଓ ସ୍ୱଚ୍ଚତି ପାଇଁ ନାନା ବିଧାନର ଆୟୋଜନ ହେଉଥିଲା । ଏସବୁ କେବଳ ଧାର୍ମିକ ଆବେଗ ବା ପାରମ୍ପରିକ ଲୋକବିଶ୍ୱାସ । ଦାର୍ଶନିକ ଜିଜ୍ଞାସା, ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ବା ପ୍ରାଣାବିଜ୍ଞାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାର ଯେ କିଛି ସଚେତନ ଅସ୍ତ୍ରିତ୍ୱ ରହେ ଏହା ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । କାରଣ ଏହା ପଶ୍ଚାତରେ କୌଣସି ଯୁକ୍ତିନିଷ୍ଠ ବା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଆଧାର ନାହିଁ । ଜୀବନ ଓ ଆତ୍ମା ସଂପର୍କରେ ବିଜ୍ଞାନ ସ୍ତରରେ ହୋଇଥିବା ନାନା ଗବେଷଣା ଓ ଅନୁଶୀଳନରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାର କିଛି ସଚେତନ ଅସ୍ତ୍ରିତ୍ୱ ରହିଥିବା କଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ଜଣଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ସଚେତନ ଅସ୍ତ୍ରିତ୍ୱ ରହିବାର କିଛି ତଥ୍ୟ ନାହିଁ । ଆତ୍ମା, ଭୂତ, ପ୍ରେତ କେବଳ ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ବା ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ।

ପରାର୍ଥବାଦ

ପରାର୍ଥବାଦ ବା ପରହିତବାଦ ଏକ ନୈତିକ ଭାବଧାରା । ନୈତିକତା ଏକ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଭଲ-ମନ୍ଦ, ନ୍ୟାୟ-ଅନ୍ୟାୟ, କରଣୀୟ-ଅକରଣୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ ମାନ ଇଚ୍ଛାକୃତ କର୍ମ ପରିସରରେ ବିଚାର ସ୍ତରକୁ ଆସିଥାଏ । କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭଲ, ଉତ୍ତମ, ଉଚିତ, ଯଥାର୍ଥ ଆଦି କୁହାଯିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟ କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମନ୍ଦ, ଅନୈତିକ, ଅନୁଚିତ ଇତ୍ୟାଦି କୁହାଯାଇଥାଏ । ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ କହିବା ଅବସରରେ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟାୟନର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଥାଏ । ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ବିଭିନ୍ନ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶମାନ ବିଚାରଶାଳ ଭାବେ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ସମାଜରେ ସ୍ୱାକୃତ ଥିବା ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବା ମାନକକୁ ଆଧାର କରି ଇଚ୍ଛାକୃତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ, ଉଚିତ ବା ଅନୁଚିତ କୁହାଯାଏ । ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭଲ, ଯଥାର୍ଥ ବା ଉଚିତ କହିବା ବେଳେ ସେ ପ୍ରତି ସାମାଜିକ ସ୍ୱାକୃତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ ଓ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମନ୍ଦ ବା ଅନୁଚିତ କହିବା ସମୟରେ ସେ ପ୍ରତି ଆମ ଅସମ୍ମତି ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥାଏ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବ୍ୟବହାରକୁ ସ୍ୱାକୃତି ଦେବା ଅର୍ଥ ତାହା ପ୍ରତି ଆମର ପସନ୍ଦ, ଅନୁରାଗ ଓ ସମର୍ଥନ ପ୍ରକାଶକରିବା ।

ଇତର ପ୍ରାଣୀମାନେ ନିଜର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥାନ୍ତି, ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟାୟନ ପରିସରକୁ ଅଣାଯାଏ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟ କେବଳ ପ୍ରବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ବରଂ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି, ବିଚାରଶାଳତାଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ସଚେତନ ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟ ବା ବ୍ୟବହାର ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଭାବେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ବରଂ ବିଚାରଶାଳ ଭାବରେ ସେ ଏହାକୁ ମନୋନୟନ କରେ । ନିଜର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ଓ ଜୀବନରେ ଉତ୍କର୍ଷ ହାସଲ ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରୟାସ କରିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ନୈତିକତା ଯେ ଉତ୍ତମ ପ୍ରେରଣା ଓ ଏକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ଆଧାର ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଜୀବନ ପାଇଁ କ'ଣ ଶ୍ରେୟ ବା ଉତ୍ତମ ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନକୁ ଆଧାର କରି ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟ କିପରି ଏକ

ଉତ୍ତମ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁପାରିବ ? ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିକୂଳତା ଓ ଏପରିକି ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟ ସର୍ବଦା ଉତ୍ତମ ଭାବେ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଆସିଛି । ନିଜ ଅସ୍ତିତ୍ବର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ତଥା ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ପାଇଁ ଆଦିମ ସମୟରୁ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରୟାସ, ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଓ ସଂକଳ୍ପ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସେଥି ପାଇଁ ବହୁ ଯୋଜନା, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ନିଷ୍ଠା ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଆସିଛି । କରୋନା ପରି ମହାମାରୀ କବଳରୁ ନିଜକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟକୁ ସାମ୍ବାଳି ଆଗକୁ ଯିବା ପାଇଁ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ ଭିତରେ ଅନେକ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ମନୁଷ୍ୟ ହାସଲ କରିପାରିଛି । ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଯାତ୍ରା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆଜିର ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ସ୍ଥିତି ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇଛି । ଏସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଛି ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ, ଜ୍ଞାନାନୁବେଶଣ, ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷର ସନ୍ଧାନ, ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ଶୁଖିଳିତ କରିବାର ସଂକଳ୍ପ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରସାର ।

ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନ ହେଉ ବା ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହ ହେଉ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଯେ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରଖେ ଏହା ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ସମତାର ଭାବ, ମାନବିକତା ଓ ଏକ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ଦିଗରେ ଯେ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହା ମନେହୁଏ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ପରାର୍ଥବାଦ ଏକ ମହତ୍ତର ଜୀବନଦର୍ଶନ ଭାବେ ସବୁ ସତ୍ୟତାରେ ଗୃହୀତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏକ ବୃହତ୍ତର ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଓ ସମୁଦାୟ ମାନବ ଗୋଷ୍ଠୀର ଉପକାର ପାଇଁ ଏକ ଉତ୍ସର୍ଗାକୃତ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ସାଧାରଣତଃ ପରାର୍ଥବାଦ କୁହାଯାଏ । ପରହିତବାଦ ସ୍ବହିତବାଦଠାରୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ମନେହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି ନିଜ ପାଇଁ ଓ ନିଜର ପରିବାର ପାଇଁ ସର୍ବାଧିକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସୁଖରେ ନିଯୋଜିତ ରହେ ତାହାକୁ ସ୍ବହିତବାଦ କୁହାଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଅବିଚଳିତ ଭାବରେ କେବଳ ନିଜର ସୁଖ, ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ କାମନାକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ଚାହେଁ ତାହା ହୁଏ ସ୍ବହିତବାଦ । ଜୀବନର ସକଳ ଆଶା, ଅକାଂକ୍ଷା ଓ ଅଭିଳାଷ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରହିଥାଏ । ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଖରେ ନୀତି, ଆଦର୍ଶ, ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୂଲ୍ୟହୀନ ହୋଇଥାଏ । ବସ୍ତୁତଃ ପରହିତବାଦ ସ୍ବହିତବାଦର ବିପରୀତ ଆଦର୍ଶ ଅଟେ ।

ପରହିତବାଦର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିପରୀତ ଆଦର୍ଶ ହେଉଛି ବୈରାଗ୍ୟବାଦ । ଏହାନୁଯାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ସକଳ କାମନା, ଆକାଂକ୍ଷା ଓ ଇଚ୍ଛା ମୂଲ୍ୟହୀନ । ଜୀବନ ଅସାର,

ସକଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ନିରର୍ଥକ ଓ ଏ ସଂସାର ବି ଏକ ମାୟା । ଏଣୁ ସକଳ କାମନା ବାସନାକୁ ଅବଦମ୍ବିତ କରିବା ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ବୈରାଗ୍ୟବାଦୀ ମାନେ ମନେକରନ୍ତି । ବୈରାଗ୍ୟବାଦୀ ମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଏକ ପାରଲୌକିକ ଲକ୍ଷ୍ୟଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି । ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି, ମୁକ୍ତି, ମୋକ୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି କେତେକ ପାରଲୌକିକ ବିଚାରବୋଧ ବୈରାଗ୍ୟବାଦୀଙ୍କ ଜୀବନଧାରାର ଆଦର୍ଶ ହୋଇଥାଏ । ପାରଲୌକିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୋଷଣ କରୁନଥିବା ବୈରାଗ୍ୟବାଦୀମାନେ ହେଲେ ଷୋଇକ୍ତବାଦୀ ! ଷୋଇକ୍ତବାଦ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀସର ଏକ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ । ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ଭିତରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର କଳାକୁ ଷୋଇକ୍ତମାନେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ । ନିଜର ଇଚ୍ଛା ଓ କାମନାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ ରଖି ନିଜର ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ଭିତରେ କିପରି ଜୀବନ ଧାରଣ କରିହେବ ଏହାକୁ ଷୋଇକ୍ତମାନେ ପ୍ରସାର କରୁଥିଲେ ।

ପରାର୍ଥବାଦ ଯେଉଁ ଜୀବନଦର୍ଶନର ଅବତାରଣା କରେ ତାହା ସ୍ୱହିତବାଦ, ବୈରାଗ୍ୟବାଦ ଓ ଷୋଇକ୍ତବାଦ ଠାରୁ ପୃଥକ୍ ମନେହୁଏ । ପରାର୍ଥବାଦ ଏକ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଏ । ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ପାଇଁ ଯାହା କରୁ ପଛେ ସେ ଚିନ୍ତାରେ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏପରି କିଛି କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କଲ୍ୟାଣରେ ଆସିପାରିବ । ବୃହତ୍ତର ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ବା ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କିଛି ତ୍ୟାଗର ପରୀକ୍ଷା ଦେଖାଇବା ହେଉଛି ପରାର୍ଥବାଦୀ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ । ପରାର୍ଥବାଦୀ ନିଜର ମଙ୍ଗଳକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥାଏ । ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଓ ସମାଜ କଲ୍ୟାଣ ପରାର୍ଥବାଦର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି ଯେ ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ବହୁ ଦୁଃଖ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା, ଯନ୍ତ୍ରଣା ଓ ବ୍ୟଥା ରହିଛି । ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖକୁ ଅନୁଭବ କରିବାର ମନୋଭାବ ଓ ସେହି ଅନୁଭବରୁ ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଭିତରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତିର ହାତ ବଢ଼ାଇବାର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ପରାର୍ଥବାଦ କୁହାଯାଇପାରେ । ମାନବ ସତ୍ତାତାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ ପଶ୍ଚାତରେ ରହିଥିବା ସକାରାତ୍ମକ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ଭିତରେ ପରାର୍ଥବାଦର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଅବଦାନ ରହିବା କୁହାଯାଏ । ମାନବବାଦ ଓ ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ପରାର୍ଥବାଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ।

ପରାର୍ଥବାଦର ବିସ୍ତାରିତ ଅର୍ଥ ଭିତରେ ସାମାଜିକ ସମତା, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ଭ୍ରାତୃଦ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ମନୋଭାବ ଓ ଅହିଂସାତ୍ମକ ଆଚରଣ ମୁଖ୍ୟ ଆଧାର ହୋଇପାରେ । ସତ୍ତାତାର ଇତିହାସରେ କେତେ ହିଂସା, ଯୁଦ୍ଧ, ଭେଦଭାବ, ଶୋଷଣ ଓ କୂରତାର କାହାଣୀ ରହିଛି ।

ଏବେ ବି ଆମ ଦୁନିଆରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଓ ସନ୍ତ୍ରାସବାଦୀ ହିଂସାର କେତେ କେତେ ଅମାନବିକ ଘଟଣା ଘଟିଚାଲିଛି । ଜାତି, ଧର୍ମ, ଜାତୀୟତା, ରଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ଭେଦଭାବକୁ ନେଇ କେତେ ବିଦେଶମୂଳକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ମାନବ ସମାଜରେ ସଭର ଆଦିପର୍ବରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଆସିଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ମାନବଜାତିକୁ ଯେତେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଆଣିନାହିଁ ତାପେକ୍ଷା ମାନବିକ କ୍ରୂରତା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ହିଂସା ଅଧିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଆଣିଛି । ଅବଶ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ କିଛି ମହତ୍ତ୍ୱାକାଂକ୍ଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନବିକତାର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ପରାର୍ଥବାଦୀ ଆଦର୍ଶକୁ ଜୀବନଧାରାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେଉଁ ଧର୍ମ ବା ଜାତୀୟତାର ବ୍ୟକ୍ତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଯେ ସଭ୍ୟତାର ଆଲୋକବର୍ତ୍ତକ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ପରାର୍ଥବାଦୀ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସାମୂହିକ ଜୀବନଧାରାରେ ଯେତେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ, ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ସେତେ ଉନ୍ନତ ହେବ, ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ଆଧୁନିକତାବାଦ

ଆଜି ଆମେ ସଭ୍ୟତାର ଯେଉଁ କାଳଖଣ୍ଡରେ ରହିଛେ ତାହାକୁ ଆଧୁନିକ ଯୁଗ କୁହାଯାଉଛି । ସଭ୍ୟତାର ରୂପରେଖରେ ଯେତେବେଳେ ମୌଳିକ ଢ଼ାଞ୍ଚାଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏ ଓ ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଭାବ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ବହୁ ସ୍ତରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ ତାହାକୁ ସାଧାରଣତଃ ଏକ ଯୁଗର ସନ୍ଧିକ୍ଷଣ କୁହାଯାଏ । ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଥିଲା ମାନବ ସଭ୍ୟତାରେ ଏହିପରି ଏକ ସନ୍ଧିକ୍ଷଣ । ଗୋଟିଏ ମତରେ ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଯୁଗଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଓ ଜ୍ଞାନଦାସ୍ତ୍ରର ଯୁଗ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟକୁ ନିଆଯାଏ । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭ ଥିଲା ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନେଷ କାଳ । ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ଦୁଇଶହ ବର୍ଷପରେ ଆସିଲା ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଯୁଗ । ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଯୁଗ ଆସିବା ପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ । ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବର ପ୍ରଭାବରୁ ପାରମ୍ପରିକ ଅର୍ଥନୀତି, ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ରାଜନୈତିକ ବିଚାର, କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ, ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁମ୍ଭଳ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ସହରୀ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ହେଲା । ଜଳପଥର ଆବିଷ୍କାର ଦ୍ଵାରା ସାମୁଦ୍ରିକ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଯୁଗ ଆସିଲା । ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ମଧ୍ୟ ଉନ୍ନେଷ ହେଲା । ପଶ୍ଚିମ ଯୁରୋପର ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ଦେଶମାନେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶକୁ ବାଣିଜ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଇ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ତାହାର ପରିଣାମରୁ ସଭ୍ୟତା-ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି-ସଂସ୍କୃତି ଭିତରେ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନର ପରିବେଶ ଆସିଲା । ସେହିପରି ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ପୂର୍ବରୁ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ କାଁ ଭାଁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ସବୁଠି ରାଜତନ୍ତ୍ର ରହିଥିଲା । ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ଯାହାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ର କୁହାଯାଉଛି ତାହା ବିଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ବିଭାଜିତ ହୋଇ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଦ୍ଵାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସାମନ୍ତବାଦୀ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସଂପତ୍ତି, ଶିକ୍ଷା, କ୍ଷମତା ଖୁବ୍ ମୁଷିମେୟ ଲୋକଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଥିଲା । ତେବେ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ପରେ ସ୍ଫୁର୍ଜିବାଦର ପରିସ୍ଥିତି ଆସିଲା । ଯେଉଁମାନେ

କଳ କାରଖାନାର ମାଲିକ ହୋଇ ରହିଲେ ପ୍ରଚୁର ଉତ୍ପାଦନଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ବିଭୀଷାଳ ହେଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ଗ୍ରାମର କୌଳିକ ବୃତ୍ତିମାନ ନାନା ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ଧୂସ ପାଇବାକୁ ବସିଲା । ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ ଢ଼ାଞ୍ଚାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁ ତାର ନାନା ପ୍ରଭାବ ସମାଜରେ ପଡ଼ିଲା ।

ଜ୍ଞାନଦୀପ୍ତିର ଯୁଗ ଆସିବା ପରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ବଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ ଇତିହାସର ମୋଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା ଥିଲା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ପରିଣାମରୁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଭିତ୍ତି ପଡ଼ିଲା । ବ୍ୟକ୍ତି-ସ୍ୱାଧୀନତା, ସମତା, ଭ୍ରାତୃତ୍ୱଭାବ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷାର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସମାଜରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା, ସାଧାରଣ ମଣିଷର ନାଗରିକ ଅଧିକାର ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭିନିବେଶ ଯୋଗାଇଲା । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଦୁଇଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସତ୍ତ୍ୱେ ଇତିହାସରେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଥିଲା । ପ୍ରଥମଟି ଥିଲା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଜନ ଆନ୍ଦୋଳନ । ତାହାର ପରିଣାମରୁ ବିଭିନ୍ନ ଏସୀୟ ଓ ଆଫ୍ରିକୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରି ସାର୍ବଭୌମିକ ରାଷ୍ଟ୍ର ହେବାର ସୁଯୋଗ ଲାଭ କଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଥିଲା ଏକ ଶୋଷଣମୁକ୍ତ, ସମାଜବାଦୀ ଓ ଜନକଲ୍ୟାଣକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଚେତନାର ବିକାଶ । ବୈଷମ୍ୟ, ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶୋଷଣ, ସାମ୍ରାଜିକ ବୈଷମ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ମନ୍ଦ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମାଜବାଦ ଥିଲା ଏକ ନୂତନ ଦର୍ଶନ । ଏକ ସମତାଭିତ୍ତିକ ଓ ନ୍ୟାୟାଧାରିତ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନର ବିଚାରବୋଧ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀର ଥିଲା ଏକ ବଡ଼ ଆବେଦନ ।

ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଯୁଗର ପୂର୍ବରୁ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଥିଲା ତାହାକୁ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଅନ୍ଧକାରର ଯୁଗ କୁହାଯାଉଛି । ଅଜ୍ଞତା, ଧାର୍ମିକ ରକ୍ଷଣଶୀଳତାରୁ ନାନା ଅମାନବିକ ଘଟଣା, ବ୍ୟାପକ ନିରକ୍ଷରତା, ମହାମାରୀ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଅତ୍ୟାଚାର, ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ବିଭିନ୍ନ ଧାରାରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଥିଲା । ନବଜାଗରଣ, ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବ, ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଯୁଗ ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଚାରବୋଧ ଏକ ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ବାର୍ତ୍ତା ଆଣିଥିଲା ଓ ଏହା ଥିଲା ଇତିହାସରେ ଏକ ନୂତନ

ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ । ତେବେ ଏଥିରୁ ଉଦ୍ଭବ ହେଲା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ, ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ, ଆଣବିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା, ବସ୍ତୁବାଦୀ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଓ ପରିବେଶର କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ପ୍ରଦୂଷଣ । ସତ୍ୟତାର କେତେକ ସଙ୍କଟକୁ ଦୂର କଲାପରେ ପୁଣି ନୂତନ ସଂକଟ ଓ ଆହ୍ୱାନ ଅଧିକ ତୀବ୍ର ହେବା ସତ୍ୟତାର ବଡ଼ ପ୍ରହେଳିକା । ମଧ୍ୟଯୁଗ ହେଉ, ନବଜାଗରଣର ଯୁଗ ହେଉ ବା ଶିଳ୍ପ-ବିପ୍ଳବ ପବ୍ ଚର୍ଚ୍ଚା ସମୟ ହେଉ ସବୁ କାଳଖଣ୍ଡରେ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ନାନା ସମସ୍ୟା, ସଙ୍କଟ, ଆହ୍ୱାନ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି । ଚିନ୍ତା ଚେତନାରେ ଅନେକ ବିକାଶ ହୋଇଛି, କେତେ କେତେ ଆଶାର କିରଣ ଦିଗ୍‌ବଳୟରେ ଦେଖା ଦେଇଛି, ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଆଶାତୀତ ବିକାଶ ଘଟିଛି, ସତ୍ୟତା ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲଂଘ୍ୟ ନେଇଛି ତଥାପି ଏକ ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀ ଓ ସୁଖ-ଶାନ୍ତିଭରା ବିଶ୍ୱ ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ନୂଆ କଳେବର ନେଇ ଆସିଛି, ରାଷ୍ଟ୍ର-ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ତୀବ୍ର ହୋଇଛି, ପରିବେଶ ଆଶାତୀତ ଭାବେ ପ୍ରଦୂଷିତ ହୋଇଚାଲିଛି । ଅଗଣିତ ମଣିଷ ଉପମାନବୀୟ ସ୍ଥିତିରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି ଓ ଅର୍ଥୁକ ବୈଷମ୍ୟ ବିଶ୍ୱରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି ତଥା ନାନା ମନ୍ଦ ବା ଇତିଲ ଆମ ସଂସାରରେ ବ୍ୟାପକ ହୋଇରହିଛି । କେତେକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଓ ସଂତ୍ରାସବାଦ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ଆହ୍ୱାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏହା ସହିତ କରୋନା ପରି ମହାମାରୀ ମାନବ ସମୁଦାୟ ପ୍ରତି ବିପଦର ପରିବେଶ ଆଣିଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ବାୟୁମଣ୍ଡଳୀୟ ଉତ୍ତାପ ବୃଦ୍ଧି, କେତେକ ମହାମାରୀର ଆବିର୍ଭାବ ପରି ସମସ୍ୟା ମାନଙ୍କୁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ସ୍ତରରେ ମୁକାବିଲା କରିବାର ପ୍ରୟାସ ମାନବୀୟ ଏକତ୍ୱର କିଛି ସକାରାତ୍ମକ ଚିତ୍ର ଦିଏ । ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସମସ୍ୟା ସହ ଆଣବିକ ଯୁଦ୍ଧର ସମ୍ଭାବନା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ପାଇଁ ଯେ ବଡ଼ ସଙ୍କଟ ଏହା ମନେହୁଏ ।

ବହୁ ଉତ୍ଥାନ ପତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଓ କେତେ କେତେ ସଙ୍କଟକୁ ସାମ୍ନା କରି ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି, ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇଛି ଓ ବହୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନମାନ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏସବୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆଧୁନିକ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କର୍ତ୍ତା । ତେବେ ଆଧୁନିକତା କେବଳ ଭୌତିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୀମିତ ନୁହେଁ । ଆଧୁନିକତା ଏକ ଜୀବନବୋଧ, ସତ୍ୟତାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ଏକ ସମର୍ପିତ ଦୃଷ୍ଟି । ମନୁଷ୍ୟର ବିଚାରଶାଳିତା ଓ

ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଆଧୁନିକତାର ଦୁଇ ପ୍ରଧାନ ବିଭବ । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଓ ତା'ର ବିଚାରିତ ପ୍ରୟୋଗ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇପାରିବ କିନ୍ତୁ ତାର ଅପପ୍ରୟୋଗ ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ଗୁରୁତର ସଙ୍କଟ ସୃଷ୍ଟି କରିବ । ତେବେ ମାନବିକତା ବୋଧ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ଆଧୁନିକତାର ସ୍ୱର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ । ସଂପ୍ରାତି, ସମତା, ଅହିଂସା, ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ପରି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ମାନ ଯେତେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେବ ଓ ସକଳ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ଆଧାର ହେବ ମନୁଷ୍ୟ ସେତେ ଅଧିକ ଆଧୁନିକ ହେବ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଏକ ଭେଦଭାବରହିତ ବିଶ୍ୱ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆଧୁନିକତାର ଶୀର୍ଷକୁ ନେଇପାରିବ ।

ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି : ଅତୀତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ

ମାନବ ସଭ୍ୟତା ଆଜି ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ପହଞ୍ଚିଛି ସେଥିରେ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖପ୍ରଦ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଅତୀତରେ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଣିଷ ଅସହାୟ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଶହେ ଦେଢ଼ ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ମହାମାରୀ ରୋଗର ଭୟ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ରୋଗ ବାଧକ ପାଇଁ ଚିକିତ୍ସା ନଥିଲା । ଫଳରେ ଲୋକମାନେ ଆଜିର ସ୍ଥିତି ତୁଳନାରେ ଅତୀତରେ ଅଳ୍ପ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚୁଥିଲେ । କୁହାଯାଉଛି ଏକ ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ପ୍ରତି ଦଶ ବର୍ଷରେ ମଣିଷର ଆୟୁ ହାରାହାରି ଅଢ଼େଇ ବର୍ଷ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ସେହିପରି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଆସିଲେ ପୂର୍ବେ ମଣିଷ ଅସହାୟ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡୁଥିଲା । ମରୁଡି, ବନ୍ୟା, ନାତ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ମଝିରେ ମଝିରେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା ଓ ସେପ୍ରତି ସ୍ଥିତିରେ ମଣିଷ ଅସହାୟ ହୋଇ ପଡୁଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ଓଡ଼ିଶାର ନ'ଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ କିମ୍ବା ସ୍ବାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ବଙ୍ଗ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ପୋକ ମାଛି ପରି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବାର କାହାଣୀ ସୁବିଦିତ । ଏହି ସ୍ଥିତି କେବଳ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯେ ଥିଲା ତାହା ନୁହଁ, ଏହା ସାରା ପୃଥିବୀର ଚିତ୍ର ଥିଲା । ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଢ଼ାଞ୍ଚାରେ ଯେଉଁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା ସେଥିରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଅଗଣିତ ମଣିଷ ବୃଦ୍ଧିହୀନ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ସହରମାନଙ୍କୁ ଆସି ଶ୍ରମିକ ହୋଇ ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀରେ ପରିଣତ ହେଲେ । ଶିଳ୍ପ କାରଖାନାର ମାଲିକମାନେ ଶ୍ରମିକ ମାନଙ୍କୁ ଅମାନବୀୟ ଭାବେ ଶୋଷଣ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରମିକମାନେ କଳ କାରଖାନାରେ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରି ଓ ଅସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିବେଶରେ ରହି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁଥିଲେ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିସ୍ତାର ଯୁଗରେ ତଥାକଥିତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡର ଜନଗଣଙ୍କୁ ବଳପୂର୍ବକ ଦାସତ୍ବର ବେଡି ପିନ୍ଧାଇ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଦୁର୍ବସହ କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋହିତ ଭାରତୀୟ, ଯେଉଁମାନେ ଆଧୁନିକ ଆମେରିକାର ମୂଳନିବାସୀ, ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଛନ୍ତି ଓ ଏକ ଜାତି ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଲୋପ ପାଇବାର ସ୍ଥିତିକୁ ଯାଇଛି । ସେହିପରି ଆଫ୍ରିକାର କୋଟି କୋଟି ନିଗ୍ରୋ ନିଜର ଭିତାମାତିରୁ ବିସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ପଶୁ ପରି ବିକ୍ରି ହୋଇଛନ୍ତି ଓ ଦାସତ୍ବର ବେଡି ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି ।

ଏହା ସହିତ ପୃଥିବୀର ବହୁ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ସାଧାରଣ ଜନତାକୁ ସଂଭ୍ରାନ୍ତ ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଶୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ମଣିଷର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ନଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ଏକଛତ୍ରବାଦ ଯୁଗରେ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ବିଭୀଷିକା ସର୍ବଦା ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ଲାଗିରହିଥିଲା । ସେହିପରି ଧର୍ମର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ଥିବା ସମାଜରେ ପୂଜକ ଗୋଷ୍ଠୀଦ୍ୱାରା ସମାଜର ସାଧାରଣ ବର୍ଗର ଲୋକମାନେ ନାନା ଭାବରେ ଶୋଷିତ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ମହିଳାମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ଅତି ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏପରିକି ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଯୁରୋପର ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମହିଳାଙ୍କୁ ମନ୍ଦ୍ରାମ୍ବା ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇ ଅମାନୁଷ୍ଟିକ ଭାବରେ ନିଆଁରେ ପୋତି ମରାଯାଇଛି । କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ‘ସତୀଦାହ’ ପ୍ରଥା ପରି ଜଘନ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରାୟ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ନାରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବତା ହୋଇ ରହିଛି । ସେହିପରି ଶିକ୍ଷା ସମାଜର ସଂଭ୍ରାନ୍ତ ବର୍ଗର ଅଧିକାର ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ ରହିଆସିଛି ଓ ଅଗଣିତ ମଣିଷ ନିରକ୍ଷର ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ମାନବ ସତ୍ୟତାର ଅତୀତ ବହୁ ଦୁଃଖ, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା, ଶୋଷଣ, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅମାନବିକତାର ଚିତ୍ର ଦେଖିଥାଏ ।

ତେବେ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭଠାରୁ ମଣିଷର ସ୍ଥିତିରେ ସୁଧାର ଆସିବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନତି ଓ ଗବେଷଣାର ପରିଣାମରୁ ବହୁ ମାରାତ୍ମକ ମହାମାରୀ ରୋଗମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରାଯିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି । ଗମନା ଗମନର ବିକାଶ ହେତୁ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷଜନିତ ସ୍ଥିତି ଆସିଲେ ତାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଉଛି ଓ ସେଠାକୁ ପ୍ରଚୁର ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ ପଠାଯାଇ ପାରୁଛି । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଚାଷର ଉନ୍ନତି ଯୋଗୁ ପ୍ରଚୁର ଉତ୍ପାଦନ ହୋଇପାରୁଛି । ଅଠର ଶହ ମସିହାରେ ପୃଥିବୀର ଜନସଂଖ୍ୟା ଶହେ କୋଟି ଥିବା ବେଳେ ବହୁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡୁଥିଲା । ଏ ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ଭିତରେ ପୃଥିବୀର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ସାତଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ଉତ୍ପାଦନ ଯୋଗୁ ଖାଦ୍ୟ ସମସ୍ୟା ଅନେକାଂଶରେ ଦୂର ହୋଇପାରିଛି । ସାରା ପୃଥିବୀରୁ ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା, ମହିଳା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା, ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ପରି ବ୍ୟାଧିମାନଙ୍କୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତର ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରିଛି । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ରାଜତନ୍ତ୍ରକୁ ପରିହାର କରି ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସମାଜବାଦ ପରି ବ୍ୟବସ୍ଥାମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମୋଟାମୋଟି ଭାବେ ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ଭାବରେ ଗୃହୀତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ

ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରଷ୍ଟ୍ର ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଉଛନ୍ତି ଓ ନିରକ୍ଷରତା ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ଯୋଜନା କରିଛନ୍ତି । ବହୁ ଦେଶରେ ନିରକ୍ଷରତାର ପରିବେଶ ଦୂର ହୋଇପାରିଛି ଓ ପ୍ରାୟତଃ ଶିକ୍ଷା ସାର୍ବଜନୀନ ହେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ବାଳଶ୍ରମିକ ପ୍ରଥା ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ସଚେତନତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ।

ଆଗେ ଯାହା ସବୁ ଦୁଃଖ, ଅସହାୟତା ଓ କଷ୍ଟକର ପରିସ୍ଥିତି ଥିଲା ସେସବୁକୁ ମଣିଷ ମୁଣ୍ଡପାତି ସହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ସମାଜରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ସବୁ କିଛି ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ମଣିଷ ଅଦୃଷ୍ଟ ନିୟତି ହାତରେ କ୍ରାନ୍ତନକ ମାତ୍ର । ସବୁ କିଛି ଘଟଣା ଓ ପରିସ୍ଥିତି ଦୈବୀ-ନିୟନ୍ତ୍ରିତ । ରୋଗ ମହାମାରୀ, ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଦୈବୀ ଦଣ୍ଡ ଓ ସେସବୁ ମଣିଷର ସାଧ୍ୟାତୀତ । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଧର୍ମର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ଥିଲା ବେଳେ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିରୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ପୂଜାପାର୍ବଣ, ଉପାସନା, ଈଶ୍ବର ଆରାଧନା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ପଦ୍ଧତି ଭାବେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିଲା । ସଂସାର ଯେ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ କଷ୍ଟକର ସ୍ଥିତି ଯେ ଜୀବନର ଅଲଙ୍ଘନୀୟ ପରିଣତି, ଏହା ହିଁ ଅଧିକାଂଶ ଧର୍ମଧାରୀରେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ମାନସିକତାରୁ ଭାବନା ଆସିଲା ଯେ ଏ ଜୀବନ ଦୁଇଦିନର ଖେଳ, ସମସ୍ତ ମାନବିକ ସଂପର୍କ ଅଳାକ, ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ ମହତ୍ତ୍ୱ ଈଶ୍ବର ପ୍ରାପ୍ତିରେ ନିହିତ । ଯେହେତୁ ସଂସାର ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ, ପ୍ରକୃତ ସୁଖ, ଆନନ୍ଦ ପରଲୋକରେ ମିଳିପାରିବ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ-ସଂସ୍କୃତିରେ ମୋକ୍ଷ, ମୁକ୍ତି, ନିର୍ବାଣ, ଈଶ୍ବରପ୍ରାପ୍ତି, ସ୍ୱର୍ଗାବାସ ଇତ୍ୟାଦିର ନାନା ଛବିକ କଳ୍ପନା ମଣିଷ ମନରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ଏହା ଯେ ଜୀବନର ଅତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏହିପରି ବିଶ୍ୱାସ ମାନ ମଣିଷର ଧ୍ୟେୟ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସବୁ ସତ୍ୟତାରେ ଯେତେ ସବୁ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ସେସବୁରେ ପାରଲୌକିକ ଜୀବନର କେତେ କେତେ ସୁନ୍ଦର କଳ୍ପନାର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏସବୁ ବିଶ୍ୱାସ ଜୀବନ ବୋଧର ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

ତେବେ ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ଅଗ୍ରଗତି ଭିତରେ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲାଯେ ମଣିଷ ତାର ଭାଗ୍ୟକୁ ନିର୍ମାଣ କରେ । ମଣିଷର ପ୍ରୟାସରେ ଜୀବନରୁ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦୂର ହୋଇପାରିବ । ସତ୍ୟତାର ସକଳ କାର୍ତ୍ତିକରଣା ମାନବିକ ପ୍ରୟାସର ପରିଣତି ମାତ୍ର । ଆଜିତ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ସତ୍ୟତାକୁ ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ସ୍ତରକୁ ନେବାରେ ସଫଳତା ହାସଲ କଲାଣି । ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଜୀବନ ପାଇଁ ଅନେକ ସୁଖକର ପରିସ୍ଥିତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲାଣି ଯାହା ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ

ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିନଥିଲା । ତେବେ ବିତମ୍ବନା ହେଉଛି ସତ୍ୟତାର ଏତେ ବିକାଶ, ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିସ୍ତାରଣ, ନାନା ପ୍ରାୟୁକ୍ତିକ କୌଶଳ ଓ ବହୁ ମାନବବାଦୀ ସଂଗଠନ ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ସଂସାରରେ ବହୁ ଦୁଃଖ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା ରହିଛି । ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟର ଦୁଃଖ, ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ କେତେକ ଦାର୍ଶନିକ ମାନବିକ ବିଚାରହୀନତା ବା ନିର୍ବୋଧତା ଓ ଅନୈତିକତା ବା ଖଳତାର ପରିଣାମ ବୋଲି ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ଯାହା ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇଛି ତାହା ଆମକୁ ସ୍ପଷ୍ଟତାରେ ଓ ଆନନ୍ଦରେ ବଞ୍ଚିବାର ପରିବେଶ ଦେଇପାରନ୍ତା । ଅତୀତର ସ୍ଥିତି ଅପେକ୍ଷା ବର୍ତ୍ତମାନର ସ୍ଥିତି ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନେକଟା ଉନ୍ନତ । ତେବେ ବିତମ୍ବନାର ବିଷୟ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ସକଳ ବିକାଶ ସତ୍ତ୍ୱେ ମାନବିକ ସଂକଟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ଏବେ ବି ଆମ ସଂସାରରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସାମାଜିକବାଦ ବା ସେପରି କିଛି ସମସ୍ୟାକୁ ନେଇ ବିଦ୍ରୋହ କେତେକ ପଡୋଶୀ ଦେଶମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଛି । ଧାର୍ମିକ ଆବେଗ ଆଧାରରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଚିକ୍ତତା ଲାଗି ରହିଛି ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ ଭାବେ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଉଛି । ପୃଥିବୀର ଅଧିକଂଶ ରାଷ୍ଟ୍ର ସେମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ଆୟର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ସାମରିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଗଣବିଧିବାଦୀ ଅସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିବାରେ ବ୍ୟୟ କରୁଛନ୍ତି । ସେସବୁ ଯଦି ସମାଜ ମଙ୍ଗଳ ଦିଗରେ ବ୍ୟୟ ହୁଅନ୍ତା ତେବେ ସମସ୍ତ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର ହେବା ସହ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉନ୍ନତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ପାରନ୍ତା । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନକୁ ସମାଜର ହିତ ସାଧନ ଦିଗରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲେ ଓ ଏକ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସାର୍ବଜନୀନ ହୋଇପାରିଲେ ସମଗ୍ର ମଣିଷ ସମାଜ ସୁଖରେ, ନିରାପଦରେ ଓ ଆନନ୍ଦରେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଅନୁଶୋଚନାର ବିଷୟ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନକୁ ମଧ୍ୟ ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଉଛି । ବସ୍ତୁତଃ ମାନବିକତା ଓ ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ବିକାଶ ସାଂପ୍ରତିକ ପରିବେଶରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ । ବିଶ୍ୱ ଜାତିସଂଘ ଓ ବହୁ ମାନବବାଦୀ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନ ଏଥିପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଏହା ହିଁ ମାନବ ସମାଜର ବଡ଼ ବିତମ୍ବନା କହିବାକୁ ହେବ ।

ଆଦର୍ଶ ଜନରାଜ୍ୟ : ସପ୍ନ ଓ ସ୍ଥିତି

ସଭ୍ୟତା କେବେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିପାରିବ କି ? ତେବେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା କହିଲେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ବୁଝାଏ ? ଆମ ଦେଶରେ କେତେକ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାମରାଜ୍ୟ ଏକ ଆଦର୍ଶ ସମାଜ ଥିଲା । ଏପରିକି ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ବି ତାଙ୍କ କବ୍ଜିତ ଆଦର୍ଶ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ରାମରାଜ୍ୟ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଯଦି ବି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ଯେ ରାମାୟଣର ରାମରାଜ୍ୟ ଏକ ଆଦର୍ଶସମାଜ, ସାଂପ୍ରତିକ ଜୀବନବୋଧ ଓ ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍କୃତିରେ ତାହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ କି ? ରାମାୟଣର ରାମରାଜ୍ୟ ଏକ ରାଜତନ୍ତ୍ରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଆଧୁନିକ କାଳରେ ରାଜତନ୍ତ୍ରକୁ କେହି ଗ୍ରହଣ କରିବେ କି ? ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣ-ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି ଓ ଶୁଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସାଧନା ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଜନରୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଇଛି । ତାହା ଏ ଯୁଗରେ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ କି ? ମହିଳାମାନଙ୍କର ସତୀତ୍ୱ ନେଇ ସେ ଯୁଗରେ ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ରହିଥିଲା ତାହା ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟରେ କେତେ ମାନବିକ ଓ ସଂଗତ ? ଏହିପରି ଅନେକ ପ୍ରଶ୍ନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରିବ । ଏହିସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାମାୟଣରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାମରାଜ୍ୟ ଯେ ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ ତାହାକୁ ଅନେକ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ କେତେକ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି କିଛି ଆଦର୍ଶ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ସେହି ପରିକଳ୍ପିତ ସମାଜ କେଉଁଠାରେ ହେଲେ ବାସ୍ତବତାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ନାହିଁ । ତେବେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସମସାମୟିକ ସମାଜର ସ୍ଥିତି ଓ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଦେଖିବା ଭିତରେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ସମାଜର ଚିତ୍ର କଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ଗ୍ରୀକ୍ ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ଲେଟୋ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୨୭ ରୁ ଖ୍ରୀ.ପୂ.୩୪୭) ଏକ ଆଦର୍ଶ ଜନରାଜ୍ୟର ଚିତ୍ର ତାଙ୍କ ବିଖ୍ୟାତ କୃତି “ରିପବ୍ଲିକ୍” ରେ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେହି ମତାନୁଯାୟୀ ସମାଜର ସବୁଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଓ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ଶାସକ ହୋଇପାରିବେ । ପ୍ଲେଟୋଙ୍କ ମତରେ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରଜ୍ଞା, ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷ ଓ ଆନନ୍ଦ । ଏସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରୟାସରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ବରଂ କେବଳ ସମାଜରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ । ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଉପଯୁକ୍ତ ବିକାଶ ପାଇଁ ସମାଜ ଅବଶ୍ୟକୀୟ । ଯଦି ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯଥୋଚିତ ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହୋଇପାରିବ ଯାହାଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନର

ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେବ ତେବେ ତାହାକୁ ଏକ ଆଦର୍ଶ ସମାଜ କୁହାଯିବ । ପ୍ଲେଟୋଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ଜନରାଜ୍ୟରେ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ପିଲା କୋଡିଏ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷା ପାଇବେ । ଏହାପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିମାନଙ୍କୁ ପୁନଶ୍ଚ ଦଶବର୍ଷ ଅଧ୍ୟୟନରେ ସଂପୃକ୍ତ କରାଯିବ । ଏହିପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ପଚାଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ । ପଚାଶ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବିରତ ଅଧ୍ୟୟନ ପରେ ସେମାନେ ହେବେ ଫିଲୋସଫର କିଙ୍ଗ୍ ଓ ସେହିମାନେ ରାଜ୍ୟର ଶାସନ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିବେ । ଯେଉଁମାନେ ରାଜ୍ୟର ସୁରକ୍ଷା ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିବେ ଓ ଯେଉଁମାନେ ଶାସନ ପରିଚାଳନା କରିବେ କାହାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପତ୍ତି ବା ପରିବାର ରହିବ ନାହିଁ । ସମାଜର ବୁଦ୍ଧିମାନ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଯୌନ ଆବେଗ ପୂରଣ କରିବେ । ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ମହିଳାମାନଙ୍କ ସହ ଶାରୀରିକ ସଂପର୍କ କରି ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିବେ, ତେବେ ସେହି ସନ୍ତାନମାନେ ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳିତ ଶିଶୁ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଲାଳିତ ପାଳିତ ହେବେ । ପରିବାର ଓ ସଂପତ୍ତିରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବା ଫଳରେ ରାଜ୍ୟର ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସେବା ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଦେଇପାରିବେ । ପିତ୍ରି ପରେ ପିତ୍ରି ଉନ୍ନତ ମାନର ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସୃଷ୍ଟି ହେବେ । ଶାସନ ଓ ସୁରକ୍ଷା ଦାୟିତ୍ୱ ନେଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ରାଜ୍ୟ ପୂରଣ କରିବ, କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପତ୍ତି ବା ପରିବାର ରହିବ ନାହିଁ । ପ୍ଲେଟୋଙ୍କ ଏହି ଆଦର୍ଶ ଜନରାଜ୍ୟର ପରିକଳ୍ପନା ସାଂପ୍ରତିକ ବିଚାରବୋଧରେ ଯେପରି ଅସମ୍ଭବ ସେପରି ଅସାମ୍ଭବ । ଏହାକୁ ଆଜିର ମାନବଶ୍ରେଣୀ କେବଳ ‘ୟୁଟୋପିଆ’ (utopia) କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଯୁରୋପରେ ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ଆସିବାପରେ ଗ୍ରାମୀଣ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସଭ୍ୟତା ଧୀରେ ଧୀରେ ସହରୀ ସଭ୍ୟତାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବଡ଼ ବଡ଼ ଶିକ୍ଷା କାରଖାନା ମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା ଓ ଏକ ସହରୀ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ହେଲା । ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତାର ପରିଣାମରୁ ଏକ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ପୁଂଜିପତି ଶ୍ରେଣୀର ଉଦ୍ଭବ ହେଲା ଓ ସମାଜରେ ଆର୍ଥିକ ବୈଷମ୍ୟ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ କାର୍ଲ ମାର୍କସ (୧୮୦୮-୧୮୮୩) ଙ୍କର ବିଚାରକୁ ନେଇ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସମାଜର ଏକ ସୁନ୍ଦର ପରିକଳ୍ପନା ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ମାର୍କସ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ସମାଜର ଅର୍ଥନୀତି କିପରି ପ୍ରଭାବିତ କରିଆସିଛି ତାହାର ଏକ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସମାଜରେ ସବୁ ସମୟରେ ଧନୀକ ଶ୍ରେଣୀ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରି ପୁଞ୍ଜିର ମାଲିକ ହୋଇ

ଆସିଛନ୍ତି । ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଯୋଗୁ ସମାଜର ମୁଣ୍ଡିମେୟ ଲୋକ ସକଳ ପୁଞ୍ଜିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶ୍ରେଣୀ ଅର୍ଥ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରର କ୍ଷମତାକୁ ନିଜର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ ରଖି ଜନଗଣଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରୁଛନ୍ତି । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶୋଷଣ ଯୋଗୁ ଦୁଃଖ, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ରହିଛି । ଏକ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସମାଜ ହେଲେ ସମାଜରୁ ସକଳ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଶୋଷଣ ଓ ଭେଦଭାବର ବିଲୋପ ହୋଇପାରିବ । ଏହି ଭାବନା ଅନୁଯାୟୀ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପତ୍ତି ରହିବ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ସଂପତ୍ତି, ଶିଳ୍ପ, କାରଖାନାର ମାଲିକାନା ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଖରେ ରହିବ । ଏକ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସମାଜର ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ ଯେଉଁ ଉଦ୍‌ବୃଦ୍ଧ ମୂଲ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିଛି ତାହା ମାଲିକ ପାଖକୁ ଯାଏ । ଏକ ସାମ୍ୟବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅର୍ଥର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରାଷ୍ଟ୍ର କରିବ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରଖି ସମାଜର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିବ । ସମାଜରୁ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମସ୍ତ ଶୋଷଣ, ଭେଦଭାବ ଲୋପପାଇବ । ଏକ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ଵାରା ସର୍ବହରାର ଏକଛତ୍ରବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ ଓ ସମାଜ ଏକ ସାମ୍ୟ ସମାଜରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବ । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାମ୍ୟବାଦୀ ପରିକଳ୍ପନା ଏକ ଆଦର୍ଶ ଭାବେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।

ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଯୋଜନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା ନେଇ କେତେ କେତେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବନା ମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ରାଜତନ୍ତ୍ରର ବିଲୋପ ପରଠାରୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସମାଜବାଦ ଓ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜ ନେଇ କେତେ କେତେ ଅଭିନବ ବିଚାର ଓ କଳ୍ପନାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ସମତା, ବ୍ୟକ୍ତିମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ଏ ଯୁଗର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭାବେ ଏବେ ସାର୍ବଜନୀନ ସ୍ଵୀକୃତି ମଧ୍ୟ ଲାଭ କରୁଛି । ସମାଜରେ କୌଣସି ଭେଦଭାବ ରହିବ ନାହିଁ, ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟର ଉପଯୁକ୍ତ ବିକାଶ କରିବା ପାଇଁ ପରିବେଶ ପାଇବେ, ଶିକ୍ଷା ସାର୍ବଜନୀନ ହେବ, ସମସ୍ତେ ଆଇନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମାନ ବିବେଚିତ ହେବେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାପ୍ତ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାବଲମ୍ବୀ ହୋଇ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବ ଓ ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିରାପତ୍ତା, ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଉତ୍ତରଦାୟୀ ହୋଇ ରହିବ । ଏହିସବୁ ଆଦର୍ଶ ସକଳ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରସାରିତ ହେବା ଜଣାଯାଏ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ସାର୍ବଜନୀନ ଘୋଷଣାନାମାରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ-ମୂଲ୍ୟ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ବିଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ତାହା ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ଏକ ସୁନ୍ଦର ଆଦର୍ଶ ବ୍ୟକ୍ତି କରିଥିବା ମନେହୁଏ । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ

ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଏହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ମାନ ଏକ ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣର ଚିହ୍ନ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ମନେହୁଏ ସତେ ଯେପରି ମାନବ ସମାଜ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ହାସଲକରିବାରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଚାଲିଛି ।

ଆଧୁନିକ ସଭ୍ୟତାର କେତେକ ନିକାରାତ୍ମକ ସ୍ଥିତି ସତ୍ତ୍ୱେ ନିରାପତ୍ତା, ଶାରୀରିକ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ସୁରକ୍ଷା ଓ ନାଗରିକ ଅଧିକାର ବଡ଼ ଉପଲବ୍ଧି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ସାମନ୍ତବାଦୀ ସମାଜରେ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ରହିଥିଲେ ଓ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ବା ନିରାପତ୍ତା ରହିନଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟରେ ବିଶେଷକରି ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ଏବେ ବି ଆମ ଦେଶ ପରି ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଲୋକମାନେ ସ୍ୱଳ୍ପମାନଙ୍କରେ ରୁଚୁଛନ୍ତି ଓ ନିମ୍ନମାନବୀୟ ସ୍ତରରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି । ବାଲଶ୍ରମିକ ପ୍ରଥା, ନିରକ୍ଷରତା ପରି ବ୍ୟାଧିମାନ କେତେକ ସମାଜରେ ରହିଛି । ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୋକମାନେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଓ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଆବଶ୍ୟକତାଠାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଉଛନ୍ତି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଭ୍ୟତା ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜରୁ ବୈଷମ୍ୟ, ଶୋଷଣ, ଭେଦଭାବ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିଦ୍ୱେଷର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିନାହିଁ ସଭ୍ୟତା ସ୍ୱୟଂସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ବହୁ ଅତୀତରୁ ଆଦର୍ଶ ସମାଜ ନେଇ କଳ୍ପନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସଫଳ ହୋଇ ନାହିଁ । ତେବେ ସାଂପ୍ରତି ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଓ ମାନବବାଦୀ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଚେତନାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ନେଇ ଏଥି ପାଇଁ କିଛି ଆଶାର ସଂଚାର ହେଉଛି ।

ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ

ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ସାମାଜିକ ପ୍ରାଣୀ । ସେ ସମାଜରେ ରହେ । ସାମାଜିକ ପ୍ରକୃତି ମନୁଷ୍ୟର ସହଜାତ । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟ ଶିଶୁଟି ସବୁଠାରୁ ଏକ ଅସହାୟ ପ୍ରାଣୀ । ଶିଶୁଟିଏ ବହୁ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାପା-ମା, ପରିବାର ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସହଯୋଗରେ ବଡ଼ ହୋଇଥାଏ । ଏପରିକି ବଡ଼ ହେଲାପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇରହେ । ବ୍ୟକ୍ତିର ବୁଦ୍ଧି, ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ସମାଜରେ ହିଁ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଜଣେ ଯେତେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଜ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ନିଜେ ପୂରଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ନିଜର ଶିକ୍ଷା, ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଓ ସକଳ ଆବଶ୍ୟକତାର ପୂରଣ ପାଇଁ ସେ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ନିଜର ଅସହାୟତା ଓ ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସମାଜ ଭିତରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମନୁଷ୍ୟର କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀଜୀବନରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଯାତ୍ରା ରାଜ୍ୟ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଆନ୍ତଃରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ତରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷର ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବହୁ ଆନ୍ତଃରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଂଗଠନ ମାନ ବିକଶିତ ହେବା ଏକ ଐତିହାସିକ ବାସ୍ତବତା ।

ତେବେ ବ୍ୟକ୍ତି ସହ ସମାଜର ସମ୍ବନ୍ଧ ନେଇ ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ କେତେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ମତାନୁଯାୟୀ ସମାଜ ହେଉଛି ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଏକ ସଂଗୋଷ୍ଠୀ । ପରସ୍ପରଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଚୁକ୍ତି ବା ସୋସିଆଲ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟକୁ ସମାଜ କୁହାଯାଉଛି । ପରସ୍ପରର ସହଯୋଗ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଗଠନ କରିଥିବା ସଂଗୋଷ୍ଠୀ ହେଉଛି ସମାଜ । ସମାଜରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧ କେବଳ ଯାନ୍ତ୍ରିକ । ଏକ ମେସିନରେ ବିଭିନ୍ନ ଯନ୍ତ୍ର ରହିଥାଏ । ଯନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସୁସଂଗଠିତ ଭାବେ ସଜ୍ଜାକରଣ କରିବା ଦ୍ବାରା ତାହା ଯେପରି କାର୍ଯ୍ୟକରେ, ସମାଜ ସେହିପରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ସହଯୋଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଏକ ଦ୍ବିତୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜ ଭିତରେ ଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଉଛି ଏକ

ଜୈବିକ ସଂପର୍କ । ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ସମାଜର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ ନାହିଁ ଓ ସମାଜ ବ୍ୟତୀତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଶରୀର ଭିତରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ ସଦୃଶ, ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସଂପର୍କ ରହିଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବେ ସଂଯୁକ୍ତ । ଶରୀରର ଅଙ୍ଗମାନ ଯେପରି ପରସ୍ପର ସହ ସମ୍ବନ୍ଧିତ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସମାଜ ସହ ସଂପର୍କିତ । ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜର ସଂପର୍କ ଅଙ୍ଗ ଓ ଅଙ୍ଗୀର ସଂପର୍କ ସଦୃଶ, ଓ ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗରୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ରହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏକ ତୃତୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ ସମାଜ ହେଉଛି ମୁକ୍ତ ଓ ଆତ୍ମସଚେତନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଏକ ସଂଗଠନ । ଏହି ସଂଗଠନରେ ପରସ୍ପର ସହଯୋଗରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ଏକ ସାମାଜିକ ସଭା ରହିଛି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀର ସଦସ୍ୟ । ନୀତି, ନୈତିକତା ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ହିଁ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏକ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ପରିକଳ୍ପନା କଲା ବେଳେ କେତେକ ନୈତିକ ବିଚାର ଓ ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଥାଏ । ସମାଜ କହିଲେ ନୈତିକ ପାରସ୍ପରିକତା ଓ ପରସ୍ପର ସହଯୋଗର ପ୍ରଶ୍ନ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଠିଥାଏ । କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟୟବାଦୀ ବା ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ଏହି ତୃତୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଏହି ସବୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବ୍ୟତୀତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜର ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଆଲୋଚନା କରିଥାନ୍ତି । ସମାଜ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ସାଧନ କି ? ଏକ ସାଧନକୁ ଯେକୌଣସି ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପାଇଁ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଇପାରେ । ସମାଜ ବା ସରକାର ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନକୁ ପରିଚାଳିତ, ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଓ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ଯଥାର୍ଥ କି ? ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନଧାରାକୁ ଏକ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦ୍ଵାରାଗତ ରୂପ ଦେଇହେବ କି ? ଏପରି ସମାଜ, ରାଷ୍ଟ୍ର ବା ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଏ ଯେଉଁଠି ବ୍ୟକ୍ତି-ସଭାର କୌଣସି ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରତା ନଥାଏ । ସମାଜ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ପାଳନକରି ଜୀବନଧାରାକୁ ଏକ ଦ୍ଵାରାଗତ ପରିସରରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଧ୍ୟ । ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଵାଧୀନତା ବା ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରତାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିନଥାଏ । ଏକ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ବ୍ୟକ୍ତି-ସୈନିକଟିର କିଛି ସ୍ଵାଧୀନତା ନଥାଏ, ସେ ସେନାପତି ବା ଦଳପତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ସେହିପରି ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ବା ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଶାସନଧାରାରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଵାଧୀନତା ନଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନଧାରାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ବା ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ ରଖି ପରିଚାଳିତ କରିଥାଏ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ସାଧନରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୁଏ ଓ ସେ ଏକ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ

ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରେ । ବହୁ ସମାଜରେ ଅତୀତରେ ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା ରହିଥିଲା । ଦାସମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ମାଲିକ ବା ପ୍ରଭୁମାନେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ ରଖୁଥିଲେ ଓ କିଛି ସ୍ୱାଧୀନତା ଦେଉନଥିଲେ । ଏପରିକି ଛେଳି, ମେଷ, ଗାଈ ବିକ୍ରି କଲାପରି ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ମାଲିକମାନେ ସାଧନ ଭାବରେ ବିକ୍ରି କରୁଥିଲେ । ସାମାଜିକ ଦାସତ୍ୱ ଏବେ ବି କେତେକ ସମାଜରେ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ରହିଛି । ଜନ୍ମଗତ ଜାତିଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବି ଏକ ପ୍ରକାରର ସାମାଜିକ ଦାସତ୍ୱର କିଛି ଚିହ୍ନ ଦେଇଥାଏ ।

ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସମାଜବାଦ, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ନାରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା, ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବନା ଇତ୍ୟାଦି ବିଚାରମାନ ଆସିବା ପରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ନେଇ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ସବୁ ବିଚାରାଦର୍ଶ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ପ୍ରତିଭାର ବିକାଶ ପାଇଁ ସମାଜ ପରିବେଶ ଦିଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି । ସେ କାହାଦ୍ୱାରା ଶୋଷିତ, ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଭେଦଭାବର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ ନାହିଁ । ସେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ବିକଶିତ ହେବ ଓ ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ କରାଇବ । ବ୍ୟକ୍ତି ସାଧନ ହେବ ନାହିଁ, ସେ ହେବ ସାଧ୍ୟ । ତାର ବୃତ୍ତିଗତ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପଭୋଗ କରିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନ, ସାଧ୍ୟ ଓ ନିଜ ଜୀବନଧାରାରେ ମୁକ୍ତ । ଏହି ସବୁ ଭାବନା ଓ ଆଦର୍ଶ ସତ୍ୟତାର ଜଡ଼ିତାସରେ ବହୁ ପରେ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ ପଟ୍ଟାତରେ ନାନା କାରଣ ବିଦ୍ୟମାନ । ତେବେ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ଯେ ଏହା ଏକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ମାନବବାଦ ଏକ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ଭାବେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ବିକଶିତ ହେବା ପରେ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ତାର ପ୍ରତିଫଳନ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଜୀବନ ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନକୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ମନେକରାଯାଏ । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରର ଭେଦଭାବକୁ ଅନୈତିକ, ଅମାନବିକ ଓ ଅହେତୁକ ମନେ କରାଯାଏ । ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଜାତୀୟତା, ଲିଙ୍ଗ ନିର୍ବିଶେଷରେ ମାନବବାଦ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ମୂଲ୍ୟ ଦିଏ ଓ ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଭିତରେ ସମତା ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଭାବନା ସଂଚାର କରିଥାଏ । ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ ବହୁ ବୌଦ୍ଧିକ ଧାରାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବା ଏକ ଆଧୁନିକ ଉପଲବ୍ଧି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର କେତେକ ଦାର୍ଶନିକ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଉପରେ ଏକ ଆଦର୍ଶ ସମାଜର ପରିଚିନ୍ତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ସମାଜକୁ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଆଧାରରେ ସେମାନେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥାନ୍ତି । ସମାଜର ଭୌତିକ ବିକାଶ ସହ ମାନବିକ ସଂପର୍କ ନ୍ୟାୟ ଓ ମାନବିକତା ଉପରେ ବିକଶିତ ହୋଇ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ଦରକାର । ବ୍ୟକ୍ତି-ବ୍ୟକ୍ତି, ବ୍ୟକ୍ତି-ଗୋଷ୍ଠୀ, ଗୋଷ୍ଠୀ-ଗୋଷ୍ଠୀ, ବ୍ୟକ୍ତି-ସମାଜ ଭିତରର ସକଳ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯେତେ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନ ଉପରେ ଗଢ଼ି ଉଠିବ, ସମାଜ ସେତିକି ଉନ୍ନତ ହୋଇ ପାରିବ । ଏହା ନହେଲେ ସକଳ ଭୌତିକ ପ୍ରଗତି ସତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନର ମାନ ଉନ୍ନତ ହେବ ନାହିଁ । ଭୌତିକ ପ୍ରଗତି ଯଦି ସମାଜରେ ବୈଷମ୍ୟ ଓ ଭେଦଭାବର ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହେବ ତେବେ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ କ୍ଷୟଶୀଳତା ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ମଣିଷ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରାଯୁକ୍ତିକ କୌଶଳ ହାସଲ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛି । ନୂଆ ନୂଆ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଜୀବନଧାରାରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି । ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରୁ ନାନା ମହାମାରୀ, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପରି ଦୁର୍ବିପାକ ମାନଙ୍କୁ ଦୂରକରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଗତି ହାସଲ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ସଂତ୍ରାସବାଦ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ପରି ଅମାନବିକ ଭାବନା ମାନ ସାମାଜିକ ସଂପର୍କକୁ କଳୁଷିତ କରିଚାଲିଛି । ସେହିପରି ଗୋଷ୍ଠୀ ସଂଘର୍ଷ କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ବିକାଶ ପାଇଛି ଓ ପରିଣାମତଃ ଶରଣାର୍ଥୀ ସମସ୍ୟା ମାନ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଛି । ହିଂସା, ପ୍ରତିହିଂସା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ କଳୁଷିତ କରିବାରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଥାଏ । ଏହି ସବୁ ସାମାଜିକ ପରିବେଶକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧମାନଙ୍କୁ କେତେ ଅଧିକ ମାନବିକ କରିହେବ ସେଥିପାଇଁ ମାନବ-ଦରଦା ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ କେତେ କେତେ ନୂଆ ବିଚାରର ଅବତାରଣା କରୁଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତି-ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନବୋଧକୁ କିପରି ସାର୍ବଜନୀନ କରାଯାଇ ପାରିବ ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗଭୀର ଭାବନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଉନ୍ନତ ହେଲେ ସମାଜର ନୈତିକ ପ୍ରଗତି ଯେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହେବ ଏହା ଏକ ବଡ଼ ଉପଲବ୍ଧି ।

ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ବନାମ ବ୍ୟକ୍ତି ସଭାବ

ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଓ ସବୁ କାଳଖଣ୍ଡରେ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ନାନା ସମସ୍ୟା ଓ ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଆସିଛି । ଆଞ୍ଚଳିକ ସ୍ତରରେ ହେଉ, ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ତରରେ ହେଉ ବା ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହେଉ ସର୍ବଦା କିଛି ସମସ୍ୟା ଓ ମନ୍ଦ ବା ଇତିଲ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇରହିଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହୁଏତ ପରିମାଣାତ୍ମକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି, ହେଲେ ସମାଜ କେବେ ସମସ୍ୟାମୁକ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ସକଳ ମାନବିକ ସମସ୍ୟା ମାନଙ୍କୁ ଏକ ମାନବଶ୍ରେଣୀରେ ଦୁଇଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । କେତେକ ସମସ୍ୟା ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ଯୋଗୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଥାଏ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ସମସ୍ୟା ସାମାଜିକ କାରଣରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ, ରୋଗ, ମହାମାରୀ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ଉପରେ ମନୁଷ୍ୟର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନଥାଏ । ତେବେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯୋଗୁ ମଣିଷ ସେ ସବୁକୁ କେତେକାଂଶରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲାଣି । ଅନେକ ରୋଗମାନଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା କରିବାର ଜ୍ଞାନ ଆସିଲାଣି । ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ପରେ ଲୋକମାନଙ୍କର କଷ୍ଟ ଅଧିକ ନହେବାକୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବା ଉଦ୍ଧାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲାଣି । ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷ ନିଜର ଜ୍ଞାନ ଯୋଗୁଁ ଓ ଗମନାଗମନରେ ପ୍ରଭୂତ ଉନ୍ନତି ସାଧନ ଯୋଗୁଁ ଏବେ ଏତେ ଅସହାୟ ମନେ କରୁନାହିଁ, ଯାହା ଗୋଟିଏ ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ସେ କରୁଥିଲା । ଅତୀତରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ ଜନିତ କାରଣରେ ମଣିଷ ଅସହାୟ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲା । ତେବେ ପ୍ରାକୃତିକ ସଙ୍କଟ ବାହାରେ ଆହୁରି ନାନା ସମସ୍ୟା ମଣିଷ ସମାଜରେ ରହିଛି । ଏସବୁ ହେଉଛି ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା । ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ମାନ ସ୍ବତଃ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନଥାଏ । ଏସବୁ ସମସ୍ୟା ପଶ୍ଚାତରେ ମଣିଷର ହାତ ବା ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଥାଏ । ମଣିଷ ହିଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଆସିଛି । ଯୁଦ୍ଧ, ନାନା ବିଭୀଷିକା, ଶୋଷଣ, ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର, ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, ହିଂସା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ପରି ନାନା ସମସ୍ୟା ମନୁଷ୍ୟ ହିଁ ସୃଷ୍ଟିକରେ । ଯେତେ ସବୁ ମାନବୀୟ ସଂକଟ ସମାଜରେ ରହିଛି ସେସବୁ ମନୁଷ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଆସିଛି । ନିଜର କ୍ଷମତା, ପଦବୀ, ବିଳାସ, ପାଶବିକ ତୃପ୍ତି, ଅହଂକାର ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଶକ୍ତିର ଅପଚୟ କରି ଅନ୍ୟକୁ ଶୋଷଣ କରେ ଓ ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖର

କାରଣ ହୁଏ । ଏହିପରି ବହୁବିଧ କାରଣରୁ ସମାଜରେ ସଂଘର୍ଷ, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ଅଶାନ୍ତି, ଅତ୍ୟାଚାର ଲାଗିରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ସକଳ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦାରତା, ସହିଷ୍ଣୁତା, ପ୍ରୀତିଭାବ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏସବୁ ଗୁଣର ବିକାଶ ହୋଇ ଏସବୁ ଯଦି ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତି ଚରିତ୍ରରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇପାରନ୍ତା ତେବେ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରୁ ବହୁ ସମସ୍ୟାର ପରିସମାପ୍ତି ହୋଇପାରନ୍ତା । ସକଳ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯଦି ପ୍ରେମ, ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ଓ ସହନଶୀଳତା ଆଧାରରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇପାରନ୍ତା ତେବେ ପୃଥିବୀ ଆଦର୍ଶ ଜନରାଜ୍ୟରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇପାରନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ପରିତାପର ବିଷୟ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ସତ୍ୟତା ଯେତେବେଳେ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରେ ଥିଲା ଓ ସଂପ୍ରତି ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଏକ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ରହିଛେ ଏହି ଉଭୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବ ଓ ଚରିତ୍ରରେ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନାହିଁ । ହିଂସା, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା, ଶୋଷଣ ଇତ୍ୟାଦି ଅତୀତରେ ଯେପରି ଥିଲା ଏବେ ବି ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ରହିଆସିଛି । ଆମ ଚରିତ୍ରରେ ସେପରି ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । ଆମର ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରାଯୁକ୍ତିକ କୌଶଳ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ଉନ୍ନତି ହୋଇଛି ତେବେ ଆମ ସ୍ୱଭାବ ଓ ମାନସିକତାରେ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । ଏହା ମାନବୀୟ ସ୍ୱଭାବର ଏକ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳତା ।

ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ମନୁଷ୍ୟ-ସୃଷ୍ଟି ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବଳତା ଓ ନିର୍ବୋଧତା । ପଶୁ ଭିତରେ ଯେପରି ପ୍ରକୃତି ରହିଛି ମନୁଷ୍ୟଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପ୍ରକୃତି ରହିଛି । ତେବେ ପଶୁ ଚିନ୍ତାକରେ ନାହିଁ, ସେ କେବଳ ପ୍ରକୃତିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରେ କାରଣ ସେ ବୁଦ୍ଧିର ଅଧିକାରୀ । ତେବେ ବୁଦ୍ଧି ଏକ ସାଧନ ଯାହା ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିନିଯୋଗ ହୋଇପାରେ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଆବେଗ ଓ ପ୍ରକୃତି ରହିଛି । ସେହି ପ୍ରକୃତି ଉନ୍ନତ ଓ ସାମାଜିକ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବା ଅସାମାଜିକ ହୋଇପାରେ । ନୈତିକତା, ପାରିବାରିକ ସଂସ୍କାର, ଶିକ୍ଷା, ସାମାଜିକ ସଚେତନତା ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାକୃତିକ ସ୍ତର ଉନ୍ନତ, ରୁଚିଶୀଳ ଓ ସଂସ୍କାରିତ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବା କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବତଃ ମନ୍ଦ ରୁଚି ଓ ପାଶବିକ ପ୍ରକୃତି ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ଉନ୍ନତ, ରୁଚିଶୀଳ ଓ ସାମାଜିକ ପ୍ରକୃତି ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ନାନା ଭାବରେ ପ୍ରୟାସ ହୋଇପାରେ । ସେହିପରି ସ୍କୁଲ ବିଶେଷରେ କେତେକ ଅଜ୍ଞତା ଜନିତ କାରଣରୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଭାବାବେଗ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ବା ଘୃଣା

ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ସମାଜରେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଧାର୍ମିକ ଆବେଗ ଓ ଭାବପ୍ରବଣ ଜନିତ କାରଣରୁ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷର ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ନିଜ ଧର୍ମ, ରାଷ୍ଟ୍ର, ଜାତି ବା ଭାଷା ଆଧାରରେ ନିଜର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ପୋଷଣ କରନ୍ତି ଓ ନିଜ ପରିଚୟ ବାହାରେ ଥିବା ଜନଗଣଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷର ଭାବାବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଆମ ସଂସାରରେ କେତେ କେତେ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଘୃଣାର ମାନସିକତା ରହିଛି । ବିଶେଷ କରି ଧର୍ମ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରାତ୍ମତାକୁ ଆଧାର କରି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ବିଭାଜିତ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ସାମାଜିକ ବିଭାଜନ ଯୋଗୁ କେତେ କେତେ ହିଂସା, ଯୁଦ୍ଧ ଓ ରକ୍ତପାତ ଇତିହାସରେ ଘଟିଯାଇଛି । ଯେତେବେଳେ ଆମର ବିଶ୍ୱାସ ସକଳ ସତ୍ୟ ବା ତଥ୍ୟଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ନ ହୋଇ ଭାବାବେଗଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୁଏ ତାହା ବହୁ ସମୟରେ ବିଦ୍ୱେଷର ମନୋଭାବ ଆଣେ । ବିଦ୍ୱେଷରୁ ଘୃଣା, ହିଂସା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ମନୋଭାବ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରାଚୀର ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱଭାବରେ ଓ ମାନସିକତାରେ ବନ୍ଧମୁଳ ହୋଇଯାଏ ତାହା ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରୁ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଓ ମାନବିକତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥାଏ । ଏହି ସବୁର ପରିଣାମରୁ ସଂତ୍ରାସବାଦ, ଉଗ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରତିହିଂସାର ମନୋଭାବ ଆସିଥାଏ । ଏହାହିଁ ମାନବିକ ପ୍ରକୃତିର ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳତା । ଏହିପରି ନାନା କାରଣରୁ ମଣିଷ ସତ୍ୟତାରେ ସର୍ବଦା ଯୁଦ୍ଧ, ହିଂସା, ପ୍ରତିହିଂସାର ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ଅତ୍ୟାଚାର ହୋଇଛି, ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦିଆଯାଇଛି ଓ ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଶୋଷଣକୁ ଧର୍ମ ଓ ପରଂପରା ନାମରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି ।

ଅତୀତରେ ପୃଥିବୀ ବହୁବାର ରକ୍ତରଂଜିତ ହୋଇଛି ଓ ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ବିଶାଳ ପ୍ରାଚୀର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବସ୍ତୁତଃ ବାହ୍ୟିକ ସ୍ତରରେ ଯେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର ସ୍ୱଭାବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିନାହିଁ । ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ କେତେ କେତେ ସଂଗ୍ରାମ ଓ ବିପ୍ଳବ ହୋଇଛି, ତେବେ ଏସବୁଦ୍ୱାରା ବାହ୍ୟିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତରାତ୍ମାରେ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । ଏକଛତ୍ରବାଦରୁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରଚଳନ ପାଇଁ, ପୂଞ୍ଜିବାଦରୁ ସମାଜବାଦ ପାଇଁ, ମହିଳାମାନଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ପାଇଁ ଅତୀତରେ କେତେ କେତେ ସଂଗ୍ରାମ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେହିପରି ସାମାଜିକ ଦାସତ୍ୱର ବିଲୋପ ପାଇଁ, ମହିଳାମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ପାଇଁ ଓ ସାଧାରଣ ମଣିଷର ମାନବିକ ଅଧିକାର ପାଇଁ ଅତୀତରେ କେତେ କେତେ ସଂଗ୍ରାମ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ।

ଏହି ସବୁ ସଂଗ୍ରାମ ବା ବିପ୍ଳବ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ କେତେକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଢ଼ାଞ୍ଚାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି । ତେବେ ମଣିଷର ମାନସିକତା ଓ ଅନ୍ତରାତ୍ମାରେ ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇନାହିଁ । କେତେ କେତେ ସବୁ ମୁକ୍ତିର କେତେ ବାଟ ଦେଖାଇଛନ୍ତି, ତେବେ ସେସବୁ ଧାର୍ମିକ ଆବେଗରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ଏକ ଶୁଦ୍ଧ ମାନବିକ ସଂବନ୍ଧ ଆଧାରରେ ଆମର ସମସ୍ତ ସଂପର୍କକୁ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ ହୋଇନାହିଁ । ଧର୍ମ, ରାଷ୍ଟ୍ରାୟତା ଇତ୍ୟାଦି ଭାବନା ଏବେ ବି ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରସ୍ପରର ଶତ୍ରୁ କରିରଖିଛି । ସୁତରାଂ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଅନ୍ତରାତ୍ମାରେ ଓ ଆମ ଜୀବନବୋଧରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସି ନାହିଁ । ବାହାରର ଢ଼ାଞ୍ଚାଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅପେକ୍ଷା ମାନସିକତା ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସ୍ତରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯିବା ଦରକାର । ମାନସିକତାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ସମାଜରୁ ଅନେକ କାଳୀନା ଦୂର ହୋଇପାରିବ । କୌଣସି ଏକ ବିପ୍ଳବ ପ୍ରଥମେ ଜନମାନସରେ ଏକ ହିଂସାର ପରିବେଶ ଆଣିଥାଏ । ତେବେ ସକଳ ହିଂସାକୁ ପରିହାର ବା ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ ନକରିବା ଦ୍ୱାରା ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିପାରେ ନାହିଁ । ମାନସିକତାରେ ଓ ଅନ୍ତରାତ୍ମାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲେ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ତରରେ ନୂଆ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭ ହେବ ।

ସୁଖ ବନାମ ସଂପନ୍ନତା

ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନରେ ଦୁଇଟି ଜିନିଷ କାମନା କରନ୍ତି । ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି ସୁଖ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟଟି ସୁଖକର ଜୀବନ ପାଇଁ ସଂପନ୍ନତା । ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ପାଇଁ ଜଣେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ବା ସଂପନ୍ନ ହେବା ଦରକାର । ଯଦି ଜଣେ ଜୀବନ ସାରା ଅଭାବ, ଅନାଟନ ଭିତରେ ରହେ ଓ ନିଜର ବା ପରିବାରର ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବାରେ ଅସଫଳ ହେଉଥାଏ ତେବେ ସେ ଯେ ସଂପନ୍ନ ନୁହଁ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ଆବଶ୍ୟକ ଅର୍ଥନୀତିରେ କୁହାଯାଏ ଯେ ମଣିଷର ଆବଶ୍ୟକତାର ସୀମା ନଥାଏ । କିଛି ଆବଶ୍ୟକତାର ପୂରଣ ପରେ ଅନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ତେବେ ଏକ ସାଧାରଣ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବା ପାଇଁ ଜଣେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହୋଇଥିବା ଦରକାର । ହୁଏତ ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ନଥାଏ, କାରଣ ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବିଳାସ ଭିତରକୁ ନିଏ । ଆବଶ୍ୟକତା, ସଂପନ୍ନତା ଓ ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟତା ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ । ତେବେ ଏସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତିର ସୂଚନା ଦିଏ । ଏହା ଯେତେବେଳେ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ବା ରାଷ୍ଟ୍ର ସ୍ତରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ, କୁହାଯାଏ ଯେ ଏକ ସମୂହର ସଂପନ୍ନତା ଥାଇପାରେ ବା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଥାଇପାରେ । ଆର୍ଥିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ତିନି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିକଶିତ, ସେମାନେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ-ରାଷ୍ଟ୍ର । ଏକଦା ସମାଜବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ହେଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱ-ରାଷ୍ଟ୍ର । ତେବେ ଯେଉଁ ଦେଶମାନେ ବିକାଶଶୀଳ ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟରେ ରହିଛନ୍ତି ଅଥଚ ବିକଶିତ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି ସେମାନେ ହେଲେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ-ରାଷ୍ଟ୍ର । ଆମ ଦେଶ ପରି ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଛି ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ -ରାଷ୍ଟ୍ର । ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ-ରାଷ୍ଟ୍ର ସମୂହରେ ବହୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ପାଖରେ ସଂପନ୍ନତା ନାହିଁ ବା ସେମାନେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସୀମାରେଖା ତଳେ ରହିଛନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ଭାରତୀୟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଲୋକ ବିପିଏଲ୍ ସ୍ତରରେ ରହିଛନ୍ତି । ସରକାର କେଉଁ ଲୋକମାନେ ବିପିଏଲ୍ ଶ୍ରେଣୀରେ ଯିବେ ତାର ଏକ ମାନଦଣ୍ଡ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି ଓ ସେହି ମାନଦଣ୍ଡ ଅନୁସାରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତିକୁ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରାଯାଇଥାଏ ।

ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ବିପିଏଲ୍ ଶ୍ରେଣୀରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚୟ ସଂପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ଯେଉଁ ପରିବାରମାନେ ସଂପନ୍ନ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଲୋକମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣର ମାନ କିଛିଟା ଉନ୍ନତ ସେମାନେ ସମାଜର ସାଧାରଣତଃ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଜନତା । ତେବେ ଏକ ମୁଷିମେୟ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ଆୟକର ଦେଉଥିବା, ବହୁ ଅର୍ଥ ଦେଇ ନିଜର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ନାମୀ ଦାମୀ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ପଢ଼ାଉଥିବା, ବଡ଼ ବଡ଼ ଚିକିତ୍ସାଳୟରେ ଅର୍ଥ ବିନିମୟରେ ପରିବାର ଲୋକଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା କରିପାରୁଥିବା, ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଇନ୍‌ସୁରାନ୍‌ସ କରି ତାର ସୁଯୋଗ ନେଉଥିବା, ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଦାମିକା ବା ଉନ୍ନତମାନର ଗାଡ଼ି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଓ ମୋଟ ଉପରେ ଆର୍ଥିକ ନିରାପତ୍ତା ଉପଭୋଗ କରୁଥିବା ଲୋକମାନେ ହେଲେ ଏକ ସଂପନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ । ହୁଏତ ଏହି ସଂପନ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ରହିବା କୁହାଯାଏ । ଅର୍ଥନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବିପିଏଲ୍ (ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସୀମାରେଖା ତଳେ), ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ, ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ, ଉଚ୍ଚ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ, ଧନୀକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଇତ୍ୟାଦି ଭାବରେ ଶ୍ରେଣୀକରଣ କରାଯାଇପାରେ ।

ବ୍ୟକ୍ତି ବା ପରିବାର ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀ ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ସବୁ ଲୋକ କିଛି ସୁଖ ଚାହାନ୍ତି । ସୁଖ ଚାହିଁବା ଏକ ମାନବୀୟ ପ୍ରକୃତି । ବ୍ୟକ୍ତି ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ସୁଖ, ଶାନ୍ତିରେ ରହିବାକୁ ଚାହେଁ । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସୁଖ ଓ ସଂପନ୍ନତା ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । କେତେକ ପରିବାରରେ ସଂପନ୍ନତା ରହିଛି, ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି, କିନ୍ତୁ ସୁଖକର ପରିବେଶ ନାହିଁ । ପତି ପତ୍ନୀଙ୍କ ଭିତରେ ଭୟଙ୍କର ଅଶାନ୍ତି ଲାଗିରହିଛି । ସେମାନେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଲଗା ରହିଛନ୍ତି, ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ ଆଣି କେସ୍ ଲଢ଼ୁଛନ୍ତି ଓ ପରସ୍ପରର ଶତ୍ରୁ ପାଲଟିଛନ୍ତି । ପିଲାମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ହେଉଛି, ହେଲେ ସେମାନେ ବାପା-ମାଙ୍କର ଅଶାନ୍ତିରୁ ଅନେକ ସ୍ନେହ ଶ୍ରଦ୍ଧାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଉଛନ୍ତି । ଏପରିକି ପିଲାମାନେ ମାନସିକ ଉତ୍ତେଜନା ଭିତରେ ରହୁଛନ୍ତି । ଏପରି କେତେ କେତେ ପରିବାରର କାହାଣୀ ଆମେ ସମାଜରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥାଏ । ତେବେ ସମାଜରେ କେତେ ପରିବାର ରହିଛି, ଯେଉଁ ମାନଙ୍କର ଆଦୌ ସଂପନ୍ନତା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ପରସ୍ପର ଭିତରେ ସ୍ନେହ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଛି । ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଭିତରେ ଥାଇ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସମର୍ପିତ ରହିଛନ୍ତି । ପିଲାମାନଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ନେଇ ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପତି ପତ୍ନୀ

ଯେକୌଣସି ତ୍ୟାଗ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ବୃଦ୍ଧ ପିତା ମାତାଙ୍କ ମନରେ କେବେ କଷ୍ଟ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପରସ୍ପରର ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ସମଭାଗୀ ହୋଇ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ପରିବାରର ବିଶେଷ ସଂପନ୍ନତା ନଥାଇ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସୁଖରେ ରହିଛନ୍ତି । ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ବରେ ଆମେ ଏହିପରି ବହୁ ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାର ଦେଖେ । ଅବଶ୍ୟ ଏପରି ପରିବାର ସମାଜରେ ରହିଛନ୍ତି ଯେଉଁଠି ସଂପନ୍ନତା ନାହିଁ କି ସୁଖ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ପରିବାରରେ ବହୁ ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ରହିଛି । ଏ ସତ୍ତ୍ବେ ସ୍ବାମୀ ନିଶା ସେବନ କରନ୍ତି, ଘରେ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଖରାପ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାନ୍ତି । ପିଲାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ନେଇ କୌଣସି ସ୍ବପ୍ନ ବା ସଂପୃକ୍ତି ରଖନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି ମଧ୍ୟ ପରିବାର ଦେଖାଯାନ୍ତି ଯେଉଁଠି ପିଲାମାନେ ଅନିୟନ୍ତ୍ରିତ ଓ ଅବାଧ୍ୟ । ଏପରିକି ପିଲାମାନେ ପାରିବାରିକ କାରଣରୁ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଭାବରୁ ବିଭିନ୍ନ ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଂପୃକ୍ତ । ଏହିପରି ପରିବାରରେ ନା ସଂପନ୍ନତା ରହିଛି ନା ସୁଖ ରହିଛି । ତେବେ ଯେଉଁ ପରିବାର ମାନଙ୍କରେ ସଂପନ୍ନତା ରହିଛି ଓ ତା ସହିତ ସୁଖ ଶାନ୍ତି ରହିଛି ତାହାର ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ଭବତଃ କମ୍ । ସୁଖ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ କେତେକ ନୈତିକ ଭାବନା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ମନୋଭାବ । ସାଧୁତା, ସୌଜନ୍ୟତା, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଓ ସହଭାଗିତା ଯଦି ପାରିବାରିକ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ ହୁଏ, ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ଶାନ୍ତି ରହିପାରେ । ତେବେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ତ୍ୟାଗର ମନୋଭାବ ପରିବାରର ସଂସ୍କାର ହେଲେ ତାହା ପିଲାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ପରିବାର ସ୍ତରରୁ ପିଲାମାନେ ସଂସ୍କାରର ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ନାଗରିକ ଶୃଙ୍ଖଳାବୋଧ, ସୌଜନ୍ୟ, ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ ଶିକ୍ଷା ଦେବାରେ ପରିବାର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଥାଏ ।

ଆମ ଦେଶପରି ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କରେ ଏହି ଶହେ ବର୍ଷ ଭିତରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଆମ ଦେଶରେ ଗ୍ରାମୀଣ ସଂସ୍କୃତି ଦୃଢ଼ ରହିଥିଲା, ସହର ନଗର ଖୁବ୍ କମ୍ ଥିଲା । ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନ ଧାରାରେ କୃଷି-ଅର୍ଥନୀତି ମୁଖ୍ୟ ସ୍ଥାନ ନେଇଥିଲା ଓ ପରସ୍ପର ନିର୍ଭରଶୀଳ କୌଳିକ ବୃତ୍ତିମାନ ରହିଥିଲା । ଏକ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନଧାରାରେ ପାରିବାରିକ ବନ୍ଧନ ଓ ପାରସ୍ପରିକତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ ଥିଲା । ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନଧାରାରେ ଅନେକ କୁସଂସ୍କାର, ଜାତିଗତ ଭେଦଭାବ ଓ ନିରକ୍ଷରତା ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ଥିଲା । ଏ ସତ୍ତ୍ବେ ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନଧାରାରେ ଶାନ୍ତି, ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଓ କେତେକ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇ ରହିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେହି ସ୍ଥିତିରେ ଏବେ ବହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଯାଇଛି । ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏକ ଅବାରିତ ଧାରା । ବିଶେଷକରି

ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ପ୍ରଭାବରୁ ସହରମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓ ଏବେ ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି କେତେକ ସୁବିଧା ପାଇଁ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ସହରରେ ରହିବାକୁ ଯଥାର୍ଥ ମନେକରୁଛନ୍ତି । ସେହିପରି ପୂର୍ବର ଯୌଥ ପରିବାର ଭାବନାର ବିଲୟ ଘଟୁଛି । ବୃଦ୍ଧ ଅନେକ୍ଷଣରେ ପିଲାମାନେ ଦୂର ଦୂରାନ୍ତରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି ଓ ପରିସ୍ଥିତି କ୍ରମେ ପାରିବାରିକ ବନ୍ଧନ ଶିଥିଳ ହୋଇଯାଉଛି । ବିଭିନ୍ନ ପରିବାରରେ ସଂପନ୍ନତା ବେଶ୍ ବୃଦ୍ଧିପାଇଛି, ତେବେ ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତା ପିଲାମାନଙ୍କ ସାମ୍ମିଧ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ କିଛି ନୈରାଶ୍ୟକୁ ସାମ୍ନା କରୁଛନ୍ତି । ଏପରିକି ପରିସ୍ଥିତି କ୍ରମେ ବୟସ୍କ ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତି କିଛିଟା ଦୁର୍ବିସହ ହେଉଛି । ଆଜିର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସଂପନ୍ନତା ଅଧିକ ରହିଛି, ତା ସହ କେତେକ ପରିବାରରେ ଅସହାୟତା ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧିପାଇଛି । ଏହି ଅସହାୟତା ଜନିତ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ବ୍ୟାହତ ହେଉଛି ।

ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ବୟସ୍କ ନାଗରିକମାନଙ୍କର ସୁଖ ଓ ଯନ୍ ପାଇଁ ଯେପରି ବୃଦ୍ଧାଶ୍ରମ ବା ଓଲଟ ଏଜ୍ ହୋମ ମାନ ରହିଛି ଆମ ଦେଶରେ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ ବିକଶିତ ହୋଇନାହିଁ । ପାରଂପରିକ ସମାଜ ଓ ଆଧୁନିକ ପରିସ୍ଥିତିର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଆମେ ରହିଛେ । ଏକ ଅବସ୍ଥାନ୍ତର ସ୍ଥିତି ଆମ ପାଇଁ କିଛି ନୈରାଶ୍ୟର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରୁଛି ।

କ୍ରମୋନ୍ମୁତି ପଥରେ ...

ସଭ୍ୟତା ଯେତେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଛି ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ବିକାଶ ନେଇ ସେତିକି ସଚେତନତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଦୁଇ ଡିନି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ସାମାଜିକ ସଚେତନତାର ସ୍ତର ନିମ୍ନଗାମୀ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ, ହିଂସା, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ, ସାମନ୍ତବାଦ, ନାନା ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ ସବୁ ସମାଜରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ରାଜତନ୍ତ୍ର, ଏକଛତ୍ରବାଦ ସେତେବେଳର ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍କୃତି ଥିଲା । ମହିଳା ବା ଶିଶୁ ଅଧିକାର ନେଇ କୌଣସି ଭାବନା ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟକୁ ଆସିନଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ କେତେ କେତେ ପ୍ରକାରର ବର୍ବରତା ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମାନ ରହିଥିଲା । ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ରୋଗ ଓ ମହାମାରୀ ଯୋଗୁ ଜୀବନ ନିରାପଦବିହୀନ ମନେ ହେଉଥିଲା । ଲୋକମାନଙ୍କର ଆୟୁ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ ଥିଲା ଓ ୧୮୦୦ ମସିହାରେ ପୃଥିବୀରେ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ମାତ୍ର ଏକ ଶହ କୋଟି ଭିତରେ ଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ନିରକ୍ଷରତା ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଥିଲା । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛପା ବହି ଖଣ୍ଡିଏ ଦୁଷ୍ଟାପ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଥିଲା । ଗମନାଗମନର କିଛି ସୁଯୋଗ ନଥିଲା । ସ୍ଥଳପଥରେ ଶଗଡ଼, ଘୋଡ଼ା ବା ହାତୀ ପିଠିରେ ବସି ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଦୂରସ୍ଥାନକୁ ମଣିଷ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲା । ଜୀବନ ନିରାପଦବିହୀନ ରହିଥିବା ଯୋଗୁଁ ସବୁ ସ୍ତରରେ ଆସନ୍ନ ବିପଦ ନେଇ ଭୟ ଓ ଆଶଙ୍କା ରହିଥିଲା । କୌଣସି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଣିଷ ଅସହାୟ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ଥିଲା । ଜୀବନର ଘନଘଟା, ପ୍ରାକୃତିକ ବିପଦ, ରୋଗ ମହାମାରୀ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଦୈବାଦଣ୍ଡ, ଈଶ୍ୱରୀୟ କୋପର ପରିଣାମ, ମାନବୀୟ ପାପର ପରିଣତି ଇତ୍ୟାଦି ବୋଲି ସେ ସମୟର ବିଚାର ଥିଲା । ସବୁ କିଛି ଅଦୃଷ୍ଟର ପରିଣାମ, ଭାଗ୍ୟଫଳ ଇତ୍ୟାଦି ବୋଲି ମଣିଷ ବୁଝିଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଓ ଜ୍ଞାନଦୀପ୍ତିର ଯୁଗ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶର ଇତିହାସରେ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଅଢେଇଶହ ବର୍ଷଧରି ଧାର ମନ୍ଦୁର ଗତିରେ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ବହୁ ସ୍ତରରେ ତୁମୁଲ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ କଲା । ଯୁଗ ଯୁଗର ବିଶ୍ୱାସ, ପରଂପରା, ବ୍ୟବସ୍ଥା, ସାମାଜିକ ପ୍ରଥାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ

ହେଲା । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରୁ ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ରକୃତି, ପୃଥିବୀ ଓ ପରିବେଶ ନେଇ ମଣିଷର ଯାହା ସବୁ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ସେଥିରେ ତୁମୁଲ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ସବୁ ସତ୍ୟତାରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା ଯେ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ, ପ୍ରାଣୀଜଗତ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ଇଶ୍ୱରଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଇଶ୍ୱର ହିଁ ହେଉଛନ୍ତି ସବୁକିଛିର ପ୍ରସ୍ତା, ପାଳନକର୍ତ୍ତା ଓ ସଂହର୍ତ୍ତା । ବଢ଼ିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ଓ ଧର୍ମରେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ଭାବନା ରହିଥିଲା । ଇଶ୍ୱରଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିସତ୍ତା ରହିଛି, ସେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ; ତେବେ ସେ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, ସର୍ବବିଦ୍ୟମାନ, ସର୍ବଜ୍ଞ ଓ କରୁଣାମୟ । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ ଓ ଗବେଷଣାରୁ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର କେହି ପ୍ରସ୍ତା ନାହାନ୍ତି । ଶହ ଶହ କୋଟି ବର୍ଷର କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ଓ କେତେ କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପୃଥିବୀ ଆଜିର ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିଛି । ଜୀବଜଗତ ଓ ମନୁଷ୍ୟ କୋଟି କୋଟି ବର୍ଷର ଜୈବିକ ବିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଓ ନାନା ସ୍ତର ଦେଇ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଯେଉଁ ସବୁ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ମାନ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି ଏହା କୌଣସି ଅତୀତ୍ରିୟ ପାରଲୌକିକ ଶକ୍ତିର ପ୍ରକୋପରୁ ସୃଷ୍ଟି ହେଉ ନାହିଁ । ଏହା ପ୍ରକୃତରେ କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ସଂଘଟିତ ହେଉଛି । ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ରୋଗ, ମହାମାରୀ ଇତ୍ୟାଦି କୌଣସି ଦୈବାଦଣ୍ଡ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏସବୁ ବିଭିନ୍ନ ରୋଗଜୀବାଣୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣରୁ ଉଦ୍ଭବ ହେଉଛି । ଏସବୁ ନେଇ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ନାନା ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ବିଭିନ୍ନ ରୋଗମାନଙ୍କର କାରଣ ଓ ଚିକିତ୍ସା ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇପାରିଲାଣି । ଏହି ଶହେବର୍ଷ ଭିତରେ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇଛି ତାହା ସତ୍ୟତାର ଜତିହାସରେ ବେଶ୍ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଜଟିଳରୁ ଜଟିଳତର ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର, ବିଭିନ୍ନ ମହାମାରୀ ମାନଙ୍କର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତିରୋପଣ, କୃତ୍ରିମ ପ୍ରଜନନ ଇତ୍ୟାଦି ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ଚମକ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ସେହିପରି ଶହେ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ତଳର ପୃଥିବୀରେ ଉକ୍ତ ଖାଦ୍ୟଭାବର ପରିସ୍ଥିତି ରହିଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଦେଖା ଦେଉଥିଲା ଓ କୌଣସି ବର୍ଷ ବନ୍ୟା ବା ମରୁଡ଼ି ଜନିତ କାରଣରୁ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ଲୋକମାନେ ଅସହାୟ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା । ଯାତାୟତର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ ଏହା ଘଟୁଥିଲା ଓ ଗଣମୃତ୍ୟୁ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ନିଜ୍ଜଳ ବାସ୍ତବତା ଥିଲା ।

ଏସବୁ ସହିତ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ବା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ପ୍ରସାର ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧର ଭୟ ସର୍ବଦା ରହିଥିଲା । ନାନା ପ୍ରକାର ହିଂସା, ବର୍ବରତା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ନିଷ୍ଠୁରତାର କାହାଣୀ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସକୁ କଳଙ୍କିତ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏପରିକି ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ, ଗଣମୃତ୍ୟୁ ଓ କୁରତାର ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ମିଳିଥାଏ ତାହାର କାହାଣୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାନ୍ତକ ମନେହୁଏ । ଅତୀତରେ ଧର୍ମଭାବନାକୁ ନେଇ ପୃଥକ୍ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଭୟାନକ ଯୁଦ୍ଧର କାହାଣୀ ଇତିହାସରେ ରହିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଭିତରେ କେତେ କେତେ ନୀତିବାଣୀର ବାର୍ତ୍ତା ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନାନା କାରଣରୁ କେତେ ବିଦ୍ୱେଷ, ଘୃଣା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଲାଗିରହିବା ଆମ ଅଜ୍ଞତା ଓ ଅମାନବିକତାର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନକରେ ।

ପୁନଶ୍ଚ ଆମ ସଂସାରରେ କେତେ କେତେ ଭେଦଭାବ ରହିବା ମାନବୀୟ ଅବିବେକିତାର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ସତ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ କାଳରୁ ସମ୍ଭବତଃ ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧାରାରେ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ରହିଆସିଛି । ରଙ୍ଗଗତ ଭେଦଭାବକୁ ନେଇ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକମାନେ ଅସହାୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦାସତ୍ୱର ବେଡି ପିନ୍ଧାଇଛନ୍ତି । କେତେକ ଦେଶରେ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା ପରି ଜନ୍ମନ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ରହିଆସିଛି । ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକ ନିଜର ଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଯୋଗୁ ନିଜ ସମାଜର ଅନ୍ୟ ଅସହାୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ କରିରଖିଛନ୍ତି ଓ ଶୋଷଣ କରିଆସିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ମହିଳା ମାନଙ୍କୁ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ନ୍ୟୁନ କରାଯାଇଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ମାନବିକ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଇ ବିଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଶୋଷଣ କରାଯାଇ ଆସିଛି । ଧର୍ମୀୟ ପରିଭାଷାରେ ମଣିଷକୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସନ୍ତାନ କହି ଦେବତ୍ୱର ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବାସ୍ତବପକ୍ଷେ ନାନା ଧାର୍ମିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କାରଣରୁ ବହୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ନାନା ସ୍ତରରେ ନ୍ୟୁନକରି ରଖାଯାଇଛି ।

ତେବେ ଏହି ସବୁ ସାମାଜିକ ମନ୍ଦ ବା ସୋପିଆଲ ଇଭିଲ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାମାଜିକ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲାଣି । ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ, ପ୍ରଯୁକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ କେତେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଆଦର୍ଶବୋଧର ପ୍ରସାର, ମାନବବାଦୀ ଚେତନାର ସାର୍ବଜନୀନ ବିକାଶ, ମାନବିକ ଅଧିକାରର ବିଶ୍ୱଘୋଷଣା ଓ ବହୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସେବା ସଂଗଠନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା କହିବାକୁ ହେବ । ଆମ ସଂସାରରେ ଓ କେତେକ ସମାଜରେ ନାନା ସୋପିଆଲ ଇଭିଲ ବା

କେତେ କେତେ ମନ୍ଦର ପରିବେଶ ରହିଥିଲେ ବି ଅନ୍ତତଃ ଚିନ୍ତାଚେତନାରେ ମହତ୍ତର ଆଦର୍ଶ ଓ ମାନବବାଦୀ ଭାବଧାରାର ଯେଉଁ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତାହାର ଯେ ଏକ ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ । ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଆମ ଜୀବନଧାରାକୁ ଉନ୍ନତ ଓ ସୁଖକର ପରିବେଶ ଆଣିବାର ଅବକାଶ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛି । ଏହା ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନ ବିଶ୍ୱରେ ସେବା ଓ ଏକତ୍ୱବୋଧର ଭାବନା ବିକାଶ ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏତଦ୍ୱ୍ୟତୀତ ସମସ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ର ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ଯୋଜନା ଓ ବିକାଶ ପାଇଁ ନିରନ୍ତର ପ୍ରୟାସ କରୁଛନ୍ତି । ଏସବୁ ସତ୍ୟତାର ସକାରାତ୍ମକ ବିକାଶ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଏସବୁ ସହିତ ହେତୁବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନସିକତା ଓ ଏକ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦର୍ଶନକୁ ସାର୍ବଜନୀନ କରିପାରିଲେ ଆମ ସଂସାର ଯେ ମଧୁମୟ ହୋଇପାରିବ ଏହା ଆଶା କରାଯାଏ ।

ନ୍ୟାୟପୁଣ୍ୟ ସମାଜ : ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ

ସଂସାର ଯେପରି ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ, ମାନବିକ ସ୍ୱଭାବ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କେତେକାଂଶରେ ରହସ୍ୟମୟ । ସାଧାରଣ ଅନୁଭବରେ ଏହା ଦେଖାଯାଏ ଯେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନୀତିମାନ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ, ଅଥଚ ଅନ୍ୟ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି କୁଟିଳ ଓ ସମ୍ବେଦନହୀନ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ସବୁ ସମାଜରେ ହିଂସା, ପ୍ରତିହିଂସା, ମାନବକୃତ କ୍ରୁରତା ଓ ଅନ୍ୟାୟ ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁ ବିଷୟଟି ମାନବିକ ଅନୁଭୂତିରେ ଅଧିକ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ ତାହା ହେଲା “ଅନ୍ୟାୟ” । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜରେ ଓ ସବୁ ସମୟରେ ସମାଜରେ ଅନ୍ୟାୟ ରହିଆସିଛି । ସବୁ ଦେଶର ଜନଜୀବନରେ ଅନ୍ୟାୟ ରହିଛି ଓ ସମ୍ଭବତଃ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅପରାଧ ନଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ର ପୃଥିବୀରେ ନାହିଁ । ହୁଏତ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିମାଣଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବରେ କେଉଁ ସମାଜରେ ଏହା ଅଧିକ ଓ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ସମାଜରେ ଏହାର ମାତ୍ରା କମ୍ । ତେବେ ସବୁ ସତ୍ୟତାରେ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ମୁଷିମେୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ଅନ୍ୟାୟରହିତ ଓ ନୀତିଯୁକ୍ତ ପୃଥିବୀର ପରିକଳ୍ପନା କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ସମାଜରେ ରହିଥିବା ଅନେକ ଅନ୍ୟାୟ ଦୂର କରାଯିବା ସମ୍ଭବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଏଥି ପାଇଁ ବିଚାର ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଦଣ୍ଡନୀତି, ପୁଲିସ୍, ପ୍ରଶାସନ ଇତ୍ୟାଦି ରହିଛି, ତେବେ ଏକ ଅନ୍ୟାୟରହିତ ଓ ଅପରାଧବିହୀନ ରାଷ୍ଟ୍ର ସମ୍ଭବତଃ କେଉଁଠି ନାହିଁ । ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ କେତେକ ମୁଷିମେୟ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନବିକ ଚେତନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସମାଜର ଅନ୍ୟାୟ, ଭେଦଭାବ, ହିଂସା, କ୍ରୁରତା ଓ ଅମାନବିକତାକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ସେମାନେ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ଆଲୋଚନା ଆଣିବାକୁ ସୁତ୍ରଧର ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ସଂସ୍କାରକ, କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ, ମାନବବାଦୀ ବା ଅନ୍ୟ ଯେକୌଣସି ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରୟାସରୁ ସମାଜର ନୈତିକ ସ୍ତରରେ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୁତ୍ରପାତ ହୋଇଛି । ସମାଜରେ ରହି ଆସିଥିବା ନାନା ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅମାନବିକତା ଦୂରହେବାର ପରିବେଶ ଆସିଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ କିଛି ଅନ୍ୟାୟର ଦୂରୀକରଣଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ ନ୍ୟାୟ ଓ ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଯାଇଛି । ବରଂ ସମାଜରୁ କେତେକ ଭେଦଭାବ ଦୂର ହେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି ।

କୌଣସି ସମାଜ ଯେ ନିରନ୍ତର ଭାବରେ ସତ୍ୟ ନ୍ୟାୟ ଉପରେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଯିବ ଏହା ଆଶା କରାଯାଇ ନପାରେ । ବରଂ ଏହା ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଧାରା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସମାଜ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଏ ।

ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା ନାନା ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅନୀତି ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବା ସଂସ୍କାରିତ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ନିଷ୍ପାପର ପ୍ରୟାସ କରିଥାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ସତୀଦାହ ପ୍ରଥା ରହିଥିଲା । ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟ ଏହି ପ୍ରଥାକୁ ଜୟନ୍ତ୍ୟ ଓ ଅମାନବିକ ମନେକରି ତାହାର ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ନିଷ୍ପାପର ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଦେଶର ଜନଗଣଙ୍କ ଭିତରେ ଜାତୀୟତା ବୋଧର ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଦେଶର ନାଗରିକ ମାନେ ନିଜ ଦେଶର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ପରିଚାଳନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ, ଅନ୍ୟ ଦେଶର ଲୋକମାନେ କରିବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ । ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ରହିଥିବା ଭେଦଭାବମୂଳକ ଜାତିପ୍ରଥା ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଯେ ଏକ ଘୃଣ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏହା ଦୂର କରିବାକୁ ବାବାସାହେବ ଆମ୍ବେଦକରଙ୍କ ପ୍ରୟାସ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଥିଲା । ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଓ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ ଯେ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅମାନବିକ ଏହି ଉପଲବ୍ଧିରୁ ସେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିଥିଲେ । ମହିଳାମାନେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ସମାଜରେ ଯେପରି ବିଭିନ୍ନ ଶୋଷଣ ଓ ଅମାନବିକତାର ଶରବ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ କେହି କେହି ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସମାଜରେ ବହୁ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅନୀତି ରହିଆସିଛି ଓ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଯିଏ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ମନେ କରିଛନ୍ତି ତାହା ବିରୋଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଜତିହାସରେ କେହି କେହି ସଂସ୍କାରକ ବା ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ସ୍ୱରକୁ ଶାଣିତ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଛନ୍ତି । ଆମେରିକାରେ ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା ରହିଥିଲା । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ମାନବିକତାବିରୋଧୀ, ଗଣତନ୍ତ୍ରବିରୋଧୀ ଓ ସୁସ୍ଥ ସାମାଜିକ ସଂପର୍କର ପରିପତ୍ତୀ ଭାବି ଆକ୍ରାହମ ଲିଙ୍କନ ଓ ମାର୍ଟିନ ଲୁଥର କିଙ୍ଗ୍ ସ୍ୱର ଉଠାଇଛନ୍ତି । ଏକ ଅମାନବିକ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଶହାଦ ହେବାକୁ ହୋଇଛି, ତେବେ କାଳକ୍ରମେ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅମାନବିକ ଏହା ସାମାଜିକ ଚେତନାରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି । ସେହିପରି ଦେଖିଲେ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ଅନୀତି ଓ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ସେ ଦେଶର ମାନବଦରଦୀ ଓ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି

ମାନେ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ଆର୍ଥିକାର ଅନେକ ଦେଶରେ ରହିଥିବା ବର୍ଷବୈଷମ୍ୟ ଯେ ଏକ ଅମାନବିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ତାହାର ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ନେଲସନ ମାଣ୍ଡେଲା ସ୍ବର ଉଠାଇଛନ୍ତି । ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରୁଥିବା ବା ସ୍ବର ଉଠାଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନାନା ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛନ୍ତି, ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ ବିତାଇଛନ୍ତି ଓ ଏପରିକି ସହିଦ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ନାନା ପ୍ରକାର ସମସ୍ୟା ଓ ଅନ୍ୟାୟ ରହିଥାଇପାରେ । ତେବେ କେହି କେହି କୌଣସି କୌଣସି ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ବର ଉଠାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଥାନ୍ତି । କେହି ରାଜନୈତିକ ସ୍ତରରେ ଥିବା ଅନ୍ୟାୟ, ଦୁର୍ନୀତି ବା ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର ବିରୋଧରେ ସ୍ବର ଉଠାଇଲେ କରୁଥିବା ବେଳେ, କେତେକ ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଶୋଷଣ ଓ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ କରିଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେହି ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ଥିବା ଭେଦଭାବ ବା ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ ପ୍ରଥାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇ ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନଚେତନାକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାରେ ପାଦ ବଢ଼ାଇଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ସମାଜରେ ବସା ବାନ୍ଧିଥିବା ନାନା କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅପସଂସ୍କୃତିକୁ ଦୂର କରିବାକୁ କେହି ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଯିଏ ଯେଉଁ ସମସ୍ୟାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥାନ୍ତି ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତକରି ସେଥିରେ ସୁଧାର ଆଣିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ କରିଥାନ୍ତି ।

ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ସମାଜରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ସଚେତନ ନାଗରିକମାନେ ନିଜର ସଂପୃକ୍ତି ରଖି ତାହାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ପାଦ ବଢ଼ାଇଥାନ୍ତି । ସମାଜରୁ ନିରକ୍ଷରତା ଦୂର କରିବାକୁ ଓ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ବିକାଶ ଘଟାଇବାକୁ କେହି ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେକରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେହି ପରିବେଶ ସୁରକ୍ଷା ଦିଗରେ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ଓ ପରିବେଶର ପ୍ରଦୂଷଣକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାକୁ କେତେକ ପଦକ୍ଷେପ ନିଅନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେହି ମାନବିକ ଅଧିକାରର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରନ୍ତି ଓ ଯେଉଁ ସବୁ ସ୍ତରରେ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ହେଉଛି ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ପଦକ୍ଷେପ ନିଅନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେହି ସମାଜର ନାନା କୁସଂସ୍କାର, ଅପବିଶ୍ବାସ ଓ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ବର ଉଠାନ୍ତି ଓ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଓ ବିଚାରଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟିର କିପରି ପ୍ରସାର ହେବ ସେ ପାଇଁ ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି । ସେହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ କେହି ପ୍ରୟାସ କରିବାର ନାନା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ସମାଜରେ ଦେଖାଯାଏ ।

ସମାଜର କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାଜିକ ଅନ୍ୟାୟ, ଭେଦଭାବ, ଅନୀତି, ଅପବିଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦି ଦୂର କରିବାକୁ ଗଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତିକରିବା ଭିତରେ ସେମାନେ ସମାଜର ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ଅବଦାନ ରଖନ୍ତି । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ ଅପସଂସ୍କୃତି, ଅନୀତି, ଅମାନବିକତା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ସେମାନେ ଏକ ସୁସ୍ଥ ସମାଜର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିପକ୍ୱ ବୋଲି ବିବେଚନା କରନ୍ତି ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେମାନେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରନ୍ତି । ଏକ ନ୍ୟାୟିକ ସମାଜର ନିର୍ମାଣ ସମ୍ଭବତଃ ବାସ୍ତବ ରୂପରେଖ ନେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ପରନ୍ତୁ ସମାଜରୁ କେତେକ ଅନ୍ୟାୟ ଦୂର କରାଯିବା ସମ୍ଭବ । ତେବେ ଅନ୍ୟାୟ, ଅନୀତି, ଅମାନବିକତା ଓ ଅଶୋଭନୀୟତା ଦୂରୀକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମାଜର ନୈତିକ ଅଗ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ହେବ ।

ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି

ସମାଜ ଓ ମାନବିକ ସ୍ଥିତି ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । ଶହେ ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ସମାଜ ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ସ୍ଥିତିରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିପାରିଛି । ସେହିପରି ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ, ଜୀବନଶୈଳୀ, ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ପରିବର୍ତ୍ତନ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ତେବେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଭଲ ଦିଗରେ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବା ମନ୍ଦ ଦିଗରେ ବି ହୋଇପାରେ । ଯାହା ସମାଜକୁ ଅଗ୍ରଗାମୀ କରାଏ ତାହା ପ୍ରଗତିଶୀଳ, ଯାହା ସମାଜକୁ ପଶ୍ଚାତଗାମୀ କରାଏ ତାହା କ୍ଷୟଶୀଳ । କୌଣସି ସମାଜକୁ ନିରଙ୍କୁଶ ଭାବେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରଗତିଶୀଳତା ଅନେକାଂଶରେ ଏକ ଆପେକ୍ଷିକ ଭାବନା । ଦୁଇଟି ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିର ତୁଳନା କରିବା ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ଅଧିକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ ଅନ୍ୟଟି ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ କ୍ଷୟଶୀଳ ମନେ ହୋଇପାରେ । ଯାହା ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମନେହୁଏ ତାହା ଏକ ଅଧିକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସମାଜ ତୁଳନାରେ କ୍ଷୟଶୀଳ ହୋଇପାରେ । ସେହିପରି ଯାହା ଗୋଟିଏ ସ୍ଥିତିରେ କ୍ଷୟଶୀଳ ଜଣାପଡେ ତାହା ଅଧିକ କ୍ଷୟଶୀଳ ତୁଳନାରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମନେହୁଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କୌଣସି ସମାଜକୁ ନିରଙ୍କୁଶ ଭାବରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ କିମ୍ବା କ୍ଷୟଶୀଳ କୁହାଯାଇନପାରେ । ଏକ ସମାଜ ଆପେକ୍ଷିକ ଭାବରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ କିମ୍ବା କ୍ଷୟଶୀଳ ହୋଇପାରେ । ପୁନଶ୍ଚ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଏକ ଜଟିଳ ବିଷୟ । ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସତ୍ୟତା ଆରମ୍ଭରୁ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ଆଗକୁ ଯାଇଛି । ନାନା ଉତ୍ପାଦନ ପଦ୍ଧତି, କେତେ କେତେ ଆହୁନ, ସମୟେ ସମୟେ କିଛି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ସଂପ୍ରତି ମାନବ ସତ୍ୟତା ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିଛି ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ଏକ ସୁଦୀର୍ଘ କାହାଣୀ ରହିଛି । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି, ନୀତି ନୈତିକତା, ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ରାଜନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଶୈକ୍ଷିକ ପରିବେଶ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଦୃଶ୍ୟପଟ ଇତ୍ୟାଦିରେ ନାନା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ ଆହୁରି କିଛି ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମାନ ଯେ ଘଟିବ ସେହି ସମ୍ଭାବନାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର

କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହି ସମସ୍ତ ସମ୍ଭାବନା ଭିତରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମୂଲ୍ୟବୋଧର କେତେକ ସାର୍ବଜନୀନ ବିଚାରର ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇ ପାରେ ।

ପ୍ରଗତିଶୀଳତାର ଏକ ସର୍ବମାନ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ହେଉଛି ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଧାରାର ବିକାଶ । ମାନବବାଦ ଏକ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଯାହାର ପ୍ରତିଫଳନ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ହେବା ସମ୍ଭବ । ମାନବବାଦ ଏକ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧ ଯାହାର ମୌଳିକ ଆଦର୍ଶ ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଓ ମାନବିକ ମହାନୁଭବତା ଉପରେ ଆଧାରିତ । ସମାଜର ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବେଶ ଭିତରଦେଇ ଏହା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଫାସିବାଦ, ସାମନ୍ତବାଦ, ମୌଳବାଦ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ମାନବବାଦର ପରିପତ୍ତୀ । ଫାସିବାଦକୁ ସାଧାରଣତଃ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସନ୍ତାପବାଦ କୁହାଯାଏ । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କିମ୍ବା ଦଳ କ୍ଷମତା ବଳରେ ରାଷ୍ଟ୍ରଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ଅଧିକାରକୁ ଧ୍ବଂସକରେ ତାହାକୁ ଫାସିବାଦ କୁହାଯାଏ । ରାଜନୈତିକ ପରିଭାଷାରେ ଫାସିବାଦ ଏକଛତ୍ରବାଦର ସହୋଦର ଭାଇ । ସାମନ୍ତବାଦ ବି ମାନବବାଦର ପରିପତ୍ତୀ ଆଦର୍ଶ । ଯେତେବେଳେ ସମାଜର ମୁଖ୍ୟମେଧ ବ୍ୟକ୍ତି କ୍ଷମତା, ଜ୍ଞାନ ଓ ସଂପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରନ୍ତି ତାହା ସାମନ୍ତବାଦର ସୂଚନା ଦିଏ । ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାମନ୍ତବାଦ ଏକ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ଦୃଢ଼ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ସାମନ୍ତବାଦୀ ମାନସିକତା କେତେକ ସମାଜରେ ଦୃଢ଼ ହୋଇ ରହିଛି । ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, ଜାତିବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଜନ ସାମନ୍ତବାଦର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ସେହିପରି ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ମଧ୍ୟ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ପ୍ରତିକୂଳ । ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ ବା ସେପରି କିଛି ଭାବନାକୁ ନେଇ ଯଦି ସମାଜର ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ହିଂସା ଓ ବିଦ୍ରୋହ ପୋଷଣ କରନ୍ତି ସେଠାରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଆସିଥାଏ । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବଧାରା, ସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନକୁ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ କହିବାକୁ ଗଲେ ଫାସିବାଦ, ସାମନ୍ତବାଦ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଆଦର୍ଶର ପ୍ରତିକୂଳ ମନେହୁଏ । ଏହି ସବୁ ପରିବେଶ ସମାଜରେ ଯଦି ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରେ ତେବେ ସମାଜ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଆଦର୍ଶଠାରୁ ଦୂରେଇ ଯାଏ ।

ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଭାବଧାରାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଆଦର୍ଶ ହେଉଛି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ବିକାଶ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଏକ ବିଚାରଶୀଳ ମନୋଭାବ ଯାହା ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତନ ଓ

ସତ୍ୟ ପ୍ରତି ପ୍ରତିବନ୍ଧିତାର ସୂଚନା ଦିଏ । ଆଧୁନିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହକୁ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଅନେକାଂଶରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶରେ ବିଜ୍ଞାନର ଯେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ ରହିଛି ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ । ତେବେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଅଭାବରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସାଧନମାନଙ୍କୁ କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରସାରରେ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଇପାରେ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଚମତ୍କାରିତା, ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅହେତୁକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥାଏ । ଯେଉଁ ଭାବନା ତଥ୍ୟବିରୋଧୀ, ଯୁକ୍ତିରହିତ ଓ ଅହେତୁକ ତାହା ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହା ହିଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ । ପୁନଶ୍ଚ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସକଳ ଘଟଣା, ବସ୍ତୁ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଧାରରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ କରେ । ଏହା କୌଣସି ପାରଲୌକିକ ବା ଆଧିଦେବିକ କାରଣର ପରିକଳ୍ପନା କରେ ନାହିଁ । ଅଧିକତ୍ତ୍ୱ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ ଆଧାରରେ ଯେ ସମାଜର ଭୌତିକ ଓ ନୈତିକ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ଏହା ହିଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସୂଚନା ଦିଏ । ସମାଜରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଯେତେ ଅଧିକ ଗୃହୀତ ହୁଏ ସମାଜ ସେତେ ଅଧିକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ହୋଇଥାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ କୁସଂସ୍କାର, ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଚାର ସମାଜରେ ଯେତେ ଅଧିକ ରହିଥାଏ ସମାଜ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଆଦର୍ଶଠାରୁ ସେତେ ଦୂରରେ ରହିବା ମନେହୁଏ ।

ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ଓ ମାନବିକ ଅଧିକାର ପ୍ରତି ଯେତେ ଅଧିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଜନଜୀବନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଥାଏ ତାହା ସମାଜକୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ କରିଥାଏ । ମାନବିକ ଅଧିକାର ଜାତି, ଧର୍ମ, ଜାତୀୟତା, ଲିଙ୍ଗ, ବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନକୁ ସ୍ୱୀକାର କରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ କରିବାର ଅବକାଶ ପାଇବା ଓ ଏକ ଦାୟିତ୍ୱସଂପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାର ପରିବେଶ ସମାଜରେ ପାଇବା ପ୍ରଗତିଶୀଳତାର ସୂଚନା ଦିଏ । ମାନବିକ ଅଧିକାର ନେଇ ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ସଚେତନତା ଆସିବା ମାନବ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ମାନବିକ ଅଧିକାର ନେଇ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ସବୁ ସମାଜରେ ପୂର୍ବରୁ ଏକ ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା । ଏବେ ମଧ୍ୟ ମାନବିକ ଅଧିକାର ନେଇ ସଚେତନତା ସବୁ ସମାଜରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ତେବେ ଯାହା ଦିନେ ଚିନ୍ତା ସ୍ତରକୁ ଆସିନଥିଲା, ସଂପ୍ରତି ତାହା ନେଇ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ

ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ସଚେତନତାର ସ୍ତର ଯେତେ ଅଧିକ ଓ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ଯେତେ କମ୍ ତାହା ଯେ ଏକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସମାଜ ତାହା କୁହାଯାଇପାରେ ।

ସମାଜରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବିଚାର ଓ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାହିତ୍ୟ, ସମାଜବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦିର ମୁଖ୍ୟ ଅବଦାନ ଥିବା ମନେହୁଏ । ସାହିତ୍ୟ ଏକ ସମୟରେ ଭକ୍ତି, ଶୃଙ୍ଗାର ଓ ପୌରାଣିକ ମିଥ୍ୟ ବା କାହାଣୀକୁ ନେଇ ସଜ୍ଜିତ କରାଯାଉଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସମାଜର ଚିତ୍ର ଓ ବାସ୍ତବ ପ୍ରତିଫଳନ ସାହିତ୍ୟର ଆଧାର ହେଲା । ନାନା ସାମାଜିକ ଉପାତନ, ଶୋଷଣ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ସାହିତ୍ୟିକ ସୃଜନ ଭିତରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସାହିତ୍ୟ ଗଣଚେତନାକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବା ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବିଚାରର ପ୍ରସାର ଦୃଢ଼ୀକୃତ ହେଲା । ସେହିପରି ସମାଜବିଜ୍ଞାନ ମାନ ସକଳ ମାନବିକ ସମସ୍ୟା, ପାରମ୍ପରିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ନାନା ସାମାଜିକ ପରିସ୍ଥିତିର ତଥ୍ୟମୂଳକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ । ଏସବୁ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି ଓ ଦୁଃସ୍ଥିତି ନେଇ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସମାଜରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବିଚାର ମାନଙ୍କର କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏସବୁର ସମ୍ମିଳିତ ପ୍ରଭାବ ରହିବା ମନେହୁଏ । ଏସବୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବିଚାରର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଛନ୍ତି ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ରାଜତନ୍ତ୍ରରୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର, ପୂର୍ଜିବାଦରୁ ସମାଜବାଦ, ସାମନ୍ତବାଦରୁ ମାନବବାଦ, ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ଵାସରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବରୁ ମାନବିକ ଅଧିକାରର କ୍ରମବିକାଶ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଚେତନାର ସ୍ଵାକ୍ଷର ବହନ କରେ ।

ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା

ବଞ୍ଚିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀର ଏକ ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ ଇଚ୍ଛର ପ୍ରାଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ନିରାପଦ ଭାବେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଆଶା କରନ୍ତି । ତେବେ ଅନ୍ୟ ଇଚ୍ଛର ପ୍ରାଣୀମାନେ ନିଜର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ସହ ତାଳ ଦେଇ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ ପର୍ବରୁ ନିରାପଦ ଭାବରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି ଓ କେତେ କେତେ ଯୋଜନାମାନ କରନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟରୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରହିବାକୁ ସେ ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତି, ରୋଗବାଧକ ବା ମହାମାରୀରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନତି ଘଟାଇଛି ଓ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରର ବିଭୀଷିକାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଉପାୟ ଚିନ୍ତାକରନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୋଇଛି ଓ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି । ଶୋଷାଜୀବନରୁ ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବେଶ, ରାଜ୍ୟ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟତାର ବିକାଶ ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଯେତେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଛି ଜୀବନର ଜଟିଳତା ସେତେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ପରିଣାମତଃ ନାନା କାରଣରୁ କେତେ କେତେ ମଣିଷକୁ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ କେତେ କେତେ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିକୁ ସାମ୍ନା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ଯୁଦ୍ଧ, ବିଦ୍ରୋହ, ଶୋଷଣ, ଅତ୍ୟାଚାର, ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ହିଂସା ସବୁ ସମୟରେ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ରହିଆସିଛି । ନାନା କାରଣରୁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏକ କାଳିମାନ୍ତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାୟ ବିଶ୍ୱରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ହତାଶା, ନୈରାଶ୍ୟ, ବ୍ୟର୍ଥତାବୋଧ ଇତ୍ୟାଦି ନିକାରାତ୍ମକ ସ୍ଥିତି ଭିତରେ କେତେ କେତେ ମଣିଷକୁ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହୋଇଛି । ସଭ୍ୟତା ଯେତେ ଆଗକୁ ଯାଉଛି, ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସେତେ ଜଟିଳ ହେଉଛି ଓ ସାଧାରଣ ମଣିଷକୁ କେତେ କେତେ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିବେଶ ଓ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ସାମ୍ନା କରିବାକୁ ପଡୁଛି । ଆଦିମ ସ୍ଥିତିଠାରୁ ଆଜିର ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ସ୍ଥିତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ସମୟରେ କିଛି ସଂକଟ ଓ ଦୁରାବସ୍ଥା ସମାଜରେ ରହିଆସିଛି । କେତେକ ସମସ୍ୟାର ଦୂରୀକରଣ ସହ ନୂଆ ସମସ୍ୟାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏସବୁ ସହିତ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଘଟିଛି, ନୀତି ନୈତିକତାର ବିଚାର ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଅଧିକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଛି ଓ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ କ୍ରମୋନ୍ନତି

ହୋଇଚାଲିଛି । କେତେ କେତେ ସତ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସାମାଜିକ ଆଦର୍ଶ ଭାବେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି ଓ ଜୀବନଧାରାକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ।

ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପଟ୍ଟରେ ମାନବିକ ଅଧିକାର ଓ ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟ ସମାଜର ଆଦର୍ଶ ପାଲଟିଛି । ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ସମାଜର ଗୁଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟାୟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାନବିକ ଅଧିକାର ଓ ଜନଗଣଙ୍କର ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା ନେଇ ଗମ୍ଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ମାନବିକ ଅଧିକାର ନେଇ ସାରା ବିଶ୍ୱରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସହମତି ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ସତ୍ୟତାର ଜଟିହାସରେ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାରର ହିଂସା, ବର୍ବରତା ଓ ଅମାନବିକତାର ପରିବେଶ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜକୁ ଆକ୍ରାନ୍ତ କରିଥିଲା ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ କିଛିଟା ଆନ୍ତରିକତା ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ବିଶ୍ୱର ଜ୍ଞାନୀ, ଗୁଣୀ, ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆନ୍ତରିକତା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ ତାର ପରିଣାମରୁ ଜାତିସଂଘ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଜାତିସଂଘର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପରେ “ମାନବିକ ଅଧିକାର” ନେଇ ଯେଉଁ ବିଚାର ବିମର୍ଶ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ହେଲା ତାହାର ପରିଣତିରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସୁସ୍ଥ ବିକାଶ, ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା, ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ, ନିର୍ମଳ ଓ ନିରାପାୟ ସ୍ଥିତି ପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ନିଜର ପ୍ରତିବଦ୍ଧତା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟକୁ ନିଜ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଦର୍ଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆମ ସଂସାରରେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ରହି ଆସିଥିବା ନାନା ଭେଦଭାବ, ଶୋଷଣ, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଅନ୍ୟାୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସାମ୍ବିଧାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦୃଢ଼ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା ନେଇ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ତାର ନାଗରିକଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ କିପରି ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା ଦେଇପାରିବ ଓ ଯେଉଁ ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନଗଣ ଶୋଷିତ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହେଉଛନ୍ତି ତାହାର ନିରାକରଣ କରିପାରିବ ଏହା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଏକ ସାମ୍ବିଧାନିକ ଦାୟିତ୍ୱ ହେଲା ।

ଯେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଉତ୍କଟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି ଓ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଏକ ଅଂଶ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସାମାରୋଖୀ ତଳେ ରହିଛନ୍ତି ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କୁ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ କୁହାଯାଉଛି । ଏହି ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ନାଗରିକ ମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା ଏବେ ବି ଜଟିଳ ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ । ବିଶେଷକରି ଦରିଦ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଶିଶୁ ଓ କିଶୋରମାନେ ନାନା ଅସୁବିଧାକୁ

ସାମ୍ନା କରନ୍ତି । ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ଶିଶୁମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଭବିଷ୍ୟତର ମହାମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ । ଶିଶୁ ଓ କିଶୋର ବୟସ ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ । ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁମାନେ ମାନବିକ ଜଟିଳତା, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଓ କୁଟିଳ ବ୍ୟବହାରର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ତେବେ ଗରିବ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଶିଶୁ ଓ କିଶୋରମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଅଁଳ ବୟସରୁ ଜୀବନର ବାସ୍ତବତାକୁ ସାମ୍ନା କରନ୍ତି । ଗଣେ ଖାଇବା ପାଇଁ ସେମାନେ ବି ଶ୍ରମିକ ପାଲଟିଥାନ୍ତି । କେତେକ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ବାଳଶ୍ରମିକ ପ୍ରଥା ଏକ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା । ଯେଉଁ ପିଲାମାନେ ପରିସ୍ଥିତି କ୍ରମେ ପାଠ ପଢ଼ିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସ୍ନେହ ଆଦରରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଏପରିକି ପିଲାଟି ସମୟରୁ ଭେଦଭାବର ଶିକାର ହୁଅନ୍ତି ସେମାନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉପଯୁକ୍ତ ନାଗରିକ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ବହୁ ବିଚାର ବିମର୍ଶ ମାନବୀୟ ଅଧିକାର ପ୍ରେକ୍ଷାପକରେ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ କିପରି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଅବହେଳା, ଉପେକ୍ଷା, ଶୋଷଣ, ନିଷ୍ଠୁରତା ବା ନିର୍ଯ୍ୟାତନାରୁ ସୁରକ୍ଷା ଦିଆଯିବ ସେଥିପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୀତିନିୟମ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ରହିଛି । ବିଶେଷ କରି ଏହା ଦେଖାଯାଏ ଯେ କେତେକ ଗରିବ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବାଳଶ୍ରମିକ ପ୍ରଥା ସହ ଯୌନ ଶୋଷଣରେ ପିଲାମାନେ ଶିକାର ହେଉଛନ୍ତି । ଏହି ସବୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥିତିକୁ ଦୂର କରି ସେମାନଙ୍କର ସୃଜନଶୀଳ ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନାମାନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଉଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁ ତତ୍ତ୍ୱ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେପରି ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରିପାରିବ ଓ ତ୍ରୁପ ଆଉଟ୍ ହୋଇ ପାଠ ଛାଡ଼ିବ ନାହିଁ, ଏହା ଆମ ଦେଶରେ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ କରାଯାଇଛି । ଶିଶୁମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତ ଓ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଶିକ୍ଷାକୁ ଶିଶୁ ଅଧିକାର ଭିତରେ ନିଆଯାଉଛି । ସେହିପରି ଯୌନ ଅପରାଧରୁ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା, ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶାରୀରିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୋଜିତ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଦଣ୍ଡନୀୟ କରାଯାଇଛି ।

କେତେକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜରେ ମହିଳାମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଏକ ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା । ପରଂପରା କ୍ରମେ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ମହିଳାମାନେ ନାନା ପ୍ରକାରେ ଶୋଷିତ, ଉତ୍ପାତିତ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ହେବାର କାହାଣୀ ସୁବିଦିତ । ପୁରୁଷ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନାରୀମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଭୁଲୁଣ୍ଡିତ ହେବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ । ଏପରିକି ବାଲ୍ୟବିବାହ ପ୍ରଥା, ସତୀଦାହ ପ୍ରଥା, ବହୁ ପତ୍ନୀ ବିବାହ, ଦେବଦାସୀ ପ୍ରଥା ଓ ପାରିବାରିକ ହିଂସା କେତେକ ସମାଜର ଅତୀତର କୁହିତ ପରମ୍ପରା । ଧର୍ଷଣ, ଅପହରଣ, ଯୌନ ଉତ୍ପାତନ, ଏସିଡ୍ ଆକ୍ରମଣ ଇତ୍ୟାଦି ଘଟଣାରୁ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ

ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଆଇନଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି । ମହିଳାମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତାହା ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଏକ ବିସ୍ତାରିତ କ୍ଷେତ୍ର କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଯୌଥ ପରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଲୋପ ପାଇବାକୁ ବସିଛି । ଏହା ସହିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଡ଼ାଂଚାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁ ଓ ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନରେ ଉନ୍ନତି ଯୋଗୁଁ ବରିଷ୍ଠ ନାଗରିକମାନେ କେତେ ସମସ୍ୟାକୁ ସାମ୍ନା କରୁଛନ୍ତି । ଅସହାୟତା ଜନିତ କାରଣରୁ ବୟସ୍କ ଲୋକମାନେ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା ନେଇ ମଧ୍ୟ କିଛି ଚିନ୍ତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଯେଉଁମାନେ ସମାଜରେ ନାନା ପରିସ୍ଥିତି ଯୋଗୁ ଅସୁରକ୍ଷିତ ହେଉଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ କିପରି ସୁରକ୍ଷା ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ଏହା ନେଇ ବୈତାରିକ ଆଲୋଚନ ଆସିବା ଏକ ସତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ସୁରକ୍ଷା, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ ଇତ୍ୟାଦି ବିଚାର ମାନବବାଦର ବିସ୍ତାରିତ ଅର୍ଥ । ଏହା ସହିତ ଏକ ଭେଦଭାବ ମୁକ୍ତ ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜର ବିକାଶ ଏ ଯୁଗର ଯେ ସାର୍ବଜନୀନ ଆଦର୍ଶ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ।

ସଭ୍ୟତା ବିକାଶର ମାନବିକ ଦିଗନ୍ତ

ମନୁଷ୍ୟ ଯେପରି ଚେତନଶୀଳ ସେହିପରି ବିଚାରଶୀଳ । ବିଚାରଶୀଳତା ମନୁଷ୍ୟର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ମଣିଷ ବିଚାରଶୀଳ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ସମାଜ ନିର୍ମାଣ କରିଛି । ଏକ ଆଦିମ ସ୍ତରରୁ କେତେ କେତେ ସୋପାନ ଦେଇ ସଭ୍ୟତା ଆଗକୁ ଯାଇଛି । ମଣିଷର ଚିନ୍ତା, ଚେତନା, ଜ୍ଞାନ ଓ ବୌଦ୍ଧିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସର୍ବଦା କ୍ରମୋନ୍ନତି ହୋଇଚାଲିଛି । ମାନବୀୟ ଜିଜ୍ଞାସା ସୀମାହୀନ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଚାଲିଛି । ତାର ପରିଣାମରୁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଦିଗ୍‌ବଳୟ ନାନା ଦିଗରେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ମନେହେଉଛି ଜ୍ଞାନ ଏକ ଗଭୀର ଶାଶ୍ୱତ ଜଳଧାରା । ଆମର ବୁଦ୍ଧି ଓ ଜିଜ୍ଞାସାଦ୍ୱାରା ଆମେ ସେହି ଶାଶ୍ୱତ ପ୍ରବାହରୁ କିଛି କିଛି ସଂଗ୍ରହ କରିପାରିଛେ । ମନୁଷ୍ୟ ପାଖରେ ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ପରଠାରୁ ସେ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟ ହୋଇଛି, ସକଳ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିକୂଳତାକୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉନ୍ନତିର ଶିକ୍ଷିତ ଆଗକୁ ଯାଇଛି । ଇତର ପ୍ରାଣୀମାନେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ ତଳେ ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ରହିଥିଲେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେହି ସ୍ଥିତିରେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନଧାରାରେ ସେପରି କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ଆଜିକାଲିକା ସ୍ତରରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିଛି ।

ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ଧାରାକୁ ଅନୁଶୀଳନ କରିଥିବା ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ମାନବୀୟ ବିକାଶ ପକ୍ଷାତରେ ରହିଥିବା କେତେକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣର ଅବତାରଣା କରିଥାନ୍ତି । ସେହି କାରଣ ଯୋଗୁଁ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ଘଟିଛି, କଳା, ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ କେତେ ନୂତନତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓ ଜୀବନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ କାରଣ ହେଉଛି ମଣିଷ ଭାଷା କହିବାକୁ ସମର୍ଥ । ପ୍ରକୃତି ମନୁଷ୍ୟ ପାଖରେ ସ୍ୱରପେଟିକା ଦେଇଛି, ଫଳରେ ମଣିଷ ନିଜର ଭାବନା, ବିଚାର, ଆବେଗ ଓ ଅନୁଭୂତିକୁ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରୁଛି । ମନୁଷ୍ୟ କେବେ ଭାଷା କହିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲା ଓ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ହଜାର ହଜାର ଭାଷାର ବିକାଶ ହେଲା ତାହା ଏବେ ବି କିଛିଟା କୁହେଲିକାମୟ । ସମ୍ଭବତଃ ଧରାପୃଷ୍ଠରେ ମଣିଷମାନଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ପରଠାରୁ

ମନୁଷ୍ୟମାନେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦଳରେ ଏକାଠି ରହୁଥିଲେ । ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଯାଯାବର ଭାବେ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ଭରା ପରିବେଶରେ ରହୁଥିଲେ । ମଣିଷର ଆଦିମ ଯାଯାବର ଜୀବନର କେବେ ଅବସାନ ଘଟିଲା ତାହା ପ୍ରାଗ୍‌ଐତିହାସିକ ଘଟଣା । ତେବେ ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାରୁ ବି ମଣିଷ ଭାଷା କହିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ହାସଲ କରିଛି । ଯେହେତୁ ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାରେ ହଜାର ହଜାର ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବଞ୍ଚୁଥିଲେ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପୃଥିବୀରେ ହଜାର ହଜାର ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ କେତେକ ଭାଷା ଉନ୍ନତ ହୋଇଛି ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଭାଷା ବିଲୁପ୍ତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି । ତେବେ ସେ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ, ସତ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶ ଧାରାରେ ଭାଷା କହିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ।

ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ୟ ଏକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ପ୍ରକୃତିରେ ଉପଲବ୍ଧ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ନାନା ପଦାର୍ଥ ନିର୍ମାଣ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର କଳା କୌଶଳ ହାସଲ କରିଛି । ଆମେ ବାସ କରୁଥିବା ଘରଦ୍ୱାର, ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ନାନା ଉପକରଣ, ଗାଡ଼ି ମଟର ନାନା ଯାନବାହାନ, କେତେ କେତେ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ପ୍ରସ୍ତୁତ ବା ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳ ମଣିଷ ସତ୍ୟତାରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ହାସଲ କରିଛି । ଜୀବଯନ୍ତ୍ର, ବର୍ଷା, ଶୀତ ଇତ୍ୟାଦିରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଓ ଜୀବନକୁ ନିରାପଦ ରଖିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାଗ୍‌ଐତିହାସିକ କାଳରୁ ପ୍ରୟାସ କରିଆସିଛି । ସେହି ପ୍ରୟାସର ପରିଣାମରୁ କୃତ୍ରିମ ଘରଠାରୁ ସେ ସଂପ୍ରତି ବହୁତଳ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଛି । ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ଚଢ଼ି ଦୂର ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ଯାଉଥିବା ମଣିଷ ଆଜି ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିପାରିବାର ବା ମହାକାଶରେ ଯାତ୍ରା କରିବାର ଯନ୍ତ୍ରପାତି ନିର୍ମାଣ କରିବାର କୌଶଳ ହାସଲ କରିପାରିଛି । ନିଜର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ସେ କରି ଆସିଥିବା ପ୍ରୟାସ ଯୋଗୁ ସେ ବହୁ ପଦାର୍ଥ ନିର୍ମାଣ କରିବାର କଳା କୌଶଳ କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଭାବେ ଅର୍ଜନ କରିଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସତ୍ୟତାର କ୍ରମୋନ୍ନତି ଘଟିଛି ।

ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଥିବା ସାମାଜିକ ପ୍ରକୃତି ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ । ପ୍ରକୃତିରେ ବିବର୍ଜିତ ହୋଇଥିବା ଜୀବଜଗତ ମଧ୍ୟରେ ମଣିଷ ସବୁଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଓ ବିକଶିତ । ତେବେ ମଣିଷ ଶିଶୁଟି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅସହାୟ । ବହୁ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଣିଷ ଶିଶୁ ବାପା-ମା, ପରିବାର ଓ ସମାଜର ସହଯୋଗ

ନ ପାଇଲେ ସେ ଜୀବନଧାରଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ମଣିଷ ଭିତରେ ଏକ ସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସହଜାତ ଭାବରେ ରହିଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ସାମାଜିକ ପ୍ରାଣୀ । ଜଣେ ଯେତେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଏକା ନିଜ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିପାରିବ ନାହିଁ ବା ଏକ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ପୃଥିବୀ ବକ୍ଷରେ ମଣିଷର ବିବର୍ତ୍ତନ ପରଠାରୁ ସେ ଗୋଷାଜୀବନ ଯାପନ କରିଆସିଛି । ଗୋଷୀ ଜୀବନରୁ ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବେଶ ବିକଶିତ ହୋଇଛି ଓ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ପରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ମନୋଭାବର ବିକାଶ ଘଟିଛି । ସାଂପ୍ରତିକ ବିଶ୍ୱରେ ବହୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନ ସୃଷ୍ଟି ହେବାରେ ଲାଗିଛି ଓ ଏହା ପଶ୍ଚାତରେ ମଣିଷର ସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ରହିଛି । ପରିବାରଠାରୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନର ବିକାଶ ପଶ୍ଚାତରେ ନାନା କାରଣ ମଧ୍ୟରୁ ମଣିଷର ସାମାଜିକ ମନୋଭାବ ଯେ ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହା ମନେହୁଏ ।

ସମାଜ, ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଗଠନ ବା ନିର୍ମାଣରେ ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାରଣ ହେଉଛି ମଣିଷର ଚିନ୍ତା କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ । ମଣିଷ ଯେ ଏକ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଓ ବିଚାରଶୀଳ ପ୍ରାଣୀ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ କୁହାଯାଇପାରେ । ମନୁଷ୍ୟ ପାଖରେ ମସ୍ତିଷ୍କର ବିକାଶ ବିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । ମସ୍ତିଷ୍କର ବିକାଶ ଯୋଗୁ ମଣିଷ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ, ବିଚାର, ବିବେଚନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି । ଯେକୌଣସି ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସେ କିପରି ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ, ତାର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ପୂରଣ କରିପାରିବ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ କିପରି ନିରାପଦ ଭାବରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ବିଷୟରେ ସେ ଚିନ୍ତାକରିଛି । ଏହି କାରଣ ଯୋଗୁ ସେ କିପରି ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବ ଓ ଉତ୍ପାଦିତ ଖାଦ୍ୟକୁ ସଞ୍ଚିତ କରିରଖିବ, ରୋଗବାଧକରେ ପୀଡ଼ିତ ହେଲେ କିପରି ଚିକିତ୍ସା କରି ଆରୋଗ୍ୟଲାଭ କରିବ, ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ ନିଜକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବ ଏହିପରି ବହୁ ବିଷୟରେ ସେ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରିଛି । ଏହି ଧାରାରେ ସେ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଘଟାଇଛି, ସମାଜକୁ ଅଗ୍ରଗତି କରାଇଛି, କେତେ କେତେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ ପୂର୍ବରୁ ମଣିଷର ବୌଦ୍ଧିକ ଅଗ୍ରଗତି ଧାର ମନ୍ଦର ଗତିରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କେତେ କେତେ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ, ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, କଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସଭ୍ୟତାକୁ ଅଧିକ କ୍ରିୟାଶୀଳ ଓ ସୃଜନଶୀଳ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା, ଗବେଷଣା, ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିତ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଭାବେ ଏବେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଛି । ଏସବୁ ମାନବିକ ବୁଦ୍ଧି, ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ଅନେକା ଜନିତ କାରଣରୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ମନୁଷ୍ୟର ଚିନ୍ତା

କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯୋଗୁ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି, ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁଛି ଓ ସଭ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବିକାଶ ହୋଇଚାଲିଛି ।

ମୋଟଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଭାଷା କହିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ, ବସ୍ତୁ ନିର୍ମାଣ କରିବାର ଦକ୍ଷତା, ସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଓ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ଯୋଗୁ ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ମଣିଷ ଆଜିର ଅତ୍ୟଧୁନିକ ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛି । ସଭ୍ୟତାରେ ଯାହା ସବୁ ବିକଶିତ ବା ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି ସେସବୁ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଏହି ବିକାଶ ପଥରେ ଯେ ସୁଦୀର୍ଘ ଇତିହାସ ରହିଛି ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ସଭ୍ୟତା ନିର୍ମାଣ କରିବାରେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେପରି ସମର୍ଥ ହୋଇଛି ସଭ୍ୟତାକୁ ଧ୍ୱଂସାଭିମୁଖୀ କରିବାର ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ବି ମଣିଷ ହାସଲ କରିଛି । ସଭ୍ୟତାକୁ ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର, ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅଧିକ ମାନବିକ କରିବ ବା ହିଂସା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା, ସନ୍ତାପବାଦ ଆଧାରରେ ଧ୍ୱଂସାଭିମୁଖୀ କରିବ ଏକ ନୈତିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଭାବରେ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସୁଛି । ଏକ ଭେଦଭାବମୁକ୍ତ ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜର ବିକାଶ ଏ ଯୁଗର ଯେ ସାର୍ବଜନୀନ ଆଦର୍ଶ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ।

ସଭ୍ୟତା ଓ ଇତିହାସ

ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ଅନୁଶୀଳନ ଏବଂ ଐତିହାସିକ ଓ ନୃତାତ୍ତ୍ୱିକ ଗବେଷଣା ଆଧାରରେ ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ଅତୀତରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଧାରାବାହିକ ଇତିହାସ ସଂପର୍କରେ ଏବେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ ହେଲାଣି । ସେସବୁ ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ଚାରି ପାଞ୍ଚ ହଜାର ବର୍ଷର ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରୁଛି । ତା ପୂର୍ବର କାହାଣୀ ଆମ ପାଇଁ ପ୍ରାଗ୍‌ଐତିହାସିକ । ମନୁଷ୍ୟ ଯେବେଠାରୁ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କଲା ଓ ତାର ଯାଯାବର ଜୀବନର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଲା ସେହି ସମୟରୁ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । କେତେକ ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କ ମତରେ ମନୁଷ୍ୟ ଯେବେଠାରୁ କୃଷିକରି ଉତ୍ପାଦନ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ହାସଲ କଲା ସେହିଠାରୁ ସେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଅନ୍ୟ ଏକ ମତାନୁଯାୟୀ ଯେବେଠାରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଧାତୁର ବ୍ୟବହାର ଜାଣିଲା ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଲା ଓ ଏକ ନୂତନ ଯୁଗର ଅନ୍ୟମାରମ୍ଭ ହେଲା । ସେହିପରି କୁହାଯାଏ ଯେ ଯେବେଠାରୁ ସେ କହୁଥିବା ଭାଷାର ଲିପି ଉଦ୍‌ଭାବନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ ହୋଇଛି ସେହି ସମୟରୁ ସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ୟମାରମ୍ଭ ଘଟିଛି । ତେବେ କୃଷିର ଜ୍ଞାନ, ଧାତୁର ବ୍ୟବହାର ଓ ଲିପିର ଉଦ୍‌ଭାବନ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ତିନି ଚାରି ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ହୋଇଥିବା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ମୋଟ ଉପରେ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର କ୍ରମବିକାଶର ଯାତ୍ରା ପାଞ୍ଚ ଛଅ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଏକ ବହୁ ଗ୍ରହଣୀୟ ମତ । ତା ପୂର୍ବର କାହାଣୀ ପ୍ରାଗ୍‌ଐତିହାସିକ ଘଟଣା କହିବାକୁ ହେବ । ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ଯାଯାବର ଭାବରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିଲା ସେହି ପ୍ରାଗ୍‌ଐତିହାସିକ କାଳରେ ଅଗ୍ନିର ବ୍ୟବହାର, କେତେକ ପଶୁକୁ ଗୃହପାଳିତ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ, ନିଜକୁ ଶାତ, ଖରା, ବର୍ଷାରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ତା ଜୀବନଧାରାରେ ବେଶ୍ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିବ । କୁହାଯାଏ ଆଦିମାନବ ପାଇଁ ଅଗ୍ନିର ବ୍ୟବହାର ପ୍ରାଗ୍‌ଐତିହାସିକ କାଳରେ ତା ଜୀବନ ଧାରାରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ କରିଥିବ । ଅଗ୍ନିର ବ୍ୟବହାର ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ରହିଥିବା କେତେକ

ଲୋକକାହାଣୀ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ମିଥ୍ୟ ବା କାବ୍ୟିକ ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ଏହା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ଆମର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଗବେଦର ଆରମ୍ଭରେ ନ'ଟି ମନ୍ତ୍ରରେ ଅଗ୍ନିର ସୁନ୍ଦର ଆବାହନ କରାଯାଇଛି । ଅଗ୍ନିକୁ ଦେବତା ମନେକରି ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସ୍ମୃତିଗାନ କରାଯାଇଛି । ଏକ ଗ୍ରୀକ୍ ମିଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଅଗ୍ନି ପୃଥିବୀରେ ନ ଥିଲା, ଏହା ସ୍ୱର୍ଗରେ ଦେବତାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ଓ ଉପଭୋଗ ପାଇଁ ରହିଥିଲା । ପ୍ରମେଥୟସ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଅଗ୍ନିକୁ ଲୁଚାଇକରି ପୃଥିବୀକୁ ଆଣିଥିଲେ । ସେ ଅଗ୍ନିକୁ ଚୋରିକରି ପୃଥିବୀକୁ ଆଣିଥିବାରୁ ସ୍ୱର୍ଗର ଅଧିପତି ଜିୟସ ପ୍ରମେଥୟସଙ୍କ ଉପରେ କୃଷ୍ଣ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ଏକ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ରଖିଲେ । ତାଙ୍କର ଅପରାଧ ପାଇଁ ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହିଥିବା ପ୍ରମେଥୟସଙ୍କ ଛତିର କଳିଙ୍ଗକୁ ଝୁଣି ଝୁଣି ଖାଇବାକୁ ଏକ ଶାଗୁଣାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ମିଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରମେଥୟସଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କରିବାକୁ ଦିନବେଳେ ଶାଗୁଣା ତାଙ୍କ କଳିଙ୍ଗକୁ ଯେତିକି ଖାଇବ, ରାତିରେ ପୁଣି ତାହା ସେତିକି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ ଲୋକକାହାଣୀରୁ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ଯେ ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ-ମାନରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି । ଯେବେଠାରୁ ମଣିଷ ଘୋଡ଼ାକୁ ଗୃହପାଳିତ କରି ତା ପିଠିରେ ଯିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିବ କିମ୍ବା ଗାଈକୁ ପାଳନ କରି ତାଠାରୁ ଉପକାର ନେଇଥିବ ଏହା ମଧ୍ୟ ତାର ଗୋଷ୍ଠୀଜୀବନରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିବ । ତେବେ ଏସବୁ ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ ସମୟର ଘଟଣା ।

ଯେବେଠାରୁ ମଣିଷ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ତାର ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଛି ଓ କୃଷିକରି ଉତ୍ପାଦନ ଆରମ୍ଭ କରିଛି ସେହିଠାରୁ ତାର ବିକାଶର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ସତ୍ୟତାର ଆଦିପର୍ବରେ ମଣିଷର ଜୀବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିପଦସଂକୁଳ ରହିଥିଲା । ଏକ ଭୟର ବାତାବରଣ ଭିତରେ ତାକୁ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ତା ପାଇଁ ରହସ୍ୟମୟ ମନେ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ତା ମନରେ ଅନେକ ଆଶଙ୍କା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣାକୁ କେହି ଦୈବୀଶକ୍ତି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି ବୋଲି ସେ କଳ୍ପନା କରିଥିଲା । ଦୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତରାଳରେ ରହି ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣା ବିଭିନ୍ନ ଦୈବୀଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଯେ ସମାହିତ ହେଉଛି ଏହା ସେହି ସମୟର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଚୀନ ସତ୍ୟତା ମାନଙ୍କୁ ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ ଅନୁଶୀଳନ କରିଥିବା ଗବେଷକମାନେ ସତ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ କାଳରେ ବହୁ ଦେବବାଦର ଭାବନା ଥିବା ଅନୁମାନ କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ର ଯେ ଏକ ଦେବ ବା ଦେବୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ

ହେଉଛି ଏହା ସେ ସମୟର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବିଶ୍ୱାସ କରା ଯାଉଥିଲା ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦେବତାଙ୍କୁ ପାଖରୁ ଉଦ୍‌ଭବ ହୋଇଛି । ଫଳତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଜ ଗୋଷ୍ଠୀର ଆଦି ଦେବତାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କଲେ ସେ ହିଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣିବେ, ଅନ୍ୟ ଦେବତା ଶୁଣିବେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିଜ ଉତ୍ପତ୍ତିର ଏକ ଦେବତାଙ୍କର ପରିକଳ୍ପନା କଲେ । ଅନ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ ଭିତରେ ଏକ ଚେତନା ରହିଛି । ବହୁଜଗ୍‌ବଦ, ଏକ-ଏକାଦି ଜଗ୍‌ବଦ ଓ ଜଡ଼ପ୍ରାଣବାଦ ବହୁ ଅତୀତରେ ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ଏହା ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଲୋକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଦେବତା ମନେକରି ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ । ଏପରିକି ପଶୁବଳି, ନରବଳି, ମାଧ୍ୟମରେ ଦେବତାଙ୍କୁ ଯେ ତୁଷ୍ଟି କରାଯାଇପାରିବ ଏହା ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଓ ଏବେ ବି ଏହି ପ୍ରକାର ବିଶ୍ୱାସ କେତେକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ରହିଛି ।

ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଏକ ହଜାର ବର୍ଷ ବେଳକୁ ଗ୍ରୀମୀଣ ଜୀବନର ବିକାଶ ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇ ସାରିଥିଲା ଓ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସଭ୍ୟତାମାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀର ବିଶିଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ଆର୍ନଲ୍‌ଡ ଜେ. ଟଏନବି “ଏ ଷଡ଼ି ଅଫ୍ ହିଷ୍ଟ୍ରି” ନାମରେ ଦଶ ଖଣ୍ଡରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡର ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର କାହାଣୀ ଲେଖିଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ କିପରି ବିଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ଏକୋଇଶିଟି ସଭ୍ୟତା ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା ତାହାର ଚିତ୍ର ସେ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । କେଉଁ ସଭ୍ୟତା କିପରି ଅଗ୍ରଗତି କରିଛି, କେଉଁ କେଉଁ ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି, ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ବିଲୟ କିପରି ହୁଏ ବା ଏକ ସଭ୍ୟତା କିପରି ଗତିଶୀଳତା ହରାଇ ବସେ ସେ ସବୁ ବିଷୟରେ ଟଏନବି ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଛନ୍ତି ।

ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର କ୍ରମବିକାଶର ବହୁକାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଭ୍ୟତା-ସଭ୍ୟତା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଆଦାନ ପ୍ରଦାନର ଅବକାଶ ନଥିଲା । ପୃଥିବୀ ସମୁଦ୍ର, ଜଂଗଲ, ପର୍ବତ, ମରୁଭୂମି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣରୁ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଥିଲା ଓ ଗୋଟିଏ ଭୂଖଣ୍ଡର ଜନଗଣ ଅନ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ନଥିଲା । ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିସ୍ତାର ଓ ବ୍ୟାବସାୟିକ କାରଣରୁ ଭୂଖଣ୍ଡ ଭୂଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ଗଢ଼ିଉଠିଲା । ତେବେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜାମାନେ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ସୀମା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ ଓ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଲାଗି ରହିଥିଲା ।

ଇତିହାସରେ ଏହା ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି ଯେ କୌଣସି ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା କୌଣସି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ସମୟାନୁକ୍ରମେ ବୃହତର ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଛି । ସେହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣର ପ୍ରଭାବରୁ ସମାଜରେ କିଛି ବଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ଘଟିଛି ଓ ଏକ ବ୍ୟାପକ ଅଞ୍ଚଳର ଜନଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂହତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଧାର୍ମିକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ସାଂପ୍ରତିକ ଅବବୋଧରେ କୁହାଯାଉଥିବା ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ, ଜହ୍ନୁଦୀ ଧର୍ମ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଧର୍ମ, ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ, ପାର୍ଶୀ ଧର୍ମ, ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ । ସେହି ସବୁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ଥିଲା ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଉତ୍ତରଣ । ବହୁ ଈଶ୍ୱରବାଦରୁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ ଓ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଜୀବନବୋଧ ଏବଂ କିଛି ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସାମାଜିକ ବିକାଶଧାରାରେ ତୁମ୍ଭେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିବା ମନେହୁଏ । ଏହି ନବଜାଗରଣର ବାର୍ତ୍ତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥିତିରେ ଧର୍ମ ଚେତନାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସଭ୍ୟତାର ବିତସ୍ତନା

ବୈଷମ୍ୟ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୁଇଟି ଅବାଂଛନୀୟ ସ୍ଥିତି । ବହୁ ସ୍ତରରେ ଅସମାନତା ବା ବୈଷମ୍ୟ ରହିଛି । ଗାଁଠାରୁ ସହର, ଦେଶ, ବିଶ୍ୱ ସବୁ ସ୍ତରରେ ବୈଷମ୍ୟ ରହିଛି । ପୃଥିବୀର କେତେକ ଦେଶ ବେଶ୍ ବିକଶିତ, ସେଠାରେ ଜୀବନର ସାଧାରଣ ମାନ ଉନ୍ନତ । ଅନ୍ୟ କେତେକ ଦେଶ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ ଗରିବ ଯେଉଁଠି ଜୀବନର ମାନ ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅନୁନ୍ନତ । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ବିଚାରକୁ ନେଲେ ଉତ୍ତର ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ରହୁଥିବା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶ ସମୂହ ବେଶ୍ ବିକଶିତ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ଦକ୍ଷିଣ ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧରେ ରହୁଥିବା ଦେଶମାନ ଆର୍ଥିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ ଅବିକଶିତ । ଗୋଟିଏ ଦେଶ ଭିତରେ ସବୁ ଲୋକଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତି ବା ସାମାଜିକ ନିରାପତ୍ତା ସମାନ ନୁହେଁ । ଯେକୌଣସି ଏକ ସହରକୁ ଆସିଲେ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇପାରିବା ଯେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଆର୍ଥିକ ସଂପନ୍ନତା ଭିତରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି, ଅନ୍ୟ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଦୟନୀୟ ଭାବେ ଝୁପୁଡି ବା ପ୍ଳୁମାନଙ୍କରେ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିବେଶରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚନ୍ତି । ସାମାଜିକ ଜୀବନର ବହୁ ସ୍ତରରେ ଏହି ବୈଷମ୍ୟର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ, ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୈଷମ୍ୟର ଚିତ୍ରଟି ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସେ । ସେହିପରି କେତେକ ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶରେ ଯେଉଁଠି ଉତ୍କଟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି ସେଠାରେ ଅନେକ ଶିଶୁ ପିଲାଟି ବୟସରୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି । ବାଳ ଶ୍ରମିକ ପ୍ରଥା ଏବେ ବି ଆମ ଦେଶ ପରି କେତେକ ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶର ବାସ୍ତବ ସମସ୍ୟା । ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଏତେ ଏତେ ଜନହିତକାରୀ ଯୋଜନା ସତ୍ତ୍ୱେ ସମାଜରୁ ନିରକ୍ଷରତା ଦୂରକରି ହେଉ ନାହିଁ ବା ସ୍କୁଲ ଡ୍ରପ୍ ଆଉଟକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଇ ପାରୁନାହିଁ । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଅସମାନତାର ଚିତ୍ର ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖିହୁଏ ।

ସେହିପରି ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ ପର୍ବରୁ ସମାଜରେ ନାନା କାରଣ ଯୋଗୁ ବୈଷମ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଯେବେଠାରୁ ସମାଜରେ ଶ୍ରେଣୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଶ୍ରେଣୀ ଶ୍ରେଣୀ ଭିତରେ କିଛି ବୈଷମ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି କାରଣରୁ ସୁବିଧାଭୋଗୀ ଶ୍ରେଣୀ

ହୋଇଛନ୍ତି ଓ ସେମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ସତ୍ୟତାରେ ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା ପରି ଅମାନବିକ ପ୍ରଥାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ରାଜ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଲାଗି ରହୁଥିଲା । ପରାଜିତ ଗୋଷ୍ଠୀଟି ବିଜିତ ଗୋଷ୍ଠୀର ଦାସତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ଘଟଣାକ୍ରମେ ଯେଉଁମାନେ ଅର୍ଥ ଓ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ସେମାନେ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତ ବର୍ଗ ହେଲେ । ଏକ ସାମନ୍ତବାଦୀ ସମାଜରେ ମୁଷିମେୟ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ଅର୍ଥ ଓ କ୍ଷମତା ରହିଲା ଓ ସେମାନେ ସାଧାରଣ ଜନତାକୁ ଶୋଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏପରିକି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିସ୍ତାରର ଯୁଗ ଆସିବାପରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା ଉତ୍କଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଫ୍ରିକୀୟ ନିଗ୍ରୋମାନଙ୍କୁ ବଳପୂର୍ବକ ନେଇ ଆମେରିକା ଓ ଅନ୍ୟ ଦେଶରେ ଦାସ ଭାବେ ବିକ୍ରି କରାଗଲା । କଳା-ଗୋରା ଜନିତ ବର୍ଷବୈଷମ୍ୟ କେତେକ ଦେଶରେ ଉତ୍କଟ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଆମ ଦେଶରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ପରି ଏକ ଅମାନବିକ ପ୍ରଥା ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବତା ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସମାଜର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଜନଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସର୍ବନିମ୍ନ ମାନବିକ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଉପମାନବାୟ ସ୍ତରରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଗଲା ।

ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଶୋଷିତ, ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଓ ନିଷେଷିତ ଜନଗଣଙ୍କୁ “ଦଳିତ” କୁହାଗଲା । ଯେଉଁ ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଶୋଷିତ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି ଓ ସର୍ବନିମ୍ନ ମାନବିକ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ହେଲେ ଦଳିତ ବର୍ଗ । ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଧାରାରେ ପ୍ରଭୁ ଓ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିଛନ୍ତି ଓ ଯେଉଁ ଜନଗୋଷ୍ଠୀକୁ ଦାସ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହୋଇଛନ୍ତି ଦଳିତ । ଭାରତୀୟ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ବର୍ଷବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ତହିଁର ଅବଶ୍ୟକତା ପରିଣତି ଜାତିପ୍ରଥାକୁ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଅନୁଜ୍ଞା ଭାବେ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ ହୋଇଛି । ଜାତିବ୍ୟବସ୍ଥାର ଆଧାର ହେଉଛି ସାମାଜିକ ବୈଷମ୍ୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି ତାର ଜନ୍ମରୁ ସ୍ଥିରୀକୃତ ଓ ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ନୁହେଁ । ପୁନଶ୍ଚ ଏକ ଅନ୍ୟାୟ, ଅନୈତିକ ଓ ଅମାନବିକ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରି ରଖିବାକୁ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ଦଳିତ ଓ ଶୂଦ୍ରଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ପଛ କରି ରଖାଯାଇଛି । ଜ୍ଞାନ, ଧନ ଓ ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରାଯାଇଛି । ଏକ ଅନ୍ୟାୟକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାକୁ ତାହାକୁ ଏକ ଐଶ୍ୱରୀୟ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବାକୁ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ପ୍ରୟାସ ହୋଇଛି । ସମାଜର ଶୋଷକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଧର୍ମକୁ ଏକ ସହଜ ଓ ସଫଳ ଅସ୍ତ୍ର ଭାବେ

ବ୍ୟବହାର କରିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେହି ଧାରା କେତେକ ସମାଜରେ ରହିଛି । ଜନଗଣଙ୍କୁ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ସମସ୍ୟାଠାରୁ ଦୂରେଇ ନେବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ମନେଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଉଛି । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଉଗ୍ରବାଦ, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ବିଦ୍ବେଷକୁ ଆଧାରକରି ଗଢ଼ି ଉଠିଥାଏ ।

ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ସମାଜର ଚତୁର ଲୋକମାନେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱାର୍ଥକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଓ ଧୂର୍ଭ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ସମାଜ ପାଇଁ ନାନା ବିଭୀଷିକାର କାରଣ ହୋଇଛନ୍ତି । ସମାଜରେ ଯେତେ ଯେତେ ଅନ୍ୟାୟ, ଶୋଷଣ, ଭେଦଭାବ, କୁରତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ରହିଛି କିଛି ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକଙ୍କର ଧୂର୍ତ୍ତତା । ସାଧାରଣ ଅନୁଭବରେ ଏହା ଦେଖାଯାଏ ଯେ ସମାଜରେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଶାନ୍ତି, ମୈତ୍ରୀ, ସଂପ୍ରୀତିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଓ ସୃଜନକାମୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଅପରପକ୍ଷରେ ଅନ୍ୟ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ହିଂସା, ଭେଦଭାବ ଓ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଭିତରେ ଥାନ୍ତି ଓ ଏକ ଅସହିଷ୍ଣୁ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ କେତେ କେତେ ମାନବହିତୈଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଶାନ୍ତି, ସାମ୍ୟ, ଉଦାରତା, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଓ ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ଦୃଢ଼ ହୋଇନାହିଁ । ନାନା କାରଣରୁ ସମାଜରେ ନାନା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଓ ଉଗ୍ରବାଦ ରହିଆସିଛି । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନରେ ମନୁଷ୍ୟ ସଫଳତାର ବହୁ ଶୀର୍ଷକୁ ଯାଇପାରିଛି, ଗଣତନ୍ତ୍ର, ସମାଜବାଦ, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଓ ମାନବବାଦ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ମାନ ଆମ ଚେତନାର ଉତ୍ତରଣ ଘଟାଇଛି । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମ ସଂସାରରେ କେତେ କେତେ ବିଦ୍ବେଷ, ଭେଦଭାବ, ଅସହିଷ୍ଣୁତା, ସନ୍ତାପବାଦ ଓ ପଶୁବଳର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ରହିଛି । ସବୁ ସମୟରେ ଧନୀ, ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଓ ସୁବିଧାଭୋଗୀ ଲୋକମାନେ କେତେ ଆଳରେ ଅସହାୟ ଓ ସାଧାରଣ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିଆସିଛନ୍ତି । ଆହୁରି ବିତନ୍ତ୍ରନାର ବିଷୟ ଶୋଷିତ ଓ ଦଳିତ ଲୋକମାନଙ୍କର କ୍ରୋଧ ଓ ଅସନ୍ତୋଷକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବାକୁ ଧାର୍ମିକ ଆବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଉଛି । ଧର୍ମ, ଦେଶପ୍ରେମ, ଜାତୀୟତା ପରି ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଚାର ଆଧାରରେ ସାଧାରଣ ଜନତାଙ୍କୁ ବଶୀଭୂତ କରିବା ସହଜ ହୋଇପାରୁଛି । ମଣିଷ ଜତିହାସରେ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରବଞ୍ଚନାକୁ ଆଧାରକରି ସାଧାରଣ ମଣିଷର ସ୍ୱରକୁ ନିର୍ବାପିତ କରାଯାଇପାରୁଛି ।

ମାନବ ସମାଜକୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ଦେଇଥିବା କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ସୁନ୍ଦର ବିଶ୍ୱର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ସାରା ବିଶ୍ୱରୁ ଖ୍ୟାତ ସମସ୍ୟା ଦୂର କରିବାକୁ ଓ ମଣିଷ

ଜାତିକୁ କ୍ଷୁଧାମୁକ୍ତ କରିବାରେ ନିର୍ମାଣ ବୋରଲଗ (୧୯୧୪-୨୦୦୯) ଜର ଅବଦାନ
 ଅତୁଳନୀୟ । ସେ ବହୁବର୍ଷର ଗବେଷଣା ପରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାର ବିହନ (ଯାହାକୁ ମିରାକେଲ
 ସିଡ଼ କୁହାଯାଏ) ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ ତାହା ଗହମ ଉତ୍ପାଦନକୁ କେତେଗୁଣ କରିଦେଲା ।
 ମେକ୍ସିକୋ ସହରରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର କୃଷିବିଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳନୀ କରି ବୋରଲଗ
 ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଭାବନର କାହାଣୀ ଶୁଣାଇଲେ । କ୍ରମବର୍ତ୍ତିଷ୍ଟ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଖାଦ୍ୟ ସମସ୍ୟା ଦୂର
 କରିବାରେ ତାଙ୍କର ଅତୁଳନୀୟ ଅବଦାନ ପାଇଁ ୧୯୭୦ ରେ ତାଙ୍କୁ ନୋବେଲ ପୁରସ୍କାର
 ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା । ସେହିପରି ବିଶ୍ୱ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସଂଗଠନର ପ୍ରୋସ୍ତାହନରେ ସାରା ପୃଥିବୀରୁ
 ବହୁ ମହାମାରୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମୂଳ କରାଯାଇ ପାରିଛି । ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ
 ଦେଇଥିବା ବିଶ୍ୱର ଦାର୍ଶନିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ ମାନେ ଚିନ୍ତା ରାଜ୍ୟର ଅଗ୍ରଦୂତ ।
 ତେବେ ପରିତାପର ବିଷୟ ସେମାନେ ଜନଜୀବନକୁ ଯେତେ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି
 କ୍ଷମତା ଲୋଭୀ, ଅସହିଷ୍ଣୁ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଜନମତକୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବିତ
 କରୁଛନ୍ତି । ଏହା ହିଁ ବିତମ୍ବନା ।

ଚିନିଟି ବିଶ୍ୱର କାହାଣୀ

ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଆର୍ଥିକ ସଂପନ୍ନତା ମାନଦଣ୍ଡରୁ ପୃଥ୍ବୀର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ଚିନିଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥାନ୍ତି, ଯଥା ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ, ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱ ଓ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ । ଯେଉଁ ଦେଶମାନେ ବିକଶିତ ଓ ଯେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ନାହିଁ ସେମାନେ ହେଲେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ର । ବିଶେଷକରି ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ହେଲେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀର । ଏହି ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବିକଶିତ ଓ ଏହି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ନାଗରିକ ମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣର ମାନ ବେଶ୍ ଉନ୍ନତ । ଯେଉଁ ଦେଶମାନ ଅତୀତରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବା ସମାଜବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଥିଲେ ସେମାନେ ହେଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଉନ୍ନତ ଓ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ବେଶ୍ ବିକଶିତ । ତେବେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବିକାଶଶୀଳ, ସେମାନେ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ରହିଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ବିକଶିତ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି । ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ବହୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି, ଏଠାରେ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସୀମାରେଖା ତଳେ ରହିଛନ୍ତି । “ଦାରିଦ୍ର୍ୟ”ର କେତେକ ମାନଦଣ୍ଡ ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ ମାନେ ନିରୂପଣ କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ନିରକ୍ଷରତା ରହିଛି ବା ସ୍କୁଲ ସ୍ତରରୁ ପିଲାମାନେ ପାଠ ଛାଡିଥାନ୍ତି, ଦେଶରେ ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତି ବା ଅପପୁଷ୍ଟି ପରି ସମସ୍ୟା ରହିଛି, ଅନେକ ପିଲା ବାଳ ଶ୍ରମିକ ହୋଇ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି, ସବୁ ଲୋକମାନେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସେବା ପାଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି, ଦେଶର ପରିମଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉନ୍ନତ ହୋଇ ନାହିଁ, କେତେ ଲୋକ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିବେଶ ବା ସୁମ୍ନମାନଙ୍କରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି, ଭିତ୍ତିଭୂମିର ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶ ହୋଇପାରି ନାହିଁ ସେସବୁକୁ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ କୁହାଯାଉଛି । ବିଶେଷ କରି ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ଅନେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ ଶ୍ରେଣୀରେ ରହିଛନ୍ତି ।

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ଉନ୍ନତ, ଯଦିବା ବିକାଶ ଓ ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ବୈତାରିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ‘ବିକାଶ’ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବଧାରଣା । ତେବେ ବିକାଶ ଯଦିବା ଭୌତିକ ପ୍ରଗତି ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ, ବିକାଶର ବୃହତ୍ତର ପରିଭାଷା ଭିତରେ ମାନସିକ, ବୌଦ୍ଧିକ,

ନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟ ସଂପୃକ୍ତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ସାମାଜିକ ଓ ନୈତିକ ଅବଧାରଣା । ଯେଉଁ ଦେଶର ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ କୌଣସି ଭେଦଭାବ ନାହିଁ, ସବୁ ନାଗରିକ ମାନବିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାର ଅବକାଶ ପାଆନ୍ତି, ଚିନ୍ତାକରିବା ବା ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିବାର ଅଧିକାର ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି, ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ବା ଅବିଶ୍ୱାସ, ବିବାହ ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାଧୀନତା ପା'ନ୍ତି ଓ ଏକ ଦୁର୍ନୀତିମୁକ୍ତ ପ୍ରଶାସନ ପାଇଛନ୍ତି ସେଠାରେ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ଉନ୍ନତ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଜାତିସଂଘ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ପ୍ରବାଣ ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ମାନଙ୍କ ଇତିଆରେ ମାନବିକ ବିକାଶ ସୂଚକାଙ୍କ ବା ହ୍ୟୁମାନ ଡେଭଲପମେଣ୍ଟ ଇଣ୍ଡେକ୍ସ ନିରୂପଣ କରୁଛି । ଏହି ମାନଦଣ୍ଡରେ ଏହା ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ ବିକାଶଶୀଳ ବା ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ନିମ୍ନ ସୂଚକାଙ୍କ ସ୍ତରରେ ରହୁଛି । ଜାତିସଂଘଦ୍ୱାରା କରାଯାଉଥିବା ଏହି ଆକଳନରେ ନରଓଡ଼େ, ସିଙ୍ଗରଲାଣ୍ଡ, ଡେନମାର୍କ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ, କାନେଡା ଇତ୍ୟାଦି ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ମାନବିକ ବିକାଶ ସୂଚକାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ଆଗରେ ରହିଛନ୍ତି ଯଦିବା ଏହି ଦେଶ ସମୂହ ସବୁଠାରୁ ଧନୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ନୁହନ୍ତି । ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଅନେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଯେପରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ସାମ୍ନା କରୁଛନ୍ତି ସେହିପରି ସେହି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଜୀବନର ସାଧାରଣ ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ରହିଛି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ଗୋଟିଏ ଦେଶର ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରାଚୀନ ହେବା ଓ ଜନସମୂହର ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନ ଉନ୍ନତ ହେବା ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ପ୍ରଶ୍ନ । ଗୋଟିଏ ଦେଶର ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରାଚୀନ ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ମାନଦଣ୍ଡରେ ସେଠାରେ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟ ନ୍ୟୁନ ସ୍ତରରେ ରହିପାରେ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଏକ ଦେଶର ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ଅର୍ବାଚୀନ ହୋଇପାରେ ଅଥଚ ସେଠାରେ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ବେଶ୍ ଉନ୍ନତ ରହିବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି ।

ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଚାରବୋଧରେ ଆର୍ଥିକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଅନେକାଂଶରେ ପରିସ୍ଥିତିଗତ ଓ ମଣିଷକୃତ । ଯେଉଁଠି ପ୍ରକୃତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିକୂଳ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ସଂପଦ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭାବ ରହିଛି ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ବେଶ୍ ଉନ୍ନତ କରିପାରେ । ଅଥଚ ଏକ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶରେ ରହି ମଧ୍ୟ ନାନା କାରଣରୁ ଏକ ଜନସମୂହ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିପାରନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଇତିହାସର ଏକ ଉପଲବ୍ଧି ଯେ ତିନି ଚାରି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଯେଉଁ କେତେକ ଦେଶ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ

ଉନ୍ନତ ଥିଲେ ସେମାନେ କେତେକ କାରଣରୁ ଦୃତଗତିରେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱରେ ପରିଣତ ହେଲେ, ଅଥଚ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ ଅର୍ବାଚୀନ ଓ ଅନୁନ୍ନତ ଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଉନ୍ନତିର ଶିଖିରେ ଆଗକୁ ଯାଇ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲେ ।

ପୁନଶ୍ଚ ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବିକାଶଶୀଳ ବା ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ସେଠାରେ ବିକାଶ ଜନିତ ବୈଷମ୍ୟ ଏକ ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରଶ୍ନ । ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଯାହା କିଛି ବିକାଶ ହେଉଛି ତାହାର ସୁଫଳ ସମାଜର ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଖକୁ ସମାନ ଭାବରେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଦେଶରେ ଯାହା କିଛି ଅର୍ଥନୈତିକ ସମୃଦ୍ଧି ସାଧିତ ହେଉଛି ତାହା ସମାଜର ଗରିବ ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନଧାରଣର ମାନରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ବିକାଶ ଆଣିପାରୁ ନାହିଁ । ଏହା ଏକ ବିତନ୍ତ୍ରନାର ବିଷୟ ଯେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ କିଛି ମୁଷିମେୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣର ମାନ ନିମ୍ନଗାମୀ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହା ଏକ ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ ଯେ ବହୁକାଳରୁ ମଣିଷସମାଜରେ ଅସମାନତା ରହିଛି । ଯେବେଠାରୁ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ଭୋଗ ପ୍ରବଣତା ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି, ସେବେଠାରୁ ସମାଜରେ ବୈଷମ୍ୟ, ଅସମାନତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚେତନାର ବିକାଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକଳ ବୈଷମ୍ୟ, ବିଭେଦ ଓ ଭେଦଭାବ ଯେ ଏକ ଈଶ୍ୱରୀୟ ବିଧାନ ଏହି ପ୍ରକାରର ଏକ ଦର୍ଶନ ଚତୁର ଲୋକମାନେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଭେଦଭାବକୁ ଧାର୍ମିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯାଇ ଏହା ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ପ୍ରାରବ୍ଧର ପରିଣାମ ବୋଲି ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି । ଅନ୍ୟକୁ ଶୋଷଣ କରି, ଦଳିତ କରି ରଖିବାକୁ ଚତୁର ଲୋକମାନେ ଧର୍ମକୁ ଆୟୁଧ କରିଛନ୍ତି । ଧର୍ମ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଯେ ଶୋଷକ ଶ୍ରେଣୀର ସଫଳ ଓ ସହଜ ଅସ୍ତ୍ର ହୋଇଛି ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ଶାନ୍ତି, ମୈତ୍ରୀ, ପ୍ରେମ, କରୁଣା ଇତ୍ୟାଦି ମାନବିକ ଚତୁର ପ୍ରବନ୍ଧା ମାନଙ୍କୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କ୍ଷମତା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ସକ୍ରେଟିସ୍ଙ୍କ ଠାରୁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେ ମନୀଷୀମାନେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଇତିହାସରେ ପରାଭବ ପାଇଛନ୍ତି ।

ପରିତାପର ବିଷୟ ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ଦରିଦ୍ର ଦେଶମାନେ ନିଜ ନିଜ ଦେଶରୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ପରସ୍ପର ସହ ସହଯୋଗ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପରସ୍ପରର ଶତ୍ରୁ ହୋଇଛନ୍ତି । ଧର୍ମ, ଜାତୀୟତା, ସାମାଜିକତାକୁ ଆଧାରକରି ଜନଗଣଙ୍କ ଭିତରେ ତିକ୍ତତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଜନୈତିକ ଶକ୍ତିଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ପାଲଟୁଛି ।

ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ଦରିଦ୍ର ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ଭିତରେ ସମନ୍ୱୟ ରକ୍ଷାକରି ଯଦି ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ବୃଦ୍ଧିର ଯୋଜନା କରନ୍ତେ ଓ ପରସ୍ପର ଭିତରେ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଅନ୍ତେ ସମ୍ଭବତଃ ଆମ ସଂସାରରୁ ସକଳ ମନ୍ଦ ସ୍ଥିତିକୁ ଦୂର କରାଯାଇ ପାରନ୍ତା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ସାମରିକ ଶକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ, ପ୍ରାକୃତିକ ସାଧନମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟୟ କରୁଛନ୍ତି ତାହାକୁ ଯଦି ମାନବବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିନିଯୋଗ କରନ୍ତେ, ତେବେ ସାରା ବିଶ୍ୱରୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର ହୋଇପାରନ୍ତା । ବିଜ୍ଞାନର ସାଧନ ମାନଙ୍କୁ ବିକାଶ ଓ ମାନବିକତାର ପ୍ରସାର ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ ନକରି ସାମରିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ପାଇଁ ବିନିଯୋଗ କରିବା ଆମ ବିଚାରହୀନତାର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ ।

ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ

ଅନ୍ଧଦିନ ତଳେ ଏକ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାତ୍ୟା ଫଣିଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବଡ଼ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟିଯାଇଛି । ବିଜୁଳି, ପାଣି, ଗମନାଗମନ, ଟେଲିଫୋନ, ଇଣ୍ଟରନେଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ସେବା ସାମୟିକ ଭାବେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବାରୁ ଜନଜୀବନ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଛି । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରଭୁତ ଉନ୍ନତି ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ତାଣ୍ଡବ ପାଖରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅସହାୟ ହେଉଛି । ତେବେ ପ୍ରକୃତିର ଏହି ତାଣ୍ଡବ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଜନଜୀବନକୁ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରିଦେଉଛି । ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା, ମରୁଡ଼ି, ଭୂକମ୍ପ, ସୁନାମି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ ମଝିରେ ମଝିରେ କେଉଁ କେଉଁ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଧ୍ୱଂସର ତାଣ୍ଡବ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରକୃତିକୁ କୁହାଯାଏ ସଂହାରକାରୀ ବା କୁଏଲେଷ୍ଟ କିଲର । ଆମେ ଜୀବନର ସକଳ ସାଧନ ପ୍ରକୃତିରୁ ପାଇଥାଏ । ପ୍ରକୃତି ଆମର ଜନନୀ ସଦୃଶ ଆମର ସକଳ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରେ । ତେବେ ପ୍ରକୃତିରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦାନମାନଙ୍କୁ ବିନିଯୋଗ କରି ମଣିଷ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ବଳରେ ବହୁ ବସ୍ତୁ ନିର୍ମାଣ କରିଛି । ଆମେ ଜୀବନରେ ଯେତେ ସବୁ ଜିନିଷ ବ୍ୟବହାର କରୁଛେ ସେ ସବୁ ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାଦାନରେ ଅଥଚ ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି । ଆମେ ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ଆମର ବୁଦ୍ଧି, ବିଚାରଶୀଳତା ଯୋଗୁ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷର ନିରନ୍ତର ପ୍ରୟାସ ଦ୍ୱାରା ସଭ୍ୟତାକୁ ଅଗ୍ରଗାମୀ କରାଇଛେ; ଏପରିକି ବିକାଶର ଧାରାରେ ଆଗକୁ ଯିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛେ । ପ୍ରକୃତିର ନାନା ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିକୁ ସାମ୍ନାକରି ପୁଣି ଆମର ଉଜୁଡ଼ା ସଂସାରକୁ ସୁନ୍ଦର କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛେ । ପ୍ରକୃତି ତାର କରାଳ ରୂପରେ ଯେଉଁ ଧ୍ୱଂସସାଧନ କରେ, ସେହି ଧ୍ୱଂସ ଦହନ ଭିତରୁ ପୁଣି ଆମେ ଆମର ବୁଦ୍ଧି ଖଟାଇ ବଞ୍ଚିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରେ, ଭଂଗା ସଂସାରକୁ ଗଢ଼େ, ଆଗାମୀ ଦିନ ପାଇଁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ, ଆମର ଆଗାମୀ ପିଢ଼ି କିପରି ଅଧିକ ନିରାପଦ ଭାବରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବ ସେଥିପାଇଁ ଆମର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରେ । ଆମେ ଆଜି ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ରହିଛେ ତାହା ପକ୍ଷାତରେ ଆମର ପିତା, ପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହ ମାନଙ୍କର ଯେ ଭୂୟସୀ ଅବଦାନ ରହିଛି ଏହାକୁ ଆମେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବା ନାହିଁ ।

ସଭ୍ୟତା ପ୍ରତି ପ୍ରକୃତି ଯେତିକି ଆହ୍ୱାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଆସିଛି ସେହିପରି ମାନବିକ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି, ହିଂସା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ମଣିଷର ସୁଖର ସଂସାରକୁ ଉଚ୍ଛୁତାଇ ଦେବାରେ ଉଦ୍ୟମ କରିଛି । ଅତୀତରେ କେତେ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ଯୋଗୁ ଧ୍ୱଂସସ୍ଥୁପରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ, ମହାମାରୀ ବା ସେହିପରି କିଛି ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣରୁ କେତେ କେତେ ସମାଜ ଓ ସଭ୍ୟତା ଅତୀତରେ ଧ୍ୱଂସସ୍ଥୁପରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଭାରତବର୍ଷର ଉତ୍ତର-ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ ମହେଞ୍ଜଦାରୋ ଓ ହରପପା ସଭ୍ୟତା କିପରି ବିଲୁପ୍ତ ହେଲା ତାହା ଏବେ ବି ରହସ୍ୟାବୃତ । ବିଶିଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ଆର୍ନଲ୍ଡ ଜେ ଟଏନବି ଦଶ ଖଣ୍ଡରେ “ଏ ସ୍ୱତି ଅଫ୍ ହିଷ୍ଟ୍ରି” ନାମରେ ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଛନ୍ତି ସେଥିରେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ଏକୋଇଶଟି ସଭ୍ୟତାର କାହାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶର କାହାଣୀ ସହ କେଉଁକେଉଁ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରାକୃତିକ ବା ମାନବକୃତ କାରଣରୁ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ତାହାର କିଛି ବର୍ଣ୍ଣନା ସେ ଦେଇଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ଜନକା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଓ ଆଜଟେକ ସଭ୍ୟତା କ୍ଷୋଭର-ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ସେନାୟ ମାନେ ଯେତେବେଳେ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ଏହି ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ଆକ୍ରମଣ କରି ପରାସ୍ତ କଲେ ସେମାନେ ଯେଉଁ ରୋଗ ଆଣିଥିଲେ ତାହା ମହାମାରୀ ଭାବେ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ଏହି ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗଣମୃତ୍ୟୁର ପରିବେଶ ଆଣିଲା । ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସେହି ରୋଗର ପ୍ରତିକ୍ଷେପକ ନଥିବାରୁ ଯୁଦ୍ଧର ପରାଜୟ ପାଇଁ ନୁହେଁ ବରଂ ମହାମାରୀରେ ସେମାନେ ଗଣମୃତ୍ୟୁର ଶିକାର ହେଲେ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯୁରୋପରେ ମହାମାରୀ ପ୍ଲେଗ ଯୋଗୁଁ ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବାର କାହାଣୀ ବେଶ୍ ହୃଦୟବିଦାରକ । ଇଟାଲିର ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ସହର ପମ୍ପେଇ ଭେସୁଭିୟସ ପର୍ବତରୁ ହୋଇଥିବା ଆଗ୍ନେୟଗିରି ଉଦ୍‌ଗାରଣ ଯୋଗୁ କିପରି ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡିଥିଲା ଓ ଏହାର ସମସ୍ତ ଜନଗଣ ମରିଯାଇଥିଲେ ସେସବୁ ସଭ୍ୟତାର ଦୁଃଖଦ କାହାଣୀ । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ ପାଞ୍ଚକୋଟିରୁ ଅଧିକ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା, ତାର କେତେ ଗୁଣ ଲୋକ ଅକର୍ମଣ୍ୟ ହେବା, ସାଠିଏ ଲକ୍ଷ ଜହୁଦୀ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କୁ ହିଟଲର ଗ୍ୟାସ୍ ଚାମର ଭିତରେ ହତ୍ୟା କରିବା ଓ ଆମେରିକା ଜାପାନର ଦୁଇଟି ସହରରେ ଆଣବିକ ବୋମା ନିକ୍ଷେପ କରି ସହର ଦୁଇଟିକୁ ଭସ୍ମସ୍ଥୁପରେ ପରିଣତ କରିବାର କାହାଣୀ ହୃଦୟ-

ବିଦାରକ । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିବାକ ହେଉ କିମ୍ବା ମାନବିକ କୁରତା ଯୋଗୁ ହେଉ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ କେତେ କେତେ ଦୁର୍ବିପାକ, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ ଓ ଦୁଃସମୟ ଦେଇ ଅଗ୍ରଗତି କରିଛି । ଭାରତବର୍ଷର ସ୍ବାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶରେ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡିଥିଲା ସେଥିରେ ଦଶଲକ୍ଷ ଲୋକ ଅନାହାରରେ ତହଳ ବିକଳ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା ଥିଲା ମର୍ମାନ୍ତକ ଘଟଣା । ଭାରତ ବର୍ଷର ସ୍ବାଧୀନତା ସମୟରେ ଯେଉଁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମଣିଷ ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାରରେ ହାହାକାର ଓ ବଳାକାରର ଶିକାର ହୋଇଥିଲେ । ବେଳେ ବେଳେ ପ୍ରକୃତିର ତାଣ୍ଡବ ଓ ସମୟେ ସମୟେ ମାନବିକ କୁରତା ଆମ ସଂସାରକୁ ଯେ ନାନା ଭାବରେ ବ୍ୟଥିତ, ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜର୍ଜରିତ ଓ ଦୁଃଖର ଅନ୍ଧକାର ଆଣିଛି ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି ।

ମଣିଷର ଉଜୁଡ଼ା ସଂସାରକୁ ସଜାଡିବା ପାଇଁ ଓ ସକଳ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଆଲୋକର ଦୀପଶିଖା ଟିଏ ଜାଳିବାକୁ ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ପ୍ରୟାସ ହୋଇଛି । ଆଜି ହାତ ପାହାନ୍ତରେ ଯେଉଁ ସବୁ ସାଧନ ମାନ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇପାରୁଛି ଓ ଯାହାର ଉପଯୋଗ ଯୋଗୁ ଜୀବନ ଅନେକ ସୁଖମୟ ଓ ଦୁଃଖ ରହିତ ହୋଇଛି ସେସବୁ ଯେଉଁମାନେ ଉଦ୍ଭାବନ ଓ ଆବିଷ୍କାର କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ଇତିହାସରେ ପ୍ରାୟ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଗଲେଣି । ସଭ୍ୟତାକୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ଦେଇଥିବା ଯଶସ୍ବୀ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ କିପରି ଆମ ସ୍ମୃତିପତ୍ରରୁ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି ତାହା କ୍ଷୋଭର ବିଷୟ । ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ବିଜୁଳି, ମୋବାଇଲ, ଟିଭି, ଇଣ୍ଟରନେଟ, ପରିବାର ନିୟୋଜନ, ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା, ବିମାନ ଯାତ୍ରା ଇତ୍ୟାଦି ଆମ କଞ୍ଚନା ସ୍ତରକୁ ମଧ୍ୟ ଆସିନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସଂପ୍ରତି ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ, ବାସସ୍ଥାନ ପରି ସେସବୁ ଆମ ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟବହାରର ସାମଗ୍ରୀ ହୋଇଗଲାଣି । ବାତ୍ୟା, ବନ୍ୟା ବା କିଛି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଯୋଗୁ ଆମେ ସେଥିରୁ ସାମୟିକ କାଳ ପାଇଁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ଆମ ଜୀବନ ଦୁର୍ବିସହ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଆମେ ସରକାର, ପ୍ରଶାସନ ଉପରେ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇପଡୁଛେ । ତେବେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜୀବନ ବ୍ୟାପୀ ଗବେଷଣା, ପ୍ରୟାସ ଓ ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁ ଏହି ପ୍ରାୟୁକ୍ତିକ ସାଧନମାନ ଆମ ଜୀବନଯାତ୍ରାକୁ ସରଳ, ସୁଗମ ଓ ସହଜ କରିଛି ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ମୃତିରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛେ କି ? ବିଦ୍ୟୁତଶକ୍ତି ଆଭାବରେ ଆଧୁନିକ ଜୀବନକୁ ଚିନ୍ତା କରାଯାଇ ନପାରେ, କିନ୍ତୁ ମାଇକେଲ ଫାରେଡେ ଓ ବ୍ରେଜ୍‌ଜାମିନ ଫ୍ରାଙ୍କଲିନଙ୍କ ଅବଦାନକୁ ଆମେ ସ୍ମରଣ କରୁ କି ? ମୋବାଇଲ ଫୋନ୍ ଆବିଷ୍କାରକ

ମାର୍ଟିନ କୁପର, ଟେଲିଭିଜନର ନିର୍ମାତା ଜନ୍ ବେୟର୍ଡ, ଜନସ୍ଥିଳିନ୍ ଆବିଷ୍କାରୀ ଫେଡେରିକ ବେଣ୍ଟ୍ସି, ଆଣ୍ଟିବାଓଟିକ ବାହାର କରିଥିବା ଆଲେକ୍ସାଣ୍ଡର ଫ୍ଲେମିଂ ବା ଅଧିକାଂଶ ରୋଗର କାରଣ ଜୀବାଣୁ ବୋଲି ପରୀକ୍ଷା କରି ଦର୍ଶାଇଥିବା ଲୁଇ ପାଷ୍ଟର ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ମନୀଷୀଙ୍କର ସାଧନା ଓ ଅବଦାନକୁ ଆମେ କେତେ ଦୂର ମନେରଖୁଛୁ? ଫଣି, ହୃଦହ୍ୱଦ, ଫାଇଲିନ, ଚିତଲି ଇତ୍ୟାଦି ସାମୁଦ୍ରିକ ଝଡ ବିଷୟରେ ଯଦି ପୂର୍ବସୂଚନା ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଘଟଣାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଜଣାଇ ନଥାନ୍ତେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ କିପରି ଦୟନୀୟ ଭାବେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥାନ୍ତେ ତାହା କହିବା ଅସମୀଚୀନ ନୁହେଁ । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ମାନବ ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତିରେ କିପରି ଆମ ପାଇଁ ସହାୟକ ହୋଇଛି ତାହା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ତେବେ ପରିତାପର ବିଷୟ ଯେ ବିଜ୍ଞାନର ସକଳ ସାଧନ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନର ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅଗ୍ରଗତି ସତ୍ତ୍ୱେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ସମାଜରେ ବିକଶିତ ନ ହେବା ଆମ ଅନଗ୍ରସରତାର ଚିତ୍ର ଦିଏ । ନାନା ଅହେତୁକ ବିଶ୍ୱାସ, ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ଭାବଧାରା, ପାରଲୋକିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି, କଳ୍ପିତ ଦିଅଁ ଦେବତାରେ ଆସ୍ଥା ଓ କେତେ କେତେ କୁସଂସ୍କାର ଆମ ଅନଗ୍ରସରତାର ପ୍ରମାଣ ଦେବା ସହ ଆମେ ଏବେ ଯେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ମାନସିକତା ଭିତରେ ରହିଛେ ତାହା ଦର୍ଶାଇଥାଏ । ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ବି ପ୍ରାରବିଜ୍ଞାନ ଯୁଗର ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିବା ଆମ ଜୀବନର ବିତମ୍ବନା ମନେହୁଏ ।

ଏହା ଏକ ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ ଯେ ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ କେତେ କେତେ ସ୍ତର ଦେଇ ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ଅବଦାନ ଯୋଗୁ ସତ୍ୟତାର ରଥ ଆଗକୁ ଯାଇଛି ସେମାନେ ମାନବଜାତିର ଆଲୋକ ବର୍ତ୍ତକ । ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ରାଜନୈତିକ ବିଚାର, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆବିଷ୍କାର ଓ ଉଦ୍ଭାବନ, ମାନବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଯେଉଁମାନେ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ସତ୍ୟତାର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ । କିନ୍ତୁ ବିତମ୍ବନାର ବିଷୟ ଏହି ପ୍ରତିଭାଧାର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମସାମୟିକ ସମାଜରେ ନିନ୍ଦା, ଅପମଣ ଓ ଅସମ୍ମାନ ପାଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ପରଂପରାବିରୋଧୀ, ଧର୍ମବିରୋଧୀ କହି କାଠଗଡାରେ ଛିଡା କରାଯାଇଛି ଓ ଏପରିକି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଯାଇଛି । ଜଣେ ଆମେରିକୀୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକ ଜେମସ୍ ଏ. ହର୍ “ଗୁ ଆଉଜେଣ୍ଡ ଯରସ ଅଫ୍ ଡିସବିଲିଟ୍” ନାମରେ ଏକ ଚମତ୍କାର ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ସତସ୍ତର ଜଣ ଅତି ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅବଦାନ ଓ କାହାଣୀର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟିକ, ଦାର୍ଶନିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ ଓ ହେତୁବାଦୀ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକଙ୍କର କାହାଣୀ ଲେଖକ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ

ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଯୋଗୁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଘଟିଛି, ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଛି, ସତ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବିକାଶ ହୋଇଛି, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂତନ ବିଚାରର ଯୁଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ସେହିମାନଙ୍କର କାହଣୀ ଲେଖକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ନିଜ ଜୀବନଯାତ୍ରାରେ ଅସଫଳ ମଣିଷ, କାରଣ ସେମାନଙ୍କୁ ନାନା ଦୁଃଖ ଓ ସାମାଜିକ କଟାକ୍ଷକୁ ସାମ୍ନା କରିବାକୁ ପଡିଛି । ଦର୍ଶନ ଜଗତରେ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ସିନୋଜାଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ବିଜ୍ଞାନ ଜଗତରେ ଇର୍ଜ ବୁନୋ ଓ ଗାଲିଲିଓଙ୍କଠାରୁ ନିକ୍ଲେଟକର ଉଦ୍ଭାବକ ଜେମ୍‌ସ ସିଂପସନଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ମାନବବାଦ ଓ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟର ପ୍ରବକ୍ତା ଆବ୍ରାହମ ଲିଙ୍କନଙ୍କଠାରୁ ମାର୍ଟିନ ଲୁଥର କିଙ୍ଗଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ଏହିପରି ବହୁ ମନୀଷୀ ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ ପାଇଁ ସହିଦ ହୋଇଛନ୍ତି ବା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହିଛନ୍ତି । ତେବେ ସେହିମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଯୋଗୁ ସତ୍ୟତା ଆଗକୁ ଯାଇଛି ଓ ଜୀବନର ମାନରେ ଉନ୍ନତି ଆସିଛି । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ, ଗବେଷଣା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଜୀବନବୋଧ ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି, ଏହା ଆକାଶରୁ ଖସି ନାହିଁ । ସତ୍ୟତାକୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ଦେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନିଜ ସମସାମୟିକ କାଳରେ ନିହିତ ହେବାର କାରଣ ହେଉଛି ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମୟଠାରୁ ବହୁ ଆଗରେ ରହିଛନ୍ତି । ଏହା ହିଁ ସତ୍ୟତାର ବିଭୂତନା ।

ସଭ୍ୟତା ଓ ସଙ୍କଟ

ମାନବ ସଭ୍ୟତା ସର୍ବଦା କିଛି ନା କିଛି ସଙ୍କଟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଗତିକରି ଆସିଛି । ସଭ୍ୟତା ଯେତେବେଳେ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରେ ରହିଥିଲା କିମ୍ବା ସଂପ୍ରତି ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଏକ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିପାରିଛେ, ସବୁ ସ୍ଥିତିରେ ମନୁଷ୍ୟ ପାଖରେ ସମସ୍ୟା ଓ ସଙ୍କଟ ରହିଛି । ନାନା ସମସ୍ୟା, ସଙ୍କଟ, ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଓ ବିଭୀଷିକାକୁ ସାମ୍ନାକରି ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ବା ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି, ତାକୁ କିପରି ମୁକାବିଲା କରି ତାର ଭବିଷ୍ୟତକୁ ନିରାପଦ ରଖିବ ସେଥି ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ସେହି ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ ମଧ୍ୟରୁ ସମାଧାନର ପଦ୍ଧା ବାହାରିଛି, ନୂଆ ଦିଗନ୍ତର ସନ୍ଧାନ ମିଳିଛି । ତେବେ ଗୋଟିଏ ସମସ୍ୟାର ସଫଳ ମୁକାବିଲା ପରେ ପୁଣି ନୂଆ ସମସ୍ୟା ସାମ୍ନାକୁ ଆସିଛି । କୌଣସି ସ୍ଥିତିରେ ମନୁଷ୍ୟ ହାର ମାନିନାହିଁ । ବେଳେ ବେଳେ ମାନବ ଜାତିକୁ ଅନେକ ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଛି, ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସଂସାର ବିପନ୍ନ ହୋଇଛି, ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ କେତେ ମଣିଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜର୍ଜରିତ ହୋଇଛନ୍ତି ତେବେ ସାମଗ୍ରିକ ଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟ ପରାଜୟ ବରଣ କରିନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ଆହ୍ୱାନ ଓ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ମନୁଷ୍ୟର ଜ୍ଞାନର ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି ଓ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନକୁ ସାମ୍ନା କରିବା ଭିତରେ ଜୀବନର ଉତ୍ତରଣ ଘଟିଛି ।

ସକଳ ମାନବୀୟ ସଙ୍କଟକୁ କେତେକ ଚାରିଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭାଜିତ କରିଥାନ୍ତି । କୁହାଯାଏ ସଭ୍ୟତା ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାମଗ୍ରିକ ଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏହି ସମସ୍ୟା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ସଙ୍କଟ ମାନ ହେଲା ସୀମିତ ସମ୍ବଳ, ସୀମିତ ଜ୍ଞାନ, ସୀମିତ ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ସୀମିତ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା । ସଭ୍ୟତା ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସଂସାରର କିଛି ମଣିଷ ସର୍ବଦା ସମ୍ବଳହୀନ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରେ ହେଉ, ପ୍ରାକ୍-ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁଗରେ ହେଉ କିମ୍ବା ଆଜିର ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ସ୍ଥିତିରେ ହେଉ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ବଳହୀନ ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ଅନୁଶୀଳନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଆରମ୍ଭ ବେଳକୁ ପୃଥିବୀର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଥିଲା

କୋଟିଏ କୋଟି, ଅଠର ଶହ ମସିହା ସମୟକୁ ପୃଥିବୀର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଥିଲା ମାତ୍ର ଏକ ଶହ କୋଟି ଓ ଉଣେଇଶ ଶହ ମସିହାରେ ପୃଥିବୀରେ ଥିଲେ ଶହେ ସାଠିଏ କୋଟି ଲୋକ । ପୃଥିବୀରେ ଏତେ କମ୍ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଥିବା ବେଳେ ସବୁ ମଣିଷ ନିଜର ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିପାରୁ ନଥିଲେ । ପୃଥିବୀର କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ହେଲେ ବି ମଝିରେ ମଝିରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡୁଥିଲା ଓ ଅନେକ ଲୋକ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁଥିଲେ । ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କରୋନା ଯୋଗୁ କେତେ ମଣିଷ ଆମ ଦେଶରେ କେତେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭିତରେ ରହିଛନ୍ତି ତାହାର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛେ । ଏବେ ବି ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ମଣିଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସ୍ଥିତିରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରଣ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି । ସମ୍ଭଲର ଏକ ନ୍ୟାୟସଂଗତ ବଣ୍ଟନ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ଜନହତକର ଯୋଜନା ସତ୍ତ୍ୱେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ଭଳହୀନ ହୋଇ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଛନ୍ତି ।

ସେହିପରି ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ବିକାଶ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ପାଖରେ ଆମର ଜ୍ଞାନ ଯେ ସୀମିତ ଏହା ଏକ ଉପଲବ୍ଧି । କରୋନା ମହାମାରୀ ଯେଉଁପରି ଏକ ମହାମାରୀ ଭାବରେ ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ପ୍ରତି ଏକ ବିପଦର ପରିବେଶ ଆଣିଛି, ସେଥିରେ ଆମ ଅସହାୟତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ପ୍ଲେଗ୍, ବସନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ମହାମାରୀ ମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କଲାପରେ ମାନବଜାତିର ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଆସିଥିଲା ଯେ ମହାମାରୀର ବିପଦ ପ୍ରାୟତଃ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ପ୍ରାୟ ଏକ ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ଏପରି ଗୁରୁତର ମହାମାରୀ ପୃଥିବୀରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସଂପ୍ରତି ସମୁଦାୟ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜକୁ ଯେଉଁ ମହାମାରୀର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଛି ତାହା ଅଭୂତପୂର୍ବ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ଏତେ ଉନ୍ନତି ସତ୍ତ୍ୱେ ଏପରି ଏକ ମହାମାରୀ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଏପରି ଆତଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ଓ ସାଧାରଣ ଜୀବନ ପ୍ରବାହକୁ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରିଦେବ, ତାହା କେହି ବି କେବେ କଳ୍ପନା କରିପାରି ନଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଗବେଷଣାର ପରିଣାମ ହୁଏତ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହାର ପ୍ରତିଷେଧକ ବା ଚିକିତ୍ସା ବିଷୟରେ ସଫଳତା ହାସଲ କରିବ, ତେବେ ତାହା ହୋଇ ନଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ଭିତରେ ଅସହାୟତା ବୋଧ ରହିବ । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିକାଶିକା ଆମ ଜ୍ଞାନର ସୀମା ବିଷୟରେ ଆମକୁ ସଚେତନ କରାଉଛି । ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଆମର ଜ୍ଞାନ ଯେ ସୀମିତ ଏହା ଏକ ବଡ଼ ଉପଲବ୍ଧି ।

ସୀମିତ ସମ୍ବଳ ଓ ସୀମିତ ଜ୍ଞାନ ଆମ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବହିର୍ଭୂତ ବିଷୟ । ଆମେ ଆମ ସମ୍ବଳକୁ ଅସୀମ କରିପାରିବା ନାହିଁ ଓ ଆମର ଜ୍ଞାନକୁ ମଧ୍ୟ ସୀମାତୀତ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତେବେ ଯେଉଁ ବିଷୟ ଆମ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବସ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଆମେ ତାହା ହାସଲ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଛେ ତାହା ହେଉଛି ଆମର ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରୀକ୍ ଦାର୍ଶନିକ ଆରିଷ୍ଟୋଟଲ ମନୁଷ୍ୟର ସଂଜ୍ଞା ଦେବାକୁ ଯାଇ କହିଥିଲେ “ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ବିଚାରଶୀଳ ପ୍ରାଣୀ” । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟ ସବୁ ସ୍ତରରେ ସର୍ବଦା ବିଚାରବୁଦ୍ଧି ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇନାହିଁ । ନାନା କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧବିଶ୍ଵାସ, ରୁଚିବାଦ ଓ ଅହେତୁକ ମାନସିକତା ସମାଜରେ ରହିଆସିଛି । କେବଳ ଅଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଖରେ ଯେ କୁସଂସ୍କାର ଓ ରୁଚି ମାନସିକତା ରହିଛି ତାହା ନୁହଁ ସମାଜର ବହୁ ଶିକ୍ଷିତ, ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ କୁସଂସ୍କାର, ଅପବିଶ୍ଵାସ ଓ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନସିକତାରୁ ମୁକ୍ତ ନୁହନ୍ତି । ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ କିଛି ପ୍ରାଞ୍ଜ ଦାର୍ଶନିକ ଏକ ବିଚାରଶୀଳ ସମାଜ ବା ରେସନାଲ୍ ସୋସାଇଟିର ସ୍ଵପ୍ନ ଦେଖିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀର ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନୀ ହିପୋକ୍ରେଟସ୍‌ଙ୍କୁ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ଜନକ ଭାବରେ ନିଆଯାଏ । ସେ କହିଥିଲେ “ରୋଗର କାରଣ ଜାଣିବାକୁ କିମ୍ବା ତାର ନିରାକରଣ ପାଇଁ କୌଣସି ଦେବତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା କିମ୍ବା ତାଙ୍କର ଶରଣାଗତ ହେବା ନିର୍ବୋଧତା” । ପ୍ରାୟ ଅଡ଼େଇ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ଏହି ଜନକଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ କେତେ ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବରେ ଗୃହୀତ ହୋଇପାରିଛି ? କୌଣସି ଜଟିଳ ରୋଗରୁ ଭଲ ହେଲେ ଆମେ ଆମ କଷ୍ଟନାର ଦେବତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ଭଲ ହେଲେ ବୋଲି ଭାବିଥାଉ ଓ କେହି ଭଲ ନ ହେଲେ ଏହା ତାଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି କହିଥାଉ । ଅହେତୁକ ମାନସିକତା ଏବେ ବି ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ହୋଇ ରହିବା ଏକ ନିଛକ ବାସ୍ତବତା ।

ସତ୍ୟତାର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସଂକଟ ହେଉଛି ସୀମିତ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା । ପରିତାପର ବିଷୟ ଆମ ସଂସାରରେ ବହୁ ବିଦ୍ଵେଷ, ଭେଦଭାବ ଓ ବୈଷମ୍ୟ ରହିଛି । ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ, ଧର୍ମ, ଜାତୀୟତା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଆଧାର କରି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଆସିଛି । ସେହିପରି ସତ୍ୟତା ଆରମ୍ଭ ଦିନଠାରୁ ମାନବ ଜାତି ବହୁ ଯୁଦ୍ଧର ବିଭୀଷିକାକୁ ସହ୍ୟ କରିଛି । ଏକ ହିଂସାମୁକ୍ତ, ଘୃଣାମୁକ୍ତ ଓ ଭେଦଭାବ ରହିତ ବିଶ୍ଵ ସମାଜ ବାସ୍ତବରେ ରୂପରେଖ ନେଇ ନାହିଁ । ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସ ହେଉଛି ଶୋଷଣ, ଅସହିଷ୍ଣୁତା, ବିଦ୍ଵେଷ

ଓ ଭେଦଭାବର କାହାଣୀ । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ଓ ସନ୍ତାପବାଦ ଧରିତ୍ରୀକୁ ବହୁବାର ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ କରିଛି । ଏବେ ବି ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଗଣବିଧ୍ୱଂସୀ ମାରାଣାସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ପ୍ରଚୁର ପ୍ରାକୃତିକ ସଂପଦକୁ ଧ୍ୱଂସ କରାଯାଉଛି । ହାରାହାରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ନିଜ ଆୟର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ପ୍ରତିରକ୍ଷା ବାବଦରେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଛନ୍ତି । ମାରାଣାସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣରେ ଯେତେ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରାଯାଉଛି, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ଓ ଗବେଷଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଯାଉ ନାହିଁ । ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଓ ବିଶ୍ୱଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ମନୋଭାବ ସାର୍ବଜନୀନ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର କିଛି ମହାତ୍ମାକାଂକ୍ଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଭାବନା ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ବାସ୍ତବରେ ରୂପରେଖ ନେଇ ନାହିଁ । ସତ୍ୟତା ଯେତେ ଆଗକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ମାନବ ସମାଜରୁ ବିଦ୍ୱେଷ, ଭେଦଭାବ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ବିଲୋପ ହେଉ ନାହିଁ ।

ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ଯେତେବେଳେ ମାନବଜାତି କୌଣସି ଗୁରୁତର ଦୁଃସମୟ ଓ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛି, ସେତେବେଳେ କିଛି ବିଶ୍ୱପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତି କିଛି ବିକଳର ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଧ୍ୱଂସଲାଳା ଓ ଆଣବିକ ଅସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବିଶିଷ୍ଟ ଦାର୍ଶନିକ ବର୍ତ୍ତାଣ୍ଟ ରସେଲ ପୃଥିବୀକୁ ଯୁଦ୍ଧ ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ବିଶ୍ୱ ସରକାରର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ପୃଥିବୀର ଅନେକ ଶାନ୍ତିକାମୀ ରାଷ୍ଟ୍ରନାତିଜ୍ଞ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କୁ ନେଇ ଏଥିପାଇଁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଏକ ସତେତନ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ପରିବେଶ ପ୍ରଦୂଷଣ ଯେପରି ଦ୍ରୁତଗତିରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି, ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ମାନବ ସତ୍ୟତା ଯେ ଏକ ଭୟଙ୍କର ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ ଏହା ଅନୁମାନ କରାଯାଉଛି । ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଆଉ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଦାର୍ଶନିକ ପଲ୍ କର୍କ ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳୀୟ ମାନବବାଦ ନାମରେ ଏକ ବିଚାରର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ଆମ ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳରେ ପୃଥିବୀ ହେଉଛି ଏକ ମାତ୍ର ଗ୍ରହ ଯେଉଁଠି ଜୀବଜଗତ ଓ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶ ହୋଇଛି, ଅନ୍ୟଠି ହୋଇନାହିଁ । ଆମ ସତ୍ୟତାକୁ ନିରନ୍ତର ଭାବେ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ମନୁଷ୍ୟସମାଜର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ବିଶ୍ଳେଷ ଭାବର ବିକାଶକୁ ସେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଉଛନ୍ତି । ଆଜିର କରୋନା ମହାମାରୀ ପରିସ୍ଥିତିରେ କିପରି ସମଗ୍ର ମାନବଜାତି ଏକତ୍ର ହୋଇ ଏହି ସଙ୍କଟରୁ ସତ୍ୟତାକୁ ରକ୍ଷାକରିବ ତାହା ଚିନ୍ତା କରିବାର ସମୟ ଆସିଛି ।

ସତ୍ୟତାରେ ଯାହା କିଛି ବିକଶିତ ହୋଇଛି ତାହା ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ ଓ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ହୋଇଛି । କୌଣସି ବିକାଶ ଆକାଶରୁ ଖସି ନାହିଁ ବା ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ମିଳି ନାହିଁ । ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ କେତେ ସ୍ତର ଦେଇ ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ଆମର ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତାକୁ ଆମେ ଯଦି ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିବା, ତେବେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀର ଯେ ଉନ୍ନେଷ୍ଟ ହୋଇପାରିବ ଏହା ଆଶା କରାଯାଏ ।

ବିକାଶ ଓ ବିତସ୍ତନା

ସଭ୍ୟତା ନିରନ୍ତର ଭାବରେ ଗତିଶୀଳ । ମାନବ ସଭ୍ୟତା ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ କେତେ କେତେ ସ୍ତର ଓ ସୋପାନ ଦେଇ ଆଜିର ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିପାରିଛି । ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶ ପରଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ମାନବିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଓ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ, ନୂଆ ନୂଆ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଛି । ଏହି ଧାରାରେ ମନୁଷ୍ୟର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଓ ଏପରିକି ନୂତନ ଜ୍ଞାନ ବା ପ୍ରଯୁକ୍ତି ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍ତରଣରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ବିତସ୍ତନାର ବିଷୟ ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଏକ ମୂଲ୍ୟଭିତ୍ତିକ ମାନବ ସମାଜ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇପାରି ନାହିଁ । ଏକ ନ୍ୟାୟାଧାରିତ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରୟାସ ସଫଳ ହୋଇ ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁସ୍ଥରେ ଖାଇ ପିଇ ବଞ୍ଚିବ, ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଅଧିକାରୀ ହେବ ଓ ନିଜ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସ୍ୱଳ୍ପନ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ପାଇବ ଏହା ଦୁନିଆରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେହିପରି ବିଶ୍ୱରୁ ସମସ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ, ହିଂସା, ସନ୍ତାପବାଦ, ଶୋଷଣ, ନୃଶଂସତା ଓ ଅମାନବିକତାର ବିଲୋପ ହେଉ ନାହିଁ । ସଭ୍ୟତାର ଅନେକ ବିକାଶ ହୋଇଛି, ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଯୁକ୍ତି, ବିଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂଗଠନ, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂସ୍ଥାମାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି ତଥାପି ଦୁନିଆର ନୈତିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଏକ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବରେ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇ ପାରି ନାହିଁ । ସମାଜ, ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ଇତିହାସ ଅନୁଶୀଳନ କରିଥିବା ବହୁ ସମାଜ-ବିଜ୍ଞାନୀ ମାନବୀୟ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାର ବହୁ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି । କେବଳ ଭୌତିକ ବିକାଶ ବା ସାମର୍ଥ୍ୟର କୌଶଳ ଦୁନିଆରେ ଶାନ୍ତି, ସଦ୍ଭାବନା ଓ ମୌତ୍ରୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ଯେ ସଫଳ ହୋଇ ନାହିଁ; ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ । ନୃବିଜ୍ଞାନୀଙ୍କ ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇପାରେ । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମେ ଘୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁ ଭାବରେ ପାଳନ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ହାସଲ କଲେ, ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରିବାର ବହୁ ରୋଚକ କାହାଣୀ ରହିଛି । କୃଷିର ଜ୍ଞାନ ହାସଲ ପରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଗ୍ରାମୀଣ ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶ ପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନରବଳି ଦେଲେ ଫସଲ ଭଲ ହେବ ଏହି ଅଜ୍ଞତା ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମାନବିକ ନୃଶଂସତାର

ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ତେବେ କୃଷି ସଭ୍ୟତା ଭିତରୁ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ସାମନ୍ତବାଦର ବିକାଶ ଘଟିଛି ଓ ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସମାଜରେ ଶାସକ ଓ ସାମନ୍ତବାଦୀ ମାନେ ଜମିକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପତ୍ତି କରିଛନ୍ତି ଓ ସମାଜର ଅଗଣିତ ମଣିଷଙ୍କର ଶ୍ରମକୁ ଶୋଷଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଆଦିମ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ସାମ୍ୟବାଦ ଥିଲା ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ଧାରାରେ ତାହା ଲୋପ ପାଇଛି ଓ ସମାଜର ମୁଣ୍ଡିମେୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜମିର ମାଲିକ ହେବା ସହ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ଶୋଷଣ କରିଛନ୍ତି ।

ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ଥିଲା ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା । ତା'ର ପରିଣାମରୁ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରୁ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ବିଶାଳ ଓ ଜଟିଳ ପ୍ରକୃତିର ବିଭିନ୍ନ ରହସ୍ୟକୁ ଜାଣିବାର ଯେଉଁ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ସେଥିରୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରକୃତିର ନାନା ରହସ୍ୟ ଓ ନିୟମ ମଣିଷ ଆବିଷ୍କାର କଲା । ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବା ପରେ କେତେ କେତେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଆବିଷ୍କାର ଓ ଉଦ୍‌ଭାବନ ଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତକୁ ନାନା ଦିଗରେ ବିସ୍ତାରିତ କରିଚାଲିଲା । ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବର ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ପରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଯୁଗ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ନିୟମ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ଏକରୂପତାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରି ନାନା ପ୍ରାଯୁକ୍ତିକ ଉପକରଣ ନିର୍ମାଣ କରାଗଲା । ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଯୁରୋପରେ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବର ଯୁଗ ଆସିଲା । ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ଓ ଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରୟୋଗ ମନୁଷ୍ୟର ସାମର୍ଥ୍ୟ ବେଶ୍ ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିଲା ଓ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଲା । ଯୁରୋପୀୟ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଥିଲା ସେଥିରେ ଭୟଙ୍କର ଆଲୋତନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବର ପରିଣାମରୁ ପୂଞ୍ଜିବାଦ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଯୁରୋପର କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସମାଜ ଯେତେବେଳେ ଶିଳ୍ପ ଯୁଗକୁ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲା ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ବୃଦ୍ଧି ହରାଇଲେ । ପାରମ୍ପରିକ କୌଳିକ ବୃତ୍ତିମାନ ନଷ୍ଟ ହେବାକୁ ବସିଲା ଓ ବହୁ କାରିଗର ଓ କୃଷକ ରୋଜଗାର ପାଇଁ ସହରାଭିମୁଖୀ ହେଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଶିଳ୍ପ ଓ କାରଖାନାର ମାଲିକ ଥିଲେ ସେମାନେ ଅଗଣିତ ଶ୍ରମଜୀବୀ ମଣିଷଙ୍କର ଶ୍ରମକୁ ନାନା ଅମାନବିକ ଭାବରେ ଶୋଷଣ କଲେ । ଶସ୍ତା ଶ୍ରମଶକ୍ତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଥିବା ଅଗଣିତ ମଣିଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସ୍ଥିତିରେ କାଜାଳ ହୋଇଚାଲିଲେ । ବଡ଼ ବଡ଼ କଳ କାରଖାନାରେ ଶ୍ରମିକ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ନରନାରୀ ଓ ସେମାନଙ୍କର ପରିବାରର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର କାହାଣୀ ଥିଲା ଅମାନବିକ ଓ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ । ସମାଜର ମୁଣ୍ଡିମେୟ ଲୋକ ଯେଉଁମାନେ ପୂଞ୍ଜିପତି ଓ ଶିଳ୍ପପତି ହୋଇ ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କଲେ

ସେମାନେ ପ୍ରାର୍ଥନା ଜୀବନ ବଞ୍ଚିଲେ, ଅପରପକ୍ଷରେ ଶ୍ରମଜୀବୀ ଅଗଣିତ ମୋହନତା ମଣିଷ ଜୀବନର ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ । ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବର ଅନ୍ୟ ଏକ ପରିଣାମ ଥିଲା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିସ୍ତାର । ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତି ପଶ୍ଚିମ ଦେଶମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଜିନିଷ ବିକ୍ରି କରିବା ପାଇଁ ଓ କଞ୍ଚା ମାଲ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ଅଧିକାଂଶ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ନିଜର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିସ୍ତାର କଲେ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିସ୍ତାର ପଶ୍ଚାତରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଶୋଷଣ ହିଁ ମୁଖ୍ୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ଦେଶମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତୀବ୍ର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଓ ଏପରିକି ଯୁଦ୍ଧର ପରିବେଶ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ହଜାର ହଜାର ଯୁଦ୍ଧ ଓ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ମାନବ ସତ୍ୟତାର ଅନ୍ଧକାରର କାହାଣୀ । ବୈଷମ୍ୟ, ଶୋଷଣ ଓ କୁରତା ସତ୍ୟତା ଇତିହାସର ନିଜ୍ଜବାସ୍ତବତା ।

ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ କିଛି ଦାର୍ଶନିକ ଓ ମନାସୀ ଏକ ସୁନ୍ଦର ସମାଜର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛନ୍ତି ଓ ଏକ ଅହିଂସ ଓ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ସମାଜର ଅବହେଳିତ, ନିଷ୍ପେକ୍ଷିତ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାସିତ ମଣିଷ ମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବାକୁ ନାନା ନୀତିବୋଧ ଓ ଆଦର୍ଶର ବାର୍ତ୍ତା ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ ଓ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଛି, ତଥାପି ଏକ ସାମ୍ୟ ଓ ମୈତ୍ରୀର ସମାଜ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ବିକାଶର ଧାରା ଯେତେ ଆଗକୁ ଯାଉଛି, ସତ୍ୟତାର ସଙ୍କଟ ସେତେ ତୀବ୍ର ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ପରେ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଯୁଗ ଆସିଲା ସେଥିରେ ସମାଜରେ ବୈଷମ୍ୟ, ଶୋଷଣ ଓ ମାନବୀୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବହୁ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସାମ୍ୟବାଦ ଓ ସମାଜବାଦର ଅବଧାରଣା ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ଆଲୋଚନା ଥିଲା । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମହାନ ଚିନ୍ତନାତ୍ମକ କାର୍ଲ ମାର୍କସ ଦର୍ଶାଇଲେ ଯେ ମଣିଷର ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ଈଶ୍ୱରୀୟ ଅଭିଶାପ ନୁହେଁ । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ମହାମାରୀ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକକୁ ମଣିଷ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଦଣ୍ଡ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲା । ମଣିଷର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହେଉଛି ଶୋଷଣଭିତ୍ତିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିଣତି । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ ଓ ମହାମାରୀ ମାନଙ୍କୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଇ ପାରିବ । ଐତିହାସିକ ଘଟଣାପ୍ରବାହ କିପରି ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେଉଛି ଓ ସମାଜର ରାଜନୈତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶତତ୍ତ୍ୱ ସମାଜର ଭୌତିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିଣତି ତାର ବହୁନିଷ୍ପ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏକ ନୂଆ ଦୁନିଆ ନିର୍ମାଣ ଦିଗରେ

ଅନେକଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିଲା । ସମାଜରୁ ସକଳ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଶୋଷଣ ଓ ବୈଷମ୍ୟ ଦୂର ହେଲେ ସାମ୍ୟ ଓ ମୈତ୍ରୀର ଯୁଗ ଆସିପାରିବ । ସମାଜର ଉତ୍ସାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ ରଖି ପୁଂଜିବାଦର ବିଲୋପ ଘଟାଇଲେ ସାମ୍ୟବାଦର ଯୁଗ ଆସିବ ଓ ସାମ୍ୟବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠାଦାରା ବିଶ୍ୱରୁ ନାନା ମାନବକୃତ ମନ୍ଦର ଅବସାନ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ବିଚାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ସଂଘଟିତ ହୋଇ ବିଶ୍ୱଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଆଲୋଚନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ବୈଚାରିକ ସ୍ତରରେ ସାମ୍ୟବାଦ ଯେତେ ମାନବିକ ଓ ନ୍ୟାୟିକ ବୋଧ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସଫଳ ହେଲା ନାହିଁ ଓ ସାଂପ୍ରତିକ ବିଶ୍ୱରେ ବହୁରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କଂପାନୀ ଓ ପୁଂଜିବାଦ ଏକ ବିଶାଳ ଶକ୍ତି ଭାବରେ ଉଦ୍ଭବ ହେବା ମନେହୁଏ । ଦାନା-କନା ବନାମ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା ଭିତରେ ଦୃଢ଼ ସମାଜବାଦ ବିକାଶ ଯୁଗରେ ବିତର୍କର ବିଷୟ ଥିଲା । ସାମ୍ୟବାଦର ବିକାଶ ଯୁଗରେ ତାକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବାପାଇଁ ଜନକଲ୍ୟାଣକାରୀ ପରିକଳ୍ପନା ମାନ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଗଣତନ୍ତ୍ର, ପୁଂଜିବାଦ ଓ ଜନକଲ୍ୟାଣକାରୀ ଯୋଜନା ଯେତେ ସମତାଳ ଭାବେ ରହିପାରିବ ଏହା ବେଶ୍ ଆକର୍ଷଣୀୟ ମନେହେଉଥିଲା ।

ସାଂପ୍ରତିକ ପୁଂଜିବାଦ ଯେ ନବସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ, ଉପଭୋକ୍ତାବାଦ ଓ ଉକ୍ତ ବୈଷମ୍ୟର ଏକ ବିଭୀଷ ଚିତ୍ର ଦେଉଛି ତାହା ଆଜିର ଉପଲବ୍ଧ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସାମିତ ପ୍ରାକୃତିକ ସଂସାଧନ ମାନଙ୍କୁ ଶେଷ କରିଦେବା ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶର ଧ୍ୱଂସସାଧନ କରି ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ସଂକଟ ଭିତରକୁ ନେବା ଆଧୁନିକ ପୁଂଜିବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତିର ବଡ଼ କୁପରିଣାମ । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆଉ ଜଣେ ଚିନ୍ତନାତ୍ମକ ମହାମୁଖାନ୍ତା ବିକାଶର ଏକ ଭିନ୍ନ ରୂପରେଖ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ସେ ଅନେକାଂଶରେ ଯନ୍ତ୍ରବିରୋଧୀ ଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରକଳ୍ପର ସମାଲୋଚକ ଥିଲେ । ତେବେ ବିକାଶ ସହିତ ସେ ଯେଉଁ ବିଚାରକୁ ସଂଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ ତାହାର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟ ରହିଥିବା ମନେହୁଏ । ବିକାଶ ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଯେକୌଣସି ବିକାଶର ପରିକଳ୍ପନା ସହ ପରିବେଶର ସୁରକ୍ଷା ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସେହି ବିକାଶ କାମ୍ୟ ଯାହା ସମାଜକୁ ସାମ୍ୟ ଦିଗରେ ପରିତାଳିତ କରିବ । ନିରନ୍ତର ବିକାଶ, ସୁସ୍ଥ ପରିବେଶ ଓ ସମତା ହିଁ ବିକାଶର ନୂତନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିଚାର ରହିଥିଲା । ଏକ ହିଂସାମୁକ୍ତ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର ପରିକଳ୍ପନା ପାଇଁ ବିକାଶର ରୂପରେଖ କ'ଣ ହେବା ଦରକାର- ଏକ ମୁକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ ।

ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିକାଶ

ମଣିଷ ବୁଦ୍ଧିମାନ । ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ଯୋଗୁଁ ମଣିଷ ବିକାଶର ଶିତିରେ ଅଗ୍ରଗତି କରିଛି । ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି, ନୀତିବୋଧ, ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଆହ୍ୱାନର ପରିବେଶ ଆସିଛି ତାକୁ ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ସେ ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛି । ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ପଟ୍ଟାତରେ ରହିଛି ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରୟାସ । ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠାରୁ ହିଁ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଛି । ସଭ୍ୟତାର ଆଦିମ କାଳରୁ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି । ତେବେ ବୁଦ୍ଧି ଏକ ସାଧନ । ଏକ ସାଧନକୁ ଯେକୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଇପାରେ । ବୁଦ୍ଧିକୁ ଉତ୍ତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗରେ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇପାରେ, କିମ୍ବା ଅନୈତିକ ବା ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବି ବିନିଯୋଗ କରାଯାଇପାରେ । ବୁଦ୍ଧିକୁ ମନ୍ଦ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବିନିଯୋଗ କଲେ ତାର ପରିଣାମ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ହେଉ କିମ୍ବା ସମାଜ ପାଇଁ ହେଉ କ୍ଷତିକାରକ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବରେ ଆବେଗିକ ସ୍ତର ରହିଛି ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତର ବି ରହିଛି । ବ୍ୟକ୍ତିର ଆବେଗିକ ସ୍ତର ଉନ୍ନତ, ମାର୍ଜିତ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବା ଅନୈତିକ, ଅସାମାଜିକ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଯେତେବେଳେ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ କିମ୍ବା ସମାଜ-ସ୍ୱୀକୃତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିର ଆଶ୍ରୟ ନିଏ ଏହା ବିବେକପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ ମଣିଷର ଆବେଗିକ ସ୍ତର ଯଦି ଅନୁନ୍ନତ, ଅସାମାଜିକ ଓ ଅନୈତିକ ହୁଏ ତେବେ ଜୀବନର ମାନ ନ୍ୟୁନ ହୋଇଥାଏ । ବୁଦ୍ଧି ସାଧନ ଭାବରେ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ, ସାମାଜିକ ବା ଅସାମାଜିକ, ନୈତିକ ବା ଅନୈତିକ ଯେ କୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଇପାରେ ।

ସବୁ ଲୋକଙ୍କର ଆବେଗିକ ସ୍ତର ଯେପରି ସମାନ ନୁହେଁ, ସେହିପରି ସବୁ ଲୋକଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତର ମଧ୍ୟ ସମାନ ନୁହେଁ । ଆମେ ସମାଜରେ ଦେଖେ ଯେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପରୋପକାରୀ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ, ପରିଶ୍ରମୀ, ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଓ କିଛିଟା ନୀତିମାନ, ଅପର ପକ୍ଷରେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ନିହାତି ସ୍ୱାର୍ଥପର, ନିଷ୍ଠୁର, ଅନୈତିକ ଓ ହିଂସ୍ର । ବ୍ୟକ୍ତିର ଆବେଗିକ

ସ୍ତରରେ ଏହି ଭିନ୍ନତା ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବରେ ଏହି ଭିନ୍ନତା ରହିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନାବିଧ କାରଣ ରହିପାରେ । ବ୍ୟକ୍ତିର ପାରିବାରିକ ସଂସ୍କାର, ଶିକ୍ଷା, ଆର୍ଥିକ ସ୍ଥିତି, ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ ।

ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଆବେଗିକ ସ୍ତରରେ ଯେପରି ଭିନ୍ନତା ଦେଖାଯାଏ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ମାନସିକ ବା ବୌଦ୍ଧିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଭିତରେ ଭିନ୍ନତା ବି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଏହି ଭିନ୍ନତା ଆମ ଚିନ୍ତନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରେ, ମାନସିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବା ବୁଦ୍ଧି ମାଧ୍ୟମରେ ଚିନ୍ତାକରେ । ଅବଶ୍ୟ ଚିନ୍ତା ଏକ ଜଟିଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦ୍ୱାରା, ଶିକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା, ସ୍ମରଣଦ୍ୱାରା ଆମେ ଚିନ୍ତା କରିଥାଏ । ଚିନ୍ତା ଏକ ଅନ୍ତରାଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଚିନ୍ତନ ସଂପର୍କରେ ନାନା କଥା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ଚିନ୍ତନର ସ୍ୱରୂପ, ସଂଜ୍ଞା, ପ୍ରକାରଭେଦ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ନାନା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଆମେ ସମାଜରେ ଦେଖେ ଯେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମାନସିକ ଦକ୍ଷତା ବେଶ୍ ଅଧିକ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ମାନସିକ ଦକ୍ଷତା ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବରେ କମ୍ । ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିର ବୟସାନୁସାରେ ମାନସିକ ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ସ୍ଥିର କରିବା ନେଇ ପକ୍ଷତମାନ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି । ଜଣଙ୍କର ବୁଦ୍ଧ୍ୟାଙ୍କ ବା ଆଇକ୍ୟୁକୁ ନିରୂପଣ କରିବାରେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ କେତେକ ପ୍ରଣାଳୀ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବା ମନେହୁଏ ।

ବୁଦ୍ଧିକୁ ଏକ ମାନସିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବା ଦକ୍ଷତା ଭାବେ ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଏହି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଶାରୀରିକ ବିକାଶ ସହ ମଧ୍ୟ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧିସଂପନ୍ନ ହୋଇପାରନ୍ତି କିମ୍ବା ଅସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିସଂପନ୍ନ ହୋଇପାରନ୍ତି । ତେବେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରାୟତଃ ସାଧାରଣ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ବୟସର ବୁଦ୍ଧି ସହ ମାନସିକ କ୍ରମବିକାଶକୁ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରାଯାଇ ବ୍ୟକ୍ତିର ବୁଦ୍ଧିକୁ ନିରୂପଣ କରାଯାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଶାରୀରିକ ବୟସ ସହ ମାନସିକ ବିକାଶ ସମାନ ଭାବରେ ହେଉଥିଲେ ବୁଦ୍ଧି ସାଧାରଣ ବୋଲି ଧରାଯାଏ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶାରୀରିକ ବୟସ ତୁଳନାରେ ମାନସିକ ବୟସ କମ୍ ହୋଇଥାଏ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧିଆ କୁହାଯାଏ । ଅଥଚ ଶାରୀରିକ ବୟସଠାରୁ ମାନସିକ ବୟସ ଅଧିକ ହେଉଥିଲେ ଜଣଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିକୁ ଅସାଧାରଣ କୁହାଯାଏ । ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ କେଉଁମାନେ ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିସଂପନ୍ନ, କେଉଁମାନେ ଅଳ୍ପ ବୁଦ୍ଧିସଂପନ୍ନ ଓ କେଉଁମାନେ ଅସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିସଂପନ୍ନ

ତାହାର ଲକ୍ଷଣ ଓ ମାନଦଣ୍ଡ ନିରୂପଣ କରିଛନ୍ତି । ଏହା ପ୍ରାୟତଃ ସ୍ବାକୃତ ଯେ ମଣିଷ ଭିତରେ ବୁଦ୍ଧିର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ଭାଷା ବା ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଯେପରି କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି ବୁଦ୍ଧିର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ଜଣେ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ର ଯାହା ସବୁ ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରୁଛି, ଦୁଇତିନି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ସବୁଠାରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକମାନେ ତାହା ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇ ନଥିଲେ । ବର୍ଷା କିପରି ହେଉଛି, ଦେହରେ ରକ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ କିପରି ହୁଏ, ବହୁମୁତ୍ର ରୋଗର କାରଣ କ'ଣ ହୋଇପାରେ ଇତ୍ୟାଦି ଅନେକ ବିଷୟ ଜଣେ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ର ସଂପ୍ରତି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ, ଅଥଚ ଦୁଇ ତିନି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଏସବୁ ବିଷୟ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକମାନେ ବି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରୁ ନଥିଲେ । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ସହ ବହୁ ବିଷୟ ମଣିଷ ଧୀରେ ଧୀରେ ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଛି । ଏସବୁ ମଣିଷ ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରୟୋଗ ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁଛି । ଯାହା ସବୁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରାୟୁକ୍ତିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଆମେ ଆମ ଚାରି ପାଖରେ ଦେଖୁଛୁ ସେସବୁ କ୍ରମବିକାଶ ଓ କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି ।

ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିପାରେ, ବ୍ୟକ୍ତି ପାଖକୁ ବୁଦ୍ଧି କେଉଁଠାରୁ ଆସେ ? ଯେଉଁ ସମୟରେ ଏହାର ବୈଜ୍ଞାନିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସମ୍ଭବ ନଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଏହାର କେତେକ ରହସ୍ୟମୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହୁଏତ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଯେପରି ମଣିଷର ଉତ୍ପତ୍ତି କିପରି ହୋଇଛି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଜଣାପଡିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରାୟତଃ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଶ୍ବାସ ଥିଲା ଯେ ମଣିଷକୁ ଈଶ୍ବର ନିଜ ସ୍ବରୂପରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଏହି ପ୍ରକାରର ଅଲୌକିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକୁ ପରିହାର କରି କୋଟି କୋଟି ବର୍ଷର ଜୈବିକ ବିବର୍ତ୍ତନ ଧାରାରେ ମଣିଷର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଥିବା ତଥ୍ୟମୂଳକ ଭାବେ ଦର୍ଶାଇଲା । ସେହିପରି ମଣିଷ ପାଖରେ ରହିଥିବା ବୁଦ୍ଧିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜୀବବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ମାନେ ବୈଜ୍ଞାନିକ କାରଣ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ କାରଣ ଓ ପରିବେଷ୍ଟନୀ ଜନିତ କାରଣ ଆଧାରରେ ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୈବିକ ଶରୀରଟି ନାରୀ-ପୁରୁଷର ଦୈହିକ ସଂପର୍କରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । କେତେକ ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ ଗୁଣ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସୂତ୍ରରେ ବାପା-ମାଙ୍କଠାରୁ ସନ୍ତାନ-ସନ୍ତତିଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଥାଏ । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ରୋମୋଜୋମ, ଜିନ୍, ଡିଏନଏ ଇତ୍ୟାଦି ଜ୍ଞାନ ଆଧାରରେ ଏସବୁକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସେହିପରି ଶିଶୁ ପାଖରେ ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବେଷଣର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ପାଇଁ ପରିବେଷଣର ଅନେକ ପ୍ରଭାବ ରହିଥାଏ । ଶିଶୁଟିଏ ନିଜର ପରିବେଷଣରୁ ଯେପରି ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିଥାଏ, ସେହିପରି ତାର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ତାର ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତି ଓ ପରିବେଷଣଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥାଏ । ତେବେ ବୁଦ୍ଧି, ବୌଦ୍ଧିକତା ଓ ବିଚାରଶୀଳତା ମାନବିକ ଉତ୍କର୍ଷର ପ୍ରତୀକ ଯାହାଦ୍ୱାରା ସକଳ ବିକାଶ ସମ୍ଭବପର ହୋଇପାରିଛି ।

ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଓ ବିଶ୍ୱବୃକ୍ଷ

ଏକ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ମାନେ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶକୁ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କଲାବେଳେ କେତେ କେତେ ସୁଖଦ ଓ ଦୁଃଖଦ ଅନୁଭୂତିର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ନାନା ଭୌଗୋଳିକ ଓ ଐତିହାସିକ କାରଣରୁ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତା ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତା ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ କେତେ କେତେ ସଂକଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି । ହିଂସା, ଯୁଦ୍ଧ, ବିଭୀଷିକା, ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ଗଣମୃତ୍ୟୁ ପରି ନାନା ଘଟଣା ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ଘଟିଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଗୋଟିଏ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡର ଜନଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେ କେତେ ଭେଦଭାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସଭ୍ୟତାର କାହାଣୀ ହେଉଛି ନାନା ଉତ୍ପାତନର କାହାଣୀ । ଜାତି, ଧର୍ମ, ରଙ୍ଗ, ଲିଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଆଧାର କରି ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଅତୁଳନୀୟ ପ୍ରତିବଂଧକ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କୌଣସି ପ୍ରାୟୁକ୍ତିକ ଦକ୍ଷତା ହାସଲ ଫଳରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀର ଜନଗଣ ଅନ୍ୟ ଏକ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ଶୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଆଜି ବି ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ବିଦ୍ୱେଷ, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଶୋଷଣର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟି ନାହିଁ । କେତେକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସଂପନ୍ନତା ରହିଛି, ଅନ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଅନଗ୍ରସରତାର ଚିତ୍ର ରହିଛି । ମଣିଷ ସମାଜର ବିକାଶ ସମଭାବରେ ସଂଘଟିତ ହୋଇ ନାହିଁ ଓ ଏହା ପଶ୍ଚାତରେ ନାନା ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ ରହିଛି । କେଉଁଠି ବୈଭବର ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି, ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଦାରିଦ୍ର୍ୟର କଷାଘାତ ଭିତରେ ଜୀବନ ଦୁର୍ବିସ୍ୱହ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହିପରି କହିବାକୁ ଗଲେ ଆମ ସଂସାରରେ କେତେ କେତେ ବୈଷମ୍ୟର ଚିତ୍ର ରହିଆସିଛି । ସଂସାରରେ ବିବିଧତା ରହିବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ବିବିଧତା ହୁଏତ ସଭ୍ୟତାର ବିଭବ, କିନ୍ତୁ ବୈଷମ୍ୟ ଓ ବିଦ୍ୱେଷ ସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ଧକାରର ଦିଗ ।

ସଭ୍ୟତାରେ ଯାହା କିଛି ଅନ୍ଧକାର ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାର କିଛି ମାନବବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଦାର ବିଶ୍ୱବୃକ୍ଷର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଏକ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବ ସମାଜର କଳ୍ପନା ପ୍ରକାଶ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ହୁଏତ ସେସବୁ ଆଶା ଓ ସ୍ୱପ୍ନ କେବଳ

କାଳ୍ପନିକ ବସ୍ତୁ ହୋଇ ରହିଛି । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ଜନଗଣଙ୍କୁ ମାନବିକ ସ୍ତରରେ ଏକତ୍ର କଲାପରି ଏକ ବିଶ୍ୱ ସଭ୍ୟତା ଓ ବିଶ୍ୱ ସଂସ୍କୃତିର ରୂପରେଖ ଜନ୍ମ ନେଇ ନାହିଁ ।

ତେବେ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ପରିସ୍ଥିତି ଜନିତ କାରଣରୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଚେତନାର ବିକାଶ ହୋଇଛି । ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ଯେତେବେଳେ ମାନବିକ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଓ ସଭ୍ୟତାର ଭବିଷ୍ୟ ନେଇ ଆଶଙ୍କା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି ସେତେବେଳେ ଏହାର ପ୍ରତିକାର ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବିଶ୍ୱ ସଂସ୍କୃତିର କିଛି ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରସାରିତ ହେଉଛି । ପୃଥିବୀର ପରିବେଶ କ'ଣ ଆଗାମୀ ଦିନରେ ଏପରି ଅସନ୍ନକିତ ହୋଇ ସଭ୍ୟତାର ମୃତ୍ୟୁଘଣ୍ଟି ବଜାଇବ କି ? ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ଭିତରେ ଲାଗି ରହିଥିବା ଚିକ୍ତତା କ'ଣ ଏକ ଆଣବିକ ସଂଘର୍ଷର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ? ପୃଥିବୀର କେତେକ ସୀମିତ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳ ସରିଯାଇ ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ବିପଦର କାରଣ ହେବ କି ? ଏହି ସବୁ ସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗଣ ଗମ୍ଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏସବୁ ସମସ୍ୟା ବି ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସମ୍ମିଳନୀ, ଜାତିସଂଘ ଓ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଆଲୋଚିତ ହେଉଛି ।

ସେହିପରି ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ମଣିଷ ସମାଜର କେତେକ ବ୍ୟାଧିକୁ ଦୂରକରିବା ପାଇଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଚେତନା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟାଧିମାନଙ୍କୁ ଦୂରକରି ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଆନ୍ତରିକତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଧୀରେ ଧୀରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ବିକାଶକୁ ଆମ ସମୟର ‘ଯୁଗ-ଚେତନା’ ବୋଲି ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଉଛି । ସେହିପରି ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଯେଉଁ ଭେଦଭାବ ମୂଳକ ପରିସ୍ଥିତି ରହି ଆସିଛି, ତାକୁ ଦୂର କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଓ ସୃଜନଶୀଳ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଉଛି । ମାନବିକ ଅଧିକାରର ବିଶ୍ୱଘୋଷଣାନାମାରେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶର ଚିତ୍ର ରହିଛି ଓ ଯାହାକୁ ନୀତିଗତ ଭାବେ ସବୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ତାହା ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସରେ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା କହିବାକୁ ହେବ ।

ସଭ୍ୟତାର ନାନା ଅନ୍ଧକାର ସତ୍ତ୍ୱେ ମଣିଷର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ଏହି ଉତ୍ତରଣର ଉତ୍ସ ବହୁବିଧ । ତେବେ ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, କଳା ଓ ବିଜ୍ଞାନ ମାନବୀୟ ଚେତନାର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥିବା ମନେହୁଏ । ସାହିତ୍ୟ ଓ କଳା ମାନବିକ ସୃଜନଶୀଳତାର ଅଭିନବ ପରିପ୍ରକାଶ । ସୃଜନଶୀଳ ସ୍ରଷ୍ଟା ନିବିଡ଼ ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ ମାନବିକ ସ୍ଥିତି କିମ୍ବା ଦୁଃସ୍ଥିତିର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ସ୍ରଷ୍ଟାର

ଅନୁଭୂତି ନିଜର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶରୁ ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସୃଜନର ବାର୍ତ୍ତାଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାର୍ବଜନୀନ ହୋଇପାରେ । ଯେଉଁ କଳା ବା ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଗଭୀରତମ ଅନୁଭୂତିର ଚିତ୍ର ଥାଏ ତାହା କାଳଜୟୀ ହୁଏ । ସାହିତ୍ୟିକ କିମ୍ବା କଳାକାର ନିଜ ଚାରିପାଖର ମଣିଷ, ତାର ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ, ଆଶା ନିରାଶା, ପାପ ପୁଣ୍ୟର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ସାହିତ୍ୟିକ ସ୍ରଷ୍ଟାର ଅନୁଭବ ଭିତରେ ଗଛଲତା, ପାଣିପବନ, ଜୀବଜନ୍ତୁ ଓ ମନୁଷ୍ୟ ରହିଥାଏ । ଅନୁଭବର ପରିସର ସ୍ଥାନୀୟ ହେଲେ ବି ତା ଭିତରେ ଜୀବନବୋଧର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଅନୁଭବ ରହିପାରେ । ବସ୍ତୁତଃ ମାନବିକ ଚେତନାର ବ୍ୟାପକତା ରୂପ ନିଏ ସ୍ରଷ୍ଟାର ପାରିପାର୍ଶ୍ବିକ ଅନୁଭୂତିରୁ । ବିଶ୍ବ ସାହିତ୍ୟ ଉଦ୍ଧାରରେ ଯେତେ ସବୁ କାଳଜୟୀ କୃତି ରହିଛି ତାହାର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ବାଣୀ ହେଉଛି ମାନବିକ ସଂପ୍ରାପ୍ତି ଓ ବିଶ୍ବଦୃଷ୍ଟି ।

ମାନବିକ ସୃଜନଶୀଳତା ଓ ବୌଦ୍ଧିକତାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଦିଗନ୍ତ ହେଉଛି ଦର୍ଶନ । ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ବିପ୍ଳବୀ ଓ ପ୍ରାୟତଃ ବିଶ୍ବବିବେକର ପ୍ରତାକ । ଗଭୀର ଅନୁଶୀଳନ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚଶୀଳତା ଆଧାରରେ ସେମାନେ ସତ୍ତା, ଜ୍ଞାନ, ନୀତି, ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଗଭୀର ପ୍ରସଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଥାନ୍ତି । ତେବେ ଦର୍ଶନର ପରିଭାଷା ଓ ସଂଜ୍ଞା ସମୟକୁ ସମୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଛି । ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଯେତେ ସବୁ ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ରାନ୍ତିର ଧାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତାହା ପୃଷ୍ଠାତରେ ରହିଛି ଦାର୍ଶନିକ ଜିଜ୍ଞାସା ଓ ଦୃଷ୍ଟି । ଆମ ସମାଜକୁ ଓ ମାନବ ସମୁଦାୟକୁ କିପରି ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅହିଂସ କରିହେବ ତଥା ସମସ୍ତ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ପ୍ରୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ କରିହେବ ଏହା ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାର ପ୍ରଜ୍ଞାବାନ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ନାନା ଭାବନାର ଅବତାରଣା କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏକ ହିଂସାମୁକ୍ତ, ଭେଦଭାବରହିତ ନ୍ୟାୟିକ ବିଶ୍ବ ଗଠନରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ହିଁ ସର୍ବଦା ଗମ୍ଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଏକ ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀର ପରିକଳ୍ପନା ପାଇଁ ସାମାଜିକ ଚେତନାକୁ ଅଗ୍ରଗତି କରାଇବାରେ ଦାର୍ଶନିକ ମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କର ଯାହା ବି ଯୁଟୋପିଆନ ପରିକଳ୍ପନା ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନେ ଆଦର୍ଶ ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶରେ ତଥା ମାନବଧର୍ମୀ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ସ୍ୱାକ୍ଷର ରଖିଛନ୍ତି ।

ମାନବିକ ବୌଦ୍ଧିକ ଉତ୍କର୍ଷର ଅନ୍ୟ ବିଭବଟି ହେଲା ବିଜ୍ଞାନ । ସତ୍ୟତାର କାହାଣୀ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ହେଲେ ବି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସତ୍ୟତାକୁ ଲଂଘ୍ୟ ଦେବାରେ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇଆସିଛି । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରୁ ରୂପରେଖ ନେବା ଓ ଏହି ଡିନି ଚାରି ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ମାନବ ସତ୍ୟତାକୁ

ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ସ୍ଥିତିକୁ ନେବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ପ୍ରକୃତିର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ନିୟମ, ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଏକରୂପତାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ତଥା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ ଓ ଘଟଣାର କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ବିଜ୍ଞାନର ମୌଳିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବାର ଦୂର ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଯୁଗ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ପ୍ରାୟୋଗିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛି ପ୍ରଯୁକ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ମହାମାରୀ ରୋଗମାନଙ୍କର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ବର୍ଦ୍ଧିତ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଖାଦ୍ୟଭାବ ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ପ୍ରଚୁର ଉତ୍ପାଦନ, ଗମନାଗମନ ଓ ମହାକାଶ ଯାତ୍ରାରେ ସଫଳତା, ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଏକ ବିଶ୍ୱଗ୍ରାମରେ ରୂପାନ୍ତର କରିବାର ଯୋଜନା, ମଣିଷକୁ ଏକ ସୁଖପ୍ରଦ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଅବକାଶ ଦେବାରେ ବିଜ୍ଞାନର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ ।

କଳା, ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ମାନବୀୟ ସୃଜନର ଉତ୍କର୍ଷ ବହନ କରେ । ଏହି ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯେଉଁମାନେ ମୌଳିକ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ସୃଜନଶୀଳ ପ୍ରସ୍ତା ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ । ଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଜ୍ଞାର ଏହିମାନେ ବିକାଶ । ତେବେ ଜ୍ଞାନକୁ ହିତ ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ କରିବା ବା ଆସୁରିକ ଓ ଅମାନୁଷିକ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବିନିଯୋଗ କରିବା ଏକ ନୈତିକ ପ୍ରଶ୍ନ । ବସ୍ତୁତଃ ନୈତିକ ଚେତନାର ପ୍ରସାର ଆଜି ଯୁଗର ବଡ଼ ଆବଶ୍ୟକତା । ମାନବବାଦ, ଭ୍ରାତୃଭବୋଧ ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ ନୈତିକ ଚେତନାର ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଂଶ । ଏହାରି ଉପରେ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍କର୍ଷ ଓ ପୁନରୁତ୍ଥାନ ଅନେକଟା ନିର୍ଭରଶୀଳ । ସକଳ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଓ ଅନ୍ଧକାରରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀର ସ୍ୱପ୍ନ ସାଧ୍ୟ ହୋଇପାରିବ । ଏହି ବିଶ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିର ବିକାଶରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ ।

ସୃଜନଶୀଳତାର ଦିଗନ୍ତ

ମଣିଷ ଯେପରି ବୁଦ୍ଧିମାନ, ସେହିପରି ସୃଜନକାରୀ । ବୁଦ୍ଧି ଓ ସୃଜନସାମର୍ଥ୍ୟ ପରିଣାମରୁ ମଣିଷ ସତ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛି । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ପଶ୍ଚାତରେ ମଣିଷର ଅବିରତ ପ୍ରୟାସ ରହିଛି । ଏହି ପ୍ରୟାସ ବୁଦ୍ଧିର କ୍ରମ ବିକାଶ ଓ ସୃଜନ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । କୌଣସି ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ବେଳେ ମଣିଷ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରିଛି । ବୁଦ୍ଧିର କ୍ରମବିକାଶ ମାଧ୍ୟମରେ ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରଲାଭ କରିଛି । କେତେ କେତେ ସାଧନ ମାନ ମଣିଷ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ଓ ଏହି ସବୁର କ୍ରମବିକାଶରୁ ମଣିଷ ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି । ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଧୀରେ ଧୀରେ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇଛି । ରାଜନୈତିକ ସଂଗଠନ ମାଧ୍ୟମରେ ସାମାଜିକ ଅନୁସନ୍ଧାନମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓ କେତେ କେତେ ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିକାଶକୁ ଦୂରାନ୍ୱିତ କରିଛି । ମୋଟ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ବୁଦ୍ଧିର କ୍ରମବିକାଶ ସହ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯୋଗୁ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ କ୍ରମୋନ୍ନତି ଘଟିଚାଲିଛି । ତେବେ ବୁଦ୍ଧି ଏକ ସାଧନ । ଏକ ସାଧନକୁ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଏକ ସାଧନ ବା ପଦ୍ଧତି । ଜ୍ଞାନକୁ ଉତ୍ତମ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବିନିଯୋଗ କରିବାଦ୍ୱାରା ସମାଜର ବିକାଶ ହୋଇଥାଏ, ଜ୍ଞାନକୁ ମନ୍ଦ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ପରିଣାମ ସମାଜ ପାଇଁ ଦୁଃଖ ଓ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ପରିଣତି ଆଣିଥାଏ ।

ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ସୃଜନ ଭିତରେ କେତେକ ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଥିବା କୁହାଯାଏ । ବୁଦ୍ଧି ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବେଶ ଓ ଶିକ୍ଷା ମାଧ୍ୟମରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଜଣେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ହୋଇ ବି ଉପଯୁକ୍ତ ଓ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶ ଅଭାବରେ ବିକାଶ କରିପାରେ ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ମନୋବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ବୁଦ୍ଧିକୁ କେତେକ ମାନଦଣ୍ଡ ଆଧାରରେ ନିରୂପଣ କରାଯାଏ । କିଏ ସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ, କିଏ ଅସାଧାରଣ ଭାବେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ବା ଅନ୍ୟ କେହି ବୁଦ୍ଧିହୀନ ତାହା ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ କେତେକ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏକ ମାନଦଣ୍ଡ ଆଧାରରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକ ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ନିରୂପଣ କରିଥାଏ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସୃଜନଶୀଳତା ଏକ ମାନସିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ

ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଅନେକାଂଶରେ ସହଜାତ । ଏକ ସହଜାତ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ବାତାବରଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ହୁଏତ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶ ଅଭାବରେ ଏକ ସହଜାତ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆଂଶିକ ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଜଣେ ଭାଷ୍ଟର ପଥର ବା ମାର୍ବଲ ଦେହରେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରେ । ଏକ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ତାର ତୁଳିରେ ଏକ ଚମତ୍କାର ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ରଖିପାରେ । ଏକ ସଂଗୀତଜ୍ଞ ତାର କଣ୍ଠରେ ସୁନ୍ଦର ରାଗିଣୀ ଚୋଳିପାରେ । ଏହି ସୃଜନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ଅନେକାଂଶରେ ସହଜାତ ମନେହୁଏ । ସେହିପରି ଜଣେ କଳାକାର ଏକ ନାଟକରେ ଚମତ୍କାର ଅଭିନୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । କଳାତ୍ମକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସୃଜନଶୀଳତାର ସ୍ବାକ୍ଷର ବହନକରେ ।

ସୃଜନଶୀଳତାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେ ଦିଗନ୍ତ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସାହିତ୍ୟ କୃତି ଭିତରେ ସୃଜନଶୀଳତାର ଏକ ଅନୁପମ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସାହିତ୍ୟର କେତେ ବିଭବ ରହିଛି । କାବ୍ୟ-କବିତା, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ, ଏକାଙ୍କିକା, ପ୍ରବନ୍ଧ, ଆଲୋଚନା ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟିକ ସୃଜନର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ଜୀବନ, ମାନବିକ ସମସ୍ୟା, ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନୈତିକ ଦୃଢ଼, ପ୍ରାକୃତିକ ବର୍ଷନା, ଜୀବନର ଗଭୀରତମ ଅନୁଭୂତି, ସାମାଜିକ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତି ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟିକ କଳ୍ପନା ଓ କୃତି ଭିତରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥାଏ । ପବନ ଆମର ଦେହକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲାପରି ସାହିତ୍ୟ ଆମ ଚେତନାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ । ମାନବିକ ଚେତନାର ସୃଜନ-ଦିଗନ୍ତ ଭିତରେ ସାହିତ୍ୟ ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତର ଅବଦାନ ଦେଇଥିବା ମନେହୁଏ । କଳ୍ପନା, ନାନ୍ଦନିକତା ଓ ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବତାର ଗଭୀର ଉପଲବ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସାହିତ୍ୟିକ ସୃଜନ ସମାଜ ପାଇଁ ବୃହତ୍ତର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ଏହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାହିତ୍ୟକୁ ଅନେକାଂଶରେ ସମାଜର ଦର୍ପଣ ବୋଲି ମନେକରାଯାଏ । ମଣିଷ ପ୍ରାଣର ଆଦ୍ୟ ସାରସ୍ବତ ପରିପ୍ରକାଶ ସମ୍ଭବତଃ ଗୀତ ମାଧ୍ୟମରେ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ସଂଗୀତମୟତା ମଣିଷର ଚେତନାକୁ ଯେଉଁ ସ୍ପର୍ଶ ଦେଇଥିଲା, ତାହାର ବର୍ଷାଦ୍ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମଣିଷ ପ୍ରାଣରେ ପୁଲକ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ସାହିତ୍ୟର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟରେ ରହିଥିବା କାଳଜୟୀ କୃତିଗୁଡ଼ିକ ନାନ୍ଦନିକତା ଓ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବା ମନେହୁଏ । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଭକ୍ତି ଓ ଶୃଙ୍ଗାର ହିଁ ସାହିତ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ବିକାଶ ସହ ମଣିଷର ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ହସ-କାନ୍ଦ, ପାପ-ପୁଣ୍ୟ, ସ୍ବପ୍ନ-ବାସ୍ତବତା ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟିକ ସୃଜନ

ମଧ୍ୟଦେଇ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କଲା । ବ୍ୟକ୍ତି, ଗୋଷ୍ଠୀ, ସମାଜ ବା ସମଗ୍ର ମଣିଷ ସମାଜର ସ୍ବର ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଦୃଷ୍ଟିର ବିକାଶରେ ସାହିତ୍ୟ ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଥିବା ମନେହୁଏ । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ମାନବିକ ସୃଜନର ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତମ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ମାନବିକ ଚେତନାର ଅନ୍ୟ ଏକ ସୃଜନଶୀଳ କ୍ଷେତ୍ର ହେଉଛି ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନ । ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାବନାର ଏକ ଚର୍ଚ୍ଚଶୀଳ ପରିପ୍ରକାଶ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । କୁହାଯାଏ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ବିପ୍ଳବୀ । ଜ୍ଞାନ, ତତ୍ତ୍ବ, ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ, ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ, ଉତ୍ତମ ଜୀବନ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ମୌଳିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ବୁଦ୍ଧିଦୀପ୍ତ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ସବୁ ସତ୍ୟତାରେ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି । ଚିନ୍ତା-ଚେତନାର ଅଗ୍ରଗତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ବିଷୟର ବିଶ୍ଳେଷଣ ସ୍ତରରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ହିଁ ପ୍ରଥମ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ମନେହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରକୃତି, ସମାଜ, ମାନବିକ ସ୍ଥିତି, ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ପରିଣତି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ଦାର୍ଶନିକମାନେ କରିଥାନ୍ତି ଓ ସେହିମାନଙ୍କର ବିଚାର ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣ ମଧ୍ୟ ଦେଇ କେତେ କେତେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ତତ୍ତ୍ବର ଅବତାରଣା ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ତେବେ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତା, ଚେତନା ଏକ ପ୍ରବାହିତ ଧାରା । ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ସହ ମଣିଷ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଓ ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥାଏ ସେହି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଚିନ୍ତା, ଚେତନାର କ୍ରମବିକାଶ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏପରିକି କେତେକ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ବ ସମାଜ ପାଇଁ ନିକାରାତ୍ମକ ପରିଣତି ଆଣିବା ମଧ୍ୟ ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ତେବେ ଚିନ୍ତା, ଚେତନାର କ୍ରମୋନ୍ନତି ଧାରାରେ ମଣିଷର ବୌଦ୍ଧିକ ଅବବୋଧ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଚର୍ଚ୍ଚଶୀଳ, ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ମଣିଷର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ଯେପରି ଏକ ଅବିରତ ପ୍ରବାହ, ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନ ଓ ତାତ୍ତ୍ବିକ ଅବବୋଧ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ଅଗ୍ରଗାମୀ ପ୍ରବାହ । ଚିନ୍ତା, ଚେତନା, ମାନବିକ ପ୍ରଜ୍ଞା, ଚର୍ଚ୍ଚଶୀଳ ଅନୁଶୀଳନ ଇତ୍ୟାଦି ବୌଦ୍ଧିକ ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ହିଁ ସତ୍ୟତାରେ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଭୂମିକା ନେଇଥିବା ମନେହୁଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ ବୌଦ୍ଧିକ ସୃଜନଶୀଳତାର ସ୍ବାକ୍ଷର ବହନ କରିଥାଏ ।

ବୌଦ୍ଧିକତା ଓ ସୃଜନଶୀଳତା ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ତେବେ ମାନବ ସତ୍ୟତାକୁ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ମୋଡ଼ ଦେବାରେ ବିଜ୍ଞାନର ଅତୁଳନୀୟ ଅବଦାନ ରହିଥିବା ମନେହୁଏ । ଏହି ମାନବଶ୍ଚରୁ ବୌଦ୍ଧିକତା ଓ

ସୃଜନଶୀଳତାର ସମନ୍ୱିତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ସତ୍ୟାନୁସନ୍ଧାନ, ବୌଦ୍ଧି କୌତୂହଳତା ଓ ଆତ୍ମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱର ଘଟଣା ପ୍ରବାହର ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପ୍ରାୟତଃ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁଶୀଳନର ମୁଖ୍ୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ମନେହୁଏ । ବିଶ୍ୱ ପ୍ରକୃତିକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବେ ଅବବୋଧ କରିବା ଓ ସେହି ଅବବୋଧରୁ ଜ୍ଞାନର ବିସ୍ତାର ଘଟାଇବା ବିଜ୍ଞାନର ଲକ୍ଷ । ବସ୍ତୁତଃ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ ଓ ତାର ପ୍ରାୟୋଗିକ ପରିଣାମ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୌଳିକ ଅବଦାନ ଦେଇଥିବା ମନେହୁଏ । ମୋଟ ଉପରେ କଳାତ୍ମକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି, ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ମାନବିକ ସୃଜନଶୀଳତାର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ କରେ । ଏହି ସବୁ ସୃଜନଶୀଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମାନବୀୟ ଚେତନାକୁ ନାନା ଦିଗରେ ବିକ୍ଷେପ କରିଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ବ୍ୟକ୍ତିସ୍ୱଭାବ ଓ ଆଧୁନିକତା

ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ କେତେ କେତେ ଭିନ୍ନତା ଓ ବିବିଧତା ରହିଛି । ଭାଷା, ଧର୍ମ, ଜାତୀୟତା, ସାମାଜିକ ଚଳଣି ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମୟସ୍ରୋତରେ ଭିନ୍ନତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ବିବିଧତା ମଧ୍ୟ ରହିଆସିଛି । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମାନବୀୟ ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଛି । ସବୁ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନ ଧାରଣ ପାଇଁ ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ କରନ୍ତି, ସୁସ୍ଥ ଜୀବନ ପାଇଁ ଯାହା ଦରକାର ପଡେ ସେଥିରେ ବିଶେଷ ଭିନ୍ନତା ନାହିଁ । ପାଣି, ପବନ, ସୁଷମ ଖାଦ୍ୟ, ସାମାଜିକ ନିରାପତ୍ତା, ଆବଶ୍ୟକ ସମୟରେ ଚିକିତ୍ସା, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ ଅନ୍ୟର ସହାୟତା ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ଶିଶୁଟିଏ ଶୈଶବରେ ବାପା, ମା, ପରିବାର ଓ ପରିବେଷଣ ସାହାଯ୍ୟରେ ବଡ଼ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁ ପିତା-ମାତା ଓ ପରିବେଶରୁ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିଥାଏ । ସେ ଯେଉଁ ଭାଷାଗୋଷ୍ଠୀରେ ବଢ଼େ, ସେହି ଭାଷାକୁ ପ୍ରାକୃତିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଭିତରେ ଶିକ୍ଷା କରିଥାଏ । ହୁଏତ ବଡ଼ ହେବା ପରେ ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷା ଯ ଆୟତ କରିପାରେ । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବରେ ବି ବହୁ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଆହାର, ନିଦ୍ରା, ଭୟ, ଯୌନ ଆବେଗ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି । ତେବେ ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସହ ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକ ବିକାଶ ହୋଇଥାଏ । ନାନା ସାମାଜିକ କାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ଚରିତ୍ରରେ ବା ମାନସିକ ସ୍ୱଭାବରେ ଯାହାକିଛି ଭିନ୍ନତା ଦେଖାଯାଏ, ସେସବୁ ପକ୍ଷାତରେ ନାନାବିଧ ସାମାଜିକ ଓ ପାରିବାରିକ କାରଣ ରହିଥାଏ । ସେହିପରି ଏକ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱଭାବ ଓ ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରେ ଓ ଏକ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିବେଶରେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅସାମାଜିକ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଚରିତ୍ର ଓ ଜୀବନବୋଧ ଶିକ୍ଷା, ପାରିବାରିକ ସଂସ୍କାର ଓ ପରିବେଶର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟଦେଇ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଗମନା ଗମନର ବିକାଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିସର ଭିତରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲା । ତାର ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ଅତି ସୀମିତ ରହିଥିଲା । ତାର ନୀତି ନୈତିକତା ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଓ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ

ରହୁଥିଲା । ସାମାଜିକ ଗତିଶୀଳତା ଅଭାବରେ ସେ ତାହାର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱର ପରିବେଶକୁ ତାହାର ଦୁନିଆ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲା । ତେବେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସାମାଜିକ ଗତିଶୀଳତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ସହ କେତେ କେତେ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଜୀବନଧାରାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଲା । ରାଜନୈତିକ ଦୃଶ୍ୟପଟ ବଦଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କେତେ ଭାବରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଲା । ଶିକ୍ଷାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହି ଶହେ ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ଭିତରେ ନାନା କାରଣରୁ ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦୂରାନ୍ୱିତ ହେବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଦ୍ରବ୍ୟ । ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷଧରି ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ପୃଥିବୀରେ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ରହିଥିଲା ଏହି ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ସେଥିରେ କଳ୍ପନାତୀତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଂଘଟିତ ହେଲା । ଗମନାଗମନରେ ପ୍ରଭୃତ ଉନ୍ନତି ସହ ସାମାଜିକ ଗତିଶୀଳତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଲା । ସେହିପରି ପ୍ରାୟୁକ୍ତିକ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଜୀବନର ଭୌତିକ ମାନରେ ଆଶାତୀତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଲା । ମନୁଷ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ଏବେ କେବଳ ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର, ବାସଗୃହ ଇତ୍ୟାଦି ଭିତରେ ସୀମିତ ରହି ନାହିଁ । ତାର ଆବଶ୍ୟକତା ବହୁଗୁଣିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଯେତେ ଯେତେ ନୂଆ ନୂଆ ବସ୍ତୁ ନିର୍ମିତ ହେଉଛି ସେସବୁ ଜୀବନ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇପଡୁଛି । ମାତ୍ର କେତୋଟି ଦଶନ୍ଧି ତଳେ ଟେଲିଭିଜନ, ମୋବାଇଲ ଫୋନ୍, ବିମାନ ଯାତ୍ରା, ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା, ରକ୍ଷନ ଗ୍ୟାସ ଇତ୍ୟାଦି ସଂପନ୍ନ ପରିବାରରେ ମଧ୍ୟ କଳ୍ପନାତୀତ ଥିଲା । ସେହିପରି ଟ୍ରାକ୍ଟର ଜନିତ ତାଷ, ମଟର ବାଇକ, ଗ୍ରାଇଣ୍ଡର ଇତ୍ୟାଦି କେତୋଟି ଦଶନ୍ଧି ତଳେ ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନଧାରାରେ ଉପଲବ୍ଧ ନଥିଲା ବା ସେଥି ପାଇଁ ସାମାନ୍ୟ ଶୋଚନା ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ତେବେ ଏସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତାରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲାଣି । ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ପରିବାରରେ ମଧ୍ୟ ଏସବୁ ଉପକରଣ ଏବେ ଆବଶ୍ୟକ ଓ ଅନେକାଂଶରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେଲାଣି । ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ପିଢ଼ି ଭିତରେ ଜୀବନଧାରଣର ଆବଶ୍ୟକତାରେ ଏହି ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବେଶ୍ ଦୃଶ୍ୟମାନ । ଜୀବନର ଭୌତିକ ମାନରେ ଏହି ସବୁ ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ସହ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛି । ଗୋଟିଏ ପିଢ଼ି ତଳେ ନିରକ୍ଷରତା ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ସମାଜରେ ରହିଥିଲା । ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନଧାରାରେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ସାମାନ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସାଂପ୍ରତିକ ପରିବେଶରେ ଶିକ୍ଷା, ଆବଶ୍ୟକ ବେଳେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା ଓ ସାମାଜିକ ନିରାପତ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତିର ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତା ବୋଲି ଗୃହୀତ ହେଲାଣି । ଏସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମାଜିକ ଚେତନା ସ୍ତରରେ ଅନେକ ସଚେତନତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲାଣି । ଅତୀତରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ନାନା ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ ଏକ

ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା । ଜାତିବାଦ, ସାମନ୍ତବାଦ ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ରହିଥିଲା । ମହିଳା ମାନବର ଅଧିକାର ବହୁଭାବରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହିବା ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏସବୁଥିରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଉନ୍ନତି ସମ୍ଭବ ହେଲାଣି । ଜାତିବାଦୀ ଓ ସାମନ୍ତବାଦୀ ମାନସିକତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଲୋପ ହୋଇନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏସବୁର ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ସାମାଜିକ ସଚେତନତାର ସ୍ତରରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲାଣି । ସାମାଜିକ ସମତା, ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ, ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷା, ମହିଳା ସଶକ୍ତୀକରଣ, ଶିଶୁ ଅଧିକାର ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିଚାର ବୋଧର ଯେ ଅଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ ଏ ନେଇ ବେଶ୍ କିଛି ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ହେଲାଣି । ଅବଶ୍ୟ ଜାତିଭିତ୍ତିକ ଓ ସାମନ୍ତବାଦୀ ସାମାଜିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଧାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶିଥିଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିପାଇଁ ଯେ ସଚେତନତାର ସ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲାଣି ଏହା ଆଶ୍ଚସନାର ବିଷୟ ।

ଏସବୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମୂଲ୍ୟତନ୍ତ୍ରର ବିକାଶ ସାମାଜିକ ଉନ୍ନତିର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ କରିଥାଏ । ତେବେ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତର ଯେତେ ଉନ୍ନତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସେତେ ଜଟିଳ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହା ସହିତ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ଯେତେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି, ସମାଜରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ବୃଦ୍ଧିପାଉଛି । ଏହି ଉଚ୍ଚତ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଭିତରେ ମାନସିକ ଉତ୍ତେଜନା ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ପରିଣତି ସ୍ୱରୂପ ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ଶାନ୍ତି, ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ହ୍ରାସ ପାଉଛି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ତରରେ ନିଃସଙ୍ଗତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ପାରିବାରିକ ବନ୍ଧନ ଶିଥିଳ ହୋଇଯାଉଛି ଓ ଏପରିକି ପରିବାର ଭାଙ୍ଗିଯାଉଛି । ପତି-ପତ୍ନୀର ପବିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ନଷ୍ଟ ହେବା ସହ ବିବାହ-ବିଚ୍ଛେଦ କେତେ କେତେ ପରିବାରରେ ଘଟୁଛି । ଯେଉଁଠି ବିବାହ-ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟୁଛି ସେଠାରେ ପିଲାମାନେ ବହୁ ମାନସିକ ତାପକୁ ସହ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ଓ ବୃଦ୍ଧ ପିତା-ମାତା ବହୁ ଅଶାନ୍ତିକୁ ସାମ୍ନା କରୁଛନ୍ତି । ମହିଳା ସଶକ୍ତୀକରଣ, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ବରିଷ୍ଠ ନାଗରିକଙ୍କୁ ଆଦର ଜତ୍ୟାଦି ଭାବନାର ବିକାଶ ସହିତ ପାରିବାରିକ ବିଶ୍ୱାସଲା, ଅଶାନ୍ତି ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ସହଭାଗିତା, ତ୍ୟାଗ ମୂଲ୍ୟତନ୍ତ୍ରମାନ ସମାଜରୁ ହ୍ରାସ ପାଉଛି । ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା ଓ ନିରାପତ୍ତ ସମାଜରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଶାନ୍ତି ଓ ସ୍ଥିରତାରେ ସହାୟକ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଏସବୁ ଆଧୁନିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହର ବିତମ୍ବନା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ ।

ଆଧୁନିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ଉପଭୋକ୍ତାବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ନକାରାତ୍ମକ ଚିନ୍ତା ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଆବଶ୍ୟକ ନଥିବା ଅନେକ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କର ଏପରି ମନଲୋଭା

ବିଜ୍ଞାପନ ମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି ଯାହା ଅହେତୁକ ଆବଶ୍ୟକତା ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ଯେତେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି, ଜୀବନରୁ ସରଳତା ସେତେ ହ୍ରାସ ପାଉଛି । ପୁନଶ୍ଚ ବିଭିନ୍ନ ଅରୁଚିକର ବିଜ୍ଞାପନ ସମାଜରେ ଯୌନ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସଲତା ବୃଦ୍ଧିର ଏକ କାରଣ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ଏହା ସାମାଜିକ ସୁସ୍ଥତା ଓ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହଉଛି ।

ଆମ ଦେଶର ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅହେତୁକ ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ନତି ସତ୍ତ୍ୱେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନସିକତାର ବିକାଶ ନହେବା ଏକ ବିଚିତ୍ରତା ନିଶ୍ଚୟ । ଏବେ ବି ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ମାନସିକତାରୁ ଆମ ସମାଜ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଆମର ସାମାଜିକ ବ୍ୟବହାରରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ପ୍ରତିଫଳିତ ନହେବା ଆମ ରକ୍ଷଣଶୀଳତାର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ଏପରିକି ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଆଧାରରେ କୁସଂସ୍କାରର ପ୍ରସାର କରାଯାଉଛି । ଅହେତୁକ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଓ ପୂଜାପାର୍ବଣ ପାଳନ ପାଇଁ ଆମର ଯେତିକି ଆନ୍ତରିକତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେତିକି ଉଦାସୀନତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଏପରିକି ଆମର ଗଣମାଧ୍ୟମ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଚେତନତା ପ୍ରକାଶ ଦିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ନାନା ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଅହେତୁ ଭାବନାର ବିକାଶ କରୁଛି । ସାଂପ୍ରତିକ ଜୀବନଧାରାରେ ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋନିକ୍ ଗଣମାଧ୍ୟମର ବଳିଷ୍ଠ ପ୍ରଭାବ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରସାର କରିବାରେ ତାହା ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ସାଧନ ହୋଇପାରୁଛି । ଅହେତୁକ ପରଂପରା ଓ ପାରଲୋକିକ ବିଶ୍ୱାସରୁ ସମାଜ ମୁକ୍ତ ନହେଲେ ସମାଜରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବର ଭିତ୍ତି ଯେ ଦୃଢ଼ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ଏହା ହିଁ ଏକ ବଡ଼ ଉପଲବ୍ଧି । ନାଗରିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଅଭାବରେ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଯେ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ପ୍ରକୃତି ଓ ମାନବିକ ଅନୁସନ୍ଧିତା

ପ୍ରକୃତି ବର୍ଣ୍ଣାବ୍ଧ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ମାନବ-ପ୍ରକୃତି ବୈଚିତ୍ର୍ୟମୟ । ଆମ ଚାରିପାଖର ପ୍ରକୃତି ବିବିଧବର୍ଣ୍ଣ । ସୁନାଳ ଆକାଶ, ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ, ନଦ-ନଦୀ, ବିଶାଳ ସମୁଦ୍ର ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭାରାଜି ଆମକୁ ବିମୋହିତ କରିଥାଏ । ପ୍ରକୃତିକୁ ଆଧାର କରି ସବୁ ଭାଷାରେ କେତେ ଅତୀତରୁ କେତେ କେତେ କାବ୍ୟ-କବିତା ରଚିତ ହୋଇଛି । ସାହିତ୍ୟ ସୃଜନ ଭିତରେ କବିପ୍ରାଣ ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭାରେ ଆମୋଦିତ ହୋଇଛି । ସୃଜନଶୀଳ ସ୍ରଷ୍ଟା ମାନଙ୍କ କଳମ ମୁନରୁ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ କବିତାମାନ ଝରିଆସିଛି । ପବନ ଆମ ଦେହକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲା ପରି କବିତା ଆମ ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥାଏ ଓ ଆମ ଚେତନାକୁ ନାନ୍ଦନିକତାର ଅନୁଭବ ଦେଇଥାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ଅସରନ୍ତି ଅନୁସନ୍ଧିତା ସୃଷ୍ଟି କରିଆସିଛି । ସଭ୍ୟତା ଆରମ୍ଭ ସମୟରୁ ମଣିଷ ତା ଚାରିପାଖର ପ୍ରକୃତିକୁ ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ପ୍ରକୃତିରେ ଯାହା ସବୁ ରହିଛି ଓ ଯାହା ସବୁ ଘଟେ ତାହାର କାରଣ ଜାଣିବାର ପ୍ରୟାସ ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ କାଳରୁ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି । ପ୍ରକୃତିର କେତେକ ଘଟଣାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ମଣିଷ ସମର୍ଥ ହେଲାଣି, ଏବେବି ଆହୁରି ଅନେକ ଘଟଣାର କାରଣ ଜାଣିବାକୁ ରହିଛି । ସଭ୍ୟତା ଯେତିକି ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବ, ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ସେତିକି ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଚିରନ୍ତନ କାଳ ପାଇଁ ନିରନ୍ତର ଭାବେ ଅବ୍ୟାହତ ରହିବ । ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନ ହିଁ ବିଜ୍ଞାନ । ସଭ୍ୟତାର କାହାଣୀ ସୁଦୀର୍ଘ, ତେବେ ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ମଣିଷର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁଶୀଳନ ମାତ୍ର ତିନି-ଚାରି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହି କେତେ ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ପ୍ରକୃତିର ଅନେକ ରହସ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ଜାଣିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବା ଓ ସେହି ଜ୍ଞାନ ଆଧାରରେ ନୂଆ ନୂଆ ପ୍ରୟୁକ୍ତି ସୃଷ୍ଟିକରିବା ମାନବ ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟର ଅନ୍ୟ ଏକ ଦିଗର ସୂଚନା ଦିଏ । ପ୍ରକୃତି ସଂପର୍କରେ ଆମର ଜ୍ଞାନ ଯେତେ କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ଆମର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ସେତେ ଅଧିକ ହୋଇ ପାରିବ । ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରୁ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଭୁଲାନୁହୀତ ହେବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । କେତେ ଅତୀତରୁ ତାଷ ଜମି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା, ପ୍ରକୃତିରେ ଉପଲବ୍ଧ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ

କରି କେତେ କେତେ ପଦାର୍ଥ ନିର୍ମାଣ କରିବା ଓ ଏପରିକି ଖରା ବର୍ଷାରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ନିଜର ବାସସ୍ଥାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ମଣିଷ ଚେଷ୍ଟା କରିଆସିଛି । ନଦୀ ଉପରେ ବନ୍ଧ ନିର୍ମାଣ କରିବା, ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧ ଯାତ୍ରା କରି ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡ ସହ ଯୋଗାଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଓ ଏପରି ମହାକାଶ ଯାତ୍ରା କରିବାର କାହାଣୀ ବେଶି ପୁରାତନ ନୁହେଁ । ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ହେଲେ ବି ଏହି ସବୁ ଜ୍ଞାନ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମାତ୍ର କେତୋଟି ଶତାବ୍ଦୀର କାହାଣୀ । ଏପରିକି ମହାକାଶ ଯାତ୍ରାର କାହାଣୀ ମାତ୍ର କେତୋଟି ଦଶନ୍ଧି ତଳର ଘଟଣା ଓ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ରହିଛି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ଯାହା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ପ୍ରକୃତି ଆମକୁ ଦେଇଛି । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରକୃତି ହେଉଛି ଆମର “ଧରିତ୍ରୀ ମାତା” । କେବଳ ମନୁଷ୍ୟର ସକଳ ଆବଶ୍ୟକତା ଯେ ଧରିତ୍ରୀ ମାତା ଯୋଗାଇଛି ତାହା ନୁହେଁ । ଏହା ସକଳ ପ୍ରାଣୀଜଗତର ସମସ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ପୂରଣ କରୁଛି । ପ୍ରକୃତିରେ ଯେତେ ଯେତେ ପ୍ରାଣୀ ରହିଛନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କର ସବୁ ଆବଶ୍ୟକତା ପ୍ରକୃତି ହିଁ ପୂରଣ କରିଆସିଛି । ଅନ୍ୟ ଭାବରେ କହିଲେ ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶରେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀମାନେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିପାରିବେ କେବଳ ସେହି ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ବିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରକୃତି ଭିତରେ ହୋଇଛି । ପରିମିତ ଉତ୍ତାପ, ଜଳବାୟୁ ଓ ପରିବେଶରେ ଯେଉଁ ଜୀବମାନେ ବଞ୍ଚିପାରିବେ ସେହି ଜୀବମାନେ ହିଁ ପ୍ରକୃତିରେ ଚିଷି ରହିବେ । ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ଅତୀତରେ କେତେ କେତେ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ବଂଶର ବିଲୋପ ଘଟିଛି । ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶରେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଣୀମାନେ ବଞ୍ଚି ରହିପାରିବେ ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କ ବଂଶର ବିଲୋପ ହିଁ ଘଟିବ । ଏହି ବିଷୟରେ ସଚେତନ ହେବାପରେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା କେତେକ ଜୀବମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସାଂକରୁଆରି ବା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସୁରକ୍ଷିତ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସ୍ଥାନ କରାଯାଉଛି । କେତେକ ଜୀବ ଓ ଉଦ୍ଭିଦ ମଧ୍ୟ ଧ୍ବଂସ ପାଇଗଲେଣି ।

ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ହତ୍ୟାକାରୀ ବା କୁଏଲେଷ୍ଟ କିଲର । ବହୁ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟ ବି ଜୀବନ ଧାରଣ କରିଆସିଛି । ଅତୀତରେ ବିଭିନ୍ନ ରୋଗ ମହାମାରୀର ରୂପ ନେଇ ଆସୁଥିଲା । ହଜଳା, ବସନ୍ତ, ପ୍ଲେଗ ଇତ୍ୟାଦି ରୋଗମାନ ମହାମାରୀ ଭାବେ ବ୍ୟାପୀ ଯାଉଥିଲା ଯେଉଁଥିରେ ଗାଁ ଗାଁରେ ମୃତ୍ୟୁର ଡାଣ୍ଡବ ଘୁଞ୍ଚି ହେଉଥିଲା । ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା, ମରୁଡି ବା ଭୂମିକଂପ ପରି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ

ହେଲେ ସେ ସମୟରେ ଓ ତାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥିତିରେ ଅନେକ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁର ଶିକାର ହେଉଥିଲେ । ଗମନାଗମନର ଯେହେତୁ ସୁବିଧା ନଥିଲା ଓ ସୂଚନାଜନିତ ଜ୍ଞାନ ଆସିନଥିଲା, ଜୀବନ ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିପଦସଙ୍କୁଳ ସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିଲା । ମାତ୍ର ଦୁଇ ତିନି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ନିରାପଡ଼ାବିହୀନ ଆଶା ଆଶଙ୍କା ଭିତରେ ମଣିଷକୁ ବଞ୍ଚିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ।

ଅତୀତରେ ଯେହେତୁ କେତେକେତେ ଦୁର୍ବିପାକ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣରୁ ଗଣମୃତ୍ୟୁର ପରିବେଶ ଆସୁଥିଲା, ତେଣୁ ପ୍ରାକୃତିକ ସଭାମାନଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ ଦେବତା ଆରୋପ କରୁଥିଲା । ଅଗ୍ନି, ଜଳ, ବାୟୁ, ଭୂମି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ ବସ୍ତୁ ଯେ ଦେବତା ଏହି ଭାବନା ବହୁ ଅତୀତରେ ରହିଥିଲା । ଏହାସହିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ବର୍ଷାକୁ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ଐଶ୍ବରିକ ସଭା ବୋଲି ଭାବି ଆସିଥିଲା । ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ସେସବୁ ଦେବତା କିମ୍ବା କୌଣସି ଦେବତାଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ । ମଣିଷ ସମାଜରେ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତରରେ ରାଗ, କ୍ରୋଧ, ପ୍ରତିହିଂସା ରହିବା ପରି ଦେବତାମାନେ ମଧ୍ୟ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ସେମାନେ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ କେତେ କେତେ ପୂଜା ଆରାଧନା, କର୍ମକାଣ୍ଡ, ପଶୁବଳି ଇତ୍ୟାଦିର ଭାବନା ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଥିଲା । ଏବେବି କେତେକ ସଂପ୍ରଦାୟ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକରୁ ନିଜକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ ସମୟର ପୂଜା ପଦ୍ଧତି, ପଶୁବଳି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଥା ରହିଛି । ମାତ୍ର କେତେ ଦଶନ୍ଧି ତଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବେଶରେ ନାମୟଜ୍ଞ, ଅଷ୍ଟପ୍ରହରୀ, ଚବିଶ ପ୍ରହରୀମାନ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହେଉଥିଲା । ଏହା ପଶ୍ଚାତରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ନାମରେ ଯଜ୍ଞ, କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଭଜନ କଲେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସୁରକ୍ଷା ମିଳିବ ଓ ଗ୍ରାମକୁ କିଛି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ପଡିବ ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ ଅଭାବରେ ନିଜକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରାକୃତିକ ସଭାମାନଙ୍କୁ ଦେବତା ଆରୋପକରି ପୂଜା କରୁଥିଲା କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଆୟୋଜନ କରୁଥିଲା । ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ବସ୍ତୁ ମାନଙ୍କର ସ୍ୱରୂପ ଜାଣିବା ମନୁଷ୍ୟର ସାଧ୍ୟାତୀତ ଥିଲା । ପ୍ରକୃତି ରହସ୍ୟମୟ ରହିଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଓ ପ୍ରକୃତି ସଂପର୍କରେ ଜ୍ଞାନର ଅଭାବରେ ପ୍ରାକୃତିକ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର କ୍ରିୟାଶୀଳତା ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ଦୈବୀସଭା ଆରୋପକରିବା ବା ସେମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିବା ଅତିଭୌତିକ ଶକ୍ତିର ପରିକଳ୍ପନା ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା ।

ତେବେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ପ୍ରକୃତିର ରହସ୍ୟକୁ ଭେଦ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ ଆରମ୍ଭ । ସେହି ପ୍ରୟାସର ପରିଣାମରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ । ବିଜ୍ଞାନ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣାର କାରଣମାନଙ୍କୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ଓ ପ୍ରକୃତିରେ ରହିଥିବା ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଏକରୂପତା ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ମୁକ୍ତ ରଖିଲା । ଏହାର ପରିଣାମରୁ ଏହି ତିନି-ଚାରି ଶତାବ୍ଦୀ ଦେଇ ବିଜ୍ଞାନ ଯେଉଁ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଆଜି ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ସୋପାନକୁ ଆସିପାରିଛି । ବିଜ୍ଞାନ ସହିତ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଏକ ନୂଆ ଦୁନିଆକୁ ରୂପ ଦେବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରକୃତିର ଏବେ ବି କେତେକ କ୍ଷେତ୍ର ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ବହିର୍ଭୂତ ହୋଇରହିଛି । ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ପାଖରେ ଆମର ଜ୍ଞାନ ସୀମିତ ମନେହେଉଛି । ପ୍ରକୃତି ଯେପରି ବିଶାଳ, ମଣିଷର ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟା ସେହିପରି ସୀମାହୀନ । ତେବେ ସତ୍ୟତା ଯେତିକି ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବ, ଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ସେତିକି ପ୍ରସାରିତ ହେଉଥିବ । ଏହା ହିଁ ଏକ ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ ।

ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସଭ୍ୟତାର ଭବିଷ୍ୟତ

ବଞ୍ଚ ରହିବାର ଅଭିଳାଷ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀର ଏକ ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି । ତେବେ ଇତର ପ୍ରାଣୀମାନେ କେବଳ ପ୍ରବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଜୀବନ ବଞ୍ଚନ୍ତି । ଜୀବନଧାରାରେ କୌଣସି ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିବା ସେମାନଙ୍କ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବହିର୍ଭୂତ । ସୁତରାଂ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ ତଳେ ସେମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ତରରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିଲେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେହି ସ୍ଥିତିରେ ବଞ୍ଚୁ ରହିଛନ୍ତି । ଏପରିକି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶରେ ବଞ୍ଚୁ ରହିବା ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନାହିଁ ସେମାନେ ଲୋପ ପାଇଛନ୍ତି । ତେବେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଏକଦା ଅସହାୟ ହୋଇ ଜୀବନ ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । ମନୁଷ୍ୟ ଭାଷା କହିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ମଧ୍ୟ ଇତର ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କ ପରି ଅସହାୟ ହୋଇ ବଞ୍ଚୁ ରହିଥିଲା । ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ଓ ଭାଷାର ଉଦ୍ଭାବନ ପରଠାରୁ ମନୁଷ୍ୟର ବିକାଶର ଧାରା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତେବେ ଭାଷାମାନଙ୍କର ଉତ୍ପତ୍ତି କେବେ ଓ କିପରି ହୋଇଛି ତାହା ଏବେ ବି ରହସ୍ୟାବୃତ ହୋଇରହିଛି । ପୃଥିବୀରେ ରହିଥିବା ହଜାର ହଜାର ଭାଷା ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁ ଭାଷା କିପରି ଉତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିଛି, ବିକଶିତ ହୋଇଛି ବା ଅବକ୍ଷୟର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚି ଲୋପ ପାଇବାକୁ ବସିଛି ତାହା ଏବେ ବି ଗବେଷଣାର ବିଷୟ ହୋଇ ରହିଛି । ଭାଷା ପରି କୃଷିର ଜ୍ଞାନ, କେତେକ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ଗୃହପାଳିତ କରିବାର ଦକ୍ଷତା, ଲିପିର ଉଦ୍ଭାବନ ଓ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଧାତୁର ବ୍ୟବହାର ଜନିତ ଆବିଷ୍କାର ଇତ୍ୟାଦି ଘଟଣାରୁ ସଭ୍ୟତା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ବୋଲି ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ମତପୋଷଣ କରନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମନୁଷ୍ୟର ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନ ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବେଶରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ଓ କ୍ରମବିକାଶରେ ତାହା ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇଛି । ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଏହି ଯାତ୍ରା ଆଜି ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏକ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଯୁଗରେ ପହଞ୍ଚାଇଛି । ଏହି କେତେ ହଜାର ବର୍ଷ ଭିତରେ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶର କାହାଣୀକୁ ଐତିହାସିକ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନେ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ଖଣ୍ଡା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାହା ପୂର୍ବର କାହାଣୀ ଏବେବି ରହସ୍ୟାବୃତ ବା ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ ।

ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶର ଇତିହାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତେ ସବୁ କାରଣ ରହିଛି ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ସବୁଠାରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଉଛି ଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଏକ ଅବୀରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ମଣିଷର ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ଅବିଜ୍ଞାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ । ଏହାର ପରିସମାପ୍ତି ନାହିଁ । ତେବେ ସତ୍ୟତାର କାହାଣୀ ସୁଦୀର୍ଘ ହେଲେ ବି ଧାର୍ମିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବ ମାତ୍ର ତିନି ଚାରି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ସମାଜରେ ନାନା ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଚଳିତ ରହିଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ସେହି ବିଶ୍ୱାସମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିଲା । ଏକଦା ବିଭିନ୍ନ ସ୍ୱାଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା ଯେ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ କିମ୍ବା ଫସଲହାନୀର କାରଣ ହେଉଛି ଈଶ୍ୱରୀୟ ଅଭିଶାପ ବା କୋପ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେବ-ଦେବୀ ବା ବହୁଈଶ୍ୱରବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଥିଲା ସେତେବେଳେ ବଳି ପ୍ରଥାରେ ଆତ୍ମା ପୋଷଣ କରାଯାଉଥିଲା । ଦେବ ବା ଦେବୀଙ୍କୁ ପଶୁବଳି ବା ନରବଳି ଦେବାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ । ସେମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ମହାମାରୀ ସୃଷ୍ଟି ହେବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକରେ ଫସଲ ନଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ରୋଗ ବା ମହାମାରୀରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଗାଁ ଗାଁରେ ନାମୟଜ୍ଞ, ଅଷ୍ଟପ୍ରହରୀ ଇତ୍ୟାଦି କରାଯାଉଥିଲା । ନରବଳି ଦେଲେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟ ହେବ ବୋଲି ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତା ମାନଙ୍କରେ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା । ଆକାଶରେ କୌଣସି ଧୂମକେତୁ ଦେଖାଦେଲେ ତାହା ଯେ ଏକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ପୂର୍ବ ସୂଚନା ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ତାହା ମାଧ୍ୟମରେ ଈଶ୍ୱରୀୟ ପ୍ରକୋପ ବ୍ୟକ୍ତ ହେଉଛି ବୋଲି ଧାରଣା ରହିଥିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟପରାଗ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହେଲେ ଶାସକବର୍ଗର କାହାର ମୃତ୍ୟୁ ହେବ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିଲା । ନୃତ୍ୟବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାର ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅନୁଶୀଳନ କରିଛନ୍ତି ସେଥିରୁ ଏହି ସବୁ ବିଷୟ କିପରି ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ରହିଥିଲା ତାହାର ଚିତ୍ର ମିଳିଥାଏ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିକାଶ ପର୍ବ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଂଲଣ୍ଡ ପରି ସଭ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବି ମନ୍ଦାୟା ଓ ଗୁଣିଗାରେଡି ଜନିତ ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଥିଲା । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକ ବିକୃତି ବା କିଛି ଅପ୍ରାକୃତିକ ବ୍ୟବହାରକୁ ମନ୍ଦାୟା ପ୍ରବେଶ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଅକଥନୀୟ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଏପରିକି ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଯୁରୋପରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମହିଳାଙ୍କୁ ତାହାଣୀ ବା ମନ୍ଦାୟା (witch) କହି ହତ୍ୟା କରାଯିବାର କାହାଣୀ ଥିଲା ହୃଦୟବିଦାରକ । ତାହାଣୀ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା, ସତୀବାହ

ପ୍ରଥା ଓ ମହିଳାମାନଙ୍କ ଉପରେ ନାନା ଅତ୍ୟାଚାର ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ନିଜ୍ଜଳ ବାସ୍ତବତା ଥିଲା । ଏହି ସବୁ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଘଟଣାମାନ ଆମ ଅଜ୍ଞତାର ପ୍ରତିଫଳନ ।

ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା କହିବାକୁ ହେବ । ଓ ବେ ବିଜ୍ଞାନର ଆରମ୍ଭ ପର୍ବଟି ଥିଲା ଏକ ସଂଘର୍ଷର କାହାଣୀ । ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ରହି ଯୁଗ ଯୁଗର ବିଶ୍ୱାସମାନଙ୍କ ପକ୍ଷାତରେ ଧର୍ମୀୟ ସ୍ୱୀକୃତି ରହିଥିଲା । ସବୁ ସତ୍ୟତାରେ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ମାନ ଆବେଶିକ ସ୍ତରରେ ଏତେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ରହିଥିଲା ଯେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନଙ୍କୁ ଅଧର୍ମୀୟ ଓ ଈଶ୍ୱରଦ୍ରୋହୀ ବୋଲି ମନେ ନ୍ୟାୟାଉଥିଲା । ତେଣୁ ଯେତେବେଳେ ଯୁରୋପରେ ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ସେତେବେଳେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ଭିତରେ ତୁମୁଲ ସଂଘର୍ଷର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହି ଦୃଢ଼ଜନିତ କାରଣରୁ ବହୁ ପ୍ରତିରାଣୀକା ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନଙ୍କୁ କାଠଗଡ଼ାରେ ଛିଡ଼ା ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି ଓ ଏପରିକି ସହିଦ ହେବାକୁ ହୋଇଛି । ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ସତ୍ୟାନ୍ୱେଷଣ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ, ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଏକରୂପତାର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ବୃଥା ହୋଇନାହିଁ । ବରଂ ସେମାନଙ୍କର ଜିଜ୍ଞାସା ଓ ଆବିଷ୍କାର ଯୋଗୁ ସତ୍ୟତାର ରୂପରେଖରେ ଆଶାତୀତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଛି । ଆଜିର ଜୀବନଧାରା, ସୁଖମୟ ପରିବେଶ ଓ ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ ପକ୍ଷାତରେ ରହିଛି ବହୁ ପ୍ରତିରାଧାରୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନଙ୍କର ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଅବଦାନ ।

ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ଯେଉଁ ସବୁ ମୌଳିକ ଚିନ୍ତନ ଉପରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି ତାହା ହେଉଛି ହେତୁବାଦୀ ନିଷ୍ପତ୍ତି । ପ୍ରଥମତଃ ସକଳ ବସ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନର ମୂଳ ଆଧାର ହେଉଛି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ପରୀକ୍ଷଣ । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ପ୍ରବାହର ନିୟମିତ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ଏହା ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଓ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଜ୍ଞାନ । ମୁକ୍ତ ମନ ନେଇ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚିତ ଭାବେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିବା ହେଉଛି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ । ପରୀକ୍ଷଣ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରକାରର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଯାହା ପରୀକ୍ଷାଗାରରେ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟମୂଳକ କ୍ରିୟାଶୀଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ବସ୍ତୁତଃ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ପରୀକ୍ଷଣ ସକଳ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନର ମୂଳଭିତ୍ତି । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପରୀକ୍ଷଣକୁ ଆଧାର ଭାବରେ ନେଇ ଗଢ଼ି ଉଠିଥାଏ । ଆମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଥିବା ପରିବେଶ ଓ ବିଶାଳ ପ୍ରକୃତି ସ୍ୱୟଂ କ୍ରିୟାଶୀଳ । ବିଜ୍ଞାନର ଏହା ଅନ୍ୟ ଏକ ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ପ୍ରକୃତିରେ ସଂଘଟିତ ହେଉଥିବା ସକଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରାକୃତିକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ନିୟମଦ୍ୱାରା

ପରିଚାଳିତ । ଦିନରାତି, ପାଗ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଖରା ବର୍ଷା, ସୂର୍ଯ୍ୟପରାଗ, ପର୍ବତ, ସମୁଦ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ସକଳ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ଓ ବସ୍ତୁ ସୂକ୍ଷ୍ମକ୍ରିୟ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମସୃଷ୍ଟି । ଏହା କୌଣସି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ବିଷୟ ନୁହେଁ । ସେହିପରି ପ୍ରକୃତିରେ ଯାହା କିଛି ଘଟେ ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ବା ନିୟମ ରହିଛି । ସେହି କାରଣକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ବିଜ୍ଞାନର ଧର୍ମ । ପୁନଶ୍ଚ ପୃଥିବୀ ବିଶ୍ୱର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୁହେଁ । କୋଟି କୋଟି ସୌରମଣ୍ଡଳ ଅନ୍ତରୀକ୍ଷରେ ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ସୌରମଣ୍ଡଳର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହ ହେଉଛି ଆମ ପୃଥିବୀ ଯେଉଁଠି ଜୀବଜଗତର ବିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ଏହି ସବୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଧାରରେ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇଛି । ଏହି ସବୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ ମାତ୍ର ତିନି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଆମର ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟକୁ ଆସିଛି । ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ଭିତ୍ତି କରି ବିଜ୍ଞାନ ଆଗକୁ ଯାଇଛି ଓ ଏହି ତିନି ଶହ ବର୍ଷ ଭିତରେ ପୃଥିବୀର ରୂପରେଖକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ଏହା ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି । ତେବେ ବିଜ୍ଞାନ ନୀତିନିରପେକ୍ଷ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନକୁ ନେଇ ଏକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟମୁକ୍ତ ଓ ସୁଖମୟ ସଂସାର ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇପାରେ କିମ୍ବା ଏହାର ଅପପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଇ ମାନବ ସତ୍ୟତାର ଧ୍ୱଂସସାଧନ ବି କରାଯାଇପାରେ । ବସ୍ତୁତଃ ଆମର ସଦ୍‌ବୁଦ୍ଧି ବା ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଆମର ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ମନେହୁଏ ।

ଚିନ୍ତନର ଦିଗନ୍ତ

ମଣିଷ ନାନା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରିପାରେ । ଚିନ୍ତା କରିବା ଏକ ମାନବିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ । ଏହି ସାମର୍ଥ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ନାନା ଅନୁଭୂତି ଓ ଅଧ୍ୟୟନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଚିନ୍ତା କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଆସିଥାଏ । ଶିଶୁଟିଏ ଜନ୍ମ ହେବା ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ତାର ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ତାର ବିଭିନ୍ନ ସାମର୍ଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । କୁହାଯାଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି କେତେ କେତେ ସୃଜନ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନେଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥାଏ । ତା ଭିତରର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବେଶଦ୍ୱାରା ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ଓ ଯଥାର୍ଥ ପରିବେଶ ଅଭାବରେ କେତେକ ପ୍ରତିଭା ମଉଳି ଯାଏ । ଚିନ୍ତନ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ, ଶିକ୍ଷଣ, ଆବେଗ ଓ ଭାବପ୍ରବଣତା ମଧ୍ୟ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ମାନବୀୟ ଚିନ୍ତନର ପ୍ରକୃତି, ସ୍ୱରୂପ ଓ ଲକ୍ଷଣ ବିଷୟରେ ନାନା ଅନୁଶୀଳନ କରିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଅନୁଯାୟୀ ଚିନ୍ତନ ଏକ ଜଟିଳ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଏହା ଏକ ଅନ୍ତରୀଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ମାନବୀୟ ବ୍ୟବହାର, ପ୍ରତିକ୍ରିୟା, ଆଚରଣ ଓ ଉଦ୍ଦୀପନା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥାଏ ।

ମଣିଷର ବିଶେଷତ୍ୱ ତାର ଚିନ୍ତା କରିବା ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଉପରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ଏହି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯୋଗୁ ମଣିଷ ସତ୍ୟତା ନିର୍ମାଣ କରିଛି । ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ, କଳା, ସଂସ୍କୃତି, ସଂଗୀତ, ସମାଜ, ଶିକ୍ଷା ଇତ୍ୟାଦି ମାନବୀୟ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ଦେଇ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ସତ୍ୟତାରେ ଯାହା ସବୁ ବିକଶିତ ହୋଇଛି ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ମାନବୀୟ ପ୍ରୟାସ, ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଓ ଚିନ୍ତା ରହିଛି । ସୁତରାଂ ଚିନ୍ତନକୁ ଏକ ଜ୍ଞାନାତ୍ମକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଇପାରେ । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଭୂମିକା ନେବା ମନେହୁଏ । ଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ ଧୀର ମନ୍ଥର ଗତିରେ ହୋଇଥିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ଆଜି ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଯେଉଁ ପୁ୍ତିକୁ ଆସିଛି ତାହା ଦୁଇ ତିନି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଆମ ଚିନ୍ତା ସ୍ତରକୁ ମଧ୍ୟ ଆସିପାରି ନଥିଲା । ଜଣେ ସ୍କୁଲ-ଛାତ୍ର ସଂପ୍ରତି ଯାହା ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି ଦୁଇ ତିନି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ପ୍ରବାଣ ଓ ଧୂରାଣ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ମଧ୍ୟ ତାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା

କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ନଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ମାନବୀୟ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ଦକ୍ଷତାକୁ ଯେପରି ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିଛି ତାହା ଅତୀତରେ ଅଚିନ୍ତନୀୟ ଥିବା ମନେହୁଏ ।

ବାହ୍ୟ ପ୍ରକୃତିରେ ମଣିଷ ଯେଉଁ ଘଟଣା, କ୍ରିୟା ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମାନଙ୍କୁ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରୁଛି ତାହାର କାରଣ ଜାଣିବାକୁ ସେ ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶ ପରଠାରୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିଶେଷ ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ମନୁଷ୍ୟ ପାଇଁ ବେଶ୍ ରହସ୍ୟମୟ ମନେ ହେଉଥିଲା । ଦିନ, ରାତି, ବର୍ଷା, ପବନ, ରତ୍ନ ପରିବର୍ତ୍ତନ, ରୋଗ, ମୃତ୍ୟୁ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ଘଟଣା ମଣିଷ ଭିତରେ ନାନା କୌତୂହଳତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ନାନା କଳ୍ପନାଶ୍ରୟୀ ଚିନ୍ତନ ଦେଇ ସେ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲା । ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ମାନ କାହା ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ପରିଚାଳିତ ହେବା ମଣିଷ କଳ୍ପନା କରୁଥିଲା । ମଣିଷର ଶକ୍ତି ଓ ଦକ୍ଷତା ସୀମିତ ଥିବା ବେଳେ ତା'ର ଦୃଷ୍ଟିର ଅନ୍ତରାଳରେ ଦେବୀ ଶକ୍ତି ମାନ ରହି ଯେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ଏହା ପ୍ରାକ୍-ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି କ୍ଷେତ୍ର ଓ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିଗ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିଅଁ ବା ଦେବତାଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବା ସେତେବେଳର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବିଶ୍ୱାସମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଯେ ଦିଅଁ ଦେବତା ସବୁଠାରୁ ରହିଲେ ଜନସମୂହର ମଙ୍ଗଳ ହେବ । ସକଳ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ ପାରଲୌକିକ ଶକ୍ତିର ପ୍ରକୋପର ପରିଣାମ ବୋଲି ମଣିଷ ଭାବିଥିଲା । ତାର ଭାବନା, ଚିନ୍ତା ତାର ଜୀବନଧାରାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା । ଏହି ସବୁ କଳ୍ପନାଶ୍ରୟୀ ଚିନ୍ତନମାନ ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ରହିବା ପକ୍ଷାତରେ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବି ବଡ଼ ଅବଦାନ ରହିଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ଧର୍ମଧାରକ ଜଗତର ଉତ୍ପତ୍ତି, ଘଟଣାପ୍ରବାହ, ମନୁଷ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ଓ ଜୀବନଧାରା ନେଇ ବହୁ କଳ୍ପନାଶ୍ରୟୀ ତତ୍ତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱମାନଙ୍କୁ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିଲା । ଜୀବନର ଘଟଣା ପ୍ରବାହକୁ ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ବୁଝାଇବା ସହଜସାଧ୍ୟ ଥିଲା । ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ଧର୍ମମାନ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତି ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ସବୁ କିଛି ଯେ ଏକ ଈଶ୍ୱର-ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଛି ଏହାହିଁ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଭାବନାକୁ ଆଧାରକରି ନାନା କଳ୍ପନା, ରୂପକଳ୍ପ, ମିଥ୍ୟାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ନାନା ରୂପକଳ୍ପ, ମିଥ୍ୟା ଓ କାଳ୍ପନିକ କାହାଣୀ ଆଧାରରେ ସାହିତ୍ୟମାନ ରୂପ ନେଇଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ-ସୃଜନ ଆମର

ସୁସ୍ଥ ଚେତନା, ନାନ୍ଦନିକତା ଓ ନୀତିବୋଧକୁ ଯେ ପ୍ରଭାବିତ କରେ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ । ତେବେ ସାହିତ୍ୟମାନ ଥିଲା କଞ୍ଚନାଶ୍ରୟୀ ଚିନ୍ତନର ରସୋତ୍ପାଦନ ନାନ୍ଦନିକ ପରିପ୍ରକାଶ । କଳା, ସାହିତ୍ୟ, ସଂଗୀତ ଏସବୁ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆବେଗିକ ପ୍ରଭାବ ରଖିଥାଏ ଓ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାର କେତେକ ଚିରନ୍ତନ ଆବେଦନ ରହିଥାଏ ।

ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ ସହ ବାସ୍ତବାଭିମୁଖୀ ଚିନ୍ତନର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ବସ୍ତୁ ତଥା ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣାମାନଙ୍କର ତଥ୍ୟାଧାରିତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବିଜ୍ଞାନଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ବୌଦ୍ଧିକ ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶ ହେଲା ସେଥିରେ କୌଣସି ପାରଲୌକିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନର ଭୂମିକା ରହିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରକୃତିରେ ଯାହା କିଛି ରହିଛି ବା ଯାହା କିଛି ଘଟଣା ଘଟେ ସେସବୁ ପଟ୍ଟାତରେ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ, କାର୍ଯ୍ୟ-କାରଣ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ କେତେକ ଏକରୂପତା ରହିଛି । ସେହିପରି ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଘଟଣା ପ୍ରବାହକୁ କେଉଁ ଦିଆଁ ଦେବତା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବା ପ୍ରଭାବିତ କରୁନାହାନ୍ତି । ଅପରପକ୍ଷରେ ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ, ଶୈକ୍ଷିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି । ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣାମାନଙ୍କର ତଥ୍ୟାଧାରିତ ଓ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ବ୍ୟାଖ୍ୟାଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଚାଲିଲା । ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ରହି ଆସିଥିବା ନାନା ଅଲିକ କଞ୍ଚନା, ମିଥ୍ୟା, ଫାଣ୍ଟାସି ଧୀରେ ଧୀରେ ଅପସରି ଯିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେହିପରି ଧାର୍ମିକ ପରିକଳ୍ପନାରେ ରହି ଆସିଥିବା ବିଶ୍ୱାସ ଯଥା ସ୍ୱର୍ଗ, ନରକ, ମୋକ୍ଷ, ମୁକ୍ତି, ବିଚାରଦିବସ ଇତ୍ୟାଦି ଭାବନାମାନ ଯେ କେବଳ ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ମିଥ୍ୟା ଏହା ଧୀରେ ଧୀରେ ଚିନ୍ତାକ୍ଷରରେ ଗୃହୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୁଦ୍ଧିର କ୍ରମବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଡର୍କଶାଲ ଚିନ୍ତନ ଓ ହେତୁବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ବହୁ ପରେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟକୁ ଆସିଥିବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଘଟଣା । ଏହାର ପରିଣାମରୁ ଯୁଗ ଯୁଗର ନାନା ରୂଢ଼ିବାଦ, କୁସଂସ୍କାର, ଅହେତୁକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ କେତେ କ୍ଷତିକାରକ ମିଥ୍ୟାମାନ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରୁ ଦୂର ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅତୀତରେ ବିଭିନ୍ନ ମିଥ୍ୟା ବା କାଳ୍ପନିକ ବିଶ୍ୱାସ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଧାରାରେ ଓ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅଭ୍ୟୁଦୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେପରି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଆସିଥିଲା ସେସବୁର ଦୂରୀକରଣ ସମାଜ ପାଇଁ ମଙ୍ଗଳପ୍ରସ୍ତ ଥିଲା ।

ମଣିଷ ଯେପରି ଚିନ୍ତାକ୍ଷରେ ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ କଥା ମଧ୍ୟ କଞ୍ଚନା କରିଥାଏ । ଏପରିକି କେତେକ କଞ୍ଚନାରୁ ବହୁ ବଡ଼ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପଲବ୍ଧି ଆସିଥିବା ଘଟଣାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିହେବ ନାହିଁ । ତେବେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଚିନ୍ତନ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏକ କଞ୍ଚନାକୁ

ଏକ ସମ୍ଭାବନା ବା ପ୍ରକଟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ଏହି କଟ୍ଟନା ବାସ୍ତବରେ ପରାକ୍ଷିତ ହେବାପରେ ଗୃହୀତ ହୁଏ । ଏହା ପରାକ୍ଷିତ ନହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା କେବଳ କଟ୍ଟନା ବା ପ୍ରକଟ । କୌଣସି ପ୍ରତିଭାଧର ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ବିଷୟକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ କିଛି କଟ୍ଟନା କରିପାରନ୍ତି, ଯେଉଁଥିରୁ ଏକ ବଡ଼ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆସିପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ପରାକ୍ଷିତ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାକୁ କଟ୍ଟନା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ତେବେ ମାନବୀୟ କଟ୍ଟନାର ଏକ ସୂକ୍ଷ୍ମଗଣା ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସାହିତ୍ୟରେ ପରିପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଗଳ୍ପ, ନାଟକ, ଉପନ୍ୟାସ ଇତ୍ୟାଦିର ଚରିତ୍ର ଓ ବିଷୟବସ୍ତୁ କାଳ୍ପନିକ । ତେବେ ସାହିତ୍ୟିକ ନିଜର ଅନୁଭୂତି ଭିତରେ ଯେଉଁ କାଳ୍ପନିକ କାହାଣୀର ଅବତାରଣା କରେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ନାୟନିକ ଉତ୍କର୍ଷର ଚିତ୍ର ଥାଏ । ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ତାଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ସମାଜ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ଓ ଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ରଖିଥାନ୍ତି ତାହାର ଯଥେଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟ ରହିଥାଏ । ଆମର ଚିନ୍ତନ ଯେତେ ବାସ୍ତବ, ତର୍କସଂଗତ ଓ କଳାତ୍ମକ ହୁଏ ତାହା ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ପରନ୍ତୁ ଯେଉଁଠି ଚିନ୍ତନ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ, ଅହେତୁକ ଓ ନକାରାତ୍ମକ ହୁଏ ତାହା ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ବିକାଶରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ।

ବିଦ୍ରୋହୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ

ସମାଜର ଶିକ୍ଷିତ ଓ ସଚେତନ ଗୋଷ୍ଠୀଟି ହେଲା ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବର୍ଗ । ସମାଜର ଏମାନେ ହେଲେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀ । ସମାଜକୁ ପ୍ରଗତିଶୀଳ, ଗତିଶୀଳ ଓ ଅଗ୍ରଗାମୀ କରିବାରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ମାନବସ୍ତରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କୁ ତିନିଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବଭ୍ରନ୍ତ କରାଯାଇପାରେ । ଯେଉଁମାନେ ସୃଜନଶୀଳ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଦ୍ୱାରା ସମାଜର ବୌଦ୍ଧିକ, ଭୌତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶ ହୋଇଥାଏ । ସମାଜର ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଦାର୍ଶନିକ, ସାହିତ୍ୟିକ ଓ କଳାକାର ମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକ ଜୀବନର ପ୍ରଗତି ଘଟିଥାଏ । ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ସୃଜନାତ୍ମକ ଅବଦାନଦ୍ୱାରା ଜନଜୀବନକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀ । ସମାଜ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ପରିଚାଳନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁମାନେ କିଛି ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି ସେମାନେ ବି ଏକ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ । ରାଜନୀତିଜ୍ଞ, ଶିକ୍ଷକ, ଅଧ୍ୟାପକ, ଜଞ୍ଜିନିୟର, ଡାକ୍ତର, ପ୍ରଶାସକ, ବିଚାରପତି ଇତ୍ୟାଦି ଯେଉଁ ଗୋଷ୍ଠୀ ଦେଶର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ପରିଚାଳନା କରିବା ସହିତ ସମାଜକୁ ବୌଦ୍ଧିକ ସେବା ଦେଇଥାନ୍ତି ସେମାନେ ବି ସମାଜର ଏକ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ । ଜନଜୀବନକୁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଓ ପ୍ରଶାସନିକ କଳକୁ ଦକ୍ଷତାର ସହ ପରିଚାଳନା କରିବାରେ ଏମାନେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ଏତଦ୍ୱ୍ୟତୀତ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ଏକ ମୁଷିମେୟ ବିଚାରଶୀଳ ଓ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ରହିଥାନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଦୋଷ ତୁଟି ଦର୍ଶାଇ ସାମାଜିକ କ୍ରାନ୍ତି ଦିଗରେ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ହେଲେ “କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ” । ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବା ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାର ଓ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପରିବେଶକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ନୂତନ ବିଚାରର ଅବତାରଣା କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଯେଉଁମାନେ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବା ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏହାସହ ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମୟଠାରୁ ବହୁ ଆଗରେ ଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କ

ସମସାମୟିକ ଯୁଗରେ ଗୃହୀତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ବିଚାର ଓ ଭାବନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂତନତାର ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ରାନ୍ତି ଆନୟନ କରିବାରେ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହୋଇଥାଏ । ଇତିହାସରେ ଦେଖିଲେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଯେଉଁମାନେ ସମାଜକୁ ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେଇଛନ୍ତି, ଜୀବନବୋଧରେ ମାନବିକତାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ରତ୍ନଛନ୍ତି ଓ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶରେ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ନିଜ ସମସାମୟିକ ସମାଜରେ ବହୁ ଅପଯଶ ପାଇଛନ୍ତି, ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ ବିତାଇଛନ୍ତି ଓ ଏପରିକି ସହିଦ ପାଲଟିଛନ୍ତି । ମାନବଧର୍ମୀ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତିର ବାର୍ତ୍ତାବହ ହୋଇଥିବା କେତେ କେତେ ଯଶସ୍ୱୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଜ୍ଞତା, କୁସଂସ୍କାର ଓ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ପାଖରେ ବଳି ପଡିଛନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଚେତନାରେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଭବିଷ୍ୟତର ଯେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନ ରହିଥାଏ ତାହା କାଳକ୍ରମେ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ସାଂସ୍କୃତିକ, ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାରେ, ଜ୍ଞାନର ଦୀପଶିଖାକୁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ କରିବାରେ ଓ ମାନବିକତାର ଆଦର୍ଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାଚେତନା ଆଲୋକବର୍ତ୍ତକା ସଦୃଶ କାର୍ଯ୍ୟକରେ ।

ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ, ରାଷ୍ଟ୍ରର ପୁନର୍ଗଠନ, ମାନବିକତାର ବିଚାର ଦେଇଥିବା ଅତି ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କିପରି ଅଜ୍ଞ, ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଶକ୍ତିର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି ତା'ର ମାତ୍ର କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଏଠାରେ ଅବତାରଣା କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ଏହିପରି ଶତାଧିକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରୁ ଆମ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସିଥାଏ । ସୃଜନକାମୀ ଓ ଦରଦା ମଣିଷମାନେ କ୍ଷମତାଧର ଉଗ୍ରବାଦୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲାଞ୍ଛିତ, ଅତ୍ୟାଚାରିତ ଓ କୁସବିଧ ହୋଇଛନ୍ତି, ଏହା ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ବଡ଼ ବିତନ୍ଦନା କହିବାକୁ ହେବ । ମାନବିକ ସ୍ଥିତିର ଅନୁଶୀଳନ କରି ଜୀବନର ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ ପାଇଁ ମାନବିକ ମହାନୁଭବତାର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଥିବା ସଭ୍ୟତାର ତିନି ଜ୍ୟୋତିଷ ଥିଲେ ସକ୍ରେଟିସ୍, ଯାଶୁଶୀଷ୍ ଓ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ । ତେବେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଜୀବନ କିପରି ବିଯୋଗାତ୍ମକ କାହାଣୀ ତାହା ସୁବିଦିତ । ଯୁବସମାଜକୁ ସତ୍ୟସନ୍ଧାନୀ ଓ ବିଚାରଶୀଳ କରୁଥିବା ସକ୍ରେଟିସ୍‌ଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ ହେଲା ଯେ ସେ ଯୁବମାନଙ୍କୁ ବିଭ୍ରାନ୍ତ କରୁଛନ୍ତି ଓ ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁନାହାନ୍ତି । ଏହି ଅଭିଯୋଗରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇ ସେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ । ମହାନ୍ କାରୁଣିକ ଓ ମାନବିକତାର ଦୀପଶିଖା ଯାଶୁଙ୍କୁ ନିଜ ଧର୍ମର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଇହଦ୍ୱୀପାନଙ୍କ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଯାଶୁ ଯେ ଏକ ବିପଦ ଏହି ଅଭିଯୋଗରେ ପଶୁବଳ ପ୍ରଯୋଗକରି ତାଙ୍କୁ ଅତି ଅମାନୁଷିକ ଭାବରେ

ହତ୍ୟା କଲେ । ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା, ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ସର୍ବୋଦୟ ମାନବିକ ତତ୍ତ୍ୱର ମହାନ ପ୍ରବନ୍ଧା ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବିଚାରଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ କଟରପନ୍ଥୀ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଶକ୍ତିମାନ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହେଉଥିଲେ ସେମାନେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକଲେ । ସେହିପରି ବିଜ୍ଞାନର ଆଦିପର୍ବରେ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶରେ ମାର୍ଗଦର୍ଶକ ହୋଇଥିବା କେତେ କେତେ ସତ୍ୟସନ୍ଧାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସହିଦ ହେବାକୁ ହୋଇଛି । ମାନବିକ ଅଧିକାରର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଗ୍ରହଣକରି ସମାଜରୁ ସକଳ ଦାସତ୍ୱ, ଭେଦଭାବ ଓ ଶୋଷଣକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଆଲୋକବର୍ତ୍ତକ ହୋଇଥିବା ଆବ୍ରାହମ ଲିଙ୍କନ, ମାର୍ଟିନ ଲୁଥର କିଙ୍ଗ୍ ପରି ମାନବବାଦୀମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟତାରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଛି । ସବୁ ସତ୍ୟତାରେ ସଂସ୍କାରକ ମାନଙ୍କୁ କେତେ କେତେ ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି, ବିବେକ ଓ ବିଚାରଶୀଳତାର ଜୟଗାନ କରୁଥିବା ହେତୁବାଦୀମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମବିରୋଧୀ ବା ପରଂପରାବିରୋଧୀ କହି ରକ୍ଷଣଶୀଳମାନେ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇଛନ୍ତି । ଜ୍ଞାନପିପାସୀ, ମାନବଦରଦୀ ଓ ସଂସ୍କାରପ୍ରୟାସୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସର୍ବଦା ସତ୍ୟ ଓ ମାନବିକ ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେବାବେଳେ ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ୱେଷୀ ରକ୍ଷଣଶୀଳମାନେ ଧର୍ମ, ଧରଂପରାର ଦୃଢ଼ ଦେଇ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ଜୟଗାନ କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନରୁ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ, ମାନବିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଗୁଡ଼ିକୁ ଦୂରେଇ ଦେଇ ଯେତେବେଳେ ଧର୍ମ, ଜାତି, ଜାତୀୟତା ପରି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଆବେଗଦ୍ୱାରା ସମାଜରେ ଭେଦଭାବର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ ତାହା ସମାଜକୁ ଯେ ନିମ୍ନଗାମୀ କରିଥାଏ ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ବରଂ ବିଶ୍ୱଭାବ ଓ ମାନବିକ କଲ୍ୟାଣବିଧାନକାରୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ବ୍ୟାପକ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ କରାଯାଇ ପାରିବ ତାହା ସତ୍ୟତାର ନୈତିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଉତ୍ତରଣରେ ସହାୟକ ହେବ । ଜୀବନଶୃଙ୍ଖାର ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ପରିଣାମରୁ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶ ଘଟିଛି, ବହୁ ଜଟିଳ ମାନବିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଛି, ନାନା ମହାମାରୀର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ହୋଇଛି ଓ ପୃଥିବୀ ଏକ ବିଶ୍ୱଗ୍ରାମରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି । ଜୀବନଶୃଙ୍ଖା ଓ ବିଶ୍ୱଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହେଲେ “ବିଦ୍ରୋହୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ” ଓ ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ “ହେତୁବାଦୀ-ମାନବବାଦୀ” । ସତ୍ୟତାକୁ ଅଗ୍ରଗାମୀ କରିବାରେ, ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନାଦର୍ଶକୁ ସାର୍ବଜନୀନ କରିବାରେ ବିଦ୍ରୋହୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ଯେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଛନ୍ତି ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ।

ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କ ଷୋଭା

ସବୁ ସମୟରେ ମଣିଷ ସମାଜରେ ସମସ୍ୟା ରହିଛି । ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନରେ ହେଉ କିମ୍ବା ରାଜ୍ୟ, ଦେଶ ବା ମାନବ ସମୁଦାୟରେ ହେଉ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ସମସ୍ୟା ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ । ତେବେ ଅତୀତରେ ଯେତେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, କୁସଂସ୍କାର ଓ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ରହିଥିଲା, ତା'ଠାରୁ ସମାଜ କେତେକାଂଶରେ ମୁକ୍ତ ହେବା ସମ୍ଭବ ହେଲାଣି । ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀ ଓ ତା ପୂର୍ବରୁ ଗାଁ ଗହଳରେ ଭୟଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଥିଲା । ସବୁ ଲୋକ ପେଟପୁରା ଖାଇବା ସମ୍ଭବ ନଥିଲା । ଆମ ଦେଶ ପରି ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡୁଥିଲା, ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟର ଘୋର ଅଭାବ ଥିଲା । କୌଣସି କାରଣରୁ କେଉଁ ବର୍ଷ ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ ସନ୍ତୋଷଜନକ ହେଉନଥିଲେ ଲୋକମାନେ ଅନାହାରରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁଥିଲେ । ଆମ ଦେଶର ସ୍ବାଧୀନତାର ଚାରିବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଜନିତ ଅନାହାରରୁ ତିରିଶି ଲକ୍ଷ ଲୋକ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବାର କାହାଣୀ ସୁବିଦିତ । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ନଅକ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡିଥିଲା ସେଥିରେ ସରକାରୀ ତଥ୍ୟାନୁଯାୟୀ କେବଳ କଟକ, ପୁରୀ ଓ ବାଲେଶ୍ବର ଜିଲ୍ଲାରେ ଦଶ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ଅନାହାରରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା ଜଣାଯାଏ । ଆମ ଦେଶ ପରି ବିଭିନ୍ନ ଅବିକଶିତ ଗରିବ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଜନିତ ପରିସ୍ଥିତି ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ସେହିପରି ନାନା ପ୍ରକାରର କୁସଂସ୍କାର ସବୁ ସମାଜରେ ରହିଥିଲା । ତେବେ ଏବେବି ସମାଜ ଯେ କୁସଂସ୍କାରରୁ ମୁକ୍ତ ତାହା କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ବାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ କେତେ କେତେ ଜୟନ୍ତ୍ୟ ପ୍ରଥା ଆମ ସମାଜରେ ରହିଥିଲା । ସତୀଦାହ ପ୍ରଥାର ବିଲୋପ, ବାଲ୍ୟବିବାହ ପ୍ରଥାର ଦୂରୀକରଣ ଓ ବିଧବାବିବାହ ପ୍ରଥାର ପ୍ରଚଳନ ଏକ ଏକ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭାବେ ଦେଶରେ ଜନଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଭାରତୀୟ ସମାଜରୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀର ଥିଲା ବଡ଼ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ । ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ବାବାସାହେବ ଆନ୍ଦେଦକର ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରେ ନାରାୟଣ ଗୁରୁ ଓ ପେରିୟାର ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଥିଲେ । ପରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀ କିଛି ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ ଓ ଏହା କଂଗ୍ରେସର

ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେଲା । ବିଭିନ୍ନ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କାରଣରୁ ଜନଜୀବନରେ ନାନା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ରହିଥିଲା । ଭାରତୀୟ ସମାଜ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବେ ଜାତିଭିତ୍ତିକ ରହିଥିଲା । ସକଳ ବିବାହ ଜାତିଭିତରେ ସଂପନ୍ନ ହେଉଥିଲା ଓ ଅନ୍ଧକୀର୍ତ୍ତି ବିବାହ ଅତିକ୍ରମୀୟ ଥିଲା । ଜାତିବ୍ୟବସ୍ଥା ଏପରି ସାମାଜିକ ବିଭାଜନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଯେ ଜାତି ଜାତି ଭିତରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତି ଏକ ସାର୍ବଭୌମିକ ସଂଗଠନରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା । ମହିଳାମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଥିଲା । ଏହିପରି ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭ ଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଜଡତା ରହିଥିଲା ।

ଯେତେ ସୀମିତ ଅର୍ଥରେ ହେଲେ ବି ଜନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷିତ ଗୋଷ୍ଠୀର ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା ସେମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାଚେତନା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଏକ ନବଜାଗରଣର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଭାରତୀୟ ଜନଜୀବନରେ ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ସଂଯୋଗକାରୀ ଭାଷା ନଥିଲା । ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାହା ବି କୃତି ଥିଲା ତାହା ସାଧାରଣ ଜନତାଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁର୍ବୋଧ ରହିଥିଲା । ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାମାନଙ୍କର ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ମାଧ୍ୟମ ହେଲା ଓ ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଇଂରାଜୀ ସଂଯୋଗକାରୀ ଭାଷା ହେଲା । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଦେଶରେ ଏକ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ଉଦ୍ଭବ ହେଲା । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା, ଗଣତନ୍ତ୍ର, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ବ୍ୟକ୍ତି ମୂଲ୍ୟ ପରି ଆଦର୍ଶମାନ ଧୀରେ ଧୀରେ ଭାରତୀୟ ଜୀବନଧାରାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ଦେଶରେ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ଏକ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଜାତୀୟ ଜୀବନରୁ ନାନା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା, ରୁଦ୍ଧିବାଦ, ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, ନିରକ୍ଷରତା ପରି ମନ୍ଦ ସ୍ଥିତିକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ସମାଜର ନବ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ କିଛି ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପରାଧୀନ ଭାରତରେ ବହୁ ଉଦାରବାଦୀ, ମାନବବାଦୀ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଜନଜୀବନରେ ନାନା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କଲେ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସହ ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ କେତେ କେତେ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚାର ସଂଗଠନ ମାନ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ସମାଜରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାକୁ ନିଷ୍ଠାପୂର୍ବ ପ୍ରୟାସ କରାଗଲା ।

ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଥିଲା ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା । ଅହିଂସା ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହକୁ ଆଧାରକରି ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ

ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିବା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଇତିହାସର ମୋଡ଼ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ଥିଲା ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ । ସାରା ପୃଥିବୀରୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ମୃତ୍ୟୁ ଘଣ୍ଟି ବଜାଇବାରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହେଲା । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ନିର୍ମାଣ ନେଇ କେତେ କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ସମ୍ବିଧାନ ଭିତରେ ଆମ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଲା । ଦେଶରେ କେତେ କେତେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ତରର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇ ତାହାକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ମନ୍ଦିର କୁହାଗଲା । ଏକ ପାରମ୍ପରିକ ଭେଦଭାବମୂଳକ ସମାଜକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଏକ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବା ପାଇଁ କେତେ କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସବୁ ପିଲାଙ୍କୁ ଚଉଦବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବୈତନିକ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ସମ୍ବିଧାନରେ ସଂକଳ୍ପ କରାଗଲା । ସେହିପରି ସମାଜବାଦ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରେ ଆମର ଅର୍ଥନୈତିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେଲା । ନୂତନ ସମାଜ ନିର୍ମାଣରେ ଯେତେ ଯେତେ ବିଚାରାଦର୍ଶ ସତ୍ୟତାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତାହା ଭିତରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସମାଜବାଦ ଯେ ସବୁଠାରୁ ଆଦର୍ଶସ୍ଥାନୀୟ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବିଚାର ଏହା ଏବେ ବି ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଛନ୍ତି । ଗଣତନ୍ତ୍ର ଏକ ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ହେବା ସହ ଏହାର ସାମାଜିକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଯେ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ । ମାନବିକ ଅଧିକାର, ବ୍ୟକ୍ତିମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ, ଶିକ୍ଷା, ଦେଶର ସରକାର ଗଠନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାବାଳକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଂଶଗ୍ରହଣ ଇତ୍ୟାଦି ସାମାଜିକ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଆଦର୍ଶ ହେବା ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଥିଲା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ସମାଜବାଦ ଯଦିବା ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବଧାରଣା ତେବେ ଏହାର ଏକ ବ୍ୟାପକ ପରିଭାଷା ରହିବା ମନେହୁଏ । ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗରେ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ଆର୍ଥିକ ବୈଷମ୍ୟର ସ୍ଥିତି ଆସିଲା ତାହାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରେ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସମାଜବାଦୀ ବିଚାରର ବିକାଶ ହେଲା । ସମାଜବାଦ ଅନୁଯାୟୀ ପୁଞ୍ଜି ବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ସଂପତ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପତ୍ତି ହୋଇରହିବ ନାହିଁ । ପୁଞ୍ଜି ରାଷ୍ଟ୍ର ବା ସମାଜର ଅଧିକାରର ବସ୍ତୁ ହେବ ଓ ସଂପତ୍ତିର ଉପଭୋଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟାପକ ବିଷମତା ରହିବ ନାହିଁ । ରାଷ୍ଟ୍ରର ଯାହା ସମୃଦ୍ଧି ହେବ ତାର ସୁଫଳ ସମାଜର ମୁଷ୍ଟିମେୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପଭୋଗ କରିବେ ନାହିଁ, ବରଂ ତାର ସୁଫଳ ସମାଜର ସବୁ ଲୋକଙ୍କ ପାଖକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେବ । ଏହି ଆଧାରରେ ଏକ ସମାଜତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଆଦର୍ଶ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଦେଶର ଉତ୍ପାଦନ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବା ସମାଜ ନିର୍ମାଣରେ ନଜର ଅବଦାନ ଦେବ ଓ ନିଜର ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ତାର ଆବଶ୍ୟକତା ସମାଜଠାରୁ ପାଇବ । ଏହି ଧାରାରେ ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର

କେତେ କେତେ ଆଦର୍ଶ ସମାଜରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେହିପରି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଓ ମାନବବାଦୀ ଆଦର୍ଶଚୟମାନ ଜନଜୀବନର ସ୍ବାକୃତ ଆଦର୍ଶ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ବୈଚାରିକ ସ୍ତରରେ ଆସିଥିବା ଏହି ସବୁ ସାର୍ବଜନୀନ ଆଦର୍ଶମାନ ଆମ ଜନଜୀବନରେ କେତେ ପ୍ରତିଫଳିତ ? ଆମ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଆମର ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା, ଏବେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତି ଆମର ପ୍ରତିବଦ୍ଧତା କେତେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଛି ? ଏକ ସମୟରେ ସମାଜବାଦର ଯେଉଁ ପ୍ରଭାବ ରହିଥିଲା ତାହା ସୁଦୃଢ଼ ନ ରହି କାହିଁକି ଜାତୀୟ ଜୀବନରୁ ଅପସରି ଯାଉଛି ! ପୁଂଜିବାଦ, କର୍ପୋରେଟ ସଂସ୍କୃତି, ଉପଭୋକ୍ତାବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ଏକ ମହତ୍ତର ଆଦର୍ଶକୁ କିପରି ବିଫଳ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ? ମାନବିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ସମାଜରେ ସୁଦୃଢ଼ ହେଉଛି ନା ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଓ ତାର ପରିଶାମ ଉଗ୍ରବାଦ ଜନଜୀବନକୁ ବିପନ୍ନ କରୁଛି ? ଏକ ନ୍ୟାୟ ଓ ସମତାମୂଳକ ସମାଜ ଗଠନ ଦିଗରେ ଆମର ସଫଳତା କେତେ ? ଏସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଏବେ ବି ଆମ ପାଇଁ ବଡ଼ ଆହ୍ୱାନ ହୋଇ ରହିଛି । ସମାଜର ବିକାଶ ଓ ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ ପାଇଁ ସଂପୃକ୍ତି ରଖୁଥିବା ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ଏସବୁ ନେଇ ଚିନ୍ତିତ ହେଉଥିବା ମନେହୁଏ ।

ମହମାନ୍ଦିତ ପ୍ରତିଭା

ମାନବଜାତିର ଇତିହାସରେ ଏପରି କେତେକ ମହିମାନ୍ଦିତ ପ୍ରତିଭାଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଛି ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟତାକୁ ଅତୁଳନୀୟ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଯୋଗୁ ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି, ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟରେ ବିକାଶ ହୋଇଛି ଓ ସତ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନଙ୍କର ପ୍ରସାର ଘଟିଛି ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ବୌଦ୍ଧିକଜନ । ସେମାନଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟା, ସାଧନା ଓ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ପ୍ରୟାସ ଯୋଗୁ ଜୀବନର ସାଧାରଣ ମାନରେ ଉନ୍ନତି ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି, ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇଛି ଓ ସତ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରସାର ଘଟିଛି । ବିଶେଷକରି ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ କଳା କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯେଉଁମାନେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ଯେଉଁ ଅବଦାନ ଯୋଗୁ ଚିନ୍ତାଚେତନାରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି ସେମାନେ ହିଁ ବୌଦ୍ଧିକଜନ । ଅତୀତର କେତେ କେତେ ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଗଲେଣି । ପ୍ରକୃତିରେ ଉପଲବ୍ଧ ବିଭିନ୍ନ ଉପାଦାନକୁ ବ୍ୟବହାର କରି ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବସ୍ତୁନିର୍ମାଣ କରିବାର କଳା କୌଶଳ ସତ୍ୟତା ଆରମ୍ଭରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ସୁନ୍ଦର ଦିଶିବା ପାଇଁ ବା ଲଜ୍ୟା ନିବାରଣ ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯିଏ ପ୍ରଥମେ ଚିନ୍ତା କରିଥିବ ଓ ବସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିବ ସେ ସେହି ସମୟର ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତିରୁ । ଖରା, ବର୍ଷା, ଶୀତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ହେଉ କିମ୍ବା ବନ୍ୟ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ନିଜକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବାକୁ ଯେତେବେଳେ ଘର ନିର୍ମାଣ କରି ରହିବାକୁ ଭାବନା ଆସିଥିବ ସେହି ସମୟ ପାଇଁ ଏହା ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ମନେ ହୋଇଥିବ । ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପରେ କାଳକ୍ରମେ ସେଥିରେ ମନୋନିବେଶ ଦ୍ଵାରା କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠ ଭାବେ ସେଥିରେ ଉନ୍ନତି ସାଧନ ହୋଇଥିବ । ଆମର ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଯେତେ ଯେତେ ବସ୍ତୁ ବ୍ୟବହାର କରୁଛେ ସେସବୁର ପ୍ରସ୍ତୁତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମେ ନିଜର ଦକ୍ଷତା ଓ ଚିନ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିବେ

ସେମାନେ ସେସମୟର ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁମାନେ ବିଭିନ୍ନ କଳା କୌଶଳର ଭାବନା ଦେଇଥିବେ କିମ୍ବା ବସ୍ତୁନିର୍ମାଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇଥିବେ ସେମାନେ ନିଜ ସମୟର ସର୍ଜନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ । ଅତୀତରେ କୌଳିକ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ସମାଜରେ ରହିଥିଲା ଓ ପାରିବାରିକ ଜୀବନରୁ ଲୋକମାନେ ତାହା ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ଓ ସେଥିରେ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରୁଥିଲେ, କିଏ ଲୁଗା ବୁଣୁଥିଲା, କିଏ ଚାଷର ଉପକରଣ ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲା, କିଏ ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ହାଣ୍ଡି, ମାଠିଆ, କଳସୀ ନିର୍ମାଣରେ ବ୍ରତୀ ହେଉଥିଲା, କିଏ ଗୃହ ନିର୍ମାଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ଝରକା, କବାଟ ଇତ୍ୟାଦି ତିଆରି କରୁଥିଲା । ଏହିପରି ପାରମ୍ପରିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ଭିତରେ ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନର ବିକାଶ ହେବା ସହ କୌଳିକ ବୃତ୍ତିମାନ ପାରିବାରିକ ଦକ୍ଷତାର ଅଂଶବିଶେଷ ଥିଲା । ଅତୀତରେ ମନୁଷ୍ୟ ସୀମିତ ଆବଶ୍ୟକତା ଭିତରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲା ଓ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତାମାନ ପାରମ୍ପରିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ଭିତରେ ବଂଶାନୁକ୍ରମେ ତିଆରି ହେଉଥିଲା । ବସ୍ତୁନିର୍ମାଣ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଉନ୍ନତରୁ ଉନ୍ନତତର ସ୍ଥିତିକୁ ଯିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଏକ ବଡ଼ ଉପଲବ୍ଧି । ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ସ୍କୁଲ ପଥରେ ମଣିଷ ଘୋଡ଼ା, ହାତୀ ବା ଶଗଡ଼ ଗାଡ଼ିରେ ଯାଉଥିଲା, ଏବେ ପୃଥିବୀରୁ ଦୂରତା ହ୍ରାସ ପାଇଯାଇଛି ଓ କୁହାଯାଉଛି ପୃଥିବୀ ଏକ ଗ୍ରାମରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି । ଅତୀତରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ଗ୍ରାମବହୁଳ ଥିଲା । ଲୋକମାନେ ଗାଁମାନଙ୍କରେ ରହୁଥିଲେ ଓ ନିଜ ନିଜର କୌଳିକ ପେଷା ଓ କୃଷିକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରୁଥିଲେ । ଗ୍ରାମମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ସ୍ବାବଲମ୍ବନଶୀଳ ଥିଲେ ଓ ବଞ୍ଚିବାର ସାଧନମାନ ଗାଁରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲେ । ଲୋକମାନଙ୍କର ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ବି ସୀମିତ ଥିଲା । ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ଅଠର ଶହ ମସିହା ବେଳକୁ ସାରା ପୃଥିବୀର ଜନସଂଖ୍ୟା ଥିଲା ମାତ୍ର ଶହେ କୋଟି । ସେତେବେଳେ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନରେ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ହୋଇନଥିଲା ଓ ବିଭିନ୍ନ ମହାମାରୀ ଗଣମୃତ୍ୟୁର ପରିବେଶ ଆଣୁଥିଲା । ହଜକା, ବସନ୍ତ, ପ୍ଲେଗ୍, ଯକ୍ଷ୍ମା ଇତ୍ୟାଦି ରୋଗଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗୁ ଲୋକମାନେ ଗଣମୃତ୍ୟୁର ଶିକାର ହେଉଥିଲେ । ସେହିପରି ବନ୍ୟା, ମରୁଡ଼ି, ବାତ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ପୃଷ୍ଠି ହେଉଥିଲା ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟିଲେ ଲୋକମାନେ ଅସହାୟହୋଇ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରୁଥିଲେ । ମଝିରେ ମଝିରେ କେଉଁ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡୁଥିଲା ଓ ଏପରି ସ୍ଥିତି ହେଲେ ଗଣମୃତ୍ୟୁର ପରିବେଶ ଆସୁଥିଲା ।

ତେବେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବାପରେ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ନୂଆ ନୂଆ ଗବେଷଣାମାନ ହେଲା ସେଥିରେ ବହୁ ଚମତ୍କାର ସଫଳତା ମିଳିପାରିଲା । କେହି କେହି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ଗବେଷଣା ଦ୍ଵାରା ଯାହା ଉଦ୍‌ଭାବନ ବା ଆବିଷ୍କାର କଲେ ତାହା ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶରେ ମାଜଲଖୁଷ୍ଟ ମନେହେଲା । ସେମାନେ ହୁଏତ ସମୟର ବ୍ୟବଧାନ ଭିତରେ ବିସ୍ଫୁଟ ହୋଇଯାଉଛନ୍ତି, ତେବେ ସେମାନେ ସଭ୍ୟତାକୁ ଯେଉଁ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ବେଶ୍ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ । ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ, ଗମନା ଗମନ, କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ମଣିଷ ଅଧିକାରୀ ହେଲା ତାହା ନୂଆ ସଭ୍ୟତା ନିର୍ମାଣ କରିବାରେ ସହାୟକ ହେଲା । ଏହାଦ୍ଵାରା ଯୁଗ ଯୁଗର ବିଶ୍ଵାସ ବା ଅନ୍ଧବିଶ୍ଵାସରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ଓ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜକୁ ଅସହାୟ ମନେ କଲା ନାହିଁ । ଏଠାରେ ସାମାନ୍ୟ କେତୋଟି ଉଦାହରଣର ଅବତାରଣା କରାଯାଇପାରେ ।

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗ ଆଡ଼କୁ ଜଣେ ଜୀବବିଜ୍ଞାନୀ ଲୁଇ ପାଷ୍ଟର (୧୮୨୨-୧୮୮୫) ପରୀକ୍ଷାମୂଳକ ଭାବେ ଦର୍ଶାଇଲେ ଯେ ମଣିଷ ଶରୀରରେ ଯେତେ ରୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି ତାହା ଅଣୁଜୀବ ବା ଜୀବାଣୁ ଯୋଗୁ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକାଂଶ ରୋଗର କାରଣ ହେଉଛି ଅଣୁଜୀବ । ଏହି ଅଣୁଜୀବମାନଙ୍କୁ ନଷ୍ଟ କଲେ ମଣିଷ ବିଭିନ୍ନ ରୋଗରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇପାରିବ । ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ଆଉ ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ହେଲେ ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡର ଫ୍ଲେମିଂ (୧୮୮୧-୧୯୫୫) ଯେ ପେନ୍‌ସିଲିନ୍ ବା ଆଣ୍ଟିବାୟୋଟିକର ଉଦ୍‌ଭାବକ । ପେନ୍‌ସିଲିନ୍‌ର ଉଦ୍‌ଭାବନ ଚିକିତ୍ସାବିଜ୍ଞାନର ଇତିହାସରେ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା, ଯାହା ଯୋଗୁ ଦେହର କ୍ଷତ ଶୁଖାଇବା ବା ରୋଗ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଲା । ଜେମ୍‌ସ ଯଙ୍ଗ ସିଂପସନ (୧୮୧୧-୧୮୭୦) ନିଷ୍ଠେଚକ ବା ଆନାସ୍ତେସିଆର ଉଦ୍‌ଭାବନ କରି ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଲେ । ମଣିଷକୁ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ସମୟରେ ଶାରୀରିକ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୁକ୍ତି ଦେବାରେ ତାଙ୍କର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଏହିପରି ବହୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଯୋଗୁ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ଆଜିର ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିପାରିଛି । କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଖାଦ୍ୟାଭାବ ଦୂରୀକରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନର୍ମାନ ବୋରଲଗ (୧୯୧୪-୨୦୦୯) କର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନକୁ ବହୁଗୁଣିତ କରବାରେ ସେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନକୌଶଳ ଦେଲେ ତାହା ପୃଥିବୀକୁ କ୍ଷୁଧାମୁକ୍ତ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ସଂଖ୍ୟାର ଆଗମନ ସହ ଚାରିଆଡେ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟି ଯାଉଥିଲା । ମାଇକେଲ ଫାରାଡେ (୧୭୯୧-୧୮୬୭)

ବିଦ୍ୟୁତଶକ୍ତିର ଉଦ୍ଭାବନ କରି ସତ୍ୟତାକୁ ଯେଉଁ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରକୃତରେ
 ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ । ଯେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ପ୍ରେସ ଉଦ୍ଭାବନ କରି ପୁସ୍ତକ ଛପାଇବାର କୌଶଳ
 ଦେଲେ ସେ ହେଲେ ଜୋହାନସ୍ ଗୁଟେନବର୍ଗ (୧୩୯୫-୧୪୬୮) । ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ
 ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଏହିପରି କହିବାକୁ ଗଲେ ସତ୍ୟତା ନିର୍ମାଣରେ
 ଯେଉଁମାନେ ମୌଳିକ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ସ୍ମୃତିରେ ରୁହନ୍ତୁ ବା ନ ରୁହନ୍ତୁ
 ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ରଣୀ ହୋଇରହିଛି ।

ଉତ୍କର୍ଷର ଦୁଇ ଦିଗନ୍ତ

ଗ୍ରୀକ୍ ଦର୍ଶନରେ ଗୋଟିଏ ଭାବନା ରହିଛି- “ଜୀବନ ଅଟେ ପ୍ରକୃତିର ଦାନ, ସୁନ୍ଦର ଜୀବନଯାପନ ଅଟେ ପ୍ରଜ୍ଞାର ଦାନ” । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ମଣିଷ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି, ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ବିବେକଦ୍ୱାରା ଏକ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବା ସହ ଏକ ଉନ୍ନତ ସମାଜ ଗଠନ କରିପାରିବ । ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ଆଦିମ ସ୍ତରରେ ରହିଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସତ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନଥିଲା । ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ଯୋଗୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେ ସମାଜ, ସତ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି ନିର୍ମାଣ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ଓ ଭାଷା କହିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯୋଗୁ ସେ ଲୋକ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ବୁଝିପାରିଲା ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିକୂଳତା ଭିତରେ ବଞ୍ଚିରହିବା ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ କରିତାଲିଲା । ପ୍ରତିକୂଳ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ଭିତରେ ସେ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କଲା । କୃଷିର ଜ୍ଞାନ ସହ ତାର ଯାଯାବର ଜୀବନର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଲା ଓ ସେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କଲା । ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନ ସ୍ତରକୁ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ବା ରାଜ୍ୟସ୍ତରକୁ ବିସ୍ତାରିତ ହେଲା । ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ କାଳକ୍ରମେ କେତେକ ଶୃଙ୍ଖଳା ବା ଗୋଷ୍ଠୀ-ଆଦର୍ଶ ବା ନୈତିକ ଭାବନାର ବିଚାର ଆସିଲା । ଭଲ-ମନ୍ଦ, ନ୍ୟାୟ-ଅନ୍ୟାୟ, ଉଚିତ-ଅନୁଚିତ ଇତ୍ୟାଦି ନେଇ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ବିକାଶ ହେଲା । ସମାଜ ଆଉ ଟିକିଏ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେବା ପରେ ରାଜତନ୍ତ୍ରର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଲା । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ବିକାଶ ଧାରାକୁ ଅନୁଶୀଳନ କରିଥିବା ଐତିହାସିକ ମାନେ ରାଜନୈତିକ ଭାବନାର କ୍ରମବିକାଶର ଧାରାକୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ରାଜନୈତିକ ବିଚାରର ଯେପରି ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୋଇଛି, ସେହିପରି ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ସାଂସ୍କୃତିକ, ଶୈକ୍ଷିକ, ଧାର୍ମିକ ଚେତନାର ମଧ୍ୟ କ୍ରମବିକାଶ ହୋଇଛି । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକଟି କ୍ରମବିକାଶର କାହାଣୀ ଯେପରି ସୁଦୀର୍ଘ ସେହିପରି ରୋମାଞ୍ଚକର ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାରେ କିଛି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ, ନ୍ୟାୟଶୀଳ କରିବାକୁ ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ସାଧାରଣତଃ ଦାର୍ଶନିକ । ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ସମାଜ ଓ ଏପରିକି ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀର ପରିକଳ୍ପନା

କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି ଓ କିଛି ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଛନ୍ତି । ଉତ୍ତମ ଜୀବନ କାହାକୁ କହିବା ? ଜୀବନର ପରମ କଲ୍ୟାଣ କେଉଁଥିରେ ନିହିତ ? ସଦ୍‌ଗୁଣ କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ଓ ଏହାର ଆବଶ୍ୟକତା କାହିଁକି ରହିଛି ? ଜୀବନରେ ଆନନ୍ଦ ଓ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା କିପରି ମିଳିପାରିବ ? ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ଯେଉଁମାନେ ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରାୟତଃ ଦାର୍ଶନିକ ବା ପ୍ରଜ୍ଞାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି । କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ କ'ଣ ସବୁ ଉତ୍ତର ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ଯେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ ଏହି ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଚେତନାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛି ତାହା ହିଁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ନୀତି, ନୈତିକତା, ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ, ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ଯେପରି ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି ସେହିପରି ବହୁ ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଗମ୍ଭୀର ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରିଛନ୍ତି । ଏହାର ପରିଣାମରୁ ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶ ହେବା ସହ ସମାଜରେ ବିଭିନ୍ନ ବୌଦ୍ଧିକ ଧାରାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୋଇଛି । ସଂପ୍ରତି ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଯେତେ ସବୁ ବୌଦ୍ଧିକ ଧାରାର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି, ତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୋପାନ ବିଭିନ୍ନ ବିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଅଗ୍ରଗତି କରିଛି । ଜ୍ଞାନର ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ ? ନ୍ୟାୟର ସଂଜ୍ଞା କିପରି ଦିଆଯିବ ? ସକ୍ରେଟିସ୍ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୭୧-୩୯୯) ରାଷ୍ଟ୍ରାଘାଟରେ ଯିବାବେଳେ ବା ଲୋକମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ଏହିପରି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଥିଲେ । ପ୍ଲେଟୋ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୨୭-୩୪୭ ଖ୍ରୀ.ପୂ.) ଥିଲେ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ଙ୍କର ଛାତ୍ର ଓ ଦାର୍ଶନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିଲେ ଏକ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରତିଭା । ତାଙ୍କ ରଚିତ ତାଲଲଗ୍‌ମାନ ବୌଦ୍ଧିକ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ସଂପଦ । ପ୍ଲେଟୋ ସେ ଯୁଗରେ ଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ ଯେ ଏକ ଆଦର୍ଶ ସମାଜ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଦେଶର ଶାସକ ଦାର୍ଶନିକ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଦେଶର ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପତାଣ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଧ୍ୟୟନ, ମାନବିକ ସମସ୍ୟା ଓ ସ୍ଥିତି ସଂପର୍କରେ ଗଭୀର ଅନୁଶୀଳନ, ସମାଜ ବିଷୟରେ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ସହ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନଯାପନ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ଦାର୍ଶନିକ - ଶାସକ ହୋଇପାରିବେ । ଦାର୍ଶନିକମାନେ କୌଣସି ସଂପ୍ରତିର ଅଧିକାରୀ ହେବେ ନାହିଁ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିବାର କରିବେ ନାହିଁ, ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଜ୍ଞା ଓ ସେବା ସମାଜ ପାଇପାରିବ । ପ୍ଲେଟୋ ଏକ ଆଦର୍ଶ ଜନରାଜ୍ୟର ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । ଶାସକ ମାନେ ହେବେ ନୀତିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କର ସକଳ ଆବଶ୍ୟକତା ସମାଜ ପୂରଣ କରିବ । ପ୍ଲେଟୋଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ଛାତ୍ର ଆରିଷ୍ଟୋଟଲ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩୮୪-୩୨୨) ଥିଲେ ବହୁ ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରୀ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତରରେ ପଢ଼ା ଯାଉଥିବା ଅଧିକାଂଶ ବିଷୟରେ ସେ ପ୍ରଥମେ

ମୌଳିକ ଚିନ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଡକ୍ଟରୀ, ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର, କାବ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର, ସମାଜବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଯେଉଁ ମୌଳିକ ବିଚାରମାନଙ୍କର ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ ତାହା ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ କେତେ କେତେ ଦିଗତ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ଯେଉଁମାନେ କିଛି ମୌଳିକ ଭାବନା ଦେଉଥିଲେ ତାହାକୁ ଆଧାର କରି ଚିନ୍ତା ଚେତନାର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି ।

ଅତୀତରେ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଦର୍ଶନ ଥିଲା ବୌଦ୍ଧିକ ସର୍ଜନଶୀଳତାର ପ୍ରତୀକ । ସାହିତ୍ୟର ଆଧାର ଥିଲା ଆବେଗ, ଅନୁଭବ ଓ କଳ୍ପନା । ସମ୍ଭବତଃ କାବ୍ୟ କବିତାରୁ ହିଁ ସାହିତ୍ୟ ସର୍ଜନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ତାହା ବହୁ କ୍ଷେତ୍ର ଓ ଦିଗତକୁ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କଲା । ତେବେ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ମାଧ୍ୟମରେ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କଲେ । ବିଶେଷକରି ବିଶ୍ୱ ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସ୍ରଷ୍ଟାମାନେ ମାନବୀୟ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚେତନାର ବିକାଶ ଦିଗରେ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ଅମରକାର୍ତ୍ତ୍ତର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତିଭାଧର ସାହିତ୍ୟ ସାଧକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଜିଜ୍ଞାସା ଓ ଗଭୀର ଉପଲବ୍ଧି ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁକ୍ତି ଚାହିଁଛନ୍ତି । ସକଳ ଶୋଷଣ, ଅନ୍ୟାୟ, ଭେଦଭାବରୁ ସମାଜକୁ ମୁକ୍ତ କରି ଏକ ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ ପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟାମାନେ ବି ସମାଜକୁ ପଥ ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ତେବେ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଦର୍ଶନ ଭିତରେ ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ସାହିତ୍ୟ ଓ ଦର୍ଶନ ଉଭୟ ମାନବିକ ଉଦ୍ୟୋଗ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଭିତ୍ତି ହେଉଛି ଆବେଗ ଓ କଳ୍ପନା, ଅଥଚ ଦର୍ଶନର ଭିତ୍ତି ହେଉଛି ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ପ୍ରଜ୍ଞା । ଗଭୀର ଅନୁଭବ ଓ ମାନବିକ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟକୁ କଳାତ୍ମକ ପରିପ୍ରକାଶ ଦେବା ଭିତରେ ସାହିତ୍ୟିକ ସ୍ରଷ୍ଟା ମାନବିକ ଉତ୍କର୍ଷର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି । ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରେ ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ପାଇଁ ବିଚାରର ଅବତାରଣା କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଅନ୍ୟ ଭାବରେ କହିଲେ ସାହିତ୍ୟର ଭାବ ହୃଦୟ-ପ୍ରସୂତ ପରନ୍ତୁ ଦର୍ଶନର ଭାବ ମଣ୍ଡିଷ-ପ୍ରସୂତ ।

ଯେଉଁ ସବୁ ସର୍ଜନାତ୍ମକ କୃତିମାନ ଜୀବନର ଓ ସମାଜର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ଦିଗରେ ପଥ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ସେସବୁ ଯେ ଜୀବନର ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭବ୍ୟତର ତାହା କୁହାଯାଇପାରେ । ତେବେ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଦର୍ଶନ ବିଜ୍ଞାନର ପରିସରଠାରୁ ପୃଥକ୍ । ବାସ୍ତବ ଜୀବନକୁ ସୁଖମୟ ଓ ଦୁଃଖରହିତ କରିବାରେ ବିଜ୍ଞାନର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ମାନବୀୟ ପ୍ରଜ୍ଞାର ଯେ ସୃଜନାତ୍ମକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ବିଜ୍ଞାନ ବନାମ ବିଶ୍ୱାସ

ମହାକାଶ ଯେପରି ଅନ୍ତହୀନ, ମନୁଷ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ସେହିପରି ସୀମାହୀନ । ଜ୍ଞାନର ବିଶିଷ୍ଟ ଯେତେ ବିସ୍ତାରିତ ହେଉଛି, ଏହା ଉପଲବ୍ଧ ସ୍ତରକୁ ଆସୁଛି ଯେ ଆହୁରି ଅନେକ କିଛି ଜାଣିବାର ରହିଛି । ଯେତେବେଳେ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା, ମନୁଷ୍ୟ କେତେ ଅସହାୟ ରହିଥିଲା ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ହେଲେ ସେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡୁଥିଲା । ରୋଗ ବା ମହାମାରୀ ସମାଜରେ ଭୟ ଓ ଆତଙ୍କର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା । ଏହା ସହିତ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ରାଜା ଓ ସାମନ୍ତ ମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ତାକୁ ସହିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧର ବିଭୀଷିକା ଓ ଅତ୍ୟାଚାରର ଭୟ ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଏହିପରି କହିବାକୁ ଗଲେ ମାନବ ସମାଜରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଦୁଃଖର ପରିବେଶ ଜୀବନକୁ ନାନା ଶଙ୍କାଗ୍ରସ୍ତ କରି ରଖୁଥିଲା । ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ମଣିଷର ଗମନାଗମନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରହିଥିଲା । ତେବେ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀରେ ଗମନାଗମନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିକାଶ ସାଧିତ ହେଲା ଓ ଆଜିର ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବିଶାଳ ପୃଥିବୀ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗ୍ରାମରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି । ପୃଥିବୀରୁ ଦୂରତ୍ୱ ଲୋପ ପାଇଛି ଓ ଏକ ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଅତିକ୍ରମାୟ ଥିବା ମହାକାଶ ଯାତ୍ରା ଏବେ ବାସ୍ତବତାରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିଛି । ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇଛି । ଗମନା ଗମନ, ସଂଚାର ବିଜ୍ଞାନ, ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ ସାଫଲ୍ୟ ମିଳିପାରିଛି । ପାଗବିଜ୍ଞାନ ହେଉ ବା କୃଷିବିଜ୍ଞାନ ହେଉ, ଉପଗ୍ରହ ମାଧ୍ୟମରେ ଯୋଗାଯୋଗ ହେଉ ବା ଅଜ୍ଞ ପ୍ରତିରୋପଣ ହେଉ ଏସବୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ କ୍ରିୟାଶୀଳତା ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ଅଗ୍ରଗାମୀ କରାଇବାରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇପାରିଛି । ବିଜ୍ଞାନର ଆରମ୍ଭ ପର୍ବରେ ବିଜ୍ଞାନ ଏକ ସଙ୍କୁଚିତ ଅର୍ଥ ବହନ କରୁଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ବିଜ୍ଞାନର ବିଭାଗ ବହୁ ଭାଗରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ କେତେ କେତେ ବିଭାଗକୁ ପ୍ରସାରଲାଭ କରିଛି । ସେହିପରି ପ୍ରାଣୀବିଜ୍ଞାନ ହେଉ ବା ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ହେଉ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଜ୍ଞାନ ତତ୍ତ୍ୱ ବିଜ୍ଞାନରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂଆ ନୂଆ ଉଦ୍ଭାବନ ଓ ବିଶେଷତା ପ୍ରକାଶ

ପାଉଛି । ଏହିପରି ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ସୀମାହୀନ ଭାବେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଚାଲିଛି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ମାନବ ସଭ୍ୟତା କେଉଁ ଭୂତିରେ ପହଞ୍ଚିବ ତାହାର କଳ୍ପନା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମାନବୀୟ ଅନୁସନ୍ଧିତା ଯେ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୋଇଚାଲିଛି ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ । କ୍ଷୁଦ୍ରରୁ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଗବେଷଣା ହେଉଛି ତାହାର ପରିଣାମରୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ ସୃଷ୍ଟିହେବାରେ ଲାଗିଛି ।

ମଣିଷର ବିସ୍ମୟକର ଉଦ୍‌ଘାଟନା ଓ କୌତୂହଳତା ଯୋଗୁ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି । ଏ ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ନାନାବିଧ ସମସ୍ୟା ରହିଛି । ମଣିଷ କୌଣସି ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ ତାହାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇଛି । ଯେଉଁମାନେ ମାନବୀୟ ସମସ୍ୟାକୁ ଦୂରକରିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ଓ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ତୃଷ୍ଣାଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ତାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଉତ୍ସର୍ଗାକୃତ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ସଭ୍ୟତାକୁ ଆଲୋକ ଦେଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ପ୍ରତିକୂଳ ପରିବେଶରେ ମଣିଷ କଞ୍ଚିତ ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେଉଥିଲା । ସେ ସମୟର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ସବୁ କିଛି ଏକ ବା ଏକାଧିକ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଛି । ଏହା ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତି କିମ୍ବା ଦେବ ବା ଦେବୀ ଅସନ୍ନତ ହେଲେ ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟିଥାଏ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସରୁ ବିଭିନ୍ନ କଞ୍ଚିତ ଦେବ ବା ଦେବୀଙ୍କୁ ସନ୍ନତ କରିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ନାନା ଭାବରେ ପ୍ରୟାସ କରୁଥିଲା । ସମାଜର ପୂଜକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଏହି ସବୁ ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଯେହେତୁ ସମାଜର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ବିଚାରକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନଥିଲା । ଗାଁ ସୁରକ୍ଷିତ ରହିବ, ଗାଁକୁ ମହାମାରୀ ଆସିବ ନାହିଁ, ଏଥି ପାଇଁ ଗାଁ ଗାଁରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ, ଅଷ୍ଟପ୍ରହରୀ ପରି ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ ଉପଚାରମାନ କରାଯାଉଥିଲା । ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱାସ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଗଲା ପରେ ତାହା କାଳକ୍ରମେ ପରଂପରାର ରୂପ ନେଉଥିଲା ଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ତାହା ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀରେ ପ୍ରସାରିତ ହେଉଥିଲା । ଜନଗୋଷ୍ଠୀରେ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ ହେବାପରେ ତାକୁ ଆଧାରକରି ବିଭିନ୍ନ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓ କାହାଣୀ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ପରଂପରାକୁ ନେଇ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପୂଜା, ପାର୍ବଣ, ପରଂପରା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଦେବାରେ ସାହିତ୍ୟ ବି ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଲା । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି

ପୂଜା, ପାର୍ବଣକୁ ନେଇ କିଛି ମନ ଗଢ଼ା କାହାଣୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ତାହାକୁ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡିତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଲୋକଙ୍କର ଧାର୍ମିକ ଭାବାବେଗକୁ ପ୍ରଶାସନିକ ସହଯୋଗ ମିଳିଲା । ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବିଶ୍ଵାସ ଆଧାରରେ ଯେଉଁ ପୂଜା, ପାର୍ବଣ ପାଳନ କରିବେ ତାହା ଯେପରି ସୁଚାରୁରୂପେ ସଂପାଦିତ ହୁଏ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରଶାସନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ପୂଜା, ପାର୍ବଣ, ଧାର୍ମିକ ଉପାସନା ମାନ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପ୍ରାଗ୍‌ବିଜ୍ଞାନ ଯୁଗରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଓ କାଳକ୍ରମେ ତାହା ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଗଲା । ଆହୁରି ବିତମ୍ବନାର ବିଷୟ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିଜ୍ଞାନର ଯେତେ କ୍ରମବିକାଶ ହେଉଛି ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ମାଧ୍ୟମରେ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ଵାସମାନଙ୍କୁ ସେତେ ସାର୍ବଜନୀନ କରାଯାଇପାରୁଛି । ବିଭିନ୍ନ ପୂଜା, ପରଂପରା ଓ ପ୍ରଥା ସହ ସାମାଜିକ ଅସ୍ଥିତା ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇଯାଉଛି ଓ ଏସବୁ ଏବେ ଆବେଗର ପ୍ରଶ୍ନ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆବେଗ ଯେତେବେଳେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ସାମାଜିକ ଆବେଗରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଉଛି ତାହା ସହିତ ନାନା ବିଷୟ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ୁଛି । ଅତୀତରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଶ୍ଵାସ ଓ ପରଂପରା ଏକ ସୀମିତ ଅଞ୍ଚଳରେ ରହିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଗଣମାଧ୍ୟମ ଯେକୌଣସି ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡର କୌଣସି ବିଶ୍ଵାସ ବା ପରଂପରାକୁ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରସାର କରିବାରେ ସହାୟକ ହେଲା । ପାର୍ବଣ, ପରଂପରା ସହ ଏପରି ଭାବଗତ ଐକ୍ୟ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେଲା ଯେ ତାହା ଜନମାନସକୁ ଅତିରେ ପ୍ରଭାବିତ କଲା । ଯେଉଁଠି ଆବେଗ, ବିଶ୍ଵାସ, ପାରଲୋକିକ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନେଲା, ସେଠାରୁ ବିଚାରଶାଳତା ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଅପସରିଗଲା । ଏପରିକି ଯେତେ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତି ବା ପରିବେଶ ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ଲୋକେ ନିଜର ଆବେଗ ବା ବିଶ୍ଵାସକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ ନାହିଁ । ଆବେଗ ଓ ପରଂପରା ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରୁ ବିଚାରଶାଳତା ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ମଧ୍ୟ ପରାହତ କରି ପାରିଲା । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଓ ବିଚାରଶାଳ ଦୃଷ୍ଟି ସର୍ବଦା ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଭୂମିକା ନେଇଥିବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବ ଜୀବନଧାରାରେ ଯେଉଁଠି ଧାର୍ମିକ ଭାବପ୍ରବଣତା, ପରଂପରା, ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସଭାରେ ଅସନ୍ନିଗ୍ଧ ବିଶ୍ଵାସ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନିଏ ସେଠାରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଓ ବିଚାରଶାଳ ଦୃଷ୍ଟି ଅପାଂଶ୍ରେୟ ହୋଇଉଠେ । ଏପରିକି ବୈଜ୍ଞାନିକ ସାଧନା ଧାର୍ମିକ ଭାବପ୍ରବଣତା ଓ ପରଂପରାକୁ ପ୍ରସାର କରିବାରେ ବିନିଯୋଗ ହୁଏ । ପାରଲୋକିକ ବିଶ୍ଵାସ ସକଳ ଏପରି ଏକ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଜନ୍ମ ଦିଏ ଯେଉଁଠି ଲୋକମାନେ ନିଜର ପରିସ୍ଥିତି ଯେ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ କେବଳ ଦୈବୀ କରୁଣାଦ୍ଵାରା ସେମାନଙ୍କ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ

ଆସିପାରିବ ଏହିପରି ମାନସିକତା ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି । ଯେଉଁଠି ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ରହେ ଓ ସାଧାରଣ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଭିତରେ ପାରଲୌକିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ରହେ ସେଠାରେ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଦୂରାନ୍ୱିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ଅନଗ୍ରସରତା ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ପଶ୍ଚାତରେ ଯେତେ ସବୁ କାରଣ ରହିଛି ତାହା ଭିତରେ ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଧାର୍ମିକ ଆବେଗ ଯେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ବିଜ୍ଞାନ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅପୂର୍ବ ସଫଳତା ହାସଲ କରି ଚାଲିଛି ଓ ଏକ ନୂଆ ସତ୍ୟତା ନିର୍ମାଣରେ ମୁଖ୍ୟ ଆୟୁଧ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ ପରିତାପର ବିଷୟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଅନେକ ସମାଜରେ ପ୍ରସାରଲାଭ କରୁ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ପଟେ ଆମେ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିନିଯୋଗ କରୁଛେ କିନ୍ତୁ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟରେ ରହିଛେ । ଏହା ହିଁ ବଡ଼ ବିତର୍କନା ।

ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଓ ମୃତ୍ୟୁ : ଏକ ମାନବିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ

ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ଦୁଇଟି ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ସଂସାରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ବାପା, ମାଙ୍କର ଶାରୀରିକ ସଂପର୍କରୁ ମାତୃଗର୍ଭରେ ପରାଜାପୁଷ୍ଟ ଭାବେ ବିକଶିତ ହୋଇ ଜନ୍ମ ନିଅନ୍ତି । ଜନ୍ମ ପରେ ମଣିଷ ଶିଶୁଟି ଥାଏ ସବୁଠାରୁ ଅସହାୟ । କିଛି ବର୍ଷ ନିଜର ମା, ବାପା, ପରିବାର ଓ ବୃହତ୍ତର ପରିବେଶ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିକଶିତ ହୁଏ । ପରିବେଶ, ସମାଜ, ଶିକ୍ଷା, ପାରିବାରିକ ସଂସ୍କୃତି ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଜନ୍ମଠାରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭାବନା, ଅନୁଭବ, ଇଚ୍ଛାଶକ୍ତିର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଥାଏ । ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ କୁହାଯାଏ ପ୍ରଥମରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁର ମସ୍ତିଷ୍କ ଥାଏ ଅଲୋଖା କାଗଜ ସଦୃଶ । ଧୀରେ ଧୀରେ ନାନା ଅନୁଭବ, ଉପଲବ୍ଧି ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରୁ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ବିଭିନ୍ନ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଓ ସଂସ୍କାର ମାଧ୍ୟମରେ ଜଣକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିକଶିତ ହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ କେତେକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ସହଜାତ ଭାବରେ ରହିଥାଏ ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବେଶଦ୍ୱାରା ତାହା ସୃଜନ-ସାମର୍ଥ୍ୟରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଥାଏ । ସାମାଜିକ ବିକାଶଧାରାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ ।

ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ମରଣଶୀଳ- ଏହା ଏକ ଧ୍ରୁବ ସତ୍ୟ ଓ ଏହା ହିଁ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମାନୁଯାୟୀ ଅଲଟନାୟ । ଜନ୍ମଠାରୁ ଜୀବନର ବିକାଶ ଓ କ୍ଷୟ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଓ ମୃତ୍ୟୁରେ ତାର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟେ । ସଂପ୍ରତି ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁର ନୂଆ ନୂଆ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି କିପରି ଏକ ସଫଳ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିପାରିବ ସେଥି ପାଇଁ ସାମାଜିକ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ତରରେ ସଂପୃକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନର ଯେ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ଏହି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବହୁ ପରେ ସତ୍ୟତାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ସେହିପରି ଏକ ସମ୍ମାନଜନକ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବି ଏବେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଉଛି । ଏକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଯେଉଁପରି କାମ୍ୟ, ଏକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଦାୟ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କାମ୍ୟ । ଏହା ସହିତ ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ବା ବରିଷ୍ଠ ମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟା । ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନତି

ଯୋଗୁ ମନୁଷ୍ୟର ହାରାହାରି ଆୟୁ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଓ ଯୌଥ ପରିବାରର ଭାବନା ସବୁ ଦେଶରେ ବିଲୋପ ହୋଇଛି । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ପରିଣାମତଃ ସଭ୍ୟତା ଯେତିକି ଆଗକୁ ଯାଉଛି ନୂଆ ନୂଆ ମାନବିକ ସମସ୍ୟା ଉଦ୍ବେକ ହେଉଛି ତଥା ଜୀବନର ଅବବୋଧ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବି ବଦଳି ଯାଉଛି । ବ୍ୟକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ କେତେ କେତେ ଆହ୍ୱାନ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି ଓ ମଣିଷ ନିଜର ଜ୍ଞାନ ଓ ବିବେକ ପ୍ରୟୋଗ କରି ତାର ସମାଧାନ ବାହାର କରୁଛି । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଉଛି ଜଣେ ନାଗରିକର ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ମୃତ୍ୟୁଲାଭ କରିବାର ଅଧିକାର ରହିଛି କି ? ଇଚ୍ଛା ମୃତ୍ୟୁ, ଉତ୍ତମ ମୃତ୍ୟୁ, ସମ୍ମାନଜନକ ମୃତ୍ୟୁଦ୍ୱାରା ଜୀବନର ଯବନିକା ଆଣିହେବ କି ? ସମ୍ବନ୍ଧତଃ ମରିବାର ଅଧିକାର ପୃଥ୍ବୀର କୌଣସି ଦେଶର ସମ୍ବିଧାନରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇନାହିଁ । ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ଓ ଅପ୍ରାକୃତିକ ଧାରାରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିବାକୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କୁହାଯାଏ । ଆମ ଦେଶର ଆଇନ ପରିସରରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଏକ ଅପରାଧ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଯାଇ ବିଫଳ ହେଲେ ଆଇନଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡିତ ହେବେ । ଜୀବନର ପବିତ୍ରତାକୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଜଣେ ଶେଷ କବିଦେବା ଅନୈତିକ ଭାବନାରୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟାକୁ ଆଇନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବାରଣ କରାଯାଇଛି । ତେବେ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ନେଇ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ସହ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସୁଛି । କେବଳ ବଞ୍ଚିରହିବା ଓ ଗୁଣାତ୍ମକ ଭାବରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଏ । ଆଧୁନିକ ଜୀବନବୋଧ ଓ ମାନବବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବିକାଶ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନକୁ ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଉଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମ୍ମାନର ସହ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଅବକାଶ ଦେବା, କୌଣସି ଭେଦଭାବଦ୍ୱାରା ତାକୁ ନ୍ୟୁନ ନକରିବା, ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ପାଇଁ ପରିବେଶ ଯୋଗାଇବା ରାଷ୍ଟ୍ରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଘୋଷଣାନାମା ରହିଛି । ଭାରତୀୟ ସମ୍ବିଧାନରେ ଜୀବନ ସୁରକ୍ଷା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଧିକାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଧାରା ୨୧ ରେ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଛି । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାରରୁ ନିବୃତ୍ତ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ଓ ଆଇନର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ସେ ନିଜର ଅଧିକାର ଉପଭୋଗ କରିପାରିବେ । ଆମ ଦେଶର ସମ୍ବିଧାନ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଛି ଓ ପ୍ରାୟତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକର ସମ୍ମାନଜନକ ଜୀବନ ଧାରଣକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି ।

ସମ୍ମାନର ସହ ବଞ୍ଚିବା ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକ ଅଧିକାର ହୁଏ ତାର ଏକ ପରିଣତି ହେବ ‘ସମ୍ମାନର ସହ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା ବି ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକ ଅଧିକାର’ । ସମ୍ମାନର ସହ

ମୃତ୍ୟୁବରଣ ଅଧିକାର ଆଜନଗତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇନାହିଁ; କାରଣ ଏହା ସହିତ ନାନା ସାମାଜିକ, ନୈତିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଥାଏ । ତେବେ ବ୍ୟକ୍ତି କେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥାଏ ତାହା ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଚାର କରାଯାଇପାରେ ।

ଯଦି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନୁଭବ କରେ ଯେ ସେ ନିଜ ପ୍ରତି, ପରିବାର, ସମାଜ ଓ ଦେଶ ପ୍ରତି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମାପନ କରିଛି ଓ ସେ ଆଉ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ ସେତେବେଳେ ସେ କିପରି ଓ କେତେବେଳେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବ ସେ ଅଧିକାର ତା'ର ରହିବା ଦରକାର । ଆମ ଦେଶର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଆମର କେତେକ ପୌରାଣିକ ଚରିତ୍ର ଏହା କରିଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ମହାଭାରତ ଚରିତ୍ର ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୁନ୍ତୀ, ଗାନ୍ଧାରୀ, ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର, ଭୀଷ୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ଚରିତ୍ର ମାନେ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିବା କୁହାଯାଏ । ଏପରିକି ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଯଥା ବୀର ସଭରକର, ବିନୋବା ଭାବେ, ଶାନ୍ତିଲାଲ ସାହାଙ୍କ ପରି ସମାଜର ସମ୍ମାନିତ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । ସେହିପରି ଜୈନଧର୍ମ ପରଂପରାରେ ଏକ ବ୍ରତ ପାଳନକରି ଜୀବନର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟାଇବାର ଭାବନା ରହିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁ, କେହି ମରିବାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ତେବେ ଜୀବନଧାରାରେ ଏପରି କେତେକ ପରିସ୍ଥିତି ଆସେ ଯେତେବେଳେ ଜୀବନ ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ ଅଧିକ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମନେହୁଏ । ଏହା ଏକ ଧ୍ରୁବ ସତ୍ୟ ଯେ ମୃତ୍ୟୁ ହିଁ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ପରିଣତି, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାକୃତିକ ଉପାୟରେ ମୃତ୍ୟୁ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ । ତେବେ ପ୍ରାକୃତିକ ମୃତ୍ୟୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଯେତେବେଳେ ଜୀବନର ସରସତା ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଚାଲିଯାଏ, ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜର୍ଜରିତ ହୋଇପଡେ, ବଞ୍ଚିବା ଅର୍ଥ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଘାଟି ହେବା ସାର ହୁଏ ବା ସେପରି କିଛି ପରିସ୍ଥିତି ଆସେ ସେତେବେଳେ ଜଣେ ସମ୍ବେଦ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଏତ ମୃତ୍ୟୁ ଆଶାକରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯିବା ଯଥାର୍ଥ କି ନୁହେଁ ? ଜଣେ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ମରିପାରିବ କି ନାହିଁ ?

ଜୀବନର ଅନୁଶୀଳନରୁ ଏହା ଜଣାଯାଏ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକ ଜୈବିକ ସ୍ଥିତି ଓ ଏକ ମାନସିକ ସ୍ଥିତି ରହିଛି । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତା ନିଜର ଶାରୀରିକ, ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ନେଇ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରୁଛି ଓ

ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କଥା ଓ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଜାଣିପାରୁଛି ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାର ଏକ ମାନବିକ ସ୍ଥିତି ରହିଛି । କୌଣସି କାରଣରୁ ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନବିକ ଅସ୍ତିତ୍ବ ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ବେଦନଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରେ, ସେତେବେଳେ ଜୀବନ ଶାରୀରିକ ସ୍ଥିତି ଭିତରେ ସୀମିତ ହୋଇଯାଏ । ମାନବିକ ଅସ୍ତିତ୍ବ ଅଭାବରେ ଜୀବନ କେବଳ ଶାରୀରିକ ଅସ୍ତିତ୍ବ ଭିତରେ ସୀମିତ ହୋଇଗଲେ ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ବ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ପରି ମନେହୁଏ । ଏହି ସ୍ଥିତି ନାନା କାରଣ ଯୋଗୁ ଆସିପାରେ । କେତେକ ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ବ୍ୟାଧି ରହିଛି ଯାହା ଆକ୍ରମଣ କଲେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଇର୍ଜରିତ ହୋଇଉଠେ । ଯେତେବେଳେ ଏକ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ନାହିଁ, ଅସହ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହିଁ ଜୀବନ ସହ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ହୋଇଯାଏ ସେହି ସ୍ଥିତିରେ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ କ'ଣ ରହେ ?

କେତେ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚିବା ଓ କେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ବଞ୍ଚିବା ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ପ୍ରଶ୍ନ । ନିଜ ଜୀବନ ପ୍ରତି ମମତା ବ୍ୟକ୍ତିର ସହଜାତ । ଜୀବନରେ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ, ଆଶା ନୈରାଶ୍ୟ, ସ୍ୱପ୍ନ ବିଫଳତା ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ଯେତେବେଳେ ଜୀବନରେ ମାନବିକ ସ୍ଥିତି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି କେବଳ ଶାରୀରିକ ସ୍ଥିତି ଭିତରେ ରହେ ସେତେବେଳେ ସେ କେଉଁ ପ୍ରକାର ଜୀବନ ବଞ୍ଚେ ? ଅନ୍ୟର ସାହାଯ୍ୟରେ ଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ସହାୟତାରେ ଜୀବନ ଧାରଣ କେତେ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ? ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ବଞ୍ଚିବା ଅପେକ୍ଷା ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁ ଜଣେ ଚାହିଁବା ନୀତିସଂଗତ କି ନୁହଁ ? ଏହି ସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ସଂପ୍ରତି ଉଠିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ବୋଧଶକ୍ତିବିହୀନ ହୋଇ ମୃତବତ୍ ବଞ୍ଚିବା ଅପେକ୍ଷା ଜଣେ ସଚେତନ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମନେହୁଏ । ପ୍ରତିକାରବିହୀନ ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ସାଂଘାତିକ ଭାବରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଇର୍ଜରିତ ହେବା ଓ ନିଜ ପାଇଁ, ନିଜ ପରିବାରର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାଶକ୍ତି କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜଣେ ମୃତ୍ୟୁ ଚାହିଁବା ସ୍ୱାଭାବିକ କି ନୁହଁ ?

ମାନବବାଦୀ ଜୀବନ ଦର୍ଶନର ବିକାଶ ପରଠାରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ ପରି ଭାବନା ମାନ ଚିନ୍ତାଚାର୍ଯ୍ୟରେ ଆଲୋଚନ ଆଣିଥିବା ମନେହୁଏ । ବିଶେଷକରି ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ବ ନେଇ ଭାବନା ଦୃଢ଼ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ମାନବବାଦ ଓ ଏକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ବିଚାରଶୀଳତାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟରୁ ଉଦ୍ଭବ ହେବା ଜଣାଯାଏ । ମାନବୋଚିତ ଚେତନାର

ବିକାଶରୁ ସମ୍ମାନର ସହ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ଭାବଧାରା ବିଶ୍ୱ ସ୍ତରରେ ପ୍ରସାର ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ସଚେତନତାରୁ ସମ୍ମାନର ସହ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଆଲୋଚନ ଆଣିଥିବା ମନେହୁଏ । ଜଣେ କାହିଁକି ମୃତବତ୍ ବଞ୍ଚିରହିବ, ମାନସିକ ସ୍ଥିତି ହରାଇ ବଞ୍ଚିରହିବ, ଯନ୍ତ୍ରଣାଶକ୍ତି ଭାବେ ନିଜେ କଷ୍ଟ ପାଇବା ସହ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଜୀବନଧାରାରେ ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି କରିବ ଏହି ସବୁ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ସମ୍ମାନର ସହ ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହେଲା । ଜୀବନ ଯେତିକି ସୁଖପ୍ରଦ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୃତ୍ୟୁ ହିଁ ଅଧିକ କାମ୍ୟ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ପରିତ୍ରାଣ । ଏହି ବିଚାରବୋଧରୁ କେତେକ ଦେଶରେ କିଛି ମାନବବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି କେତେକ ସଂଗଠନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛନ୍ତି । ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ବ୍ୟାଧିରେ ପୀଡ଼ିତ ଥିବା, ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଥିବା ବା ମୃତବତ୍ ସ୍ଥିତିରେ ଲାଇଫ-ସପୋର୍ଟରେ ବଞ୍ଚି ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାବିହୀନ ଉତ୍ତମ ମରଣ ଦେବା ପାଇଁ କେତେକ ସଂସ୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ନିଜେ ରୋଗୀ, କିମ୍ବା ରୋଗୀର ଦୁଇ ଜଣ ସଂପର୍କୀୟ ତାଙ୍କର କ୍ଷମତା ସହ ଏହି ସଂଗଠନମାନଙ୍କୁ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ ସଂଗଠନର କର୍ମକର୍ତ୍ତାଗଣ ରୋଗୀକୁ ଉତ୍ତମ ମରଣ ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ପୀଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର ପରିବାରକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୁକ୍ତ କରନ୍ତି ।

ବସ୍ତୁତଃ ସାଂପ୍ରତିକ ବିଚାରବୋଧରେ ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁ ବା ଇଡାଥାନେସିଆ ଏକ ଅନୈତିକ ବା ବେଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟକୁ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୁକ୍ତି ବା ନିଷ୍ପତି ଦେବା ପାଇଁ ଏହାକୁ କେତେକ ଦେଶରେ ଆଇନଗତ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯାଇଛି । ପୀଡ଼ିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଓ ତାଙ୍କ ପରିବାରର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ କରୁଣା-ମୃତ୍ୟୁ ବା ମର୍ସ କିଲିଙ୍ଗ କରାଯାଇ ପାରିବ । ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ଏପରି ଉନ୍ନତ ସ୍ଥିତିକୁ ଯାଇଛି ଯାହାଦ୍ୱାରା ଜଣକର ମାନସିକ ସ୍ଥିତି ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଲାଇଫ-ସପୋର୍ଟ ଦେଇ ଭେଜିଟେଟିଭ ସ୍ଥିତିରେ ବଞ୍ଚାଇ ରଖାଯାଇ ପାରୁଛି । ତଳଶକ୍ତିହୀନ ଓ ମାନସିକ ସାମର୍ଥ୍ୟହୀନ ବ୍ୟକ୍ତି କୃତ୍ରିମ ଉପାୟରେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ସହାୟତାରେ ବଞ୍ଚି ରହିପାରୁଛି । ଅରୁଣା ଶାନବାଗଙ୍କୁ ମୁମେଇସ୍ଥିତ କିଙ୍ଗ୍ ଏଡ଼ୱାର୍ଡ ମେମୋରିଆଲ ହସ୍ପିଟାଲରେ କୋମା ସ୍ଥିତିରେ ୪୨ ବର୍ଷ ଧରି ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନର ବିସ୍ମୟ । ଏହିପରି ଭେଜିଟେଟିଭ ସ୍ଥିତିରେ ରହିବା ଅପେକ୍ଷା ମୃତ୍ୟୁ କାହିଁକି ଶ୍ରେୟସ୍କର ନ ହେବ ? କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ର, ଯଥା

ନେଦରଲାଣ୍ଡ, ସୁଇଜରଲାଣ୍ଡ, ଜର୍ମାନୀ, ଜାପାନ, ବେଲଜିୟମ, ଇଂଲଣ୍ଡ, ଆମେରିକାର କେତେକ ରାଜ୍ୟ, କାନଡା ପରି ଉନ୍ନତ ରାଜ୍ୟମାନେ ଇଉଥାନେସିଆକୁ ଆଇନଗତ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଛନ୍ତି । ଆମ ଦେଶ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସୁପ୍ରିମ କୋର୍ଟ ପାସିଭ ଇଉଥାନେସିଆକୁ ଆଇନଗତ ସ୍ୱୀକୃତି ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଏହାର ଅପପ୍ରୟୋଗକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁରକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଏହାର କେତେକ ସର୍ତ୍ତ ରଖାଯାଇଛି ।

ମୋଟ ଉପରେ ସମ୍ମାନର ସହ ବଞ୍ଚେଇ ଅଧିକାର ସହ ସମ୍ମାନର ସହ ମରିବାର ଅଧିକାର ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ରହିଛି ଏହା ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟର ଏକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ । ମାନବବାଦୀ ବିଚାର ଓ ଜୀବନବୋଧର ଏହା ଏକ ସଂପ୍ରସାରିତ ଦିଗ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

କୁମ୍ଭାଞ୍ଜଳ ଓ ଅନଗ୍ରସରତା

ନିକଟ ଅତୀତରେ ଘଟି ଯାଇଥିବା ଓ ଗଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିବା ଦୁଇଟି ଘଟଣା ପ୍ରତି ପାଠକମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଛି । ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ଲହଣ୍ଡା ଗ୍ରାମରେ ଘଟିଥିବା ଗଣହତ୍ୟା ମାମଲା । ସମ୍ଭାବ ଅନୁଯାୟୀ ଗୁଣି ଗାରେଡି ସନ୍ଦେହରେ ଗୋଟିଏ ପରିବାରର ଛ' ଜଣ ଲୋକଙ୍କୁ ସେହି ଗ୍ରାମର କେତେକ ଲୋକ ସଂଘବଦ୍ଧ ଭାବେ ଆକ୍ରମଣ କରି ଅତି ଅମାନୁଷିକ ଭାବେ ହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ପରିବାରର ଆଉ ଦୁଇ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁମୁର୍ସୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଚିକିତ୍ସିତ ହେଉଛନ୍ତି । ଗୁଣି ଗାରେଡି ଜନିତ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ, କାହାକୁ ତାହାଣୀ କହି ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅମାନବୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ମନ୍ଦ ତନ୍ତ୍ର ଜନିତ କଳା ଯାଦୁର ପ୍ରୟୋଗ ଓଡ଼ିଶାର ଜନଜୀବନରେ ଏବେ ବି ଘଟିଚାଲିଛି । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବର୍ବରତା ଏବେ ବି ସାମାଜିକ ଜୀବନର ନିଜ୍ଜଳ ବାସ୍ତବତା ଭାବେ ରହିଛି । ଦ୍ଵିତୀୟ ଘଟଣାଟି ହେଉଛି ଗୋଦାବରୀ ନଦୀର ପୁଷ୍କର ଘାଟରେ “ମହାପୁଷ୍କର ପବିତ୍ର ବୁଡ଼” ପକାଇବାକୁ ଯାଇ ପ୍ରାୟ ତିରିଶ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଦଳା ଚକଟାରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଛନ୍ତି ଓ ଶତାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆହତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସମ୍ଭାବ ଅନୁଯାୟୀ ରାଜମୁହିଁଠାରେ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରବାବୁ ନାଜଡ଼ୁ ଓ ତାଙ୍କ ପରିବାର ସଦସ୍ୟ ମାନେ ବୁଡ଼ ପକାଇ ସାରିବା ପରେ ସେହି ଘାଟରେ ବୁଡ଼ ପକାଇବାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁଙ୍କ ଭିତରେ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଘାଟକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଏକ ଫାଟକ ପାର ହେବା ବେଳେ ଠେଲା ଥେଲା ହୋଇ କିଛି ବୟସ୍କ ଓ ମହିଳା ସେଠାରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନ୍ୟମାନେ ବୁଡ଼ ପକାଇବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଳି ଚକଟି ଆଗକୁ ଯାଇଥିଲେ । ପରିଶେଷରେ ବୟସ୍କ, ମହିଳା ଓ ଶିଶୁ ମାନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ଜ୍ୟୋତିଷମାନେ ଗଣନା କରି କହିଥିଲେ ଯେ ୧୪୪ ବର୍ଷ ପରେ ଏହି ପବିତ୍ର ପର୍ବ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଏହି ସମୟରେ ସେଠାରେ ବୁଡ଼ ପକାଇଲେ ବହୁ ପୁଣ୍ୟ ଲାଭ ହେବ, ଫଳରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ବୁଡ଼ ପକାଇବାକୁ ସେଠାରେ ସମବେତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହି ଦୁଇଟି ଘଟଣା ଉଦାହରଣ ମାତ୍ର, ଏହିପରି ଶତାଧିକ ଘଟଣା ଆମ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଘଟିବା ଆମ୍ଭେ ଦେଖେ । ଗୁଣି ଗାରେଡି ଜନିତ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ସାଂପ୍ରତିକ

ପରିଭାଷାରେ ‘କଳାଯାଦୁ’ କୁହାଯାଉଛି । କଳାଯାଦୁର ପରିସର ବହୁ ବ୍ୟାପକ ଥିବା ମନେହୁଏ । ଭୂତ, ପ୍ରେତ, ମନ୍ତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର, ଡାହାଣୀ ଲାଗିବା, ଖଟ ବୁଲାଇ, କୁଲାଇ ବୁଲାଇ, ନଖ ଦର୍ପଣ, ପାତ ଚଳନ ପରି ଘଟଣାମାନ ହେଉଛି କଳାଯାଦୁ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ, ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପୂର୍ବରୁ ନିଜ ପରିବେଶରେ ଘଟୁଥିବା ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ମଣିଷ ନିଜର କଳ୍ପନା ଆଧାରରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରୁଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ହଜଜା, ବସନ୍ତ, ପ୍ରେମ୍ ଇତ୍ୟାଦି ମହାମାରୀ ମାନ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା ସେଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଦୈବୀ-ଦଣ୍ଡ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ସର୍ବତ୍ର ରହିଥିଲା । କଳ୍ପିତ ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କୁ ଆରାଧନା କଲେ ରୋଗରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳିବ ବୋଲି ଲୋକମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ସେହିପରି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି କାରଣରୁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଉଥିଲେ ତାକୁ ଭୂତ ଲାଗିଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଦୁଷ୍ଟ ଆତ୍ମାର ପ୍ରଭାବରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କି, ଡେଉଁରୀଆ ପିନ୍ଧୁଥିଲେ ବା ଅନ୍ୟ କିଛିର ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିଲେ । ନିଜ ଜୀବନକୁ ବିପଦମୁକ୍ତ ରଖିବା ପାଇଁ ନିଜର କଳ୍ପିତ ଦିଅଁ ଦେବତା ପାଖରେ ପଶୁ ବଳି ପକାଉଥିଲେ । ସେହିପରି ଚୋର ଇତ୍ୟାଦି ଧରିବା ପାଇଁ ତାତ୍ତ୍ୱିକମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁଯାୟୀ କେତେକ ଅହେତୁକ ପଦ୍ଧତିର ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିଲେ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ବିଚାରଶୀଳ ମନୋଭାବଠାରୁ ଦୂରରେ ଥିବା ଲୋକମାନେ ସାମାଜିକ ପରିବେଶରୁ ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱାସ ପିଲାଟି ବେଳୁ ପାଉଥିଲେ ସେହି ଆଧାରରେ ନିଜର ଭାବନାକୁ ଦୃଢ଼ କରୁଥିଲେ । ନିଜ ପରିବାରରେ କିଛି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସମସ୍ୟା, ଅଘଟଣ ଘଟିଲେ ପରିବାର ସହ କିଛି ମନାନ୍ତର ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କୁ ଏଥି ପାଇଁ ସନ୍ଦେହ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଲୋକମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସର ସୁଯୋଗ ନେଇ କିଛି କୁଟିଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମିଥ୍ୟା ଚନ୍ଦ୍ର ମନ୍ତ୍ର ବାହାନାରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରୁଥିଲେ । ବିଶେଷକରି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ସତ୍ୟତାଠାରୁ ଦୂରରେ ଥିବା, ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସାର ସୁଯୋଗ ନଥିବା, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିବା ଓ ନାନା କୁସଂସ୍କାର ଜନିତ ବିଶ୍ୱାସରେ ପ୍ରଭାବିତ ଥିବା ଲୋକମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଏହି ସବୁ ବିଶ୍ୱାସରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହିସବୁ ବିଶ୍ୱାସରୁ କାହା ପ୍ରତି ସନ୍ଦେହ ସୃଷ୍ଟି ହେଲେ (ସେ ଯେତେ ନିରାହ ହେଲେ ମଧ୍ୟ) ତାଙ୍କୁ ବା ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ ଅସମ୍ମାନିତ କରିବା, ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅମାନବିକ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇବା ବା ହତ୍ୟା କରିବାର ଘଟଣାମାନ ଘଟିଥାଏ । ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆଜନ ଶ୍ଯଂଖଳାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନାହିଁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଲିସ୍, ପ୍ରଶାସନ ବା ଗଣମାଧ୍ୟମ ଲୋକଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ, ତାହା ଯେତେ ଆଧାରହୀନ ଓ ଅହେତୁକ

ହେଲେ ବି, ସେଥିରେ କୌଣସି ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସମାଜର ମୁଷିମେୟ ବିଚାରଶୀଳ ହେତୁବାଦୀ ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜର ଗଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଓ ସ୍ୱର ବୃହତ୍ତର ସମାଜର କୁସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବାରେ ସେପରି ଫଳପ୍ରସ୍ତ ହେଉନାହିଁ । ଏପରିକି ପରିତାପର ବିଷୟ ଗଣମାଧ୍ୟମ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପ୍ରସାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅହେତୁକ, ଆଧାରହୀନ ଓ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ପ୍ରସାର କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି ଆମ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତା, ମାନବିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଓ ବିଚାରଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟିର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେପରି ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଇନାହିଁ । ‘ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୁଣି ଗାରେଡ଼ି ପ୍ରତିକାର ଓ ସୁରକ୍ଷା ଆଇନ’ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ହେତୁବାଦୀ ସଂଗଠନ ନାନା ଭାବରେ ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ଏତେ ବଡ଼ ଏକ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ଥିବା ଏକ ରାଜ୍ୟରେ ସରକାର ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କରିବାକୁ ହେତୁବାଦୀ ସଂଗଠନ ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟରେ ପ୍ରଥମେ ଜନସ୍ୱାର୍ଥ ମାମଲା ଦାଏର କରିଥିଲା । ଏହାରି ଆଧାରରେ ହାଇକୋର୍ଟ କଳାଯାଦୁର ପ୍ରୟୋଗକୁ ଦଣ୍ଡନୀୟ ଅପରାଧ କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବା ପରେ ସରକାର ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ଆଇନ କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ଜନସଚେତନତା ଅଭାବରେ କେବଳ ଆଇନ ଯେ ବିଶେଷ ଫଳପ୍ରସ୍ତ ହେବ ନାହିଁ ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଅନୁଭବ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତରକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଗଣମାଧ୍ୟମ ଓ ସମାଜସେବା ସଂଗଠନ ମାନ ଏଥିରେ ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ସାମାଜିକ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଭିତରେ କେତେକ କୁସଂସ୍କାର ସୂକ୍ଷ୍ମ ସ୍ତରରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଏ । କେତେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଶୁଭ, କେତେକ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅଶୁଭ, କେଉଁ ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କେଉଁଠି ବୁଡ଼ ପକାଇଲେ ପୁଣ୍ୟ ଅର୍ଜନ ହେବ, ଏକ ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସ । ସେହିପରି କେଉଁଠି ନଡ଼ିଆ ବାଡେଇଲେ, କାହା ପାଦ ଦର୍ଶନ କଲେ, କାହା ଦଉଡ଼ିକୁ ଛୁଇଁଲେ, କେଉଁ ଦିଅଁ ପାଖରେ ଅଧିଆ ପଡ଼ିଲେ, ମନ୍ତ୍ର କରା ତେଉଁରିଆ ବାନ୍ଧିଲେ ଜୀବନର ପ୍ରତିକୂଳ ପରିବେଶ ଦୂର ହୋଇଯିବ ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ିଏ ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସ । ଯେଉଁଠି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନାନା ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି ଓ ବୃହତ୍ତର ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଏକ ବିଚାରଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି ଅଭାବରେ ସେମାନେ ଏହିପରି ନାନା ଅହେତୁକ ଭାବନାରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି । ଆମ ସାମାଜିକ

ଅନଗ୍ରସରତାର ଏହା ଏକ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ । ଅନଗ୍ରସରତା ଓ କୁସଂସ୍କାର ଜନିତ ମାନସିକତା ପରସ୍ପର ସହଦୋର ଭାଇ । ପରିତାପର ବିଷୟ ସମାଜର ଶିକ୍ଷିତ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ମଧ୍ୟ କୁସଂସ୍କାରରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସକଳ ଦିଅଁ ଦେବତା ମଣିଷ ମନର କଳ୍ପନା । କେଉଁ ଦିଅଁ ଦେବତା ଏକ ଜାତିର ବିକାଶରେ କୌଣସି ଭୂମିକା ନେଇ ନାହାନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବିକଶିତ, ସେମାନଙ୍କୁ ଦିଅଁ ଦେବତାର ଆଶୀର୍ବାଦ ମିଳି ନାହିଁ । ବିକାଶ, ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନ ଆକାଶରୁ ଖସେ ନାହିଁ ବା କଳ୍ପିତ ଦିଅଁ ଦେବତା ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚ କର୍ମ ସଂସ୍କୃତି, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଓ ସାଧୁତା ହିଁ ଏକ ଜାତିର ବିକାଶର ମୂଳ ମନ୍ତ୍ର । ଏହି ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଥିବା ଓ ପରାଲୌକିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗରେ ମଡୁଆଲା ହେବା ଦ୍ୱାରା ଏକ ଜାତି ଅନଗ୍ରସର ରହିବା ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମନେ ହୁଏ । ଯେତେ ପ୍ରାକୃତିକ ସଂପଦ ଥାଉ ଓ ପ୍ରକୃତି ଯେତେ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥାଉ ଶ୍ରମବିହୀନ ଉପାର୍ଜନ ଓ ପାରଲୌକିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିରେ ଜର୍ଜରିତ ଏକ ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ଅନଗ୍ରସର ରହିବା ଏକ ବାସ୍ତବ ଅନୁଭବ । ଧାର୍ମିକ ଆବେଗ ପରିବର୍ତ୍ତେ ନୀତିନିଷ୍ଠ ଜୀବନ, କଳ୍ପିତ ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କ ପାଖରେ ସମର୍ପଣ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସମାଜ ପ୍ରତି ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱବୋଧ, ନାନା କର୍ମକାଣ୍ଡ ପ୍ରତି ଅହେତୁକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଦଳରେ ନିଜର ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାଧୁତାର ଭାବନା ହିଁ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଥାଏ । ହେତୁବାଦୀମାନେ ହିଁ ଏହି ବାର୍ତ୍ତାର ସମର୍ଥକ ଓ ପ୍ରସାରକ ।

ବ୍ୟକ୍ତି-ଚେତନାର ରୂପାନ୍ତର

ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ତାହାର ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ତା ରହିଛି । ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ତାଟି ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଛି ପରିବାରକୁ, ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନକୁ, ସମାଜକୁ, ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ଓ ମାନବ ସମୁଦାୟକୁ । ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଛାଡ଼ି ଗୋଷ୍ଠୀ, ସମୁଦାୟ ବା ସମାଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସତ୍ତା ନାହିଁ । ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକ ସାମାଜିକ ପରିଚୟ ବା ସମ୍ପୃକ୍ତି ରହିଛି । ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୈବିକ ସତ୍ତାଟି ବାପା, ମା'ଙ୍କର ଶାରୀରିକ ସମ୍ପର୍କରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ ଯାହା ଉପରେ ବ୍ୟକ୍ତିର କୌଣସି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନଥାଏ । ତେବେ ପ୍ରକୃତି ମଣିଷ ଭିତରେ ସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ମଣିଷ ଶିଶୁଟି ପ୍ରକୃତିରେ ସବୁଠାରୁ ଅସହାୟ । ଶିଶୁଟିର ଜନ୍ମ ପରଠାରୁ ସେ ତାର ମା', ବାପା, ପରିବାର, ସମାଜ ମାଧ୍ୟମରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ତାର ସାମାଜିକ ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସେ ଭାଷା, ଜାତି, ଧର୍ମ ଜନିତ ପରିଚୟ ବାପା ମାଆଙ୍କର ପରିଚୟରୁ ପାଇଥାଏ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ତାର ବୃତ୍ତିଗତ, ଆଦର୍ଶଗତ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ଆସିଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ କର୍ମପଦ୍ଧାକୁ ନେଇ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହୁଏ ତାହା ତାର ବୃତ୍ତିଗତ ପରିଚୟ ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ତାହାର କିଛି ଆଦର୍ଶଗତ ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ଆସିଥାଏ । ସେ ଜଣେ ଭକ୍ତ, ବାମପନ୍ଥୀ ବା ହେତୁବାଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ଜଣକର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ରୁଚିକୁ ଆଧାର କରି ତାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ସେ ଜଣେ ଖେଳାଳି, କଳାକାର, ଲେଖକ ବା ସମାଜସେବୀ ଇତ୍ୟାଦି ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ପାଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ବିକାଶ ସହ ତାର ବୃତ୍ତିଗତ, ଲିଙ୍ଗଗତ, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିଚୟ ବି ଆସିଥାଏ ।

ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ-ଅବଧି ତାର ଜନ୍ମଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଓ ତାର ଦେହାନ୍ତରେ ସମାପ୍ତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର କେତେକ ସ୍ୱଭାବ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗତ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ସ୍ୱଭାବ ସାମାଜିକ ପ୍ରଭାବ ଆଧାରରେ ସୃଷ୍ଟି । ବ୍ୟକ୍ତିର ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବା ପ୍ରକୃତିକୁ ସାଧାରଣତଃ ବ୍ୟକ୍ତିର ସଂସ୍କାର ବୋଲି ନିଆଯାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ସଂସ୍କାର ରୁଚିଶୀଳ, ସୁନ୍ଦର, ମାନବିକ ହୋଇପାରେ ବା ଏହାର ବିପରୀତ ବି ହୋଇପାରେ । ସମାଜରେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦରଦୀ, ପରୋପକାରୀ ଓ ହୃଦୟବାନ ହେବା ଯେପରି ଦେଖାଯାଏ,

ସେହିପରି ଅନ୍ୟ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାର୍ଥପର, ନିଷ୍ଠୁର ଓ ସମ୍ବେଦନହୀନ ହେବା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବରେ ଏହି ଭିନ୍ନତା ପଶ୍ଚାତରେ ନାନା ସାମାଜିକ, ପ୍ରାକୃତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ କାରଣ ରହିପାରେ । ସମାଜ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ଯେତେ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୋଇଛି ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାଜିକ ଦାୟିତ୍ୱର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଛି । ଆମର ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ଆମେ ଏକ ସାମାଜିକ ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଆସିଛେ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ପାଇଁ ସମାଜ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ପାରସ୍ପରିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ଆଧାରରେ ସାମାଜିକ ଚେତନା ବିକାଶ ହେବା ସମାଜରେ ଦେଖାଯାଏ । ସାମିତ ଆବଶ୍ୟକତା ଭିତରେ ଓ ଏକ ରୁଦ୍ଧ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବାସ କରୁଥିବା ବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବେଶ୍ ସଜ୍ଜୁତିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ସମାଜ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହେଲା ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଭାବନାର ବିକାଶ ହେଲା । ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ସଂଗଠନ ମାନ ଯେତିକି ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଲା, ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସେତେ ଅଧିକ ଜଟିଳ ହେଲା । ପୁନଶ୍ଚ ସଭ୍ୟତା ଯେତେ ଆଗକୁ ଗଲା ବ୍ୟକ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତା ସେତେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏକଦା ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର, ବାସଗୃହ ମଣିଷର ସର୍ବନିମ୍ନ ଆବଶ୍ୟକତା ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସେହି ସ୍ଥିତିଠାରୁ ଏବେକାର ସମାଜ ବହୁ ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର କଲାଣି । ବର୍ତ୍ତମାନର ସ୍ଥିତିରେ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ଆଶାତୀତ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲାଣି । ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ଭୌତିକ ଆବଶ୍ୟକତା ବ୍ୟତୀତ ଶିକ୍ଷା ପାଇବା, ଚିକିତ୍ସାର ସୁଯୋଗ ପାଇବା, ମନୋରଞ୍ଜନ ପାଇଁ ପରିବେଶ ପାଇବା, ସୁସ୍ଥ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ପାଇବା ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକ ଆବଶ୍ୟକତା । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର, ଆର୍ଥିକ ନିରାପତ୍ତା ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ଜୀବନ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତା । ଏକ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ନାଗରିକ ଅଧିକାର, ସ୍ୱାଭିମାନ, ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ଓ ସମତା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯୋଗାଇବା ରାଷ୍ଟ୍ରର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ନାଗରିକମାନଙ୍କୁ କର୍ମସଂସ୍ଥାନ, ନିରାପତ୍ତା, ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ସାମାଜିକ ସମ୍ମାନ ଓ ଭେଦଭାବବିହୀନ ପରିବେଶ ଯୋଗାଇବାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଉଛି । ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଧିକ ଜଟିଳ ହୋଇ ଉଠୁଛି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାଗରିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧର ପ୍ରଶ୍ନ ଆସୁଛି ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ଏହି ଚେତନା ସମାଜରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ନୈତିକ ଚେତନାର ବିକାଶରେ ସାମାଜିକ ପରିବେଶର

ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି । ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ଉନ୍ନତ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ଅଧିକ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ହେଲେ ତାର ପ୍ରଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୁଅନ୍ତି । ସମାଜରେ ନାଗରିକ ସଚେତନତାର ସ୍ତର ଉନ୍ନତ ହେଲେ ଓ ଉଚ୍ଚ କର୍ମସଂସ୍କୃତିର ବାତାବରଣ ରହିଲେ ତାର ପ୍ରଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି-ଚେତନା ଯେତେ ଅଧିକ ସାମାଜିକ-ଚେତନାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ପ୍ରତି ଏକ ନୈତିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଆସେ, ଜୀବନର ମାନ ସେତେ ଉନ୍ନତ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି ଏହି ଭାବନାର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ ଯେ ତାର ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ବୃହତ୍ତର ସମାଜର ସୁଖ, ଶାନ୍ତିର ପରିଣତି, ତେବେ ତାର ଚେତନା ଉନ୍ନତ ହୋଇଥାଏ । ସୁତରାଂ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତି ତା ଭିତରେ ଅଜ୍ଞାକାରବଦ୍ଧତା ଆସିଥାଏ ।

ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ସମାଜରେ ବହୁ ଅଜ୍ଞତା ଭରି ରହିଥିଲା । ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଅଭାବରେ ଜୀବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିପଦସଙ୍କୁଳ ଥିଲା । ରାଜ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଚିକ୍ତତା ଓ ଯୁଦ୍ଧ ଏକ ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା । ସମାଜରେ ସାମନ୍ତବାଦୀ ମାନସିକତା, ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ ଭେଦଭାବ ଓ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ପାରଲୌକିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି, ପୂଜା ପାର୍ବଣ ଜନିତ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଓ କୁସଂସ୍କାର ଜୀବନପ୍ରବାହର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଭୟ, ନିରାପରାଧିନ୍ୟ ଜୀବନ ଧାରାରେ ଅସହାୟ ମନେ କରୁଥିବା ଲୋକମାନେ ଦିଅଁ ଦେବତାକୁ କଳ୍ପନା କରିବା ଓ ଆପଦ ବିପଦରେ ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କ ପାଖରେ ଶରଣ ପଶିବାର ମନୋଭାବ ସାଧାରଣ ଘଟଣା ଥିଲା । ଭୟ, ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଭାଗ୍ୟବାଦ ସାମାଜିକ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ରହିଥିଲା । କର୍ମ ହିଁ ପୂଜା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପୂଜା-ଆରାଧନା ଜୀବନଧାରାର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ତାର ପାରଲୌକିକ ସ୍ଥିତି ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ କର୍ମକାଣ୍ଡ ସମାଜରେ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ଏବେ ବି ଧର୍ମର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ଥିବା ସମାଜରେ ନାଗରିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ଅପେକ୍ଷା ପାରଲୌକିକ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟି, ଅହେତୁକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ନାନା କର୍ମକାଣ୍ଡ ଜନିତ କୁସଂସ୍କାର ବ୍ୟାପକ ଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କେହି କେହି ସଂସ୍କାରକ ଓ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାଜିକ କ୍ଷୟଶୀଳତା, କୁସଂସ୍କାର ଓ ମାନବିକ ଅଜ୍ଞତାକୁ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ନୂତନ ଚିନ୍ତାର ସୂତ୍ରପାତ କରିବାକୁ

କିଛି ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସମାଜର ମନ୍ଦ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ମାନବିକ ଅଜ୍ଞତା, ପ୍ରଚଳିତ ଅହେତୁକ ପରମ୍ପରା ଓ ଭେଦଭାବଜନିତ ପରିବେଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନିଜର ସ୍ୱର ଉଠାଇଛନ୍ତି । ହୁଏତ ସେମାନେ ନିଜ ସମସାମୟିକ ସମାଜରେ ବହୁ ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛନ୍ତି, ନିନ୍ଦା ପାଇଛନ୍ତି ବା ଜୀବନ ଦେଇଛନ୍ତି । ତଥାପି ସେହିମାନେ ହିଁ ସମାଜକୁ ବାଟ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ଓ ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତିରେ ନିଜର ସ୍ୱାକ୍ଷର ରଖିଛନ୍ତି । ସମାଜରୁ ଅଜ୍ଞତା, ଅନ୍ୟାୟ, ନିରକ୍ଷରତା, ଅମାନବିକତା ଓ ଭେଦଭାବ ଜନିତ ମାନସିକତା ଦୂର କରିବାରେ ଯେଉଁମାନେ ଗମ୍ଭୀର ସମ୍ପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହିଁ ସମାଜର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇଛନ୍ତି । କିଛି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜୀବନ ବ୍ୟାପୀ ଗବେଷଣା, ସମାଜରୁ ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର କରିବାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତି ଓ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରସାର ଦିଗରେ ପ୍ରୟାସ ଯୋଗୁଁ ସମାଜର ବିକାଶ ହୋଇଛି । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ନୂଆ ନୂଆ ଭାବନା ଆସିଛି, ମାନବିକ ସମତା ଓ ସଂପ୍ରାପ୍ତିର ବାର୍ତ୍ତା ଭିତ୍ତି ନେଇଛି, ରାଜନୈତିକ ଚେତନାର ବିକାଶ ହୋଇଛି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ବୃହତ୍ତର ପରିବେଶକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଛି । ସାମାଜିକ କ୍ରମବିକାଶର ଏକ ସୁଦୀର୍ଘ ଇତିହାସ ରହିଛି । ଆଜି ସତ୍ୟତା ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ରହିଛି ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ଆମ ପିତା, ପିତାମହ, ପ୍ରପିତାମହମାନଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଅବଦାନ ରହିଛି । ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ନାନା କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟଦେଇ ସମାଜର ରାଜନୈତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ଶୈକ୍ଷିକ ପରିବେଶ ଉନ୍ନତ ହୋଇଛି । ଏହି ଉନ୍ନତିର ଧାରା ଯେ ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏହା ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ତେବେ ସତ୍ୟତାର ଏହା ଏକ ବିତମ୍ବନା ଯେ ମଣିଷ ସମାଜ ସର୍ବଦା କିଛି ନା କିଛି ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି । ସୁଖଶାନ୍ତି ଭରା ଜୀବନ ଓ ଏକ ପ୍ରୀତିଭରା ବିଶ୍ୱ ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ପାଇଁ କେବେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ନାହିଁ । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ସାମନ୍ତବାଦରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଆସିଲେ ମଣିଷ ଜାତିର ନବଜନ୍ମ ହେବ ବୋଲି ଏକ ସମୟରେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିଲା । ପୂର୍ଜିବାଦ ଯାଇ ସମାଜବାଦ ଆସିଲେ ସମାଜରୁ ସକଳ ଆର୍ଥିକ ବିଷମତା ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର ହେବ ବୋଲି ଏକ ବିଚାର ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ବେଶ୍ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଥିଲା । ଆମ ଦେଶରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଲୋପ ପାଇ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସିଲେ ଦେଶର ସବୁ ସଙ୍କଟ ଚାଲିଯିବ ବୋଲି ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ଏକ ସମୟରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଜାତିସଂଘର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲେ ପୃଥିବୀରୁ ଯୁଦ୍ଧର ଭୟ ଚାଲିଯିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ପୃଥିବୀରେ ଏକ ଆଲୋଚନ ଆଣିଥିଲା । ମାନବିକ ଅଧିକାରର ବିଶ୍ୱଘୋଷଣା ଦ୍ୱାରା ପୃଥିବୀରୁ ସକଳ ଭେଦଭାବ ଦୂର ହୋଇଯିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିଲା । କେତେକ ସ୍ୱପ୍ନ ତ ପୂରଣ

ହୋଇଛି, ତଥାପି ମାନବୀୟ ସଙ୍କଟ ଦୂର ହୋଇ ନାହିଁ । ବରଂ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ସହ କେତେକ ସଙ୍କଟ ଅଧିକ ତୀବ୍ର ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଜନସଂଖ୍ୟାର ତୀବ୍ର, ପରିବେଶ ପ୍ରଦୂଷଣ, ସନ୍ତ୍ରାସବାଦ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା, ଚୂତୀୟ ବିଶ୍ୱର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଅପରାଧ ପ୍ରବଣତା ସମାଜରେ ଅଧିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ମଣିଷ ନିଜର ବିଚାର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗ କରି ଯେକୌଣସି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ବାହାର କରିବାକୁ ଆଦିମ କାଳରୁ ପ୍ରୟାସ କରି ଆସିଛି । ସେହି ପ୍ରୟାସରୁ ହିଁ ସଭ୍ୟତାର ଏତିକି ବିକାଶ ଘଟିଛି । ଯେ କୌଣସି ସଙ୍କଟର ସମାଧାନ ପାଇଁ ତଥା ଏକ ପ୍ରାତିଭରା ବିଶ୍ୱବୃକ୍ଷର ବିକାଶ ପାଇଁ ବିଚାରଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ମନୋଭାବର ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁରୁତ୍ୱ ରହିଛି । ସମାଜରେ ଏହି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଯେତେ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେବ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ସେତେ ଉନ୍ନତ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଏ ।

ସୁଖର କଥା ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ କିଛି ମହତ୍ତ୍ୱାକାଂକ୍ଷୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଜନଜୀବନକୁ ଉନ୍ନତ କରିବା ପାଇଁ ଗମ୍ଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କର ସୃଜନଶୀଳତା, ବିଚାରଶୀଳ ମନୋଭାବ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଜୀବନବୋଧ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତିରେ ଯେ ବଡ଼ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ଏହା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଏହା ଏକ ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ ଯେ ବିକାଶ, ପ୍ରାତିଭରା ପରିବେଶ ଓ ଏକ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ ମଣିଷର ପ୍ରୟାସରେ ସମ୍ଭବ ହେବ, ଏହା ଆକାଶରୁ ଖସିବ ନାହିଁ ବା କେଉଁ କଞ୍ଚିତ ଦେବତାର ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ଆସିବ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଗୋଷ୍ଠୀର ଜୀବନ-ଦୃଷ୍ଟି ଓ ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ଯେତେ ଅଧିକ ପ୍ରସାରିତ ହେବ ତାହା ଏକ ଉନ୍ନତ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହେବ । ଏକ ପ୍ରାତିପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବ ସମାଜର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ପାଇଁ ଚେତନାର ଏହି ରୂପାନ୍ତର ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ମନେହୁଏ ।

କୁମ୍ଭାଙ୍କାରର ସମାଜତତ୍ତ୍ୱ

ନିକଟରେ ସମ୍ଭାବ୍ୟତଃ “ସମାଜ” ର ପ୍ରଥମ ପୃଷ୍ଠାରେ “ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ-ଦମ୍ଭତ୍ୱକୁ ହତ୍ୟା” ଶିରୋନାମାରେ ଏକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ରୁଗୁଡ଼ି ଥାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବରପଦା ଗ୍ରାମର ଜମାଲ ମୁଣ୍ଡା ଓ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ମାନକି ମୁଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଗୁଣି ଗାରେଡ଼ି ସନ୍ଦେହରେ ପିଟି ପିଟି ହତ୍ୟା କରାଯାଇଛି । ସେମାନେ ଗୁଣି ଗାରେଡ଼ି କରୁଥିବାରୁ ଅନ୍ୟ ମାନକର ଦେହ ଅସୁସ୍ଥ ହେଉଛି ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥିବା ସମ୍ଭାବ୍ୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଥିବା ଏକ ବିଚାରଧର୍ମୀ ତ୍ରେମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଗତବର୍ଷ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୁଣିଗାରେଡ଼ି ସନ୍ଦେହରେ ୫୬ ଟି ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଘଟିଛି ବୋଲି ତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସେହି ଲେଖାଟିରେ କେଉଁଦିନ କେଉଁ ଜିଲ୍ଲାର କେଉଁ ଗ୍ରାମରେ କାହାକୁ ଗୁଣିଗାରେଡ଼ି ବା ତାହାଣୀ ସନ୍ଦେହରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଛି ତାହାର ବିବରଣୀ ରହିଛି । ତେବେ ଯେଉଁ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ଭାବ୍ୟତଃ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ତାହାର ବିବରଣୀ ସଂଗ୍ରହ କରି ସଂପାଦକ ଦେଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ଗଣମାଧ୍ୟମକୁ ଆସିନାହିଁ, ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଏହି ସବୁ ଘଟଣା ସହ ଗୁଣିଗାରେଡ଼ି ବା କୌଣସି ମହିଳାଙ୍କୁ ତାହାଣୀ ବୋଲି ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇ ଅଭିକ୍ଷ ଖୁଆଇବା, ଗ୍ରାମରୁ ବାସନ୍ଦ କରିବା, ସଂପତ୍ତି ବିକ୍ରି କରି ଯୋରିମନା ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା, ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦେବା ପରି ଘଟଣାମାନ ଏବେ ବି ଆମ ସମାଜରେ ଘଟୁଛି । ହୁଏତ ବେଳେବେଳେ ଏହି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଗଣମାଧ୍ୟମକୁ ଆସୁଛି କିମ୍ବା ଆସିପାରୁ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଗୁପ୍ତ ଧନ ପାଇବା ପାଇଁ କେଉଁ ତାନ୍ତ୍ରିକର ପ୍ରରୋଚନାରେ କାହାକୁ ବଳି ପକାଇବା, ଭଲ ଫସଲ ପାଇଁ ଧରଣୀ ମାତାଙ୍କୁ ରକ୍ତ ଦେବା, ମନୋବାଞ୍ଛା ପୂରଣ ପାଇଁ ମାନସିକ କରି କେଉଁ ଶକ୍ତି ପୀଠରେ ଦିଅଁଙ୍କ ପାଖରେ ଛେଳି, କୁକୁଡ଼ା ବଳି ଦେବା, କେଉଁ ଦିଅଁ ପାଖରେ ଜିଭ କାଟିବା ଘଟଣାମାନ ସମ୍ଭାବ୍ୟତଃ ବେଳେ ବେଳେ ପଡ଼ିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ଚୋର ଧରିବାକୁ ଖଟବୁଲା, କୁଳାବୁଲା ଇତ୍ୟାଦି ବି କେତେକ ସ୍ଥାନରେ କରାଯାଇ ନିରାହ ଲୋକଙ୍କୁ ଦାୟୀ କରାଯାଉଛି । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର କିଛି ଅପ୍ରାକୃତିକ ବ୍ୟବହାର ବା ରୋଗରୁ ଉପସମ ପାଇଁ ଗୁଣିଆ, ତାନ୍ତ୍ରିକ ମାନକର ସାହାଯ୍ୟ ନିଆଯାଉଛି ।

ଆଧୁନିକ ମାନବଶ୍ରେଣୀରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବିଶ୍ୱାସ ଓ କୁସଂସ୍କାର । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପୂର୍ବରୁ ସବୁ ସମାଜରେ ଏହିପରି ଅହେତୁକ ବିଶ୍ୱାସ ମାନ ରହିଥିଲା । ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ଘଟଣାର କାରଣ ମଣିଷର ଅଜ୍ଞାତ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଘଟଣା ମାନଙ୍କର ରହସ୍ୟମୟ କାଳ୍ପନିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଉଥିଲା । ହଜଜା, ବସନ୍ତ, ପ୍ଲେଗ ପରି ରୋଗମାନ ଆଗେ ମହାମାରୀ ରୂପ ନେଇ ଆସୁଥିଲା ଓ ଲୋକମାନେ ଏହାକୁ ଠାକୁର, ଠାକୁରଣୀ, ମନ୍ଦ ଆତ୍ମାଙ୍କ କ୍ରୋଧର ପରିଣାମ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନରେ ଏହାର କାରଣ ଜଣାପଡ଼ିବା ପରେ ଚିକିତ୍ସା ବାହାରିଲା ଓ ଏସବୁ ମହାମାରୀ ଏବେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିୟନ୍ତ୍ରଣାଧୀନ ହୋଇପାରିଛି । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଓ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାରଦ୍ୱାରା ଏହିପରି ବହୁ କୁସଂସ୍କାର ସମାଜରୁ ଅପସରି ଯିବା ଜଣାପଡ଼େ ।

ବହୁ କୁସଂସ୍କାରର ଭିତ୍ତି ମୁଖ୍ୟତଃ ଅଜ୍ଞତା ଓ ଭୟଜନିତ କାରଣରୁ ସୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ଯେଉଁଠି ଶିକ୍ଷା, ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତର ନିମ୍ନରେ ରହିଥାଏ ସେଠାରେ କୁସଂସ୍କାରର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି ମଣିଷ ଭିତରେ ଭୟ ଜନିତ ଆବେଗରୁ ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତି କିଛି ଅସହାୟ ବୋଧ କରେ ତେବେ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ରହିଥିବା ବିଶ୍ୱାସ ସକଳକୁ ସେ ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ । ପୁନଶ୍ଚ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବି କୁସଂସ୍କାରର ଏକ ପ୍ରଧାନ କାରଣ ମନେହୁଏ । ଯେଉଁଠି ସାଧାରଣ ଚିକିତ୍ସା ଟିକିଏ ପାଇବାର ଅବକାଶ ନ ଥାଏ ବା ସାମର୍ଥ୍ୟ ନ ଥାଏ, ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ କୁସଂସ୍କାରରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ମନେହୁଏ । କୌଣସି ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିରେ ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିପାରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ଦୃଢ଼ ମନୋବଳ ବା ସଂସ୍କାରିତ ମାନସିକତା ନଥାଏ, ତେବେ ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ଭାବନା ମାନଙ୍କୁ ସେ ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଧାରଣ ମଣିଷଟିର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଜାଣି ସେମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତନ୍ତ୍ର, ମନ୍ତ୍ର, ଗୁଣିଗାରେଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦିର ଭାବନା ଦେଇଥାନ୍ତି । ଅସହାୟ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଟି ନିଜ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ମାନଙ୍କର ପ୍ରରୋଚନାର ଶିକାର ହୁଏ ।

ତେବେ କୁସଂସ୍କାର ଯେ କେବଳ ଅଶିକ୍ଷିତ ଓ ଗରିବ ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଛି ତାହା କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବରଂ ଏହାର ପରିସର ବହୁ ବ୍ୟାପକ ହେବା ମନେହୁଏ । ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ନାନା କୁସଂସ୍କାର

ପୋଷଣ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁଠି ଭୟ, ଅସହାୟ ବୋଧ, ଅହେତୁକ ମନୋଭାବ ଓ ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟତା ରହେ, ସେଠାରେ କୂସଂସ୍କାରରେ ବିଶ୍ୱାସ ସାଧାରଣ ଘଟଣା ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଆମର ନିତିଦିନିଆ ଜୀବନ, ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ଓ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଭିତରେ ବି ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଆମର ଖାଦ୍ୟ, ଶୟନ, ପୋଷାକ, ଯାତ୍ରା, ବ୍ୟବସାୟ, ଜନ୍ମ, ମୃତ୍ୟୁ, ବିବାହ ଓ ଏପରିକି ଛୋଟ ଛୋଟ ଘଟଣା ସହ ମଧ୍ୟ କୂସଂସ୍କାର ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । କୂସଂସ୍କାରର ବ୍ୟାପକତା ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ କେତେକ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭାଜନ ବି କରାଯାଇପାରେ । କେତେକ ଏହାକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ, ବୃତ୍ତିଗତ, ପରଂପରାଗତ ଓ ଧର୍ମଗତ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭାଜନ କରିଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୌଣସି ମାନବଶୃଙ୍ଖଳା ବି ସେମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ଶ୍ରେଣୀକରଣ କରାଯାଇପାରେ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବା ବୃତ୍ତିଗତ କୂସଂସ୍କାର ଗୁଡ଼ିକ ଭୟ, ଅସହାୟବୋଧ ଓ ଅଜ୍ଞତାରୁ ହିଁ ଆସିଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ଭୟ ରହିଛି ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଅଭାବରେ ନାନା ଭୟ ବ୍ୟକ୍ତିସତ୍ତାକୁ ଆକ୍ରାନ୍ତ କରିଥାଏ । ଅନିଶ୍ଚିତତା, ରୋଗ, ଦୁଃଖ, ମୃତ୍ୟୁ ଇତ୍ୟାଦି ଭୟରୁ ବ୍ୟକ୍ତି କୂସଂସ୍କାରରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱଭାବ, ବିଶ୍ୱାସ, ଚରିତ୍ର, ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିସ୍ଥିତି ଭଳି ନାନା କାରଣରୁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୁକ୍ତ ମନ ପୋଷଣ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଓ କୂସଂସ୍କାରରେ ଆତ୍ମା ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି । ସେହିପରି କେତେକ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ, ପରଂପରାଗତ ସାମାଜିକ ଚଳଣି, ପୁରାଣର କାହାଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନକୁ କୂସଂସ୍କାରଯୁକ୍ତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ ।

କୂସଂସ୍କାର ଅଜ୍ଞତା ଉପରେ ଆଧାରିତ ହେଲେ ବି କେତେକ କୂସଂସ୍କାର ସମାଜ ପାଇଁ ସେପରି ଭୟାନକ ମନେହୁଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି କେତେକ କୂସଂସ୍କାର ରହିଛି ଯାହା ଭୟଙ୍କର ଭାବେ ସମାଜ ବିରୋଧୀ । ଦେବାଙ୍କୁ ବଳିଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କଲେ ଅଭିଷ୍ଟ ପୁରଣ ହେବ, କେତେକ ପୂଜାଦ୍ୱାରା ନିଜର ଅର୍ଥ ଦ୍ୱିଗୁଣିତ ହେବ, ତନ୍ତ୍ର ସାଧନାରେ ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ଯେକୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ହୋଇପାରିବ ଇତ୍ୟାଦି ବିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ିକ ସମାଜ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷତିକାରକ । ପୁନଶ୍ଚ ନିଜ ପରିବାରର କୌଣସି ଅସୁସ୍ଥତା ପାଇଁ ଅନ୍ୟକୁ ଦାୟୀ କରିବା, ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମରେ କିଛି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପଦ ବା ଅଘଟଣା ହେଲେ ଅନ୍ୟ କେହି ମନ୍ତ୍ର ତନ୍ତ୍ର କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଭାବିବା ଇତ୍ୟାଦି କୂସଂସ୍କାର ସାମାଜିକ ଶାନ୍ତି ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ନଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ବିଶ୍ୱାସ ବା କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟର ଅହିତ ହେଉଥାଏ ବା ବୃହତ୍ତର ସମାଜର କ୍ଷତି ସାଧୁତ ହୁଏ ତାହା ଯେ ଭୟଙ୍କର ତାହା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

କୁସଂସ୍କାର ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିପତ୍ତୀ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ଯେଉଁ ଆଧାର ଉପରେ ଉଭବ ହୁଏ, ସେହି ଆଧାରକୁ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ ପାଇଁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର ମାନସିକତା ହିଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ । ବିଜ୍ଞାନ ଆମକୁ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଦିଏ ତାହା ତଥ୍ୟ ଆଧାରିତ ଓ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ, ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ-ପରୀକ୍ଷଣଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ବିଜ୍ଞାନ ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରୟୋଗ କରି ତାହାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିରୂପଣ କରିଥାଏ । ତେବେ ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ଯୋଗୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସାପେକ୍ଷ । ବିଜ୍ଞାନର କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ କେହି କୌଣସି ଜ୍ଞାନ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଚିରନ୍ତନ ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାନ ଆମକୁ ପ୍ରକୃତି ଓ ପରିବେଶ ବିଷୟରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଜ୍ଞାନ ଦେଉଥାଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁକ୍ତ, ନିରପେକ୍ଷ, ସତ୍ୟାଧାରିତ, ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ । ବିଜ୍ଞାନର କୌଣସି ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନୂତନ ଅନୁଭୂତି ଆଧାରରେ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣିତ ହେଲେ, ନୂତନ ଜ୍ଞାନକୁ ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ବିଜ୍ଞାନର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ର ଯଥା ପଦାର୍ଥ-ବିଜ୍ଞାନ, ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ, ଭୂତତ୍ତ୍ୱ ବିଜ୍ଞାନ, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଅନ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରର ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ସହ ସମତାଳ ଯୁକ୍ତ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କୌଣସି ବିରୋଧାତ୍ମାସ ରହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଯେହେତୁ ମୁକ୍ତ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ, ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଅବଲମ୍ବନରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ ସେହି ଜ୍ଞାନ ହିଁ ବିଜ୍ଞାନ-ସମ୍ମତ ।

ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଯାହା ତଥ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ-କାରଣ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ସତ୍ୟ, ତାହା ବିଜ୍ଞାନ ଗ୍ରହଣ କରେ । ତେବେ ପ୍ରକୃତିର ଜଟିଳତା ଓ ବିଶାଳତା ଯୋଗୁ ପ୍ରକୃତିର ଏପରି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଜ୍ଞାନ ସ୍ଥିରାକୃତ ଜ୍ଞାନ ଦେବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାନ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନିଜର ସୀମିତତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରେ । ତେବେ ଆଜି ଯାହା ଅଜ୍ଞାତ ହୋଇ ରହିଛି, ଆମର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣର ପରିସର ସେ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେଲେ ଆଗାମୀ କାଳରେ ଅଜ୍ଞାତ କ୍ଷେତ୍ର ବିଷୟରେ ଆମେ ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରିବା ।

ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ କେତେକ ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ । ଆଜି ବିଜ୍ଞାନରେ ଯାହା କିଛି ଜ୍ଞାତ ହୋଇଛି ତାହା ପୃଷ୍ଠାତରେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ରହିଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଲା- ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘଟଣା ପୃଷ୍ଠାତରେ କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ରହିଛି । ସେହି କାରଣକୁ ଆମେ ଜାଣୁ ବା ନଜାଣୁ, ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ପୃଷ୍ଠାତରେ

କେବଳ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ବିଦ୍ୟମାନ । କୌଣସି ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ପସ୍ଥାତରେ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ବା ଦୈବୀ କାରଣ ନାହିଁ । ଏହା ହିଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନର ଏକ ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଆଧାରରେ ହିଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ଭବ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ତଥା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ-ପରୀକ୍ଷଣ ଆଧାରିତ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀ ସର୍ବଦା ମୁକ୍ତ, ନିରପେକ୍ଷ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ । ବସ୍ତୁତଃ ଏହି ଦୁଇଟି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉପରେ ବିଜ୍ଞାନର ସୌଧ ଗଢ଼ିଉଠିଛି । ବିଜ୍ଞାନର ଯେକୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ସତ୍ୟକୁ ଆଧାର କରି ଏହାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଏ ।

ଆମର ଜନଜୀବନରେ ଏପରି ଅନେକ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି ଯାହାକୁ କେତେକ ଲୋକ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ କହିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତରେ ସେଗୁଡ଼ିକର କୌଣସି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଆଧାର ନାହିଁ, କାରଣ ସେଗୁଡ଼ିକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଆଧାରରେ ସ୍ଥିରୀକୃତ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ସେହି ଜ୍ଞାନ ଅନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ସହ ସମତାଳ ନୁହେଁ । ବିତମ୍ବନାର ବିଷୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯେତେ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେସବୁ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ବୋଲି ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲୋକମାନେ ବି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକ ମନେ କରନ୍ତି ଯେ ରହସ୍ୟମୟ ବାବା ମାନେ ଶୂନ୍ୟରୁ ବସ୍ତୁ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବେ । କେତେକ ହାତସଫେଇ କୌଶଳକୁ ଚମତ୍କାରିତାର ରଙ୍ଗ ଦେଇ ତାହା ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସିଦ୍ଧିର ପରିଣାମ ବୋଲି କେତେକ ମନେକରନ୍ତି । କୌଶଳର ସହ ଚମତ୍କାରିତା ଦେଖାଉଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଭଗବାନ କହି ପୂଜା କରନ୍ତି । କୌଣସି ପାରିବାରିକ ଅସଫଳତା ବା ଅଘଟଣ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଘରର ବାସୁଦେବର ପରିଣାମ ବୋଲି କେତେକ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତି ବା ରାସ୍ତର ଭାଗ୍ୟ ବା ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଭାବେ କହିପାରିବ ବୋଲି ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ସେହିପରି କେତେକ ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା ପ୍ରାର୍ଥନା ଦ୍ୱାରା ବର୍ଷା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ପାରିବ, ଭାବତୀତ ଧ୍ୟାନଦ୍ୱାରା ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତିକୁ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘନ କରି ହେବ, ଯଜ୍ଞଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱ ଶାନ୍ତି ସମ୍ଭବ, ମାନସିକ ଶକ୍ତି ଆଧାରରେ ଆଗତ, ଭବିଷ୍ୟତ ଜାଣିହେବ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଏହିପରି ବହୁ ବିଶ୍ୱାସ ଆମ ଜୀବନରେ ରହିଛି ଓ ସମାଜର ଶିକ୍ଷିତ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ଏସବୁକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ଏହି ସବୁ ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ଥିବାରୁ ତାହାର ପ୍ରଭାବରୁ ତଥା ନାନା ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ କାରଣରୁ ଲୋକମାନେ ଏସବୁରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଯାହା ସତ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରେ, କିନ୍ତୁ କିଛି ଲୋକ ଯାହା ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ତାହାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ।

ସାଧାରଣ ମଣିଷର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ ଗୁଣି ଗାରେଡି, ତନ୍ତ୍ର, ଖଟବୁଲା, କୁଲାବୁଲା ଇତ୍ୟାଦି କୁସଂସ୍କାରରେ ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ସମାଜର ସଚେତନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଶୂନ୍ୟରୁ ବସ୍ତୁ ସୃଷ୍ଟି, ଜ୍ୟୋତିଷ, ଭାବାତୀତ ଧ୍ୟାନ, ଅତିମାନସ ଅବତରଣ, ଯଜ୍ଞ ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଏସବୁ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଉଭୟ ଭିତରେ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ସମାଜତାତ୍ତ୍ୱିକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଓ ପାର୍ଥକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସାଧାରଣ ମଣିଷଟି ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ପାଇଁ କେଉଁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ଗୁଣିଆର ଆଶ୍ରୟ ନେଉଛି ବା ପ୍ରତିହିଂସା ପରାୟଣ ହୋଇ ଅନ୍ୟକୁ ହତ୍ୟା କରୁଛି । ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲୋକମାନେ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ କାରଣରୁ କିମ୍ବା ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ ପାଇଁ କେଉଁ ବାବା, ମାତାଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ନେଉଛନ୍ତି ଓ ନିଜର ବିଶ୍ୱାସକୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ପୁଟ ଦେଉଛନ୍ତି ।

କୁସଂସ୍କାର ଜନିତ ବିଶ୍ୱାସରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କୁସଂସ୍କାର ଜ୍ଞାନ ଓ ସତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିପନ୍ନୀ । ସଂପ୍ରତି ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ସ୍ତରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶ ହୋଇଥିଲେ ବି ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଚେତନତା ଅଭାବରେ ସମାଜରେ ନାନା କୁସଂସ୍କାର, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ରହିଛି । ଆହୁରି ବିତମ୍ବନାର ବିଷୟ ଆଧୁନିକ ଗଣମାଧ୍ୟମ କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରସାର କରିବାରେ ସାଧନ ପାଲଟୁଛି । ସମାଜରୁ କୁସଂସ୍କାର ଦୂରକରିବା ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାନ ସହ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀକୁ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରେ ଓ ଗଣ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରସାର କରାଇଲେ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରୁ କୁସଂସ୍କାରର ପରିମାଣ ହୁଏତ କମିଯାଇ ପାରିବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଗୁଣିଗାରେଡି ଯୋଗୁ ହତ୍ୟା ପରି ଅଭାବନୀୟ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ଲୋପ କରାଯିବା ସମ୍ଭବ ହେବ ।

ବଳାକାର ଓ ବ୍ୟକ୍ତି-ମୂଲ୍ୟ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ବଞ୍ଚିବା ତାର ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ଅଧିକାର । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟଠାରୁ ନ୍ୟୁନ ନୁହେଁ । ଏହି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଯେଉଁ ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିରେ ଓ ସାଧାରଣ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ଯେତେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଫଳିତ, ସେ ଦେଶର ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ସେତିକି ଉନ୍ନତ ଓ ଜନଗଣ ସେତିକି ସଭ୍ୟ । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ନିକଟ ଅତୀତର ଦୁଇଟି ଘଟଣା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଛି ।

ପ୍ରଥମଟି ହେଉଛି ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ଘଟଣା, ଯେଉଁଥିରେ ଜଣେ ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ଡାକ୍ତର ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ (ପ୍ରଚାରିତ ସମ୍ବାଦ ଅନୁସାରେ) ହତ୍ୟା କରି ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର କୁଶଳ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି କାଟି ତାକୁ କୋଡିଏଟି ଟିଏନ କେରିଅରରେ ରଖିବା । ଦୀର୍ଘଦିନର ଦାଂପତ୍ୟ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କଲାପରେ ବି ସେ ଯେଉଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ ଏହା ତାଙ୍କ ଦାଂପତ୍ୟ ଜୀବନର ଅସତୋଷ ଓ କ୍ରୋଧ ସହ ତାଙ୍କ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ପ୍ରତିଫଳନ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଏକ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାଂପତ୍ୟ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କଲାପରେ ପୁଅ, ଝିଅର ସଂସାର ଥାଇ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କେଉଁ ମାନସିକତାରୁ ଏହା କଲେ ତାହା ଏବେ ବି ଅସ୍ପଷ୍ଟ ମନେହୁଏ । ଦାଂପତ୍ୟ ଜୀବନରେ କିଛି କଲହ, ମନାକର ବା ଅଶାନ୍ତି ତ ଜୀବନର ଏକ ସାଧାରଣ ଘଟଣା । ତେବେ ସାମୟିକ ଅଶାନ୍ତି ପାରିବାରିକ ବନ୍ଧନ ଓ ପରିସ୍ଥିତିଗତ ଆହ୍ୱାନରେ ଦୂର ହୋଇଯାଏ ଓ ପୁନଶ୍ଚ ସାଂସାରିକ ପ୍ରୀତିବନ୍ଧନ ଅତୁଟ ରହେ । ସ୍ଥୁଳ ବିଶେଷରେ ଯେଉଁଠି ଦାଂପତ୍ୟ ବନ୍ଧନ ଆଉ ପ୍ରୀତିପଦ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହେ ନାହିଁ, ସେଠାରେ ବିବାହ-ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟିଥାଏ । ତେବେ ଆମ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଆଇନଗତ ପରିସରଟି ବିବାହ-ବିଚ୍ଛେଦ ପାଇଁ ବିଶେଷ ଅନୁକୂଳ ହୋଇନଥାଏ । ତଥାପି ମଧ୍ୟ ବିବାହ-ବିଚ୍ଛେଦ ସମାଜରେ ଦ୍ରୁତ ଗତିରେ ବଢୁଥିବା ଜଣାଯାଏ ।

ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହେଉଛି ୨୦୧୨ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ଦିଲ୍ଲୀ ସହରରେ ହୋଇଥିବା ଗଣ-ବଳାକାର ଘଟଣା । ଏହି ଘଟଣାଟି ସାରା ଦେଶରେ ବେଶ୍ ଆଲୋଚନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଓ

ଗଣ ମାଧ୍ୟମରେ ବହୁଳ ଭାବେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା । ସମାଜରେ ଘଟୁଥିବା ଯୌନ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା, ମହିଳା ମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ହିଂସା ଓ ଉତ୍ପାତନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ବହୁ ଆଲୋଚନା ଓ ମତ ସେ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଦିଲ୍ଲୀର ଘଟଣା ଏକକ ଘଟଣା ନୁହେଁ, ଏହି ପ୍ରକାରର ଘଟଣା ବିଭିନ୍ନ ସହରରେ ଓ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଘଟୁଛି । ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ିକ ଗଣମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରସାର ହୁଏ ତାହା ବୃହତ୍ତର ସମାଜର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥାଏ, ଯେଉଁ ଘଟଣା ଗୁଡ଼ିକ ଗଣମାଧ୍ୟମକୁ ଆସେ ନାହିଁ, ତାହା ବିଷୟରେ ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ମିଳେ ନାହିଁ । ବିଶେଷ କରି ଗରିବ, ଦଳିତ ଓ ଆଦିବାସୀ ମହିଳାମାନେ ଏଥିରେ ବେଶି ଶରବ୍ୟ ହେଉଥିବା ସରକାରୀ ପରିସଂଖ୍ୟାନରୁ ଜଣାପଡେ ଓ ଆହୁରି ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ପୁଲିସ ଓ ସେବା ଅଧିକାରୀମାନେ ଏହି ଘଟଣାରେ ସଂପୃକ୍ତ ହେବା ବେଳେ ବେଳେ ନଜରକୁ ଆସିଥାଏ ।

କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଭାରତୀୟ ଜନଜୀବନ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଓ ସମାଜରେ ଯାହା କିଛି ଅବାଞ୍ଛିତ ଓ ମନ୍ଦ ଘଟଣା ଘଟୁଛି ତାହା ସବୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରଭାବର ପରିଣାମ । ଦିଲ୍ଲୀ ବଳାକ୍ତାର ଘଟଣା ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏକ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ସଂଗଠନର ଜଣେ ବରିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ମତପୋଷଣ କରିଥିଲେ ଯେ ବଳାକ୍ତାର ପରି ଘଟଣା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଭାବରୁ କେବଳ ସହର ମାନଙ୍କରେ ଘଟେ ଓ ଏସବୁ ଘଟଣା ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନରେ ଘଟେ ନାହିଁ । ଧାର୍ଯ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଧାର୍ମିକ ସଂଗଠନର ଜଣେ ପ୍ରବକ୍ତା ମତ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ବଳାକ୍ତାରର ଶିକାର ହେଉଥିବା ମହିଳା ଯଦି ଈଶ୍ବରଙ୍କ ନାମ ଜପ କରିଥାନ୍ତେ, ବଳାକ୍ତାରୀମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଭାଇ ସମ୍ବୋଧନ କରିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ବଳାକ୍ତାରୀମାନେ ଏହି ଘଟଣାରୁ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତେ । ସେ ଏହା କରିନଥିବାରୁ ସେ ମଧ୍ୟ ଘଟଣାଟି ପାଇଁ କେତେକାଂଶରେ ଦାୟୀ । ପ୍ରଥମ ମତର ଏକ ତାର୍କିକ ପରିଣାମ ହେବ ଯେ ଗାଁ ଗହଳର ମହିଳାମାନେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିବେଶରେ ଘର ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ରହନ୍ତି, ତେଣୁ ସେମାନେ ବଳାକ୍ତାର ପରି ଜଘନ୍ୟ ଅତ୍ୟାଚାରର ଶିକାର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ମହିଳାମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା, କର୍ମସଂସ୍ଥାନ, ବୃହତ୍ତର ସାମାଜିକ ପରିବେଶରୁ ଦୂରେଇ ଦେଇ କେବଳ ପାରିବାରିକ ଦାୟିତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ କରିବା ଉଚିତ । ଏହି ମତଟି ଯେପରି ଅବାସ୍ତବ ସେପରି ଯୁକ୍ତିବିରୋଧୀ ଓ ମାନବିକତା ବିରୋଧୀ ମନେହୁଏ । ଦ୍ୱିତୀୟ ମତଟି ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି ଈଶ୍ବରଙ୍କ ନାମ ନେଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ ହୁଏତ ଏପରି ଘଟଣାକୁ ଏତାଇ ପାରିଥାନ୍ତେ, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ଧତ ମନେହୁଏ । କୌଣସି

ଅତ୍ୟାଚାରିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି ଏତେ ସହଜରେ ଅନ୍ୟର ହୃଦୟକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିପାରୁଥାନ୍ତେ, ତେବେ କେଉଁଠି ହେଲେ ହତ୍ୟା, ଧର୍ଷଣ ବା ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା ପରି ଘଟଣାମାନ ଘଟୁନଥାନ୍ତା ।

ଦିଲ୍ଲୀ ପରି ଘଟଣାରେ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା କିଛି ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ବଳାକାର ପରି ଘଟଣାରେ ଅତ୍ୟାଚାରୀମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କଲେ ତାହା ସମାଜ ପାଇଁ ଉଦ୍‌ବାହରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ଓ ଦୁଃଖ ତଥା ମନ୍ଦ ଲୋକମାନେ ଅନ୍ତତଃ ଭୟରେ ଏପରି ଘଟଣା ଘଟାଇବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ‘ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ’ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ରହିବା ଉଚିତ କି ନୁହେଁ— ଏକ ବିତର୍କର ବିଷୟ । ଆମ୍ଭେଷ୍ଟି ଜଣ୍ଠରନେସନାଲ ପରି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନମାନ ମୃତ୍ୟୁ ଦଣ୍ଡକୁ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ମତପୋଷଣ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ବିଶେଷକରି ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଏହା ପରିପତ୍ତୀ ତଥା ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ହିଂସା ବୋଲି ସେମାନେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡକୁ ଅଭିହିତ କରିଥାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ମନ୍ଦ ଘଟଣାକୁ (ଯେପରି ବଳାକାର) ଅନ୍ୟ ଏକ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ମନ୍ଦ ଉପାୟରେ (ଯେପରି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ) ସୁଧାର କରିବା କେତେଦୂର ନ୍ୟାୟ ସଂଗତ ବୋଲି ସେମାନେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଥାନ୍ତି । କୌଣସି ହତ୍ୟା ଘଟଣାରେ, ବଳାକାର ଜନିତ ହତ୍ୟା ହେଉ ବା କେବଳ ହତ୍ୟା ହେଉ, ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବା ଆଇନ ସମ୍ମତ ଓ ଆମ ଦେଶ ପରି କେତେକ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ହତ୍ୟା ପରି ଅପରାଧରେ ଲିପ୍ତ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ସମାଜରୁ ନରହତ୍ୟା ପରି ଘଟଣାମାନ ଦୂର ହେଉଛି କି ? ସେହିପରି ବଳାକାର ପରି ଘଟଣାରେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଇନରେ ରଖିଲେ ବଳାକାର ଘଟଣା ସମାଜରୁ ଲୋପ ପାଇବ କି ? ପରିସଂଖ୍ୟାନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଯେତେ ବଳାକାର ଘଟଣା ପୁଲିସରେ ପଂଜୀକୃତ ହୁଏ ସେଥିରୁ ଅଧାରୁ ଅଧିକ ଆମର ନ୍ୟାୟିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଏଫ.ଆଇ.ଆର.ରେ ତୁଟି, ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରଭାବ, ବିଚାରରେ ବିଳମ୍ବ ପରି ନାନା କାରଣରୁ ଅପରାଧୀ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଓ ନ୍ୟାୟ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା କେତେକ ସଂସ୍ଥାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଆମ ସମାଜରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ପିଲା ସେମାନଙ୍କର ବାଲ୍ୟ ଓ କିଶୋର ଅବସ୍ଥାରେ ଯୌନ ଉପାତନର ଶିକାର ହେଉଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ପିଲାର ସଂପର୍କୀୟ, ଜଣାଶୁଣା ଲୋକ ଓ ଏପରିକି ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ମୋଟ ଉପରେ ଯୌନ ଉପାତନ, ବଳାକାର ଓ ପାରିବାରିକ ହିଂସାର

ସଂଖ୍ୟା ଯେପରି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି ତାହା ମାନସିକ ଓ ସାମାଜିକ ଅସୁସ୍ଥତାର ଚିତ୍ର ବହନ କରେ ।

ଯୌନ ଉତ୍ପାତନ, ବଳାକାର ଓ ପାରିବାରିକ ହିଂସା ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଘଟଣା ପକ୍ଷାତରେ ଥିବା ନାନା ସାମାଜିକ, ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କାରଣକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇପାରେ । ମଣିଷ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଭଲ ଦିଗରେ ବା ମନ୍ଦ ଦିଗରେ ପରିଚାଳିତ କରିବାରେ ପରିବାର, ସାମାଜିକ ପରିବେଶ, ଶିକ୍ଷା ଇତ୍ୟାଦିର ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଭାବ ରହିଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ମହତ୍ତର ଆବେଗ ଯେପରି ରହିଛି, ସେହିପରି ପଶୁତ୍ବ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ମଣିଷ ଦେବସୁଲଭ ଗୁଣର ଯେପରି ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରେ ସେହିପରି ପଶୁଠାରୁ ଆହୁରି ନିକୃଷ୍ଟ ବି ହୋଇପାରେ । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବକୁ ଉନ୍ନତ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବାରେ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଥାଏ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବ୍ୟକ୍ତି ମୂଲ୍ୟକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେବାକୁ ହେଲେ ସାମାଜିକ ଚେତନାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ବଞ୍ଚିବା ତା’ର ଏକ ମୌଳିକ ଅଧିକାର । ମୋ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ବ୍ୟବହାର ମୋ ପାଇଁ ପାତାଦାୟକ, ମୁଁ ସେହି ବ୍ୟବହାର ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବି ନାହିଁ— ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ମୂଳ ମନ୍ତ୍ର । ଏହି ବିଚାର ଏକ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର ପରିଚୟ ଦିଏ ଓ ଏହା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସଂସ୍କୃତିର ଏକ ପରିଣାମ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ବିଶେଷକରି ମିଳିତ ଜାତିସଂଘରେ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଯେଉଁ ଦଲିଲଟିକୁ ୧୯୪୮ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ୧୦ ଦିନ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯାଇଛି ତାହାର ପ୍ରଥମ ଧାରାଟିରେ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ସମତାର ବାର୍ତ୍ତାଟିକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ସେହିପରି “ଇଣ୍ଟରନେସନାଲ ହ୍ୟୁମାନିଷ୍ଟ ଏଣ୍ଡ ଏଥିକାଲ ଯୁନିୟନ” ସଂଗଠନ “ହ୍ୟୁମାନିଷ୍ଟ ମାନିଫେଷ୍ଟୋ” ବା ମାନବବାଦୀ ଘୋଷଣା ନାମାରେ ମାନବିକ ଅଧିକାର, ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ ଓ ନାଗରିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ଦେଇଛି ତାହା ସତ୍ୟ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ଏକ ମହତ୍ତର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଆମ ସଂସ୍କୃତି, ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ଓ ଜନଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ଉପରେ ଅନୁଶୀଳନ କଲାବେଳେ ଆମେ ଏକ ନକାରାତ୍ମକ ଚିତ୍ର ପାଇଥାଏ । ଆମ ପୁରାଣରେ ଜଣେ ନାରୀଙ୍କର ସତୀତ୍ବ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ନି ପରୀକ୍ଷାର ସମ୍ମୁଖୀନ କରାଜବା, ନିଜ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ବାଜି ଲାଗାଇ ଖେଳ ଖେଳିବା, ଖେଳରେ ଜିତି ଜଣେ ସମ୍ମାନିତ ମହିଳାଙ୍କୁ ସର୍ବସମ୍ମୁଖରେ ବିବସ୍ତ କରାଇବାର କାହାଣୀମାନ ରହିଛି ।

ସେହିପରି ମୃତ ପତିଙ୍କୁ ଯମଙ୍କଠାରୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ କଠୋର ପରିସ୍ଥିତି ଦେଇ ସଫଳ ହୋଇଥିବା ନାରୀ ଚରିତ୍ର ଆମେ ପୁରାଣରେ ପାଉ, କିନ୍ତୁ ନିଜ ପତ୍ନୀକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାର ଏକ ପୁରୁଷ ଚରିତ୍ର କେଉଁଠି ହେଲେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏହି ମାନସିକତାରୁ ଏକଦା ସତ୍ୟପ୍ରଥା ପରି ନିଷ୍ପର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ବିଧବାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଧାର୍ମିକ କଟକଣା ସମାଜରେ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ଯୌରୁକ ଜନିତ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ, ଶିଶୁ କନ୍ୟା ପ୍ରତି ହତାଦର ଓ କନ୍ୟା ଭୂଣ ହତ୍ୟା ପରି ଘଟଣାରୁ ମାନବିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନେଇ ଆମ ବିଚାରବୋଧର କେଉଁ ଚିତ୍ର ମିଳିଥାଏ ? ଏତ ଗଲା ମହିଳାମାନଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆମର ସାମାଜିକ ଦୃଶ୍ୟପଟ । ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା, ଜାତିବାଦ ଓ ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ ଭେଦଭାବ ଆମ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଏକ ନିଷ୍ପର ବାସ୍ତବତା । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାଟି ଯେତେ ଯୁକ୍ତିବିରୋଧୀ, ନୀତିବିରୋଧୀ ଓ ମାନବିକତାବିରୋଧୀ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ସାମାଜିକ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଆକ୍ରାନ୍ତ କରି ରଖିବା ଦେଖାଯାଏ । ଖାପ ପଞ୍ଚାୟତ ପରି ମୌଳବାଦୀ ସଂଗଠନ ଏବେ ବି ଜାତିଆଣ ଭାବନା ଆଧାରରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଧିକାର ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଭୁଲୁଣ୍ଡିତ କରିବା ଆମ ଦେଶର ପରିବେଶରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ।

ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମାନବିକ ଅଧିକାର ଓ ବ୍ୟକ୍ତି-ମୂଲ୍ୟ ନେଇ ଆମର ଆତ୍ମ-ସମୀକ୍ଷା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । କେବଳ ଆଇନଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଦ୍ୱାରା ସେପରି କିଛି ମହତ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସମ୍ଭବତଃ ହାସଲ ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ବରଂ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ ନେଇ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତରକୁ ଉନ୍ନତ କରିବା ପାଇଁ ସବୁ ସ୍ତରରେ ଓ ସୁଚିନ୍ତିତ ଧାରାରେ ପ୍ରୟାସ ଆବଶ୍ୟକ ।

ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ଧର୍ମ

ବେଳେ ବେଳେ ଏହି ପ୍ରକାରର ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ର ମାନଙ୍କରେ ଉଠିଥାଏ - ହେତୁବାଦୀଙ୍କର ଧର୍ମ କ'ଣ ? ଯେଉଁମାନେ ଏହି ପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇଥାନ୍ତି ସେମାନେ ଧର୍ମର ଏକ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଅର୍ଥ କରନ୍ତି । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଅର୍ଥରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ, ଇସଲାମଧର୍ମ, ଜୈନଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ଏକ ଏକ ଧର୍ମ । ଏହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦଶଟି ଧର୍ମ ପୃଥିବୀରେ ରହିଛି । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଐତିହାସିକ ଉତ୍ପତ୍ତି, ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ବା ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ, କେଉଁ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା ଓ ତାହାର ପ୍ରସାର କିପରି ଘଟିଥିଲା ତାହାର ଚିତ୍ର ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଏହା ସହିତ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର କେତେକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ରହିଛି । ଈଶ୍ୱରବାଦୀ ଧର୍ମମାନଙ୍କରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସତ୍ତା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଇଛି ଯେ ଈଶ୍ୱର ଏହି ଜଗତ ଓ ଜୀବଜଗତକୁ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ସେହି ଈଶ୍ୱର ସର୍ବଜ୍ଞ, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, କରୁଣାମୟ ଓ ସବୁକିଛିର ନିୟନ୍ତ୍ରକ । ଏହା ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଆତ୍ମାର ସ୍ୱରୂପ ବିଷୟରେ କଳ୍ପନାମାନ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରେ ନାନା କର୍ମକର୍ମାଣି ଧାର୍ମିକ ଜୀବନଧାରାର ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହା ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ସମୟର ବ୍ୟବଧାନରେ ବିଭିନ୍ନ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଯେ କୌଣସି ଧର୍ମର ଅନୁଶୀଳନ ଭିତରେ ଧର୍ମର ଐତିହାସିକ ଚିତ୍ର, ମୌଳିକ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ, ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, କର୍ମକର୍ମାଣି ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ଏସବୁ ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ କେତେକ ନୈତିକ ଅନୁଜ୍ଞାର ବାର୍ତ୍ତା ରହିଥାଏ । ଧାର୍ମିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ କଣ କରଣୀୟ ଓ କ'ଣ କରଣୀୟ ନୁହେଁ ତାହାର କିଛି ଚିତ୍ର ରହିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଧର୍ମର ସକାରାତ୍ମକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୁହାଯାଏ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଏକ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡର ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନଧାରା । ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ବିକାଶ ଏକ ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟ । ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସଭ୍ୟତାମାନ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ସଭ୍ୟତାର ଆଦିକାଳରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ନାନା ପ୍ରକାର ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରାକୃତିକ ଧାରାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସେହି

ସମୟରେ ଜୀବନ ବିପଦସଙ୍କୁଳ ରହିଥିଲା । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା ଓ ଜୀବନର ନିରାପତ୍ତା ନଥିଲା । ବିଶାଳ ପ୍ରକୃତି ଓ ଜୀବନର ଘନଘଟା ବୁଝିବା ମଣିଷ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବହିର୍ଭୂତ ଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଜନମାନସରେ ବିଭିନ୍ନ ପାରଲୌକିକ ସତ୍ତା ବା ବହୁ ଈଶ୍ବରବାଦର ଭାବନାମାନ ଉଦ୍ବେକ ହୋଇଥିଲା । ଭାବନାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ କେହି ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସତ୍ତା ବା ଶକ୍ତି ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି । ସେହିପରି ରୋଗବାଧକ, ମହାମାରୀ ମାନ କୌଣସି ଦେବତାର ପ୍ରକୋପରୁ ହେଉଛି । ସେହି କହିତ ଦେବ-ଦେବୀମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ କିଛି ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ କେତେକ କର୍ମକର୍ମାଣ୍ଡର ବିଚାର ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାର ପୂଜକ ଶ୍ରେଣୀ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ କିଛି କିଛି କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣାମାନ ଥିଲା । ବିଶେଷକରି ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଏକ ହଜାର ପରଠାରୁ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଉପନିଷଦ, ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖାଯାଇ ତାରି ଭିତ୍ତିରେ ବୈଦିକ ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମର ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମ ବା ସନାତନ ଧର୍ମ କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଧର୍ମ ଓ ପରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଅନ୍ୟ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମୋଜେସ ନାମରେ ଜଣେ ପ୍ରଫେଟଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳର ପରିବେଶରେ ସେ ଏକେଶ୍ବରବାଦର ଭାବନା ପ୍ରଚାର କରି ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପର୍ଶିଆ ନାମକ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଜୋରାଷ୍ଟରଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବରୁ ପାର୍ଶୀ ଧର୍ମର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା । ପାର୍ଶୀଧର୍ମ ବି ଏକ ଏକେଶ୍ବରବାଦୀ ଧର୍ମ ଥିଲା । ଚୀନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଲାଓ ସେ ଓ କନ୍ଫୁସିୟସଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବରୁ ଏକ ବଡ଼ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମହାବୀର ଓ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଦୁଇଜଣ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଚିନ୍ତକଙ୍କୁ ନେଇ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ସାଂସ୍କୃତିକ ଧାରା ବିକାଶଲାଭ କରିଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଆରମ୍ଭ ସମୟକୁ ଯାଗୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ପରେ ଏକ ବଡ଼ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆରବ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଏକ ସାମାଜିକ କ୍ରାନ୍ତିର ସୂତ୍ରପାତ କରିଥିଲା । ଏହି ଐତିହାସିକ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ନିଜ ବିଚାରରେ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ବିଚାରବୋଧରେ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର କେତେକ ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ପୂର୍ବରୁ ବହୁ ଈଶ୍ବରବାଦ, ନାନା ଉନ୍ନତ

କର୍ମକାଣ୍ଡ, ପଶୁବଳି ଓ କୁସଂସ୍କାରଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକ ଜୀବନ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ଭାବନା ବା ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ବାର୍ତ୍ତା ବେଶ୍ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ବିଚାର ଥିଲା । ବହୁ ଇଶ୍ୱରବାଦରୁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ, ବିଶ୍ୱାଂଖଳିତ ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିରୁ ଏକ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ସନ୍ଦେଶ ଓ ଯେତେ କାନ୍ତନିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ଭାବନା ମାନ ବେଶ୍ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଆଲୋଚନ ଆଣିଥିଲା । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଆସିଥିବା ଏକ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ବହୁ ପରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଧାର୍ମିକ ଧାରାର ରୂପ ନେଲା ।

ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟ ଯେ ପୃଥିବୀରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତା ମାନ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଯୁଗରେ ଗମନାଗମନର ସୁଯୋଗ ନଥିଲା ଏବଂ ପୃଥିବୀ ଜଙ୍ଗଲ, ସମୁଦ୍ର, ନଦୀ, ମରୁଭୂମି ଇତ୍ୟାଦି ଯୋଗୁ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡର ଭାଷାମାନ ଯେପରି ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତାର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭବ ନିଜସ୍ୱ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ରୂପ ନେଇଥିଲା । ବସ୍ତୁତଃ ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ଯାହାକୁ ଧର୍ମ କୁହାଯାଉଛି ତାହା ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡର ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନଧାରା ଥିଲା । ଦୁଇଟି ସଭ୍ୟତାର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅନୁଶୀଳନ କଲା ବେଳେ ଯେପରି ଲୋକମାନଙ୍କର ଜୀବନଶୈଳୀ, ସାମାଜିକ ଚଳଣି, ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବେଶ, ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି, ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରେ କେତେକ ସାମଂଜସ୍ୟ ଓ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବ, ସେହିପରି ଦୁଇଟି ଧର୍ମ ଭିତରେ ତୁଳନାତ୍ମକ ଅନୁଶୀଳନ କଲା ବେଳେ କେତେକ ସାମଂଜସ୍ୟ ଓ କେତେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଗୋଟିଏ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନ ଭାବେ ଗୋଟିଏ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇ ପରେ ଏହା ବ୍ୟାପକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେହି ଯୁଗରେ ପୃଥିବୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତାରେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ସେ ଯୁଗର ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍କୃତି ଥିଲା । ଯେଉଁ ଧର୍ମ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ସମର୍ଥନ ଲାଭ କରୁଥିଲା ତାହା ରାଜ୍ୟର ଧର୍ମ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହେଉଥିଲା ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଏକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ରୂପ ନେଲା ଓ ଗୋଟିଏ ଭୂଖଣ୍ଡର ଜୀବନଧାରା, ଶିକ୍ଷା, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦି ଧର୍ମଦ୍ୱାରା ଗଢ଼ାରି ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ହେଲା ବା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଲା । ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ବାଣୀକୁ ଶାଶ୍ୱତ, ସନାତନ ମନେ କରାଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଯେ ତାଙ୍କ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯାହା

ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ତାହା ହିଁ ଇଶ୍ଵରୀୟ ବିଧାନ ଓ ତାହାର ଅବମାନନା ଇଶ୍ଵର-ବିରୋଧୀ କାର୍ଯ୍ୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ରୁଦ୍ଧିବାଦୀ ମାନସିକତାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲା । କାଳକ୍ରମେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡ ମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯେତେବେଳେ ସମ୍ବନ୍ଧ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା, ଧର୍ମ ଧର୍ମ ଭିତରେ ସଂଘର୍ଷର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମୌଳିକବାଦ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ, ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧ, କ୍ରିହାଦ ଇତ୍ୟାଦି ଭାବନା ଆଧାରରେ ମନୁଷ୍ୟ ଜାତି ଭାଗ ଭାଗ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଧର୍ମ ଧର୍ମ ଭିତରେ ଏପରି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ତିକ୍ତତା ଓ ବିଦ୍ଵେଷ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ଯେ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଲୋକଙ୍କୁ ନିପାତ କରିବାକୁ ଏକ ଧାର୍ମିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମନେକରାଗଲା । ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ଵାସକୁ ଆଧାର କରି ରାଷ୍ଟ୍ରମାନ ବିଭାଜିତ ହେଲେ ଓ କେତେ ପ୍ରକାରର ସଂତ୍ରାସବାଦ ପୃଥ୍ଵୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା । ଯାହା ଏକ ସମୟରେ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଭୂଖଣ୍ଡର ଜନଗଣଙ୍କ ଭିତରେ ଭାବଗତ ଐକ୍ୟ ଓ ନୀତିବୋଧର ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବୃହତ୍ତର ମାନବ ସମାଜକୁ ଭାଗ ଭାଗ କରିବା ସହ ଜନଗଣଙ୍କ ଭିତରେ ଅଭେଦ୍ୟ ପ୍ରାଚୀର ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଧର୍ମ ସବୁଠାରୁ ଭୟଙ୍କର ଅମାନବାୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବୋଲି କେତେକ ଦାର୍ଶନିକ ମତପୋଷଣ କରିଥାନ୍ତି । ଧର୍ମର ଏହି ଐତିହାସିକ ବିକାଶକୁ ଯଦି ଯଥାଯଥ ଭାବରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ, ତେବେ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ କ'ଣ ହେବ, ତାହା ଏକ ମୁକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ ।

ସାମାଜିକ ବିବର୍ତ୍ତନରେ ଧର୍ମ

ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ଧର୍ମର ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ ରହିଛି । କେତେକ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀ ଧର୍ମିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ସଭ୍ୟତାର ଚାରୋଟି ସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦେଉଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ସେମାନେ ସଭ୍ୟତାର ଚାରୋଟି ଅବସ୍ଥାର ପରିକଳ୍ପନା କରୁଛନ୍ତି । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସମାଜ, ଧର୍ମୀୟ ସମାଜ, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷୀୟ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମୋତ୍ତର ସମାଜ । ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବିକାଶ ଓ ପ୍ରଭାବ ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଯେଉଁ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା ତାହା ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସମାଜ । ଏହି ସମୟକୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା, ସମାଜ ସେପରି ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇନଥିଲା ଓ ଜୀବନ ଅନେକାଂଶରେ ବିପଦସଂକୁଳ ଥିଲା । ସେହି ସ୍ଥିତିରେ ବହୁ ଦେବଦେବୀ ପୂଜା ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ରହିଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ର କୌଣସି ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ବା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେବାର ଭାବନା ସର୍ବବ୍ୟାପକ ଥିଲା । ସେହିପରି ପଶୁବଳି ଓ ଏପରିକି ନରବଳି ପ୍ରଥା କେତେକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ରହିଥିଲା । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସଭ୍ୟତା ମାନ ଗଢ଼ିଉଠିଥିଲା, ସେହି ସମୟରେ ବହୁଦେବବାଦର ଧାରଣା ମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ।

ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଏକହଜାର ବର୍ଷଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସଂପ୍ରତି ଯାହାକୁ ଧର୍ମ କୁହାଯାଉଛି ଯଥା ଇନ୍ଦୁଧାର୍ମ, ପାର୍ଶ୍ୱଧର୍ମ, ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ସେ ସବୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭୂଖଣ୍ଡର ଏକ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରବାହ । ପୃଥିବୀରେ ଯେପରି ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାମାନ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା, ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରବାହମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଏକ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନ ଭାବେ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଏକ ନବଜାଗରଣ ସଦୃଶ ଥିଲା । ବହୁ ଦେବଦେବୀ ଆରାଧନାରୁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ଏକ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବିଚାର ଥିଲା । ସେହିପରି ନୀତି, ନୈତିକତା ଓ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ କେତେକ କଳ୍ପନା ମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟ ଦେଇ

ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟକୁ ଆସିଥିଲା । ଏକ ଆଦିମ ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସମାଜରୁ ଏକ ସୁସଂହତ ଧାର୍ମିକ ସମାଜର ବିକାଶ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ଅନେକ ନୂତନତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲା । ତେବେ କାଳକ୍ରମେ ଧର୍ମ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଣତ ହେଲା ଓ ଏକ ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ କିଛି ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂହତି ସ୍ଥାପନ କଲା । ନିଜ ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥର ବାଣୀକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ଶୁଣିରାୟ ଅନୁଜ୍ଞା ବା ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ କେତେକ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଭାବନା, କର୍ମକାଣ୍ଡ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ, କେତେକ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ଓ ବିଭିନ୍ନ କାହାଣୀ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ନେଇ ତାହାର ବିଚାରମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ସମୟର ବ୍ୟବଧାନ ଭିତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଭିତରେ ବିଭିନ୍ନ ସଂପ୍ରଦାୟମାନ ମଧ୍ୟ ବିକଶିତ ହେଲା । କାଳକ୍ରମେ ଧର୍ମ ସାମାଜିକ ନିୟନ୍ତ୍ରଣର ଭିତ୍ତି ହେଲା ଓ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡର ରାଜନୈତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନପ୍ରବାହକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କଲା । ଏହା ସହ ଧର୍ମକୁ ଆଧାର କରି ସାହିତ୍ୟ, କଳା, ଭାଷ୍ୟର୍ଥ ଇତ୍ୟାଦିର ବିକାଶ ହେଲା । ମୋଟ ଉପରେ ଯାହା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରବାହ ଭାବେ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିସରରେ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା, ତାହା କାଳକ୍ରମେ ଏକ ବିରାଟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଣତ ହେଲା ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କଲା ।

ତେବେ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯୁରୋପରେ ଏକ ଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ନବଜାଗରଣ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଯାହାକୁ ସାଂସ୍କୃତିକ ନବଜାଗରଣ ବା ରିନାସାଁ କୁହାଯାଉଛି । ପ୍ରାୟ ଅଡ଼େଇ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ନବଜାଗରଣ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ତୁମ୍ଭୁଳ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ କରାଇଲା । ଏହି ନବଜାଗରଣର ପରିଣାମରୁ ଦୁଇଟି ବୌଦ୍ଧିକ ଧାରାର ଉଦ୍ଭବ ହେଲା । ସେହି ବୌଦ୍ଧିକ ଧାରାକୁ କୁହାଯାଉଛି ଜ୍ଞାନଦୀପ୍ତିର ଯୁଗ ଓ ମାନବବାଦର ଯୁଗ । ଏହି ସମୟରୁ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରୁ ରୂପରେଖ ନେଲା । ବିଜ୍ଞାନର ଆଦିପର୍ବଟି ଥିଲା ଏକ ସଂଘର୍ଷର କାଳ । ବିଜ୍ଞାନକୁ ଧର୍ମ ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ପ୍ରତିରୋଧ କଲା । ବିଜ୍ଞାନ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଭାବେ ପ୍ରକୃତି, ଜୀବଜଗତର ଉତ୍ପତ୍ତି, ପୃଥିବୀର ସ୍ଥିତି ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ତଥ୍ୟ ଭୂତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କଲା ତାହା ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କଲା । ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥର ଭାବନା ଓ ବିଶ୍ୱାସମାନ ଯେ ମିଥ୍ୟା ହୋଇପାରେ ଏହା ହିଁ ସମସ୍ୟାର କାରଣ ହେଲା । ଯୁରୋପରେ କେତେ ସତ୍ୟସନ୍ଧାନୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ଦ୍ୱାରା ନିହିତ, ନିର୍ଯ୍ୟାସିତ ହୋଇ କାଠଗଡ଼ାରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛନ୍ତି ଓ ଏପରିକି ସହିଦ ହୋଇଛନ୍ତି

ତାହାର କାହାଣୀ ବେଶ୍ ମର୍ମାନ୍ତକ । ତେବେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ତଥ୍ୟାଧାରିତ, ସାର୍ବଜନୀନ ଓ ସତ୍ୟପରକ ହୋଇଥିବାରୁ ବିଜ୍ଞାନର ଅଗ୍ରଗତିକୁ ଧର୍ମ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ଧର୍ମର ଛତ୍ର ଛାୟା ତଳେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ସାମନ୍ତବାଦ ଯେଉଁ ଭିତ୍ତି ନେଇଥିଲା ତାକୁ ମାନବବାଦ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲା । ମାନବବାଦ ପାରଲୌକିକ ଜୀବନବୋଧରୁ ଇହଲୌକିକ ଆଦର୍ଶର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଲା । ସମତା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱଭାବ ମାନବବାଦର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ହେଲା । ସକଳ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମାନବବାଦର ଉଦ୍‌ଘୋଷଣା କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶିକ୍ଷା, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ମାନବବାଦର ଆଦର୍ଶ ହେଲା । ଧାର୍ମିକ ପରିବେଶରେ ରହିଥିବା ଜାତିଭେଦ, ରଙ୍ଗଭେଦ, ଲିଙ୍ଗଭେଦ ଇତ୍ୟାଦି ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମାନବବାଦ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଦାନ କଲା ।

ଏହି ସବୁ ଘଟଣାର ସମ୍ମିଳିତ ପରିଣାମରୁ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଜୀବନବୋଧ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭାବେ ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଗୃହୀତ ହେଲା । ଧର୍ମ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଶ୍ୱାସ ବା ଅବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରଶ୍ନ । ରାଜନୀତି, ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ନ୍ୟାୟ ପାଳିକା ଧର୍ମର ପ୍ରଭାବରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲା । ଏକ ସମୟରେ ଭାବନା ଥିଲା ଯେ ଧର୍ମ ହିଁ ନୈତିକତାର ଆଧାର । ଧର୍ମ ଓ ଈଶ୍ୱର ଭାବନା ସହ ନୈତିକତାର ସମ୍ବନ୍ଧ ନେଇ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଗନ୍ଧାର ତର୍ଜା ହେଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ଏହା ଗୃହୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଯେ ନୈତିକତା ଏକ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୀତିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମ ବା ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସୀ ହେବା ଅବଶ୍ୟକତା ନୁହଁ କିମ୍ବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସୀ ନୀତିବାଦୀ ନୁହନ୍ତି । ବରଂ ଧାର୍ମିକ ଆବେଗରୁ ସଂସାରରେ ଯେତେ ଯୁଦ୍ଧ, ବିଭୀଷିକାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତାହା କଳ୍ପନାତୀତ । ଧର୍ମକୁ ଆଧାରକରି ନାନା ପ୍ରକାର ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତାରୁ ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ବିଦ୍ୱେଷର ପ୍ରାଚୀର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସୁତରାଂ ଧର୍ମ ଓ ନୈତିକତା ଭିତରେ ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ଭିନ୍ନତା ରହିଛି । ନୈତିକତା ସତ୍ୟ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତୀକ ଓ ବିବେକବୋଧର ପ୍ରତିଫଳନ ।

ଧର୍ମଭିତ୍ତିକ ସମାଜରୁ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ସମାଜ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ । ତେବେ ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମର ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମୀୟ ସହିଷ୍ଣୁତାକୁ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାର ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯାଉଛି । ଜଣକର ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ବା କ୍ରିୟାକର୍ମ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନବୋଧ ହେଉଛି ଧାର୍ମିକ ସହନଶୀଳତା । ଜଣକର କାର୍ଯ୍ୟ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜ

ପାଇଁ କ୍ଷତିକାରକ ବା ଅସାମାଜିକ ନୁହେଁ ସେ ତାଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସାନୁଯାୟୀ ନିଜର ଧାର୍ମିକ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ଉପଭୋଗ କରିପାରିବେ । ରାଷ୍ଟ୍ର କାହାର ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ବା ସ୍ୱାଧୀନତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବ ନାହିଁ । ଏହାହିଁ ହେଉଛି ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାର ମହତ୍ତ୍ୱ । ରାଷ୍ଟ୍ର ଧାର୍ମିକ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବ କିନ୍ତୁ ଜନଗଣଙ୍କର ଧାର୍ମିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବ ନାହିଁ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ମାନବବାଦକୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେବ ।

ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ସମାଜରୁ ବିବର୍ତ୍ତିତ ହେବ ଏକ ଧର୍ମୋତ୍ତର ସମାଜ । ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ସମଗ୍ର ମଣିଷ ସମାଜକୁ ଏକତ୍ୱର ବନ୍ଧନରେ ସମ୍ମିଳିତ କରିବାର ପରିବେଶ ଆଣିଛି । କିନ୍ତୁ ଧର୍ମଗତ ଅସ୍ଥିତା ମଣିଷ ସମାଜକୁ ଭାଗ କରିବାରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଉଛି । ସୁତରାଂ ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ମାନବବାଦ ସମଗ୍ର ମଣିଷ ସମାଜ ଭିତରେ ଏକତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବ । ଯେଉଁ ଧାରାରେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଚେତନା ଓ ବିଶ୍ୱ-ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଭାବନା ବିକଶିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ତାହାର ପରିଣତି ହେବ ଏକ ଧର୍ମୋତ୍ତର ସମାଜ । ପ୍ରାକ୍‌ଧର୍ମୀୟ ସମାଜରୁ ଧର୍ମଭିତ୍ତିକ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ସମାଜ ଯେପରି ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ, ସେହିପରି ଧର୍ମୋତ୍ତର ସମାଜ ବିଶ୍ୱରେ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ଭାବ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ଏକ ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ।

ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶରେ ଧର୍ମ

ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ଅନେକ ଅବଦାନ ରହିଛି । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ, ଇହୁଦୀଧର୍ମ, ଇଶଲାମ ଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି ଦଶଟି ମୁଖ୍ୟ ଧର୍ମଧାରା ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଘଟନା । ଆଦିମ ସମାଜକୁ ସୁସଂହତ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଅବଦାନକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରତିଟି ଧର୍ମ ଗୋଟିଏ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ଭାବେ ଗୋଟିଏ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଏକ ଐତିହାସିକ ଭିତ୍ତି ରହିବା ସୁବିଦିତ । ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତା ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଯେପରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ମାନ କୌଣସି କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିଚାରବୋଧକୁ ନେଇ ଉଦ୍ଭବ ହେଲା ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମର ଭିତ୍ତି ନେଲା । ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂହତି ଓ ଐକ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧର୍ମର ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ରହିଥିଲା । ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ପରିସରରେ କେତେକ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ନୀତି, ନୈତିକତା, ଆଦର୍ଶ ଜୀବନର ବାର୍ତ୍ତା ଓ ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ନିଜସ୍ୱ ଶୈଳୀରେ ଜନମାନସକୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିଲା । ଧର୍ମର ରଜାର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିବା ବେଳେ ସମାଜ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ଧର୍ମକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଆଦର୍ଶରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ଅନେକ ଧର୍ମର ଆଧାର ପାରଲୋକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଧର୍ମକୁ ଆଧାର କରି ବିଭିନ୍ନ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୂଜାସ୍ଥଳ ମାନ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଆଧାରରେ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ ଯଥେଷ୍ଟ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି କଳା, ସଂଗୀତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ବହୁ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଯେତେବେଳେ ଜୀବନର ବହୁ ରହସ୍ୟ ଓ ଘନଘଟା ବିଷୟରେ କୌଣସି ଜ୍ଞାନ ନଥିଲା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ନାନା କାଳ୍ପନିକ ତତ୍ତ୍ୱର ଅବତାରଣା କରିଥିଲା । ମୃତ୍ୟୁପର ଜୀବନ, ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱ, ସ୍ୱର୍ଗ, ନରକ, ବିଚାର ଦିବସ, ଜନ୍ମାନ୍ତରବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ କଳ୍ପନା ମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏସବୁ ବିଶ୍ୱାସମାନ

କାନ୍ତନିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷର ଜୀବନବୋଧକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବାରେ ଅନେକଟା ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଧର୍ମର ଏପରି ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ ପ୍ରଭାବ ସମାଜରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ମଣିଷ ଧର୍ମର ଆଶ୍ରୟ ନେଉଥିଲା । ସକଳ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିର ମୁକାବିଲା ପାଇଁ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସମାନ ମଣିଷକୁ ଅନେକ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ ନିର୍ଭୟତା ଯୋଗାଇଥିଲା । ଏହା ସହିତ ଏକ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଧାରଣ ପାଇଁ ଧର୍ମ ଓ ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସରୁ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ମିଳିପାରୁଥିଲା । ସମାଜରେ ନୈତିକ ସଂହତି ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଧର୍ମ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭିନିବେଶ ଯୋଗାଇଥିଲା ।

ତେବେ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଧର୍ମର ପ୍ରଭାବ ଯେତେ ଦୃଢ଼ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା, ସମାଜରେ ରୁଦ୍ଧିବାଦର ପ୍ରସାର ସେତେ ବ୍ୟାପକ ହେଲା । ପୃଥ୍ବୀରେ ଯେ ବହୁ ସତ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି, ଧର୍ମଧାରାମାନ ରହିଛି ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ଯୋଗୁ ବହୁ ଅଜ୍ଞତା ରହିଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ଈଶ୍ବରପ୍ରେରିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ବୋଲି ନିଜକୁ ଭାବୁଥିଲେ ଓ ନିଜ ମାତୃଭୂମିକୁ ପବିତ୍ର ମନେ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ତାଙ୍କର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ପବିତ୍ର ଓ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ବାର୍ତ୍ତାମାନ ଈଶ୍ବରଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନ । ଈଶ୍ବର ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଦେବାକୁ ଚାହଁଛନ୍ତି ତାହା କୌଣସି ପ୍ରଫେଟ, ଦୂତ ବା ପବିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ସମାଜରେ ପ୍ରସାର କରାଇଛନ୍ତି । ଏହିପରି ବିଶ୍ୱାସରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ନିଜର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ପବିତ୍ର, ଶାଶ୍ବତ, ଚିରନ୍ତନ ଓ ଅକାବ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ ।

ଏହି ଧାରାରେ ଯୁରୋପରେ ଏକ ଭିନ୍ନ ଆଲୋଚନା ନବଜାଗରଣ ଓ ନବସଂସ୍କାର ଦେଇ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନବଜାଗରଣ ଯୁଗର ପ୍ରଭାବରୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ କ୍ଷୋଭଣ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଓ ସପ୍ତାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ନବଜାଗରଣ ଯୁଗରୁ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଏହା ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରକୃତିର ଅନେକ ଲୁକ୍କାୟିତ ରହସ୍ୟକୁ ଉନ୍ମୋଚନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲା । ବିଜ୍ଞାନର ଅନେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କେତେ କେତେ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସମାନଙ୍କୁ ଅସତ୍ୟ, ତଥ୍ୟହୀନ ଓ ଅମୂଳକ ବୋଲି ଦର୍ଶାଇଲା । ଏହାକୁ ଆଧାରକରି ଧର୍ମ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଚାର ଭିତରେ ଦୃଢ଼ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହି କାରଣରୁ ବହୁ ପ୍ରତିଭାଧର ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କୁ କାଠଗଡ଼ାରେ ଛିଡ଼ା ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଓ ଏପରିକି ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଭୋଗକରିବାକୁ ହେଲା । ବିଜ୍ଞାନ ଯେହେତୁ ଯୁଗ ଯୁଗର ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ

ମାନଙ୍କୁ ଅସତ୍ୟ, ନିରାଧାର ଓ ତଥ୍ୟରହିତ ବୋଲି ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କଲା, ଧର୍ମ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସଂଘର୍ଷ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ଆରମ୍ଭ ପର୍ବରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଏହା ବିଶେଷକରି ଯୁରୋପୀୟ ସଭ୍ୟତାରେ ହେଲା, କାରଣ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବ ଯୁରୋପରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ପୃଥିବୀ ଓ ଏହାର ଜୀବଜଗତକୁ ଈଶ୍ବର ଛ' ଦିନରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୃଥିବୀ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ବରେ ଘୂର୍ଣ୍ଣାୟମାନ ଓ ପୃଥିବୀ ସ୍ଥିର । ପୃଥିବୀ ଉପରେ ସ୍ୱର୍ଗ ରହିଛି, ଈଶ୍ବର ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ନରକର ବିଧାନ କରିଛନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାନ ଏହି ସବୁ ଭାବନା ମାନଙ୍କୁ ଅସତ୍ୟ ବୋଲି ଦର୍ଶାଇଲା । ବିଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ଦର୍ଶାଇଲା ଯେ ପୃଥିବୀ ସ୍ଥିର ନୁହେଁ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ସ୍ଥିର । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ନଭମଣ୍ଡଳ ଇତ୍ୟାଦିକୁ କେଉଁ ଈଶ୍ବର ଶୂନ୍ୟରୁ ସୃଷ୍ଟି କରିନାହାନ୍ତି । ପୃଥିବୀ କେତେ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ, ବରଂ କୋଟି କୋଟି ବର୍ଷ ହେଲା ରହିଆସିଛି । ସେହିପରି କୋଟି କୋଟି ବର୍ଷର ଜୈବିକ ବିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଜୀବଜଗତ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ଉତ୍ତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି । ଏହିପରି ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଯୁରୋପରେ ବିଜ୍ଞାନର ଯେଉଁ ବିକାଶ ପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ତାହା ଆରମ୍ଭ କାଳରେ ବହୁ ଧାର୍ମିକ ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲା । ତେବେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ, ପରୀକ୍ଷା ସାପେକ୍ଷ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ହୋଇଥିବାରୁ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଧାରାକୁ ଧର୍ମ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ବରଂ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ସକଳ ଯେ ଗୁଡିଏ କାଳ୍ପନିକ କାହାଣୀ ତାହା ହିଁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଚିନ୍ତା ରାଜ୍ୟରେ ଗୃହୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପରଠାରୁ ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ କେତେକ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଦେଶରେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ରହିଥିଲା । ରାଜା ଯେ ଈଶ୍ବରଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିଲା । ରାଜତନ୍ତ୍ରୀୟ ଧର୍ମଶାସନ ବା ଥିଓକ୍ରାସି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । କେତେକ ଦେଶରେ ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବ ଜରିଆରେ ଧର୍ମ-ସମର୍ଥିତ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ବିଲୋପ ଘଟିଲା ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା, ସମତା ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱଭାବ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଧାନ ଉପଜୀବ୍ୟ ହେଲା ।

ଗଣତନ୍ତ୍ର ଏକ ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ହେବା ପରେ ଏହା ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ତରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେଲା । ସମାନତା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ ସାମାଜିକ ଚେତନାରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ଲିଙ୍ଗଗତ ଭେଦଭାବ ସମାଜରେ ଦୃଢ଼ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ତାହା

ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାମାଜିକ ଚେତନା ଜାଗ୍ରତ ହେଲା । ଯୁରୋପରେ ଧର୍ମ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଭିତରେ ଯେପରି ସଂଘର୍ଷ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଧର୍ମ ଓ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଭିତରେ ଭୟଙ୍କର ଦୃଢ଼ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଇତିହାସର କାହାଣୀ । ଭାରତବର୍ଷରେ ସ୍ବାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ବିରୋଧୀ ଆନ୍ଦୋଳନ କେତେ ଭୟଙ୍କର ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି ତାହା ସୁବିଦିତ । ସେହିପରି କେତେକ ଦେଶରେ ଏବେ ବି ନାରୀ ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନ ଧାର୍ମିକ ରୁଦ୍ଧିବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି । ବହୁ ସମୟରେ ଧାର୍ମିକ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଜୀବନାଦର୍ଶ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ବିରୋଧ କରି ଆସିଛି । ଧାର୍ମିକ ଭାବପ୍ରବଣତା ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତନ, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗାର ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗଭୀର ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇଆସିଛି । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ଧର୍ମର ଅନେକ ଅବଦାନ ରହିଥିଲେ ବି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଧର୍ମ ଯେ ସଭ୍ୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇଛି ଏହା ହିଁ ନିଜ୍ଜଳ ବାସ୍ତବତା ।

ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ

ନୈତିକତା ଏକ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଆମ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ କେତେକ ଆଚରଣ ନୀତିସଂଗତ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ବ୍ୟବହାର ନୀତିସଂଗତ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଆଚରଣ ନୀତିସଂଗତ, ସମାଜ ଉପଯୋଗୀ ଓ ଉନ୍ନତ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ତାହା କରଣୀୟ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଯାହା ଅନୈତିକ ଓ ସୁସ୍ଥ ସାମାଜିକ ଜୀବନବୋଧର ପ୍ରତିକୂଳ ତାହା ଅସାମାଜିକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜରେ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯିବା ବେଳେ ଅନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ସାମାଜିକ କଟାକ୍ଷ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଦେଖାଯାଏ । ମଣିଷ ଯେହେତୁ ଏକ ସାମାଜିକ ପ୍ରାଣୀ ଓ ସାମାଜିକ ସଂପର୍କ ଜୀବନଧାରାର ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଙ୍ଗ, ତେଣୁ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ହିଁ ନୀତି, ନୈତିକତାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଥାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ନୀତି, ନୈତିକତା, ସାମାଜିକ ଆଦର୍ଶ ସକଳ ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ମାନବିକ ଆଚରଣ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ହିଁ ନୈତିକତାର ପ୍ରଶ୍ନ ଆସିଥାଏ । ବସ୍ତୁତଃ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ଆଚରଣ ବ୍ୟତୀତ ନୀତି, ନୈତିକତାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିନଥାଏ ।

ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ନୀତି, ନୈତିକତାକୁ ଧର୍ମ, ଈଶ୍ବର ଭାବନା ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରାଯାଉଥିଲା । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଈଶ୍ବରବାଦୀ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ସମାଜ ଉପରେ ରହିଥିଲା, ଏହା ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ସକଳ ନୀତି-ନୈତିକତା ଈଶ୍ବର-ପ୍ରେରିତ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରେ କେତେକ ନୈତିକ ଶୃଂଖଳା ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଜରିଆରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯାଇଛି ତାହା ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ ତାହା ଅନୈତିକ ବୋଲି ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ତେବେ ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ଅଗ୍ରଗତି ସହିତ ଏହି ବିଶ୍ୱାସରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ମହିଳା ମାନଙ୍କୁ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ନିମ୍ନ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି କେତେକ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବର ଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ରହିବା ଜଣାଯାଏ । ଆଧୁନିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ଓ କୌଣସି ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବକୁ ଅମାନବିକ ବୋଲି ନିଆଯାଏ ।

ସେହିପରି ଏକ ସମୟରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ନୈତିକତା ଭିତରେ ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି । ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସରୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନୈତିକ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ମିଳିଥାଏ । ଯେଉଁମାନେ ଈଶ୍ୱର-ବିଶ୍ୱାସୀ ନୁହନ୍ତି ସେମାନେ ଅନୈତିକ ବୋଲି ଧାରଣା ରହିଥିଲା । ତେବେ ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ଅଗ୍ରଗତି ସହ ଏହି ଭାବନାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା । ବାସ୍ତବ ଅନୁଭୂତିରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନୀତିମାନ ନୁହନ୍ତି କିମ୍ବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୀତିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀ ନୁହନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଜୈନଧର୍ମ ଓ ଟାଓଧର୍ମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଈଶ୍ୱର-ବିଶ୍ୱାସ ନେଇ କୌଣସି ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇନାହିଁ, ବରଂ କେତେକ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶକୁ ବହୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଛି । ନୈତିକତା ଓ ଈଶ୍ୱର ଭାବନା ଭିତରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ନେଇ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ହୋଇଥିବା ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚାରୁ ଏହା ସ୍ୱୀକୃତ ଯେ ଈଶ୍ୱର ଓ ନୈତିକତା ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଈଶ୍ୱର ଏକ ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରସଙ୍ଗ ପରନ୍ତୁ ନୈତିକତା ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ଏକ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଦିଗ । ବ୍ୟକ୍ତି ନୈତିକ ଜୀବନ ପାଇଁ ବହୁ ସ୍ତରରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇଥାଏ । କେତେକ ନୈତିକ ଆଚରଣର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ପବିତ୍ରତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ନୈତିକତା ଯେ ସ୍ୱରୂପରେ ମହନୀୟ ଏହାକୁ କେହି କେହି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଏପରି ମଧ୍ୟ କେତେକ ଭାବିଥାନ୍ତି ଯେ ନୈତିକତା ସତ୍ୟ ଜୀବନର ମାନଦଣ୍ଡ । ବସ୍ତୁତଃ ସାମାଜିକ ଶାନ୍ତି, ସଂହତି ଓ ସ୍ଥିରତା ଜନଗଣଙ୍କର ନୈତିକ ଆଚରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ମୋଟଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ନୈତିକତା ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବେ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସମାନ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ନୈତିକ ଜୀବନବୋଧର ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଦିଗ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ଭେଦଭାବ ଓ ପକ୍ଷପାତିତା ନୈତିକ ଭାବନାର ପରିପନ୍ଥା । ତେବେ ଅନେକ ସମୟରେ ସମାଜରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଭେଦଭାବ ଓ ପକ୍ଷପାତିତାର ଯେଉଁ ଚିତ୍ର ମିଳେ ତାହାକୁ ଦୂରକରିବାର ମନୋଭାବ ବହୁ ପରେ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଅତୀତରେ ମାନବ ସମାଜ ବହୁଥା ବିଭାଜିତ ହୋଇ ରହିବାର କାହାଣୀ ସୁବିଦିତ । ରଙ୍ଗଭେଦ, ଜାତିଭେଦ, ଲିଙ୍ଗଭେଦ ଇତ୍ୟାଦିର ଅନେକ ଅମାନବିକ କାହାଣୀ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଦେଖାଯାଏ । ତେବେ ଧୀରେ ଧୀରେ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତର ଉନ୍ନତ ହେବାରୁ ସକଳ ଭେଦଭାବ ଜନିତ ମାନସିକତାକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ ହେବା ଜଣାଯାଏ । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ “ମାନବିକ ଅଧିକାରର ବିଶ୍ୱ ଘୋଷଣାନାମା” ବା “ମାନବବାଦୀ ଘୋଷଣାପତ୍ର”ରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇଛି ଯେ ସବୁ

ମଣିଷ ମୁକ୍ତ ଓ ସମାନ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି । ମଣିଷମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯାହା ବି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥାଉନା କାହିଁକି ସମସ୍ତେ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ପାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ସ୍ୱାଧୀନ ଓ ନିରାପଦ ଭାବେ ବଞ୍ଚିବା ଓ ମାନବିକ ଅଧିକାର ଉପଭୋଗ କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରାକୃତିକ ଅଧିକାର । ଏହା ହିଁ ନୈତିକତାର ମୌଳିକ ଭିତ୍ତି ।

ନୈତିକତା ସହ ନାଗରିକ ଶୃଙ୍ଖଳାବୋଧର ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବା ମନେହୁଏ । ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ନାଗରିକ ସଚେତନତା ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ଯେତେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ ସେଠାରେ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ସେତେ ଉନ୍ନତ ହେବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ଅପରପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଚିନ୍ତା, ନିଷ୍ଠୁରତା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଭେଦଭାବର ବାତାବରଣ ବ୍ୟାପକ ଥିବା ଦେଖାଯାଏ ସେହି ସମାଜରେ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ଯେ ନିମ୍ନ ସ୍ତରର ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ଅପମିଶ୍ରଣ, ଭେଜାଲ ଔଷଧ, ପ୍ରଶାସନିକ ଦୁର୍ନୀତି, ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନତା, କର୍ମ ସଂସ୍ଥାନ ପାଇଁ ଭୟଙ୍କର ପ୍ରତିଯୋଗିତା, ଆଞ୍ଚଳିକ ବିଦ୍ୱେଷ ଇତ୍ୟାଦି ଏକ କ୍ଷୟଶୀଳ ସମାଜର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ସମାଜ ଯେତେ ଅଧିକ କ୍ଷୟଶୀଳ ହୁଏ ସମାଜରେ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅବକ୍ଷୟ ଘଟେ । ବୃହତ୍ତର ସାମାଜିକ ପରିବେଶରେ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅବକ୍ଷୟର ପରିଣାମରୁ ସମାଜରେ ଅନୈତିକତାର ପ୍ରସାର ଘଟିଥାଏ । ଆହୁରି ବିତନ୍ତନାର ବିଷୟ ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ ଔପଚାରିକତା ଓ ମୌଳିକବାଦୀ ମାନସିକତା ଅନୈତିକତାର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ ।

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର କେତେକ ମାନବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ନୈତିକତା ଓ ମାନବିକତାର ପରିସରକୁ ସମଗ୍ର ମାନବ ସମାଜ ପ୍ରତି ପ୍ରସାର କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ସତ୍ୟତା ଧ୍ୱଂସକାରୀ ଆଣବିକ ଅସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରୁଛନ୍ତି, ରାସାୟନିକ ଅସ୍ତ୍ରର ଉଦ୍‌ଭାବନ ପାଇଁ ଗବେଷଣାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେଉଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରକୃତିର ସୀମିତ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ବଳକୁ ମାନବ ସମାଜର ଅହିତ ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଯେ ଅନୈତିକ ଓ ଅମାନବିକ ଏହି ଭାବନା ସେମାନେ ପ୍ରସାର କରୁଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ମାନବିକତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅପରାଧ ବା “କ୍ରାଇମ ଏଗ୍‌ଗେଣ୍ଟ ହ୍ୟୁମାନିଟି” ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ତରର ଅପରାଧ ବା ଅନୈତିକତା ଅପେକ୍ଷା ଏହି ଅପରାଧ ଯେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟାନକ ଏହି ଭାବଧାରା ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ବିକାଶ ପାଇବା ଦେଖାଯାଏ । ବିଶେଷକରି ଦୁଇ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ, ନାଜିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଜିଉମାନଙ୍କର ଗଣହତ୍ୟା, ଜାପାନର ଦୁଇଟି ସହର ଉପରେ ଆଣବିକ

ବିଷ୍ଠାରଣ, ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଆଣବିକ ଅସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ କରିବାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା, ସରକାରୀ ସମର୍ଥନରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଗଣହତ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ “ମାନବିକତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ହିଂସା” ବୋଲି ବିଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଏହି ସ୍ଥିତିକୁ ପରିହାର କରି ସମଗ୍ର ମଣିଷ ସମାଜରେ ଶାନ୍ତି, ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତବ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରସାର କରିବାକୁ ମାନବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ, ଉଦାରବାଦୀ ଚିନ୍ତନାୟକ ଓ ମାନବହିତୈଷୀ ହେତୁବାଦୀ ମାନେ ପ୍ରୟାସ କରୁଛନ୍ତି । ମଣିଷ ସମାଜରେ ବହୁ ବିବିଧତା ରହିବା ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ଓ ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟ । ତେବେ ଧର୍ମ, ରାଷ୍ଟ୍ରାୟତା, ଆଞ୍ଚଳିକତା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଯେକୌଣସି କାରଣକୁ ଆଧାରକରି ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ଭେଦଭାବ ଓ ତିକ୍ତତାର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଅନୈତିକ, ଅହେତୁକ ଓ ଅମାନବିକ । ବସ୍ତୁତଃ ନୈତିକତାର ପରିସରକୁ ସମଗ୍ର ମଣିଷ ସମାଜ ପ୍ରତି ପ୍ରସାରିତ କରିବାର ମନୋଭାବ ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣର ପରିଚୟ ଦେଇଥାଏ ।

ଏହା ଅନୁଭୂତିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସାମାଜିକ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁଠି ଉତ୍କଟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, କ୍ଷୁଧା, ଅଜ୍ଞତା, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଶୋଷଣର ପରିବେଶ ଥାଏ ବା ଏ ସବୁରେ ଯେଉଁମାନେ ଉପାଡ଼ିତ ସେମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଉଚ୍ଚ ନୈତିକ ଆଚରଣ ଆଶା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏହିସବୁ ପରିସ୍ଥିତିର ସାମ୍ନା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଜୀବନଧାରାରେ ସମାଜ ପ୍ରତି ନକାରାତ୍ମକ ଆବେଗ ରହିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏକ ଚାରାରୁ ବୃକ୍ଷର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଯେପରି ଉପଯୋଗୀ ମୃତ୍ତିକା, ସାର, ଜଳ ଓ ଆଲୋକ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ, ସେହିପରି ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ, ମାନବିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ଶୈକ୍ଷିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ପରିବେଶ ଜନଗଣଙ୍କର ନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଅତୀତର ସମାଜରେ ଯେତେ ଯେତେ ଅନ୍ୟାୟ, ଭେଦଭାବ, ଅମାନବିକ ହିଂସା ଇତ୍ୟାଦି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତାହାକୁ ଅତୀତର କାହାଣୀ ଭାବେ ନେଇ ଆଜିର ନୂତନ ପରିବେଶରେ ମାନବବାଦୀ ଚେତନାକୁ ସାର୍ବଜନୀନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇପାରେ । ଅତୀତରେ ମଣିଷ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିସରରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଥିବା ବେଳେ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତର ଯାହା ଥିଲା ଆଜିର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ତାର ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତର ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ ହୋଇଥିବା ମନେହୁଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ପୂର୍ବେ ଏକ ସୀମିତ ପରିସରରେ ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା, ସାଂପ୍ରତିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏହା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ପ୍ରତି ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ସୁତରାଂ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ

କେତେକ ମାନବବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ସାର୍ବଜନୀନ କରିବାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଅନେକ ଦିଗନ୍ତ ଏହି ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ଆଶାତୀତ ଭାବେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଛି ଓ ତା ସହିତ ବହୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ମାନବ ସମୁଦାୟର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ପୃଥିବୀରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏପରି ଏକ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶରେ କେତେକ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରସାର କରାଯାଇ ପାରିଲେ ମାନବ ସମାଜର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ବିଶ୍ୱ ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ସୁଖମୟ ଓ ପ୍ରୀତିମୟ କରିପାରିବ ।

ନୈତିକତା : କିଛି ଅନୁଚିନ୍ତା

ଏହା ଅବିବାଦୀୟ ସତ୍ୟ ଯେ କେତେ ଉତ୍ଥାନ, ପତନ, ନାନା ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଓ ସଂକଟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି । ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ପଟ୍ଟାଭିରେ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷର ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ ଓ ଉଦ୍ୟମ ରହିଛି । ଆଦିମ ଯୁଗଠାରୁ ଆଜିର ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ସମୁଦାୟ ନାନା ପ୍ରକାର ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତ ଆହ୍ୱାନ ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଭିତରେ ମଣିଷ ନିଜର ସ୍ଥିତିକୁ ଉନ୍ନତ ଓ ସୁନ୍ଦର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛି । କୌଣସି ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ମଣିଷ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଓ ବୋଧଶକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ କରିଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇଛି, ପ୍ରକୃତିର ବହୁ ରହସ୍ୟ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇପାରିଛି ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ବିଭିନ୍ନ ଆଦର୍ଶମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏହା ସହ କେତେ କେତେ ନୀତିବୋଧ, ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ମାନବିକ ଆଦର୍ଶମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୋଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାର ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର କେତେ କେତେ ବିଚାର ଓ ଚିନ୍ତନର ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ।

ଉତ୍ତମ ଜୀବନ ଓ ଉତ୍ତମ ସମାଜ ବିଷୟରେ ବହୁ ଦାର୍ଶନିକ ଗଭୀର ଭାବେ ଚିନ୍ତା କରିଛନ୍ତି । ଆମ ଜୀବନ କିପରି ଅଧିକ ସୁଖପ୍ରଦ ହୋଇପାରିବ, ପାରିବାରିକ ପରିସରରେ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ଚିଷ୍ଟି ରହିବ ତଥା ସମାଜ କିପରି ଅଧିକ ଶୃଙ୍ଖଳିତ, ଭେଦଭାବରହିତ ଓ ସମତାଯୁକ୍ତ ହେବ ଏ ବିଷୟରେ ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ମାନବବାଦୀମାନେ କେତେ କେତେ ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଜ୍ଞାନ ଓ ସମ୍ବେଦନକୁ ଜୀବନ ପ୍ରବାହର ଦୁଇଟି ମୁଖ୍ୟ ଆୟୁଧ ଭାବରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ନେଇଥାନ୍ତି । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଜଣେ ପ୍ରବୀଣ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ମତରେ "A good life is one that is inspired by love and guided by knowledge". ଏହା ସ୍ୱୀକୃତ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବରେ ଦୁଇଟି ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି । ତାହା ହେଲା ପ୍ରକୃତି ଓ ବୁଦ୍ଧି । ମଣିଷ ଭିତରେ କେତେକ ପ୍ରକୃତି ସହଜାତ । ମଣିଷର ପ୍ରକୃତି, ଆବେଗ ଓ ଅନୁଭବ

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ । ତେବେ ଆମର ଆବଶ୍ୟକ ସାମାଜିକ, ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରେ କିମ୍ବା ସ୍ଥୂଳ ବିଶେଷରେ କେତେକ ଆବେଗ ଅସାମାଜିକ, ଅସଂସ୍କୃତ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଭୋକ, ନିଦ୍ରା, ଭୟ, ଯୌନକାମନା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ସହଜାତ ପ୍ରବୃତ୍ତି । ତେବେ ଏହାକୁ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବାକୁ ସମାଜ କେତେ କେତେ ବିଧି, ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ନୈତିକ ଆଚାର ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଅନସ୍ବାକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ମଣିଷ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ସ୍ଥିରତା ଓ ନିରାପତ୍ତା ଚାହେଁ । କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଇଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ଦୁଃଖ, ଅଶାନ୍ତି, ଅସ୍ଥିରତା ବା ବିପଦ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଆମେ ଆମ ପାରିବାରିକ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ସୁଖ, ଶାନ୍ତିରେ ଜୀବନଧାରଣ କରିବାକୁ ଆଶାକରେ । ଏହାଛଡ଼ା ଆମର ବୃହତ୍ତର ସାମାଜିକ ପରିବେଶରେ ଶାନ୍ତି, ସ୍ଥିରତା ଓ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶ ରହୁ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଆଶାକରିବା ଏକ ମାନବିକ ଅଭୀପ୍ସା । ବସ୍ତୁତଃ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ ଆମ ଜୀବନର ମୌଳିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ପାଇଁ କେତେ କେତେ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଦର୍ଶ, ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସାମାଜିକ କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସକଳ ନୀତି, ନୈତିକତା ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ମୌଳିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେଉଛି ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ସମ୍ଭବ କରାଇବା । ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବେଶରେ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରେ । ତାର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ, ସାମାଜିକ ପରିବେଶ, ଶିକ୍ଷା, ସାଂସ୍କୃତିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଓ କେତେକ ବାହ୍ୟ ସ୍ଥିତି ତାର ଜୀବନବୋଧକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ସ୍ଥୂଳ ବିଶେଷରେ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ଜୀବନବୋଧରେ ସମସ୍ୟା, ଦୃଢ଼ ଓ ଏପରିକି ଚିକ୍ତତା ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ହୁଏତ କିଛିଟା ସ୍ବାଭାବିକ, କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଇଚ୍ଛା, ଆବେଗ, ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ପରିସ୍ଥିତି କିଛିଟା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର । ତେବେ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି, ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଷ୍ଠୀ, ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୋଷ୍ଠୀ, ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ଭିତରେ ନାନା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ କିଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ ବା ଦୃଢ଼ ରହିପାରେ ବା ପ୍ରକାଶ ପାଇପାରେ । ବସ୍ତୁତଃ ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତେ ଅଧିକ ସଂହତି, ସମନ୍ବୟ ଓ ସ୍ଥିରତା ରହେ ଜୀବନ ସେତେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ରହେ । ସଂହତି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଯଦି ଅଧିକ ଦୃଢ଼ ଓ ବିରୋଧାତ୍ମକ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ଜୀବନ ସେତିକି ସମସ୍ୟା ବହୁଳ ହୁଏ ଓ ଶାନ୍ତି ତଥା ସ୍ଥିରତା ବ୍ୟାହତ ହୋଇଥାଏ । ସୁତରାଂ ଆମର ସକଳ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଅଧିକ ସଂହତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ମାନବିକ କରିବା ନୈତିକ ଜୀବନବୋଧର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ।

ସେହିପରି ବ୍ୟକ୍ତି ଚେତନାକୁ କେତେ ଅଧିକ ମାନବିକ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ କରିହେବ ତାହା ହିଁ ନୈତିକତାର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଦିଗନ୍ତ । ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରର ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ସାମାଜିକ କରିବା ପାଇଁ କେତେ କେତେ ଆଦର୍ଶମାନ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଉଦ୍ଭବ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ସାମାଜିକ ପରିସ୍ଥିତି ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିବା ଦୃଢ଼କୁ ଦୂର କରିବା ଓ ଏକ ଉତ୍ତମ ପରିବେଶ ବିକଶିତ କରିବା ନୈତିକ ଆଦର୍ଶର ମୂଳ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ମନେହୁଏ । ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ନାନା ସମସ୍ୟା, ଦୃଢ଼, ବିରୋଧାଭାସ ରହିବା ସାଧାରଣ ଘଟଣା । ତେବେ ସମାଜ ଯେ ସବୁ ଦିନ ପାଇଁ ସମସ୍ୟାରହିତ ବା ଦୃଢ଼ହୀନ ହୋଇଯିବ ଏହା ଆଶା କରାଯାଇନପାରେ । ସୁତରାଂ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ଓ ନୂଆ ନୂଆ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ରହିବା ବା ସୃଷ୍ଟି ହେବା ଏକ ସାଧାରଣ ଅନୁଭବ । ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯେହେତୁ ଏକ ଅବଶ୍ୟକତା ଧାରା ଓ କୌଣସି ସମାଜ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ସ୍ଥିର ବା ସ୍ଥିତିଶୀଳ ରହିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ତେଣୁ ନୂଆ ନୂଆ ପରିସ୍ଥିତିରେ ନୂଆ ନୂଆ ସମସ୍ୟାମାନ ଦେଖାଦେବା ସାଧାରଣ ଘଟଣା । ଏହି କାରଣ ଯୋଗୁଁ ସମାଜରେ ନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିବା ମଧ୍ୟ ଏକ ସ୍ବାଭାବିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ନୂଆ ନୂଆ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ୟା, ଦୃଢ଼ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ତାହାକୁ କେତେ ବିଚାରଶୀଳ ଓ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସମାଧାନ କରାଯାଇ ପାରିବ ତାହା ନୈତିକ ଆଦର୍ଶର ପରିସରକୁ ଆସିଥାଏ ।

ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟଚୟ ଓ ମାନବବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ମାନଙ୍କର ବିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ତେବେ ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ କେତେକ ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶ ସାଂସ୍କୃତିକ-ବିଶେଷତା ବହନ କରେ । ବିଭିନ୍ନ ଜନଗୋଷ୍ଠୀରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷାଚାର, ସୌଜନ୍ୟତାକୁ ଆଧାର କରି ଭିନ୍ନତା ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ବ୍ୟାପାର । ତେବେ ସାଂସ୍କୃତିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ କିଛି ଭିନ୍ନତା ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ନୈତିକତା ଓ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଅନେକାଂଶରେ ସମାନ ବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ସୁଖ, ଶାନ୍ତିର ପରିବେଶ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଓ ଆମର ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ସହୃଦୟତାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସହ ଏକ ସଂହିତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବାତାବରଣ ଆଣିବା ନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ସକଳର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ସମାଜରେ ଯେତେ ଅସଂଗତି ଓ ଦୃଢ଼ ରହିଛି ତାକୁ ଯେତେ ଦୂର ସମ୍ଭବ କମାଇବା ବା ସେସବୁର ନ୍ୟାୟସଂଗତ ସମାଧାନ ବାହାର କରିବା ନୈତିକ ବିଚାରବୋଧର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଦାର୍ଶନିକମାନେ ନୈତିକତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ ଦେଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ନୈତିକତା ବିଷୟରେ କେତେ କେତେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଚର୍ଚ୍ଚା ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ କରାଯାଇଛି । ନୀତି-ଅନୀତି, ଭଲ-ମନ୍ଦ, ଶ୍ରେୟ-ଅଶ୍ରେୟ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସ୍ତରରେ ବିଭିନ୍ନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଦର୍ଶନରେ ରହିଛି । କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଉତ୍ତମ କୁହାଯିବ ଓ ଏହାର ମାନଦଣ୍ଡ କିପରି ନିରୂପିତ ହେବ ଏହାକୁ ଦର୍ଶନ ସ୍ତରରେ ଗମ୍ଭୀର ଆଲୋଚନା କରାଯାଏ । ତେବେ ସକଳ ନୀତି, ନୈତିକତା ଆମ ବ୍ୟାବହାରିକ ଜୀବନର ବିଷୟବସ୍ତୁ । ମାନବିକ କାର୍ଯ୍ୟ, ବ୍ୟବହାର ଓ ଆଚରଣ ସହ ଏହା ଓତପ୍ରୋତ ଭାବେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଭଲ, ଉତ୍ତମ ଓ ସମାଜ ଉପଯୋଗୀ ବା ଏହାର ବିପରୀତ ତାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ନୈତିକ ଆଲୋଚନା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆସିଥାଏ । ଯେହେତୁ ନୈତିକ ବିଚାର, ମୂଲ୍ୟାୟନ ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ କରାଯାଏ, ନୈତିକ ବିଚାରମାନ ଆମର ଜୀବନ ଓ ଆଚରଣ ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଆମର ଆଚରଣମାନକୁ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ବୋଲି କୌଣସି ମାନଦଣ୍ଡ ଆଧାରରେ ସ୍ଥିର କରାଯାଏ । ଜଣେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ତାର ଶିକ୍ଷା, ବିଚାରବୋଧ, ପାରିବାରିକ ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସାମାଜିକ ଶିଷ୍ଟାଚାର ଓ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶମାନ ଶିକ୍ଷା କରିଥାଏ । ତେବେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଯୁକ୍ତିଶୀଳ ଅନୁଶୀଳନ ଆଧାରରେ ନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରିଥାନ୍ତି । ଆମର ବ୍ୟାବହାରିକ ଜୀବନ, ବିଚାରବୋଧ ଓ ଶୈକ୍ଷିକ ଶୃଂଖଳା ଆଧାରରେ ଆମର ନୈତିକ ଭାବନା ମାନ ରୂପରେଖ ନେଇଥାଏ । ସମାଜର ପ୍ରଚଳିତ ବିଚାର, ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ଜୀବନବୋଧ ଉପରେ ଗଭୀର ଅନୁଶୀଳନ କରି ନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଆଲୋଚିତ ହୁଏ । ଉତ୍ତମ ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ହେବା ଓ ଉତ୍ତମ ଜୀବନ ଉପରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବକ୍ତବ୍ୟ ରଖିବା ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ କାର୍ଯ୍ୟ । ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱ ଆମ ଆଚରଣରେ ହିଁ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଅନୁଭବ

“ସଂସାରରେ ଅନେକ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ରହିଛି । ସଂସାରରେ ଜୀବନ ଧାରଣ କରିବାକୁ ହେଲେ ଏହି ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଭିତରେ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ । ମଣିଷ ଚାହିଁବା ପରି ସମାଜ ରାତାରାତି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଯିବ ନାହିଁ” ଏହି ଅନୁଭବ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଉପଲବ୍ଧି । କେତେକ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଓ ପ୍ରାଜ୍ଞ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ବିଚାରବୋଧରେ ଏହି ଭାବନାର ପ୍ରତିଫଳନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହି ଭାବଧାରା ବିଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଚିନ୍ତା ଭିତରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ସଂସାରରେ ଯେ ବହୁ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ରହିଛି ଏହି ଅନୁଭବ ପ୍ରାୟ ଏକ ସାଧାରଣ ଘଟଣା । ଲୋଭ, ମିଥ୍ୟା, ଶଠତା, ନାନା ପାଶବିକତା ଆମ ଚାରିପାଖର ସମାଜରେ ସବୁ ସମୟରେ ଘଟିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି ଶୋଷଣ, ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ସବଳର ଅତ୍ୟାଚାର, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅନାଦି ସମାଜରେ ରହି ଆସିଛି । ସତ୍ୟତା ଯେତେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସମାଜରୁ ଏହି ଅମାନବିକତାର ବିଲୁପ୍ତ ହେଉ ନାହିଁ । ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ସାହିତ୍ୟ ଓ କେତେକ କଳାତ୍ମକ ସୃଜନଶୀଳତା ଭିତରେ ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ସୁନ୍ଦର ଓ ମହତ୍ତ୍ୱ ଭାବନାର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ଅନୁଭୂତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତରେ ସଫଳ ଭାବେ ଜୀବନବୋଧରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ ।

ମଣିଷ ପାଖରେ ଚିନ୍ତା, ଚେତନାର ବିକାଶ ପରଠାରୁ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ମାନବିକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଓ ସକଳ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ଏକ ସୁନ୍ଦର ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା ନେଇ ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାରେ କିଛି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଲୋକ ସାଧୁତା, ସତ୍ୟନିଷ୍ଠତା ଓ ଉତ୍ତମ ଜୀବନ ବିଷୟରେ କିଛି ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ନିଜ ଚାରିପାଖର ସମାଜରେ ସୁଧାର ଓ ସଂସ୍କାର ଆଣିବାକୁ ସେମାନେ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମହତ୍ତ୍ୱ ଭାବନା ଓ ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତାର ପ୍ରସାର ପାଇଁ କେତେ ଅତୀତରୁ ପ୍ରୟାସ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଏ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହା ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବେ ସମାଜରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର କେତେ ବିକାଶ ହେଲାଣି, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ରାଜନୈତିକ ସ୍ଥିତିରେ

କେତେ କେତେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମାନ ଆସିଲାଣି, କିନ୍ତୁ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର ଆଦର୍ଶମାନ ମାନବିକ ସଂପର୍କକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିପାରି ନାହିଁ । ଏହା ହିଁ ସଂସାରର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ।

ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାର ମହତାକାଂକ୍ଷୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମାନବବାଦ ଓ ଉଦାର ନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର କେତେ କେତେ ଆଦର୍ଶମାନ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନ ଓ ଭେଦଭାବରହିତ ସମାଜ ପାଇଁ ସେମାନେ କେତେ ଆନ୍ତରିକତା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଆସିଛନ୍ତି । ସକ୍ରେଟିସ୍ଙ୍କଠାରୁ ସାର୍ତ୍ତକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଯିଶୁଙ୍କ ଠାରୁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ବୁଦ୍ଧଙ୍କଠାରୁ ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେ କେତେ ମହତ୍ତ୍ବାକାଂକ୍ଷୀ ମାନବବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରୀତିଭରା ଆଦର୍ଶ ସମାଜର ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ସଭ୍ୟ ଆଚରଣ ଓ ମାନବିକ ମହତ୍ତ୍ବର ବାଣୀ ସେମାନେ ପ୍ରସାର କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବିତମ୍ବନାର ବିଷୟ ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, କରୁଣା, ଅହିଂସାକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତ କରିଥିବା ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସମାଜ ହତ୍ୟା କରିଛି । ସକ୍ରେଟିସ୍ଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯାଇଛି, ଯିଶୁଙ୍କୁ ଅମାନୁଷିକ ଭାବେ କୁଶବିଦ୍ଧ କରି ହତ୍ୟା କରାଯାଇଛି ଓ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ବକ୍ଷକୁ ମଣିଷର ହାତ ଗୁଲିମାରିଛି । ମାନବଦରଦୀ, ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଓ କେତେ କେତେ ଉଦାର-ହୃଦୟର ମଣିଷ ସାମାଜିକ ଉଗ୍ରବାଦର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି । ଜାତି, ଜାତୀୟତା, ଧାର୍ମିକ ଆବେଗ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଉଗ୍ର କରିରଖୁଛି । ମୌଳବାଦୀ ମାନସିକତା ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଏବେ ବି ଆମ ସଂସାରରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଆସିଛି । ଆହୁରି ପରିତାପର ବିଷୟ ଯେଉଁମାନେ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ସଂସ୍କୃତିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ସେହିମାନେ ହିଁ କ୍ଷମତାଧର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମଣିଷ ସମାଜକୁ ଭାଗ ଭାଗ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଧର୍ମାନ୍ଧ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଓ ବିଭେଦକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କ୍ଷମତାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚି ପାରୁଛନ୍ତି । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମନା, ସ୍ୱାର୍ଥାନ୍ୱେଷୀ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କ୍ଷମତାର ଶୀର୍ଷରେ ରହିବା ହେଉଛି ସଂସାରର ବିତମ୍ବନା ଓ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ।

ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରକୃତି ସଂପର୍କରେ ଜ୍ଞାନ ପୂର୍ବରୁ ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ଲୋକମାନେ ପାରଲୌକିକ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଗଭୀର ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରୁଥିଲେ । ନାନା ରୋଗ, ମହାମାରୀ, ଯୁଦ୍ଧ, ନାନା ବିଭୀଷିକା, ସାମନ୍ତବାଦୀ ଶୋଷଣ ଯୋଗୁ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ବହୁ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିଲା । ସକଳ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଓ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଦିଅଁ ଦେବତାର ଉପାସନା ସେ ଯୁଗର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ବହୁ ଦେବବାଦର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା, ସେଠାରେ ଲୋକମାନେ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୂଜା-ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ ।

ଯେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିଲା, ସେଠାରେ ଲୋକମାନେ ଯେକୌଣସି ବିପର୍ଯ୍ୟୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଇଶ୍ୱରଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେଉଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟନା, ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ମହାମାରୀ ମାନଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାନ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ସେସବୁର କାରଣ ବାହାର କଲା । ବହୁ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ଘଟନରୁ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବାକୁ ବିଜ୍ଞାନ କେତେ କେତେ ପଦ୍ଧତି ବାହାର କଲା । ଦୁର୍ଘଟନ ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ପାଇଁ କଳ୍ପିତ ଦିଅଁ ଦେବତାର ଉପାସନା କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ମାନବିକ ପ୍ରୟାସ, ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ, ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ଯୋଜନା ମାନ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେଲା । ତଥାପି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜ ମାନଙ୍କରେ ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ, କେତେ କେତେ ଧାର୍ମିକ ଉପାସନା, ଧର୍ମ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଚିକ୍ତତା ଓ ଚମତ୍କାରିତାର ଭାବନା ଏବେ ବି ସାମାଜିକ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଭିତରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ରହିଛି । ବହୁ କୁସଂସ୍କାର, ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବକୁ ପରଂପରା ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଐତିହ୍ୟର ଚିତ୍ର ଓ ମୂଲ୍ୟ ଦିଆଯାଉଛି । ଏପରିକି ଏସବୁକୁ ଗଣମାଧ୍ୟମରେ କ୍ରମାଗତ ପ୍ରସାର କରାଯାଉଛି । ଧର୍ମ ନୀତିନିଷ୍ଠ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ କୁସଂସ୍କାରଗତ ବିଷୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରସାର କରିବା ନେଇ ଆବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରୁଛି । ମୁଷ୍ଟିମେୟ ବିଜ୍ଞାନ-ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଲୋକମାନଙ୍କର ଭାବନା ବିସ୍ତାର ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଅହେତୁକ ମନୋଭାବର ପ୍ରସାର ହେବା ଆମ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ କରେ ।

ସମାଜରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିବା ସମୟରେ ମଣିଷ ସହିତ ଇଶ୍ୱରଙ୍କ ସଂପର୍କ ନେଇ କେତେ କେତେ ଛବିଳ କଳ୍ପନାର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ୱର୍ଗ, ନରକ, ଆତ୍ମା, ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱ, ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ମଣିଷକୁ ଯେ ଇଶ୍ୱର ତାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ଏହା ହିଁ ଅଧିକାଂଶ ଧର୍ମର ପ୍ରତିପାଦିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ତେବେ ବିତନ୍ତ୍ରନାର ବିଷୟ ଧର୍ମର ଏତେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ଥିଲା ବେଳେ ସବୁ ମଣିଷ ଯେ ସମାନ ବା ସବୁ ଲୋକମାନେ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସହ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏହା ଚିନ୍ତା ସ୍ତରକୁ ଆସିନଥିଲା । ମଣିଷ ସହିତ ମଣିଷର ସଂପର୍କ ନେଇ ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ଚିନ୍ତା କେବେ ବି ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇନଥିଲା । ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, ଜାତିଆଣ ମାନସିକତା ଓ ଏପରିକି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଥିଲା ନିଜ୍ଜଳ ବାସ୍ତବତା । ଏପରିକି ସ୍ୱାଧୀନତାର ଦୀର୍ଘ

ସାତ ଦଶନ୍ଧି ପରେ ଏସବୁ ଭେଦଭାବ ଆମ ସମାଜରୁ ଦୂର ନହେବା ବଡ଼ ବିତମ୍ବନା । ଧର୍ମ, ସାମନ୍ତବାଦ ଓ ପୁଂଜିବାଦ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବକୁ ସମାଜରେ ଦୃଢ଼ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇ ଆସିଛି । ହେତୁବାଦ, ମାନବବାଦ, ସାମାଜିକ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସମାଜବାଦ ଏକ ସମତା ଭିତ୍ତିକ ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଜର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ଏହାର ପ୍ରସାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହାର ବିପରୀତ ଭାବନା ସକଳର ପ୍ରସାର ହେବା ସାମାଜିକ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଚିତ୍ର ବହନ କରେ ।

ଆଜିର ଏକ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତିଗତ ବହୁ ଉତ୍କର୍ଷ ମଣିଷ ହାସଲ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି । ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଆମର ଭୌତିକ ଜୀବନଧାରାକୁ ନାନା ଭାବରେ ଉନ୍ନତ କରିବାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଛି । ବାହ୍ୟ ସ୍ତରରେ ବହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଚିତ୍ର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ମନେ ହେଉଛି । ମୋବାଇଲ୍ ଫୋନ୍, ଇଣ୍ଟରନେଟ୍, ସଂଚାର ଓ ଗମନାଗମନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବହୁଳ ବିନିଯୋଗ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛି । ହେଲେ ଆମର ମାନସିକତା ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ତରରେ ରହିବା ବଡ଼ ବିତମ୍ବନା । ବିଜ୍ଞାନର ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଉପକରଣ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଅଥଚ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବଠାରୁ ଦୂରେଇ ଯିବା, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଆଦର୍ଶ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଅଥଚ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ନରଖିବା, ମାନବିକ ଅଧିକାରକୁ ଜାତୀୟ ସ୍ୱାକୃତି ଦେବା ଅଥଚ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜାତିଆଣ ମାନସିକତା ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେବା ଆମ ଅପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ସମାଜର ସଚେତନ ବର୍ଗ ପାଇଁ ଏହି ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଯେ ବେଦନା ଦାୟକ ଏହା ମନେହୁଏ ।

ନୈତିକତା ଓ ଇଶ୍ଵର

ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ସାମାଜିକ ପ୍ରାଣୀ । ସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତିର ସହଜାତ । ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ଆଧାର ହେଉଛି ସମାଜ । ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ସମାଜର ଅସ୍ତିତ୍ଵ ହିଁ ନାହିଁ । ତେବେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ନିର୍ଭରଶୀଳତାରୁ ହିଁ ସମାଜର ପରିକଳ୍ପନା । ସମୟର ଆବର୍ତ୍ତନ ସହ ସମାଜ ବିସ୍ତାରିତ ହେବା ଓ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ରୂପ ନେବା ଏକ ଐତିହାସିକ ବାସ୍ତବତା । ତେବେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ନାନା ଭାବରେ ଅନ୍ୟ ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହୁଏ । ପାରସ୍ପରିକତା ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ହିଁ ନୀତି, ନୈତିକତାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଥାଏ । ଜଣେ ଏକକ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ନୈତିକତାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିନଥାଏ । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟବହାର ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଅନୈତିକ ତାହା ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଚରଣକୁ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେକ ମାନଦଣ୍ଡକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ମାନବିକ ଅନୁଭବ ଓ ଉନ୍ନତ ଜୀବନ ନେଇ ବୈଚାରିକ ବିଶ୍ଳେଷଣରୁ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶମାନ ସମାଜରେ ଉଦ୍ଭବ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଯାହା ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ସୁଖପ୍ରଦ ଓ ଉନ୍ନତ କରିବା ସହ ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀରେ ଶାନ୍ତି, ସ୍ଥିରତା ପାଇଁ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଥାଏ ତାହାକୁ ନୈତିକତାର ରୂପ ଦିଆଯାଏ । ପରନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଆଚରଣ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ କଲୁଷିତ କରିବା ସହ ସାମାଜିକ ଶାନ୍ତି, ସ୍ଥିରତାକୁ ବ୍ୟାହତ କରେ ତାହାକୁ ସାଧାରଣତଃ ଅନୈତିକ କୁହାଯାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ନୈତିକତା ଏକ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ ତାହା ହିଁ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟାୟନର ବିଷୟ ହୋଇଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଚରଣକୁ ଭଲ କିମ୍ବା ମନ୍ଦ, ନୈତିକ ବା ଅନୈତିକ, ସମାଜ ପାଇଁ ଦରକାରୀ ବା ଅଦରକାରୀ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଏ ।

ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ସମାଜରେ ଦୃଢ଼ ଥିଲା ଯେ ନୈତିକ ଆଚରଣର ଆଧାର ହେଉଛି ଈଶ୍ଵର । ସାଧାରଣ ଅବବୋଧରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ଯେଉଁମାନେ ଈଶ୍ଵର-ବିଶ୍ୱାସୀ ସେମାନେ ନୀତିମାନ ପରନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଈଶ୍ଵର ବିଶ୍ୱାସୀ ନୁହନ୍ତି ସେମାନେ ଅନୈତିକ । ପୁନଶ୍ଚ ଏପରି ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ଉପରେ ଆତ୍ମା ସ୍ଥାପନରୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ମିଳିଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ନୈତିକ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ

ଭାବରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ତେବେ ନୈତିକତା ଓ ଈଶ୍ବର ଭାବନାର ସଂପର୍କ ନେଇ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଦାର୍ଶନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ଏହା ଏକ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଯେ ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତା ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ଭାବନା ଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ତର୍କସଂଗତ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ହୁଏତ ସ୍ଥୂଳବିଶେଷରେ କେବଳ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ ସଂପର୍କ ରହିଛି । ଜଣେ ଗଭୀର ଈଶ୍ବରବିଶ୍ବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଈଶ୍ବରବିଶ୍ବାସୀ ହେବା ଓ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ସମାନ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତା ସମାର୍ଥବୋଧକ । ସେପରି ସ୍ଥଳେ ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତା ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇଥାଏ । କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ତ୍ତ ବା କଳମତି କଳମ କହିବା ଯେପରି କୌଣସି ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତି କରେ ନାହିଁ ସେହିପରି ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତା ସମାନ କହିବା କିଛି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ରଖେ ନାହିଁ । ତେବେ ସାଧାରଣ ପରିଭାଷାରେ ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତା ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ଭାବନା । ଈଶ୍ବର ଏକ ବିଶ୍ବାସର ପ୍ରଶ୍ନ ଅଥଚ ନୈତିକତା ମାନବିକ ଆଚରଣ ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ଏହା ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନୀତିମାନ ହୁଅନ୍ତି । ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୀତିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ବରବିଶ୍ବାସୀ ନୁହନ୍ତି । ଏପରିକି ବୌଦ୍ଧମାନେ ଓ ଜୈନମାନେ କୌଣସି ଈଶ୍ବର ଭାବନା ପୋଷଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନୈତିକ କୁହାଯିବ କି ? ବରଂ ସେମାନଙ୍କର ଆଚାର ସଂହିତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯିବା ଦେଖାଯାଏ । ମାନବସତ୍ୟତାକୁ ବହୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ଦେଇଥିବା କେତେକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଅନେକ ଚିନ୍ତାଶାଳୀ ଦାର୍ଶନିକ କୌଣସି ଈଶ୍ବର ଭାବନା ପୋଷଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବରଂ ସେମାନେ ମାନବିକ ଉତ୍କର୍ଷ ନେଇ ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି ଅନେକ ମୁକ୍ତିଚିନ୍ତକ, ହେତୁବାଦୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଓ ପ୍ରଜ୍ଞାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ମହତ୍ ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ବିଶ୍ବାସରେ ଈଶ୍ବର ସ୍ଥାନ ପାଇନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଅବବୋଧରେ ଈଶ୍ବର ଏକ ଭାବନା, ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ଏକ ମାନବିକ କଳ୍ପନା; ଅସ୍ତିତ୍ବ ଥିବା ଏହା କୌଣସି ସତ୍ତା ନୁହେଁ । ତେବେ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀରେ, ସଭ୍ୟତାରେ ଓ ଧର୍ମରେ ଈଶ୍ବର ଭାବନା ଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ସବୁ ଗୋଷ୍ଠୀର ଈଶ୍ବର ଭାବନା ସମାନ ନୁହଁ କିମ୍ବା ସବୁ ଧର୍ମରେ ଈଶ୍ବର ପରିକଳ୍ପନା ଏକ ପ୍ରକାର ନୁହଁ । ଈଶ୍ବର ଯେହେତୁ ଏକ ମାନବୀୟ କଳ୍ପନା, ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯିବା ଦେଖାଯାଏ । କିଏ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ପରମ ସତ୍ତା ଭାବରେ, କିଏ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ଶକ୍ତି ଭାବରେ, ଅନ୍ୟ କେହି ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବରେ ବା ଅବ୍ୟକ୍ତିକ ଭାବରେ ପରିକଳ୍ପନା କରିବାର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । କେତେକ

ସଂସ୍କୃତିରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ରୂପହୀନ ଭାବରେ ଚିତ୍ରଣ କରାଗଲା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ନାନା ରୂପ ଦେଇ ଭକ୍ତିଅର୍ପଣ ଅର୍ପଣ କରାଯାଏ । ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସ ଓ ଭାବନାର କିପରି ସତ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି ତାହାର ଚିତ୍ର ନୃବିଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ ପରିସରରେ ଅସହାୟବୋଧ, ଭୟ ଓ ଅଜ୍ଞତାଜନିତ କାରଣରୁ ଈଶ୍ବର ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା କୁହାଯାଏ ।

ଆଞ୍ଚିକବାଦୀ ଧର୍ମମାନଙ୍କରେ ଈଶ୍ବର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଭାବନା ଅଟେ । ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ଆଧାରକରି ସେହି ଧର୍ମମାନ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଈଶ୍ବର ଯେହେତୁ ଏକ ସ୍ଥିତିଶୀଳ ସତ୍ତା ନୁହେଁ, ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଉପରେ କିଛି ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ବରଂ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅନୁଶୀଳନ ବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଐତିହାସିକ କ୍ରମବିକାଶର ଆଲୋଚନା ଫୁଷ୍ଟଭୂମିରେ ଈଶ୍ବର ଭାବନାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଥାଏ । ତେବେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ମାନସିକତାରେ ଧର୍ମର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ସମାଜରେ ରହିଥିଲା ଓ ସକଳ ସାମାଜିକ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଧର୍ମର ବିଶ୍ବାସମାନଙ୍କୁ ସେ ସମୟର ଦାର୍ଶନିକମାନେ ତର୍କଶୀଳ ଆଧାରରେ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ଏହି ଧାରାରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବ ନେଇ କେତେକ ଭାବଗର୍ଭକ ଯୁକ୍ତି ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ବେଶ୍ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଥିଲା । ତେବେ ଚିନ୍ତାଧାରାର ବିକାଶ ଓ ତର୍କଶୀଳ ନିୟମ ବିଷୟରେ ଗଭୀର ଅନୁଶୀଳନର ପରିଣାମରୁ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବ ନେଇ କିଆ ଯାଉଥିବା ଯୁକ୍ତିମାନ କିପରି ଦୋଷଯୁକ୍ତ ଓ ଅବୈଧ ତାହା ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଈଶ୍ବରଙ୍କର ଅସ୍ତିତ୍ବକୁ ଯେ ଯୁକ୍ତିର ପରିସରରେ ପ୍ରମାଣ କରିହେବ ନାହିଁ ଏହା ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ଦର୍ଶନରେ ଗୃହୀତ ହେଲା ।

ତାର୍କିକ ପରିସରରୁ ଈଶ୍ବର ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେବା ପରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ବିଶ୍ବାସ ଓ ଅନୁଭବ ସ୍ତରରେ ରଖାଗଲା । କୁହାଗଲା, ଈଶ୍ବର କୌଣସି ଯୁକ୍ତି ବା ତର୍କର ବିଷୟ ନୁହନ୍ତି । ଈଶ୍ବର ଅନୁଭବ ଓ ଉପଲବ୍ଧିର ବିଷୟ । ଭକ୍ତିର ପରାକାଷ୍ଠାରେ ଈଶ୍ବର ଉପଲବ୍ଧିରେ ଆସନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରେ କେତେକ ମିଷ୍ଟିକ୍ ଓ ରହସ୍ୟବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଈଶ୍ବରୀୟ ଅନୁଭୂତି ଲାଭ କରିଥିବା ବିଶ୍ବାସ କରାଯାଏ । ଈଶ୍ବର ତାଙ୍କ ଅସ୍ତିତ୍ବକୁ ତାଙ୍କ ବିଭୂତି ମାଧ୍ୟମରେ ଭକ୍ତ ପାଖରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କେତେ କେତେ ଚମତ୍କାରିତାକୁ ଈଶ୍ବରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ବିଶ୍ବାସ କରାଯାଏ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଅନୁଭୂତି ବା ଉପଲବ୍ଧିକୁ କେହି ଅସ୍ୱୀକାର କରିବେ ନାହିଁ, କାରଣ ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ । ତେବେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ ଅନୁଭୂତି କୌଣସି ସତ୍ତାର ଅସ୍ତିତ୍ବର ପ୍ରମାଣ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଅସ୍ତିତ୍ବ ପାଇଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ

ବସୁନ୍ଧିଷ ଆଧାର ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତିର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥାନ୍ତି । ଏଠାରେ ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ ଅନୁଭୂତିର ବିଭିନ୍ନ କାରଣକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ ଯେଉଁ ଭାବରେ ସର୍ତ୍ତବଦ୍ଧ ହୋଇଥାଏ, ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁଭବ ସେହି ଭାବରେ ରୂପନେଇଥାଏ । ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ବା କୌଣସି କନ୍ଧିତ ଦୈବାସରାକୁ ଯେ ଯେଉଁଭାବେ ପରିକଳ୍ପନା କରିଥାନ୍ତି ସେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବା ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଅନୁଭବରେ ସେହି ପ୍ରକାରର ଅନୁଭୂତି ଲାଭକରିଥାନ୍ତି । ଏହା ଅନେକାଂଶରେ ଏକ ମାନସିକ ପରିକଳ୍ପନା । ଭୀଷ, ଗଂଜା, ନିଶାସେବନ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନୁଭୂତି ଯେପରି କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ଏହା ତାଙ୍କ ମନର ଭାବନା, ଠିକ୍ ସେହିପରି ତଥାକଥିତ ରହସ୍ୟମୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅନୁଭୂତି କେବଳ ନିଜ ମନର ଭାବନା । ଏହା ସତ୍ୟ ନୁହଁ କିମ୍ବା ବସୁନ୍ଧିଷ ନୁହଁ । ପୁନଶ୍ଚ କେତେକ ଘଟଣାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନେଇ ଅଜ୍ଞତା ରହିଥାଏ ବା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣ ଜଣାନଥାଏ, ସେତେବେଳେ ଜଣେ ଈଶ୍ବରବିଶ୍ୱାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାକୁ ଈଶ୍ବରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଥାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ମାନବୀୟ ଅଜ୍ଞତାକୁ ଈଶ୍ବରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଘଟଣାର ଅନୁଶୀଳନ ବା ଅନୁସନ୍ଧିଷାକୁ ଏତାହା ଦିଆଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ବହୁ ବିଷୟରେ ମଣିଷ ଅଜ୍ଞ ରହିଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସବୁକିଛି ଈଶ୍ବରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ସେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଅଗ୍ରଗତି ଯୋଗୁ ବହୁ ବିଷୟକୁ ମଣିଷ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲାଣି । ଜ୍ଞାନର ପରିସର ଯେତିକି ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଚାଲିଛି ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଜ୍ଞାନାକାଟି ସେତିକି ସଙ୍କୁଚିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏକ ସମୟରେ ମଣିଷର ଉତ୍ପତ୍ତି, ପୃଥିବୀର ସୃଷ୍ଟି, ଦିନ-ରାତି, ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ ଜତ୍ୟାଦି ଈଶ୍ବରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଧାରଣା ରହିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନ ପରିସରରେ ଏସବୁର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ପରେ ଈଶ୍ବର ସେଠାରୁ ଅପସରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଯାହା ମାନବୀୟ ଅଜ୍ଞତା ଓ ଅନ୍ଧକାରର ପ୍ରତୀକ, ତାହା ହିଁ ଈଶ୍ବର- ଏହା ଏକ ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତନୀୟ ଉପଲବ୍ଧି ।

ପୁନଶ୍ଚ ଏକ ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାରୁ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ପଶ୍ୟାତରେ କେବଳ ମାନବୀୟ ପ୍ରୟାସ ଓ ବୁଦ୍ଧି ରହିଛି ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ । ଆଜି ସଭ୍ୟତା ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିଛି, ମନୁଷ୍ୟର ଚିରନ୍ତନ ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ରୋଗର ନିଦାନ ବାହାର କରିବା, ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକକୁ ମୁକାବିଲା କରିବା, ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବା ଏସବୁ ମଣିଷର ବୁଦ୍ଧି ଓ ଚେଷ୍ଟା ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହେଇଛି । ଏକ ସୁନ୍ଦର, ପ୍ରୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦୁଃଖରହିତ ବିଶ୍ୱ ଗଠନ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ଉଦ୍ୟମରେ ରୂପ ନେଇପାରିବ ଏହା ହିଁ ଏକ ହେତୁବାଦୀ ପ୍ରତିପାଦନ ।

ଜୀବନଶୃଙ୍ଖାର ବାଣୀ

ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଥିବା ସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତିରୁ ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟରୁ ନୀତି, ନୈତିକତାର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ମଣିଷର ଗୋଷ୍ଠୀଜୀବନରୁ ଏହି ସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ବୃହତ୍ତର ସମାଜକୁ ବିସ୍ତାରଲାଭ କରିଛି । ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାରେ ମଣିଷ ପଶୁ ଶିକାରକରି ତାହାକୁ ନିଜ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଏକାଠି ମିଶି ଖାଇଛି । ନିଜକୁ ବାହ୍ୟ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଏକାଠି ରହିବାକୁ ନିରାପଦ ମନେକରିଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମଣିଷର ସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତିର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ଜୀବନ ଧାରାରୁ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହ ପାରିବାରିକ ସଂପର୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଛି ଗ୍ରାମ, ରାଜ୍ୟ, ରାଷ୍ଟ୍ର ସ୍ତରକୁ । ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହ ଯେତେ ଅଧିକ ବିସ୍ତାରଲାଭ କରିଛି, ନୀତି, ନୈତିକତା, ପ୍ରଥା, ରୀତି ଇତ୍ୟାଦିର ଭାବନା ସମାଜରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସୁସ୍ଥ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ବିକାଶ ପାଇଁ ନୀତି, ନୈତିକତା ଯେ ଅବଶ୍ୟାସ୍ୟ ଏହି ଅନୁଭବ ଆସିଛି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୈତିକତା ନେଇ ବିଚାରମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସହ ସଂପର୍କ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସାମାଜିକ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ଧୀରେ ଧୀରେ ନୀତି, ଆଦର୍ଶରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି । ସମାଜ ଯେତେ ଅଧିକ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇଛି, ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜଟିଳ ହୋଇଛି । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ପ୍ରାତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ସମାଜ ପାଇଁ ଆଦର୍ଶ ହୋଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାର ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ନେଇ ଗନ୍ଧାର ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରିଛନ୍ତି । ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ବି ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି । ନ୍ୟାୟ, ନୈତିକତା ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେତେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେତେ ଉନ୍ନତ ହେବ, ପରନ୍ତୁ ଏହାର ଅବଶ୍ୟୟ ସାମାଜିକ କ୍ଷୟଶୀଳତାର ଚିତ୍ର ଦେବ ବୋଲି ବିଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ।

ମୁଁ କାହିଁକି ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବି ପ୍ରଶ୍ନ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏହା କୁହାଯିବ ଯେ ଏହା ହିଁ ସାମାଜିକତା । ଏହିଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାମାଜିକ ହେବା ଓ ନୈତିକ ହେବା ପ୍ରାୟତଃ ସମାନ ଭାବଧାରା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାଏ । ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ସାମାଜିକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବା ପାଇଁ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇଥାଏ । ସାମାଜିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବକୁ ସାମାଜିକ କରିଥାଏ । ତେବେ ନୈତିକ ଆଚରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ ହୋଇଥାଏ । ବାପା, ମା, ପରିବାର, ଶିକ୍ଷକ ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର ନେଇ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ନୈତିକ ଚେତନାକୁ ରକ୍ଷିମନ୍ତ କରିଥାନ୍ତି । ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ନୈତିକ ଶୃଙ୍ଖଳାବୋଧ ନେଇ ନିଜର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବିକଶିତ କରିଥାଏ । ଭଲ-ମନ୍ଦ, ନ୍ୟାୟ-ଅନ୍ୟାୟ, ସାମାଜିକ ମନୋଭାବ ଓ ଅସାମାଜିକ ମନୋଭାବ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିଷୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସଚେତନତା ଆସିଥାଏ । ନାଗରିକ ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନିବା, ଆଇନକୁ ସମ୍ମାନ କରିବା, ସାମାଜିକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଉଲଙ୍ଘନ ନକରିବା ସାମାଜିକ ମନୋଭାବର ପରିଚୟ ଦେଇଥାଏ । ସେହିପରି ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାଧୁତା ରକ୍ଷାକରିବା, ସତ୍ୟବାଦୀ ହେବା, ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟାୟ ପଦ୍ଧାର ଆଶ୍ରୟ ନନେବା ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି ନୈତିକ ମନୋଭାବ ପୋଷଣ କରିଥାଏ । ନୈତିକତା ଏକ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ସତ୍ୟ ଜୀବନଧାରାର ଯେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଏହା ମନେହୁଏ । ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ନୀତି, ନୈତିକତାର ପ୍ରଶ୍ନ ଆସିଥାଏ । ନୈତିକ ଜୀବନ ପାଇଁ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ପ୍ରେରଣା ମିଳିଥାଏ ।

ନୈତିକ ଜୀବନବୋଧର ଏକ ଉତ୍ତରିତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମାନବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖକୁ ଅନୁଭବ କରିବାର ମନୋଭାବ ବା ଅନ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେବା ଏକ ମାନବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚୟ ଦେଇଥାଏ । ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଶାଳୀନତା ସାମାଜିକ ମନୋଭାବର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି; ନ୍ୟାୟ ଓ ବିବେକବୋଧ ନୈତିକତାର ପରିପ୍ରକାଶ, କରୁଣା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ମାନବିକତାର ମୁଖ୍ୟ ଆଧାର । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ଏହିସବୁ ଜୀବନବୋଧର ପରିପ୍ରକାଶ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ମାନବୀୟ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିବେକ ମାନବିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ବିକାଶରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇ ଆସିଛି । ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି ।

ଏକ ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା କଷ୍ଟକର ଯାତ୍ରା ଆମକୁ ସତ୍ୟତାର ଉତ୍କଳ ଶିଖରକୁ ଆଣିପାରିଛି । ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦୃଢ଼ ହୋଇଛି, ଜୀବନ ଅଧିକ ନିରାପଦ ହୋଇଛି, ଜୀବନ-ପ୍ରବାହରୁ ନାନା ଦୁଃଖକର ସ୍ଥିତିକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସରୁ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଛି । ଏସବୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି ବୁଦ୍ଧି, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବିଚାରଶୀଳତାରୁ । ତେବେ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଜୀବନଧାରାର ସାଧନ ମାତ୍ର । ଏକ ସାଧନ ଯେକୌଣସି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ ହୋଇପାରେ । ବିତମ୍ଭନାର ବିଷୟ ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଜ୍ଞାନକୁ ମାନବିକ ଅହିତ ଦିଗରେ ବି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି ଓ ଏବେ ବି କରାଯାଉଛି । ସତ୍ୟତାର ସୁଫଳ ସମାଜର ବିଶେଷ ବର୍ଗ ହିଁ ଉପଭୋଗ କରିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସବୁ ମଣିଷ ପାଇଁ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ସତ୍ୟତାର ସବୁ କାଳଖଣ୍ଡରେ ସମାଜର ଏକ ସଂଭ୍ରାତ ବର୍ଗ ଅର୍ଥ, ଜ୍ଞାନ ଓ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆହୁରି ବିତମ୍ଭନାର ବିଷୟ ଆମ ସଂସାରରେ କେତେ କେତେ ଉଗ୍ରତା, ହିଂସା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା, ଯୁଦ୍ଧର ବିଭୀଷିକା ଓ ଅମାନବିକତାର ମନୋଭାବ ରହିଛି । ନାନା କାରଣରୁ ସମାଜରେ କେତେ କେତେ ଭେଦଭାବ ରହିଛି ଓ ମାନବ ସମାଜ ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇରହିଛି । ଏହା ହିଁ ମାନବିକତାର ପରିପତ୍ତୀ । ଅନୈତିକ ଆଚରଣ ସୁସ୍ଥ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ଯେପରି ପ୍ରତିକୂଳ, ସେହିପରି ଅମାନବିକତା ମାନବିକ ଜୀବନଶ୍ରବାର ବିପରୀତ । ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଜୀବନବୋଧର ବିକାଶ ଘଟାଇବା ପାଇଁ ବହୁ ଅତୀତରୁ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଓ ମାନବଦରଦୀ ହେତୁବାଦୀମାନେ ପ୍ରୟାସ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମାଜରୁ ସକଳ ଅନ୍ୟାୟ, ଅମାନବିକତା, ଶୋଷଣ, ସଂତ୍ରାସବାଦ, ଭେଦଭାବ ଦୂରକରିବା ପାଇଁ ସଂପୃକ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ରହି ଆସିଥିବା କେତେ କେତେ ଭେଦଭାବ ଓ ଅମାନବିକତାକୁ ଦୂରକରିବା କେତେକାଂଶରେ ସଫଳ ହୋଇପାରିଛି । ତଥାପି ଏବେବି ପାରିବାରିକ ହିଂସାଠାରୁ ସୀମାପାର ଆତଙ୍କବାଦ, ସଂତ୍ରାସବାଦ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭେଦଭାବ କେତେକାଂଶରେ ରହିଛି । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ସମେଦନଶୀଳତା ଓ ସମାନତା ମୂଲ୍ୟବତ୍ କିପରି ମାନବୀୟ ଚେତନାରେ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇପାରିବ ଏହା ହିଁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆହ୍ୱାନ । ସମ୍ଭବତଃ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ପାଇଁ ଏହି ଆହ୍ୱାନ ଏକ ସର୍ବକାଳୀନ ଆହ୍ୱାନ । ଆମ ସଂସାରରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋଭାବ ଅନେକଟା ବିକଶିତ ହେଲାଣି, ବାହ୍ୟିକ ସ୍ତରରେ ପୃଥିବୀ ନିକଟତର ହେଲାଣି, ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ପୃଥିବୀକୁ ବିଶ୍ୱ ଗ୍ରାମରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିପାରିଲାଣି, ଏ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମ ସଂସାରରୁ ଅନେକ ଅମାନବିକ କୂରତା ଓ ହିଂସାର ପରିସଫାପ୍ତି ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ

ଅବିଶ୍ୱାସ ଓ ଚିନ୍ତାତାର ମନୋଭାବ ରହିଛି, ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି, ଜାତିଗତ ବା ବର୍ଣ୍ଣଗତ ମାନସିକତା ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ରୂପ ନେଉଛି । ମାନବସମାଜ ଏକ ସମଗ୍ର ରୂପରେ ଚିନ୍ତାଚେତନାର ଅଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଓ ବାସ୍ତବତାରେ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦର୍ଶ ଭାବେ ପ୍ରତିଫଳିତ ନହେବା ଆମର ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳତା । ପୃଥିବୀରେ ନାନା କାରଣ ଯୋଗୁଁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତା ବୋଧର ମନୋଭାବ ରହିଛି । ସଭ୍ୟତାର ସକଳ କାର୍ତ୍ତିକରଣ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଚମକ ସତ୍ତ୍ୱେ ବିଶ୍ୱଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱ ଯେ ସାର୍ବଜନୀନ ଭାବେ ବିଶ୍ୱରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉ ନାହିଁ ଏହା ମାନବଜାତିର ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳତା କହିବାକୁ ହେବ । ଜୀବନ ଶୃଙ୍ଖାର ଏହି ଭାବନାଟି ଯେତେ ଅଧିକ ଆମ ବିବେକରେ ଓ ଆଚରଣରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ ତାହା ଆମ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିବ । ମାନବିକ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱତଃସ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁରାଗ ବିଶ୍ୱସଂସ୍କୃତିକୁ ନୂତନ ରୂପରେଖ ଦେଇପାରିବ । ଏକ ହିଂସାମୁକ୍ତ, ଭେଦଭାବରହିତ ଓ ସମତାପୂର୍ଣ୍ଣ ତଥା ପ୍ରୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ ଏକ ମାନବବାଦୀ ସଂସ୍କୃତି ନିର୍ମାଣର ଆଧାର ହୋଇପାରିବ ।

ଦର୍ଶନର ଦିଗନ୍ତ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ନଭେମ୍ବର ମାସ ତୃତୀୟ ସପ୍ତାହରେ ବିଶ୍ୱ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଦିବସ ପାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ୨୦୦୨ ମସିହାରୁ ଜାତିସଂଘର ଯୁଏନସ୍କୋଦ୍ୱାରା ଏହା ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ର ବା ସଂପାଦନ କରିଆରେ ପାଳିତ ହୋଇଆସୁଛି । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଜିଜ୍ଞାସା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଦିବସର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ମାନବୀୟ ପ୍ରଜ୍ଞାର ଏକ ପ୍ରତିଫଳନ । ଦର୍ଶନ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଜିଜ୍ଞାସା । ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ଅଗ୍ରଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । ମାନବିକ ସୃଜନଶୀଳତାର ଯେତେଯେତେ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି ସେମାନଙ୍କରେ ଦର୍ଶନ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଥାଏ । କଳା, ସଂଗୀତ, ନୃତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସୃଜନଶୀଳତା ବାହ୍ୟିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିଥାଏ । ଉଚ୍ଚମାନର ସାହିତ୍ୟ ବି ମାନବୀୟ ସୃଜନଶୀଳତାର ଅନ୍ୟ ଏକ ପରିପ୍ରକାଶ । ଗଭୀର ଅନୁଭବ, ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଜଣେ ସୁଷ୍ଟା ଯେତେବେଳେ ଜୀବନବୋଧର କଳ୍ପନାକୁ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ରୂପ ଦିଏ ତାହା ସାହିତ୍ୟ ହୁଏ । କାବ୍ୟ-କବିତା, ଗଳ୍ପ-ଉପନ୍ୟାସ, ପ୍ରବନ୍ଧ-ସମାଲୋଚନା ଇତ୍ୟାଦି ଦେଇ ସାହିତ୍ୟ କୃତି ରୂପ ନେଇଥାଏ । କଳା, ସାହିତ୍ୟ ପରି ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ମାନବୀୟ ସୃଜନଶୀଳତାର ଅନ୍ୟ ଏକ କ୍ଷେତ୍ର । ତେବେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ବୌଦ୍ଧିକ ଯୁକ୍ତିଶୀଳତାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । କଳା, ସାହିତ୍ୟ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଯେତିକି ପ୍ରାଚୀନ, ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ସେତିକି ପ୍ରାଚୀନ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସତ୍ୟତାରେ କିଛି ବୁଦ୍ଧିବାସ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟା ବ୍ୟକ୍ତି କରନ୍ତି ତାହା ମାଧ୍ୟମରେ ଦାର୍ଶନିକ ଜିଜ୍ଞାସାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟେ । ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ସାଧାରଣତଃ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ମନେହୁଅନ୍ତି ।

ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ବହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ସ୍ତର ଦେଇ ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଥିବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ସେହିପରି ମାନବୀୟ ଚିନ୍ତା-ଚେତନା ମଧ୍ୟ ବହୁ ସୋପାନ ଓ ସ୍ତର ଦେଇ ବିକଶିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ବିଶାଳ ପ୍ରକୃତି, ବିଶ୍ୱର ଘଟଣାବଳୀ,

ଜୀବନର ନାନା ରହସ୍ୟ, ଘନଘଟା, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ଅନ୍ତିମ ପରିଣତି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଯେତେବେଳେ ବୌଦ୍ଧିକ କୌତୂହଳତା ପ୍ରକାଶ ପାଏ ଓ ତାହାର କିଛି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଉତ୍ତର ମାନବୀୟ ଚେତନାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ, ତାହା ହିଁ ଦାର୍ଶନିକ ଜିଜ୍ଞାସାର ରୂପ ନିଏ । ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠା ହିଁ ମାନବୀୟ ପ୍ରଜ୍ଞାର ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲା । ବିଶାଳ ପ୍ରକୃତି, ଦୃଶ୍ୟମାନ ବିଶ୍ୱର କିପରି ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଛି - ଏହି ଜିଜ୍ଞାସା ଯେତେବେଳେ ଚିନ୍ତାସ୍ତରକୁ ଆସିଛି ଓ କେହି ପ୍ରଜ୍ଞାଦୀପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି ସେ ହିଁ ନିଜ ସମୟରେ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତନର ଅୟମାରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି । ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦିଆଯାଇଛି ଯେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ, ଉପିଥିବା ପ୍ରଶ୍ନ ମାନ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ଚିନ୍ତାଚେତନାର ବି କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ଏହି ଧାରାରେ ସମୟକୁ ସମୟ ଦର୍ଶନର ବିଷୟ, ପରିଧି, ପରିସର, ସଂଜ୍ଞା ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଚାଲିଛି । ତେବେ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା, ଜ୍ଞାନମାମାଂସା, ମୂଲ୍ୟମାମାଂସା, ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଡକ୍ଟ୍ରିନାସ୍ତ୍ର ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ମୌଳିକ ଦିଗନ୍ତର ସୂଚନା ଦିଏ । ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର କୌଣସି ଆଦିସତ୍ତା ରହିଛି କି, ବିଶ୍ୱ କେଉଁଥିରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି, ବିଶ୍ୱର ଯଦି କିଛି ଆଦି ବା ମୂଳ ସତ୍ତା ଥାଏ, ତାହାର ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନମାନ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସାର ପରିସରଭୁକ୍ତ । ସେହିପରି ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର କ'ଣ, ଆମେ କିପରି ପୃଥିବୀର ଘଟଣା ସମୂହକୁ ଜାଣିପାରିବା, ଜ୍ଞାନର ସୀମାରହିଛି ନା ଏହା ସୀମାହୀନ, ବୈଧ ଜ୍ଞାନକୁ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଜ୍ଞାନରୁ ପୃଥକ୍ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ କ'ଣ ମାନଦଣ୍ଡ ରହିଛି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଜ୍ଞାନମାମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ । ମୂଲ୍ୟମାମାଂସା ଭିତରେ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ନୀତି, ନୈତିକତାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ, ନୈତିକ ଆଦର୍ଶମାନ କିପରି ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ନା ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ, ଭଲ ମନ୍ଦ ଭିତରେ କିପରି ପ୍ରଭେଦ କରାଯାଏ ବିଷୟମାନ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ଭିତରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଆଲୋଚିତ ହୁଏ । ଆମେ ଅନେକ ବସ୍ତୁକୁ ସୁନ୍ଦର କହୁ, ସୁନ୍ଦର ଅସୁନ୍ଦର ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରୁ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଆମର ଶ୍ରଦ୍ଧା ବ୍ୟକ୍ତକରୁ । ତେବେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସଂଜ୍ଞା କ'ଣ, ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ୍ଠ ନା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ, ଏହାର କିଛି ସାର୍ବଜନୀନ ମହତ୍ତ୍ୱ ରହିଛି କି ନାହିଁ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଶୁଦ୍ଧ ବିଚାର ବା ଚିନ୍ତାର ମୌଳିକ ନିୟମମାନ କ'ଣ, କେଉଁ ନିୟମ ଆଧାରରେ ଯୁକ୍ତିମାନ

ବୈଧ ହୋଇଥାଏ, ଏକ ଯୁକ୍ତି କିପରି ଅବୈଧ ହୋଇଥାଏ, ଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେଉଁ ସବୁ ବୈଧ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସକଳ ଚର୍ଚ୍ଚଣାସ୍ତର ପରିସରରେ ଉଠିଥାଏ । ଏସବୁ ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁଶୀଳନ ବ୍ୟତୀତ ଦର୍ଶନର ବ୍ୟାବହାରିକ ପ୍ରୟୋଗ ରହିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ କିପରି ସମ୍ଭବ, ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ କେଉଁଥିରେ ନିହିତ, ଏକ ଉତ୍ତମ ଜୀବନର ମାନଦଣ୍ଡ କ’ଣ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ନିଜର ଗଭୀର ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରିଛନ୍ତି ।

ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ କିଛି ନୂତନ ଆଲୋଚନ ଆସିଛି ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ରହିଥିବା ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା, ସେସମୟର ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ପଶ୍ଚାତରେ ଥିବା ମୌଳିକ ଭାବନାମାନଙ୍କର ନାନା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ତରରେ ଥିବା ମୌଳିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସକଳକୁ ଯୁକ୍ତିଶୀଳ ଆଧାର ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଇଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକଳ ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିତ ଦର୍ଶନର ପରିସରଭୁକ୍ତ ଥିଲା । ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ଯାହାକୁ “ବିଜ୍ଞାନ” କୁହାଯାଉଛି ତାହାକୁ ପ୍ରଥମେ “ପ୍ରାକୃତିକ ଦର୍ଶନ” କୁହାଯାଉଥିଲା । ବିଶ୍ୱର ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ୱମାନଙ୍କୁ ଯାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ ତାହା ଦର୍ଶନ, ପ୍ରକୃତିର ନିୟମ ଓ ଏକରୂପତାକୁ ଯାହା ଆବିଷାର କରେ ତାହା ପ୍ରାକୃତିକ ଦର୍ଶନ । କିନ୍ତୁ ପରେ ଯେତେଯେତେ ବିଜ୍ଞାନକୁ ଆଧାର କରି ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବିକାଶ ହେଲା ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଏଥିରେ ନାନା ବିଭାଗ ଓ ବିଶେଷତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା, ବିଜ୍ଞାନ ଦର୍ଶନଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେଲା । ସାଂପ୍ରତିକ ବିଚାରବୋଧରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦର୍ଶନ ଦୂରତ ପୃଥକ୍ ବୌଦ୍ଧିକ ଦିଗନ୍ତର ସୂଚନା ଦିଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ, ପ୍ରଣାଳୀବଦ୍ଧ ଓ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ-ପରୀକ୍ଷଣ ଆଧାରିତ । ଦାର୍ଶନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟ ଭିତ୍ତିକ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ । ତଥ୍ୟ ଆଧାରିତ ଓ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବିଜ୍ଞାନ ପରିସରରେ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । ସେହିପରି ଗାଣିତିକ ଜ୍ଞାନ ବି ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଆସିନଥାଏ । ଗାଣିତିକ ଜ୍ଞାନର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନଠାରୁ ପୃଥକ୍ । ପୁନଶ୍ଚ ଐତିହାସିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବି ଦର୍ଶନ ପରିସରକୁ ଆସିନଥାଏ । ଏହି ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଦର୍ଶନର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଓ ପରିସର ବିଜ୍ଞାନ, ଗଣିତ ଓ ଇତିହାସଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ତେବେ ଯେତେ ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ଷେତ୍ରମାନ ରହିଛି ସେସବୁର ମୌଳିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ, ପ୍ରଣାଳୀ ଉପରେ ଦର୍ଶନ ସ୍ତରରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଏ । ଯେଉଁ

ମୌଳିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଆଧାର କରି ଜ୍ଞାନର ନାନା ଦିଗନ୍ତମାନ ବିସ୍ତାରଲାଭ କରିଛି ସେସବୁର ଚର୍ଚ୍ଚଣାଳ ଅନୁଶୀଳନ ଓ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଦର୍ଶନ ସ୍ତରରେ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଯେଉଁ ମୂଳଦୁଆ ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଆଧାରକରି ଜ୍ଞାନର ଅଙ୍ଗାଳିକା ବା ସୁପରସ୍ତକଚରମାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି ତାହାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ହିଁ ଦର୍ଶନର ପରିସରଭୁକ୍ତ । ବସ୍ତୁତଃ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀରେ ଦର୍ଶନ ସ୍ତରରେ ଯେଉଁ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଆନ୍ତୋତନ ଆସିଛି ତା'ର ଆଧାରରେ ଦର୍ଶନ ଏକ ନୂଆ ଦିଗନ୍ତକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛି ।

ଚର୍ଚ୍ଚଣାଳତା ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ୱଷ୍ଟତା ଦର୍ଶନର ମୂଳ ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ତେବେ ଅତୀତରେ କେତେକ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ବିଚାର ନକାରାତ୍ମକ ପରିଣତି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । କେତେକ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଯୋଗୁଁ ସମାଜକୁ ଅନେକ ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରୁ ସକଳ ଅସ୍ୱଷ୍ଟତା, ମୌଳିକବାଦୀ ମାନସିକତା ଓ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଆବେଗ ମାନଙ୍କୁ ଦୂରକରିବା ଦାର୍ଶନିକ ମାନଙ୍କର ମୌଳିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଯାହା ମାନବାୟ ଚିନ୍ତା ଚେତନାକୁ କଳୁଷିତ କରେ, ଏକ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଜୀବନଦର୍ଶନର ସୂତ୍ରପାତ କରେ ଓ ରୁଦ୍ଧ ମାନସିକତା ସୃଷ୍ଟିରେ ସହାୟକ ହୁଏ ତାକୁ ଦୂରକରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଦାର୍ଶନିକମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ସତ୍ୟତାର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଓ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ । ସକଳ ବୌଦ୍ଧିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପଣ୍ଡାତରେ ଯେଉଁ ବିଚାରବୋଧର ପ୍ରେରଣା ରହିଥାଏ ତାହାର ସୂତ୍ରଧର ମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଦାର୍ଶନିକ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ବିପ୍ଳବୀ ଓ ଅନେକାଂଶରେ ସତ୍ୟତାର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ।

ବର୍ଗର ଓ ସାଂପ୍ରତିକ ଆହ୍ୱାନ

ମନୁଷ୍ୟର ବିବର୍ତ୍ତନଠାରୁ ସତ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହେଉଛି ପ୍ରାଗୈତିହାସିକ ସମୟ ଯାହାର ଅବଧି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ ହୋଇପାରେ । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସତ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ କାଳ ମଧ୍ୟ ଅନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ । ତେବେ ନୃତାତ୍ମିକ ଅନୁଶୀଳନରୁ କୃଷିର ଜ୍ଞାନ, ଭାଷାମାନଙ୍କର ଲିପି ଉଦ୍ଭାବନ ଓ ଧାତୁର ବ୍ୟବହାରଠାରୁ ସତ୍ୟତା ଆରମ୍ଭ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ଏହା ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି କେତେକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନରୁ ଜଣାପଡେ । ସତ୍ୟତା ଆରମ୍ଭଠାରୁ ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ପାଞ୍ଚ ଛଅ ହଜାର ବର୍ଷ ଭିତରେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନ, କେତେ କେତେ ପ୍ରଯୁକ୍ତି, ଧାର୍ମିକ ଭାବନା, ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶ, ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, କଳା, ସଂସ୍କୃତି ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ବିଚାର ଓ ଭାବଧାରା ସମାଜରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ମନୁଷ୍ୟ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସତ୍ୟ ହୋଇଛି । ତେବେ ସବୁ ସମୟରେ ମାନବ ସମାଜରେ କିଛି ନା କିଛି ସଙ୍କଟ ରହିଛି ଓ ସେହି ସଙ୍କଟକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ପ୍ରୟାସ କରିଛି । ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିବେକଦ୍ୱାରା ସମାଜର କିଛି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଓ ସଚେତନ ବ୍ୟକ୍ତି ନୂଆ ଭାବନା ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ମାନବୀୟ ସମସ୍ୟାକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ନିଷ୍ଠାପର ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସେହି ମୁଷିମେୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ଅବଦାନରୁ ସମାଜ ଅଗ୍ରଗାମୀ ହୋଇଛି । ତେବେ ସମାଜ କେବେ ବି ସମସ୍ୟାବିହୀନ ହୋଇ ନାହିଁ ବା ମଣିଷ ନୈତିକ ସ୍ତରରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ହାସଲ କରିପାରି ନାହିଁ । ସତ୍ୟତା ଆଗରୁ ଯାଇଛି, ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ମଣିଷକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିଛି, ଜୀବନ ଅନେକ ନିରାପଦ ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିପାରିଛି, ବିଶ୍ୱସ୍ତରରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, କେତେ କେତେ ବିଚାର ସମାଜ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ହୋଇରହିଛି— ଏସବୁ ଉତ୍ତରଣ ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ସଂସାରରେ ବହୁ ଦୁଃଖ, ଅଶାନ୍ତି, ଅମାନବିକତା ଓ ଅହେତୁକ ଭାବନାର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ରହିଛି । ଏହା ହିଁ ମାନବୀୟ ସ୍ଥିତିର ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳତା ବା ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା କହିବାକୁ ହେବ ।

ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଜ୍ଞାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଯେଉଁମାନେ ମାନବୀୟ ଦୁଃଖ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପ୍ରତି ବେଶ୍ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ସେମାନେ ସାମାଜିକ ପରିବେଶକୁ ଉନ୍ନତ କରିବା ପାଇଁ

ମହତ୍ତର ବିଚାର ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ମାନବୀୟ ସ୍ଥିତିରେ ଉତ୍କର୍ଷ ଆଣିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜ ସମସ୍ୟାମୟକ ପରିବେଶରେ ଯେଉଁ ମନ୍ଦ, ଅବସ୍ଥା ବା ମାନବିକ ସମସ୍ୟାକୁ ଅନୁଭବ ବା ସାମ୍ନା କରିଛନ୍ତି ତାହାର ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ କିଛି ଭାବନାର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବିଚାର କରିଛନ୍ତି ଯେ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହେଲେ ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିପାରିବ । ବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରୀକ୍ ଦାର୍ଶନିକ ସକ୍ରେଟିସ୍ (ଖ୍ରୀ.ପୂ.୪୭୦-୩୯୯) ଗ୍ରୀକ୍ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ, ଶଠତା, ଅନୈତିକତା ଓ ଅଜ୍ଞତା ଦେଖୁଥିଲେ ତାହା ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବିଚାର ଥିଲା ସକଳ ମିଥ୍ୟା ଓ ଅନୈତିକତା ହେଉଛି ଅଜ୍ଞତାର ପରିଣାମ । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ‘ଜ୍ଞାନ ହେଉଛି ମହାନତା’ ବା ‘ନଲେଜ ଇଜ୍ ଭାର୍ଟୁ’ । କେବଳ ଅଜ୍ଞତା ଯୋଗୁଁ ଲୋକମାନେ ଅସତ୍ୟ, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅବିବେକିତାକୁ ପ୍ରଣୟ ଦେଉଛନ୍ତି । ଯଦି ବାସ୍ତବରେ ଲୋକମାନେ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରେ ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଓ ବିବେକ ବିଷୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ପୋଷଣ କରିପାରିବେ, ତେବେ ସମାଜରୁ ଏସବୁ ମନ୍ଦ ମାନ ଦୂର ହୋଇପାରିବ । ସେଥିପାଇଁ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ କ’ଣ, ସତ୍ୟ କ’ଣ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ବହୁ ଅଜ୍ଞତାକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଜୀବଦଶାରେ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ ।

ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ମହାମାରୀ ଜନିତ ଗଣମୁତ୍ୟୁର ପରିବେଶ ରହିଥିଲା । ଏହାସହିତ ନାନା ପ୍ରକାରର ଦୁଃସ୍ଥିତି, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଜନଜୀବନରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଥିଲା । ଅନେକ ସ୍ତରରେ ଯେଉଁ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିକୁ ମଣିଷ ସାମ୍ନା କରୁଥିଲା ସେଥିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରତିକାର ବା ସାଧନ ମଣିଷ ପାଖରେ ନଥିଲା । ଏଥି ପାଇଁ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯେ ଅବଶ୍ୟାସ୍ୟ ଏହି ଉପଲବ୍ଧିରୁ ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକ ଫ୍ରାନସିସ ବାକନ (୧୫୬୧-୧୬୨୬) ଭାବୁଥିଲେ “ଜ୍ଞାନ ହେଉଛି ଶକ୍ତି” ବା ‘ନଲେଜ ଇଜ୍ ପାୱାର୍’ । ଜ୍ଞାନ ମଣିଷକୁ କିପରି ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିଚାଲିଛି ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ଯେତେବେଳେ ରୋଗମାନଙ୍କର କାରଣ ଓ ପ୍ରତିଷେଧକ ବିଷୟରେ ମନୁଷ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ନଥିଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ଅସହାୟ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁଥିଲା । ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ହଜଜା, ବସନ୍ତ, ପ୍ଲେଗ୍, ଯକ୍ଷ୍ମାପରି କେତେ କେତେ ରୋଗ ମହାମାରୀର ରୂପନେଇ ଗାଁକୁ ଗାଁ ବ୍ୟାପୀ ଯାଉଥିଲା ଓ ଗଣମୁତ୍ୟୁର ପରିବେଶ ଆଣୁଥିଲା । କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳରେ ଫସଲହାନି ଘଟିଲେ ଯାତାୟତର ଅଭାବ

ହେତୁ ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ ଆସିପାରୁ ନଥିଲା ଓ ତାହା ଗଣମୁଖ୍ୟର କାରଣ ହେଉଥିଲା । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ସ୍ଥିତି ରହିଥିଲା । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭ ବେଳକୁ ଟେଲିଫୋନର ବିଶେଷ ପ୍ରସାର ନଥିଲା ଓ ମଟର ଗାଡ଼ିର ବ୍ୟବହାର ହୋଇନଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଜୀବନ କିପରି ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିରେ ରହିଥିଲା ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆଜି ଯଥେଷ୍ଟ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିପାରିଛି ଓ ସେ ଅସହାୟ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁନାହିଁ ।

ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ଧାର୍ମିକ କୁସଂସ୍କାର, ମୌଳବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତାର ଅଭାବ ଓ ଅହେତୁକ ବିଶ୍ୱାସ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଥିଲା । ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ବାଣୀକୁ ଲୋକମାନେ ଚିରନ୍ତନ, ଅକାଟ୍ୟ ଓ ଇଶ୍ୱରଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ପରିଶ୍ରାମ ସ୍ୱରୂପ ନାନା କୁସଂସ୍କାର, ଅଜ୍ଞତା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ସମାଜରେ କାୟା ବିସ୍ତାର କରି ରହିଥିଲା । ସାମାଜିକ ପରିବେଶର ଉପଲବ୍ଧିରୁ ମାନବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ସିନୋଜା (୧୬୩୨-୧୬୭୭) କହିଥିଲେ “ଜ୍ଞାନ ହିଁ ମୁକ୍ତି” । ଅଜ୍ଞତା, କୁସଂସ୍କାର, ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ଓ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାରରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ସେ ଡର୍କସମ୍ବର ବା ତଥ୍ୟ ଆଧାରିତ ଜ୍ଞାନକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ସମାଜରେ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାରଦ୍ୱାରା ଲୋକମାନେ ଯେ ଅହେତୁକ ଭାବନାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବେ ଏହା ସିନୋଜାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ।

ସକ୍ରେଟିସ୍, ବାକନ ଓ ସିନୋଜା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦର୍ଶନର ଇତିହାସରେ ତିନିଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଚିନ୍ତାନାୟକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶକୁ ସାମାଜିକ ଶ୍ରେୟ ସାଧନ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମାନବଶୃଙ୍ଖଳ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ମନେ କରିଛନ୍ତି । ସକ୍ରେଟିସ୍ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପରେ, ବାକନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନୁସନ୍ଧିତା ଉପରେ ଓ ସିନୋଜା ଅନ୍ଧସଂସ୍କାରରୁ ମୁକ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବଠାରୁ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ବହୁ ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲାଣି । ସକ୍ରେଟିସ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବର ଦାର୍ଶନିକ । ତେବେ ସେ ସମାଜରେ ଉଚ୍ଚ ନୈତିକତା ଓ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରସାର ଉପରେ ଯେଉଁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ଏବେ ବି ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ହୋଇରହିଛି । ବାକନଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ପରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ କ୍ରିୟାଶୀଳତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବିଶେଷକରି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନର ପ୍ରଶାଳୀ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଯାହା କିଛି ବିଚାରର ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୋପାନରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଏକ ସଂସ୍କୃତି ଗଢ଼ି ଉଠିଛି । ସିନୋଜା ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ

ଯେଉଁ ଉଦାର ମାନବିକତାର ଭାବନା ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ମାନବବାଦ ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଛି ।

ସବୁ ସତ୍ୟତାରେ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଦାର୍ଶନିକ, ହେତୁବାଦୀ ଓ ମାନବବାଦୀମାନେ ଯେଉଁ ମାନବିକ ମହାନୁଭବତାର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ସତ୍ୟତାର ଆଲୋକବର୍ତ୍ତକା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଆଜି ସତ୍ୟତା ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓ ଏହି ସମୟ ବ୍ୟବଧାନରେ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ସଫଳତା ମିଳିପାରିଛି । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମ ସଂସାରରେ ବହୁ ଅମାନବିକ ବିଦ୍ୱେଷ, କୁରତା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଯୁଦ୍ଧର ଭୟ ଏବେ ବି କାୟା ବିସ୍ତାରକରି ରହିଛି । ପୃଥିବୀ ବାହ୍ୟିକ ସ୍ତରରେ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଯୋଗୁଁ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇପାରିଛି । ହେଲେ ମାନବିକ ସ୍ତରରେ ନାନା ଅବିଶ୍ୱାସ, ଶୋଷଣ ଓ ଭେଦଭାବ ମାନବଜାତିକୁ ଭାଗ ଭାଗ କରି ରଖିଛି । ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ବିଷକ୍ୱଳାରୁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ବରଂ ବିତମ୍ବନାର ବିଷୟ ବିଜ୍ଞାନ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯେତେ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରୁଛି ମାନବ ସମାଜର ଧ୍ୱଂସ ନେଇ ସେତିକି ଆଶଙ୍କା ବ୍ୟକ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଶହେ ବର୍ଷ ତଳର ପୃଥିବୀରେ ଯୁଦ୍ଧର ଭୟ ତ ସର୍ବଦା ରହିଥିଲା ହେଲେ ଏକ ଆଣବିକ ଯୁଦ୍ଧର ସମ୍ଭାବନା ନଥିଲା । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀର କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଦାର୍ଶନିକ ବିଶ୍ୱ ସରକାରର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀକୁ ଯୁଦ୍ଧରହିତ ଓ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନକୁ ମାନବ ସମାଜର ହିତ ଦିଗରେ ବିନିଯୋଗ କରିବାକୁ ଏହା ଯେ ସବୁଠାରୁ ଉତ୍ତମ ପ୍ରକଳ୍ପ ଏହା ଉପରେ ବର୍ତ୍ତାନ୍ତ ରସେଲ (୧୮୭୨-୧୯୭୦)ଙ୍କ ପରି ବହୁ ଚିନ୍ତନାତ୍ମକ ପ୍ରାଧ୍ୟାପ୍ୟ ଦେଉଛନ୍ତି । ପ୍ରଦୃଷ୍ଟ ଜନିତ ବିଭାଷିକା ଓ ଆଣବିକ ବିସ୍ଫୋରଣ ଜନିତ ସମ୍ଭାବନାକୁ ପ୍ରତିହତ କରିବା ପାଇଁ ମାନବବାଦର ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରସାର ଓ ବିଶ୍ୱ ସରକାର ହେଉଛି ସବୁଠାରୁ ବିଚାରଶୀଳ ପଦ୍ଧତି । ଜ୍ଞାନ ଏକ ସାଧନ ଓ ଏକ ସାଧନକୁ କେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବିନିଯୋଗ କରାଯିବ ଏକ ନୈତିକ ପ୍ରଶ୍ନ । ବିଜ୍ଞାନର ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ମାନବ ସମୁଦାୟର ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଯେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଆହ୍ୱାନ ଏହା ମନେହୁଏ ।

ଜୀବନର ବିରୋଧାଭାସ : ଏକ ଦୃଷ୍ଟିପାତ

ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଭାବରେ, ସମାଜରେ ଓ ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ବହୁ ବିରୋଧାଭାସ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନା ବିପରୀତ ଚିନ୍ତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ସେହିପରି ବୃହତ୍ତର ପରିବେଶରେ ମଧ୍ୟ ନାନା ଦୃଢ଼, ବିପରୀତ ଆଦର୍ଶ ଇତ୍ୟାଦି ଆମ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସିଥାଏ । ଆମ ଅନୁଭବରେ ଆସେ ଯେ ସଂସାରରେ ଯେପରି ମହାନୁଭବତା ରହିଛି ସେହିପରି ହାନମାନ୍ୟତା ମଧ୍ୟ ରହିଛି, ହୃଦୟଭରା ଆନ୍ତରିକତା ଯେପରି ରହିଛି ସେହିପରି ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ବି ରହିଛି, ପ୍ରେମ ଓ ବନ୍ଧୁତ୍ୱର ଭାବନା ଯେପରି ରହିଛି, ଗୁଣା ବା ଈର୍ଷାର ମନୋଭାବ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଏହା ହିଁ ଜୀବନର ବିରୋଧାଭାସ । ତେବେ ସବୁ ସତ୍ୟତାରେ କିଛି ବିଶ୍ୱବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନାନା ଶୁଭଙ୍କର ପ୍ରେରଣାର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରସାର କରି ଆସିଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ଗୋଟିଏ ପରିବାର ବୋଲି ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି, ନିଜ ଚେତନାର ଗବାକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ମୁକ୍ତ ରଖୁଛନ୍ତି । ନିଜ ଜୀବନର ପରିଧୂତି ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିସର ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା ଓ ଚେତନାରେ ବିଶ୍ୱମାନଙ୍କ ହୋଇଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟରେ, ଦର୍ଶନରେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସୃଜନଶୀଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ବିଶ୍ୱମୈତ୍ରୀର ବାର୍ତ୍ତା ରହିଛି । ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ କେତେ କେତେ କୁରତା, ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ ହିଂସାର ଚିନ୍ତା ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । କେତେ କେତେ ଯୁଦ୍ଧ, ବିଭୀଷିକା, ଅସହିଷ୍ଟତା ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସକୁ କଳଙ୍କିତ କରି ଆସିଛି । ପୁନଶ୍ଚ ନାନା ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, ସଂତ୍ରାସବାଦ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ଇତ୍ୟାଦି ନକାରାତ୍ମକ ମାନସିକତା ସମାଜ ପାଇଁ ନାନା ଦୁଃଖର କାରଣ ହୋଇଆସିଛି । ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ଅନ୍ଧକାରର ଚିତ୍ର ଯେପରି ରହିଛି, ସେହିପରି ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର ନାନା ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ବାର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ମୈତ୍ରୀ, ସଂପ୍ରୀତି, କରୁଣା, ସମ୍ବେଦନ, ସହାନୁଭୂତି ଓ ତ୍ୟାଗ ପରି ଅତିମାନବୀୟ ଗୁଣର କେତେ କେତେ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ପାଇଁ ବହୁ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରେରଣାଦାୟୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା-ଉଦାରତା, ମାନବିକତା-ଅମାନବିକତା, ଭୋଗ-ତ୍ୟାଗ, ନୀତି-ଅନୀତି ଜନିତ ଦୃଢ଼ ଓ ବିରୋଧାଭାସ ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାର

ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ତାହା ଭିତରୁ ସାଧୁତା, ତ୍ୟାଗର ମନୋଭାବ, ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା, ଉଦାରବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟି, ନ୍ୟାୟଭାବ ପରି ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ଜୀବନର ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷର ଯେ ବାଉଁଶ ଦେଇଥାଏ ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ ।

ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ “ତେନ ତ୍ୟକ୍ତେନେ ଭୁଞ୍ଜିଥା” କୁ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭାବେ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଏକ ତ୍ୟାଗର ମନୋଭାବ ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦର କରିଥାଏ । ଭୋଗ ଅପେକ୍ଷା ତ୍ୟାଗ, ସ୍ୱାର୍ଥ ଅପେକ୍ଷା ପରାର୍ଥ, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଅପେକ୍ଷା ବ୍ୟାପକତା ଜୀବନର ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ ପାଇଁ ଯେ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଏହା ହିଁ ସତ୍ୟତାର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ । ଏହି ବିଚାରବୋଧ ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟିକ ଭାବଧାରାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ତାହା କାଳଜୟୀ ହୋଇଛି । “ବୈଷ୍ଣବ ଜନୋ ତୋ ତେନେ କହିଲେ” ପ୍ରାର୍ଥନାଟି ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମହତ୍ ଜୀବନର ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଛି । ଯେ ଅନ୍ୟର ପୀଡ଼ାକୁ ହୃଦୟରେ ଅନୁଭବ କରିପାରେ ଓ ସେଥିପାଇଁ ସହାନୁଭୂତିର ହାତ ବଢ଼ାଏ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଏକ ମହତ ବ୍ୟକ୍ତି । ନରସୀ ମେହେତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନାଟି ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଯେ ଏକ ପ୍ରିୟ ଭଜନ ଥିଲା ଏହା ସୁବିଦିତ । ସେହିପରି ଓଡ଼ିଶା ମାଟିର ଜଣେ ସବୁ କବି ଏହି ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ଯେଉଁ ବାଉଁଶି ତାଙ୍କ କବିତା “ମୋ ଜୀବନ ପଛେ ନକେଁ ପଡ଼ିଥାଉ” ରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ତାହାର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଆବେଦନ ଥିବା ମନେହୁଏ । ଜୀବନର ନାନା ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ମାନବବାଦୀ ଚେତନାର ଯେଉଁ ଆଲୋକ ଶିଖା ଏହି ବକ୍ତବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ତାହା ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର ବାଉଁଶ ବହନକରେ ।

ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଅନ୍ୟ ଏକ ବଡ଼ ବିରୋଧାଭାସ ହେଉଛି ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଯେତେ ବିକାଶ ହେଉଛି କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅପବିଜ୍ଞାନ ବା ସ୍ୱାଧେୟ-ସାଜନସର ମଧ୍ୟ ବିକାଶ ହୋଇଚାଲିଛି । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବା ପରେ ପ୍ରକୃତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମର ଜ୍ଞାନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଉପରେ ମଣିଷର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଆସିପାରିଛି । ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶର ପରିଣାମରୁ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବିକାଶ ଘଟିଛି । ସତ୍ୟତାକୁ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦାୟକ ମୋଡ଼ ଦେବାରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅବଦାନ ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ସତ୍ୟତାର ରୂପରେଖ ବଦଳି ଯାଇଛି । ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ର, ଗମନାଗମନ, କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଖାଦ୍ୟ ସମସ୍ୟା ଦୂରୀକରଣ, ନାନା ମହାମାରୀ

ରୋଗର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ, ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷା, ମହାକାଶ ଯାତ୍ରା ପରି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଆଶାତୀତ ସଫଳତା ମିଳିପାରିଛି । ପ୍ରକୃତି ପାଖରେ ଅସହାୟ ହୋଇ ମଣିଷ ବିପଦ ଓ ନୈରାଶ୍ୟ ଭିତରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁ ନାହିଁ, ବରଂ ସେ ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ନିଜର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରୁଛି । ବିଜ୍ଞାନ ମଣିଷକୁ ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବା ସହିତ ଜୀବନର ଭୌତିକ ମାନରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିପାରିଛି । ସାରା ପୃଥିବୀରୁ ଦୂରତ୍ୱ ଲୋପଯାଇଛି ଓ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ଘଟଣା ଘଟୁଛି ତାହା ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିପାରୁଛି । ତେବେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ପ୍ରସାର ଯେଉଁ ବିଚାର ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଧାରରେ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି ସେହି ଭାବଧାରା ସାର୍ବଜନୀନ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ସହ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗାର ବିକାଶ ଦୂରାନ୍ୱିତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବର ବିକାଶ ଅଭାବରେ ସମାଜରେ କୁସଂସ୍କାରର ପ୍ରସାର ଘଟୁଛି । ବିଶେଷ କରି ଆମ ଦେଶର ଜନଜୀବନରେ କୁସଂସ୍କାର ବହୁ ସ୍ତରରେ କାୟା ବିସ୍ତାର କରି ରହିଛି । ଆହୁରି ବିତନ୍ତ୍ରନାର ବିଷୟ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପକରଣକୁ ସାଧନ ଭାବେ କୁସଂସ୍କାରର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ବିନିଯୋଗ କରାଯାଉଛି । କୁସଂସ୍କାର କେବଳ ଯେ ଅଜ୍ଞତାର ପ୍ରତୀକ ତାହା ନୁହେଁ, ଏହା ଅନେକାଂଶରେ ସାମାଜିକ ଅନଗ୍ରସରତା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଦାୟୀ । ଧାର୍ମିକ ଆବେଗ, ଅହେତୁକ ପରମ୍ପରା, ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସ, ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ, ପାରଲୌକିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ସମାଜରେ ବୃଦ୍ଧିପାଉଛି । ଅସହାୟବୋଧ, ଭୟ, ସଚେତନତାର ଅଭାବ ପରି ବହୁ କାରଣରୁ ସମାଜରେ କୁସଂସ୍କାରର ପ୍ରସାର ଘଟିଥାଏ । ଆମ ଲୋକବିଶ୍ୱାସର ଅହେତୁକତା ବିଷୟରେ କୁହାଯାଏ ଯେ ଆମେ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ବି ଆମର ମାନସିକତା ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ତରରେ ରହିଛି । ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ସହ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବର ବିକାଶ ହେଲେ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିପାରିବ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବର ଅଭାବରେ ଜୀବନର ମାନ ନ୍ୟୁନ ହୋଇରହିବା ଏ ଯୁଗର ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଉପଲବ୍ଧି ।

ଆମର ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ବିରୋଧାଭାସର ଚିତ୍ର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ରହିଛି । ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଯେତେ ଯେତେ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଭାବନା ରହିଛି ସେ ମଧ୍ୟରେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ସବୁଠାରୁ ଉନ୍ନତ

ମନେହୁଏ । ଗଣତନ୍ତ୍ରରେ ଜନଗଣଙ୍କର ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ରହିଥାଏ, କାରଣ ଜନଗଣ ଭୋଟ ଦେଇ ପ୍ରତିନିଧି ନିର୍ବାଚିତ କରନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଦେଶର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିଚାଳନା କରିବେ । ଏହା ସହିତ ଏକ ସ୍ୱାଧୀନ ବିଚାରାଳୟ ଓ ମୁକ୍ତ ଗଣମାଧ୍ୟମ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ମେରୁଦଣ୍ଡ ମନେହୁଏ । ତେବେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଏକ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଏକ ଜୀବନାଦର୍ଶ । ସେହି ଜୀବନାଦର୍ଶର ଆଧାର ହେଉଛି ସାମାଜିକ ସମତା, ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ ଓ ମାନବିକ ଅଧିକାର । ତେବେ ଏକ ଜାତିଭିତ୍ତିକ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଭେଦଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ନିରକ୍ଷରତା ଓ ବାରିଦ୍ରୁ୍ୟ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସଫଳତା ପାଇଁ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ । ଆମ ଦେଶର ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବେ ବି ସାମନ୍ତବାଦୀ ଓ ଜାତିବାଦୀ ମାନସିକତାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଔପଚାରିକ ଭାବରେ ଆମ ଦେଶରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ରହିଛି କିନ୍ତୁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ଆମ ସାମାଜିକ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ଆମର ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ଓ ସାମାଜିକ ଆଦର୍ଶ ଭିତରେ ବହୁ ବ୍ୟବଧାନ ରହିଯାଉଛି ।

ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଏ ଯୁଗର ସାର୍ବଜନୀନ ଆଦର୍ଶ । ସେହି ଆଦର୍ଶଚୟ ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ଯେତେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ, ସମାଜର ଗୁଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟ ଯେ ସେତେ ଉନ୍ନତ ହୋଇପାରିବ ଏହା ଆମ ସମୟର ବଡ଼ ଉପଲବ୍ଧି ।

ଧର୍ମ ବନ୍ଧନ ଧର୍ମାନ୍ତତା

ଧର୍ମ ବା ରିଲିଜିୟନ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ । ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ । ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାକ୍-ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଯୁଗରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର କ୍ରମବିକାଶ ହୋଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଜୀବନ ବହୁତ ବିପଦସଂକୁଳ ଥିଲା । ରୋଗ, ମହାମାରୀ, ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ, ଗୋଷ୍ଠୀ ସଂଘର୍ଷ, ଯୁଦ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା କାରଣରୁ ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜୀବନ ପ୍ରତି ବିପଦ ରହିଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ସେ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡର ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କରେ ପାରଲୋକିକ ବିଶ୍ୱାସମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସାମିତ ବୌଦ୍ଧିକ ଚିନ୍ତନ ପରିବେଶରେ ସବୁ କିଛି ଘଟଣା କୌଣସି ଦେବ ଦେବୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଛି ଏହା ସେ ଯୁଗର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା । ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବିକାଶ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରାୟତଃ ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ବହୁଲଶ୍ୱରବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ର କୌଣସି ଐଶ୍ୱରୀୟ ବା ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଯେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଛି ଏହା ସେ ସମୟର କଳ୍ପନା ଥିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଆକାଶ, ମାଟି, ପାଣି, ପବନ ପରି ପ୍ରାକୃତିକ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ଦେବତା ମନେ କରାଯାଉଥିଲା । ସେହିପରି ଜନ୍ମ, ମୃତ୍ୟୁ, ରୋଗବାଧକ, ବିବାହ, ସନ୍ତାନଲାଭ ଇତ୍ୟାଦି ଜୀବନର ଘଟଣାପ୍ରବାହ ଯେ କୌଣସି ପାରଲୋକିକ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହେଉଛି ଏହା ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଉଥିଲା । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିସୀମା ଭିତରେ ସୀମିତ ଥିଲା ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ତା ପାଇଁ ରହସ୍ୟାମୟ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜଟିଳତା ଯୋଗୁ ଏହାର ଯଥାର୍ଥ ଅବବୋଧ ମନୁଷ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିର ବହିର୍ଭୂତ ଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ନାନା ଦେବ-ଦେବୀରେ ବିଶ୍ୱାସ, ପାରଲୋକିକ ସତ୍ତାରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ ଓ ନାନା ପ୍ରକାରର କର୍ମକାଣ୍ଡ ସେସମୟର ଜୀବନଧାରା ଥିଲା । ପୃଥିବୀରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଅନୁଶୀଳନ କରିଥିବା ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ବା ଐତିହାସିକମାନେ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଧାରଣା ଦିଅନ୍ତି ସେଥିରୁ ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାରେ ବହୁଲଶ୍ୱରବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ରହିଥିଲା । ଏସବୁ ଥିଲା ସ୍ୱାଭାବିକ ଘଟଣା । ତେବେ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶଧାରାରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଏକ ହଜାର ବର୍ଷଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ

ଭୂଖଣ୍ଡରେ କିଛି ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ବହୁଜଣରବାଦରୁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ଧାରଣା ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଉତ୍ତରଣ ଥିଲା । ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଯେତେବେଳେ ଉପନିଷଦ୍ ଓ ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ପର୍ଶିଆ ଓ ଆଧୁନିକ ଇଜିପ୍ଟରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ତିନି/ଚାରି ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ଯେଉଁ ସଭ୍ୟତା ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା, ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଜୋରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଓ ବିଚାରକୁ ନେଇ ସେଠାରେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ବିକାଶ ହେଲା । ପାର୍ଶୀଧର୍ମ ଏକ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ଧର୍ମ ଭାବେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ସେହିପରି ମୋଜେସଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ପରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଇହୁଦୀ ଧର୍ମର ପ୍ରସାର ଘଟିଲା, ଯାହା କି ଏକ ଇଶ୍ୱରୀୟ ସତ୍ତାକୁ ଗ୍ରହଣ କଲା । ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ପରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବହୁ ଇଶ୍ୱରବାଦରୁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ପ୍ରସାର ଥିଲା ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା । ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବରୁ ଇସଲାମ ଧର୍ମର ପ୍ରସାର ଘଟିଲା, ଯାହା ବି ଥିଲା ଏକ ଏକେଶ୍ୱରବାଦୀ ଧର୍ମ । ବହୁ ଇଶ୍ୱରବାଦରୁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ବିକାଶ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଏକ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ । ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ଆଧାରରେ ଏକ ବୃହତ୍ତର ଭୂଖଣ୍ଡର ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂହତିର ପରିବେଶ ଆସିଲା । ପୃଥିବୀରେ ଯେପରି ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାମାନ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା, ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ଧାରାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ପରେ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରବାହକୁ ଧର୍ମ କୁହାଗଲା । ବିଶେଷକରି ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁଶୀଳନ ହେଲା, ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମର ଭାବନାମାନ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ରୂପ ନେଲା ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଐତିହାସିକ, ସାମାଜତାତ୍ତ୍ୱିକ, ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନ କରାଗଲା । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ସଭ୍ୟତା, ସଂସ୍କୃତି, ଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦିରୁ ଯେଉଁ ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନ ହେଲା ସେଥିରୁ ଧର୍ମର ବୌଦ୍ଧିକ, ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ପ୍ରତ୍ୟୟାତ୍ମକ ଦିଗଟି ସ୍ପଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଐତିହାସିକ ଭିତ୍ତି, ଉତ୍ପତ୍ତିକାଳ, ଏହାର ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥର ଭାବନା ଆସିଲା । ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଧର୍ମ ଯେଉଁ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା, ସେଠିକାର ଜନଗଣ ଯେଉଁସବୁ କର୍ମକାଣ୍ଡ କରୁଥିଲେ ତାହାକୁ ଧାର୍ମିକ ରଙ୍ଗ ଦିଆଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ଅନେକ କାହାଣୀ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନା ମାଧ୍ୟମରେ ଯେଉଁ ସବୁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ୱାସମାନ

ଲୋକମାନେ ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ତାହା ଧର୍ମର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାବେ ଗୃହୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ, ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆତ୍ମାର ଗତି କ'ଣ ହୁଏ, ଏ ବିଶ୍ୱ କିପରି ସୃଷ୍ଟି ହେଲା, ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ କ'ଣ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଧର୍ମର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଲା । ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ନୀତିପୁର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ କାହାକୁ କୁହନ୍ତି, ନୀତି ନୈତିକତାର ସ୍ୱରୂପ ନେଇ କେତେକ ବିଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଶହ ଶହ ବର୍ଷର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ପରମ୍ପରା ସହ ଅସଂଖ୍ୟ କାହାଣୀ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଜନଶ୍ରୁତି ସଂଗ୍ରହ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସକୁ ଆଧାରକରି କେତେ କେତେ ସାହିତ୍ୟ, କାବ୍ୟ ଓ କାହାଣୀ ମାନ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପୁନଶ୍ଚ ସମୟର ବ୍ୟବଧାନ ଭିତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀମାନ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସଂପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଐତିହାସିକ ଭିତ୍ତି, ଉତ୍ପତ୍ତି, ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ, ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, କର୍ମକାଣ୍ଡ, ନୀତିବୋଧ ଓ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ନେଇ ଧର୍ମର ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାତ୍ମକ ପରିସରଟି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇପାରିଛି ।

ଯେତେବେଳେ ଧର୍ମ-ଧର୍ମ ଓ ସତ୍ୟତା-ସତ୍ୟତା ଭିତରେ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ବା ଯୋଗାଯୋଗର ପରିବେଶ ଆସିନଥିଲା ଓ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା, ସେତେବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମ ହିଁ ଈଶ୍ବର-ପ୍ରେରିତ ଧର୍ମ । ତାଙ୍କ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯାହା ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ତାହା ଈଶ୍ବର-ପ୍ରଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନ । ଯାହା ଈଶ୍ବରପ୍ରଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନ ତାହା ଶାଶ୍ୱତ ଓ ପବିତ୍ର । ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ବିଶ୍ୱାସ ବା ବାଣୀକୁ ଅସମ୍ମାନ ବା ଅସ୍ୱୀକାର କରିବା ପାପ ଓ ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ କାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସରୁ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ କେତେ କେତେ ମୁକ୍ତିଚିନ୍ତକ, ସତ୍ୟାନୁସନ୍ଧା ବୈଜ୍ଞାନିକ, ମାନବଦରଦୀ ହେତୁବାଦୀ ଓ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକଙ୍କୁ ନାନା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଛି, ବନ୍ଦୀ ଜୀବନ ବିତାଇବାକୁ ପଡିଛି ଓ ଏପରିକି ସହିଦ ହେବାକୁ ହୋଇଛି । ବିଶେଷକରି ଯୁରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ କାଳରେ ବହୁ ପ୍ରତିଭାବାନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ନାନା ଅତ୍ୟାଚାରର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜରେ ସମାଜ ସଂସ୍କାରର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଉଥିବା ସଂସ୍କାରକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ନାନା ସମାଲୋଚନା ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନାକୁ ସାମ୍ନା କରିବାକୁ ପଡିଛି । ତେବେ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ପରିବେଶରୁ ଧର୍ମୀୟ ସହନଶୀଳତାର ମାନସିକତା ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ଆମ ସଂସାରରେ ବହୁ ଭାଷା, ବହୁ ସଂସ୍କୃତି, ବହୁ ଧର୍ମ ଓ ବହୁ ଜୀବନଧାରା ରହିଛି ଓ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ମଧ୍ୟ । ବିବିଧତା ସଂସାରର ବିଭବ, ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ, ଜାତୀୟତା, ଧର୍ମ, ଜୀବନଶୈଳୀ

ନିର୍ବିଶେଷରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟ ସମୁଦାୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଉଦାରତା, ସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଜୀବନର ମହନୀୟ ଗୁଣ । କିନ୍ତୁ ପରିତାପର ବିଷୟ ଯେ କେତେକ ସମାଜରେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଧର୍ମ, ପରଂପରା, ବିଶ୍ୱାସ, ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଧାର୍ମିକ ଉପଚାରକୁ ପବିତ୍ର ମନେକରନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ଅସହିଷ୍ଣୁତା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଧାର୍ମିକ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ହିଁ ହେଉଛି ଧର୍ମାନ୍ଧତା । ଧର୍ମାନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କେବଳ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ଅସହିଷ୍ଣୁତା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ ନିଜ ଧର୍ମର ମହତ୍ତ୍ୱର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଆପ୍ତା ପ୍ତାପନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସବୁ ଧର୍ମର ସବୁ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ବାଣୀ ଶୁଣିବା ଏକ ଉଦାରବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟି, ପରନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ତିକ୍ତ ମନୋଭାବ ଆଣିବା ହେଲା ଧର୍ମାନ୍ଧତା । ଧର୍ମାନ୍ଧତା ଯେପରି ଅମାନବିକ ସେପରି ଅନୈତିକ । ଧର୍ମାନ୍ଧତାରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ସତ୍ୟ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ପରିଚାୟକ ।

ନୈତିକତା ବନ୍ଦୀ ଧର୍ମ

ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ସାମାଜିକ ପ୍ରାଣୀ, ସେ ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମାଜରେ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ସମାଜ ହେଉଛି ପାରସ୍ପରିକ ସମ୍ପର୍କର ଭିତ୍ତି । ସମାଜ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତର ଦେଇ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ସମବେତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନରୁ ପରିବାର, ସଂଘ, ଗ୍ରାମ, ରାଜ୍ୟ, ପ୍ରଦେଶ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ମାନବ ସମୁଦାୟ ଏହିପରି ସମାଜର ବିକାଶ ଓ ବିସ୍ତାର ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ମାନବିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ଓ ଆଦାନପ୍ରଦାନର ପରିବେଶ ରହିଛି । ଏହି ପାରସ୍ପରିକତାକୁ ଆଧାର କରି ନୈତିକ ଆଦର୍ଶମାନ ସମାଜରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ଭଲ-ମନ୍ଦ, ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ-ଅନୈତିକ, ନ୍ୟାୟ-ଅନ୍ୟାୟ ଜନିତ ଧାରଣାମାନଙ୍କୁ ଆଧାରକରି ନୈତିକ ବିଚାରମାନ ସମାଜରେ ବିକାଶଲାଭ କରିଛି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରୁ ବିଚାର କଲେ ନୈତିକତା ଏକ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତେବେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପରିସରଟି ବହୁ ବ୍ୟାପକ । ରାସ୍ତାରେ ଯିବା ସମୟରେ ଜଣେ ଦୃଷ୍ଟିହୀନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ବା ତାଙ୍କୁ ଗନ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେବା ଏକ ମାନବିକ କାର୍ଯ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଏହା ନକରି ତାଲିଯିବାକୁ ଅନୈତିକ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅସୁବିଧାରେ ପଡିଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସହଯୋଗର ହାତ ବଢାଇବା ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ନ କରିବାକୁ ଅନୈତିକ କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନୈତିକତାଠାରୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପରିସର ଟିକିଏ ବ୍ୟାପକ, ଯଦିବା ନୈତିକତା ଏକ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଆମେ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରିବାରରୁ, ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରୁ, ବୃହତ୍ତର ସାମାଜିକ ପରିବେଶରୁ ଶିକ୍ଷା କରିଥାଏ । କୁହାଯାଏ ପ୍ରଥମରୁ ଜଣକର ସ୍ୱଭାବ ସ୍ୱଚ୍ଛ ରହିଥାଏ । ପିଲାଟି ବେଳୁ ଜଣେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷା, ସଂସ୍କାର ପାଏ, ତାହାରି ଆଧାରରେ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଜଣକର ନିଜସ୍ୱ ବୁଦ୍ଧି, ବିବେକର ବିକାଶ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପରିବାର ଜଣକ ଭିତରେ ଭଲ-ମନ୍ଦ ନେଇ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ମାନବୀୟ ସ୍ୱଭାବରେ ଉଭୟ ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ ରହିଛି । ଲୋଭ, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ଈର୍ଷା, କାମୁକତା ଇତ୍ୟାଦି ଯେପରି ମାନବୀୟ ସ୍ୱଭାବ ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ସେହିପରି ତ୍ୟାଗ, ପରୋପକାର, ଶ୍ରଦ୍ଧା,

ଆନ୍ତରିକତା, ପ୍ରୀତିଭାବ ମଧ୍ୟ ମାନବୀୟ ସ୍ୱଭାବ ସହ ସଂଯୁକ୍ତ । ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ସଦ୍‌ଗୁଣର ବିକାଶ ବହୁ କାରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ମାନବିକ ଚରିତ୍ର ଓ ସ୍ୱଭାବ ନେଇ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ବ୍ୟକ୍ତିର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ମୂଲ୍ୟାୟନ କଲାବେଳେ ବିଭିନ୍ନ ମାନଦଣ୍ଡ ନୀତିଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଗୋଟିଏ ମତ ହେଉଛି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତମ ଯଦି ତାହାର ପରିଣାମ ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ ହୋଇଥାଏ, ଅପରପକ୍ଷରେ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ଦ ଯାହାର ପରିଣତି କଷ୍ଟଦାୟକ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ସୁଫଳ ଦିଏ, ତାହା ଭଲ, ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ କୁଫଳ ଦିଏ ତାହା ମନ୍ଦ । ଅନେକ ସମୟରେ ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର କେତେକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ରହିବା ସମ୍ଭବ । ଜଣେ କର୍ତ୍ତା କେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ତାହା ହିଁ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ, କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଣାମ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ, କର୍ତ୍ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ ଥିଲେ ପରିଣାମ ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ କାର୍ଯ୍ୟଟି ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ଏକ ମନ୍ଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଭଲ କୁହାଯାଇନପାରେ । ଜଣେ ଡାକ୍ତର ରୋଗୀଟିକୁ ସୁସ୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ଆସ୍ତ୍ରୋପଚାର କରିବା ଭିତରେ ଯଦି ରୋଗୀଟି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରେ ତେବେ ପରିଣାମଟି ମନ୍ଦ ହୁଏ । ତେବେ ଏହା ପଶ୍ଚାତରେ କିଛି ମନ୍ଦ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ ଥାଏ । ସୁତରାଂ ପରିଣାମ ଅପେକ୍ଷା କେଉଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୋଷଣ କରାଯାଇ କିଛି କରାଯାଉଛି ତାହା ହିଁ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟାୟନର ମାନଦଣ୍ଡ ହୋଇଥାଏ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ୟା ରହିପାରେ । ସାଧନ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭିତରେ କାହାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯିବ—ମଧ୍ୟ ଏକ ଗୁରୁତର ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଜଣକର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ମହତ ହୋଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ କେଉଁ ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କରୁଛନ୍ତି ତାହାର ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷ ଉପରେ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରାଯାଇପାରେ । ନିର୍ବାଚନରେ ବିଜୟଲାଭ କରିବାକୁ ଜଣେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେଥିପାଇଁ ଯଦି ଜଣେ ନାନା କପଟତାପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦ୍ଧତି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ନାନା ମିଥ୍ୟାର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି ତାହାକୁ କ’ଣ କୁହାଯିବ ? ପରୀକ୍ଷାରେ ଭଲ ନମ୍ବର ରଖି ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୋଷଣ କରିବା ଏକ ମହତ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଯଦି ଜଣେ ଅସଦ୍‌ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି ଏହାକୁ ଯଥାର୍ଥ କୁହାଯିବ କି ? କେତେକଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଉତ୍ତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରିବା ମହତ୍‌ପୂର୍ଣ୍ଣ ପଦ୍ଧତି ଯାହା ହେଉ ନା କାହିଁକି । ଅନ୍ୟ ଏକ ମତରେ ପଦ୍ଧତି ପବିତ୍ର ଓ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ହେଉ ବା ନ ହେଉ । ଏକ ତୃତୀୟ ମତର ଅବତାରଣା କରାଯାଏ । ଏକ ଉତ୍ତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଉତ୍ତମ ପଦ୍ଧତି ଅନୁକରଣୀୟ, କିନ୍ତୁ ତାହା ସମ୍ଭବ ନହେଲେ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଅନୈତିକ

ପଦ୍ମାର ଆଶ୍ରୟ ନିଆଯାଇ ଏକ ଉତ୍ତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ କରାଯାଇପାରେ । କୁହାଯାଏ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ହେବା ଅପେକ୍ଷା ବାସ୍ତବବାଦୀ ହେବା ଅଧିକ ଉପଯୋଗୀ । ତେବେ ଏକ ଅନୈତିକ ପଦ୍ମା ସହ କେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଲିସ କରାଯାଇ ପାରିବ ତାହା ବି ବିତର୍କର ବିଷୟ ।

ବ୍ୟକ୍ତିର ନିତିଦିନିଆ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ଜଣେ ନୀତିବାଦୀ, ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଓ ସତ୍ୟବାଦୀ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ଜଣଙ୍କୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ ହେବାକୁ ପଡିଥାଏ । ନହେଲେ ସେ ବହୁ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥାଏ । ବିଶେଷକରି ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ପରିବେଶରେ ସରଳତା, ସାଧୁତା ଓ ସତ୍ୟବାଦିତା ପ୍ରତି ପ୍ରଶଂସା ଓ ସ୍ବାକୃତି ରହିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହାର ବିପରୀତ ଗୁଣ ପ୍ରତି ସ୍ବାକୃତି ରହେ ସେଠାରେ ଜଣେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ନା ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକକୁ ସାମ୍ନା କରିବା ଦରକାର ଏକ ମୁକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ନୀତି, ନୈତିକତା ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଚାର୍ଯ୍ୟ । ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟାୟ, ଦୁର୍ନୀତି, ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର ପାଖରୁ କେତେ ଦୂର ମୁକ୍ତ ରହିପାରିବ ତାହା ପରିସ୍ଥିତି, ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ, ସାମାଜିକ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ବ ଜତ୍ୟାଦି ନାନାବିଧ କାରଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ ।

ଏକ ସମୟରେ ସମାଜର ଏକ ପ୍ରଚଳିତ ବିଶ୍ବାସ ଥିଲା ଯେ ଈଶ୍ବରବିଶ୍ବାସୀ ଲୋକମାନେ ନୀତିମାନ ଓ ସଦୁତ୍ତର ଅଧିକାରୀ ଓ ନିରୀଶ୍ବରବାଦୀମାନେ ଅନୈତିକ ଓ ସ୍ବଭାବରେ ମନ୍ଦ । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନେଇ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଈଶ୍ବର ଓ ନୈତିକତା ଯେ ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଏହା ଏକ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ବରଂ ବିତନ୍ତନାର ବିଷୟ ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସୀ ଲୋକମାନେ ଅଧିକ ଅସାଧୁ, ଅନ୍ୟାୟୀ ଓ ଅନୈତିକ ହେବା ସମ୍ଭବ । ବୃହତ୍ତର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରୁ କୁହାଗଲେ ବୌଦ୍ଧମାନେ, ଜୈନମାନେ ଓ ଟାଓମାନେ ନିରୀଶ୍ବରବାଦୀ, କାରଣ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଜୈନଧର୍ମ ଓ ଟାଓଧର୍ମରେ କୌଣସି ଈଶ୍ବର ଭାବନା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଅନୈତିକ କି ? ଈଶ୍ବର ବିଶ୍ବାସ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଶ୍ବାସର ପ୍ରସଙ୍ଗ, ଏହା ସହ ନୈତିକ ଜୀବନବୋଧର ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଛଡା କୌଣସି ଚର୍ଚ୍ଚସଂଗତ ସଂପର୍କ ନାହିଁ । ବରଂ ଇତିହାସରେ ବହୁ ନିରୀଶ୍ବରବାଦୀ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦର୍ଶନର ପ୍ରବକ୍ତା ହୋଇଛନ୍ତି । ମାନବିକ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ବିଗଳିତ ହୋଇଥିବା ବହୁ ନିରୀଶ୍ବରବାଦୀ ସତ୍ୟତାକୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ଧର୍ମ ଓ ଈଶ୍ବରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ବାସ ରଖୁଥିବା ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ହିଂସା, ହତ୍ୟା, ଅନ୍ୟର ପୂଜାସ୍ଥଳକୁ ନଷ୍ଟ

କରିବାର ମନୋଭାବ ଓ ସନ୍ତାପବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ଇତିହାସରେ ଧର୍ମ ବା ରିଲିଜିୟନକୁ ଆଧାର କରି କେତେ କେତେ ଯୁଦ୍ଧ, ହିଂସା, ବିଭୀଷିକା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତାହା ମାନବସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ଧକାରର କାହାଣୀ । ଆଜି ବି ସମାଜରେ ଧର୍ମ ଓ ଈଶ୍ବରକୁ ଆଧାରକରି ନାନା ଅସହିଷ୍ଣୁତା, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଓ ଭେଦଭାବର ପରିବେଶ ରହିଛି । ଈଶ୍ବର ଓ ଧର୍ମ ଯଦି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସଦାଚାରର ବାର୍ତ୍ତା ଦିଏ ତାହା ସ୍ବାଗତଯୋଗ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ତାହା ଯଦି ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ପ୍ରସାରରେ ସହାୟକ ହୁଏ ତାହାର ବିରୋଧ ହେବା ଦରକାର । ବସ୍ତୁତଃ ମାନବବାଦ ଯେ ଜୀବନର ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଏହା ଅନସ୍ବାକାର୍ଯ୍ୟ । ମାନବବାଦ ମାନବ ସମୁଦାୟକୁ ଭ୍ରାତୃତ୍ବର ବନ୍ଧନରେ ଯୋଡିବାକୁ ଚାହେଁ, ପରନ୍ତୁ ଧର୍ମ ମାନବ ସମାଜକୁ ଭାଗ କରିଥାଏ । ପ୍ରାର୍ଥନାର ସମାଜ, ଧର୍ମାର ସମାଜ, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ସମାଜ ଓ ଏକ ଧର୍ମୋତ୍ତର ସମାଜକୁ ଯାତ୍ରା ଯେ ଇତିହାସର ଏକ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ଉତ୍ତରଣ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ।

ସଭ୍ୟତା ଓ ଧାର୍ମିକ ନବଜାଗରଣ

ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ସଭ୍ୟତାମାନ ନିଜସ୍ବ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଭାଷାମାନ ଯେପରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, କେତେକ ଭାଷା ବିକଶିତ ହୋଇ ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀର ଭାଷା ହୋଇଛି ସଭ୍ୟତା ସେହିପରି ବୃହତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳକୁ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ବ୍ୟାପକ ଅଞ୍ଚଳରେ ସଂହତି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତା ନାନା ଆହ୍ବାନ ଓ କେତେ କେତେ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ଏପରି ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣରୁ କିମ୍ବା ରାଜନୈତିକ ପରିବେଶ ଯୋଗୁ ଅତୀତର କେତେକ ସଭ୍ୟତା ବିଲୟର ଦ୍ବାରଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ବା ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷିତ ଖନନ କିମ୍ବା ଅନୁଶୀଳନ ଦେଇ ଐତିହାସିକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତା ବିଷୟରେ ବହୁ ଲୁକ୍କାୟିତ ତଥ୍ୟ ବାହାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି । ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଉତ୍ଥାନ ପତନ ସତ୍ତ୍ବେ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ସଂପ୍ରତି ଏକ ଅତ୍ୟଧୁନିକ ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନ ମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନ ଏକ ଜନସମୂହର ବୌଦ୍ଧିକ, ନୈତିକ ଓ ଭୌତିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଏ । ଯେଉଁ ସଭ୍ୟତାମାନ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ସମସ୍ତ ଆହ୍ବାନ ଓ ପ୍ରତିକୂଳତାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଅଗ୍ରଗତି କରି ଆସିଛନ୍ତି ଓ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିକଶିତ ହୋଇଛନ୍ତି ତାହାର କାହାଣୀକୁ ଅନୁଶୀଳନ କଲାବେଳେ କେତେକ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନର ଚିତ୍ର ଆମ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆସିଥାଏ । ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନକୁ ନବଜାଗରଣ ବା ରିନାୟା କୁହାଯାଉଛି । ଏକ ନବଜାଗରଣ ଏକ ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀର ଭୌତିକ, ବୌଦ୍ଧିକ ବା ନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ କେତେକ ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ କରିଥାଏ । ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସଭ୍ୟତାର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ ଘଟିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନ ଏକ ଐତିହାସିକ କାଳଖଣ୍ଡରେ ଜନମାନସକୁ ନୂତନ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥାଏ । ହୁଏତ ପରିବର୍ତ୍ତା କାଳରେ ଯାହା ଏକଦା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନ ଥିଲା ସେଥିରେ ନାନା ଅବକ୍ଷୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ ଓ ତାହା

ପୁନଶ୍ଚ ଅନ୍ୟ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଭିତର ଦେଇ ସମାଜର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟେ । ସାମାଜିକ ବିକାଶର ଧାରା ଯେ ଏକ ଜଟିଳ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ । କେତେକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ଓ ଯାହା ସାମଗ୍ରିକ ଭାବେ ମାନବ ସମୂହର ବୌଦ୍ଧିକ ବା ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଭାବ ରଖିଛନ୍ତି ସେହି ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭବମାନଙ୍କୁ ଇତିହାସରେ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ମାନବଶ୍ବରୁ ଦେଖିଲେ କେତେକ ନବଜାଗରଣ ବିଶ୍ବ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ବେଶ୍ ମହତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ, ଯାହା ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରିଛନ୍ତି ।

ସାଂପ୍ରତିକ ଅବବୋଧରେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ । କାରଣ ଏହା ଏକ ସହିଷ୍ଣୁତାର ସଂସ୍କୃତି ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ ସହ ସମତାଳ । ଏହା ସହିତ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଏହା ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ । ତେବେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଏକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭାବେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ଗୃହୀତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତାରେ ଧର୍ମର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିଲା । ଯାହାକୁ ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ଧର୍ମ ବା ରିଲିଜିୟନ କୁହାଯାଇଛି ତାହା ବହୁ ଅତୀତରେ ଏକ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ଭାବେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏକ ପ୍ରାର୍ଥନାୟ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବେଶ ରହିଥିଲା ସେହି ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବେଶରେ ଧର୍ମ ଥିଲା ଏକ ବଡ଼ ବୌଦ୍ଧିକ ଆଲୋଚନା । ଏକ ପ୍ରାର୍ଥନାୟ ସମାଜରେ ବହୁଦେବବାଦ, ନାନା ଉଚ୍ଚତ ପୂଜାପଦ୍ଧତି, ବଳି ପ୍ରଥା ଓ ନାନା ଅହେତୁକ ବିଶ୍ବାସର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଏକ ଏକ ନୂତନ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମ ପାଇଁ ଭିତ୍ତି ଯୋଗାଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଏକ ହଜାର ବର୍ଷଠାରୁ ଏକ ଧାର୍ମିକ ଜାଗରଣର ଯୁଗ ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡର ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କରେ ବିକଶିତ ହେଲା । ଭାରତବର୍ଷରେ ବେଦ, ଉପନିଷଦ୍, ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ପରି ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ରଚିତ ହେବାପରେ ତାହାକୁ ଆଧାର କରି ବୈଦିକ ଧର୍ମର ଭିତ୍ତି ପଡ଼ିଥିଲା । ସଂପ୍ରତି ଯାହାକୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ କୁହାଯାଉଛି ତାହା ଅତୀତରେ ସନାତନ ଧର୍ମ, ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମ, ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟ ଧର୍ମ ଭାବେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପୁସିଆରେ ଯେଉଁ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ସେଠାରେ ଜୋରାଷ୍ଟରଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଓ ବିଚାରକୁ ନେଇ ପାର୍ଶୀଧର୍ମର ଭିତ୍ତି ପଡ଼ିଥିଲା । ଆଜିର ଇସ୍ରାଏଲ୍‌ରେ ସେହି ସମୟରେ ଜଣେ ପ୍ରଫେଟ୍ ମୋଜେସଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ସେ ସେହି ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଏକେଶ୍ବରବାଦୀ ଭାବନାର

ପ୍ରସାର କରି ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ଆଣିଥିଲେ ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଇହୁଦୀ ଧର୍ମ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା । ସେହି ସମସାମୟିକ ଯୁଗରେ ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଓ ମହାବୀର ଜୈନଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବରୁ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନାକୁ ଆଧାର କରି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଓ ଜୈନଧର୍ମର ବିକାଶ ହେଲା । ସେହି ସମୟ କାଳରେ ଚୀନ ଦେଶର ସଭ୍ୟତାରେ ଲାଓ ସେ ଓ କନଫୁସିୟସଙ୍କ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବିଚାରକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ଆସିଥିଲା ତାହାକୁ ଆଧାର କରି ଚାଓଧର୍ମର ପ୍ରସାର ହେଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟ ଆରମ୍ଭ ସମୟକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚ୍ୟରେ ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବକୁ ନେଇ ଏକ ବଡ଼ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ବିଚାରବୋଧକୁ ନେଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ବିକାଶ ହେଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆରବ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ବିଚାର ଓ ଜୀବନବୋଧକୁ ନେଇ ଇସଲାମ ଧର୍ମ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ଏକହଜାର ବର୍ଷଠାରୁ ଦେହ ହଜାର ବର୍ଷ ଭିତରେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ଓ ସଂସ୍କାରର ପରିବେଶ ଆସିଥିଲା ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲା । ବହୁଜଗରଣବାଦରୁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ, ହିଂସାତ୍ମକ ବଳିପ୍ରଥା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅହିଂସା ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି, ରହସ୍ୟମୟ ପୂଜା ପାର୍ବଣ ପରିବର୍ତ୍ତେ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ସନ୍ଦେଶ ଦେଇଥିବା କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଚିନ୍ତାନାୟକ ମାନେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଭାବେ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠାରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଧାର୍ମିକ ଜାଗରଣ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସଂପୃକ୍ତ ଭୂଖଣ୍ଡର ସଭ୍ୟତା ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲା । ସମାଜର ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ସଂସ୍କୃତି, ଶିକ୍ଷା, କଳା, ସାହିତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ଷେତ୍ର ଧର୍ମ ଦ୍ୱାରା ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏସବୁ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସଭ୍ୟତାର ଯେଉଁ ପ୍ରଗତି ଓ ଉତ୍ତରଣ ହେଲା ତାହା ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ବହୁ ସମ୍ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି କଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଧର୍ମ ଭିତରେ ନାନା ରୁଦ୍ଧିବାଦ ଓ କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରବେଶ କଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ନିଜ ଧର୍ମକୁ ଏକ ଈଶ୍ୱର ପ୍ରେରିତ ଧର୍ମ ବୋଲି ବିଚାର କରି ଅନ୍ୟ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଏବଂ ନିଜ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ବାଣୀକୁ ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବସିଲେ । ଏପରିକି ରାଜତନ୍ତ୍ରକୁ ସ୍ଥାୟୀ କରିବା ପାଇଁ ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କଲେ ଯେ ରାଜା ହେଉଛନ୍ତି ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ବା ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯିବା ଅର୍ଥ ଈଶ୍ୱରୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବିରୋଧ କରିବା । ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ଦେଇ

ସମାଜରେ ଏକ ବଡ଼ ନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାଦ ହୋଇଥିଲା ଓ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଚେତନାର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା ତାହା କେତେ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ କୁସଂସ୍କାର, ରୁଦ୍ଧିବାଦ ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦରେ କଲୁକ୍ଷିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଧର୍ମ ଆଉ ଉଦାର, ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଧାରାର ବାର୍ତ୍ତାବହ ହେଲା ନାହିଁ । ବରଂ ନାନା ରକ୍ଷଣଶୀଳତା, ସାମନ୍ତବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ରୁଦ୍ଧ ମାନସିକତା ଓ ଅନ୍ୟ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ପ୍ରତି ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଧର୍ମାନ୍ଧ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶରେ ଧର୍ମ ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇ ଛିଡ଼ା ହେଲା ଓ ସତ୍ୟତାର ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅନ୍ୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ବା ରିନାସାଁ ପାଇଁ ସତ୍ୟତାରେ ସମ୍ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସେହି ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟରୁ ମାନବବାଦ ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି ।

ଶ୍ରେୟର ପରିଭାଷା

ଜୀବନର କେତେକ ସ୍ୱର୍ଗ ଆକର୍ଷଣୀୟ, କେତେକ ସ୍ୱର୍ଗ ଆକର୍ଷଣୀୟ ନୁହେଁ । ସେହିପରି କେତେକ ଅନୁଭୂତି ପ୍ରୀତିପଦ, କେତେକ ଅନୁଭୂତି କଷ୍ଟଦାୟକ । କେତେକ ବିଚାର ଜୀବନଧର୍ମୀ, କେତେକ ବିଚାର ଧ୍ୱଂସକାରୀ । ଏକ ସୁସ୍ଥ ମନ ଆମ ଭିତରେ ସୃଜନଶୀଳତାର ସ୍ୱଳ୍ପ କରୁଥାଏ । ତେବେ ଏସବୁ ଜୀବନର ସାଧାରଣ ଅନୁଭୂତି । ଜୀବନରେ କେତେକ ସଂପର୍କ ପ୍ରୀତିପଦ ଓ ବଂଧୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅନ୍ୟ କିଛି ସଂପର୍କ ତିକ୍ତ ଓ ବିରକ୍ତିକର । ଏସବୁ ଯେପରି ଜୀବନ ଯାତ୍ରାର ନିଜ୍ଜଳ ବାସ୍ତବତା । ଜୀବନର ଏହି ବାସ୍ତବତା ଭିତରେ କିଛି ସୃଜନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରେୟର ସଂଧାନରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ କେଉଁଥିରେ ନିହିତ ? ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ଉଠାଇଛନ୍ତି । ଏହା ଏକ ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ ଯେ ଦୁଃଖ, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ନୈରାଶ୍ୟ ଜୀବନସହ ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ । ଦୁଃଖର କାରଣ, ପ୍ରକାରଭେଦ, ଦୁଃଖକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବାର ପଦ୍ଧତି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ କେତେ କେତେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ସୁଖ ଯେପରି ଏକ ମାନସିକ ଅନୁଭବ, ଦୁଃଖ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ମାନସିକ ଅନୁଭବ । ଦୁଃଖ ଯେହେତୁ ଏକ ମାନସିକ ଅନୁଭବ, ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସମସ୍ତ ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସ୍ୱରୂପତଃ ମାନସିକ । ତେବେ ଦୁଃଖର କାରଣ ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ, ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ବୌଦ୍ଧିକ ବା ଯାହା କିଛି ହୋଇପାରେ । ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୁଃଖ ଅପ୍ରୀତିକର ମାନସିକ ଅନୁଭବର ସୂଚନା ଦିଏ । ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ ଅନେକକ୍ଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜୀବନରୁ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର କରିବାକୁ କେତେ କେତେ ଦାର୍ଶନିକ କେତେ କେତେ ପଦ୍ଧତି ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ମୁକ୍ତି ବିଷୟରେ କେତେ କେତେ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଗମ୍ଭୀର ଚିନ୍ତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । କିଏ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି ଯେ ମଣିଷର ମୁକ୍ତି ଏକ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜ ଗଠନରେ ହିଁ ନିହିତ । ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜରୁ ଯେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଆର୍ଥିକ ଶୋଷଣ, ସାମନ୍ତବାଦ, ପୁଂଜିବାଦ ଓ ମନୁଷ୍ୟକୃତ ଭେଦଭାବ ଦୂର ହୋଇପାରିବ, ସେତେବେଳେ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜର ମୁକ୍ତି ସମ୍ଭବ ହେବ । ଅନ୍ୟ କେହି ସୃଜନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟିକ ଦରିଦ୍ର କୃଷକର ଶ୍ରମରେ, ଶ୍ରମଜୀବୀ ମଣିଷର

ସ୍ୱେଦରେ ବା ଶାନ୍ତ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶରେ ମଣିଷର ମୁକ୍ତି ଯେ ନିହିତ ତାହାର କେତେ କେତେ କଳାତ୍ମକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେଇଛନ୍ତି । କିଛି ରହସ୍ୟବାଦୀ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ବୈରାଗ୍ୟରେ ଓ ନିଷ୍ଠାପର ନିଷ୍ଠାମ କର୍ମ ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟର ମୁକ୍ତି ଖୋଜିଛନ୍ତି । ଜୀବନ-ଜିଜ୍ଞାସାର ଅର୍ଥ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଛି ।

ଜଣେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନ ଯାତ୍ରାରେ କିଛିଟା ଆର୍ଥିକ ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳତା, ସୁଖପ୍ରଦ ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଓ ଏକ ଉନ୍ନତ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ହିଁ ବହୁ ଅର୍ଥ ବହନ କରିଥାଏ । ଏକ ବୃହତ୍ତର ସାମାଜିକ ପରିବେଶରେ ଯଦି ଶାନ୍ତି, ସଂହତି ଓ ଉତ୍ତରଦାୟୀ ସାଂସ୍କୃତିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ରହିଥାଏ ତାହା ଜୀବନଯାତ୍ରାକୁ ସୁଖକର କରିଥାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ପରିବେଶରେ ଭେଦଭାବ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିଦ୍ୱେଷ, ଦୁର୍ନୀତି ଓ ପାରସ୍ପରିକ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ବାତାବରଣ ରହିଥାଏ ତାହା ସାମୁହିକ ଜୀବନ ଧାରାକୁ କଲୁଷିତ କରିଥାଏ । ଏକ କଲୁଷିତ ବାତାବରଣରେ ନୈରାଶ୍ୟ, ହତାଶା, ଅସ୍ଥିରତା ଅଧିକ ଦେଖାଯାଏ । କେତେକ ଭାବପ୍ରବଣତା ସାମୟିକ ଭାବେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବେଶ୍ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ । ଜାତି, ଧର୍ମ, ଲିଙ୍ଗ, ରାଷ୍ଟ୍ର, ଜାତୀୟତା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ନେଇ କେତେ କେତେ ଭାବପ୍ରବଣତା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇପାରେ । ଭାବପ୍ରବଣତା ବହୁ ସମୟରେ ପ୍ରତିହିଂସା, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଏପରିକି ଅମାନବିକ ବର୍ବରତା ଉଦ୍ବେକ କରାଇଥାଏ । ଏହା କିନ୍ତୁ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ପରିପତ୍ନୀ । ପ୍ରେମ, ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ସୁସ୍ଥ ମାନବବୋଧର ପରିପ୍ରକାଶ ହେବା ବେଳେ କ୍ରୋଧ, ହିଂସା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଜୀବନବୋଧର ଯେ ନକାରାତ୍ମକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଏହା ଏକ ମାନବିକ ଉପଲବ୍ଧି । ମାନବିକ ସୁସ୍ଥ ଉପଲବ୍ଧିରୁ ଯେତେବେଳେ ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଚାଲିଯାଏ, ସେତେବେଳେ ନାନା ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ଉଗ୍ରବାଦ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଉଗ୍ରବାଦ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଏକ ଅସ୍ଥିତାର ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲେ ମଣିଷ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଉଠେ । ଏହି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଆମ ସଂସାରରେ କେତେ କେତେ ବିଭୀଷିକାକୁ ଯେ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିଛି, ତାହାର ଇତିହାସ ବେଶ୍ ମର୍ମାଂତକ ମନେହୁଏ ।

କେତକ ପ୍ରାଚୀନ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ମହତ୍ତର ଜୀବନବୋଧର କେତେ ସୁନ୍ଦର ବାଣୀ ରହିଛି । ଯେଉଁମାନେ ସେହି ଶାସ୍ତ୍ରମାନ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜକୁ ଉଚ୍ଚ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବାଣୀ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି । ତେବେ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତାହା ସେପରି ସ୍ୱନ୍ଦନ ସୃଷ୍ଟି କରିନାହିଁ । ବେଦାନ୍ତରେ ମାନବବାଦୀ ଦର୍ଶନର ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ରହିଛି, ହେଲେ ହିନ୍ଦୁସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅମାନବିକ ଜାତିବାଦ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ।

ସେହିପରି ବାଇବେଲରେ ପ୍ରେମ ଓ କରୁଣାର ସୁନ୍ଦର ବାର୍ତ୍ତା ସମାଜକୁ ଦିଆଯାଇଛି । ତେବେ ଅଣଶ୍ରୀଷ୍ଟିଆନଙ୍କୁ ଗ୍ୟାସ୍ ତାମ୍ବର ଭିତରେ ହତ୍ୟା କରିବାର କାହାଣୀ ଇତିହାସରେ ରହିଛି । କୋରାନରେ ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଆବେଦନ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି । କିନ୍ତୁ କେତେକ ଇସଲାମିକ ସମାଜରେ ସଂତ୍ରାସବାଦ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି । ଧର୍ମର ମହତ୍ତ୍ୱର ଜୀବନବୋଧ ବିଶ୍ୱରେ ମାନବ-ସମୁଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ସଂହତି ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱବୋଧ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏହା ଅମାନବାୟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଣତ ହେବା ସତ୍ୟତାର ବଡ଼ ବିତର୍କନା କହିବାକୁ ହେବ । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ମଣିଷକୁ ଭଲ ପାଇବା ଓ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ମାନବିକତାର ସୂତ୍ରରେ ଏକ ବୋଲି ଭାବିବା ଯେ ବଡ଼ ଧର୍ମ ଏହି ବାର୍ତ୍ତା ମାନବଦରଦୀ ହେତୁବାଦୀ ମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଆସିଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ଜୀବଜଗତ ପ୍ରତି କରୁଣାର ଭାବ ଓ ଏକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ହୃଦୟ ସବୁଠାରୁ ମାନବୀୟ ଦର୍ଶନ ଏହି ବାର୍ତ୍ତା ହେତୁବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଆସିଛନ୍ତି । ସକଳ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଯାଇ ସମ୍ବେଦନ ଓ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ- ଜୀବନବୋଧ ମାନବୀୟ ଚେତନାର ଯେ ମହତ୍ତ୍ୱର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମାନବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଏହା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ।

ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତରରେ ହେଉ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନରେ ହେଉ ମଣିଷକୁ କେତେକ ସମୟରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଓ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ସତ୍ୟତା ଯେତେବେଳେ ଆଦିମ ସ୍ତରରେ ରହିଥିଲା ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ରହିଥିଲା ଓ ଆଜି ଯେତେବେଳେ ସତ୍ୟତା ଉନ୍ନତ ସ୍ତରକୁ ଆସିଛି ଏହା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଅତୀତରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଓ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ରକ୍ଷାପାଇବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ତାର କଞ୍ଚିତ ଦିଅଁ ଦେବତାର ଶରଣ ପଶୁଥିଲା, କେଉଁଠି ବଳି ପକାଉଥିଲା କିମ୍ବା ଏହାକୁ ଭାଗ୍ୟଲିଖନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ସହ ମଣିଷ କିଛିଟା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇପାରିଲା । ସିଏ ପ୍ରକୃତି ପାଖରେ ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କଲା ନାହିଁ, ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ହାତ ଟେକିଦେଲା ନାହିଁ । ତାର ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଚାରଶୀଳତା ପ୍ରୟୋଗ କରି ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କଲା । ୨। ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱର ପ୍ରକୃତି, ପରିବେଶ ଓ ସମାଜକୁ ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ କଲା । ୩। ଜିଜ୍ଞାସା । ୪। ବୌଦ୍ଧିକ ଅନ୍ୱେଷଣ ଭିତରେ ତାର ଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ୫। ଶୀଳ ପ୍ରକୃତିର ବହୁ ରହସ୍ୟକୁ ସେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲା ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଉପରେ ତାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ମନୁଷ୍ୟ ଯେ ତାର ଭାଗ୍ୟର ନିୟନ୍ତ୍ରା ଓ ତାର ଉଦ୍ୟମରେ ଜୀବନ ସୁଖକର ଓ ପ୍ରାତିପଦ ହୋଇପାରିବ ଏହି ଉପଲବ୍ଧ ଚିନ୍ତାଭାଙ୍ଗ୍ୟକୁ

ଆସିଲା । ଏହା ହିଁ ଏକ ହେତୁବାଦୀ ଅନୁଭବ । ତେବେ ଯେଉଁଠି ବିଚାର ଓ ଉପଲବ୍ଧି ନାହିଁ ସେହି ମନୁଷ୍ୟ ଏବେ ବି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଓ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ନାନା ଉପାସନା, କର୍ମକାଣ୍ଡ ଓ ଭକ୍ତିପୂତ ଆବେଗ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛି । ସେଥିରୁ ସେ ହୁଏତ କିଛି ମାନସିକ ନିର୍ଭରତା ପାଇଛି ଓ ସାମାୟିକ ଭାବେ ତାର ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିକୁ ସେ ଭୁଲି ଯାଉଛି । ତେବେ ଏହା କୌଣସି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ନୁହେଁ । ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗତାନୁଗତିକ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବେ, ନୂତନ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉନଥିବେ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥିତିରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିପାରିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ରହିଛି ମାନବିକ ଜିଜ୍ଞାସା, ମୁକ୍ତ ମନ, ଜ୍ଞାନର ଅନ୍ୱେଷଣ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ । ଏହି ମନୋଭାବ ଅଭାବରେ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଓ ଭୌତିକ ଉନ୍ନତି ଯେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଏହା ହିଁ ବଡ଼ ଉପଲବ୍ଧି ।

ଗୋଟିଏ ପଟେ ମୁକ୍ତ ମନର ଅନ୍ୱେଷଣ ଓ ତା ସହିତ ଜୀବନରେ ମାନବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ଉଭୟର ସମନ୍ୱୟରେ ଜୀବନ ଯେ ଉନ୍ନତ ସ୍ଥିତିକୁ ଯାଇପାରିବ ଏହା ହିଁ ଏ ଯୁଗର ଆଦର୍ଶ । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ମାନବିକ ଶ୍ରେୟର ଦୁଇଟି ଦିଗନ୍ତ ହେଉଛି ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ ଓ ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷ । କଳା, ସାହିତ୍ୟ, ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ବୌଦ୍ଧିକ ବ୍ୟାପ୍ତିର ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ । ସେହିପରି ମାନବିକ ଅଧିକାର, ମହାନୁଭବତା, ସାଧୁତା, ବିଶ୍ୱଭାବ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଇତ୍ୟାଦି ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ ଋରେ । ଏହି ଉଭୟ ମଧ୍ୟରୁ ମାନବବାଦର ଭୂମିକା ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେହୁଏ । କାରଣ ମାନବିକତା ଅଭାବରେ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନର ଅପପ୍ରୟୋଗ ହେବା ସମ୍ଭବ । ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ବିଜ୍ଞାନ ମଣିଷକୁ ଯେପରି ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିପାରିଛି ସେଥିରେ ତାର ଅପପ୍ରୟୋଗ ସତ୍ୟତାର ଯେ ମୃତ୍ୟୁଘଣ୍ଟି ବଜାଇ ପାରିବ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଏକ ମାନବିକ ଦୃଷ୍ଟି ସହିତ ଜ୍ଞାନର ସମନ୍ୱୟ ହେଲେ ମାନବ-କଲ୍ୟାଣର ପଥ ସୁଗମ ହୋଇପାରିବ । ଏହା ହିଁ ମାନବିକ ଶ୍ରେୟର ଏକ ହେତୁବାଦୀ ପରିଭାଷା ।

ଧର୍ମ ଓ ଧର୍ମୀୟ ଜୀବନଧାରା

ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ, ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦି କହିଲେ ‘ଧର୍ମ’ ର ଯେଉଁ ଭାବନାଟି ବ୍ୟକ୍ତ ହେଉଛି ତାହା ପ୍ରାୟତଃ ଜନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବୈତାରିକ ରୂପ ନେଇଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିକାଶ ପରେ ଯେତେବେଳେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅନୁଶୀଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡର ଧାର୍ମିକ ଚିନ୍ତା-ଚେତନା ବିଷୟରେ ଭାବନା ମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଐତିହାସିକମାନେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କେତେ କେତେ ଲୁକାୟିତ ତଥ୍ୟ ବାହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ତଥ୍ୟ ଓ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଆଧାରରେ ଗତ ପାଞ୍ଚହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଧାରାବାହିକ ଇତିହାସ ଏହି ଧାରାରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେବା ମନେହୁଏ । କେତେକ ନୃତାତ୍ତ୍ୱିକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଏକ ହଜାର ବର୍ଷ ବେଳକୁ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଗୋଷ୍ଠୀଜୀବନରୁ ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେବାପରେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଦିଅଁ ଦେବତାର କଳ୍ପନା ଓ ଧାର୍ମିକ ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ପ୍ରକୃତିର ବିଶାଳତା ଓ ଜୀବନର ଜଟିଳତା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରହସ୍ୟମୟ ଲାଗିଛି । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ବିଭିନ୍ନ ପାରଲୌକିକ ଶକ୍ତିମାନ ବାହ୍ୟଜଗତର ଘଟନାମାନଙ୍କୁ ଯେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛନ୍ତି ଏହି ବିଚାର ସେସମୟରେ ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ପରିଶୀମତଃ ବହୁଜଗରବାଦର ଭାବନା ସହ ପଶୁବଳି, ନରବଳି ଓ କେତେକ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନଧାରାରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି । ତେବେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଏକ ହଜାର ପରଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ କିଛି କିଛି ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଯେହେତୁ ସମୁଦ୍ର, ଜଂଗଲ, ମରୁଭୂମି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣରୁ ପୃଥିବୀ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଥିଲା ଓ ଗମନାଗମନର କୌଣସି ସୁଯୋଗ ନଥିଲା, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତା ଅନ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ବିଷୟରେ ଅଜ୍ଞ ରହିଥିଲା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତା ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ମନୁଷ୍ୟର ଧାର୍ମିକ ଆବେଗକୁ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଆସିଥିବା ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନାମାନ ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବେଦ,

ଉପନିଷଦ, ବ୍ରହ୍ମସୁତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ରଚନାଦ୍ୱାରା ଏଠିକାର ଜନଗଣ ଧାର୍ମିକ ଧାରାରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପର୍ଶିଆ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଜୋରାଷରକ ବିଚାରବୋଧକୁ ନେଇ ପାର୍ଶୀଧର୍ମର ବିକାଶ ହୋଇଛି । ଅନ୍ୟ ଏକ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମୋଜେସ୍ ଯେଉଁ ଭାବନାର ସୁତ୍ରପାତ କରିଛନ୍ତି ତାହାକୁ ଆଧାର କରି ଇହୁଦୀ ଧର୍ମ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଓ ମହାବୀର ଯେଉଁ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଓ ନୈତିକ ଚିନ୍ତନ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ତାହାକୁ ଆଧାର କରି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଓ ଜୈନଧର୍ମ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ସାଂସ୍କୃତିକ ଧାରାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଛି । ଚୀନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ କନ୍ଫୁସିଅସ୍ ଓ ଲାଓସେ ଯେଉଁ ବିଚାରବୋଧର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ତାହାକୁ ନେଇ ଟାଓଜିନି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଆରମ୍ଭ ସମୟକୁ ଯାଣୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଚିନ୍ତନକୁ ନେଇ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆରବ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରଫେଟ୍ ମହମ୍ମଦ ଯେଉଁ ଭାବଧାରା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଆଧାରରେ ଇସଲାମର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଏହି ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଐତିହାସିକ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଯେଉଁମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇଛନ୍ତି । ବହୁଜଣରବାଦ ଓ ନାନା ଉଦ୍ଭବ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଜନିତ ଭାବଧାରାରୁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ଭାବନା ଓ କେତେକ ସାମାଜିକ ତଥା ନୈତିକ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଭାବ ସାମାଜିକ ବିକାଶଧାରାରେ ବେଶ୍ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେ ହୋଇଛି । ପ୍ରାଗ୍ଧର୍ମୀୟ ସମାଜରୁ ଧର୍ମୀୟ ସମାଜର ବିକାଶ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣର ନବଦିଗନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସମାଜ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇଛି, ରାଜତନ୍ତ୍ରର ଯୁଗ ଆସିଛି, ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂହତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ଜୀବନର ନୂତନ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଓ ଜୀବନର ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ବିଭିନ୍ନ କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଧର୍ମମାନ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ଭାବନା ଆଧାରରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତା, ସଂହର୍ତ୍ତା, ସର୍ବଜ୍ଞ, ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ, କରୁଣାମୟ ଇତ୍ୟାଦି ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଓ ଏସବୁ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ବିପୁଳ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ, ଜୈନଧର୍ମ ଓ ଟାଓଧର୍ମ କୌଣସି ଈଶ୍ୱର ଭାବନାର ଅବତାରଣା ନକରି ନୈତିକ ଉତ୍କର୍ଷର କେତେ କେତେ ଦିଗନ୍ତକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିଛନ୍ତି । ସତ୍ୟତାମାନଙ୍କର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡର ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣମାନ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମର ରୂପ ନେଇଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଏକ ଜୀବନ ଧାରାରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି । ଶହ ଶହ ବର୍ଷର ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ବୃହତ୍ତର ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ଜନଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଏକ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିବା ସହ ବିଭିନ୍ନ ସଂପ୍ରଦାୟରେ ମଧ୍ୟ ବିଭାଜିତ ହୋଇଛି ।

ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ବିଚାର କଲେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ, ମାନବବାଦ ଓ ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଅଭ୍ୟୁଦୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧର୍ମ ବହୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିଆସିଛି । ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି ଯେ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶକୁ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ନାନା ବିରୋଧ କରିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ନିଜର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥକୁ ପବିତ୍ର, ଈଶ୍ୱରୀୟଜ୍ଞାନ ଓ ଶାଶ୍ୱତ ବୋଲି ମନେକରିଛି । ଧର୍ମ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି ରୁଡ଼ିବାଦରେ । ବିଜ୍ଞାନକୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ଦେଇ ଜ୍ଞାନର ନୂତନ ଦିଗନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବା ବହୁ ପ୍ରବାଣ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କୁ କାଠଗଡ଼ାରେ ଛିଡ଼ା ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି ଓ ଏପରିକି ସହିଦ ହେବାକୁ ହୋଇଛି । ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ରହିଥିବା ନାନା କାଳ୍ପନିକ ଭାବନା, ତତ୍ତ୍ୱ ଓ କେତେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଯେତେବେଳେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ବିରୁଦ୍ଧାତରଣ କରିଛି ସେତେବେଳେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସୀ ମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହା ବିଶେଷକରି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଘଟିଛି । ବିଜ୍ଞାନର ଆଦି ପର୍ବଟିରେ ଧର୍ମ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଭିତରେ ଦୃଢ଼ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଜୀବଜଗତକୁ କେହି ଈଶ୍ୱର ସୃଷ୍ଟି କରିନାହାନ୍ତି, ପୃଥିବୀ ସ୍ଥିର ନୁହଁ, ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବପାକ ବା ବିଭିନ୍ନ ରୋଗବାଧକ ଦୈବୀ ଦଣ୍ଡ ନୁହଁ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଭାବନାକୁ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଗ୍ରହଣ କରିପାରି ନାହିଁ । ତେବେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ, ପରୀକ୍ଷା ସାପେକ୍ଷ, ପ୍ରଶାଳୀବଦ୍ଧ ଜ୍ଞାନ, ସ୍ୱସଂଶୋଧନାତ୍ମକ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ହୋଇଥିବାରୁ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯାତ୍ରାକୁ ଧର୍ମ ପ୍ରତିରୋଧ କରିପାରି ନାହିଁ । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ବିଜ୍ଞାନର ଯାତ୍ରା ଏକ ନୂତନ ପୃଥିବୀ ନିର୍ମାଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଫଳ ହୋଇଛି ଓ ସତ୍ୟତାର ରୂପରେଖ ବଦଳାଇ ପାରିଛି ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଧର୍ମ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଭିତରେ ଯେପରି ସଂଘର୍ଷ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ତାହା ହୋଇନାହିଁ କାରଣ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ପର୍ବ ପ୍ରାଚ୍ୟରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ନାହିଁ । ପରନ୍ତୁ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଧର୍ମ ଓ ସମାଜ ସଂସ୍କାର ଭିତରେ ଦୃଢ଼ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଭାରତବର୍ଷରେ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, ବର୍ଣ୍ଣବ୍ୟବସ୍ଥା, ବାଲ୍ୟ ବିବାହ ପରି ପ୍ରଥାମାନଙ୍କୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଯେତେବେଳେ ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ତାହାକୁ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ବିରୋଧ କରାଯାଇଛି । ସାମନ୍ତବାଦ ଧାର୍ମିକ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ରହିଥିବା ଯୋଗୁ ନାରୀ ସ୍ୱାଧୀନତା, ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷା, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ସାମାଜିକ ସମତା, ମାନବିକ ଅଧିକାର ଇତ୍ୟାଦି ଭାବନାମାନଙ୍କୁ ଧାର୍ମିକ ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ସମାଜରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର

ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧାର୍ମିକ ମାନସିକତା ଯେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇଆସିଛି ଏହା ହିଁ ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି ।

ଅଷାଦଶ ଓ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତା ଓ ଧର୍ମଧାରା ଉପରେ ତୁଳନାତ୍ମକ ଅନୁଶୀଳନରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାତ୍ମକ ପରିମଣକଟିକୁ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମୟ, ଐତିହାସିକ ବିକାଶ ବା ପ୍ରସାରଣ, ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଚାର ସକଳ, କର୍ମକାଣ୍ଡ, ନୀତିବୋଧ, ସାହିତ୍ୟ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତା ଓ ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଦାର୍ଶନିକ, ଐତିହାସିକ ଓ ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ ମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ତାତ୍ତ୍ୱିକ, ନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ବିଭବ ଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଧାରାରେ ଉପାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଧର୍ମମାନଙ୍କର ସକାରାତ୍ମକ ଓ ନକାରାତ୍ମକ ଅବଦାନର ଚିନ୍ତା ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମଧାରାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା କେତେକ ନୀତିବୋଧ ଓ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଏକ ଶିଷ୍ଟ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଛି । ନିଜ ଧର୍ମରୁ ପ୍ରେରଣା ନେଇ କେତେକ ମନୀଷୀ ମହାମାନବୀୟ ଚେତନାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଛନ୍ତି ବା ଦୁସ୍ତ୍ର ମଣିଷର ସେବାରେ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛନ୍ତି । ବିପରୀତ ପକ୍ଷେ ଧର୍ମ ଯେଉଁଠି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭାବାବେଗରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି ତାହା ନାନା ଅମାନବିକ କୁରତା ଓ ବିଦ୍ୱେଷର ମନୋଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଧାର୍ମିକ ଆବେଗକୁ ଆଧାର କରି ମାନବ ସମାଜରେ ଅଲଂଘ୍ୟ ଭେଦଭାବ ଓ ଘୃଣାର ପ୍ରାଚୀର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସଭ୍ୟତାର ଏହା ବିତନ୍ତନା ଯେ ଅତୀତରେ ଧର୍ମକୁ ଆଧାର କରି ସଂସାରରେ ବହୁ ଯୁଦ୍ଧ, ବିଭୀଷିକା ଓ ହିଂସାର ପରିବେଶ ଆସିଛି ଓ ଏବେ ବି ସେହି ମାନସିକତା ସମାଜକୁ ଭାଗ ଭାଗ କରିରଖୁଛି ।

ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ ଓ ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥିବା ମାନବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ଧର୍ମକୁ ଅସ୍ଥିତାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ନକରି ଏହାକୁ ବିଶ୍ୱାସର ସ୍ଥାନ ଦେଉଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଯୁଗରେ ଧର୍ମମାନ ଏକ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନା ଭାବେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଥିଲା ସଭ୍ୟତା ବିକାଶର ଶୈଶବ କାଳ । ସେହି ସ୍ଥିତିଠାରୁ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ବହୁ ଆଗକୁ ଆସିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲାଣି । ପ୍ରାରମ୍ଭିକ ସମାଜରୁ ଧର୍ମୀୟ ସମାଜ ଥିଲା ଏକ ବଡ଼ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ । ସେହିପରି ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଧର୍ମୀୟ ସମାଜରୁ ଏକ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମୋତ୍ତର ସମାଜ ବା ପୋଷ୍ଟ-ରିଲିଜିୟସ୍ ସୋସାଇଟି ହେବ ଏକ ବଡ଼ ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ । ଆଧୁନିକ ଜୀବନଧାରାକୁ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବହୁ

ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ଯୋଗୁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଏକ ଗ୍ରାମରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲାଣି । ମାନବ ସମୁଦାୟର ଉନ୍ନତି ଓ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କେତେ କେତେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କଲାଣି । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋଭାବ, ସାର୍ବଜନୀନ ଦୃଷ୍ଟି, ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ ଏ ଯୁଗର ଆଦର୍ଶ ଭାବେ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ବିକାଶଲାଭ କଲାଣି । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଜୀବନର ଭୌତିକ ମାନରେ ଆଣିଥିବା ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ବହୁ ଉନ୍ନତି ସାଧନ ହେଲାଣି ଯାହା ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଚିନ୍ତାର ବହିର୍ଭୂତ ଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନର ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ବିକାଶ ସାଂପ୍ରତିକ ସମୟର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଆବଶ୍ୟକତା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଉପସଂହାରରେ ଏହା କହିବା ଯଥାର୍ଥ ହେବ ଯେ ଧର୍ମକୁ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଏକ ଜୀବନଧାରା ଭାବରେ ନେବାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ନାହିଁ । ଜୀବନଧାରାରେ ବିଦିଧତା ରହିବା ଏକ ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ । ଏହି ଅନୁଭବ ଭିତରେ ଉଦାରତା, ସହିଷ୍ଣୁତା, ସତ୍ୟବାଦିତା ଓ ମାନବିକତା ରହିଲେ ଜୀବନର ନୈତିକ ଉନ୍ନେଷ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ । ଧାର୍ମିକ ଭାବଧାରା ଯଦି ନୈତିକ ଉନ୍ନେଷ ପାଇଁ ବ୍ୟର୍ଥ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନକୁ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ ତାହା ସ୍ୱାଗତଯୋଗ୍ୟ । ପରନ୍ତୁ ଧାର୍ମିକ ଅସ୍ଥିତା ଯଦି ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଅମାନବିକତାର ଭାବାବେଗ ଆଣେ ତେବେ ତାହା ସଭ୍ୟତା ପାଇଁ ଯେ ବଡ଼ ଆହ୍ୱାନ ସୃଷ୍ଟିକରିବ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ କୁହାଯାଇପାରେ । ପୁନଶ୍ଚ ଧର୍ମ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ କାରଣ ଏହା କେତେକ ପାରଲୌକିକ ଭାବନା ଉପରେ ଆଧାରିତ । ତେବେ ପାରଲୌକିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଅପେକ୍ଷା ଇହଲୌକିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଏକ ମାନବବାଦୀ ବିଚାର । ଏହି ଜୀବନକୁ ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ବଞ୍ଚିବା ସହ ଏକ ପ୍ରାତିଭରା ମାନବ ସମୁଦାୟର ପରିକଳ୍ପନା ଇହଲୌକିକ ଜୀବନବୋଧର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଆଦର୍ଶ ଅଟେ । ଏହା ହିଁ ହେବ ଧର୍ମୋତ୍ତର ସମାଜର ଆଦର୍ଶ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ପ୍ରାରବ୍ଧ ଓ ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବତା

ନିକଟରେ ‘ସମାଜ’ରେ ଜଣେ ଲେଖକ “ପ୍ରାରବ୍ଧର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ଓ ସୁଗନ୍ଧବିହୀନ ଅଶନି ସଙ୍କେତ” ଶିରୋନାମାରେ ଏକ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଲେଖକ ହେତୁବାଦର ସମାଲୋଚନା କରିବା ସହ ପ୍ରାରବ୍ଧକୁ ପ୍ରକୃତିର ଏକ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ତତ୍ତ୍ୱଭାବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟ ହେଉଛି ଯେ ସମାଜରେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଯଦି ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥାରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଶୀର୍ଷକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ତାହା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାରବ୍ଧର ପରିଣାମ ଛଡା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ଯେତେବେଳେ କିଛି କଳ୍ପନା ବହିର୍ଭୂତ ଘଟଣା ଘଟୁଛି ତାହା ଅଦୃଷ୍ଟ ପ୍ରାରବ୍ଧର ଫଳ ବୋଲି ଲେଖକ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦେଇ କହିଛନ୍ତି । ଅତୀତର ଗୋରୁ ଜଗାଳି କପିଳା (?) କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ହେବା, ଦେବଗୌଡ଼ା ବା ଇନ୍ଦ୍ରକୁମାର ଭାରତର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଦକୁ ଯିବା, ଅପାଠୁଆ ରାବତି ଦେବୀ ବିହାରର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ଏହାର ବଳିଷ୍ଠ ଉଦାହରଣ । ତେବେ ଲେଖକ ନବୀନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଉପରେ ବେଶି ଆଲୋକପାତ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ମାଟି, ପାଣି, ଇତିହାସ, ଭାଷା, ସଂସ୍କୃତି ସହ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପରିଚିତ ହୋଇ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ଓ ବହୁ ବର୍ଷ ଧରି ଓଡ଼ିଶା ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଖଣ୍ଡ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିବାର କାରଣ ହେଉଛି ନବୀନ ବାବୁ ଜଣେ ବିରଳ ପ୍ରାରବ୍ଧ ପୃଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି । ଲେଖକ ଏହା ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ କୌଣସି ଯୋଗତ୍ରାସ ପୁରୁଷର ଆତ୍ମାକୁ ଆଧାର କରି ନବୀନଙ୍କର ଜନ୍ମ । ଫଳତଃ ସେ ଆଜି କ୍ଷମତାର ଏତେ ଉପରକୁ ଯାଇ ପାରିଛନ୍ତି ।

ତେବେ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି ପ୍ରାରବ୍ଧ ତତ୍ତ୍ୱଟି କ’ଣ ଯାହାକୁ ଆଧାର କରି ଲେଖକ ଏ ପ୍ରକାର ମତବ୍ୟ ରଖିଛନ୍ତି ? ପ୍ରାରବ୍ଧ ଭାବନା ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନର ଏକ କାଳ୍ପନିକ ତତ୍ତ୍ୱ । ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନରେ ମଣିଷର କର୍ମମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭାଜନ କରାଯାଏ ଯଥା ସକାମ ଓ ନିଷ୍କାମ । ସକାମ ବା କାମନାଯୁକ୍ତ କର୍ମମାନଙ୍କୁ ତିନୋଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭାଜନ କରାଯାଏ ଯଥା କ୍ରିୟମାଣ, ସଞ୍ଚିତ ଓ ପ୍ରାରବ୍ଧ । ଯେଉଁ କାମ ଆମେ କରି ଚାଲିଛେ ତାହା କ୍ରିୟମାଣ, ଯେଉଁ କର୍ମର ଫଳ ଫଳି ନାହିଁ ସଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଛି ତାହା ସଞ୍ଚିତ ଓ ଯେଉଁ

କର୍ମର ଫଳ ଫଳିଲାଣି ତାହା ପ୍ରାରବ୍ଧ । ଏହି ତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁଯାୟୀ କ୍ରିୟମାଣ କର୍ମ ଓ ସଞ୍ଚିତ କର୍ମର ଫଳ ସଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହେ ଓ ଏହାର ଫଳ ପରେ କର୍ତ୍ତାକୁ ମିଳେ । ଅତୀତ କର୍ମର ଯେଉଁ ସଞ୍ଚିତ ଫଳ ଏ ଜନ୍ମରେ କର୍ତ୍ତାକୁ ମିଳେ ତାହା ହେଲା ପ୍ରାରବ୍ଧ । ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଯାୟୀ କର୍ମର ଫଳ ନିଶ୍ଚୟ ଫଳିବ, ଏ ଜନ୍ମରେ ହେଉ କିମ୍ବା ଆଗାମୀ ଜନ୍ମମାନଙ୍କରେ ହେଉ । ତେବେ କର୍ମର ଫଳ କିପରି, କେଉଁ ଭାବରେ ସଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହେ ଓ କେତେ ବ୍ୟବଧାନରେ କେଉଁ ପରିବେଶ ପାଇଲେ କର୍ତ୍ତାକୁ ମିଳେ, ତାହା କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହି ସମସ୍ତ ଭାବନାଟି ଅନେକ ପୂର୍ବଧାରଣା ଓ କେତେ ଗୁଡିଏ ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ସେହି ବିଶ୍ୱାସ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱ, ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦ, ସଞ୍ଚିତ କର୍ମଫଳ ପ୍ରାପ୍ତି ଅତୀତୁଳ ଅଟେ । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆତ୍ମା, ପୁନର୍ଜନ୍ମ, ପ୍ରାରବ୍ଧ ଗୁଡିଏ ବିଶ୍ୱାସ ମାତ୍ର । ଏଗୁଡିକ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଏହା ପଛରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁନିଷ ବା ଯୁକ୍ତିନିଷ ଆଧାର ନାହିଁ । ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦର ଭାବନା ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଭିତରେ ରହିଛି, ଅଥଚ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ, ଜଣିଲାମ, ଜହୁଦି ଧର୍ମ ଇତ୍ୟାଦିରେ ନାହିଁ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ବା ଜଣିଲାମ ଧର୍ମରେ ମଣିଷର ଥରେ ମାତ୍ର ଜନ୍ମ ହୁଏ । ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆତ୍ମା ରହେ । ବିଚାର ଦିବସରେ ଈଶ୍ୱର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ପାପ ପୁଣ୍ୟକୁ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରି ଭଲ ଆତ୍ମାମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଓ ମନ୍ଦ ଆତ୍ମାମାନଙ୍କୁ ନରକକୁ ପଠାଇଥାନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ବିଶ୍ୱାସାନୁଯାୟୀ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆତ୍ମା ଯେକୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ଭାବେ ପୁନଶ୍ଚ ଜନ୍ମ ନିଏ, ଏହା ଜନ୍ମ-ମୃତ୍ୟୁର ଚକ୍ରରେ ଘୂରୁଥାଏ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ମୁକ୍ତି ବା ମୋକ୍ଷ ନ ପାଇଛି । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଧାରାରେ ଆତ୍ମାର ସ୍ଥିତିକୁ ସ୍ୱାକାର କରାଯିବା ବେଳେ ଆତ୍ମାର ସ୍ୱରୂପ ନେଇ କୌଣସି ଏକକ ମତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ । ଆତ୍ମାର ସ୍ୱରୂପ ଓ ଲକ୍ଷଣ ନେଇ ଚାରିଟି ପୃଥକ୍ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଯେଉଁଗୁଡିକ ପରସ୍ପର ସହ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅମେଳ ଓ ଏପରିକି ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ । ପୁନଶ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ମଫଳ ଯାହା ପରଜନ୍ମରେ ମିଳେ ତାହା ସ୍ୱତଃ ମିଳେ ନା ଏହାକୁ କେହି ବିଚାର କରି ଦିଅନ୍ତି ତାହା ମଧ୍ୟ ବିବାଦୀୟ ଅଟେ । କେତେକଙ୍କ ମତରେ କର୍ମରୁ ଫଳ ସ୍ୱତଃ ଫଳିଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଫଳ ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେଉଁ କର୍ମକରେ ସେଥିରୁ ସ୍ୱତଃ ପରିଣାମ ଆସେ, ସେ ପରିଣାମ ଏ ଜନ୍ମରେ ଆସିପାରେ କିମ୍ବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜନ୍ମମାନଙ୍କରେ ଆସିପାରେ । କର୍ମରୁ ଫଳ କିପରି ସ୍ୱତଃ ଆସି କର୍ତ୍ତାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ନାନା କଳ୍ପନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଅନ୍ୟ ଏକ ମତରେ କର୍ମରୁ ଫଳ ଆସେ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଫଳ କର୍ତ୍ତାକୁ ଈଶ୍ୱର ଦିଅନ୍ତି, ତାହା ସ୍ୱତଃ ଭୋଗ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଠାରେ ଆତ୍ମା, ଈଶ୍ୱର, କର୍ମଫଳ, ପ୍ରାରବ୍ଧ, ଜନ୍ମାନ୍ତରବାଦ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଗୁଡିକୁ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ

ଦର୍ଶନରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ସହମତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ନାହିଁ, ବରଂ ବିଭିନ୍ନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ନାନା କାଳ୍ପନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଏ ସମସ୍ତ କଳ୍ପନାର ଆଧାରକୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲାବେଳେ ଏହାର ଏକ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ବିକ କାରଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସମାଜରେ ରହିଥିବା ବୈଷମ୍ୟ, ଭେଦଭାବ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ବୁଝାଇବାକୁ ପ୍ରାରମ୍ଭ ଏକ ମନ ଗଢ଼ା ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରେ । ସମାଜରେ ଏତେ ବୈଷମ୍ୟ କାହିଁକି ରହିଛି, କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ବଭାବରେ ଏତେ ଭିନ୍ନତା କାହିଁକି ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଏକ ସହଜ ଉତ୍ତର ହେବ ଏହା ପ୍ରାରମ୍ଭର ପରିଣାମ । ତେବେ ପ୍ରଶ୍ନ ହେବ ସମାଜରେ ଏତେ ବୈଷମ୍ୟ ଓ ଭିନ୍ନତା ଯଦି ପୂର୍ବ କର୍ମର ଫଳ, ତେବେ ସେ ଜନ୍ମରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏପରି କର୍ମ କାହିଁକି କଲେ- ତାହାର ଉତ୍ତର ହେବ ତାହା ତା ପୂର୍ବଜନ୍ମର ଫଳ । ଆମେ ଏହି ଧାରାରେ ଅନନ୍ତ ଜନ୍ମ ଆଡ଼କୁ ଯିବା ଓ ଏହାର କିଛି ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଧାନ ପାଇବା ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ମନେ କରାଯାଉ ସବୁ ଆତ୍ମାମାନେ ପ୍ରଥମରୁ ସମାନ ଥିଲେ, ତେବେ ଯିଏ ଯେପରି କର୍ମ କରିଛି ସେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥିତିରେ ସେପରି ଫଳ ପାଇଛି-ସେହି ଧାରାରେ ସମାଜରେ ଏତେ ଦୁଃଖ, ବୈଷମ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ତେବେ ଏଠାରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବ ସବୁ ଆତ୍ମାମାନେ ଯଦି ପ୍ରଥମରୁ ସମାନ ଥିଲେ- ସେମାନେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କର୍ମ କରି ପରସ୍ପର ଭିତରେ ଏତେ ଭିନ୍ନତା କିପରି ସୃଷ୍ଟି କଲେ ? ଯେଉଁ ଆତ୍ମାମାନେ ଭଲ କାମ କରିଆସିଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ଈଶ୍ବରୀୟ କରୁଣା ମିଳିଛି ବା ସେମାନେ ଭଲ ପରିବେଶ ପାଇ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବାରୁ ଭଲ କାମ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଅଥଚ ଯେଉଁମାନେ ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଚାଲିଛନ୍ତି ଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ମନ୍ଦରୁ ମନ୍ଦତର ପରିବେଶ ପାଇ ଅଧିକ କଷ୍ଟ ପାଉଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ନିଶ୍ଚୟ ଈଶ୍ବରୀୟ କରୁଣା ମିଳିନାହିଁ ବା କମ୍ ମିଳିଛି । ସେପରି ସ୍ଥିତିରେ ଆତ୍ମାମାନଙ୍କୁ ଈଶ୍ବର ସମାନ ଭାବେ ସୃଷ୍ଟି କରି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି କୁହାଯିବ ବା ଈଶ୍ବର ତାଙ୍କ କରୁଣା ପ୍ରଦାନରେ ବୈଷମ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଧରିନିଆଯିବ । ଏହାଦ୍ବାରା ଆତ୍ମାମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଭିନ୍ନତାକୁ ସ୍ବାକାର କରିବାକୁ ହେବ କିମ୍ବା ଈଶ୍ବରୀୟ ବିଧାନଟି ଯେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭେଦଭାବମୂଳକ ଏହା ହିଁ ତାର୍କିକ ପରିଣାମ ହେବ ।

ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରାରମ୍ଭ ତତ୍ତ୍ବର ଅନ୍ୟ ଏକ ଚର୍ଚ୍ଚସଂଗତ ପରିଣତି ହେଉଛି ଭାଗ୍ୟବାଦ ବା ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟବାଦ । ସବୁ କଥା ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଛି, ଯେଉଁଥି ପାଇଁ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଘଟଣାମାନ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ଯେପରି ରାବଡ଼ି ଦେବା ବା ନବୀନ ବାବୁ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ

ହେବା । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ଭଳି ଡରକୁଳା ଓ ସାଧାରଣ ମଣିଷ କିପରି ମହାନ ବିଶ୍ୱମାନବର ସ୍ଥିତିକୁ ଗଲେ ତାହା ଏହି ଯୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ହେବ ସେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ତାଙ୍କ ପୂର୍ବଜନ୍ମରେ ବା ଜନ୍ମମାନଙ୍କରେ ମହାନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଏକ ପୁରୁଷ ପ୍ରଧାନ ସମାଜରେ ଶ୍ରାମତୀ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ କିପରି ଏ ଦେଶର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଦ ଅଳଙ୍କୃତ କଲେ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ହେବ ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରାରହର ପରିଣାମ । ଯାହା ଘଟେ ତାହା ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଫଳତଃ ଯେତେ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତି ଥିଲେ ବି ଜଣକର ପ୍ରାରହର ପରିଣାମ ଯୋଗୁଁ ଜଣେ କ୍ଷମତାର ଶୀର୍ଷକୁ ଯାଆନ୍ତି ବା ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରନ୍ତି । ତେବେ ପ୍ରାରହ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଅନୁସାରେ ଏହାର ଏକ ଅରୁଚିକର ପରିଣତି ମଧ୍ୟ ଆସିବ । ପ୍ରଦତ୍ତ ଉଦାହରଣରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଇନ୍ଦିରା ଗାନ୍ଧୀ ଆତତାୟୀର ଗୁଳିରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିବା ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ମଧ୍ୟ ଘଟଣା । ସେମାନେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାରହ ଯୋଗୁଁ ଯଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଶୀର୍ଷକୁ ଯାଇପାରିଲେ ସେହିପରି ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବଜନ୍ମ ମାନଙ୍କରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାପ ଅର୍ଜନ କରିଥିବେ କିମ୍ବା କାହାକୁ ହତ୍ୟା କରିଥିବେ ଫଳରେ ସେମାନେ ଏପରି ପରିଣତି ପାଇଲେ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାରହ ଓ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟବାଦରୁ ଏପରି ନକାରାତ୍ମକ ଓ ଅଶୋଭନୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେବ ।

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଅନଗ୍ରସର ରହିଛନ୍ତି ଯେଉଁଠି ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ନ୍ୟୁନ ହୋଇରହିଛି । ଅପର ପକ୍ଷରେ କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିକଶିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଯେଉଁଠି ଜୀବନର ମାନ ଉନ୍ନତ ହୋଇଛି । ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଅନଗ୍ରସର ରହିଛନ୍ତି ସେଠାରେ ଜନଗଣ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାରହ ଯୋଗୁଁ ମନ୍ଦ ପରିବେଶରେ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି କ’ଣ କୁହାଯିବ ? ଆମ ଦେଶରେ ଅଗଣିତ ମଣିଷ ସ୍ଥୂଳ ମାନଙ୍କରେ ଉପମାନବାୟ ସ୍ତରରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚନ୍ତି, ଅଗଣିତ ଶିଶୁ ଶ୍ରମିକ ହୋଇ ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନ ହରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ‘ଏମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାରହ ଯୋଗୁଁ ଏହି ଭଳି ସ୍ଥିତିରେ ରହିଛନ୍ତି’- ଏହି ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ଯେପରି ପରିପତ୍ତୀ ସେହିପରି ମାନବିକ ପ୍ରୟାସର ପ୍ରତିକୂଳ । ଏହା ଇତିହାସରୁ ଏକ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ମଣିଷ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ହିଁ ଦେଶ ଦୁନିଆ ଆଗକୁ ଯାଇଛି, ସମାଜର ରୂପରେଖ ବଦଳିଛି ଓ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ଉନ୍ନତ ହୋଇଛି ।

ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ଦାସ ହେତୁବାଦକୁ ବିଜ୍ଞାନର କାର୍ଯ୍ୟ-କାରଣ ନିୟମ ଭିତରେ ସୀମିତ କରିଛନ୍ତି, ଯାହା ହେତୁବାଦର ଯଥାର୍ଥ ଅର୍ଥ ନୁହେଁ । ହେତୁବାଦ ମୁକ୍ତମାନ,

ବିଚାରଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି, ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦର୍ଶନକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଆସିଛି । ବିଜ୍ଞାନ ଏକ ମୁକ୍ତ ମନ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରଣାଳୀ ଆଧାରରେ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଥାଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ମୁକ୍ତ, ପରୀକ୍ଷା ସାପେକ୍ଷ, ପ୍ରଗତିଶୀଳ, ନୂତନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଧାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । ହେତୁବାଦ କୌଣସି ଜ୍ଞାନକୁ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ମନେକରେ ନାହିଁ । ହେତୁବାଦୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନଦର୍ଶନରେ ଏକ ମାନବହିତୈଷୀ ଓ ପ୍ରାତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ କୁଷ୍ଠରୋଗ ବା ସେପରି କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଜର୍ଜରିତ ମଣିଷର ଦୁଃଖକୁ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସୀ ମାନେ ଏହା କର୍ମର ଫଳ, ପ୍ରାରବ୍ଧର ପରିଣାମ କହି ମାନବିକ ଦୁଃଖଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପ୍ରତି ଅନାସକ୍ତି ଭାବ ପୋଷଣ କରନ୍ତି, ହେତୁବାଦୀମାନେ ଜୀବନ ସାରା ଗବେଷଣା କରି ଯେକୌଣସି ରୋଗ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର କାରଣ ଖୋଜିଛନ୍ତି ପରିଣାମତଃ ସେହି ଅନୁସନ୍ଧିସ୍ୱାରୁ ସଂସାରରୁ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର ହୋଇପାରିଛି । ମଣିଷର ସୁଖ-ଦୁଃଖରେ ସଂପୃକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରି ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ପ୍ରାତିମୟ ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାନବିକ କରିବା ପାଇଁ ହେତୁବାଦୀମାନେ ସର୍ବଦା ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସଭ୍ୟତାକୁ ଆଗକୁ ନେଇଛନ୍ତି, ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରସାରରେ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇଛନ୍ତି ତଥା ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରାତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱର ସଫଳ ରୂପାୟନ ପାଇଁ ନିଜର ଗଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଆସିଛନ୍ତି ।

ଦର୍ଶନ ଦିବସର ଅନୁଚିନ୍ତା

ଜାତିସଂଘର ଯୁବନୋଷ୍ଠ ତରଫରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷର ନଭେମ୍ବର ମାସ ତୃତୀୟ ଗୁରୁବାରକୁ ଦର୍ଶନ ଦିବସ ଭାବରେ ପାଳନ କରାଯାଉଛି । ସଭ୍ୟତାର ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ରମୋନ୍ନତି ପକ୍ଷାତରେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ମୌଳିକ ଅବଦାନ ରହିଥିବା ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ୨୦୦୨ ଠାରୁ ଦର୍ଶନ ଦିବସ ପାଳିତ ହୋଇଆସୁଛି । ଆଞ୍ଚଳିକ, ଜାତୀୟ ତଥା ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଯେଉଁ ବୌଦ୍ଧିକ ବିଚାରମାନ ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି, ସେସବୁ ବିଷୟରେ ମୁକ୍ତ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ଏଥିରେ ଆବେଦନ ରହିଛି । ସେହିପରି ସାଂପ୍ରତିକ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା, ମାନବୀୟ ସଂକଟ ଓ ନୈତିକ ପ୍ରସଂଗ ଉପରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଆଲୋଚନା ଚକ୍ର ଓ ସଂପାନ ଆୟୋଜନ କରିବାକୁ କୁହାଯାଇଛି । ପୃଥିବୀର ଖ୍ୟାତିସଂପନ୍ନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ କେତେକ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଦର୍ଶନ ଦିବସକୁ ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ଜୀବନଶୈଳୀ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ବିକାଶ, ଜଗତୀକରଣର ପ୍ରଭାବ ଇତ୍ୟାଦିର ଭଲ ମନ୍ଦ ଦିଗ ଉପରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଆଲୋଚନା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । କେଉଁ ବିଚାରବୋଧ, ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ଓ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ପ୍ରୀତିଭରା ବିଶ୍ୱନିର୍ମାଣରେ ସହାୟକ ହେବ ଏହା ବିଷୟରେ ଯୁବସମାଜକୁ ଓ ଜନଗଣଙ୍କୁ ଅବଗତ କରାଇବା ଏହି ଦିବସ ପାଳନର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ନିଜର ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତକରିବା ଦରକାର ।

ଏହା ସୁବିଦିତ ଯେ ଦର୍ଶନ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଜିଜ୍ଞାସା । ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ଅଗ୍ରଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । ବୌଦ୍ଧିକ ସୃଜନଶୀଳତାର ଯେତେଯେତେ ଦିଗନ୍ତ ରହିଛି ସେ ମଧ୍ୟରେ ଦର୍ଶନ ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଥାଏ । ତେବେ ମାନବୀୟ ଚିନ୍ତାଚେତନା ବହୁ ସୋପାନ ଓ ସ୍ତର ଦେଇ ଯେ ବିକାଶଲାଭ କରିଛି ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ଯେତେବେଳେ ବୌଦ୍ଧିକ କୌତୂହଳତା ପ୍ରକାଶ ପାଏ ଓ ଜଟିଳ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନଙ୍କର ଉତ୍ତର ମାନବୀୟ ଚେତନାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ, ତାହା ହିଁ ଦାର୍ଶନିକ ଜିଜ୍ଞାସାର ରୂପନିଧି । ବିଜ୍ଞାନ ବିକାଶର ବହୁପୂର୍ବରୁ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠା ହିଁ ମାନବୀୟ ପ୍ରଜ୍ଞାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲା । ବିଶାଳ ପ୍ରକୃତି ଓ ଦୃଶ୍ୟମାନ ବିଶ୍ୱର ଆଦିକାରଣ

କ'ଣ, ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ କେଉଁଥିରେ ନିହିତ, କେଉଁ ମାନଦଣ୍ଡରେ ନୈତିକତା ଓ ଅନୈତିକତା ମଧ୍ୟରେ ପୃଥକ୍ କରାଯିବ ଇତ୍ୟାଦି ଜିଜ୍ଞାସା ଯେତେବେଳେ ଚିନ୍ତା ସ୍ତରକୁ ଆସିଛି ଓ କେହି ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବନାର ଆୟମାରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ମୌଳିକ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦିଆଯାଇଛି ଯେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନୁହେଁ, ଏହିପରି ଉଠାଇଥିବା ପ୍ରଶ୍ନମାନ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନ କରିଆସିଛି ।

ଏହା ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ଚିନ୍ତାଚେତନାର ବିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଛି । ପରିଣାମତଃ ସମୟକୁ ସମୟ ଦର୍ଶନର ବିଷୟବସ୍ତୁ, ପରିସର, ସଂଜ୍ଞା ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଚାଲିଛି । ତେବେ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସା, ଜ୍ଞାନମୀମାଂସା, ମୂଲ୍ୟମୀମାଂସା ଓ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ମୌଳିକ ବିଭାଗ ଭାବେ ସ୍ୱୀକୃତ । ବିଶ୍ୱ କିପରି ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି, ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର କୌଣସି ଆଦିସତ୍ତା ରହିଛି କି, ବିଶ୍ୱର ଯଦି କିଛି ଆଦି ବା ମୂଳ ସତ୍ତା ଥାଏ, ତାହାର ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନମାନ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସାର ପରିସରଭୁକ୍ତ । ସେହିପରି ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର କ'ଣ, ଆମେ କିପରି ପୃଥିବୀର ଘଟଣା ପ୍ରବାହକୁ ଜାଣିପାରିବା, ବସ୍ତୁଜଗତ ଅନୁଯାୟୀ ଆମର ଜ୍ଞାନ ରୂପ ନିଏ ନା ଆମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ସ୍ୱରୂପ ଜଗତ ବିଷୟରେ ଆମର ଜ୍ଞାନରାଜିକୁ ସ୍ଥିରକରେ, ଜ୍ଞାନର ସୀମା ରହିଛି ନା ଏହା ସୀମାତୀତ, ସତ୍ୟର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସ୍ୱରୂପ କ'ଣ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଜ୍ଞାନମୀମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ । ମୂଲ୍ୟମୀମାଂସା ଭିତରେ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ନୀତି, ନୈତିକତାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ, ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ କିମ୍ବା ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ, ଭଲ ମନ୍ଦ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କ'ଣ ମାନଦଣ୍ଡ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ, ନୈତିକ ମାନକ କାହାକୁ କୁହାଯିବ ବିଷୟମାନ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରର ପରିସରଭୁକ୍ତ । ଅନେକ ବସ୍ତୁକୁ ଆମେ ସୁନ୍ଦର କହୁ, ସୁନ୍ଦର ଅସୁନ୍ଦର ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରୁ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଆମର ଶ୍ରଦ୍ଧା ବ୍ୟକ୍ତ କରୁ । ତେବେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସଂଜ୍ଞା କ'ଣ, ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ୍ଟ ବା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଟ, ଏହାର କିଛି ସାର୍ବଜନୀନ ଲକ୍ଷଣ ରହିଛି କି ପ୍ରସଙ୍ଗ ମାନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଶୁଦ୍ଧ ବିଚାର ବା ଚିନ୍ତାର ମୌଳିକ ନିୟମ ମାନ କ'ଣ, କେଉଁ ନିୟମ ଆଧାରରେ ଯୁକ୍ତିମାନ ବୈଧ ବା ଅବୈଧ ହୋଇଥାଏ, ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ପାଇଁ କେଉଁସବୁ ବୈଧ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଏ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ରର ପରିସରରେ ଉଠିଥାଏ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏସବୁର ଅନୁଶୀଳନ ବ୍ୟତୀତ ଏହାର କେତେ କେତେ ବ୍ୟାବହାରିକ ପ୍ରୟୋଗ ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ଜୀବନର ଉକ୍ତର୍ଷ୍ଟ ସାଧନ କିପରି

ସମ୍ଭବ, ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ ବା ସାର୍ଥକତା କେଉଁଥିରେ ନିହିତ, ଏକ ଉତ୍ତମ ଜୀବନ ବା ଆଦର୍ଶ ସମାଜ କାହାକୁ କୁହାଯିବ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଗମ୍ଭୀର ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରିବା ସୁବିଦିତ ।

ଚିନ୍ତାଚାରାତ୍ମ୍ୟରେ ଯେତେବେଳେ କିଛି ଆଲୋଚନ ଆସିଛି ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ରହିଥିବା ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟ ଯେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଧର୍ମମାନ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନ ଭାବେ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇ ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ପରିସର ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନ ଭିତରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପରେଖ ନେଇଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକଳ ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିତ ଦର୍ଶନର ପରିସରଭୁକ୍ତ ଥିଲା । ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ଯାହାକୁ “ବିଜ୍ଞାନ” କୁହାଯାଉଛି ବିଜ୍ଞାନର ଆଦିପର୍ବରେ ତାହାକୁ ‘ପ୍ରାକୃତିକ ଦର୍ଶନ’ କୁହାଯାଉଥିଲା । ବିଶ୍ୱର ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ୱମାନଙ୍କୁ ଯାହା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରେ ତାହା ଦର୍ଶନ, ପ୍ରକୃତିର ନିୟମ ଓ ଏକରୂପତାକୁ ଯାହା ଅବିଷ୍ଠାର କରେ ତାହା ପ୍ରାକୃତିକ ଦର୍ଶନ । କିନ୍ତୁ ପରେ ଯେତେବେଳେ ବିଜ୍ଞାନକୁ ଆଧାର କରି ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବିକାଶ ହେଲା ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଏଥିରେ ନାନା ବିଭାଗ ଓ ବିଶେଷତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ବିଜ୍ଞାନ ଦର୍ଶନଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେଲା । ସାଂପ୍ରତିକ ଅବବୋଧରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦର୍ଶନ ଦୁଇଟି ପୃଥକ୍ ବୌଦ୍ଧିକ ଧାରାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରନ୍ତି । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ, ପ୍ରଶାଳାବଦ୍ଧ ଓ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ-ପରୀକ୍ଷଣ ଆଧାରିତ । ଦାର୍ଶନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ନୁହେଁ, ଏହା ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ । ଯାହା ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ କେତେକ ନିୟମ, ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବା ପ୍ରକଟ ଆଧାରରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରେ ତାହା ବିଜ୍ଞାନ, ଯାହା ମୌଳିକ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ତାର୍କିକ ପରିସରକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରେ ତାହା ଦର୍ଶନ । ସେହିପରି ଗାଣିତିକ ଜ୍ଞାନ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଆସିନଥାଏ । ଗାଣିତିକ ଜ୍ଞାନର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସ୍ୱରୂପ ଦର୍ଶନ ପରିସରଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ପୁନଶ୍ଚ ଐତିହାସିକ ଆଲୋଚନା ବା ଐତିହାସିକ ଜ୍ଞାନ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରୁ ପୃଥକ୍ । ମୋଟ ଉପରେ କହିଲେ ଦର୍ଶନର ବିଷୟବସ୍ତୁ, ପରିସର ଓ ପ୍ରଶାଳା ବିଜ୍ଞାନ, ଗଣିତ ଓ ଇତିହାସଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ତେବେ ଯେତେ ଯେତେ ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ଷେତ୍ରମାନ ରହିଛି ସେସବୁର ମୌଳିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ, ପ୍ରଶାଳା ଓ ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଭିତ୍ତି ଦର୍ଶନ ସ୍ତରରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଯେତେଯେତେ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି ଓ ସେସବୁ ଯେଉଁ ସବୁ ମୌଳିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ସୁପରସ୍ତକ୍ତରମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି ସେସବୁ ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଆଲୋଚ୍ୟ

ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦର୍ଶନର ଯେ ଏକ ବ୍ୟାପକ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି ତାହା ଆଧୁନିକ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁସାରେ ଗ୍ରହୀତ ।

ତେବେ ଡକ୍ଟରୀମାନତା ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ୱସ୍ତତା ଦର୍ଶନର ମୌଳିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ଅତୀତରେ କେଉଁ ଚାନ୍ଦିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କର ସମାଜ ଉପରେ ନକାରାତ୍ମକ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଛି ଓ କେଉଁ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ବିଚାର ଯୋଗୁଁ ସମାଜକୁ ଅନେକ ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ହୋଇଛି ତାହା ଆଧୁନିକ ଦାର୍ଶନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଛି । ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରୁ ସକଳ ଅସ୍ୱସ୍ତତା ଓ ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଭାବନା ମାନଙ୍କୁ ଦୂରକରିବା ଦର୍ଶନର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଯେଉଁ ବିଚାର ମାନବୀୟ ଚେତନାକୁ କଳୁଷିତ କରେ, ଭେଦଭାବ ମୂଳକ ମାନସିକତା ଉଦ୍ବେକ କରାଏ ବା ମୌଳିକବାଦୀ ବିଦ୍ୱେଷକୁ ପ୍ରସାର କରେ ତାକୁ ଦୂରକରିବା ଦର୍ଶନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି । ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ମନୋଭାବ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ ଏଯୁଗର ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ସମାଜରେ ଏକ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆନୟନ କରିବାରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଅନେକାଂଶରେ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏକ ରାସ୍ତାରେ ବା ଏପରିକି ମାନବ ସମୁଦାୟରେ କୌଣସି ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ବା ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପସ୍ତାତରେ କେତେକ ମୌଳିକ ଚିନ୍ତନ ରହିଥାଏ । ସେହି ଚିନ୍ତନର ସୂତ୍ରଧରମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଦାର୍ଶନିକ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ବିପ୍ଳବୀ ବା ଅଗ୍ରଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ । ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଘଟିଥିବା ଅନେକ ବୈଚାରିକ ଆଲୋଚନାର ସେମାନେ ପଥଦ୍ରଷ୍ଟା ଓ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ । ସଭ୍ୟତାର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶର କାହାଣୀ ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟୟନ ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ମାନବୀୟ ଚେତନାର ଉତ୍ତରଣ ଦର୍ଶନର ଇତିହାସରୁ ମଧ୍ୟ ଜାରିହୁଏ ।

ଦର୍ଶନର ଅଧ୍ୟୟନଦ୍ୱାରା ମାନବୀୟ ସ୍ଥିତି ଓ ଆହ୍ୱାନ ବିଷୟରେ ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଚିତ୍ର ମିଳିଥାଏ । ମାନବ ସମୁଦାୟ ଯେଉଁ ସବୁ ସଂକଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଛି ତାହାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଗମ୍ଭୀର ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନ ଆବଶ୍ୟକ । ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଗମ୍ଭୀର ଚିନ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତକରିବା ଦର୍ଶନ ଦିବସ ପାଳନର ଅନୁଚିନ୍ତା ଅଟେ । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ଦର୍ଶନ ଦିବସ ପାଳନ କରିବା ପସ୍ତାତରେ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଥିବା ମନେହୁଏ ।

କର୍ମସଂସ୍କୃତି ବନାମ ଅନଗ୍ରସରତା

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମାନଦଣ୍ଡରେ ଆମ ଦେଶ ଏକ ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ର ନୁହେଁ, ଏକ ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ର । ଭୌତିକ ବିକାଶ ଓ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ପୃଥ୍ବୀର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ତିନି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ । ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ସମୂହ ବିକଶିତ ସେମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଏ ପ୍ରଥମ-ବିଶ୍ୱ ରାଷ୍ଟ୍ର । ଏକଦା ସମାଜବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଥିବା ଦେଶମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଛି ଦ୍ୱିତୀୟ-ବିଶ୍ୱ ରାଷ୍ଟ୍ର, ଯେଉଁମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନେକତା ବିକଶିତ । ତେବେ ଯେଉଁମାନେ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ରହିଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ବିକଶିତ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି ସେ ଦେଶ ସମୂହ ହେଲେ ତୃତୀୟ-ବିଶ୍ୱ ରାଷ୍ଟ୍ର । ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ନିରକ୍ଷରତା, ଅପପୃଷ୍ଠି, ବାଳଶ୍ରମିକ ପ୍ରଥା, ଶିକ୍ଷାବୃତ୍ତି, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସେବାର ଅଭାବ ପରି ଅନେକ ସମସ୍ୟା ସେଠାରେ ରହିଛି । ଏହି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଓ ବିଶେଷକରି ଆମ ଦେଶରେ ଏବେ ବି ବହୁ ଲୋକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିବେଶରେ ସୁମ୍ନମାନଙ୍କରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ଜନଗଣଙ୍କର ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ଯେ ନିମ୍ନସ୍ତରରେ ରହିଛି ଏହା ସ୍ୱୀକୃତ । ଆମ ଦେଶର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଅନଗ୍ରସରତା ପଟ୍ଟାତରେ ବହୁବିଧ କାରଣ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର କର୍ମ-ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜୀବନ-ଦୃଷ୍ଟି କିପରି ଏଥିପାଇଁ ଅନେକାଂଶରେ ଦାୟୀ ତାହାର ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା ଦେବା ଏହି ଲେଖାଟିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଦେଶର ସାମୂହିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜନଗଣଙ୍କର କର୍ମସଂସ୍କୃତିର ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଭୂମିକା ରହିଥାଏ । ନାଗରିକମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଦାୟିତ୍ୱ ଓ ଉଚ୍ଚ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ଦେଶର ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟକୀୟ ମନେହୁଏ । ନିଜର ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ଏକ ନୈତିକ ପ୍ରଶ୍ନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ମାନସିକତା ଜନଜୀବନରେ ବ୍ୟାପକ ରହିବା ଦ୍ୱାରା ସମାଜ ଉନ୍ନତ ହୋଇଥାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଏକ ସୁବିଧାବାଦୀ ମନୋଭାବ, ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତି ବିମୁଖତା ଓ ପଛର ପବିତ୍ରତା ପ୍ରତି ସ୍ୱର୍ଗକାତରଶୂନ୍ୟତା ସାମାଜିକ ଅବକ୍ଷୟର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ଯେକୌଣସି ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କରି ଲକ୍ଷ୍ୟହାସଲ କରିବାର ମନୋଭାବ ଯଦି ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହେ ଓ ସାଧୁତା ତଥା କର୍ମସଂସ୍କୃତି ଜୀବନବୋଧରେ

ଅପାଂକ୍ତେୟ ହୋଇପଡେ ତେବେ ତାହା ରାଷ୍ଟ୍ରର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ମାନବ ସମ୍ବଳ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ସାଧନ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଆଇ ମଧ୍ୟ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜୀବନବୋଧ ଅଭାବରେ ଏକ ଜନସମୂହ ଯେ ବିକାଶର ଶିତିରେ ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ରହିପାରେ ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ଅପରପକ୍ଷରେ ବହୁ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିବେଶ, ପ୍ରାକୃତିକ ସାଧନର ଅଭାବ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଅପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏକ ଜନସମୂହ ଯେ ବିକଶିତ ହେବା ସହ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ଅନେକ ଆଗକୁ ଯାଇପାରନ୍ତି ତାହାର ବହୁ ଉଦାହରଣ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଆମ ଦେଶ ସଂପର୍କରେ ଏକ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ ଯେ ଭାରତ ଏକ ଧନୀ ଦେଶ ଯେଉଁଠି ବହୁ ଦରିଦ୍ର ଲୋକ ବାସକରନ୍ତି ।

ଆମ ଜନଜୀବନରେ ଉଚ୍ଚ କର୍ମସଂସ୍କୃତିର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେବା ଏକ ସାଧାରଣ ଅନୁଭବ । ଏହା ପଶ୍ଚାତରେ ରହିଥିବା କାରଣ ସମୂହର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଟିଳ ମନେହୁଏ । ବହୁ କାରଣ ଭିତରୁ ଏଠାରେ ଦୁଇଟି କାରଣକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ । ଗୋଟିଏ କାରଣ ହେଲା ସମାଜ-ସଂସ୍କୃତିକ ଓ ଅନ୍ୟ କାରଣଟି ନୈତିକ ବୌଦ୍ଧିକ । ସଂସ୍କୃତିକ କାରଣଟି ବିଷୟରେ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଏକ ଜାତିଭିତ୍ତିକ ସମାଜ । ସ୍ୱାଧୀନତାର ଦୀର୍ଘ ଦଶନ୍ଧି ପରେ ମଧ୍ୟ ଜାତିଆଣ ଭେଦଭାବ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁ-ସମାଜର ଏକ ନିଚ୍ଛକ ବାସ୍ତବତା । ଅତୀତରେ ସମାଜ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହାନିଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖାଯାଇଛି । ସମାଜକୁ ବହୁ ସେବା ଦେଉଥିବା ଶ୍ରମଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ କୃଷି ତଥା କାରିଗର ଶ୍ରେଣୀର ମଣିଷ ମାନଙ୍କୁ ଦଳିତ ଓ ଶୂଦ୍ର ବୋଲି ଆମ ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ନ୍ୟୁନ କରାଯାଇ ଆସିଛି । କୃଷି, ଶ୍ରମ ଓ କାରିଗରୀ କୌଶଳ ହିଁ ସମାଜର ପୁଞ୍ଜି ସୃଷ୍ଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେବା ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁ ଜନସମୂହ ଦେଶର ଅର୍ଥବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଦେବାରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି ସାମାଜିକ ମାନଦଣ୍ଡରେ ସେମାନେ ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀର ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ଶ୍ରମର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଆମ ସାମାଜିକ ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅଧିକତ୍ରୁ କେତେକ କର୍ମ ଓ ବିଶେଷକରି ଶରୀର ଶ୍ରମ ଅପେକ୍ଷା ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତିକୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମନେକରାଯିବା ଆମ ମାନସିକତାରେ ରହିବା ଏକ ବିତର୍କନୀୟ ମାତ୍ର । ସମାଜର ତଥାକଥିତ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନେ ଶରୀର ଶ୍ରମକୁ ନ୍ୟୁନଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବା ଆମର ଏକ ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳତା । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ଆମ ନୈତିକ ଅବବୋଧରେ କର୍ମଯୋଗ ଅପେକ୍ଷା

ଭକ୍ତିଯୋଗକୁ ଅଧିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଏ । କର୍ମଦ୍ୱାରା କେବଳ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରାଯାଏ ଏହାଦ୍ୱାରା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ପ୍ରାପ୍ତି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଭକ୍ତି ହିଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଧାର- ଏହା ହିଁ ଆମର ବିଶ୍ୱାସ । ଆମ ଦେଶରେ କେତେ କେତେ ବାବା, ସନ୍ଥ ମାନବିକ ଦୁଃଖ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ବିଗଳିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ବରଂ ଧାର୍ମିକ ଉପଚାର ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି ଓ ତାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ ମନେକରନ୍ତି । ଜପ, ତପ, ଈଶ୍ୱରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଷ୍ଠା ଓ ବିଭିନ୍ନ କର୍ମକାଣ୍ଡ ପାଳନକୁ ଜୀବନର ଉକ୍ରନ୍ତ ମନେ କରାଯାଏ । କେତେ ବାର, ବ୍ରତ, ଓଷା ଓ ପୂଜାପାର୍ବଣକୁ ଆମ ଜୀବନବୋଧରେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରାଯାଇଛି ଓ ଏହାଦ୍ୱାରା ଇହଲୋକ ତଥା ପରଲୋକରେ ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱ ବୁଦ୍ଧି ପାଇବାର ବିଶ୍ୱାସ ସମାଜରେ ରହିଛି । ଏସବୁର ପରିଣାମରୁ ନାଗରିକ ଶୃଙ୍ଖଳାବୋଧ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଧାର୍ମିକ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଓ ଆବେଗ ଆମ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ନେଇଆସିଛି । ପାରଲୋକିକ ଜୀବନବୋଧ ଓ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧତା ଭିତରେ ବିପରୀତ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥିବା କୁହାଯାଏ । ପାରଲୋକିକ ବିଶ୍ୱାସ, ଧାର୍ମିକ କର୍ମକାଣ୍ଡ ନିଷ୍ଠାର ସହ ପାଳନ କରିବା ପକ୍ଷାତରେ ଏହି ମାନସିକତା ଥାଏ ଯେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଦେବୀ କରୁଣା ବା ଆଶୀର୍ବାଦ ମିଳିପାରିବ । ସେହି ଆଶୀର୍ବାଦଦ୍ୱାରା ଜୀବନର ସକଳ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ସହଜ ହେବ । ଆମ ଚାରିପାଖର ଜନସମାଜ ଉପରେ ଆତ୍ମା ରକ୍ଷା ପରିବର୍ତ୍ତେ କାଳ୍ପନିକ ପାରଲୋକିକ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଆତ୍ମା ସ୍ଥାପନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ଯାତ୍ରା ସହଜ ହେବ । ଆମ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆମେ ଅନେକ ସାଧାରଣ ମଣିଷଙ୍କୁ ଦେଖେ ଯେଉଁମାନେ ବିଭିନ୍ନ କର୍ମକାଣ୍ଡ ବା ଧାର୍ମିକ ବିଧି ବିଧାନ ପାଳନକୁ ଯେତିକି ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି ବୃତ୍ତିଗତ ନୈତିକତା ବା ସାଧୁତା ରକ୍ଷା ଦିଗରେ ସେତେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ରା ଓ ଉପରିସ୍ଥ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ ଉକ୍ରୋତ ଦେଉଥିବା ଠିକାଦାର ନିଜର କ୍ଷତି ଭରଣା କରିବାକୁ ଯାଇ ନିମ୍ନମାନର କାର୍ଯ୍ୟକରିବା, ସେଲଟାକୁ ଅଧିକାରୀ ଦୋକାନୀଠାରୁ ଲାଞ୍ଚ ନେବା ଓ ଦୋକାନୀ ଅପମିଶ୍ରିତ ବସ୍ତୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଯୋଗାଇବା, ଡାକ୍ତର ରୋଗୀଠାରୁ ଅର୍ଥ ନେବା ଓ ରୋଗୀ ତା ପରିସରରେ ଅନୈତିକତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାର ନାନା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଭଳି ଘଟଣାମାନ ଜନଜୀବନରେ ସାଧାରଣତଃ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀ, ପ୍ରତିଦିନର ଜୀବନଶୈଳୀରେ ପୂଜା, ପ୍ରାର୍ଥନାକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ବୃତ୍ତିଗତ ନୈତିକତାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିଥାନ୍ତି । ଏପରିକି ଏ ପ୍ରକାର ଏକ ଭାବନାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି ଯେ ନିଜର ଉପାର୍ଜନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଦିବି ସେମାନେ ଅସାଧୁତା ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି ତାହା ତାଙ୍କର ଧାର୍ମିକ କ୍ରିୟାକର୍ମଦ୍ୱାରା

ମାର୍ଜନା ହୋଇଯାଉଛି । ସାଧୁତା, ନୈତିକତା ଓ ପଦ୍ମର ପବିତ୍ରତା ଅପେକ୍ଷା ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ, କ୍ରିୟାକର୍ମ ଓ ଔପଚାରିକତା ଯେଉଁଠି ଅଧିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପାଏ ସେଠାରେ କର୍ମସଂସ୍କୃତିର ଯେ ଅବକ୍ଷୟ ଘଟେ ଏହା ଏକ ବୈଚାରିକ ଉପଲବ୍ଧି ।

ଉଚ୍ଚ କର୍ମସଂସ୍କୃତି ସାମାଜିକ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ସହ ଅଜ୍ଞାଜ୍ଞୀ ଭାବେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । ପୁନଶ୍ଚ ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରସମୂହ ବିକଶିତ ବା ଯେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ ଉନ୍ନତ ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ କର୍ମସଂସ୍କୃତି ଓ ନାଗରିକ ସଚେତନତା ରହିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେଠାରେ ଧାର୍ମିକ ଭାବପ୍ରବଣତା ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱ ରଖେ ନାହିଁ । ହୁଏତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ କାହାର କିଛି ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ରହିପାରେ, କିନ୍ତୁ ତାହା ସାଂସ୍କୃତିକ ପରଂପରା ନାମରେ ସମାଜକୁ କର୍ମବିମୁଖ କରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆମ ଜନଜୀବନରେ ଧାର୍ମିକ କର୍ମକାଣ୍ଡ ପରଂପରା ନାମରେ ଜନଜୀବନକୁ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଶ୍ରମବିହୀନ ଉପାର୍ଜନ ପାଇଁ ଧାର୍ମିକ ପରଂପରା ନାମରେ ଜନଗଣଙ୍କୁ ଓ ଏପରିକି ପ୍ରଶାସନକୁ କେବଳ ପ୍ରଭାବିତ କରିବା ନୁହେଁ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ କରିବା ବି ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକ ସାମନ୍ତବାଦୀ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତିଫଳନ । ଜାତିବାଦ, ସାମନ୍ତବାଦ, ପାରଲୌକିକ ମନୋଭାବ ଓ ଭାଗ୍ୟବାଦ ଉଚ୍ଚ କର୍ମସଂସ୍କୃତିର ପରିପକ୍ୱ । ଉଚ୍ଚ କର୍ମସଂସ୍କୃତି, ବୃତ୍ତିଗତ ନୈତିକତା ଓ ସାମାଜିକ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିକାଶର ଆଧାର । ଏହାର ଅଭାବରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ବିକାଶ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ସହ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ନ୍ୟୁନ ରହିବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ମନେହୁଏ ।

ବୌଦ୍ଧିକତା ଓ ସାମାଜିକ ଉତ୍କର୍ଷ

ମଣିଷ ସାଧାରଣତଃ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ତା ପାଖରେ ବୁଦ୍ଧିର ବିକାଶ ଘଟିଛି । ତେବେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ କିଏ ? ସମାଜରେ କିଛି ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକ ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଘଟଣା, ତେବେ ଯିଏ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ସିଏ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ କି ? ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ କ'ଣ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀ ? କେଉଁ ମାନଦଣ୍ଡରେ ଜଣଙ୍କୁ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ କୁହାଯିବ ? ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଏକ ସାଧାରଣ ଉତ୍ତର ଦେବା ହୁଏତ ସହଜ ନୁହେଁ । ତେବେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବିଷୟରେ କେତେକ ସାଧାରଣ ଲକ୍ଷଣ ସୂଚାଇବା ଏହି ଲେଖାଟିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ବୁଦ୍ଧିର ପ୍ରୟୋଗ ଓ ସୃଜନଶୀଳତାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସାମାଜିକ ବିକାଶର ଧାରା ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଅନୁଭବ । ମାନବଧର୍ମୀ ସାମାଜିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୌଦ୍ଧିକତା ଓ ସୃଜନଶୀଳତା ଦୁଇଟି ନିର୍ଦ୍ଦାୟକ ଆଧାର ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ସାମାଜିକ କ୍ରମବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଯେପରି ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ସେହିପରି କେତେକ ସୃଜନଶୀଳତାର ମଧ୍ୟ ଅବଦାନ ରହିଛି । ଯେଉଁମାନେ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ଦିଗରେ ନିଜର ଅବଦାନ ଦେଇଥାନ୍ତି ଅନେକ ସମୟରେ ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବୋଲି କେତେକ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଥାନ୍ତି । ତେବେ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି ଉତ୍କର୍ଷ କାହା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଘଟେ ? ହୁଏତ କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ ସମାଜର ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ଉତ୍ତରୋତ୍ତରା ସମାଜର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧୁତ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ସାମାଜିକ ବିକାଶର ଧାରା ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଯେକୌଣସି ଜନଗୋଷ୍ଠୀ, ସମାଜ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଏକ କ୍ରମବିକାଶର ଇତିହାସ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ଜ୍ଞାନ, ଅନୁଶୀଳନ ଓ ଅନୁସନ୍ଧିତ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଦୂରାନ୍ୱିତ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ନିଜ ସମୟର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବୋଲି ଗୃହୀତ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଯେଉଁ ଚିନ୍ତକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଦାର୍ଶନିକ ବା ପ୍ରତିଭାଧର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନିଜର ସୃଜନଶୀଳ ଅବଦାନ ଦ୍ୱାରା ଜନଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହୁଏତ ସେହି ସମୟର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ । ସେହିପରି ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ଉନ୍ନତ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ, ନାଗରିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ

ଇତ୍ୟାଦି ଗୁଣର ବିକାଶରେ ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ସୃଜନଶୀଳ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ । ଏହି ମାନବଶ୍ରେଣୀ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ସମାଜର ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱାମୀ ଅବଦାନ ଦେଇଥିବା ଚିନ୍ତକ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସମାଜର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଶ୍ରେଣୀ କୁହାଯାଇଥାଏ ।

ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ବହୁ ଧାରା, ପରିସ୍ଥିତି, ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ସଂଗଠନ ମାନ ରହିଥାଏ । ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ସଂଗଠନ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ରହିଥାଏ । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରଟିରେ ସେମାନେ ବେଶ୍ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବା କିଛିଟା ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇଥାନ୍ତି । ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ପରିବେଶରେ ଧାର୍ମିକ ଭାବନାର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ରହିଛି ଓ ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ ସଂଗଠନ ଜନଜୀବନକୁ ଅକ୍ଳେଶରେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଛି, ସେହି ଧାର୍ମିକ ସଂଗଠନକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ “ଧାର୍ମିକ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ” କୁହାଯାଇପାରେ । ଜନଗଣଙ୍କର ଧର୍ମ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବନା କ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିବା ଲୋକମାନେ ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ । ସାଂପ୍ରତିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ରାଜନୀତି ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଉଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ରାଜନୈତିକ ନେତୃତ୍ୱ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଛନ୍ତି ସମ୍ଭାବପତ୍ର, ଗଣମାଧ୍ୟମ ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ବହୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପାଇଛନ୍ତି । ଏକ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଗଣମାଧ୍ୟମ ଗଭୀର ଭାବେ ଜନମତକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ ଓ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ରାଜନୈତିକ ଲୋକମାନେ ଅଧିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପାଇଥାନ୍ତି । ସାଂପ୍ରତିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଗଣମାଧ୍ୟମ ଓ ରାଜନୀତି ଅଧିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବା ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଯୁଗରେ ସାଧୁତା, ସରଳତା ଓ ନୀତିବାଦିତା ରାଜନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପରେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ରାଜନୈତିକ କ୍ରିୟାକଳାପ ନୀତି, ଆଦର୍ଶଠାରୁ ଅପସରି ଯିବାକୁ ଲାଗିଲା । କ୍ଷମତା ହାସଲ, ଯେକୌଣସି ପଦ୍ଧତିରେ ହେଉ ନା କାହିଁକି, ରାଜନୈତିକ ଚରିତ୍ରର ଅଂଗ ହୋଇ ଉଠିଲା । ରାଜନୈତିକ ଚରିତ୍ର ଆଦର୍ଶବୋଧଠାରୁ ଯେତିକି ଦୂରେଇ ଗଲା ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ଦୁର୍ନୀତି ଓ ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର ସେତିକି ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସମାଜର ନୀତିବାଦୀ, ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଲୋକମାନେ ଧୀରେ ଧୀରେ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏପରିକି ଯେଉଁମାନେ ସାଧୁତା, ଆଦର୍ଶବାଦକୁ ନେଇ ରାଜନୀତି ସ୍ତରରେ ରହିଲେ ସେମାନେ ଜନସମର୍ଥନ ପାଇବାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ।

ତେବେ ସମାଜର ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଗବେଷକ, ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ହେଲେ ଏକ ପ୍ରକୃତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ବେଶ୍ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେହିପରି ସାମାଜିକ ଚେତନାର ବିକାଶରେ ଏମାନେ ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ନେଇଥାନ୍ତି । ତେବେ ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ଏମାନେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଜିର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାରୀ ଗଣମାଧ୍ୟମରେ ଏମାନେ ଚର୍ଚ୍ଚାକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ଅପରପକ୍ଷରେ ସିନେମା ଜଗତର କଳାକାର, ଖେଳ ଦୁନିଆର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଜନଜୀବନରେ ଅଧିକ ପରିଚୟ ଲାଭ କରିଥାନ୍ତି ।

ସମାଜର ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ରହିଥାଏ ସେମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ସୃଜନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ନୂଆ ଭାବରେ ଚିନ୍ତାକରନ୍ତି, ପ୍ରଚଳିତ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୁଅନ୍ତି ଓ ସମାଜର ମନ୍ଦ ସ୍ଥିତି ବା ବିଶ୍ୱାସକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ବୌଦ୍ଧିକ ଆଲୋଚନା ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ସୃଜନଶୀଳ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହେଉ ବା ଜୀବନର କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ପାଇଁ ହେଉ, ଯେଉଁମାନେ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ସ୍ତରରେ ଆଲୋଚନା ଆଣନ୍ତି ସେମାନେ ସମାଜର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ । ଜୀବନର ଉଚ୍ଚ ମାନ ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ହିଁ ସୃଜନଶୀଳତାର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ କରିଥାଏ । ଏହି ସୃଜନଶୀଳତାର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ନୂତନ ଦିଗନ୍ତର ଧାରା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହୁଏତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ।

ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ କାଳଖଣ୍ଡରେ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମସ୍ୟା ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥାଏ । ସେହି ସମୟର ଆହ୍ୱାନ ଭିତରେ ସେହି ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କର ସମାଧାନ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବା ମନେହୁଏ । ଗୋଟିଏ ସମୟର ସମସ୍ୟାର ଏକ ବିଚାରଶୀଳ ସମାଧାନ ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ନିଜର ଗନ୍ଧାର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି ଓ ସମାଜକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଦିଗଦର୍ଶନ ଦେଇଥାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଜନ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବା ପବ୍ଲିକ ଇଣ୍ଟେଲେକ୍ଚରୁଆଲ କୁହାଯାଉଛି । ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁମାନେ ମାନବୀୟ ସମସ୍ୟା ଓ ସଙ୍କଟକୁ ଯଥୋଚିତ ଭାବେ ଅବବୋଧ କରି ସମାଜକୁ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେବାରେ ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ସମାଜ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ନିଜସ୍ବ ବିଚାର ରହିଥାଏ ।

ଜଣେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ନିଜ ଚାରିପାଖରେ ମଣିଷ ଓ ସମାଜକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ କରିଥାନ୍ତି । ହୁଏତ ସେ ଜଣେ କର୍ମୀ ବା ଆକର୍ଷିତ୍ୱ ନ ହୋଇପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ବିଚାରବୋଧରେ ତାଙ୍କର ଗଭୀର ସ୍ୱଷ୍ଟତା ରହିଥାଏ । ସମାଜ କେଉଁ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରଗତି କରୁଛି ଓ କେଉଁ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରଗତି କରିବା ଉଚିତ୍ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ତୀବ୍ର ଅବବୋଧ ରହିଥାଏ । ଏହି ଅବବୋଧ ଆଧାରରେ ସେ ନିଜର ବିଚାର ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ କିଛି ନୂତନ ବାଟ ଦେଖାନ୍ତି । ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବା, ବିଚାରଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା ଓ କୌଣସି କଥାକୁ ମେଣ୍ଟା ଭାବରେ ଅନୁସରଣ ନକରିବା ଜଣେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀର ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଧରାଯାଏ ।

ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ପରିବେଶରେ ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତାର ପରିବେଶ ରହିଛି ଓ ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତକମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାକୃତି ଓ ସମ୍ମାନ ରହିଛି ତାହା ଏକ ଉନ୍ନତ ସମାଜର ଚିହ୍ନ ଦେଇଥାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ପରିବେଶରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତକ, ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ଓ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନାନା ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି ଓ ଏପରିକି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଲୋକଙ୍କର ଶରବ୍ୟ ହୋଇଥାନ୍ତି ସେଠିକାର ସାମାଜିକ ପରିବେଶ କ୍ଷୟଶୀଳ ହୋଇଥାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଏକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପରିବେଶ ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ଅନଗ୍ରସର ରହିବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ମନେହୁଏ । ଏହି ପରିବେଶ ସମାଜର ନୈତିକ ଅଧୋଗତିର ବାତାବରଣ ଆଣିଥାଏ ।

ବିବିଧତା ବନ୍ୟାମ ଭେଦଭାବ

ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ବିକାଶ ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ବହୁ ବିବିଧତା ରହିଛି ଓ ଏହି ବିବିଧତା ପକ୍ଷାତରେ ନାନା ଭୌଗୋଳିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କାରଣମାନ ରହିଛି । ପୁନଶ୍ଚ ସମାଜର ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏସବୁକୁ ବହୁଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରି ଆସିଛି । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସଭ୍ୟତାମାନ ବହୁ ଅତୀତରୁ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ଯେହେତୁ ଜଙ୍ଗଲ, ସମୁଦ୍ର, ମରୁଭୂମି ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅତୀତରେ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତା ନିଜସ୍ବ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ଗମନାଗମନ ଜନିତ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବା ଜ୍ଞାନ ଅଭାବରୁ ପୃଥିବୀ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଆସିଛି । ପୃଥିବୀରେ କେତେ କେତେ ଭାଷା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଅତୀତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ସାଂସ୍କୃତିକ ନବଜାଗରଣ ପରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଧର୍ମମାନ ରୂପ ନେଇଛି । ପୃଥିବୀରେ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଦଶଟି ମୁଖ୍ୟ ଧର୍ମଧାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସାମାଜିକ ବିକାଶଧାରାରେ ରାଜନୈତିକ ଡ଼ାଂଚାମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଅତୀତରେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ପ୍ରାୟତଃ ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଛି । ବଳଶାଳୀ ରାଜାମାନେ ନିଜ ରାଜ୍ୟର ବିସ୍ତାର ପାଇଁ କେତେ କେତେ ଯୁଦ୍ଧର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ସମାଜ ଯେତିକି ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇଛି ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଡ଼ାଂଚା ଗ୍ରହଣ କରିଛି । କାଳକ୍ରମେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତା ବା ଜାତୀୟତାର ଭାବନା ଆସିଛି । ଯୁରୋପରେ ଶିକ୍ଷ ବିପ୍ଳବ ଯୋଗୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀମୀଣ ସଭ୍ୟତାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ଉତ୍ପାଦିତ ଶିକ୍ଷ ସାମଗ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରିବା ପାଇଁ ବଜାର ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଛି ଓ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିସ୍ତାର ହୋଇଛି । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଆସିବା ପରେ ଜାତୀୟତାର ପରିକଳ୍ପନା ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇଛି । ରାଷ୍ଟ୍ରର ଭାବନା ଆସିବା ପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସାର୍ବଭୌମତ୍ବ ବିଚାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଏହା ସହ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପରିସୀମା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ନିଜର ସାର୍ବଭୌମତ୍ବ ଓ ପରିସୀମାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନିଜର ସାମରିକ ବାହିନୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ରାଷ୍ଟ୍ର, ସାର୍ବଭୌମତ୍ବ ଆଧାରରେ ଜାତୀୟତାର ଭାବ ସୃଷ୍ଟି

ହୋଇଛି । ଜାତୀୟତାକୁ ନେଇ ଜନଗଣଙ୍କ ଭିତରେ ଆବେଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ନିଜ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପରିସୀମା ଓ ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜନଗଣ ଏକ ପବିତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ଦୂର କରି ନିଜ ଜନ୍ମଭୂମିର ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ପୃଥ୍ବୀ ଇତିହାସରେ କେତେ କେତେ ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଗଣଆନ୍ଦୋଳନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ରାଷ୍ଟ୍ର ଏକ ବୃହତ୍ତର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭାବେ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ନେଇଛି । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତା ଓ ଜାତୀୟତା ବୋଧ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଭାବନାକୁ ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଦେଇଛି । ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜନଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଏକ ମହାନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭାବରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକର ପରିଚୟ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତା ଆଧାରରେ ସ୍ଥିର କରାଯାଇଛି । ପୃଥ୍ବୀର ଜନସମୂହ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ପରିଚୟ ଆଧାରରେ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ କେତେ କେତେ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ବିବାଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ବିଶେଷକରି ସାମାଜିକ ନେଇ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍ତେଜନାର ବାତାବରଣ ରହିଆସିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ନିଜର ସାମରିକ ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ବୃଦ୍ଧିକରିବା ପାଇଁ ଅବିରତ ପ୍ରୟାସ କରିଆସିଛି । ଫଳରେ ସାମାଜିକ ବିବାଦ ଥିବା କିମ୍ବା ଆଦର୍ଶଗତ ରାଜନୈତିକ ବିରୋଧ ଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନାନା ବିବାଦ ଓ ବିଦେଶରୁ ସାମରିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଲାଗି ରହିଛି । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଆଣବିକ ଅସ୍ତ୍ରନିର୍ମାଣର ଜ୍ଞାନ ଆସିବା ଯୋଗୁଁ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଉଦ୍‌ବିଷ୍ମତ ନେଇ ଅଶଙ୍କା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଯେହେତୁ ପୃଥ୍ବୀର କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଆଣବିକ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛନ୍ତି, କୌଣସି କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଯଦି ଏକ ଯୁଦ୍ଧର ପରିସ୍ଥିତି ଆସେ ଓ ଆଣବିକ ଅସ୍ତ୍ରର ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ ଏହା ସଭ୍ୟତାର ମୃତ୍ୟୁଘଣ୍ଟି ବଜାଇବ । ଏହି ଉଦ୍‌ୟାନ ସ୍ଥିତିରୁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜକୁ ସୁରକ୍ଷା ଦେବାକୁ ପୃଥ୍ବୀର ଶାନ୍ତିକାମୀ ମନାଷୀମାନେ ଗମ୍ଭୀର ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରି ଆସୁଛନ୍ତି ।

ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀରେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତା ଯେପରି ଆବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲା, ସେହିପରି ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ବି କେତେକ ସମାଜରେ ଗଭୀର ଆବେଗ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରୁଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଗୋଟିଏ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରବାହ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଉଦ୍‌ଭବ ହୋଇଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଏହା ବୃହତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଏକ ଜନସମୂହ ଭିତରେ କିଛି ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂହତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ଏକାଧିକ ଜୀବନଧାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ତେବେ ଧର୍ମ ଥିଲା ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଜୀବନଶୈଳୀ । ସମାଜର ନୀତିବୋଧ, କଳା-ସଂଗୀତ, ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ବି ଏହାର ଗଭୀର ଅବଦାନ ରହିଥିଲା । ସଭ୍ୟତାର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶଧାରାରେ

ଧର୍ମର ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିଲା ଓ ଉପଯୋଗିତା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ତେବେ ସେହି ସ୍ଥିତିଠାରୁ ସଭ୍ୟତାର ଯାତ୍ରା ବହୁ ଆଗକୁ ଗଲାଣି । ମାନବିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ଓ ନୈତିକତାର ପରିସର ବ୍ୟାପକ ଭିତ୍ତି ନେଲାଣି । ବ୍ୟକ୍ତିର ନୈତିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ଏକ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ପ୍ରତି ପ୍ରସାରିତ ହେଲାଣି । ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ବହୁ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବିଚାର ଆସିଲାଣି । ବ୍ୟକ୍ତିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିସରଠାରୁ ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟଜାତି ପ୍ରତି ବିସ୍ତାରିତ ହେବାର ପରିସର ସୃଷ୍ଟି ହେଲାଣି । ନାନା ସ୍ତରରେ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟତା ବୋଧ ଏ ଯୁଗର ଗୃହୀତ ଆଦର୍ଶ ହୋଇପାରିଲାଣି । ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମର ଚାହିଦା ଭାବନାମାନ ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନର କକ୍ଷରେ ଅସତ୍ୟ ଓ ତଥ୍ୟରହିତ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଛି । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୌଳିକବାଦୀ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦ ମାନବ ସମାଜରେ ବିଦ୍ୱେଷ ଓ ଭେଦଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଓ ସମାଜକୁ ଭାଙ୍ଗ କରିବା ଏକ ବିତମ୍ଭନା ଅଟେ । ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ରାଜନୈତିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ଧର୍ମ ଆଧାରରେ ଜନଗଣଙ୍କୁ ବିଭାଜିତ କରାଯାଏ ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରମାନ ଯେ ଅନଗ୍ରସର ରହିଛନ୍ତି ଏହା ମନେହୁଏ । ରାଷ୍ଟ୍ର ତାର ନାଗରିକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସଂହତିର ପରିବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ରାଷ୍ଟ୍ରର କଳେବର ଓ ଜନସଂଖ୍ୟାର ସାନ୍ଦ୍ରତା ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବିବିଧତା ବହୁ ସ୍ତରରେ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ବିବିଧତାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିରୋଧ କରିବ ନାହିଁ । ଭାଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିବିଧତା ଯେପରି ଅବଶ୍ୟକ୍ୟତା ସେହିପରି ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ, ପରଂପରା, ଲୋକସଂସ୍କୃତି ଇତ୍ୟାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିବିଧତା ରହିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏପରିକି ବିବିଧତାର ସମନ୍ୱୟରେ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଭାବନା ବିକଶିତ ହେବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବିଚାରଧାରା ସହ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମତାଳ ମନେହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ବିବିଧତା ଆଧାରରେ ଜାତୀୟ ଚେତନା ପରିପୁଷ୍ଟ ହେବାରେ ପ୍ରତିବଦ୍ଧ ନାହିଁ ।

ତେବେ ବିବିଧତା ଓ ଭେଦଭାବ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ବିବିଧତା ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ, ସାମାଜିକ ଚଳଣି, ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ, ଲୋକ ପରଂପରା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିବିଧତା ରହିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ବୃହତ୍ତର ସମାଜକୁ ଯଦି ଏକ ଫୁଲ ବଗିଚା ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଏ, ତେବେ ବଗିଚାରେ ବହୁ ରଙ୍ଗର ଫୁଲ ରହିବା ବଗିଚାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିଥାଏ । ସେହିପରି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଜୀବନରେ ବିବିଧତା ରହିବା ରାଷ୍ଟ୍ରର ଗୌରବାବହ ଐତିହ୍ୟର ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ । ପରନ୍ତୁ ଭେଦଭାବ ଜନିତ ମାନସିକତା ଯେ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପରିପତ୍ନୀ ଏହା ହିଁ ଇତିହାସର ପ୍ରତିବେଦନ ।

ତେବେ ଯେଉଁଠି ଭାଷା, ଧର୍ମ, ଜାତି ଇତ୍ୟାଦିକୁ ନେଇ ସମାଜରେ ଭେଦଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ ଓ ଜନଗଣଙ୍କ ଭିତରେ ଅସହିଷ୍ଣୁ ମନୋଭାବକୁ ପ୍ରସାର କରାଯାଏ ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମାଜ କଳୁଷିତ ହୋଇଥାଏ । ସମାଜର ବାସ୍ତବ ସମସ୍ୟାଠାରୁ ଜନଗଣ ଦୂରେଇ ଯାଇଥାନ୍ତି । ଭେଦଭାବ ଏକ ମାନବକୃତ ହିଂସ୍ର ଭାବଧାରା । କୌଣସି କାରଣକୁ ଆଧାର କରି ଅନ୍ୟକୁ ପୃଥକ୍ ବୋଲି ଭାବିବା ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ବିଦେଷର ମାନସିକତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଯେ ଏକ ପ୍ରକାରର ହିଂସ୍ରତା ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ଇତିହାସରେ ଯେଉଁଠି ଜାତୀୟତା ହିଂସ୍ରତାର ରୂପ ନେଇ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଦେଷର ବିଷ-ମଞ୍ଜି ପୋତିଛି ତାହା ସମାଜ ଓ ରାଷ୍ଟ୍ର ପାଇଁ ଘାତକ ହୋଇଛି । ଅପରପକ୍ଷରେ ଉଦାରତା, ସହନଶୀଳତା ଓ ମାନବିକତା ସତ୍ୟଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏକ ଭେଦଭାବ ଜନିତ ମନୋଭାବ ଭିତରେ ଯେ ବିଦେଷ ଓ ହିଂସ୍ରତାର ମନୋଭାବ ରହିଛି ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ।

ବର୍ଷ, ଲିଙ୍ଗକୁ ଯେପରି ବ୍ୟକ୍ତି ନିରୂପଣ କରେ ନାହିଁ ସେହିପରି ଧର୍ମ, ଜାତୀୟତାକୁ କେହି ଜନ୍ମରୁ ସ୍ଥିର କରିନାହାନ୍ତି । ଏସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆକର୍ଷକ ଅସ୍ଥିତା ବା ପରିଚୟ । ତେବେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯଥାର୍ଥ ପରିଚୟ ତାର ମାନବିକତା ଓ କର୍ମ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାଏ । ଆଚରଣରେ ସାଧୁତା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣତା ଓ ନିଷ୍ଠା ବ୍ୟକ୍ତିର ଅସଲ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଜାତୀୟତା ସହ ମାନବିକତା ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେଲେ ସମାଜର ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ ଘଟିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଜାତୀୟତା ସହ ଉଗ୍ରବାଦ, ଫାସିବାଦ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେଲେ ସମାଜର ଯେ ନୈତିକ ଅଧଃପତନ ଆସିଥାଏ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ

ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ କିଛି ମାନବ ଦରଦୀ, ମହାନୁଭବୀ ବ୍ୟକ୍ତି ରହିଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ମାନବିକତାର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଛନ୍ତି । ଆମ ସଂସାରରେ ବହୁ ଭେଦଭାବ, ହିଂସା, ପ୍ରତିହିଂସା, ନିଷ୍ଠୁରତା, ଅମାନବିକତା ଓ ଅନ୍ୟାୟ ରହିଛି । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯେଉଁମାନେ ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ କରିଆସିଛନ୍ତି ଓ ସମଗ୍ର ମାନବଜାତିକୁ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଡୋରିରେ ଜୋଡ଼ିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ବିଶ୍ୱବିବେକର ପ୍ରତିନିଧି ହୋଇଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱରେ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । କେତେ ଅତୀତରେ ଜଣେ ମାନବଦରଦୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଚେତନାରୁ “ବିଶ୍ୱ ଏକ ପରିବାର” ବୋଲି ଭାବନାର ସ୍ୱରଣ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଶାସ୍ତ୍ରର ବାର୍ତ୍ତା ଥିଲା, “ସମସ୍ତେ ସୁଖରେ ରୁହନ୍ତୁ; ସମସ୍ତେ ନିରୋଗ ରୁହନ୍ତୁ, ସମସ୍ତଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହେଉ ଓ କେହି ଦୁଃଖରେ ନ ରୁହନ୍ତୁ” । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଦରଦୀପ୍ରାଣ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ କଲମରୁ ଝରିଥିଲା, “ହେ ଇଶ୍ୱର, ଆମକୁ ଅସତ୍ୟରୁ ସତ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ନିଅ, ଅନ୍ଧକାରରୁ ଆଲୋକ ଆଡ଼କୁ ନିଅ, ମୃତ୍ୟୁରୁ ଅମୃତର ଆଡ଼କୁ ନିଅ ଓ ସର୍ବତ୍ର ଶାନ୍ତି ବିରାଜମାନ କରୁ” । ଏହି ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବା କେତେକ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି ଅନ୍ୟ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଜଣେ ମହାନ କାରୁଣିକ ମହାତ୍ମା କହିଥିଲେ- “ନିଜର ପ୍ରତିବେଶୀକୁ ଭଲ ପାଇଲେ, ମାନବ ସମୁଦାୟକୁ ଭଲ ପାଇପାରିବ । ନିଜର ଶତ୍ରୁକୁ ମଧ୍ୟ କ୍ଷମାକର” । ଅନ୍ୟ ଏକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ମହାତ୍ମା ସତ୍ୟ, ଅହିଂସା ଓ ମାନବିକତାକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଦର୍ଶ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି ସେହି ଧାରାରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ଯେଉଁ ମହାନ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଏହିପରି ହୃଦୟବତ୍ତା ଓ ମହାନୁଭବତାର ବାଣୀ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଯେ ମାନବଜାତିର ଚେତନା ମଣ୍ଡଳର ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ଆଲୋକବର୍ତ୍ତକ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ, ଧର୍ମ, ଜାତୀୟତା ନିର୍ବିଶେଷରେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱବିବେକର ପ୍ରତିନିଧି ଓ ସଭ୍ୟ ଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତାବହ ।

ତେବେ ଅତୀତ କୌତୁହଳର ବିଷୟ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଏହିପରି ଭାବନାମାନ କେହି କେହି କାରୁଣିକ ଦରଦୀ ପ୍ରାଣମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ସେହି ସମୟରେ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇନଥିଲା । ସେହି ସମୟଠାରୁ ଦେଶ, ଦୁନିଆ ଏବେ ବହୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇପାରିଲାଣି । ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶଦ୍ୱାରା ଏହି ଦୁଇ ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ଏକ ନୂତନ ପୃଥିବୀ ରୂପ ନେଇପାରିଲାଣି । ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଏକ ବିଶ୍ୱଗ୍ରାମରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେଲାଣି । କେତେ କେତେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନମାନ ସାରା ବିଶ୍ୱରେ କାର୍ଯ୍ୟକରୁଛନ୍ତି । କେଉଁଠି କିଛି ସମସ୍ୟା ସୃଷ୍ଟି ହେଲେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ତାହାର ଆଲୋଚନା ସମ୍ଭବ ହେଉଛି । ମାନବଜାତିର ଭବିଷ୍ୟତ ନେଇ କେତେକ ଆଶଙ୍କା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ ଓ ଗବେଷକ ମାନେ ଗମ୍ଭୀର ସଂପୃକ୍ତି ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ଆମ ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳର ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ କେବଳ ଜୀବସତ୍ତାର ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି ଓ ସତ୍ୟତା ଗଢ଼ିଉଠିଛି । ଆମ ସୌରମଣ୍ଡଳର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଗ୍ରହରେ କେଉଁଠି ସତ୍ୟତା ଗଢ଼ି ଉଠିନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ସତ୍ୟତା କିପରି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ତିଷ୍ଠି ରହିବ ଓ ମନୁଷ୍ୟଜାତି ଆହୁରି ଉନ୍ନତ ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ହେବ ଏହା ନେଇ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକଟ କରୁଛନ୍ତି । ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ଏହାକୁ “ଗ୍ରହମଣ୍ଡଳୀୟ ମାନବବାଦ” କୁହାଯାଉଛି । ଏହି ଭାବନାନୁଯାୟୀ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠର ମାନବସମାଜ ହେଉଛି ଏକକ ସତ୍ତା । ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ମରଣଶୀଳ, କିନ୍ତୁ ମାନବସମାଜ ଏକ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସତ୍ତା । ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ନାନା ପ୍ରତିକୂଳତା ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅଗ୍ରଗତି କରିଆସିଛି । ଏକ ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାରୁ କେତେ କେତେ ସ୍ତର ଓ ପ୍ରତିବଂଧକ ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସଂଗ୍ରାମକରି ତିଷ୍ଠି ରହିଛି । ଧୀରେ ଧୀରେ ଚିନ୍ତା, ଚେତନା ଓ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଘଟିଛି । ମନୁଷ୍ୟ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି ତାହାର ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ଚିନ୍ତାକରିଛି ଓ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ପ୍ରୟୋଗକରି ସମାଧାନ ଖୋଜିଛି । ଏହିପରି ନିଷ୍ଠାପର ପ୍ରୟାସ ଓ ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁ ସତ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି, ଆଦିମ ଅବସ୍ଥାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଯାତ୍ରା ଆଜି ଏହି ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିପାରିଛି ।

ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ହୁଏତ କେତୋଟି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଗମନାଗମନର କୌଣସି ସୁଯୋଗ ନଥିଲା । ପୃଥିବୀ ନଦନଦୀ, ଜଙ୍ଗଲ, ସମୁଦ୍ର, ମରୁଭୂମି ଯୋଗୁ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଭୂଖଣ୍ଡର ଜନଗଣ ଅନ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଜାଣିବାର ସୁଯୋଗ ନ ଥିଲା । ଏହି କାରଣରୁ ସତ୍ୟତାମାନ ନିଜସ୍ୱ ଧାରାରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ ହଜାର ହଜାର ଭାଷା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥା ଓ ପରିବେଶ ଅନୁଯାୟୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ, ଜୀବନଶୈଳୀ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ବିଶ୍ୱାସ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜୀବନଧାରା ନିଜସ୍ୱ ଶୈଳୀରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପୃଥିବୀ ବିବିଧବର୍ଣ୍ଣ । ବିବିଧତା ଯେପରି ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ବିଭବ ସେହିପରି ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭବ । ପ୍ରକୃତି ଭିତରେ ପରିଦୃଶ୍ୟ ବିବିଧତା ଆମ ପାଇଁ କେତେ ମନୋହର, କେତେ ଅନୁପମ । ପ୍ରାକୃତିକ ବିବିଧତା ପରି ମାନବସମାଜରେ କେତେ କେତେ ବିବିଧତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ତେବେ ଏହି ବିବିଧତା ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଓ ମାନବୀୟ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଯୋଗୁ ଉଦ୍ଭବ ହେବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ଖାଦ୍ୟ, ପୋଷାକ, ଭାଷା, ସାମାଜିକ ଚଳଣି, ପରଂପରା, ଜୀବନଧାରା ଇତ୍ୟାଦି ଭିତରେ ବିବିଧତା ବ୍ୟକ୍ତ ହେବା ଏକ ସାଧାରଣ ଘଟଣା ।

ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ବିବିଧତା ଓ ଭେଦଭାବ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ବିବିଧତା ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଭେଦଭାବ ଏକ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା । ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ ସମୟରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ କେତେ କେତେ କାରଣ ପାଇଁ ଭେଦଭାବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଭେଦଭାବ ଜନିତ କାରଣରୁ ହିଁ ସଂସାରରେ ଅନେକ ହିଂସା, ବିଦ୍ରୋହ, ସଂଘର୍ଷ, ଈର୍ଷା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ବାତାବରଣ ଆସିଛି । ଭାଷାଗତ ଭିନ୍ନତାରୁ ଉଗ୍ରବାଦ ଭାଷା ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଜାତିଗତ ଭେଦଭାବ କେତେକ ସମାଜରେ ବିଦ୍ରୋହ ଓ ଉଚ୍ଚ-ନୀଚ ମାନସିକତାକୁ ଜନ୍ମଦେଇଛି । ଧର୍ମଗତ ବିଶ୍ୱାସ ଆଧାରରେ ସମାଜରେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତା ଓ ଜଘନ୍ୟ ହିଂସାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଯେଉଁମାନେ ଆମ ଧର୍ମୀୟ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ପରଂପରାର ବ୍ୟକ୍ତି ନୁହନ୍ତି ସେମାନେ ଆମର ଶତ୍ରୁ ଏହି ମନୋଭାବରୁ କେତେ କେତେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ହିଂସା, ଅତ୍ୟାଚାରର କାହାଣୀ ଇତିହାସକୁ କଳଙ୍କିତ କରିଛି । ସେହିପରି ବର୍ଣ୍ଣଗତ ବିବିଧତାକୁ ଆଧାରକ ବର୍ଣ୍ଣବିଦ୍ରୋହ ସଂସାରରେ ନାନା ଅମାନବିକ ଶୋଷଣ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ବର୍ଣ୍ଣଗତ ଭେଦଭାବ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଏକ ଅନ୍ଧକାରର କାହାଣୀ କହିଲେ ଅରୁପ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ଏସବୁ ବ୍ୟତୀତ ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ରାଜ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ବିବାଦକୁ ନେଇ ଅବିଶ୍ୱାସ ଓ ବିଦ୍ରୋହର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ହଜାର ହଜାର ଯୁଦ୍ଧର କାହାଣୀ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଅନ୍ୟ ଏକ କଳଙ୍କିତ ଅଧ୍ୟାୟ । ଆକ୍ରମଣ, ପ୍ରତିଆକ୍ରମଣ, ହିଂସା, ପ୍ରତିହିଂସା, ରାଜ୍ୟଜୟ, ରାଜ୍ୟବିସ୍ତାର ଇତ୍ୟାଦି କାରଣରୁ ପୃଥିବୀ ବହୁଭାବରେ ରକ୍ତରଂଜିତ

ହୋଇଆସିଛି । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀର ଦୁଇ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ ହୋଇଥିବା ହିଂସା, ଗଣମୃତ୍ୟୁ, ପ୍ରାକୃତିକ ସଂଘାତନର ଅବକ୍ଷୟ ଯେତିକି ଲୋମହର୍ଷଣକାରୀ ସେତିକି ହୃଦୟ-ବିଦାରକ । ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ଲେଖା ଯାଇଥିବା ପ୍ରାଚୀନ ପୁରାଣଶାସ୍ତ୍ର ମାନଙ୍କରେ ବି ନାନା ଯୁଦ୍ଧର କାହାଣୀ ରହିଛି । ମୋଟ ଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସବୁ କାଳଖଣ୍ଡରେ ଧରିତ୍ରୀ ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ ହୋଇଆସିଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜାତୀୟ ଅସ୍ଥିତା ଜନିତ ମାନସିକତା ପୃଥିବୀରେ ତୀବ୍ର ହୋଇରହିଛି ଓ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ୱେଷର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ରହିଛି । ଏପରିକି ରାଜନୈତିକ ଅଭିସନ୍ଧି ଜନିତ କାରଣରୁ ଦେଶ ଦେଶ ଭିତରେ ଡିକ୍ଟେଟର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଉଛି । ଏହିପରି ନାନା କାରଣରୁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଅମାନବିକତାର ମନୋଭାବ ରହିଆସିଛି । ପାରମ୍ପରିକ ଭେଦଭାବ କେତେ କେତେ ନିଷ୍ପୁରତା, ନୃଶଂସତା, ଶୋଷଣ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

ଏସବୁ ବ୍ୟତୀତ ଗୋଟିଏ ସମାଜ, ଦେଶ, ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଭାଷାଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ କେତେ କେତେ କାରଣରୁ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଶୋଷଣର ପରିବେଶ ରହିଆସିଛି । ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଷମ୍ୟ ରହିଛି ଓ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ କେତେ କେତେ ଭେଦଭାବର ଓ ବିଦ୍ୱେଷର ମନୋଭାବ ରହିଛି । ଏହା ହିଁ ହେଉଛି ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବତା । ଭେଦଭାବ, ଈର୍ଷ୍ୟା, ବିଦ୍ୱେଷ, ପରଶ୍ରୀକାତରତା ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତରରେ ରହିଆସିଛି । ତେବେ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ପରଶ୍ରୀକାତରତା ଯେପରି ରହିଛି, ମହାନୁଭବତା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ରହିଛି । ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବୃହତ୍ତର ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଉଦାରତା, ମାନବିକତା, ମହନାୟତା ଓ ଭ୍ରାତୃଭାବର ବିକାଶ କରାଯାଇ ପାରେ । ବହୁ ଅତୀତରେ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ ଯେଉଁ ମହାନୁଭବୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଓ ମାନବିକତାର ଦୀପଶିଖା ଜାଳିଛନ୍ତି ତାହା କେବେ ନିର୍ବିପିତ ହୋଇନାହିଁ । ବରଂ ସତ୍ୟତା ଯେତେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଛି ସେହି ଶିଖାଟିମାନ ଅଧିକ ଜାଞ୍ଜଲ୍ୟମାନ ହେବାରେ ଲାଗିଛି ।

ମାନବୀୟ ବୌଦ୍ଧିକ ସୃଜନଶୀଳତାରୁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଗ୍ରଗତି ହେଲାଣି । ଅଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିକାଶର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗ ଶିଖରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କଲାଣି । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଜୀବନବୋଧ ଓ ତହିଁରେ ଅନର୍ଚ୍ଚିତ ସମତା, ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ମାନବିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ସତ୍ୟ ଜୀବନଧାରାର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଭାବେ ଅନେକାଂଶରେ ମାନବୀୟ ଚେତନାରେ ବିକଶିତ ହେଲାଣି । ମାନବିକ ଅଧିକାରର ବିଶ୍ୱଘୋଷଣାନାମାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ୱୀକୃତିର ପବିତ୍ର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଗୃହୀତ ହେଲାଣି । ଏସବୁ ସତ୍ୟତାର

ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ଆମ ସଂସାରରେ ଯେତେ ସବୁ ଅନ୍ୟାୟ, ଭେଦଭାବ, ଶୋଷଣ ଓ ହିଂସା ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମାନବିକତାର ଦୀପ ଯେ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହୋଇରହିଛି ଏହା ହିଁ ସତ୍ୟତା ପାଇଁ ଆଶାର ଆଲୋକ । ମାନବ ସମାଜରୁ ମହତାକାଂକ୍ଷା ସମ୍ଭବତଃ କେବେ ବି ନିର୍ବାପିତ ହେବ ନାହିଁ । ବହୁ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ମାନବିକତାର ଦୀପଶିଖାଟି ସବୁଦିନ ପାଇଁ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହୋଇରହିବ । ସେହି ଆଲୋକର ଶିଖା ବ୍ୟକ୍ତିଚେତନାକୁ ଯେତେ ଅଧିକ ସ୍ପର୍ଶକରିବ ଓ ବୃହତ୍ତର ସମାଜ ପାଇଁ ଆଦର୍ଶ ହେବ ସତ୍ୟ ଜୀବନବୋଧର ଭାବଟି ସେତେ ଅଧିକ ବିକଶିତ ହେବ ।

ମସୀ ବନାମ ଅସି

ଇଂରାଜୀରେ ଏକ ପ୍ରବାଦ ରହିଛି ଯାହା ହେଲା ଯେନ୍ ଇଜ୍ ମାଜିତିୟର ଦାନ୍ ସୋର୍ଡ । ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଆରେ କହିଲେ ହେବ- କଳମ ଖଣ୍ଡାଠାରୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ । ଅତୀତରେ ବଳଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଶାସକ ମାନେ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରି ପାରୁଥିଲେ । ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ଏକତ୍ର ରହୁଥିଲା, ଗୋଷ୍ଠୀର ସବୁଠାରୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଦଳପତି ହେଉଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ଅନ୍ୟମାନେ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜାମାନେ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ନିଜର ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରୁଥିଲେ ଓ ନିଜକୁ ଛତ୍ରପତି ବୋଲାଉଥିଲେ । ରାଷ୍ଟ୍ରବାଦର ଭାବନା ଆସିବାପରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । ତେବେ ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟଭାଗର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଥିବୀରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିଲା । ଧୀରେ ଧୀରେ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିଲୋପ ହେଲା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ସାର୍ବଭୌମ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବରେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଆଣବିକ ଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହେବାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଯେଉଁମାନେ ଆଣବିକ ଶକ୍ତିରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେବେ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରିବେ । ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି । ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଲାଗିରହିଛି । ବିଶେଷକରି ଯେଉଁ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମାଜିକ ବା ସେପରି କିଛି କାରଣରୁ ବିବାଦ ରହିଛି ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମାଜିକ ଶକ୍ତିରେ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେବାକୁ ବିବାଦ ରହିଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ମାନେ ବିକଶିତ ହେବା ସହ ଆଣବିକ ଶକ୍ତିସଂପନ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ନିଜର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିପାରୁଛନ୍ତି । ଅତୀତରେ ଏହା ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି ଯେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦାସ କରିଛନ୍ତି । ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥାର ଏହା ହିଁ ହେଉଛି ଐତିହାସିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି । ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତାରେ ବିଜିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ପରାଜିତ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ନିଜର ଦାସ କରିଛନ୍ତି । କେତେକ ସମାଜରେ ଏକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସଂପତ୍ତି, ଜ୍ଞାନରୁ ବଞ୍ଚିତ

କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ କରିବାର କାହାଣୀ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନାନା କାରଣରୁ ବିଭେଦ ଓ ବିଦ୍ୱେଷ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀମାନେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନ ସମାଜରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସମାଜରେ ଅଧିକ ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ ହେବାର କାହାଣୀ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଭାରତବର୍ଷରେ ଲେଖା ଯାଇଥିବା ପୁରାଣମାନଙ୍କରେ ସ୍ୱୟଂମ୍ଭର ପ୍ରଥାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଜଣେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ରାଜା ନିଜ କନ୍ୟାଙ୍କର ବିବାହ ପାଇଁ କିଛି ସାମରିକ କୌଶଳର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଆୟୋଜନ କରୁଥିଲେ । ସେହି ସାମରିକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଯିଏ ନିଜର ପାରବର୍ଣ୍ଣତା ଦେଖାଉଥିଲେ ସିଏ ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରୁଥିଲେ । ସେଥିରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଚରିତ୍ରର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସୁନଥିଲା, କିମ୍ବା କନ୍ୟାଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ ମତ ନଥିଲା । ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ଯିଏ ଶାରୀରିକ ଶକ୍ତିରେ ବଳଶାଳୀ ସିଏ ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ରୋମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ “ଗ୍ଲଡ଼ିଏଟର ଫାଇଟ” ର ପରଂପରା ଥିଲା ଯେଉଁଠି ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବସାଧାରଣରେ ସଂଘର୍ଷରେ ସଂପୃକ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ସେଥିରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁଥିଲା ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହିପରି କେତେ କେତେ ଅମାନବିକ ପ୍ରଥା ବର୍ତ୍ତିତ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତା ମାନଙ୍କରେ ରହିଥିଲା ଯାହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ଶାରୀରିକ ବଳର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ।

ଧୀରେ ଧୀରେ ଚିନ୍ତାଚେତନାରେ ଓ ସାମାଜିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୁତ୍ରପାତ ହେଲା । ଚିନ୍ତା, ବିଚାର, ବୌଦ୍ଧିକତା ସମାଜରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନେଲା । ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜର ସୃଜନ ସାମର୍ଥ୍ୟର ପରିଚୟ ଦେଲେ, ସେମାନେ ସମାଜରେ ସମ୍ମାନିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲାଭ କଲେ । କେତେକ ରାଜ୍ୟରେ ବା ସଭ୍ୟତାରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରାଯାଉଥିଲା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରତିଭା ଥିଲା ବା ଯେଉଁମାନେ କାବ୍ୟ କବିତା ରଚନା କରୁଥିଲେ ସେମାନେ ସମ୍ମାନିତ ହେଉଥିଲେ । ଦାର୍ଶନିକମାନେ ପ୍ରାୟତଃ କିଛି ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରୁଥିଲେ ଓ ସେମାନେ ପ୍ରଜ୍ଞାବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱାବରେ ଆଦର ପାଉଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରେ ଏକ ସମୟରେ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ବା କବିମାନେ ପ୍ରଶଂସାର ପାତ୍ର ଥିଲେ । ଏପରିକି ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା ଯେ ରାଜାମାନେ କେବଳ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ସମ୍ମାନିତ ହେବା ବେଳେ ବିଦ୍ୱାନମାନେ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ପୂଜିତ ହୁଅନ୍ତି ।

ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶର ଧାରାରେ କେତେକ ସାହିତ୍ୟିକ କୃତି ଓ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବନା ସମାଜରେ ତୁମ୍ଭୁଳ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ କରିବାର କାହାଣୀ ସୁବିଦିତ । ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ରାଜନୈତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେକ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଲେଖକ ବା ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ମନେହୁଏ । କେତେକ ଲେଖା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଯେଉଁ ନୂତନ ବିଚାରର ବାର୍ତ୍ତା ସମାଜରେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥାଏ ତାହା ସ୍ଥୂଳ ବିଶେଷରେ ବଡ଼ ଆଲୋଚନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ରାଜତନ୍ତ୍ରରୁ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଭାବନା ଏକ ସାମାଜିକ କ୍ରାନ୍ତିର ସୂଚନା ଦିଏ । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ ଇତିହାସର ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଏହି ରାଜନୈତିକ ଆଲୋଚନଟି ଥିଲା ଏକ ନୂତନ ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରତୀକ । ତେବେ ବିଭିନ୍ନ କାରଣ ଭିତରେ ରୁଷୋ ଓ ଭୋଲଟେୟାରଙ୍କ ରଚନା ଏଥିପାଇଁ ବହୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିଲା । ସ୍ବାଧୀନତା, ସମତା ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ବ ଭାବର ଯେଉଁ ବିଚାର ସେମାନଙ୍କ ଲେଖାରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉତ୍ସ ଥିଲା । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଏହି ଦାର୍ଶନିକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଲେଖା ମାଧ୍ୟମରେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭୁଳ ଆଲୋଚନର ସୂତ୍ରପାତ କରିଥିଲେ । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆଉ ଜଣେ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଦାର୍ଶନିକ ଥିଲେ କାର୍ଲ ମାର୍କସ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକ “ପ୍ରୁଡ଼ିବାଦର ସମାଲୋଚନା ମୂଳକ ସମୀକ୍ଷା” ଓ “କମୁନିଷ୍ଟ ଘୋଷଣାମାମା” ରୁଷରେ ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ଥିଲା । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଶ୍ରମଜୀବୀମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଯେଉଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ ତାହା କେତେକ ଦେଶରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ଗଣସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିଲା । ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶର ଇତିହାସକୁ ମାର୍କସ ଯେପରି ଅର୍ଥନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଥିଲେ ତାହା ଥିଲା ଯେପରି ଗଭୀର ସେପରି ପ୍ରେରଣାଦାୟୀ । ପ୍ରଞ୍ଜିବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତିର ବୈଷମ୍ୟକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ମାର୍କସ ଯେଉଁ ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଭାବନାର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ତାହା ଏବେ ବି ସମାଜବାଦୀଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାର ଉତ୍ସ ହୋଇ ରହିଛି । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଜଣେ ଆମେରିକୀୟ ଔପନ୍ୟାସିକା ହାର୍‌ଏଟ ବିଟର ଷ୍ଟୋକ “ଟମକକାଙ୍କ କୁଟୀର” ଏକ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥିଲା । ଆମେରିକାରେ ରହିଥିବା ଅମାନବିକ ଦାସତ୍ବ ପ୍ରଥା ସଂପର୍କରେ ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ଏକ ଗୃହଯୁଦ୍ଧର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଆମେରିକାର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଆବ୍ରାହମ ଲିଙ୍କନଙ୍କୁ ଷ୍ଟୋକ ଲେଖା ଏପରି ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା ଯେ ସେ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ପଦକୁ ଗଲାପରେ ଆମେରିକା ସମାଜରୁ ଦାସତ୍ବ ପ୍ରଥାର ବିଲୋପ ପାଇଁ ଦୃଢ଼ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିଲେ ।

ଏକ ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବ, ଏକ ସମାଜବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ଓ ଏକ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ କିପରି କିଛି ରଚନା ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଛି ଏସବୁ ତାହାର ବଳିଷ୍ଠ ଉଦାହରଣ । ସେହିପରି ଯୁଗ ଯୁଗର ଧାର୍ମିକ ଅବଧାରଣାକୁ ଦୂର କରିବାରେ କେତେକ ପୁସ୍ତକର ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ରହିଛି । ଈଶ୍ୱର ମନୁଷ୍ୟକୁ ଓ ଜଗତକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ହେଉଛି ଅଧିକାଂଶ ଧର୍ମର ଚିରାଚରିତ ବିଶ୍ୱାସ । ତେବେ ଚାର୍ଲସ୍ ଡାର୍ୱିନ ଦୀର୍ଘବର୍ଷର ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଓ ପରୀକ୍ଷଣ ପରେ “ଜୀବଜଗତର ସୃଷ୍ଟି” ନାମରେ ଯେଉଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସନ୍ଦର୍ଭଟି ପ୍ରକାଶ କଲେ ତାହା ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭକୁ ଆଲୋଡନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଯୁଗ ଯୁଗର ବହୁ ଆଧାରହୀନ ବିଶ୍ୱାସ ଯାହା ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ମାନଙ୍କରେ ରହିଛି ତାହା ବୈଜ୍ଞାନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଧାରରେ ଅସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅନେକ ଦିନ ଧରି ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରେ ନିଜ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ବାଣୀକୁ ଯେପରି ଶାଶ୍ୱତ ଓ ପବିତ୍ର ମନେ କରାଯାଉଥିଲା ତାହା ନୂତନ ଜ୍ଞାନ ଆଧାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ମୋଟଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଅସିଠାରୁ ମସୀ ଶକ୍ତିଶାଳୀ । ମସୀର ଅର୍ଥ କାଳି, ତେବେ ତାହା ପୁସ୍ତକ ବା ବୌଦ୍ଧିକ ବିଚାରର ପ୍ରତୀକ । ସେହିପରି ଅସିର ଅର୍ଥ ଖଣ୍ଡା ଯାହା ଶକ୍ତି ବା ଶାରୀରିକ ବଳର ପ୍ରତୀକ । ତେବେ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ବିଚାରରୁ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପରିବେଶ ଆସେ । ବୌଦ୍ଧିକ ରାଜ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉନଥିଲେ ସମ୍ଭବତଃ ସମାଜ ସ୍ଥାଣୁ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ମଣିଷର ବୁଦ୍ଧି, ବୌଦ୍ଧିକତା ଓ ବିଚାରଶୀଳତା ତଥା କଳାତ୍ମକ ସୃଜନ ଯୋଗୁଁ ଯେଉଁ ବୈଚାରିକ ଆଲୋଚନା ଆସେ, ତାହା ମାନବୀୟ ସ୍ଥିତିରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ପରିବେଶ ଆଣିଥାଏ । ନୂଆ ବିଚାର, ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଭାବନା ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିତାଦ୍ୱାରା ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି ହେବା ଏକ ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ ଅଟେ ।

ଜୀବନର ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟ

ଚିନ୍ତା ଚେତନାର ବିକାଶ ପରଠାରୁ ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ କେଉଁଥିରେ ନିହିତ ଏହି ବିଷୟ ଉପରେ ଦାର୍ଶନିକ ମାନେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଆସିଛନ୍ତି । ଜଣେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ତାର ପ୍ରାବୃତ୍ତିକ ସ୍ୱଭାବ ଓ ଅନୁଭୂତି ଆଧାରରେ ସୁଖ, ଶାନ୍ତିର ଭାବନା ଆଣିଥାଏ । ଏହା ସହ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ପ୍ରକ୍ରିୟା ତାର ଜୀବନବୋଧକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ । ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ, ଶିକ୍ଷା, ପାରିବାରିକ ସଂସ୍କାର ଇତ୍ୟାଦି ମଧ୍ୟଦେଇ ସେ ଭଲ ମନ୍ଦର ଧାରଣା ପୋଷଣ କରେ ଓ କିପରି ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବ ତାହା ଭାବିଥାଏ । ବୃହତ୍ତର ସାମାଜିକ ପରିବେଷ୍ଟନାରୁ ସେ ନୀତି-ଅନୀତିର ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ଏସବୁ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ନେଇ ଜଣେ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି କେତେକ ବିଚାରଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥାଏ । ଦାର୍ଶନିକ ବା ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବରେ ଭିନ୍ନତା ଦେଖି ବିହ୍ୱଳିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ନେହୀ, ଦୟାଳୁ, ସ୍ୱଭାବରେ ଶାନ୍ତ ଓ ନୀତିମାନ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାର୍ଥପର, ନିଷ୍ଠୁର, ଅସାଧୁ ଓ ସ୍ୱଭାବରେ ମନ୍ଦ । ପୁନଶ୍ଚ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ବି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ୱଭାବ ଦେଖାଇବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥିତିରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା କ'ଣ ହେବ ତାହା ବି କହିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଜଣେ ବେଶ୍ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ଉଚ୍ଚ ପଦବୀର ଅଧିକାରୀ । ତଥାପି ଜୀବନଧାରାରେ ସେ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଓ ଅସାଧୁ । ଅପରପକ୍ଷରେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଶିକ୍ଷିତ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନେ ସେପରି ବୁଦ୍ଧିମାନ ବା ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସଂପନ୍ନ ନୁହନ୍ତି ତଥାପି ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବରେ ସାଧୁତା ଓ ନିର୍ଲୋଭତା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । ସ୍ମୃତରାଂ ଶିକ୍ଷିତ ହେବା ଓ ଉତ୍ତମ ଗୁଣର ଅଧିକାରୀ ହେବା ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିପାରେ । ଆମ ଅନୁଭୂତିରେ ଆମେ ଦେଖେ ଯେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜକୁ ସାଧୁ ବୋଲି କହନ୍ତି, ପ୍ରବଚନ ଦିଅନ୍ତି, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱ ନେଇ ତତ୍ତ୍ୱ ଶୁଣାନ୍ତି ଓ ଏପରିକି ନିଜର ଭକ୍ତମଣ୍ଡଳୀ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କେତେକ ଜଘନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟକରନ୍ତି, ଏପରିକି ଅପରାଧମୂଳକ ଓ ଅନୈତିକ ବ୍ୟାପାରରେ ସଂପୃକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଦୁଇଟି ଚରିତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅନେକ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ

କୌଣସି ଚତୁର୍ଥ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ ବିଷୟରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନଭିଜ୍ଞ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅସତ୍ୟ, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଶଠତା ଆଚରଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସରଳ ଜୀବନଚିଏ ବଞ୍ଚନ୍ତି, ଅନ୍ୟର ସୁଖ-ଦୁଃଖରେ ସହାନୁଭୂତି ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟାୟଠାରୁ ଦୂରରେ ଥାନ୍ତି । କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଧର୍ମ, ସଂସ୍କୃତିର ଉଦାରତା ନେଇ ଭାଷଣ ଦିଅନ୍ତି କିନ୍ତୁ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାର ବିଷ-ମଞ୍ଜି ବୁଣନ୍ତି । ଏହି ସବୁ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ନେଇ କେତେ କେତେ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ।

ମୂଲ୍ୟର ଅବଧାରଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରତଃମୂଲ୍ୟ ଓ ସ୍ୱତଃମୂଲ୍ୟ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଏ । ଯାହା ନିଜେ ମୂଲ୍ୟ ବହନ କରେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହାୟକ ହୁଏ ତାହାର ପରତଃମୂଲ୍ୟ ରହିଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଅନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପାଇଁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହାର ପରତଃମୂଲ୍ୟ ବା ସାଧନ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି । ଅର୍ଥ, କ୍ଷମତା, ବୁଦ୍ଧି, ସାହସିକତା, ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ପାଇଁ ସାଧନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାରୁ ସେସବୁର ସାଧନ ମୂଲ୍ୟରହିବା କୁହାଯାଏ । ଅର୍ଥର ନିଜସ୍ୱ ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ, ବରଂ ଅର୍ଥଦ୍ୱାରା ଆମେ ଜୀବନର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରୁଥିବାରୁ ଅର୍ଥ ଏକ ସାଧନ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । କ୍ଷମତାଦ୍ୱାରା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଶଂସା, ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ନିରାପତ୍ତା ଇତ୍ୟାଦି ଲାଭ କରୁଥିବାରୁ ଏହାର ସାଧନ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି । ବସ୍ତୁତଃ ଯାହା ଅନ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ସାଧନ ଭାବେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ତାହାର ସାଧନ ବା ପରତଃମୂଲ୍ୟ ଥିବା କୁହାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏପରି କେତେକ ଭାବନା ରହିଛି ଯାହା ନିଜସ୍ୱ ସ୍ୱରୂପରେ ମୂଲ୍ୟବାନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଯାହା ନିଜସ୍ୱ ସ୍ୱରୂପରେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ନିଜେ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ତାହାର ସ୍ୱତଃମୂଲ୍ୟ ରହିଥିବା କୁହାଯାଏ । ଜୀବନରେ ସୁଖ, ଆନନ୍ଦର ନିଜସ୍ୱ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି । ଜୀବନରେ ଯାହା କରାଯାଏ ତାହା ପଶ୍ଚାତର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦ । ଆମେ ଏକ ଉତ୍ତମ ଜୀବନ କାହିଁକି ଆଶାକରେ ? କୁହାଯାଏ ଯେ ଏକ ଉତ୍ତମ ଜୀବନ ବା ଜୀବନର ଉକ୍ଳୁଷ୍ଟତା ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ସାଧୁତା, ସତ୍ୟବାଦିତା, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣତା ଇତ୍ୟାଦି ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟଚୟର ସୂଚନା ଦିଏ । ସମାଜରେ ଏସବୁର ଯେତେ ଅଧିକ ପ୍ରତିଫଳନ ହୁଏ ସମାଜରେ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ଓ ଆନନ୍ଦ ସେତେ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଏହାର ବିପରୀତ ପରିବେଶ ଅର୍ଥାତ୍ ମିଥ୍ୟା, ଶଠତା, ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ଇତ୍ୟାଦି ଯଦି ସମାଜରେ ଅଧିକ ପ୍ରକାଶ ପାଏ, ତେବେ ସମାଜରେ ସୁଖ, ଶାନ୍ତିର ପରିବେଶ ବ୍ୟାହତ ହୁଏ ।

ସୁଖ, ଶାନ୍ତି, ଆନନ୍ଦର ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱତଃମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ଯେହେତୁ କେହି ଏହାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱଳକ୍ଷ୍ମାରେ ଦୁଃଖ, ଅଶାନ୍ତି ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଚାହେଁ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ କିଛି ଅଧିକ ସଫଳତା ବା ଆନନ୍ଦ ପାଇଁ ଜଣେ ସାମୟିକ ଭାବେ କିଛି କଷ୍ଟ ବରଣ କରିପାରେ । ଜଣେ ଗବେଷକ ତାଙ୍କ ଗବେଷଣାରେ ସଫଳତା ପାଇଁ ହୁଏତ କଠିନ ପରିଶ୍ରମ କରିପାରନ୍ତି ବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁସ୍ଥତା ପାଇଁ ଏକ କଷ୍ଟକର ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାରକୁ ସହ୍ୟ କରନ୍ତି । ଜଣେ ସାଧକ ପରମ ଆନନ୍ଦଲାଭ ଆଶାରେ କୃଷ୍ଣ ସାଧନାରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇ କଷ୍ଟବରଣ କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ଅନୁଭୂତି ଆଧାରରେ କେତେକ ସୁଖବାଦୀ ଚିନ୍ତକ ବା ହିଡ଼ୋନିଷ୍ଟମାନେ ଜୀବନରେ ସୁଖ, ଆନନ୍ଦକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇଥାନ୍ତି । ତେବେ ସେମାନେ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ସୁଖ, ଆନନ୍ଦକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ବରଂ କେତେ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି କେତେ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ଓ ଶାନ୍ତିରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିପାରିବେ ତାହାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । “ମାକ୍‌ସିମମ୍ ହାପିନେସ୍ ଫର ମାକ୍‌ସିମମ୍ ନମ୍ବର ଅଫ୍ ପିପୁଲ୍” ତାଙ୍କ ନୈତିକ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମାନଦଣ୍ଡ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସୁଖକର ଅନୁଭୂତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରାଯାଏ । ଏକ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ, ଗୃହ ନଥିବା ଏକ ପରିବାର ଘରର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ, ଗ୍ରାମର ସାଧାରଣ କୃଷକଟିଏ ବିମାନଯାତ୍ରାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ନିଶ୍ଚୟ ସୁଖକର ଅନୁଭୂତି ପାଇବା ସ୍ୱାଭାବିକ ମନେହୁଏ । ତେବେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ରକ୍ତ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ଜଣଙ୍କର ଜୀବନ ରକ୍ଷାକରିବାରେ ଆନନ୍ଦ, ବର୍ଷ ବର୍ଷର କଷ୍ଟକର ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ଏକ ମାରାତ୍ମକ ରୋଗର ନିଦାନ ବାହାର କରିବାର ଆନନ୍ଦ ହୁଏତ ଗୁଣାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଉନ୍ନତ ମନେ ହୋଇପାରେ । ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୁଖକର ଅନୁଭବ ଏକ ମାନସିକ ତୃପ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନସିକ ତୃପ୍ତିଲାଭ କରିଥାଏ । ସୁଖକର ଅନୁଭବ ବା ଦୁଃଖର ଅନୁଭୂତି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଏକ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ସୂଚନା ଦିଏ । ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ଯେପରି ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଖର ଅନୁଭୂତି ଲାଭ କରିଥାଏ, ସେହିପରି ବହୁ କାରଣରୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଃଖର ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟ ପାଇଥାଏ । ସୁଖ ବା ଦୁଃଖକର ଅନୁଭବ ଏକ ମାନସିକ କ୍ରିୟା ଯଦିବା ସୁଖ ବା ଦୁଃଖର କାରଣ ବା ଉତ୍ତ ନାନାବିଧ ହୋଇପାରେ । ସ୍ଥୁଳ ବିଶେଷରେ ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରାଯାଏ । ଏକ ମତ ରହିଛି ଯେ ବହୁବିଧ ସୁଖକର ଅନୁଭବର ସମ୍ବିଧିଗତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛି ଆନନ୍ଦ । ତେବେ ଆନନ୍ଦର ଯେ ଏକ ସ୍ୱତଃମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ଏହା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ।

ଆନନ୍ଦର ଯେପରି ସ୍ୱତଃମୂଲ୍ୟ ରହିଛି, ଅନ୍ୟକିଛିର ସ୍ୱତଃମୂଲ୍ୟ ରହିଛି କି ? ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ “ନୈତିକ ବହୁତ୍ୱବାଦ” ବା ଏଥିକାଲ ପୁରାଲିଜିମ୍ ଏକ ଭାବନା ରହିଛି ।

ଏହି ଭାବନା ଅନୁଯାୟୀ କେତେ ବିଷୟର ମଧ୍ୟ ସ୍ୱତଃମୂଲ୍ୟ ରହିଛି । ଅଜ୍ଞତା, ନିର୍ବୋଧତା କେହି ଚାହେଁ ନାହିଁ କାରଣ ଏହା ଦୁଃଖ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ପ୍ରତୀକ । ଜ୍ଞାନ ସର୍ବଦା ମହନୀୟ । ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ହେଉ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ ପାଇଁ ହେଉ ଜ୍ଞାନ ଜୀବନର ମାନରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥାଏ । ସେହିପରି ହୁଏତ କିଏ ସଦାଚାରର ସ୍ୱତଃ ମୂଲ୍ୟ ଥିବା ମନେକରନ୍ତି । ଜୀବନରେ ସୁଖ, ଆନନ୍ଦ ମିଳୁ ବା ନ ମିଳୁ ଜଣେ ସର୍ବଦା ସତ୍‌ପଥରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସତ୍‌ ପଥରେ ଯାଇ ଦୁଃଖ ବରଣୀୟ, କିନ୍ତୁ ଅସତ୍‌ ପଥରେ ସୁଖ ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହେଁ । ଏହି ମାନଦଣ୍ଡରେ ସଦାଚାରକୁ କେହି ଏକ ଉଚ୍ଚତର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତି । ସତ୍ୟତାର ଜତିହାସରେ କେତେକ ପ୍ରଜାଦୀପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି କେତେକ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ମହନୀୟ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ସକ୍ରେଟିସ୍ ସତ୍ୟକୁ, ବୁଦ୍ଧ କରୁଣାକୁ, ଯୀଶୁ ପ୍ରେମକୁ, ଗାନ୍ଧୀ ଅହିଂସାକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ସବୁ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ମାନ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ଯେ ସାର୍ବଜନୀନ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ଏକ ଉତ୍ତମ ଜୀବନର ପରିକଳ୍ପନା ଭିତରେ ଏହି ସବୁ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ମହତ୍ତ୍ୱ ଥିବା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ସାର୍ବଜନୀନ ବା ଯାହାର ସ୍ୱତଃମୂଲ୍ୟ ରହିଥିବା ମନେହୁଏ, ସେସବୁ ଯେ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଏହା ଏକ ମାନବବାଦୀ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ମାନବବାଦ ଧର୍ମ, ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତା ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମାନଦଣ୍ଡରୁ ମାନବସମାଜକୁ ଭାଗ କରେ ନାହିଁ । ସବୁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଏହା ଏକକ ଭାବରେ କଳ୍ପନା କରିଥାଏ । ବିଶ୍ୱ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ହିଁ ମାନବବାଦର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଆଦର୍ଶ ।

ଶିଶୁ ଅଧିକାର

ବେଳେ ବେଳେ ସମ୍ଭାବ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉଛି ଯେ କିଶୋର ବୟସରୁ ପିଲାମାନେ ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସଂପୃକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ଓ ଏପରିକି ଅପରାଧ ଘଟାଉଛନ୍ତି । କିଛି ଦିନ ତଳେ ଏକ ପବ୍ଲିକ ସ୍କୁଲରେ ଜଣେ କୋମଳମତି ଛାତ୍ରକୁ ସେହି ସ୍କୁଲର କେତେକ ଛାତ୍ର ଶୌଚାଳୟ ଭିତରେ ମାରି ଦେଇଥିବା ଘଟଣା ଜଣାପଡ଼ିଲା । ନିର୍ଭୟା ଗଣ ବଳାକ୍ରାର ଘଟଣାରେ ଜଣେ କିଶୋର ବୟସର ଛାତ୍ର ସଂପୃକ୍ତ ଥିବା ଘଟଣା ସାରା ଦେଶରେ ଆଲୋଚନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଏପରିକି ରେପ୍ କେସ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ଅଠର ବର୍ଷରୁ ସାନ ପିଲାମାନେ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହେବା ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ସମ୍ଭାବପତ୍ରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଏକଦା ଏକ ଅନୌପଚାରିକ ଆଲୋଚନା ବେଳେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ କହିଲେ ଯେ ଏବେ ସରକାର ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡମୁକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ଘୋଷଣା କରିବା ଫଳରେ ପିଲାମାନେ ଅନେକ ବିଶ୍ୱଖଳିତ ହେଉଛନ୍ତି । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶୃଙ୍ଖଳା, ନୈତିକତା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣତା ପରି ଭାବନାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିବା ଦରକାର । ପିଲାମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯଦି ସାମାନ୍ୟ ଭୟ ନ ରହିଲା ସେମାନେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହେବେ ନାହିଁ । ତେବେ ଏହା ଏକ ବିବାଦୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ କିପରି ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ, ନୀତିବୋଧ, ଶୃଙ୍ଖଳା ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ ଯଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସୁନାଗରିକ ହେବେ ଏକ ଗମ୍ଭୀର ପ୍ରଶ୍ନ ଓ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଅତୀତରେ ଓ ଏପରିକି ଆମ ପିଲାବେଳେ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକ ମାନେ ସାମାନ୍ୟ ତୃଟିରେ ଦଣ୍ଡ ଦେଉଥିଲେ । ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଆଗେ ଚାଟଶାଳାମାନ ଥିଲା ଓ ସେଠାରେ ଯେଉଁ ଅବଧାନମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ସେମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବେତରେ ମାତ ମାରୁଥିଲେ ଓ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ଶାରୀରିକ ଦଣ୍ଡ ଦେଉଥିଲେ । ଏପରିକି ସେହି ଦଣ୍ଡକୁ ଭୟ କରି କିଛି ପିଲା ପାଠ ଛାଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମାତ ଦେଇ ସୁଧାର କରିହେବ ଏହା ସେ ସମୟର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଲାଳନ କରିବ ଓ ତାପରେ ଷୋହଳ

ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବ ଅର୍ଥାତ୍ ଉନ୍ନତଦେଶର ବିଦ୍ୟା ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ଶିକ୍ଷା ଦେବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ସୁନାଗରିକ ହୋଇପାରିବେ । ଏହାକୁ କେତେକ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।

ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ମନସ୍ତତ୍ତ୍ୱ ଉପରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଶିଶୁମନୋବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ କେତେ ନୂଆ ନୂଆ ଭାବନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଏହା କୁହାଯାଏ ଯେ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ମନ ଏକ ଅଲେଖା କାଗଜ ସଦୃଶ । ସେମାନେ ପିଲାଟି ସମୟରୁ ଯେଉଁ ପରିବେଶରେ ବଢ଼ନ୍ତି, ଯେଉଁ ପ୍ରକାରର ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି, ବାପା ମା ବା ପରିବାରରୁ ଯାହା ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତି ତାହାର ଛାପ ସେମାନଙ୍କ ମନ ଉପରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ସୁସ୍ଥ ପରିବେଶରେ ବଢ଼ୁଥିବା ଓ ସ୍ନେହ ଆଦର ଭିତରେ ବାଲ୍ୟ ସମୟ କଟାଇଥିବା ପିଲାମାନେ ବଡ଼ ହେଲେ ପ୍ରାୟତଃ ଭଲ ମଣିଷ ହୁଅନ୍ତି । ପରନ୍ତୁ ଯେଉଁ ପିଲାମାନେ ପିଲାଟି ସମୟରୁ ସ୍ନେହ, ଯତ୍ନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୁଅନ୍ତି, କଅଁଳ ବୟସରୁ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତି, ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବେଶ ପାଇନଥାନ୍ତି ବା ପାରିବାରିକ ପରିବେଶରେ ଅଶାନ୍ତମୟ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ବଡ଼ ହୋଇଥାନ୍ତି ସେମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ସୁସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପିଲାଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ସୁସ୍ଥ ଅନୁଭବ ଓ ଆବେଗ ଯଦି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ ତେବେ ସେମାନେ ଅସାମାଜିକ ଓ ସମ୍ବେଦନହୀନ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଥାଏ । ପରନ୍ତୁ ସେମାନେ ଯଦି ବାଲ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଯତ୍ନ ଓ ସ୍ନେହ ଆଦର ଭିତରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ତେବେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେମାନେ ସୁସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରନ୍ତି ।

ମାନବିକ ଅଧିକାରର ବିଶ୍ୱଯୋଷଣାନାମାରେ ଶିଶୁ ଅଧିକାର ବିଷୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୀତି ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇଛି । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରୁ ବାଳଶ୍ରମିକ ପ୍ରଥାର କିପରି ଉଚ୍ଛେଦ ହେବ ଓ ଯେଉଁଠି ପିଲାମାନେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଜନିତ କାରଣରୁ କଅଁଳ ବୟସରୁ ଶ୍ରମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି ତାହାର କିପରି ନିରାକରଣ କରାଯାଇ ପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ରହିଛି । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଯୋଷଣାନାମା ପରେ ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ “ଶିଶୁ ଅଧିକାର” ଏକ ମୌଳିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଭାବେ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ଓ ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ଏଥି ପାଇଁ ଅନେକ ଆଇନଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଓ ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଛି । ଏପରିକି କେତେକ ଏନଜିଓ ଶିଶୁ ସୁରକ୍ଷା ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ।

ଏହା ପକ୍ଷାତରେ ଏହି ବିଚାର ରହିଛି ଯେ ମାନବ ସମୁଦାୟରେ ଓ ଯେକୌଣସି ସମାଜରେ ଶିଶୁମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ମହାମୂଲ୍ୟ ସଂପଦ । ସେମାନେ ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ଆବିଳତା, ଜଟିଳତା, ମିଥ୍ୟା ଓ ଶଠତାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ । ଶିଶୁ ଓ କିଶୋର ବୟସ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ ଅବସ୍ଥା । ତେବେ ବିତମନାର ବିଷୟ ଶିଶୁ ଓ କିଶୋର ଅବସ୍ଥା ହେଉଛି ଏକ ଅସହାୟ ଓ ଅସୁରକ୍ଷିତ ଅବସ୍ଥା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଘୋଷଣାନାମାରେ ଏହା ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁ ଯେପରି କୌଣସି ଭେଦଭାବର ଶିକାର ନହୁଏ ଓ ଏକ ସୁଖକର ଶୈଶବ ଅତିବାହିତ କରିବାର ଅବକାଶ ପାଏ ସେଥିପାଇଁ ସବୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆବେଦନ ରହିଛି । ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁର ନାମ ଓ ଜାତୀୟତା ରହିବ । ୧୯୪୮ ର ମାନବିକ ଅଧିକାରର ଘୋଷଣାନାମା ପରେ ୧୯୫୯ ରେ ଜାତିସଂଘ ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଘୋଷଣାନାମା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଛି । ଏଥିରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ କୌଣସି ଶିଶୁ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଜାତୀୟତା, ଆଦି କାରଣରୁ କିଛି ଭେଦଭାବର ଶିକାର ହେବ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁ ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ, ନୈତିକ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ପାଇବ । ଏପରିକି ଯଦି କେହି ଶିଶୁ ଦିବ୍ୟାଙ୍ଗ ବା ଭିନ୍ନ କ୍ଷମ ହୋଇଥାଏ ସେହି କାରଣରୁ ସେ ହତାହାରର ଶିକାର ହେବ ନାହିଁ । ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ଯଥାର୍ଥ ବିକାଶ ପାଇଁ ସେ ସ୍ନେହ ଓ ଆଦର ପାଇବ । ସେପରି କିଛି ଗୁରୁତର ପରିସ୍ଥିତି ନଥିଲେ ସେ ନିଜର ମାଆଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେବ ନାହିଁ । ସେ ନିଜ ଦେଶର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ମୁକ୍ତ ଓ ଅବୈତନିକ ଶିକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ହକଦାର ହେବ । କୌଣସି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକରେ ବା ମାନବକୃତ ପ୍ରତିକୂଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ନିରାପତ୍ତା ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯିବ । କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଉପେକ୍ଷା, ଅବହେଳା, ନିଷ୍ପରତା ବା ଶୋଷଣରୁ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ସୁରକ୍ଷା ଦିଆଯିବ । ଉପଯୁକ୍ତ ବୟସରେ ପଦାର୍ପଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ କୌଣସି ବୃତ୍ତିରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ତାର ଶାରୀରିକ, ମାନସିକ ଓ ନୈତିକ ବିକାଶରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାକୁ ନିୟୋଜିତ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିଲା ଭିତରେ ଉଦାରବାଦ, ସହନଶୀଳତା, ବନ୍ଧୁତ୍ୱର ମନୋଭାବ ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ କରାଯିବ । ଏହି ଘୋଷଣାନାମା ଯାହା ଜାତିସଂଘରେ ୧୯୫୯ ରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ତାର ତିନି ଦଶନ୍ଧି ପରେ ୧୯୮୯ ରେ ତାହା ଆଧାରରେ ଜାତିସଂଘର ସାଧାରଣ ପରିଷଦରେ ଶିଶୁ ଅଧିକାର ନେଇ ଏକ ରୁଚ୍ଛି ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହୋଇଛି । ବିଶେଷକରି

ଯେଉଁ ସ୍ଥିତିରେ ପିଲାମାନେ କେତେକ ଦେଶରେ ଅବହେଳିତ ହେଉଛନ୍ତି ତାହାର କିଛି ସୂଚନା ରହିଛି । ମୋଟଭାବରେ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ନାଗରିକ ଅଧିକାର ଓ ମାନବିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ଏକ ବିସ୍ତୃତ ଚିତ୍ର ଏଥିରେ ରହିଛି ।

ଏହି ସବୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପଦକ୍ଷେପ ଯୋଗୁ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ସୁରକ୍ଷା, ବିକାଶ ଓ ଅଧିକାର ନେଇ ଆମ ଦେଶ ପରି ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଅନେକ ଆଇନଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛନ୍ତି । ବାଳ ଶ୍ରମିକ ପ୍ରଥାକୁ ଆଇନଦ୍ୱାରା ଆମ ଦେଶରେ ଉଚ୍ଛେଦ କରାଯାଇଛି ଓ ଚଉଦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଅବୈତନିକ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଆମ ସମ୍ବିଧାନରେ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଆଯାଇଛି । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମର ସାମାଜିକ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଆମେ କ'ଣ ଦେଖେ ? ପିଲାମାନେ ରାସ୍ତାକଡ଼ରେ, ଟ୍ରେନମାନଙ୍କରେ ଭିକ ମାଗନ୍ତି, ଜୋତା ସଫାକରନ୍ତି, ଅଳିଆଗଦାରୁ ବୋତଲ, ପ୍ଲାଷ୍ଟିକ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି, ହୋଟେଲ ଡ୍ରାବାମାନଙ୍କରେ ମଇଳା ବାସନ ଉଠାନ୍ତି । ଏପରିକି କଅଁଳ ବୟସରୁ ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ନ୍ତି ବା କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଯୌନ ଶୋଷଣର ଶିକାର ହୁଅନ୍ତି । ଯେଉଁ ପରିବାରରେ ଉତ୍କଟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି, ଯେଉଁମାନେ ଦୂର ଜାଗାରେ ଯାଇ ଦାଦନ ଖଟୁଛନ୍ତି, ଗାଁ ଗହଳରେ ରହୁଥିବା ତଥାକଥିତ ନିମ୍ନବର୍ଗ ପରିବାରର ପିଲାମାନେ, ସହରର ବର୍ତ୍ତିର ପିଲାମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ଏଥିରେ ଅଧିକ ଶିକାର ହେଉଛନ୍ତି । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଆଇନ ଗତ ପ୍ରତିକାର ସହ ସାମାଜିକ ସଚେତନତା ଯେ ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକ ଏହା ମନେହୁଏ । ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ଉନ୍ନତ ନ ହେଲେ ଶିଶୁମାନଙ୍କର ସମସ୍ୟାକୁ ଦୂରକରିବା ସହଜସାଧ୍ୟ ହେବ ନାହିଁ ।

ମୂଲ୍ୟବୋଧର କ୍ରମବିକାଶ

ନ୍ୟାୟ, ସମତା, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଇତ୍ୟାଦି ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ କ୍ରମବିକଶିତ ହୋଇଛି । ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ କେତେକ ମହତ୍ତର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ମାନବିକ ଚେତନା ସ୍ତରକୁ ଆସିଛି । ଏହି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଗୁଡ଼ିକର କ୍ରମବିକାଶରେ ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ସାହିତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ସୃଜନାତ୍ମକ ଚିନ୍ତନ ଆଧାର ଯୋଗାଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଚୀନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ମାନଙ୍କରେ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସଂପର୍କରେ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ରହିଛି । ଅହିଂସା, ଭ୍ରାତୃଭାବ, ବିଶ୍ୱେକ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନର କିଛି କିଛି ଝଲକ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ରହିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ତେବେ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ଏହି ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ଯେ ଏକ ପାରଲୋକିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ଏହା ପ୍ରାୟତଃ ସୂଚନା ଦିଏ । ସେହିପରି ଅଧିକାଂଶ ସାହିତ୍ୟ କୃତି ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ମାନବିକ ଆଦର୍ଶର କିଛି ବାର୍ତ୍ତା ରହିଥାଏ । ବିଶେଷକରି ପୁରାଣ, ଗନ୍ଧ, ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ଜୀବନ ପାଇଁ କିଛି ଉତ୍ତମ ସନ୍ଦେଶ ରହିଥାଏ । ସାହିତ୍ୟକୁ ଅନେକ ସମାଜର ଦର୍ପଣ କହିଥାନ୍ତି । ସାମାଜିକ ଜୀବନର ବାସ୍ତବ ପ୍ରତିଫଳନ କାଳ୍ପନିକ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସୁସ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ଭଲ-ମନ୍ଦ, ସତ୍ୟ-ଅସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ-ଅନ୍ୟାୟ ଇତ୍ୟାଦିର ଦୃଢ଼ ଭିତରେ ଭଲ ପ୍ରତି ସାମାଜିକ ପ୍ରତିବେଦନର ଚିତ୍ର ଦେଇଥାନ୍ତି । ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିବା ଆବଶ୍ୟକ ଏ ନେଇ ବୌଦ୍ଧିକ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥାଏ । ବିଶେଷକରି ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବହୁ ଜଟିଳ ନୈତିକ ପ୍ରସଙ୍ଗର ଅନୁଶୀଳନ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ କିମ୍ବା ପୁରୁଷାର୍ଥ କ'ଣ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ, କେଉଁ ଆଦର୍ଶକୁ ନୈତିକ ମାନକ ବା ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡ ଭାବେ ନିଆଯାଇ ପାରିବ, ନୈତିକ ମାନକମାନ ପରସ୍ପର ସଂଯୋଜିତ ନା ପରସ୍ପରର ପ୍ରତିକୂଳ ଏହା ବି ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ଆଲୋଚନା ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଏସବୁ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ମହତ୍ତର ଆଦର୍ଶମାନ ସମାଜରେ ବିସ୍ତାରିତ ହେବା ଜଣାଯାଏ । ପୁନଶ୍ଚ ଏହା ମଧ୍ୟ ଜଣାଯାଏ ଯେ ନୀତି, ନୈତିକ ଆଦର୍ଶ ଓ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟତତ୍ତ୍ୱମାନ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଭିତର ଦେଇ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥାଏ ।

ଏକ ସମୟରେ ଯେଉଁ ବିଧି, ଆଦର୍ଶ, ରୀତି, ପ୍ରଥା ସମାଜରେ ଗୃହୀତ ଓ ଆଦୃତ ହେଉଥିଲା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କିମ୍ବା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ ତାହା ଆଉ ଗୃହୀତ ହେଉନାହିଁ । ବରଂ ସେସବୁ ଯେ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅନୈତିକ ତାହା ଗୃହୀତ ହେଉଛି ।

ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଇତିହାସରୁ ଏହା ଜଣାଯାଏ ଯେ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ କେବେ ହେଲେ ମହତ୍ତର ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ସମାଜରେ ଅତୀତରେ ସାର୍ବଜନୀନ ହୋଇନଥିଲା । ସବୁ ସମୟରେ, ଆଧୁନିକ ସମାଜର ବିକାଶ ପୂର୍ବରୁ, ସମାଜରେ ନାନା ଭେଦଭାବ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ରହିଥିଲା । ହୁଏତ ଆଦିମ ସମାଜରେ ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପର୍କର ଭାବନା ଆସିନଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଏକ ସାମିତ ଅର୍ଥରେ ସମାଜରେ କେତେକ ଆଦିମ ସମତା ରହିଥିଲା । ତେବେ ବିଭିନ୍ନ ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ମଝିରେ ମଝିରେ ସଂଘର୍ଷ ଓ ଦୁର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ରାଜତନ୍ତ୍ର ସମୟରେ କେହି କେହି ରାଜା ନିଜ ରାଜ୍ୟର ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପଡୋଶୀ-ରାଜା ମାନଙ୍କ ସହ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟାପୃତ ହେଉଥିଲେ । ପରାଜିତ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବା କେତେକ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କୁ ଦାସ କରି ରଖା ଯାଉଥିଲା । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଏହିପରି “ଦାସ ସମାଜ” ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ରହିଥିଲା । ବିଜିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଦାସମାନଙ୍କର ଶ୍ରମକୁ ଶୋଷଣ କରି ନିଜର ବିକାଶ କରୁଥିଲେ ଓ ପରାଧୀନ ଗୋଷ୍ଠୀ କାଳକ୍ରମେ ଶୂଦ୍ର ବା ଦଳିତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ । ଦାସମାନେ ନିଃସ୍ୱ ଭାବରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବା ସହ ଶୋଷଣର ଶିକାର ହେଉଥିଲେ । ସେହିପରି ଯେତେବେଳେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ଦୃଢ଼ ହେବାକୁ ବସିଲା, ସେହି ସମୟରେ ଏକ ସାମନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ ସୃଷ୍ଟି ହେଲେ । ପୂଜକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ସାମନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ ସକଳ ସମ୍ପର୍କିତ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ରହିଲେ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ କେବଳ ଶ୍ରମିକ, କାରିଗର ଓ ତଥାକଥିତ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ଅଧସ୍ତନ ହୋଇ ରହିଲେ । ସକଳ ନୀତି, ଆଦର୍ଶ କେବଳ ସମାଜର ସାମନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ, ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ପୂଜକ ଗୋଷ୍ଠୀର ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ହୋଇ ରହିଲା । ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅଳ୍ପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖି ପାରିଥିଲେ । ସଂଖ୍ୟା ଗରିଷ୍ଠ ଗୋଷ୍ଠୀଟି ଶ୍ରମିକ, କାରିଗର ଓ ଶ୍ରମଜୀବୀ ହୋଇ ଆର୍ଥିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଶ୍ରେଣୀ ତୁଳନାରେ ନ୍ୟୁନ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଜ୍ଞାନ, ଧନ ଅର୍ଜନ ଓ ଅସ୍ତ୍ରଧାରଣ ଶୂଦ୍ର ଓ ଦଳିତ ଶ୍ରେଣୀର ଅଧିକାର ନଥିଲା । କେବଳ ଉଚ୍ଚବର୍ଗର ଲୋକଙ୍କୁ ସେବାକରିବା ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଥିଲା । ପରେ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ଓ

ତାର ପରିଣାମରୁ ବିଶ୍ୱରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା । ଏହାର ପରିଣାମରୁ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଆସିଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜର ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅନେକ ସଂପତ୍ତି ଠୁଳ ହୋଇ ରହିଲା । ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଯୁଗରେ ସମାଜର ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସଂପତ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ସର୍ବହରା ପାଇଗଲେ । ସମାଜର ଶ୍ରମଜୀବୀ, କୃଷକ, କୃଷିଶ୍ରମିକ ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନାନା ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିଥିଲେ । ମୋଟଉପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷ, ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଷମ୍ୟ ଓ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶୋଷଣ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ରହିଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ସ୍ତରରେ ଏକଛତ୍ରବାଦ, ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ସାମନ୍ତବାଦ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ରହିଥିଲା । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ନାରୀମାନେ ନାନା ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଓ ଶୋଷଣର ଶିକାର ହେଉଥିଲେ । ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସରେ ନାରୀମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟୁନ କରାଯାଇଥିବାରୁ ସେମାନେ ଅଧିକାଂଶ ଦେଶରେ ସର୍ବନିମ୍ନ ମାନବିକ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଶିକ୍ଷା କେବଳ ସାମନ୍ତ ବର୍ଗ ଲୋକଙ୍କର ଅଧିକାରର ବିଷୟ ଥିଲା ଓ ଗଣଶିକ୍ଷାର ଭାବନା ଚିନ୍ତାସ୍ତରକୁ ମଧ୍ୟ ଆସିନଥିଲା । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଯୁଦ୍ଧ, ନାନା ହିଂସାମୂଳକ ଘଟଣା, ରାଜ୍ୟବିସ୍ତାର, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଇତ୍ୟାଦି ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ସାମାଜିକ ବାସ୍ତବତା ଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତା, ମାନବିକ ଅଧିକାର, ସାମାଜିକ ସମତା, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷା, ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପରିକଳ୍ପନା ଇତ୍ୟାଦି ଆଦର୍ଶମାନଙ୍କ ଠାରୁ ସମାଜ ବହୁ ଦୂରରେ ରହିଥିଲା ।

ଯୁରୋପରେ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଅଡ଼େଇ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହାକୁ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ନବଜାଗରଣ ଓ ଜ୍ଞାନଦୀପ୍ତିର ଯୁଗ (ଏଜେ ଅଫ୍ ରେନେସାନ୍ସ ଓ ଏନ୍‌ଲାଇଟେନମେଣ୍ଟ) କୁହାଯାଉଛି । ଏହି ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଲୋଚନ ଯୁରୋପରେ ଆସିଲା ତାର ବହୁ ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ପ୍ରଭାବ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା । ରାଜନୈତିକ ସ୍ତରରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା ଥିଲା । ଜନଗଣଙ୍କର ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା, ସାମାଜିକ ସମତା ଇତ୍ୟାଦି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସମାଜର ଆଦର୍ଶ ହେଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିଲୋପ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ରାଜନୈତିକ ସଚେତନତା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଅର୍ଥନୈତିକ ସମତା ଓ ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନେଇ ସମାଜରେ ବେଶ୍ ଆଲୋଚନ ଆସିଲା । ମହିଳାମାନଙ୍କ ଉତ୍ଥାନ ଓ ସଶକ୍ତୀକରଣ ନେଇ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସମାଜରୁ ସକଳ ଭେଦଭାବ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଆଜନଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା

ହେଲା । ମାନବିକ ଅଧିକାରର ବିଶ୍ୱ ଘୋଷଣାନାମା ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଘଟଣା ଥିଲା । “ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଆତ୍ମସମ୍ମାନର ସହ ବଞ୍ଚିବା ଯେ ତାହାର ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ଅଧିକାର”- ଏହା ଆମ ଚେତନାରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେବା ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ ଅଟେ । ନାନା ପ୍ରକାର ହିଂସା, ଭେଦଭାବ, କୁରତା, ଯୁଦ୍ଧ, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅମାନବିକତା ବିରୋଧରେ ଏହି ଶହେ ବର୍ଷ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଜାଗରଣର ପରିବେଶ ଆସିଛି ତାହା ସଭ୍ୟତାର ଏକ ବଡ଼ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ମୋଟଭାବରେ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧମାନ ଯେ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ବିଚାରଣୀକ ଭାବେ ବିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଛି ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଜୀବନବୋଧର ଦୁଇ ଦିଗନ୍ତ

ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଯେପରି ରହିଛି ବହୁ ଭୟାବହ କାହାଣୀ, ସେହିପରି ରହିଛି କେତେ କେତେ ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ବାର୍ତ୍ତା । ଯାହା ନିଷ୍ଠୁରତା, ହିଂସା, ଅମାନବିକତା ଓ ଅନ୍ୟାୟର ବିକାଶରେ ସହାୟକ ହୁଏ ତାହା ଯେ ସତ୍ୟତାର କଳଙ୍କ ଏହା ଏକ ମାନବୀୟ ଉପଲବ୍ଧି । ଅମାନବିକତା ଓ ଅନ୍ୟାୟର ବିକାଶ ପଶ୍ଚାତରେ ହୁଏତ ଅଜ୍ଞତା କିମ୍ବା ମାନବୀୟ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ରହିଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଅଜ୍ଞତା ଜନିତ କାରଣରୁ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଯୁରୋପରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମହିଳାଙ୍କୁ ତାହାଣୀ ଭାବି ଅମାନୁଷିକ ଭାବେ ନିଆଁରେ ପୋତି ମାରିବାର କାହାଣୀ ବେଶ୍ ଭୟାନକ । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଭାବନାରେ ମାନସିକ ରୋଗୀମାନେ ଯେ ମନ୍ଦାମ୍ବା ବା ପିଣ୍ଡାତ ଗ୍ରସ୍ତ ଏହି ପ୍ରକାରର ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ବିବେକର ଦଂଶନ ନଥିଲା । ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ବାଳ ବିଧବାମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀର ଚିତାରେ ଜୀବନ୍ତ ଦଗ୍ଧ କରିବାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ମୃତ ପତି ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହୋଇ ସୁଖ ଭୋଗ କରିବେ । ଏସବୁ ଘଟଣାମାନ ଆଜିର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଯେତେ ବର୍ବରୋଚିତ ମନେହେଲେ ବି ଏସବୁ ଅତୀତର କାହାଣୀ । ସେହିପରି କେତେକ କାଳ୍ପନିକ କାହାଣୀ ବା ମିଥୁକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରି ମଣିଷ ସମାଜର ଇତିହାସରେ ନାନା ଅମାନବିକ ଘଟଣା ଘଟିବା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । କ୍ରୀତଦାସ ପ୍ରଥା ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଆମେରିକା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ରହିବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଘଟଣା । ମଣିଷ ମାନଙ୍କୁ ପଶୁତୁଲ୍ୟ ମନେକରି ସେମାନଙ୍କୁ ବିକା କିଣା କରିବାର କାହାଣୀ ସୁବିଦିତ । ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ଥିବା ରଙ୍ଗଭେଦ ଯେ ଈଶ୍ୱରପୃଷ୍ଠ ଏହି ବିଚାରରୁ କଳାଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ହୋଇଥିବା ଅତ୍ୟାଚାର ହୃଦୟ ବିଦାରକ । ସେହିପରି ଭାରତୀୟ ସମାଜରେ ରହି ଆସିଥିବା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ଅନ୍ୟ ଏକ କଳଙ୍କ । ମଣିଷ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ପବିତ୍ର ମନେକରିବ କିନ୍ତୁ ମଣିଷକୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ କରିରଖିବ ଯେ ଏକ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟର ଚିତ୍ର ଦିଏ ତାହା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ଶହ ଶହ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ପରାଜିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଉପରେ ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର ସତ୍ୟତାର ଅନ୍ଧକାରର କାହାଣୀ ।

ଏପରିକି ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କର ଗଣହତ୍ୟା ସକଳ ନୀତିବୋଧର ଯେ ପରିପତ୍ନୀ ଏହା ତାହାର ବଳିଷ୍ଠ ଉଦାହରଣ । ସେହିପରି ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଘଟିଯାଇଥିବା ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବର୍ବରତାର କାହାଣୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅମାନୁଷିକ । ମଣିଷମାନଙ୍କର ହିଂସ୍ରତା ଓ କୁରତା ମାନବିକ ବର୍ବରତାର ବହୁ ଦୁଃଖଦ ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ଏସବୁ ଯେ ସତ୍ୟତାର କଳକିତ ଅଧ୍ୟାୟ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ତେବେ ଏସବୁ ମାନବକୃତ କାହାଣୀ । ସମୟେ ସମୟେ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ ମଣିଷର ସଂସାରକୁ ଉଚ୍ଛନ୍ନ କରିଛି ଓ କେତେ ସୁନାର ସ୍ୱପ୍ନ ଓ ସଂସାର ଭୂଲୁଣ୍ଡିତ ହୋଇଯାଇଛି । ଅତୀତରେ ଭୂକଂପ ଓ ସୁନାମି ଯୋଗୁ କେତେ ବସ୍ତି ଓ ସହର ଧ୍ୱଂସ ପାଇଛି । ସେହି ଅତୀତରେ କେତେ କେତେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ମୃତ୍ୟୁର ତାଣ୍ଡବ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଅନ୍ନ ମୁଠେ ନ ପାଇ ଅଗଣିତ ମଣିଷ ଅକାଳରେ ଅସହାୟ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି । ଅତୀତରେ କେତେ କେତେ ମହାମାରୀରେ କେତେ କେତେ ଜନବସତି ଲୋପ ପାଇଛି । ଏସବୁ ଇତିହାସର ଅନ୍ଧକାର । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୁର୍ବିପାକ ଜନିତ କାରଣରୁ ହେଉ କିମ୍ବା ମାନବକୃତ ଅତ୍ୟାଚାର ଯୋଗୁ ହେଉ ଅତୀତରେ ଅସଂଖ୍ୟ ମଣିଷ ଅସହାୟତା ଭିତରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କରିଛନ୍ତି, ଯନ୍ତ୍ରଣା ଜର୍ଜରିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଓ ଅକଥନୀୟ ଶୋଷଣ, ଭେଦଭାବ ବା ନିଷ୍ପୁରତାର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଏସବୁ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ବିଭିନ୍ନ ସତ୍ୟତାରେ କିଛି ମୁଷ୍ଟିମେୟ ମଣିଷ ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ କରିଛନ୍ତି । ନିଜ ବିଚାରରେ ଓ ଆଚରଣରେ ସେମାନେ ମାନବିକ ମହାନୁଭବତାର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ମାନବିକତା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତାର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଥିବା ଓ ସେହି ଆଦର୍ଶରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିଥିବା ମଣିଷମାନେ ହୁଏତ ନିଜ ସମସାମୟିକ ସମାଜରେ କଷ୍ଟ ପାଇଛନ୍ତି, ଦୁଃଖ ଭୋଗିଛନ୍ତି ଓ ଏପରିକି ମାନବୀୟ କୁରତା ପାଖରେ ବଳି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନେ ମାନବିକତାର ବାଣୀ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି ଓ ଉଦାର ହୃଦୟବତାର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ନିଜେ ତିଳ ତିଳ ହୋଇ ଜଳିଛନ୍ତି ତଥାପି ସେମାନେ ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ମହାନୁଭବତାର ଆଦର୍ଶରୁ ତିଳେ ବି ଘୁଞ୍ଚି ନାହାନ୍ତି । ଅନ୍ୟାୟରେ ରାଜଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ବନ୍ଦୀ ହୋଇ କୁସବିଷ ହେବା ସମୟରେ ଯାଶୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଛନ୍ତି “ ହେ ଈଶ୍ୱର, ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମାକର, ଏମାନେ କ’ଣ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ” । ସେହିପରି ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପାଇଥିବା ସକ୍ରେଟିସ୍‌ଙ୍କୁ ଏଥେନସର ବାହାରକୁ ନେଇଯିବା ପାଇଁ ଆୟୋଜନକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି

ଆଜ୍ଞାନ ଓ ବିଚାରର ରାୟକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ ସେ ବିଷୟାନ କରିଛନ୍ତି । ଭାରତ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଲେଖା ଯାଇଥିବା ଈଶାଭାଷ୍ୟ ଉପନିଷଦ୍ରେ “ତେନ ତ୍ୟକ୍ତେନ ଭୁଞ୍ଜିଥା” ର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଥିବା ଲେଖକ କହିଛନ୍ତି “ତ୍ୟାଗ ହିଁ ଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ତ୍ୟାଗକରି ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ଏକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ସ୍ବାକ୍ଷର ବହନ କରେ” । ସେହିପରି କେହି ବୈଦିକ ରଷିଙ୍କ କଳମରୁ ଆସିଛି “ ଅସତୋ ମା ସଦ୍‌ଗମୟ, ତମସୋ ମା ଜ୍ୟୋତିର୍ଗମୟ” । ଅସତରୁ ସତକୁ ଓ ଅନ୍ଧକାରରୁ ଆଲୋକକୁ ମଣିଷ ସମାଜକୁ ନେବାକୁ ସେ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପାଖରେ ନିବେଦନ କରୁଛନ୍ତି । ସେହି ଭାବଧାରା ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି ଅନ୍ୟ ଜଣେ କାରୁଣିକ ଦରଦୀ ମଣିଷଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟରେ “ସମସ୍ତେ ସୁଖ଼େ, ରୁହନ୍ତୁ, ସମସ୍ତେ ନିରାମୟ ଜୀବନ ବଞ୍ଚନ୍ତୁ, ସମସ୍ତଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ହେଉ ଓ କେହି ଦୁଃଖରେ ନ ରୁହନ୍ତୁ” । ଏସବୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ମାନବିକତା ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତାର ଯେଉଁ ବାର୍ତ୍ତା ରହିଛି ତାହା ସମାଜର ସବୁ କାଳିମା ଓ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଯେ ଏକ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ଶିଖା ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ଏହି ଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଥିବା ମଣିଷମାନେ ହେଲେ ବିଶ୍ୱ-ବିବେକର ପ୍ରତିନିଧି ଓ ସମାଜର ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଲୋକ ବର୍ତ୍ତକ ।

ସମାଜରୁ ଅଜ୍ଞତା ଦୂର କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଉ କେତେକ ପ୍ରତିଭାଧର ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ଜ୍ଞାନାନୁକ୍ଷେପରେ ବ୍ରତୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେହିମାନଙ୍କର ସାଧନା, ସଂକଳ୍ପ ଓ ଅନୁକ୍ଷେପ ଦେଇ ସମାଜର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି । ନିଜର ପାର୍ଥବ ସୁଖସମ୍ବୋଗକୁ ଭୁଲି ଯାଇ ସେମାନେ ଗବେଷଣାରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତିର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ରହସ୍ୟ, ଏକରୂପତା, ନିୟମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ଶୃଂଖଳାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଯେଉଁ ସାଧନା କରିଛନ୍ତି ତାର ପରିଣାମରୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଛି, ସତ୍ୟତାରୁ କେତେ କେତେ ଅନ୍ଧକାର ଅପସରି ଯାଇଛି । ସେହି ମନନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଜିଜ୍ଞାସା ଭିତରୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ରଥ ଆଗକୁ ଯାଇଛି ଓ ପ୍ରକୃତି ଉପରେ ମଣିଷର କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବୃଦ୍ଧିପାଇଛି । ଗମନାଗମନର ବିକାଶ ହେଉ, ଦୂରସଂଚାର ଜ୍ଞାନ ତଥା କୌଶଳ ଆୟତ୍ତ କରିବା ହେଉ, ବିଭିନ୍ନ ମାରାତ୍ମକ ବ୍ୟାଧିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଉପାୟ ହେଉ, କୃଷିର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରି କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଖାଦ୍ୟଭାବ ଦୂରୀକରଣ ହେଉ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁମାନେ ଜ୍ଞାନର ଦୀପଶିଖାକୁ ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ କରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ସତ୍ୟତା ପ୍ରତି ଅବଦାନ ବି ଅତୁଳନୀୟ ମନେହୁଏ । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଅସରନ୍ତି ଅନୁକ୍ଷେପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ଯେଉଁ ପଥ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ତାହା ମଣିଷ ସମାଜକୁ ଉନ୍ନତରୁ ଉନ୍ନତତର କରିବାରେ

ସହାୟକ ହୋଇଛି । ସେମାନଙ୍କର ବହୁ ସାଧନା ଓ ଅପରିସୀମା ଅଭ୍ୟାସ ମଣିଷକୁ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ଇତିହାସ ମନେରଖି ନାହିଁ, ତେବେ ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ଓ ମାନବୀୟ ଜିଜ୍ଞାସାର ପ୍ରତିଭୁ । ସେମାନେ ଜାତି, ଜାତୀୟତା, ଧର୍ମ, ଭାଷା ଇତ୍ୟାଦି ସକଳ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ ।

ମଣିଷ ସମାଜକୁ ଅଜ୍ଞତା ଓ ଅସତ୍ୟରୁ ଜ୍ଞାନ ଓ ସତ୍ୟ ପଥରେ ନେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବୈଜ୍ଞାନିକ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ଦାର୍ଶନିକ ହୁଅନ୍ତୁ ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ସତ୍ୟ ସନ୍ଧାନୀ ହେତୁବାଦୀ । ସେହିପରି ସମାଜରୁ ସକଳ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅମାନବିକତାକୁ ଦୂରକରି ନ୍ୟାୟ ଓ ମାନବିକତାର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଥିବା ଦରଦୀ ପ୍ରାଣର ମଣିଷମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ବିଶ୍ୱବିବେକର ପ୍ରତିନିଧି । ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟସନ୍ଧାନୀ ଓ ମାନବଦରଦୀ ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ହେତୁବାଦର ପ୍ରବକ୍ତା । ହେତୁବାଦୀ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ଭିତରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ମାନବବାଦର ଏକ ସମନ୍ୱିତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ସତ୍ୟତାର ବୌଦ୍ଧିକ ଓ ନୈତିକ ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୌଳିକ ସ୍ୱାକ୍ଷର ରଖିଥିବା ଜିଜ୍ଞାସୁ, ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଇତିହାସର ଆଲୋକବର୍ତ୍ତକ ।

ମାନବିକତାର ପରିଭାଷା

ମାନବିକତା ଜୀବନର ଏକ ପବିତ୍ରତମ ଉଚ୍ଚାରଣ । ମାନବିକତାର ପରିଭାଷା ବହୁ ବ୍ୟାପକ । ସବୁ ସଭ୍ୟତାରେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ମଣିଷ ପାଇଁ ଉନ୍ନତତର ଜୀବନର ପରିକଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନଧାରାରେ ବା ସାମାଜିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ରହିଥିବା ଦୁଃଖ, ହତାଶା, ନୈରାଶ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ମନ୍ଦ ସ୍ଥିତିକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଏକ ସୁଖପ୍ରଦ ଓ ପ୍ରୀତିପଦ ଜୀବନବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟକୁ ମୁକାବିଲା କରି ଏକ ସୁଖପ୍ରଦ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସଭ୍ୟତା ଆରମ୍ଭରୁ ପ୍ରୟାସ ହୋଇଆସିଛି । ପ୍ରକୃତି ଜୀବନଧାରଣ ପାଇଁ ଯେତେ ଅନୁକୂଳ, ସେତିକି ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିକୂଳ । ଆମ ଜୀବନର ସମସ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ ପାଇଁ ପ୍ରକୃତିରେ ଉପଲବ୍ଧ ସାଧନମାନଙ୍କୁ ବିନଯୋଗ କରିବାକୁ ମଣିଷ ସର୍ବଦା ଉଦ୍ୟମ କରିଆସିଛି । ଏହି ଉଦ୍ୟମ ଯୋଗୁଁ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ସେହିପରି ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିକୂଳ ସ୍ଥିତିକୁ ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାକରିଛି । ବନ୍ୟା, ବାତ୍ୟା, ଭୂକମ୍ପନ, ମହାମାରୀ, ନାନା ମାରାତ୍ମକ ରୋଗ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ବା ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ ଭିତରେ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହୋଇଛି । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଅଗ୍ରଗତିର ପରିଣାମରୁ ଜୀବନ ଅଧିକ ନିରାପଦ ଓ ସୁଖପ୍ରଦ ହୋଇପାରିଛି । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ସୃଜନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ସାଧନା, ଗବେଷଣା ଓ ପ୍ରୟାସରୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଘଟିଛି ଓ ଜୀବନ ଅଧିକ ସୁଖପ୍ରଦ, ନିରାପଦ ଓ ପ୍ରୀତିପଦ ହୋଇଛି ସେମାନେ ସଭ୍ୟତାର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବ କେତେକାଂଶରେ ରହସ୍ୟମୟ । କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାର୍ଥପର, ଆତ୍ମକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଓ ଅସାଧୁ । ଅପର ପକ୍ଷରେ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ପରୋପକାରୀ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଓ ନ୍ୟାୟପରାୟଣ । ମାନବୀୟ ସ୍ୱଭାବର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଓ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପରିଣାମରୁ ଆମ ସଂସାରରେ ନାନା ବୈଷମ୍ୟ, ଭେଦଭାବ, କୁରତା ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ରହିଆସିଛି । ସମାଜର କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନାନା

କାରଣରୁ ବଞ୍ଚିତ ଶ୍ରେଣୀ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଏହି ବଞ୍ଚିତ ଶ୍ରେଣୀର ଜନଗଣ ହିଁ ସାଂପ୍ରତିକ ପରିଭାଷାରେ ଦଳିତ ବର୍ଗ । ଏହି ଦଳିତ ବର୍ଗର ଜନଗଣ ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ଭେଦଭାବର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି, ନାନା ଆର୍ଥିକ ପ୍ରତିକୂଳତା ଭିତରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି ଓ ଏପରିକି ମାନବିକ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ତେବେ ଏହି ମାନବକୃତ ଦୁଃସ୍ଥିତିକୁ ଦୂରକରି ସମତା, ମୈତ୍ରୀ, ବ୍ୟକ୍ତିମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମାନବବାଦର ବଡ଼ ପ୍ରବକ୍ତା ।

ମାନବବାଦର ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରସାର ଦିଗରେ ସୃଜନଶୀଳ ଅବଦାନ ଦେଇଥିବା ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମାନବ ଜାତିର ଅଲୋକବର୍ତ୍ତକ । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ଉଦାରତା, ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା, ଭ୍ରାତୃଭାବ ଓ ସମତାର ଆଦର୍ଶ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଗୁଡ଼ିକ ବିଶ୍ୱଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତୀକ ଓ ମାନବିକ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତିଫଳନ । ସମାଜରୁ ସକଳ ଭେଦଭାବ, ଶୋଷଣ, ହାନିମନ୍ୟତା, ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବକୁ ଦୂରକରି ଉଦାର ମାନବିକତା ଓ ସମତାର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଥିବା ବିଚାରଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ମହାନୁଭବୀ । ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି ଯେ ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ ପର୍ବରୁ ମାନବ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ନାନା ସାମାଜିକ ବ୍ୟାଧି କେତେ କେତେ କାରଣରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଛି । ବୁଦ୍ଧିମାନ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ନାନା ଯୁଦ୍ଧ ଓ ମାନବକୃତ ବିଭୀଷଣ ଅତୀତରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କେତେ କେତେ ମଣିଷଙ୍କୁ ଦାସ କରାଯାଇ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରମକୁ ମୁଷିମେୟ ଲୋକ ଶୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟବିସ୍ତାର ପାଇଁ, ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ, ଲୁଣ୍ଠନ ପାଇଁ ଓ ଏପରିକି ପ୍ରେମ ପାଇଁ ନାନା ଯୁଦ୍ଧର ବିଭୀଷଣ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇଛି । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଯୁଗରେ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ସମାଜରେ ନାନା କାରଣରୁ ଜନଶେଷୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଦ୍ୱେଷର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ପୁନଶ୍ଚ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ପରିଣାମରୁ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ଆସିବା ପରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିସ୍ତାର ହୋଇଛି । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଯୁଗରେ ପୃଥିବୀ ବହୁ ଭାବରେ ରକ୍ତରଞ୍ଜିତ ହୋଇଛି । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀର ଦୁଇ ଦୁଇଟି ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଓ ବହୁ ବର୍ବରୋଚିତ କାହାଣୀ ମାନବଜାତିର ଇତିହାସକୁ କାଳିମାୟୁକ୍ତ ଓ କଳଙ୍କିତ କରିଛି । ପୁନଶ୍ଚ ଜାତୀୟତାବାଦ ଭାବନାକୁ ନେଇ ଦେଶ ଦେଶ ଭିତରେ ତିକ୍ତତାର ବାତାବରଣ ରହିଆସିଛି । କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଚିତ୍ର ଆଧାରିତ ଜାତୀୟତାବାଦକୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରିଆସିଛନ୍ତି । ନିଜ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଭୌଗୋଳିକ ସୀମାକୁ ପବିତ୍ର ବୋଲି ମନେକରି ପଡ଼ୋଶୀ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ସହିତ ବିଦ୍ୱେଷ, ଅବିଶ୍ୱାସ ଓ

ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ମାନବ ସମାଜରେ ନାନା କାରଣରୁ ହିଂସା, ବିଦ୍ରୋହ, ଭେଦଭାବ, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଓ ଘୃଣାର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସକୁ ଆଧାରକରି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ମନୋଭାବ ଯୋଗୁଁ ସମାଜ ମଧ୍ୟ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇଆସିଛି । ଧର୍ମଭିତ୍ତିକ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାରୁ କେତେକେତେ ଆତଙ୍କବାଦୀ ଓ ଆତ୍ମଘାତୀ ସଂଗଠନ କେତେକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେହିପରି ଲିଙ୍ଗଭେଦ ବହୁ ସମାଜରେ ଓ ପ୍ରାୟତଃ ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କୃତିରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ନାନା ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କାରଣରୁ ମହିଳାମାନେ ନାନା ଶୋଷଣର ଶରବ୍ୟ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ପାରିବାରିକ ହିଂସା ଓ ଯୌନ ଉପ୍ରାନ୍ତନ ବହୁ ସମାଜରେ ରହିଆସିଛି । ଏହା ସହିତ ଜାତିଗତ ଭେଦଭାବ ମଧ୍ୟ କେତେକ ସମାଜର ନିଚ୍ଛକ ବାସ୍ତବତା ହୋଇ ରହିଛି । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ବହୁ କଳଙ୍କର କାହାଣୀ ରହିଛି । ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିକୂଳତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସାମାଜିକ ଓ ମାନବକୃତ ଦୁଃସ୍ଥିତିମାନ ସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ଧକାରର କାହାଣୀ । ଏହି ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଯେଉଁମାନେ ମାନବିକତାର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ସମାଜର ନିଷ୍ପେଷିତ ତଥା ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ଶୋଷିତ ବର୍ଗର ସ୍ୱାଭିମାନ, ଅଧିକାର, ମାନବିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇଁ ଚେତନାର ବିକାଶ କରାଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ମାନବବାଦର ପ୍ରବକ୍ତା ହୋଇଛନ୍ତି ।

ସଭ୍ୟତାର ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ କେହି କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ନୈତିକ ପରାକାଷ୍ଠା ଓ ମାନବିକତାର ନିର୍ମଳ ବାଣୀ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି । ସକଳ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଯାଇ ମାନବ ସମୂହ ପ୍ରତି ସମ୍ବେଦନା ଓ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳତା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ସ୍ୱଜନଶୀଳ ସ୍ତ୍ରୀ, ଦାର୍ଶନିକ, ସାହିତ୍ୟିକ ମାନବଜାତିର ମଙ୍ଗଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିଜ ପ୍ରାଣର ଆବେଗ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ସମାଜର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ତରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ଅଲିଭା ସ୍ୱାକ୍ଷର ରଖିଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ଏପରି ସାହିତ୍ୟିକ ରହିଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନର କ୍ଷୁଦ୍ରତା, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଓ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବକୁ ଦୂରକରି ପ୍ରେମ ଓ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟର ବାର୍ତ୍ତା ଦେଇଛନ୍ତି । ଏପରି ଦାର୍ଶନିକ ରହିଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ବିଶ୍ୱକଲ୍ୟାଣ ଓ ମାନବିକତାର ଜୟଗାନ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି କେତେକ ବିଗଳିତ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ରହିଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ, ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ସହାନୁଭୂତିର ହାତ ବଢ଼ାଇଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଭାବପ୍ରବଣତା ଓ ବିଦ୍ରୋହ ମାନବିକତାକୁ ଦୂରକରି ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରେମର ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସମାଜ ପାଇଁ ଆଦର୍ଶ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେହିପରି କେତେକ ଜ୍ଞାନାନୁସୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ସାଧନା ଓ ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ ରାଜ୍ୟକୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଅବଦାନ ଦେଇ

ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଭୂମିକା ନେଇଛନ୍ତି । ସେହିମାନେ ହିଁ ସଭ୍ୟତାର ଆଲୋକ ବର୍ତ୍ତକ । ଜୀବନର କ୍ଷୁଦ୍ରତା, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଓ ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାକୁ ଦୂରକରି ମହନୀୟତାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଓ ବିଚାର ଦେଇଥିବା ସୃଜନଶୀଳ ସ୍ରଷ୍ଟା, ଦାର୍ଶନିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ଇତିହାସରେ ଅମର କୀର୍ତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବିଶ୍ୱବିବେକର ପ୍ରତିନିଧି । ସେମାନଙ୍କର ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦର୍ଶନ ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜର ଉତ୍କର୍ଷ ଓ ଉତ୍ତରଣ ଦିଗରେ ଯେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇଛି ଏହା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ ।

ସଂପନ୍ନତା ବନାମ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ

ପ୍ରକୃତି ଯେପରି ବିବିଧବର୍ଣ୍ଣା, ସେହିପରି ବିପ୍ଳବ ସଂପଦର ଗନ୍ତାଘର । ମାନବ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରକୃତି ରହିଆସିଛି । ସମ୍ଭବତଃ ଏକ ଅନୁକୂଳ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଯୋଗୁ ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ଜୀବଜଗତର ଉତ୍ପତ୍ତି ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ପୃଥିବୀ ପୃଷ୍ଠରେ ସମୁଦ୍ର, ନଦୀ, ପର୍ବତ, ଜଙ୍ଗଲ ଇତ୍ୟାଦି ସଭ୍ୟତା ବିକାଶର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ମାଟି, ପାଣି, ପବନ ଓ ଆଲୋକ ମଣିଷ ଓ ଜୀବଜଗତକୁ ପ୍ରକୃତିର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅବଦାନ । ମାଟି, ପାଣି ଓ ଆଲୋକର ସଂଗମରେ ଗଛ ଲତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚାଲିଛି । ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବିଶାଳ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ଅରଣ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସମ୍ଭବତଃ କୋଟି କୋଟି ବର୍ଷର ଅବିରତ ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ପରିଣାମ ହେଉଛି ସବୁଜ ପୃଥିବୀ ଯାହା ଭିତରେ ଆମ ପାଇଁ ଅସରନ୍ତି ଉପାଦାନ ରହିଛି । ତେବେ ମାନବ ଜାତିର ବିବର୍ତ୍ତନ ଓ କୃଷିର ଜ୍ଞାନଠାରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଖାଦ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀର ଜୀବନ ଧାରଣ ପାଇଁ ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା । ତେବେ ମାନବେତର ପ୍ରାଣୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣ ପାଇଁ ପ୍ରକୃତିରେ ଉପଲବ୍ଧ ବସ୍ତୁ ଓ ଅନ୍ୟ ଜୀବ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମନୁଷ୍ୟର ଚିନ୍ତା ଓ ଚେତନାର ବିକାଶ ସହିତ ସେ ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଆସିଛି । କୃଷିର ଜ୍ଞାନଠାରୁ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ମଣିଷର ଆଦିମ ସମାଜ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇଛି ଗ୍ରାମୀଣ କୃଷି ସଭ୍ୟତାକୁ । ସେହିଠାରୁ ବିକାଶର ଧାରା ଆଗକୁ ଯାଇଛି ଓ ଏବେ ବି ତାହା ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି । ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ଯେ ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ଆଦିମ ସାମ୍ୟ ସମାଜ କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସମାଜରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବା ପରଠାରୁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଜନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସମାଜ ଥିବା ବେଳେ ସମାଜରେ ବିଭିନ୍ନ କାରଣକୁ ନେଇ କେତେକ ଶ୍ରେଣୀ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଇତିହାସରେ କେବେ ମଣିଷମାନେ ସମବର୍ଣ୍ଣ ନୀତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି । ବଲୁଆ ଓ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଲୋକମାନେ ଅଧିକ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି ଓ କୌଶଳ କ୍ରମେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ସରଳ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ସାମ୍ରାଜବାଦର ବିକାଶରୁ ସମାଜରେ

ଅର୍ଥନୈତିକ ବିଭାଜନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କେତେକ ମଣିଷଙ୍କୁ ଦାସ କରାଯାଇ ସେମାନଙ୍କର ଶ୍ରମକୁ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶୀଳୀ ଲୋକମାନେ ଶୋଷଣ କରିଛନ୍ତି । ତଥାପି ସମାଜରେ ପାରମ୍ପରିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତା ରହିଛି ଓ ସବୁ ସଭ୍ୟତାର ଅର୍ଥନୈତିକ ଡ଼ାଂଚାରେ ବିଶେଷ ଗୁଣାତ୍ମକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ପରିବେଶରେ ପ୍ରକୃତି ଜୀବନଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁକୂଳ ହୋଇଛି, ସେଠାରେ ଲୋକମାନେ ସୁଖର ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିଛନ୍ତି ଓ ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇଛି ସେଠାରେ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ମନ୍ଦୁର ହୋଇଛି । ତେବେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସଭ୍ୟତାମାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଛି ପ୍ରାୟତଃ ସବୁ ଅଞ୍ଚଳର ଆର୍ଥିକ ଡ଼ାଂଚାରେ ଅତୀତରେ ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ ।

ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ଆର୍ଥିକ ସଂପନ୍ନତା ମାନଦଣ୍ଡରୁ ପୃଥ୍ବୀର ରାଷ୍ଟ୍ରସମୂହକୁ ତିନିଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଉଛି, ଯଥା ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ, ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱ ଓ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ । ଯେଉଁ ଦେଶମାନ ବିକଶିତ, ଯେଉଁଠାରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ନାହିଁ ଓ ଜୀବନର ସାଧାରଣ ମାନ ବେଶ୍ ଉନ୍ନତ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ କୁହାଯାଉଛି । ବିଶେଷକରି ଉତ୍ତର ଗୋଲାର୍ଦ୍ଧର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶସମୂହ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ । ଏହି ଦେଶମାନ ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଷ୍ଟ୍ର । ଏକଦା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବା ସମାଜବାଦୀ ଦେଶ ରହିଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଛି ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ବିକଶିତ ଓ ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର ପରିବେଶ ନାହିଁ । ତେବେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବିକାଶଶୀଳ, ସେମାନେ ବିକଶିତ ନୁହନ୍ତି । ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ରହିଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ବିକଶିତ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି ସେମାନେ ହେଲେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ । ବିଶେଷକରି ଦକ୍ଷିଣ ଏସିଆ, ଆଫ୍ରିକା ଓ ଲାଟିନ ଆମେରିକାର କେତେକ ଦେଶକୁ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ କୁହାଯାଉଛି । ଏହି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବହୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ଦାରିଦ୍ର୍ୟର କେତେକ ମାନଦଣ୍ଡ ଜାତିସଂଘଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରୀମାନେ ନିରୂପଣ କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଜନସଂଖ୍ୟାର ଏକ ଅଂଶ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସୀମାରେଖା ତଳେ ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି, ନିରକ୍ଷରତା, ଅପପୁଷ୍ଟି, ବାଳଶ୍ରମିକ ପ୍ରଥା ଯେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ରହିଛି, କିଛି ଲୋକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିବେଶରେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି, ଉନ୍ନତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟସେବାଠାରୁ ଲୋକମାନେ ଅପହଞ୍ଚ ଦୂରତାରେ ରହିଛନ୍ତି, ଭିତ୍ତିଭୂମିର ଯଥେଷ୍ଟ ବିକାଶ ହୋଇ ନାହିଁ ସେସବୁ ଦେଶମାନଙ୍କୁ ଗରିବ ରାଷ୍ଟ୍ର କୁହାଯାଉଛି । ଏହି ଦେଶର ନାଗରିକମାନଙ୍କର ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ନିମ୍ନ ସ୍ତରରେ ରହିଛି ।

ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଉତ୍କଟ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି ସେଠିକାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଛି ଯେ ସେ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ବିକାଶ ହେଉଛି ତାହା ସବୁ ଲୋକଙ୍କ ପାଖକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଏହି ଦେଶମାନଙ୍କରେ କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ବେଶ୍ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ କାଳାତିପାତ କରୁଛନ୍ତି । ନାନା ରାଜନୈତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ସାମାଜିକ କାରଣରୁ ସମାଜରେ ଉତ୍କଟ ଆର୍ଥିକ ବୈଷମ୍ୟ ରହିଛି ।

ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବିଷୟରେ କୁହାଯାଏ ଯେ ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣରୁ ଏହି ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଗରିବ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିକୂଳତା ଯେ ସେମାନଙ୍କ ଦାରିଦ୍ର୍ୟର କାରଣ ଏହା ନୁହେଁ । ତିନି ଚାରି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଆଜି ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱ ଭାବେ ପରିଗଣିତ ହେଉଛନ୍ତି ସେମାନେ ବେଶ୍ ଉନ୍ନତ ରହିଥିଲେ । ଅପରପକ୍ଷରେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବେ ଏବେ ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତିନି ଚାରି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ବରଂ ଅଧିକ ଦରିଦ୍ର ରହିଥିଲେ । ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ତୁଳନାରେ ଯୁରୋପର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଅଧିକ ପ୍ରତିକୂଳ ରହିଆସିଛି । ଏ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏକଦା ଅବିକଶିତ ରହିଥିବା ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଆଧୁନିକ ସମ୍ପର୍କି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବିକଶିତ ହୋଇପାରିଲେ । ଯୁରୋପୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଏସିଆର ଅଧିକାଂଶ ରାଷ୍ଟ୍ର ଉନ୍ନତ ଓ ସମୃଦ୍ଧ ରହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ନାନା ରାଜନୈତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ କାରଣରୁ ଅବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେଲେ ଓ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱରେ ପରିଣତ ହେଲେ । ଯୁରୋପରେ ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ନବଜାଗରଣର ପରିବେଶ ଆସିଲା ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ତାହାର ପରିଣାମରୁ ଯୁରୋପର କୃଷିଭିତ୍ତିକ ସମାଜ ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ସମାଜରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବ ସହିତ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଯୁରୋପରେ କେତେ କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ କଲା । ଏହା ସହିତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିସ୍ତାର ଓ ଶୋଷଣ ଯୁରୋପକୁ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାୟ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଯୁରୋପର ଉପନିବେଶ ପାଲଟିଲେ । ଏହିପରି ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ସାଂପ୍ରତିକ ସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ବିକାଶର ଶିଢ଼ିରେ ଆଗରେ ରହିଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଏହା ସତ୍ୟରେ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱରେ ବହୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଛି ଓ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ ବା ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱରେ ବହୁ ସଂପନ୍ନତା ରହିଛି । ତେବେ ସାଂପ୍ରତିକ ଅବବୋଧରେ ସଂପନ୍ନତା ମାନବିକ ପ୍ରୟାସରେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବି ମଣିଷ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ସଂପନ୍ନ ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ଦୂର କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦ ମିଳି ନାହିଁ ଓ ଯେଉଁମାନେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ ରହିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ କେହି ଅଭିଶାପ ଦେଇନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବିକାଶ, ସୁସ୍ଥ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ, ରାଜନୈତିକ ସ୍ଥିରତା, ଉଚ୍ଚମାନର କର୍ମସଂସ୍କୃତି ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ବିକାଶର ମାପକାଠି । ଅପରପକ୍ଷରେ ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ପରିବେଶର ପ୍ରାବଲ୍ୟ, ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ, କର୍ମସଂସ୍କୃତିର ଅଭାବ, ପାରଲୌକିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଇତ୍ୟାଦି କାରଣମାନ ବିକାଶ ପାଇଁ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ । ପ୍ରକୃତିର ଅନୁକୂଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏସବୁର ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିବା ଏକ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ ବିକାଶର ଶିତିରେ ତଳେ ରହିବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବା ମନେହୁଏ ।

ସାମର୍ଥ୍ୟର ଦିଗନ୍ତ

ଚିନ୍ତାଚେତନାର କ୍ରମବିକାଶ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଆସିଛି । ସମାଜରେ କିଛି ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବା ଜୀବନର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ପଣ୍ଡାତରେ ରହିଛି ଚିନ୍ତାଚେତନାରେ ପରବର୍ତ୍ତନ । ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ, କଳା, ସଂଗୀତ ଇତ୍ୟାଦି ଯେତେ ଯେତେ ସୃଜନ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି ସେସବୁ ପଣ୍ଡାତରେ ରହିଛି ମାନବିକ ଚେତନାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ । ମଣିଷ ତାର ମଣ୍ଡିଷରେ ଚିନ୍ତା କରିବା ପରେ ତାକୁ ବାସ୍ତବତାରେ ରୂପାୟିତ କରେ । ଏପରିକି ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବସ୍ତୁନିର୍ମାଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷର ମାନସିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରହିଛି । ଜଣେ ଚାଷୀ ଶସ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରିବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୋଷଣକରି ବିହନ ବୁଣିବାଠାରୁ ତାର ଚାଷ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ । ଗୃହଟିଏ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ରଖି ଜଣେ ସୁପତି ବା ଯେ କେହି ନିଆଁ ଖୋଳିବାଠାରୁ ତାର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ କରିଥାଏ । ସାଧାରଣ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ ବା ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁଶୀଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥାଏ କିଛି ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଚିନ୍ତା, ପରିକଳ୍ପନା ଯାହାକୁ ଆଧାର କରି ଆମେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥାଉ । ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୋଷଣ କରିବା, ଚିନ୍ତା କରିବା, କଳ୍ପନା କରିବା, ଯୋଜନା କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ମାନବିକ ସାମର୍ଥ୍ୟ । ଏହି ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ମନୁଷ୍ୟ କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଚାଲିଛି ଓ ଏକ ଆଦିମ ସ୍ଥିତିରୁ ନାନା ସ୍ତର ଦେଇ ସତ୍ୟ ସ୍ତରକୁ ଆସିପାରିଛି ।

ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱଭାବ, ଚରିତ୍ର, ସମ୍ବେଦନ, ଆବେଗ, ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ନାନା ଭାବରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଦେଖାଯାଏ । ସେହିପରି ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ, ସ୍ଥିତି, ଅନ୍ତିମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁଶୀଳନ କରାଯାଏ । ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ନିଜର ଗଭୀର ଉପଲବଧି ଓ କଳ୍ପନା ଆଧାରରେ ବ୍ୟକ୍ତିଜୀବନ ଓ ସାମାଜିକ ପରିବେଶର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥାନ୍ତି । ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନେ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ ଆବିଷ୍କାର କରନ୍ତି ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି । ଡକ୍ଟରମାନେ ବୈଧ ଯୁକ୍ତିର ନିୟମ ମାନଙ୍କର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଦେବା ସହ ବୈଧତାର ନିୟମମାନଙ୍କୁ ନିରୂପଣ କରିଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ବିଭିନ୍ନ ବୌଦ୍ଧିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ବିଚାର ସମ୍ବଳିତ ଚିନ୍ତନ ମାନ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ସତ୍ୟତା ଯେତିକି ଆଗକୁ ଯାଉଛି ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ସେତେ

ବିସ୍ତାରିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହାସହିତ ଜ୍ଞାନର ଯେକୌଣସି ବିଭାଗରେ ନାନା ବିଶେଷତା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂଆ ନୂଆ ବିଚାର, ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ତଥ୍ୟମାନ ଜ୍ଞାନର ପରିସରକୁ ବ୍ୟାପକ କରିବା ଦେଖାଯାଉଛି । କୁହାଯାଉଛି ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଷୟରେ ଜଣେ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ର ସଂପ୍ରତି ଯାହା ଜାଣିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିଛି ଦୁଇ ତିନି ଶତାବ୍ଦୀ ତଳେ ଧୂରୀଣ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ମଧ୍ୟ ଜାଣିବା ସମ୍ଭବ ନଥିଲା ।

ପୁନଶ୍ଚ ଏହା ମଧ୍ୟଏକ ଉପଲବ୍ଧି ଯେ ଏହି ଗୋଟିଏ ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ଜ୍ଞାନର ଗବେଷଣା ବା ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଛି ତାହା ଅଳ୍ପଦିନ ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ଗାହ୍ୟ ହୋଇଯାଉଛି । ଏବେ ପୃଥିବୀରେ ବିଭିନ୍ନ ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ଯେଉଁ ଉନ୍ନତ ଗବେଷଣାଧର୍ମୀ ଜର୍ନାଲମାନ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି ତାହା ମାଧ୍ୟମରେ ଗବେଷଣାର ଜ୍ଞାନମାନ ସାର୍ବଜନୀନ ବା ଅନ୍ତର୍ଗାହ୍ୟ ହୋଇପାରୁଛି । ଅତୀତର ସାମନ୍ତବାଦୀ ସମାଜରେ ଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚା ବା ଅଧ୍ୟୟନ ସମାଜର ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ ରହିଥିଲା । ଏପରିକି ଆମ ଦେଶରେ ଦଳିତ ଓ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରିବାର ଅଧିକାର ନ ଥିଲା । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଦାସତ୍ୱ ପ୍ରଥା ରହିଥିଲା, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ମାନ ରହିଥିଲା । ତେବେ କାଳକ୍ରମେ ଶିକ୍ଷା ସାର୍ବଜନୀନ ହେଲା ଓ ବିଶ୍ୱ ଦୃଶ୍ୟପଟରେ ନିରକ୍ଷରତାକୁ ଏକ ସାମାଜିକ କଳଙ୍କ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଗଲା । ଏହି ଧାରାରେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଗଣମାଧ୍ୟମର ବିସ୍ତାର, ମୁଦ୍ରଣ ଶିଳ୍ପରେ ଉନ୍ନତି ଯୋଗୁ ପୁସ୍ତକ ମାନ ହାତପାଖରେ ମିଳିବାର ସମ୍ଭାବନା ଓ ବିଭିନ୍ନ ଉଚ୍ଚ ମାନର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱାଳ ତଥା ପତ୍ରପତ୍ରିକାର ପ୍ରକାଶନ ଯୋଗୁ ଜ୍ଞାନର ସମାଜୀକରଣ ସମ୍ଭବ ହେଲା । ଜ୍ଞାନର ସମାଜୀକରଣ ସତ୍ୟତା ବିକାଶର ଏକ ବଡ଼ ମାନଦଣ୍ଡ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଓ ତାର ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷପରେ ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଯୁଗ ମାନବ ସତ୍ୟତାକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଲମ୍ପ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ଯୁଗ ଆସିବା ପରେ କେତେକ ଦେଶରେ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବର ଅୟମାରମ୍ଭ ହେଲା । କୁହାଯାଉଛି ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ କଲା । ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା, ମାନବବାଦର ପ୍ରସାର, ସମାଜବାଦର ପରିକଳ୍ପନା ଇତ୍ୟାଦି ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବର ଥିଲା ସକାରାତ୍ମକ ପରିଣାମ । ଅପରପକ୍ଷରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିସ୍ତାର, ଆର୍ଥିକ ବୈଷମ୍ୟ, ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ତାକୁ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଓ ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । କୃଷିଭିତ୍ତିକ ଗ୍ରାମୀଣ ସମାଜ ସହରୀ ସତ୍ୟତାରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ

ବୃହତ୍ ଶିକ୍ଷାମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସହରମାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା । କଳକାରଖାନା ନିର୍ମାଣ ଯୋଗୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା, ସାମାଜିକ ଅପରାଧ ବଢ଼ି ବଢ଼ି ଚାଲିଲା ଓ ମଣିଷ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଓ ନିଃସଙ୍ଗ ହୋଇଉଠିଲା । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ଶିକ୍ଷାସତ୍ତାରୁ ବହୁ ମନ୍ଦ ସ୍ଥିତିର ମଧ୍ୟ ପରିବେଶ ଆସିଲା ।

ଅଶ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆସିଥିବା ଶିକ୍ଷାବିପ୍ଳବ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏକ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ମୋଡ଼ ନେବା କୁହାଯାଉଛି । ପ୍ରଥମେ ଯେତେବେଳେ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବର ଯୁଗ ଆସିଲା, ଅନେକ ଯନ୍ତ୍ର ନିର୍ମିତ ହେଲା । ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଆମର ଉତ୍ପାଦନ ବହୁଗଣରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ଓ ଦୈନିକ ଶ୍ରମ କେତେକାଂଶରେ ଲାଘବ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତେବେ ଯନ୍ତ୍ରରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଯନ୍ତ୍ର ଯୁଗ ବା ଯାହାକୁ କୁହାଯାଉଛି ଏଜେ ଅଫ୍ ଅଟୋମେସନ । ଏହାକୁ ଏବେ କହୁଛନ୍ତି ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିକ୍ଷାବିପ୍ଳବ । ସବୁ ବିଷୟକୁ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ କରିବା ଏ ଯୁଗର ବିଶେଷତ୍ୱ । ମନୁଷ୍ୟର କଷ୍ଟକର ତଥା ବିରକ୍ତିକର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ କରିବା ପାଇଁ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ନିର୍ମିତ କରିବା ସମ୍ଭବପର ହୋଇପାରିଲାଣି । କଂପ୍ୟୁଟର ବିଜ୍ଞାନ, ସାଟେଲାଇଟ କମ୍ୟୁନିକେସନ ଓ ଯନ୍ତ୍ରବିଜ୍ଞାନ ଯୋଗୁ ଯନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତାକୁ ବହୁଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରୁଛି । ଏପରିକି କେତେ କେତେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ କରାଯିବା ସମ୍ଭବ ହେଉଛି । ମହାକାଶଯାନ ପରି ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ପାଇଲଟ କରିପାରୁଛି ଓ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଯାନ୍ତ୍ରିକ ପାଇଲଟ, କମ୍ପ୍ୟୁଟର, ରୋବଟ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ମନୁଷ୍ୟ ତୁଳନାରେ ବହୁ ଅଧିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁଛି । ଯାହା ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବହୁ ସମୟ ଲାଗି କରନ୍ତେ ତାହାକୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ କରାଯାଇ ପାରୁଛି । ଏପରିକି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଶରୀରର ସ୍ୱସ୍ଥ ଚିତ୍ର ମିଳିବା ସହ ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଜଟିଳ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାରମାନ କରିବା ସମ୍ଭବ ହେଉଛି । ଏବେ ତ କୁହାଯାଉଛି ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିକ୍ଷାବିପ୍ଳବ ପରେ ମଣିଷ ଏକ ତୃତୀୟ ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବର ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ଉପନୀତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି । ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଯନ୍ତ୍ରରୁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଯନ୍ତ୍ରର ଯୁଗକୁ ମନୁଷ୍ୟ ଅଗ୍ରଗତି କରିବାରେ ଲାଗିଛି । କୁହାଯାଉଛି ଭବିଷ୍ୟତ ହେବ ସାଇବରନେଟିକସର ଯୁଗ । ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ମଣିଷ ଏପରି କୃତ୍ରିମ ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ ମେସିନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବ ଯାହା ସତ୍ତାର ରୂପରେଖ ପୂରା ବଦଳାଇଦେବ । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ମନୁଷ୍ୟକୁ କେଉଁ ସ୍ଥିତିକୁ ନେବ ତାହା ଅନୁମାନ କରିବା କଷ୍ଟକର ମନେହୁଏ ।

ରାଜ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ଥିତି

ଗୋଟିଏ ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ ତାର ଶ୍ରେଣୀଗୁହରେ ରୁପ ନିଏ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଉକ୍ତି ରହିଛି । ଏହି କଥାଟିର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ଯେ ସମାଜର ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅନେକାଂଶରେ ଦେଶର ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ସେହିସମୟ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମାନ ଉପରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଶିକ୍ଷାର ମାନ, ଆଭିମୁଖ୍ୟ, ପ୍ରଣାଳୀ, ସ୍ୱରୂପ, ସଂଜ୍ଞା ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନେଇ ବହୁ ଚର୍ଚ୍ଚା ଶିକ୍ଷା-ଇତିହାସରେ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସାମର୍ଥ୍ୟର ବିକାଶ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଶିକ୍ଷାର ବୃହତ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଭିତରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ସୃଜନାତ୍ମକ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ପ୍ରାୟତଃ ଶିକ୍ଷାର ମୌଳିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯେତିକି ବ୍ୟବସ୍ଥିତ, ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଓ ସୃଜନକ୍ଷମ ହୁଏ ସମାଜ ସେତିକି ଉନ୍ନତ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୁଏ ବୋଲି କେତେକ ଚିନ୍ତାନାୟକ ମତପୋଷଣ କରିଥାନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାର ବୃହତ୍ତର ପରିଭାଷାରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ସଂପ୍ରତି ଲୋକଶିକ୍ଷାର ଭାବନା ମଧ୍ୟ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ସମାଜର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମ୍ବୃଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଉଛି । ରାଷ୍ଟ୍ର ନିର୍ମାଣ ଓ ସମାଜର ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠର ସକ୍ରିୟ ଓ ସୃଜନଶୀଳ ସହଯୋଗ କିପରି ନିଆଯିବ ଓ ସେଥିପାଇଁ ଜନଗଣଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ କରାଯାଇ ପାରିବ ତାହାକୁ ଲୋକଶିକ୍ଷାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଭାବରେ ନିଆଯାଉଛି । ଚାଷୀ, କୃଷି ଶ୍ରମିକ, କଳକାରଖାନାର ଶ୍ରମିକ, ସମାଜର କାରିଗର ଶ୍ରେଣୀ, ବିଭିନ୍ନ କୁଟୀର ଶିଳ୍ପ ଭିତରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରୁଥିବା ବୃହତ୍ତର ଶ୍ରେଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଲୋକଶିକ୍ଷାର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଜନସମୁଦାୟକୁ ଅବଗତ କରାଇବା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତି ବିଷୟରେ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଜନଗଣଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଓ ସମାଜ, ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତି ଏକ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱ ଭାବନାର ବିକାଶ କରାଇବା ଜନଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭାବେ ନିଆଯାଉଛି । କୁହାଯାଉଛି ଜୀବନର ସାମାଜିକ, ନୈତିକ, ଆର୍ଥିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସମସ୍ୟା ସମୂହର ସମାଧାନ କରିବା ଓ

ଜୀବନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ନିଜର ବୃତ୍ତିଗତ ପରିସରରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ହେଉଛି ଜନଶିକ୍ଷା । ଶିକ୍ଷିତ ଅଶିକ୍ଷିତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କିପରି ସୃଜନଶୀଳ ଓ ଚେତନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବେ ତାହାର ପରିବେଶ ରାଷ୍ଟ୍ର ଯୋଗାଇବା ହେଉଛି ଜନଶିକ୍ଷାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ସମାଜରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୁଏ ତାହା ହେଉଛି ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷା । ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷା ପରିସର ବାହାରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ନାଗରିକମାନେ ପାଇଥାନ୍ତି ତାହା ଅଣଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷା । ସୁତରାଂ ଶିକ୍ଷା ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବା ଅଣଆନୁଷ୍ଠାନିକ ହେବା ସମ୍ଭବ । ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷା ସରକାରଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଥାଏ ବା ଯେଉଁଠି ବେସରକାରୀ ସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥାଏ ତାହା ପକ୍ଷାତରେ ସରକାରୀ ସ୍ୱୀକୃତି ରହିଥାଏ । ବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ ପରେ ବନ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ବା ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାର, ଗବେଷଣା ଓ ଅଭିବୃଦ୍ଧି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ସାଧାରଣତଃ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତରରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ମାନକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ସରକାରୀ ନିୟମ, ସଂପୃକ୍ତି ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ମନେହୁଏ । ଶିକ୍ଷାର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ବୃଦ୍ଧିରେ ସରକାରୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ନେଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଏକ ଦୟନୀୟ ସ୍ଥିତି ଭିତରକୁ ଆସିଥିବା ମନେହୁଏ । ବିଶେଷ କରି ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରେ ଏହି ଅବସ୍ଥା ଗତ ଦୁଇ ଦଶନ୍ଧି ଭିତରେ ଏକ ଚରମ ସୀମାକୁ ଯାଇଥିବା ଜଣାପଡେ । ଦ୍ୱାଦଶ ଶ୍ରେଣୀ ବା ଯୁକ୍ତ ଦୁଇ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରେ କିଛି ଛାତ୍ର ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ଯଥା ଇଞ୍ଜିନିୟରିଂ, ଡାକ୍ତରୀ, କୃଷିବିଜ୍ଞାନ, ଆଇନ ଇତ୍ୟାଦି ପଢ଼ିଥାନ୍ତି ଓ ବେଶି ଛାତ୍ର କଳା, ବିଜ୍ଞାନ ବା ବାଣିଜ୍ୟ ପଢ଼ିଥାନ୍ତି । କଳା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାଧାରଣତଃ ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ ଓ ସମାଜବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ାଯାଏ ଓ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପଦାର୍ଥ ବିଦ୍ୟା ବା ଫିଜିକ୍ସ, ରସାୟନ ବିଦ୍ୟା ବା କେମିଷ୍ଟ୍ରି, ପ୍ରାଣୀବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରାକୃତିକ ବିଜ୍ଞାନମାନ ଅଧ୍ୟୟନର ପରିସରରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ । ଅର୍ଥନୀତି, ରାଜନୀତି, ଇତିହାସ, ସମାଜଶାସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ଗତ ଏକ ଶତାବ୍ଦୀ ଭିତରେ ଏତେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟକୁ ନେଇ ବହୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ ବି ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ତିନି ଚାରି ଦଶନ୍ଧି ତଳେ ବହୁ ମୋଧାବା ଛାତ୍ର ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ ଓ

ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନ ଆଗ୍ରହର ସହ ପଢୁଥିଲେ ଓ ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ ପରେ ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରଶାସନ, ବ୍ୟାଙ୍କିଂ ଇତ୍ୟାଦି ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଯୁକ୍ତି ମାଧ୍ୟମରେ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ ହେଉଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ କଲେଜରେ ଶିକ୍ଷାର ମାନ ବେଶ୍ ଉନ୍ନତ ଥିଲା ଓ ବହୁ ପ୍ରବୀଣ ଅଧ୍ୟାପକ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିଲେ । ତେବେ ଦୁଇ ଦଶନ୍ଧି ଧରି କଲେଜ ମାନଙ୍କରେ କୌଣସି ନୂତନ ନିଯୁକ୍ତି ହେଲା ନାହିଁ ଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଅବକ୍ଷୟ ଧାରାରେ ନିମ୍ନଗାମୀ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ବହୁ ପ୍ରବୀଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଚ୍ଚବେତନ ଯୁକ୍ତ କର୍ମସଂସ୍ଥାନକୁ ନଯାଇ ଅଧ୍ୟାପକ ହେବାକୁ ଆଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ । ଜୀବନସାରା ପଢ଼ାଇବା, ପଢ଼ିବା ଓ ଗବେଷଣାକୁ ପାଥେୟ କରି ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମଣୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ଅବକ୍ଷୟ, କଳ୍ପସିତ ରାଜନୀତି, ଶୈକ୍ଷିକ ପରିବେଶର ଅଭାବ ଓ ଅନାଗ୍ରହ ଦେଖି ଏକ ନୈରାଶ୍ୟଜନକ ସ୍ଥିତି ଭିତରେ ବହୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରୁ ଅବସର ନେଲେ । ଶିକ୍ଷାର ମାନ ନିମ୍ନଗାମୀ ହେବାରେ ନାନା କାରଣ ରହିଲା । ଅଧିକାଂଶ ଖ୍ୟାତିସମ୍ପନ୍ନ କଲେଜମାନ ସ୍ୱୟଂଶାସିତ ହେଲେ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଆୟୋଗ ବା ଯୁକ୍ତିସିଂଠାରୁ ବହୁ ଅର୍ଥ ମିଳିଲା । କଲେଜମାନଙ୍କର ଘରଦ୍ୱାର, ଭିଡିଓମି, ଲାଇବ୍ରେରି ବେଶ୍ ବଢ଼ିଲା, ହେଲେ ଶୈକ୍ଷିକ ବାତାବରଣ ନିମ୍ନଗାମୀ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଅଧିକାଂଶ କଲେଜରେ ସ୍ଥାୟୀ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପରିବର୍ତ୍ତେ କେବଳ ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ରହିଲେ । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ କେହି ଅଧ୍ୟାପକ ରହିଲେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ରହିବା କଥା, ସେଠାରେ ମାତ୍ର ଜଣେ, ଦୁଇଜଣରେ କାମ କରାଗଲା । କୁହାଗଲା ଅତିଥି ଅଧ୍ୟାପକ ନେଇ କିଛି କ୍ଲବ୍ କରାଅ । ଅତିଥି ଅଧ୍ୟାପକ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ମିଳିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଓ ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା ।

ସରକାରୀ ଚିନ୍ତାଶୂନ୍ୟତାର ଅନ୍ୟ ଏକ ନିହଙ୍କ ପ୍ରତିଫଳନ ଚଳିତ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଆଦର୍ଶ ସ୍ନାତକ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଭାବନାରୁ ଜଣାପଡେ । ସରକାର ସ୍ଥିର କଲେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଠଟି ମଡେଲ ଡିଗ୍ରୀ କଲେଜ ନୂଆ କରି ଖୋଲିବେ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମାଲକାନାଗିରି, ରାୟଗଡ଼ା, ଖରିଆର, ନବରଙ୍ଗପୁର, ବୌଦ୍ଧ, ସୋନପୁର, ଦେବଗଡ଼ ଓ ନୟାଗଡ଼ରେ ଏହି କଲେଜ ମାନ ଖୋଲିଲା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଲେଜରେ କଳା, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଚାରିଶହ ଲେଖାଏଁ ପିଲା ନାମ ଲେଖାଇଲେ । ଅଧିକାଂଶ

ମତେଲ କଲେଜର ନିଜସ୍ବ ଗୃହ ନାହିଁ ବା ଗୃହ ନିର୍ମାଣ ଶେଷ ହୋଇ ନାହିଁ । କଲେଜ ମାନଙ୍କରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ପାଇଁ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଅଧ୍ୟାପକ ବି ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । କଲେଜ ମାନଙ୍କରେ ପିଲାମାନେ ନାମ ଲେଖାଇଲେ ଓ କ୍ଲାସ୍ ଅଗଷ୍ଟ ମାସରୁ ହେବ ବୋଲି ସରକାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ତେବେ ପଢ଼ାଇବ କିଏ, ଅଧ୍ୟାପକ କାହାନ୍ତି ? ଯେଉଁମାନେ ଏହି ମତେଲ କଲେଜମାନଙ୍କରେ ପଢ଼ିବେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅନର୍ସ ସହ ପଢ଼ିବେ । ଏବେ ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟ ଆନ୍ଦୋଳ ଶିକ୍ଷାର ମାନ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ବହୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୁପାରିସ କରିଛନ୍ତି । ଆଗେ ସ୍ନାତକ ସ୍ତରରେ ଅନର୍ସ ପାଇଁ ଆଠଟି ପେପର ଡିବିଭର୍ସରେ ପଢ଼ା ଯାଉଥିଲା, ଚଳିତ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷ ୨୦୧୬ରୁ ଆଠଟି ପେପର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଚଉଦଟି ପେପର ପଢ଼ାଯିବ । ସେହିପରି ଆଗରୁ ଯେତିକି ବିଷୟ ପଢ଼ା ଯାଉଥିଲା ଏବେ ପାଖାପାଖି ଦୁଇଗୁଣ ବିଷୟ ସ୍ନାତକ ସ୍ତରରେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବ । ଏହା ସହିତ ତିନି ବର୍ଷରେ ଛ'ଟି ସିମେଷ୍ଟରରେ ପିଲାମାନେ ପରୀକ୍ଷା ଦେବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ଷକୁ ଦୁଇଟି ସିମେଷ୍ଟର ହେବ ।

ସରକାର ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ସ୍ନାତକ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କଲେ, ସେଥିରୁ ଚାରିଟି ସମ୍ବଲପୁର, ତିନିଟି ବ୍ରହ୍ମପୁର ଓ ଗୋଟିଏ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟ ଅଧୀନରେ ରହିବ । ନିୟମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରଥମ ସିମେଷ୍ଟର ନଭେମ୍ବର ଡିସେମ୍ବରରେ ହେବ । କନ୍ଥୁ ନଭେମ୍ବର ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ବି ଅଧିକାଂଶ କଲେଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟର ପାଠପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ ହିଁ ହୋଇନାହିଁ । ଏହା ସହିତ ବିଜ୍ଞାନ ପଢୁଥିବା ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାନ ପରୀକ୍ଷାଗାର ନାହିଁ । କଲେଜ ମାନଙ୍କର ସର୍ବନିମ୍ନ ଭିଡିଓମି ନଥାଇ, ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଆବଶ୍ୟକ କର୍ମଚାରୀ ନଥାଇ, ଲାଇବ୍ରେରି ସ୍ଥାପନ ନକରି ଆଦର୍ଶ କଲେଜ ନାମରେ ପିଲାମାନଙ୍କ ନାମ ଲେଖାଇବା ବିଜ୍ଞତାର ପରିଚାୟକ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ଏହି କଲେଜମାନ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି ସେଠାରେ ଅତିଥି ଅଧ୍ୟାପକ ପାଇବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଅତିଥି ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବନାଟି ବି ଶିକ୍ଷାର ଗୁଣାଦ୍ଭୁକ ମାନ ପ୍ରତି ଏକ ଉପହାସ । ଚାକିରିର କୌଣସି ସ୍ଥାୟିତ୍ବ ଓ ଆର୍ଥିକ ନିରାପତ୍ତା ନଥାଇ ଯେଉଁମାନେ ବି ପାଠ ପଢ଼ାଇବେ ସେମାନଙ୍କର କ'ଣ ଅଜ୍ଞାକାରବୋଧ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତି ରହିବ ?

ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ଓ ପ୍ରଗତି ପାଇଁ ଅଧିକ କଲେଜ ଖୋଲିଦେଲେ ଶିକ୍ଷାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ହେବ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାର ଗୁଣାତ୍ମକମାନ ପ୍ରତି ଯତ୍ନଶୀଳ ନ ହେଲେ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଧାରାରେ ଶିକ୍ଷା କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେତେ କଲେଜମାନ ରହିଛି, ସେଠାରେ ଅନେକ ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା ଥିବା ବେଳେ ନୂଆ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷାରେ କିପରି ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହେବ ତାହା ଚିନ୍ତା କରିବା ଦରକାର । ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଶହେଟି କଲେଜ ଭିତରେ ଓଡ଼ିଶାର କୌଣସି ସାଧାରଣ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାନ ପାଉ ନାହିଁ । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରର ଶିକ୍ଷାର ମାନଠାରୁ ଆମେ ଯୋଜନ ଦୂରରେ ରହିଛେ । ଅନ୍ତତଃ ସର୍ବଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଆମ ରାଜ୍ୟର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ କିପରି ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରିବ, ସେଥି ପାଇଁ ସଂପୃକ୍ତ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଲୋକଶିକ୍ଷା

ସଭ୍ୟତାର ସୋପାନରେ ମଣିଷ ଯେତିକି ଅଗ୍ରସର ହୋଇଛି, ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ପ୍ରାଧିକ୍ୟ ସେତିକି ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି । ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଶିକ୍ଷା କେବଳ ସମାଜର ସଂଭ୍ରାନ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଏକାଧିପତ୍ୟ ଅଧିକାରରେ ଥିଲା । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚେତନାର ବିକାଶ ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ମହତ୍ତ୍ୱର ଭାବନା ଭିତରୁ ଶିକ୍ଷା ସାର୍ବଜନୀନ ହେବାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପୃଥିବୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଏକ ଶିକ୍ଷଣସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ଶିକ୍ଷାର ସଂଜ୍ଞା, ପ୍ରୟୋଗ, ପ୍ରସାର ଓ ବ୍ୟାପକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ନାନା ସ୍ତରରେ ଅନୁଶୀଳନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ବାହାରେ ଅଣଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ନାନା ବିଚାରବିମର୍ଶ କରାଗଲା । କୁହାଗଲା ଶିକ୍ଷା ଏକ ନିରନ୍ତର ପ୍ରକ୍ରିୟା । ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷା ବାହାରେ ସମାଜଶିକ୍ଷାର ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱଜନାତ୍ମକ ସାମର୍ଥ୍ୟର ଅବିରତ ବିକାଶ, ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ନେଇ ସଚେତନତା ନିରନ୍ତର ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ହେଉଥିଲେ ସାମାଜିକ ବିକାଶପ୍ରକ୍ରିୟା ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ ହୋଇପାରିବ । ସମାଜ ଯେହେତୁ ଏକ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସଂଗଠନ, ଶିକ୍ଷାର ଏକ ଦୀର୍ଘକାଳୀନ ଓ ନିରନ୍ତର କ୍ରମୋନ୍ନତ ଭାବନା ଏହା ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ କରାଗଲା । ସମାଜର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପ୍ରଗତି ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟହାସଲ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମାଜର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ଯେପରି ତା'ର ସଂଯୁକ୍ତି ଓ ଅବଦାନ ରଖିପାରିବ ଏଥିପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଶିକ୍ଷାବିତମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା କରିଥିବା ମନେହୁଏ ।

ଗୋଟିଏ ଯୁଗରେ ପ୍ରୌଢ଼ଶିକ୍ଷାର ଭାବନା ଆସିଥିଲା । ସମାଜର ଯେଉଁ ଲୋକମାନେ ସୁବିଧାସୁଯୋଗ ଅଭାବରୁ ସାକ୍ଷର ହେବାର ଅବକାଶ ପାଇନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷର କରିବାର ଯୋଜନା ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ କରାଯାଇଥିଲା । ପରାଧୀନ ଭାରତରେ ପ୍ରୌଢ଼ଶିକ୍ଷା ଗାନ୍ଧୀଜୀ ରଚନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟସୂଚୀର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ ଥିଲା । ସଂପ୍ରତି ଜନଶିକ୍ଷା, ଲୋକଶିକ୍ଷା, ମୌଳିକ ଶିକ୍ଷା ଭାବନାମାନ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ବିକଶିତ ହୋଇଛି । ଏହାର ଏକ ବୃହତ୍ତର ଓ ମହତ୍ତ୍ୱର ଲକ୍ଷ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ କିପରି ସକ୍ରିୟ ଭୂମିକା ନେଇପାରିବ ସେଥିପାଇଁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ବା

ଅଣଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷା ମାଧ୍ୟମରେ ତାକୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ କରିବାକୁ ଲୋକଶିକ୍ଷା ବା ଜନଶିକ୍ଷା କୁହାଯାଉଛି । ତେବେ ଯେଉଁମାନେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଶିକ୍ଷାଠାରୁ ଦୂରରେ ରହି ମଧ୍ୟ ସାମାଜିକ ବିକାଶ ଧାରାରେ ନିଜର ଭୂମିକା ନିର୍ବାହ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ହିଁ ଅଣଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି, ଯାହାକୁ ଲୋକଶିକ୍ଷା ଭାବେ ନାମିତ କରାଯାଉଛି ।

କେତେକ ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶରେ ନିରକ୍ଷରତା ଜନିତ ସମସ୍ୟା ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବି ରହିଛି । ତେବେ ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଏ ସମସ୍ୟା ନାହିଁ । ସବୁ ଲୋକ ସେଠାରେ କିଛି ପଢ଼ିଛନ୍ତି, ଲେଖି ଜାଣନ୍ତି । ଦେଶଦୁନିଆରେ କ'ଣ ଘଟୁଛି ସେ ବିଷୟରେ ଖବର ରଖନ୍ତି । ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ନ୍ତି, ରେଡିଓ ଶୁଣନ୍ତି ଓ ଟେଲିଭିଜନ ଦେଖନ୍ତି । ତେବେ ସବୁ ଦେଶରେ ଅଗଣିତ ମଣିଷ ବିଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତି କରି ଜୀବିକାନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ସମାଜରେ ବହୁ ବୃତ୍ତି ରହିଛି । ଜଣେ ବୟସ୍କ ନାଗରିକ ଯେକୌଣସି କର୍ମସଂସ୍ଥାନ ଭିତରେ ରହି ନିଜକୁ ସ୍ୱାବଲମ୍ବୀ କରିପାରିବ । ଲୋକଶିକ୍ଷା ସମାଜର ସବୁ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଯୋଜନା ଓ ପରିକଳ୍ପନାମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । କୃଷକ, କୃଷିଶ୍ରମିକ, କଳକାରଖାନାର ଶ୍ରମିକ, ବିଭିନ୍ନ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ, ସମାଜର କାରିଗର ଶ୍ରେଣୀ, ପରିବହନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବା ଲୋକମାନେ ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଲୋକଶିକ୍ଷାର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ରହିଛି । ଏପରିକି ଯେଉଁମାନେ ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ବୃତ୍ତି ବାହାରେ ଅନ୍ୟ କିଛି ନିଜର ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଶିକ୍ଷା କରିପାରିବେ । ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ୍ ଦେବା, ସର୍ବନିମ୍ନ ବିଷୟ ଜଣାଇବା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତି ବିଷୟରେ ସଚେତନ କରାଇ ସେମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା, ଏ ସବୁ ଲୋକଶିକ୍ଷାର ପରିସରଭୁକ୍ତ । ସୁତରାଂ ଲୋକଶିକ୍ଷା କେବଳ ନିରକ୍ଷରତା ଦୂରୀକରଣ ଜନିତ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହାର ଏକ ବ୍ୟାପକ ପରିସର ଥିବା ମନେହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତୃତ ପରିସରରେ ଲୋକଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମମାନ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଛି । ରାଷ୍ଟ୍ର ନିର୍ମାଣ ଓ ସମାଜର ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସମାଜର ବୃହତ୍ତର ଜନଗୋଷ୍ଠୀର ସକ୍ରିୟ ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସହଯୋଗ କିପରି ନେଇହେବ ଓ ସେଥିପାଇଁ ଜନଗଣଙ୍କୁ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତ କରାଯିବ ଏହାହିଁ ଲୋକଶିକ୍ଷାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଧର୍ମାତ୍ମକ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସ୍ବାବଲମ୍ବନଶୀଳ ହୋଇ ଜୀବନନିର୍ବାହ କରିବା ବାହାରେ ଆହୁରି ଅନେକ କିଛି ବିଷୟରେ ଜନମାନସକୁ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଇ ପାରିବ । ସୁତରାଂ ଲୋକଶିକ୍ଷା ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତରକୁ କିପରି ବୃଦ୍ଧି କରିହେବ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଥାଏ । ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ପରିବାର କଲ୍ୟାଣଜନିତ ସର୍ବନିମ୍ନ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଚେତନ ବ୍ୟକ୍ତି ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ରୋଗ ପ୍ରତିଷେଧକ ବ୍ୟବସ୍ଥା କ'ଣ, କ'ଣ ପ୍ରତିଷେଧକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନେଲେ ରୋଗରୁ ମୁକ୍ତ ରହିପାରିବା, ପରିବେଶ ନେଇ ସଚେତନତା କାହିଁକି ରଖିବା ଦରକାର, ପରିବେଶ ପ୍ରଦୂଷଣକୁ କିପରି ପ୍ରତିହତ କରାଯାଇପାରିବ ଏସବୁ ବିଷୟ ଉପରେ ସାମାଜିକ ଚେତନାର ସ୍ତର ବଢ଼ିବା ଆବଶ୍ୟକ । ନାଗରିକ ଶୃଙ୍ଖଳାବୋଧ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାହିଁକି ଜଣେ ମାନବ ବା କରିବ, ନାଗରିକ ଅଧିକାର ନେଇ ସଚେତନତା, ଏକ ଜନମଙ୍ଗଳକାରୀ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ରାଜନୈତିକ ସଚେତନତା କାହିଁକି ଦରକାର ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ଜାଣିବା ଉଚିତ । ସମାଜରେ ବିଭିନ୍ନ ଲୋକଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ରୁଚି ରହିପାରେ । ସଂଗୀତ, ନାଟକ, କଳା, ଖେଳ, ବାଦ୍ୟ, ନୃତ୍ୟ, ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ବିଷୟ ରହିଛି ଓ କାହାର କେଉଁଥିରେ ଆଗ୍ରହ ବା ପାରଦର୍ଶିତା ରହିଥାଇ ପାରେ, ବ୍ୟକ୍ତି ଭିତରେ ସ୍ବଜନ ପ୍ରତିଭାକୁ କିପରି ବିକଶିତ କରିହେବ, ସେଥିପାଇଁ କ'ଣ ସୁବିଧାସୁଯୋଗ ରହିଛି ଏ ବିଷୟରେ ସାଧାରଣ ଲୋକ ଜାଣିବା ଦରକାର । ଏପରିକି ଶିକ୍ଷା ସମାପ୍ତ ପରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟା ରହୁଛି ଓ ଯେଉଁମାନେ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନିଜ ଜ୍ଞାନର ପରିସରକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସୁତରାଂ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ବର୍ଗର ଜନଗଣଙ୍କର ବୌଦ୍ଧିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଶୈକ୍ଷିକ ଅଭାବବୋଧ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଜନଶିକ୍ଷା ମାଧ୍ୟମରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ପ୍ରୟାସ କରାଯାଉଛି ।

ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ସଂପ୍ରତି ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଯଥେଷ୍ଟ ସହାୟକ ହୋଇପାରୁଛି । ରେଡ଼ିଓ, ଟେଲିଭିଜନ, ବିଭିନ୍ନ ଗଣମାଧ୍ୟମ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ସଚେତନ କରାଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ତାସହିତ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବିଭିନ୍ନ ସୁଖପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକମାନ କେତେକାଂଶରେ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇପାରୁଛି । ଏହା ସହିତ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସୂଚନା ଦେବାପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ସରକାର ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳନ କରୁଛନ୍ତି । ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯେପରି ଦ୍ରୁତତର ହୋଇଚାଲିଛି

ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହ ଲୋକମାନେ କିପରି ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବେ ଏଥିପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ପ୍ରୟାସ ହେଉଛି । ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସାମିଲ ହେବା ଓ ନିଜର ସୃଜନଶୀଳ ଅବଦାନଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକ ବିକାଶ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ଆଗକୁ ନେବା ଲୋକଶିକ୍ଷାର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଆମ ଦେଶ ପରି ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଲୋକଶିକ୍ଷାର ଯଥେଷ୍ଟ ଉପଯୋଗିତା ରହିଛି । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରଠାରୁ ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ମାଧ୍ୟମରେ ଲୋକଶିକ୍ଷାକୁ ସରକାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟରେ ଜନଶିକ୍ଷା ସାଧନ କେନ୍ଦ୍ରମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ କିଛିକିଛି ଉଦ୍ୟମ ଏ ଦିଗରେ ହେଉଛି । ତଥାପି ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ତରରେ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ସଫଳତା ହାସଲ କରିପାରି ନାହିଁ । ‘ସାକ୍ଷର ଭାରତ’ ଯୋଜନା ମାଧ୍ୟମରେ ସମାଜରୁ ନିରକ୍ଷରତା ଦୂରୀକରଣ ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ ସତ୍ତ୍ୱେ ଏବେ ବି ସମାଜର ଏକତୃତୀୟାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି ନିରକ୍ଷର ରହିଛନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ଆହୁରି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ହେଉଛି ସମାଜରେ ନାନା କୁସଂସ୍କାର, ଅହେତୁକ ବିଶ୍ୱାସ, ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସଜନିତ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଚିନ୍ତା ରହିଛି ଓ ତାହା ହ୍ରାସ ହେଉ ନାହିଁ । ନାନା ଅହେତୁକ କର୍ମକାଣ୍ଡ, ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନସିକତା, ପରିବେଶ ଧ୍ୱଂସକାରୀ ନାନା ପରମ୍ପରା ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ରହିଛି । ଏପରିକି କେତେକ କୁସଂସ୍କାର ଯାହା ଏକଦା ଆଞ୍ଚଳିକ ହୋଇ ରହିଥିଲା, ତାହା ସକ୍ରିୟ ଗଣମାଧ୍ୟମ ଯୋଗୁଁ ଜନମାନସରେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇଚାଲିଛି । ପାରଲୋକିକ ବିଶ୍ୱାସ, ନାନା ପୂଜାପାର୍ବଣ ଓ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଅହେତୁକ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ବିଚାରସଂପନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ଯେତେ ‘ମହିଳା ସଶକ୍ତୀକରଣ’ କଥା କୁହାଗଲେ ମଧ୍ୟ ନାରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସମାଜରେ ବୃଦ୍ଧିପାଇବାରେ ଲାଗିଛି ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ କାଳରେ ଏକ ଜାତିମୁକ୍ତ ସମାଜର ଯେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନ ରହିଥିଲା ତାହା ଏବେବି ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ ହୋଇରହିଛି; ବରଂ ଜାତିଗତ ବୈଷମ୍ୟ, ଭେଦଭାବ ସମାଜରେ ଅତୁଟ ରହିଛି । ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିଷଜ୍ୱାଳା ବେଳେବେଳେ ଉଗ୍ର ରୂପ ନେଇ ଦଙ୍ଗାର ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରୁଛି । ଶିକ୍ଷିତ ଅଶିକ୍ଷିତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମାଜର ଅଗଣିତ ବ୍ୟକ୍ତି ନାଗରିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ନେଇ ଯଥେଷ୍ଟ ସଚେତନତା ପ୍ରକାଶ କରୁନାହାନ୍ତି । ଆଇନକୁ ହାତକୁ ନେବା, ଜନଜୀବନକୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିବା, ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ନରଖିବା ଆମ ଜନଜୀବନର ସାଧାରଣ ଘଟଣା । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ

ଜନଜୀବନକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ହେଲେ ‘ଲୋକଶିକ୍ଷା’ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଅନେକ କିଛି କରିବାର ରହିଛି । ବିଶେଷକରି ଲୋକଙ୍କୁ ବିଚାରବୁଦ୍ଧିସଂପନ୍ନ କରାଇବା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି, ମାନବବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରସାର, ସାମାଜିକ ସମତାର ପ୍ରସାର, ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବର ମୂଲୋପାଟନ, ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଭ୍ରାତୃଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ପରିବେଶ ଆଣିବା ‘ଲୋକଶିକ୍ଷା’ର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେବା ଦରକାର । ଏହା ସଫଳହେଲେ ଏକ ଉନ୍ନତ ସମାଜର ଭିତ୍ତି ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇପାରିବ ।

ନିହାର ରଞ୍ଜନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ “ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ”

ଡାକ୍ତର ନିହାର ରଞ୍ଜନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ପୁସ୍ତକ “ଜୀବନ ଓ ମୃତ୍ୟୁ”... ଚବିଶଟି ମନନଧର୍ମୀ ପ୍ରବନ୍ଧର ଏକ ସଙ୍କଳନ । ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଆ ହେତୁବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ତାଙ୍କର ଏକ ବଡ଼ ଅବଦାନ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ବୃତ୍ତିରେ ସେ ଡାକ୍ତର, ହେଲେ ବିଚାର ଧାରାରେ ଜଣେ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ, ସାଲିସହାନ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ । ସାମାଜିକ ଜୀବନର କ୍ଷୟଶୀଳ ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତି ଉପରେ ଗଭୀର ଅନୁଶୀଳନ କରି ସେ ଯେଉଁ ବୈଚାରିକ ଆଲୋଚନାଟି ଲେଖା ମାଧ୍ୟମରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରଶିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ସାମୂହିକ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ବିକାଶ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ବିଚାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେ ସକାରାତ୍ମକ ଦିଗଦର୍ଶନ ରହିଛି ତାହା ଅନସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ।

ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶ ଧାରାରେ ସମାଜ ନାନା ସାଂସ୍କୃତିକ ସ୍ତର ଦେଇ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଛି । ଏହି ବିକାଶ ଧାରାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗରେ ବିଚାରଶୀଳ ଓ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟି ସତ୍ୟତାର ରଥଚକ୍ରକୁ ଆଗେଇ ନେଇଛି । ଇତିହାସର ବିଭିନ୍ନ ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ କେତେକ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ବୈଚାରିକ ଆଲୋଚନା ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତି । ତାହା ସମସାମୟିକ ସମାଜର ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ କୁଠାରାଘାତ କରିଥାଏ । ଯୁଗେ ଯୁଗେ ସମାଜର ରକ୍ଷଣଶୀଳ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ବିରୋଧୀ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥାନୁସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ବରୋଧ କରିଥାନ୍ତି । ବିତ୍ତମ୍ଭନାର ବିଷୟ ଯେଉଁ ବୈପ୍ଳବିକ ହେତୁବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ସମସାମୟିକ ସମାଜରେ ନାନା ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥାଏ ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗରେ ସାମାଜିକ ଶ୍ରେୟ ଭାବେ ସମାଜରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୁଏ, ଏବଂ ସତ୍ୟ ଜୀବନଧାରା ଭାବେ ବୌଦ୍ଧିକ ଉତ୍ତରଣରେ ସହାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଏପରିକି ମଣିଷ ଜାତିର ଇତିହାସରେ ନିଜ ସମାଜରୁ ନାନା ଅତ୍ୟାଚାର ସହିଥିବା ଓ ଏପରିକି ସହିଦ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ, ସତ୍ୟତା, ନୈତିକତା ଇତ୍ୟାଦିର ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସକ୍ରେଟିସ୍ଙ୍କଠାରୁ ମାର୍ଟିନ ଲୁଥର କିଙ୍ଗ ବା ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତନାତ୍ମକ ମାନେ ହିଁ ବୌଦ୍ଧିକ ଜଗତର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ, ଚିନ୍ତା ଜଗତର ବିପ୍ଳବୀ ଓ ମାନବିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ତଥା ଅଧିକାରର ଅଗ୍ରଣୀ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ।

ତେବେ ବିତ୍ତମ୍ଭନା ହେଉଛି ଧର୍ମୀୟ ରୁଦ୍ଧ ମାନସିକତା ସବୁ ଯୁଗରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବିଚାରାଦର୍ଶ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣକୁ ବିରୋଧ କରିଆସିଛି । ଆଧୁନିକ ଜୀବନାଦର୍ଶ ବିଚାରଶୀଳତା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ମୁକ୍ତ ମାନସକୁ ଗୁରୁତ୍ବ ଦେଇଆସିଛି । କୌଣସି ବିଚାର ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏହାର ଯୁକ୍ତିଶୀଳତା ତଥା ମଣିଷର ଅନୁଭୂତି ଓ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣର ଆଧାର ଉପରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥାଏ । ନୂତନ ଅନୁଭୂତି ଓ ବସ୍ତୁନିଷ ଆଧାରକୁ ନେଇ ଆମର ଜଗତ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଜ୍ଞାନରାଜି ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥାଏ । ବିଶ୍ବ ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି ଜ୍ଞାନ ଅକାଟ୍ୟ, ଅଲଂଘ୍ୟ ଓ ଶାଶ୍ବତ ଏହା ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଅନେକାଂଶରେ ଧର୍ମୀୟ ମାନସିକତାରେ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ କାଳ୍ପନିକ କାହାଣୀ ଓ ଧର୍ମଭାବନା ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବିଶ୍ବାସ ଗୁଡ଼ିକୁ ଚିରନ୍ତନ, ଶାଶ୍ବତ ଓ ଇଶ୍ବରୀୟ ପ୍ରତ୍ୟାଦେଶ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଏଠାରେ ଧର୍ମ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଚାର ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥାଏ ।

ଧର୍ମମାନେ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ କାଳକ୍ରମେ ଏକ ବୃହତ୍ତର ପରିବେଶରେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଜନଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାବଗତ ଐକ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ସାମିତ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟରେ ବଞ୍ଚୁଥିବା, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ବିକାଶ ଘଟିନଥିବା ସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ତଥା ଜୀବନର ଘନଘଟାକୁ ଏକ ଦିବ୍ୟବିଧାନ ଭାବରେ ବିଶ୍ବାସ କରିବା ଏକ ସ୍ବାଭାବିକ ଘଟଣା ଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଧର୍ମର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ଏକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ବା ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ବା ଉଭୟ, କେତେକ ତାତ୍ତ୍ବିକ ବିଚାର, ଜଗତ ଦୃଷ୍ଟି, ନାନା ଉପଚାର ଓ କେତେକ ଶୃଂଖଳାକୁ ନେଇ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଧର୍ମକୁ ଆଧାର କରି ଗୋଟିଏ ଭୂଖଣ୍ଡର ସାଂସ୍କୃତିକ ଭାବଧାରା ପରିପୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ କାଳକ୍ରମେ ମଣିଷର ସୃଜନଶୀଳ ଅନୁସନ୍ଧିତା ମଧ୍ୟବେଳ ନୁଆ ବିଚାର ଓ ଜିଜ୍ଞାସା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସତ୍ୟତାର ବିକାଶ ସହିତ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଯୋଗୁଁ ଧର୍ମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ସେହି ଅଧ୍ୟୟନରୁ ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମମାନଙ୍କର ତାତ୍ତ୍ବିକ ଭିତ୍ତି ସକଳ କିପରି ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଓ ସେସବୁ କେବଳ ବିଶ୍ବାସ-ଆଧାରିତ ତାହା ସ୍ବାକୃତ ହେବା ସହ ଏକ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଜୀବନଧାରାର ଉଦ୍ଭବ ହେଲା । ପ୍ରାଚୀନ ସମାଜରେ ଧର୍ମ ଯେପରି ଏକ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ଭୂମିକା ନେଇ ଶିକ୍ଷା, ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ରାଜନୀତି, ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଇତ୍ୟାଦି ସବୁକ୍ଷେତ୍ରକୁ ପ୍ରଭାବିତ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିଥିଲା ସେଥିରୁ ସମାଜ ଧୀରେ ଧୀରେ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ନୂତନ ଉଦ୍ଭାବନ ଓ ଆବିଷ୍କାର, ସାର୍ବଜନୀନ

ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଉଦାର ମାନବିକତା ଓ ନୂଆ ନୂଆ ବିଚାରଧାରା ଆଧୁନିକ ଜୀବନଧାରାରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ନେଲା । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ଭୌତିକ ବିକାଶର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ହେଲା । ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସ୍ୱାକୃତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁ ସମାଜ ବା ରାଷ୍ଟ୍ର ଧର୍ମୀୟ ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ଯେତିକି ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ତାହା ସେତିକି ବିକାଶ ଲାଭ କଲା, ଓ ଶିକ୍ଷା, ଆଧୁନିକ ପ୍ରଯୁକ୍ତି, ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଜୀବନଧାରା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଗତିର ଶିଖରକୁ ଆରୋହଣ କରିଚାଲିଲା ।

ତେବେ ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଧର୍ମ ସାମାଜିକ ନିୟନ୍ତ୍ରଣର ଭିତ୍ତି ହୋଇ ଯେଉଁ ସବୁ ପରମ୍ପରା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ତାହା ଯେତେ ଅହେତୁକ, ଅବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଅମାନବିକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ବିରୋଧ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜରେ ସହଜ ହେଉ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ବିଜ୍ଞାନଭିତ୍ତିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଓ ମାନବବାଦୀ ଆଭିମୁଖ୍ୟ (ଯାହା ହେତୁବାଦର ସାରମର୍ମ) ଧର୍ମୀୟ ମାନସିକତାର ସ୍ଥାନ ନେଇପାରୁ ନାହିଁ । ବୈଚାରିକ ସ୍ତରରେ ହେତୁବାଦ ଯେତେ ଗ୍ରହଣ ଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ବି ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ତାହା ସମାଜରେ ସାର୍ବଜନୀନ ସ୍ୱୀକୃତି ଗ୍ରହଣ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ତେବେ ଲେଖକ ଅନେକ ଗୁଡିଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ହେତୁବାଦର ଆଧାରରେ ଧର୍ମର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଦିଗଗୁଡିକ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଭାବନା ଯଥା ମନ୍ତ୍ର, ତନ୍ତ୍ର, ଗୁଣ୍ଡି, ଗାରେଡ଼ି-ଆହା ଏକଦା ଧର୍ମୀୟ ବିଚାର ସହ ସନ୍ନିହିତ ଥିଲା- ଆଧୁନିକ ଜୀବନଧାରାରେ ନିରର୍ଥକ ଓ କୁସଂସ୍କାରର ଆଧାର ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ବୋଲି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଭାଗ୍ୟବାଦ, ପାରଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ, ସ୍ୱର୍ଗ, ନର୍କ, ପୁନର୍ଜନ୍ମ, ଉପାସନା, କର୍ମକାଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦିର ଭାବନା ମଧ୍ୟ ସେହି ଧର୍ମୀୟ ବିଶ୍ୱାସର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ । ଉପାସନା, କର୍ମକାଣ୍ଡର ଧାରା ଓ ବିଧାନ ହୁଏତ ଧର୍ମମାନଙ୍କରେ ପୃଥକ, ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର ପ୍ରାୟତଃ ଏକ ପ୍ରକାରର ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିର ବାର୍ତ୍ତାବହ । ଐହିକ ଜୀବନ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକ ପାରଲୌକିକ ଜୀବନର ସ୍ୱପ୍ନ ଭିତରେ ମଣିଷର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆବଦ୍ଧ କରିବା ଏହି ଜୀବନଧାରାର ମୂଳମନ୍ତ୍ର କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସେହିପରି ଧର୍ମୀୟ ମୌଳିକବାଦ ଓ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା କିପରି ସତ୍ୟ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତିକୂଳ ତାହା ପ୍ରବନ୍ଧ ମାନଙ୍କରେ ସୁଚାଇଛନ୍ତି । କେତେକ ଧର୍ମୀୟ ଭାବନାକୁ ଅକାବ୍ୟ, ଚିରନ୍ତନ ଓ ବିଧି- ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା ହେଉଛି ମୌଳିକବାଦ । ସେହିପରି ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ଓ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ, ଘୃଣା ପୋଷଣକରି ହିଂସା ଆଚରଣ କରିବା ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା । ବିଶେଷକରି ଭାରତବର୍ଷ ପରି ଏକ ବହୁଧର୍ମୀୟ ସମାଜରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା କିପରି ଆମର ଜନଜୀବନକୁ

ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରୁଛି ତାହା କହିବା ନସ୍ତ୍ରୟୋଜନ । ସମାଜର ବାସ୍ତବ ସମସ୍ୟାଠାରୁ ଜନଗଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଅପସରି ନେଇ କ୍ଷମତାଲାଭ ପାଇଁ ଧର୍ମକୁ ଆୟୁଧ କରି ସମାଜରେ ଘୃଣା, ବିଦ୍ୱେଷର ବୀଜ ବପନ କରିବା ଆମ ନୈତିକ କ୍ଷୟଶୀଳତାର ପ୍ରମାଣ ଦେଇଥାଏ ।

ଲେଖକ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ମାନବିକତାର ବା ମାନବବାଦର ଜୟଗାନ କରିଛନ୍ତି । ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ସମାନ ବୋଲି ବିଚାର କରିବା ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ମାନବିକ ଅଧିକାରକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବା ହେଉଛି ଏ ଯୁଗର ଏକ ସର୍ବମାନ୍ୟ ଆଦର୍ଶ । ମୈତ୍ରୀ ଭାବନା, ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ, ସମତା, ନାଗରିକ ଶୃଙ୍ଖଳାବୋଧ, ସମାଜ ପ୍ରତି ଉତ୍ତର ଦାୟିତ୍ୱ ଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ମାନବବାଦର ଗୃହୀତ ମୂଲ୍ୟବୋଧ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଚେତନତା ଯେତେ ଅଧିକ ତଥା ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ପଦ୍ଧତୀ ପବିତ୍ରତା ଉପରେ ଜନଗଣ ଯେତେ ଅଧିକ ଆସ୍ଥାବାନ ତାହା ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପନ୍ନ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିର ପରିଚୟ ଦେଇଥାଏ । ଲେଖକ ସାମାଜିକ ଜୀବନର କ୍ଷୟଶୀଳ ଦିଗ ପ୍ରତି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଆମ ସଂସ୍କୃତି ମହାନ, ଆମ ଦେଶର ଧର୍ମ ପରମ୍ପରା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଇତ୍ୟାଦି କୁହାଯିବା ବେଳେ ଆମ ଦେଶର ବାସ୍ତବ ସାମାଜିକ ପରିବେଶ କିନ୍ତୁ ଏକ ବିପରୀତ ଚିତ୍ର ଦେଇଥାଏ । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ ବିଶ୍ୱ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଆମ ଦେଶର ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ସାହିତ୍ୟର ମୌଳିକ ଅବଦାନ ରହିଛି ଓ ଏହା ବିଶ୍ୱ ସଂସ୍କୃତିର ଅଙ୍ଗବିଶେଷ । ହେଲେ ଏହା ସହିତ ଆମ ସମାଜର ବାସ୍ତବ ସ୍ଥିତି ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଅମାନବିକ ପ୍ରଥା ଭିତରେ ଜର୍ଜରିତ ହୋଇଛି । ଜାତିପ୍ରଥା, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ପରି ଅମାନବିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆମ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କଳଙ୍କ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ କେତେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆସିଛି ହେଲେ ଧର୍ମ, ପରମ୍ପରାର ଦ୍ୱାହି ଦେଇ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାହାକୁ ବିରୋଧ କରିଛନ୍ତି ଓ ଏବେବି ଜାତିଆଣ ମାନସିକତା ସମାଜରୁ ଦୂର ହୋଇନାହିଁ । ସେହିପରି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜରେ ଦୁର୍ନୀତି, ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକତା ଆମ ଜାତୀୟ ଚରିତ୍ରରେ ଯେପରି ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ଏକ ନୈରାଶ୍ୟର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରୁଛି । ବିଶେଷ କରି ଓଡ଼ିଶା ପରି ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଅନଗ୍ରସରତାକୁ ଦୂର କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେ ଏକ ସାମୁହିକ ଚେତନାର ବିକାଶ ହୋଇ ନାହିଁ ଏହା ମନେହୁଏ । କାଳ୍ପନିକ ଦିଆଁ ଦେବତାର ଜୟଗାନ କରି, ଚିତା ତିଳକ ମାରି, ମାଳାଜପି, ଭଜନ କୀର୍ତ୍ତନରେ ମାତିଲେ ଜାତିର ବିକାଶ ହେବ ନାହିଁ,

ବରଂ ନୈତିକ ଶୃଙ୍ଖଳା, ପରିଶ୍ରମ, ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନରେ ଅଜ୍ଞାନରବନ୍ଧତା ଦ୍ୱାରା ଏକ ଜାତିର ବିକାଶ ହେବ ଲେଖକ ଏହି ବାର୍ତ୍ତା ପାଠକ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିଛନ୍ତି ।

ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ଉଦାର ମାନବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ନେଇ ଲେଖକ ବ୍ୟସ୍ତି ଓ ସାମୁହିକ ଜୀବନ ପ୍ରବାହର ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ନିଜର ସୁଚିନ୍ତିତ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ମଣିଷ ପ୍ରତି ଗଭୀର ଆତ୍ମା ସ୍ଥାପନ କରି ଏକ ସୁଖ ଶାନ୍ତିଭରା ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟାକୁଳତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ସମାଜର ଅନ୍ୟାୟ, ଶୋଷଣ, ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ଦରଦୀ ପ୍ରାଣ ବିଳପି ଉଠିଛି । ସାମୁହିକ ପ୍ରୟାସ ଦ୍ୱାରା ସମାଜ ଯେ ଉନ୍ନତ ହେବ ଓ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ ଏହା ଲେଖକ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଜାତୀୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ପରିବେଶ ପ୍ରଦୂଷଣ ଜନିତ ଯେଉଁ ଆଶଙ୍କା ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି ତାହା “ବିନାଶ କାଳେ ବିପରୀତ ବୁଦ୍ଧି” ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସୁନ୍ଦର ଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଯାନ୍ତ୍ରିକ ସଭ୍ୟତାର ବିଚାରଶୂନ୍ୟ ଦିଗ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଭିତରେ ମଣିଷ ସମାଜ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗଭୀର ଦରଦ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । “ଭାରତରେ ଗାନ୍ଧୀବାଦର ମୃତ୍ୟୁ” ପ୍ରବନ୍ଧଟିରେ ଜଗତୀକରଣ, ଘରୋଇକରଣ ଓ ଉଦାରୀକରଣ ଅର୍ଥନୀତି ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର କିପରି ଗାନ୍ଧୀ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସମତାଭିତ୍ତିକ ସମାଜର ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଧୂଳିଆତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି ତାହା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । “ପରିବର୍ତ୍ତନ ଧାରାରେ ଆମ ଭାଷା” ପ୍ରବନ୍ଧଟିରେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସଂସ୍କାର ପାଇଁ କେତେକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଛନ୍ତି । ସରକାର କିପରି ମାତୃଭାଷା ପରିଚାଳିତ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କୁ ଧାରାବାହିକ ଭାବରେ ଉପେକ୍ଷା କରୁଛନ୍ତି ତାହାର ଚିତ୍ର ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମାଜର ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟାକୁଳତା ଯେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ସଙ୍କଳନର ଶେଷ ପ୍ରବନ୍ଧ “ଶେଷ ଇଚ୍ଛା” ହେତୁବାଦୀ ଜୀବନ ଦୃଷ୍ଟିର ଏକ ନିଜ୍ଜକ ପ୍ରତିଫଳନ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଅବିନାଶ ବାବୁଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଭିତରେ ଲେଖକ ନିଜ ଅନ୍ତରର ଅଭିଳାଷକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । କୌଣସି ଧାର୍ମିକ ସଂସ୍କାର ଜନିତ ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟାକୁ ସେ ଯେପରି ବିରୋଧ କରିଛନ୍ତି ସେହିପରି ନିଜ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ନିଜ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇ ବଞ୍ଚିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବିରୋଧ କରିଛନ୍ତି । ଏକ ପୁରୁଷ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ସମାଜରେ ସ୍ୱାମୀର ଦେହାନ୍ତ ପରେ ପତ୍ନୀ ଯେଉଁ ବୈଧବ୍ୟ କଟକଣା ନେଇ ବଞ୍ଚିରହେ ସେ ତାହା

ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହର ବାଣୀ ଶୁଣାଇଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ମାନବିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଜୀବନରେ ଅତି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିବା ଜଣେ ହେତୁବାଦୀ ଭାବେ ନାରୀ ଜାତିର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଦରଦୀ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟାକୁଳତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ସମସାମୟିକ ହେତୁବାଦୀ ଲେଖକ ଓ ସଂସ୍କାରକ ମାନଙ୍କର ବିଚାର ଓ ଭାବନା ଶ୍ରୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି । ହେତୁବାଦୀ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନଙ୍କର ଲେଖାରୁ ସେ ପ୍ରେରଣା ପାଇଛନ୍ତି । ତେବେ ଲେଖକ ନିଜ ଶୈଳୀରେ ସ୍ୱକାୟତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକ ଲେଖକ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଲେଖିଥିବାରୁ ଭାବନାର ପୁନରାବୃତ୍ତି ଲେଖାମାନଙ୍କରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ତେବେ ଏକ ଶୁଦ୍ଧ ମାନବବାଦୀ ଓ ବିଚାରଶୀଳ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ଲେଖକ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗ କରିଆରେ ପାଠକ ମାନଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଏହି ବିଚାର ଧାରାରେ ଆଲୋଡ଼ିତ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଥମ ପ୍ରବନ୍ଧ ସଂକଳନରୁ ତାଙ୍କ ବିଚାରର ଯେଉଁ ସୃଜନଶୀଳ ପରିଚୟର ସନ୍ଧାନ ମିଳୁଛି ତାହା ଅଧିକ ପକ୍ୱ ଓ ସମ୍ଭାବନା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଆମ ସାହିତ୍ୟକୁ ଯେ ରଚିତ କରିବ ଏହା ଆଶା କରାଯାଏ ।

ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାଶଙ୍କ “ଧର୍ମ ଚେତନାର ଭିନ୍ନ ସ୍ଵର”

ଇଂଜିନିୟର ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ଦାଶ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ “ଧର୍ମ ଚେତନାର ଭିନ୍ନ ସ୍ଵର” ରେ ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରାରେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଅବଦାନ ଅନସ୍ଵୀକାର୍ଯ୍ୟ । ତେବେ ଗୋଟିଏ ଯୁଗରେ ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ କ୍ରାନ୍ତି ଆଣିବାରେ ଓ ସଂହତି ସ୍ଥାପନରେ ଧର୍ମର ଯେଉଁ ଭୂମିକା ଥିଲା ତାହା କାଳକ୍ରମେ ନାନା ରୁଚିବାଦ, ଅପସଂସ୍କୃତି ଓ ଅସବିଶ୍ଵାସ ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପରିବେଶରେ ରହୁଥିବା ପ୍ରକୃତି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ ଅତି ସୀମିତ ଥିବା ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବହୁ ଅତୀତରେ ଧାର୍ମିକ ଧାରା ବହୁ ଭୂଷଣରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ କାଳକ୍ରମେ ବୃହତ୍ତର ସାମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ସଂହତି ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । କେତେକ ବିଶ୍ଵାସ, ନୀତିବୋଧ ଓ ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ ସାଧନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧର୍ମର ଏକ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ରହିଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ, ବିଭିନ୍ନ ଜନଗୋଷ୍ଠୀ ଭିତରେ ବିଚାରର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ଓ ପ୍ରକୃତି ବିଷୟରେ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନ ଯୋଗୁଁ ଧର୍ମୀୟ ମାନସିକତାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । କାରଣ ଧାର୍ମିକ ଚେତନାର ଆଧାର ଥିଲା ‘ବିଶ୍ଵାସ’ । ମଣିଷ ନିଜର ବିଶ୍ଵାସ ଅନୁଯାୟୀ ଜଗତ, ଜୀବନ ଓ ନାନା କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ କାଳ୍ପନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ସେହିପରି କେତେକ ବିଶ୍ଵାସକୁ ଅଲଂଘନୀୟ ବୋଲି ମାନୁଥିଲା, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଭାବନାକୁ ଈଶ୍ଵର-ପ୍ରଦତ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଓ ପବିତ୍ର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲା । ‘ଯାହା ପ୍ରାଚୀନ ତାହା ମହାନ’ ଏହାହିଁ ଧାର୍ମିକ ଚେତନାର ମର୍ମଥୁଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ କେତେକ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ଭାବନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଓ କେତେକ ଔପଚାରିକ କର୍ମକାଣ୍ଡ ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂହତି ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ବୈଦିକ ଯୁଗରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିକୁ ପୂଜା କରାଯାଉଥିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ବରୁଣ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ପୂଜା କରିବାର ପରମ୍ପରା ସମାଜରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଏହାପରେ ଅନେକ କାଳ୍ପନିକ ଦେବଦେବୀ ସୃଷ୍ଟି କରି ସେମାନେ ଯେ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ

କ୍ଷେତ୍ରକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛନ୍ତି ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ସମାଜରେ ଆସିଥିଲା । ବହୁ ପରେ ଦାର୍ଶନିକ ଅନେକ୍ଷା ମଧ୍ୟକେଇ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ନାନା ତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଶ୍ୱାସ ଧର୍ମର ମୌଳିକ ଭିତ୍ତି ହୋଇ ରହିଆସିଛି । ଧର୍ମମାନଙ୍କର ତୁଳନାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନଦ୍ୱାରା ସେମାନେ କିପରି ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଓ କେବଳ କଷ୍ଟନାମାତ୍ର ଏହି ଭାବନା ଆସିଲା ।

ମଣିଷ ଯଦିବା ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଟ, ତେବେ ପ୍ରକୃତିର ରହସ୍ୟକୁ ଉନ୍ମୋଚନ କରିବାର ପ୍ରୟାସ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶଧାରରେ ବହୁ ପରେ ଆସିଛି । ହୁଏତ ଜଣେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କୌତୁହଳୀ ହୋଇ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ସତ୍ୟତାର ଧାରା ଧାର ମନ୍ତ୍ରର ଭାବରେ ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ଚାଲିଆସିବା ପରେ ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ହେଲା । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଯାହା ମାତ୍ର ତିନି ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ତାହା ପ୍ରକୃତିର ରହସ୍ୟକୁ ବସ୍ତୁନିଷ ଭାବେ ବିଶ୍ଲେଷଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟତାର ବିକାଶ ଭୁରାନ୍ୱିତ ହେଲା । ବିଶେଷତଃ ବିଜ୍ଞାନ ଯେଉଁ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରୟୋଗ କରି ବସ୍ତୁ ଓ ଘଟଣାମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ଲେଷଣ କଲା ତାହା ଜ୍ଞାନରାଜ୍ୟରେ ନାନା ଦିଗନ୍ତର ସନ୍ଧାନ ଦେଲା । ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ, ପରୀକ୍ଷଣ, ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଣୟନ, ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟାପନ ଓ ସାମାନ୍ୟୀକରଣ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀ ଭାବେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲା । ଏହି ନିର୍ଭରଶୀଳ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରୟୋଗ କରି ଜ୍ଞାନରାଜ୍ୟରେ କେତେ ସୂକ୍ଷ୍ମତିସୂକ୍ଷ୍ମ ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ବିଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ନାନା ଭାବେ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଚାଲିଲା । ତେବେ ବିଜ୍ଞାନ ଏକ ମୌଳିକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ହିଁ ତାର ବିଶ୍ଲେଷଣ ଆରମ୍ଭ କଲା । ପ୍ରକୃତିରେ ଯାହା କିଛି ଅଛି ବା ଯାହା କିଛି ଘଟୁଛି ତାହା ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା । ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ପ୍ରାକୃତିକ ଘଟଣା ପଶ୍ଚାତରେ କିଛି ପ୍ରାକୃତିକ କାରଣ ବା ନିୟମ ରହିଛି । କୌଣସି ଘଟଣା ପଶ୍ଚାତରେ କିଛି ଅଲୌକିକ, ରହସ୍ୟମୟ ଦେବୀ କାରଣ ନାହିଁ । ଏହି ବିଚାରରୁ ବିଜ୍ଞାନର ଅଗ୍ରଗତି ଆଜି ନାନା କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ତାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ବିସ୍ତାର କରିପାରିଛି । ତେବେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ଧ୍ରୁବ, ଚିରନ୍ତନ ବା ଅଲଂଘନୀୟ ଏହା ବିଜ୍ଞାନ କେବେ ଦାବି କରେ ନାହିଁ । ବରଂ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ନୂତନ ଅନୁଭୂତି ବା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ଆଧାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ । ଜଗତ ବା ଜୀବନ ବିଷୟରେ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ରମବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ ଭାବେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଜ୍ଞାନ ଦେଇଥାଏ । ବିଜ୍ଞାନ ଏକ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଓ ବସ୍ତୁନିଷ ପ୍ରଣାଳୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହି ବିଶାଳ ବିଶ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଭାଗୀକୃତ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଦେଇଥାଏ । ଲେଖକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନବସ୍ତ୍ରରୁ ଜୀବନର କ୍ରମବିକାଶ,

ଖଗୋଳବିଜ୍ଞାନ, ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଦୃଶ୍ୟମାନ ବିଶ୍ଵର ବିଶାଳତା କଳ୍ପନାର ବହିର୍ଭୂତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରାୟ ୨୫୦୦ କୋଟି ଆଲୋକବର୍ଷ ବୋଲି ଅନୁମାନ କରାଯାଉଛି । ପୃଥିବୀର ସୃଷ୍ଟି ୪୫୦ କୋଟି ବର୍ଷ ତଳେ ବୋଲି ବିଭିନ୍ନ ତଥ୍ୟର ଆଧାରରୁ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ କଳ୍ପନା କରୁଛି । ତେବେ ପୃଥିବୀରେ ଏକ ଜୀବଜଗତ କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଲା ଓ ମଣିଷ ପରି ଉନ୍ନତ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ବିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ସେସବୁକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟ ଭିତରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଆବିର୍ଭାବ ପ୍ରାୟ ଏକ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ ତଳେ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦଶହଜାର ବର୍ଷ ଭିତରେ ସଭ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶର ଧାରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ପରୀକ୍ଷିତ ତଥ୍ୟରୁ ଜଣାପଡୁଛି । ତେବେ ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ କାଳରେ ମଣିଷର ବିଚାର ଶକ୍ତି ଏତେ ବିକଶିତ ହୋଇ ନଥିଲା, ସୁତରାଂ ମଣିଷ ପ୍ରକୃତିକୁ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେ ନାନା କାଳ୍ପନିକ ତଥା ଆଲୋକିକ କାହାଣୀମାନ ସୃଷ୍ଟି କରି ଆସିଥିଲା । ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ ଅନେକାଂଶରେ ଏହିପରି କାଳ୍ପନିକ କାହାଣୀମାନଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନ ଯେତେବେଳେ ନୂତନ ଓ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତକୁ ଉନ୍ମୋଚନ କଲା ସେତେବେଳେ ଧର୍ମ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଭିତରେ ନାନା ସଂଘର୍ଷ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଯୁରୋପରେ ବହୁ ସତ୍ୟାନ୍ୱେଷୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମାନଙ୍କୁ କିପରି ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ହୋଇଛି ତାହାର ନାନା କରୁଣ କାହାଣୀମାନ ରହିଛି ।

ଲେଖକ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ଵମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ତତ୍ତ୍ଵମାମାଂସୀୟ ଜ୍ଞାନ କିପରି ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ତାହା ସୂଚାଇଛନ୍ତି । କେତେକ ଦାର୍ଶନିକ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରେ ନାନା ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ତେବେ କେତେକ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରା ଜୀବନ ପ୍ରତି ସକାରାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ପୋଷଣ କରିଥିବାବେଳେ କେତେକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଷ୍ଟମ ଏକ ପାରଲୋକିକ ସ୍ଥିତି ପ୍ରତି ଅହେତୁକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରକଟ କରି ବାସ୍ତବ ଜୀବନ ପ୍ରତି ହେୟଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଭାଗ୍ୟବାଦୀ ଭାବନା, ବାସ୍ତବତା ପ୍ରତି ନୈରାଶ୍ୟବାଦୀ ମନୋଭାବ, ପାରଲୋକିକ ସ୍ଥିତି ପାଇଁ ଭାବପ୍ରବଣତା ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ବିକାଶ ପଥରେ କିପରି ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇଆସିଛି ତାହାକୁ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଏହି ସବୁ ବିଚାରର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ଅଧିକ ତାହା ଆଲସ୍ୟପରାୟଣ, ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ଓ ସାମାଜିକ ତଥା ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଯେ ଅନଗ୍ରସର ଲେଖକ ଏହାକୁ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ।

‘ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ’ କିପରି ସଂସ୍କୃତିସମ୍ପନ୍ନ ଜୀବନର ପରିପନ୍ଥୀ ତାହା ବିଭିନ୍ନ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଲେଖକ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ବା କୁସଂସ୍କାର କୌଣସି ଯୁକ୍ତି, ତଥ୍ୟ ବା ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ନଥାଏ । ଆଞ୍ଚଳିକ, ଭୟ ଓ ମନସ୍ତାତ୍ତ୍ୱିକ କାରଣରୁ ଏହା ସମାଜରେ ରହିବା ଦେଖାଯାଏ । ତାହା ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ତରରୁ ଆଞ୍ଚଳିକ, ଜାତିଗତ, ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇପାରେ । ଏହା ପୁନଶ୍ଚ ଜୀବନର ନାନା କ୍ଷେତ୍ର ଉପରେ ଆଧାରିତ ଥାଇପାରେ । କୌଣସି ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ବା ଯୁକ୍ତିଶୀଳ ଆଧାର ନଥାଇ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ବିଶ୍ୱାସ ସକଳକୁ ବିନା ପରୀକ୍ଷାରେ ଗ୍ରହଣ କରିନେବା ଆମର ଏକ ବଡ଼ କୁସଂସ୍କାର କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଏପରିକି ସମାଜର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଓ ଶିକ୍ଷିତବର୍ଗ ମଧ୍ୟ ଧାର୍ମିକ କୁସଂସ୍କାରରୁ ମୁକ୍ତ ନୁହନ୍ତି ଓ ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ଏହି କୁସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ଭାବପ୍ରବଣତା ଦେଖାଇଥାନ୍ତି । ପୁନର୍ଜନ୍ମ, ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱ, ମୃତ୍ୟୁପର ସ୍ଥିତି, ତନ୍ତ୍ରମନ୍ତ୍ର, ଗୁଣିଚାରେଡି, ଭୂତପ୍ରେତ ଇତ୍ୟାଦି ଲୋକବିଶ୍ୱାସ (ଓ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ) ସକଳ ଯେ ଆମର ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ତାହା ବେଶ୍ ଭାବୋଦ୍ଦୀପକ ଶୈଳୀରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ନିଜର ଶାଶିତ ଯୁକ୍ତି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁଭୂତିର ଆଧାରରେ ଲେଖକ ସମାଜରେ ବହୁଳ ପ୍ରଚଳିତ ବିଶ୍ୱାସ ସକଳକୁ ନିରାଧାର ବୋଲି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ତେବେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ, ବିଚାରଶୀଳ ମାନସିକତା, ସତ୍ୟପ୍ରତି ଜିଜ୍ଞାସୁବୋଧ ଓ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସର ବିକାଶ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଦୂର ହୋଇପାରିବ ଏହା ଆଶା କରାଯାଏ ।

ଲେଖକଙ୍କର ସମସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତିର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଲେଖକ ସମାଜର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଯେଉଁ ଅପସଂସ୍କୃତି, ଅହେତୁକ ଭାବପ୍ରବଣତା, ଅନୈତିକତା, ଦୁର୍ନୀତି, ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାରଜନିତ ଚାରିତ୍ରିକ ଅଧୋପତନ ଦେଖୁଛନ୍ତି ତାହା ତାଙ୍କର ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗକୁ ଆତ୍ମୀୟତା ଦେଇଛି । ଗୋଟିଏ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତା ଓ ପୁରାତନ ସଂସ୍କୃତିର ଦେଶ କାହିଁକି ସର୍ବଦା କ୍ଷୟଶୀଳ ସ୍ଥିତି ଭିତରେ ରହିଆସିଛି ଓ ଏବେକି ସମାଜରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିମୁଖତା, ଅସାଧୁତା, ସାମାଜିକ ଦାୟିତ୍ୱ ପ୍ରତି ଉଦାସୀନତା ଇତ୍ୟାଦି ବ୍ୟାପିବାରେ ଲାଗିଛି ତାହା ତାଙ୍କୁ ଗମ୍ଭୀରତାର ସହ ଚିନ୍ତା କରିବାର ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇଛି । ସେ ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ମନନଶୀଳ ଭାବେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ଏସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ବହୁ ନକାରାତ୍ମକ ଦିଗ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । ସେ ବଡ଼ ବ୍ୟଙ୍ଗପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ନିଜର ଅନୁଭୂତିରୁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ଯେ ପୂଜା, ଆରାଧନା କରୁଥିବା, ଦେଉଳ ମନ୍ଦିରକୁ ନିୟମିତ ଯାଉଥିବା

ଲୋକମାନେ ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ପ୍ରତି ସଚେତନତା ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଅଥଚ ହେତୁବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ଉଚ୍ଚ ନୈତିକମାନର ପରିଚୟ ଦେଇଥାନ୍ତି । ନିରାଶ୍ୱରବାଦ ଓ ସଂଶୟବାଦକୁ ଜୀବନ ଦର୍ଶନ ଭାବେ ନେଉଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅଧିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ, ସ୍ୱସ୍ତବାଦୀ, ଦରଦୀ ଓ ସମାଜପ୍ରତି ଉତ୍ତରଦାୟୀ ପୃଷ୍ଠିକୋଣ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । ମୋଟ ଉପରେ ଲେଖକ ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନ ପାଇଁ ସାମାଜିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ, ସତ୍ୟପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତି, ବିଚାରଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ମନୋଭାବକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ପୁନଶ୍ଚ ଆମ ଦେଶରେ ଓ ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚୁର ପ୍ରାକୃତିକ ସଂପଦ ଭରି ରହିଛି । ଯଥେଷ୍ଟ ମାନବ ସମ୍ବଳ ରହିଛି । ତା’ ସତ୍ତ୍ୱେ ସମାଜର ଏକ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ସୀମାରେଖା ତଳେ ରହିଛନ୍ତି, ଅଗଣିତ ଲୋକ ମୁକ୍ତ ଆକାଶ ତଳେ ରୁହନ୍ତି, ଅସଂଖ୍ୟ ଲୋକ ନିରକ୍ଷର ରହିଛନ୍ତି ଓ ସମାଜର ଏକଚତୁର୍ଥାଂଶ ଲୋକ ନିକୃଷ୍ଟ ଉପମାନବୀୟ (sub-human) ସ୍ତରରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିଥାନ୍ତି । ଏତେ ଧର୍ମଭାବ, ଭକ୍ତିଭାବ, ଦେଉଳ, ମନ୍ଦିର, ମସଜିଦ୍ ପୂଜା ଆରାଧନା ହେଉଥିବା ଏକ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କର ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଭିତରେ ଏହି ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଯେ କୌଣସି ସେବକେବଳ ବା ଭଗବାନ (ଯଦିବି ସେସବୁ କିଛି ଥାନ୍ତି !) ମଣିଷର ସମସ୍ୟାକୁ ସମାଧାନ କରିଦେବେ ନାହିଁ ବା ଉନ୍ନତିର ପନ୍ଥା ଦେଖାଇବେ ନାହିଁ । ବରଂ ମଣିଷ ହିଁ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି, ବିବେକ, ପ୍ରୟାସ ଓ ସମ୍ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମଦ୍ୱାରା ତାର ସମାଜକୁ ସରସ ସୁନ୍ଦର କରିପାରିବ ଓ ଜୀବନରେ ଗୁଣାତ୍ମକ ଉତ୍ତରଣ ଆଣିପାରିବ । ଜୀବନରେ ସୁଖ, ଦୁଃଖ ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଘଟଣା । ମଣିଷ ବହୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସୁଖ ଓ ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିଥାଏ । ମଣିଷ କିପରି ସୁଖ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ଲେଖକ ବେଶ୍ ଭାବଗର୍ଭକ ଭାବେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ବେଳକେ ରୋଗବ୍ୟାଧି, ପ୍ରିୟଜନ ବିଚ୍ଛେଦ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅସଫଳତା ଇତ୍ୟାଦି ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଣିଷ ଦୁଃଖପାଏ । ତେବେ ଆଶାବାଦୀ ହେବା, ସୃଜନଶୀଳ ଅନୁରାଗ ରଖିବା, ଏ ସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀରେ ସ୍ନେହ, ପ୍ରୀତି ବନ୍ଧନରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା, ନିଜର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଭିତରେ ସମାଜର ହିତସାଧନ କରିବା, ପ୍ରାକୃତିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପ୍ରତିକାର ବିଧାନ କରିବା ଓ ସର୍ବୋପରି ଅନ୍ୟର ସୁଖରେ ସୁଖ ପାଇବା ଓ ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖ ପ୍ରତି ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ହେବା ଏକ ସାର୍ଥକ ଜୀବନର ପରିଚୟ ଦିଏ ବୋଲି ଲେଖକ ସୁଚିତ୍ର ମତ ଦେଇଛନ୍ତି । ଜୀବନ ପ୍ରତି ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ଓ ସ୍ୱସ୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ପୋଷଣ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସେ ଭାରତୀୟ ଦର୍ଶନ ଓ ଜୀବନଧାରାର ନକାରାତ୍ମକ ଦିଗ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି ।

ମୋଟ ଉପରେ ଲେଖକ ଏକ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱପ୍ନ ଭିତରେ ଦୁଇଟି ଆଦର୍ଶକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠ ମନୋଭାବ, ବିଚାରବୋଧ ଜନିତ ହେତୁବାଦୀ ମାନସିକତାକୁ ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତିର ଚାରି ଭାବରେ ଲେଖକ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ମାନବବାଦୀ ଜୀବନ ଦର୍ଶନ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ତଥା ସମତା ଓ ନ୍ୟାୟ ଆଧାରିତ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ମଧ୍ୟ ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଭାବେ ନେଇଛନ୍ତି । ଏ ଦୁଇ ଆଦର୍ଶର ମାନଦଣ୍ଡରେ ସେ ଧର୍ମ ଦର୍ଶନ, ପରମ୍ପରା, ଲୋକବିଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରି ସେଥିରେ ମହତ୍ତର ଓ ଅନିଷ୍ଟକର ଦିଗଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଅନ୍ଧାନୁକରଣ, ନକାରାତ୍ମକ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ଓ ଅହେତୁକ ଭାବପ୍ରବଣତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନ ପ୍ରତି ନିଜର ପ୍ରତିବଦ୍ଧତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତିଙ୍କ “ଓଡ଼ିଶାରେ ଦର୍ଶନ ଶିକ୍ଷାର ଇତିହାସ”

ଡକ୍ଟର ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକ “ଓଡ଼ିଶାରେ ଦର୍ଶନ ଶିକ୍ଷାର ଇତିହାସ” ଏକ ଭାବଗର୍ଭକ ଓ ବହୁ ତଥ୍ୟସମ୍ବଳିତ କୃତି । ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଲିଖିତ ଏହି ପୁସ୍ତକ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦର୍ଶନ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଦୁର୍ଲଭ ରଚନା । ଡ. ମହାନ୍ତି ଏହିପରି ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ହାତକୁ ନେବାରେ ଯେ କେତେ ଶ୍ରମସ୍ଵୀକାର କରିଛନ୍ତି ମୁଁ ଏହା ପଢ଼ି ବେଶ୍ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହ ସଂଯୋଗ, ନାନା ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ଓ ନିଷ୍ଠାପର ଉଦ୍ୟମର ପରିଣତି ହେଉଛି ତାଙ୍କର ଏହି ଅଭିନବ ସୃଜନ । ଏହା ଯେ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଏକ ଐତିହାସିକ ଦଲିଲ ଏହା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । କେବଳ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୁହେଁ ସମ୍ଭବତଃ ଓଡ଼ିଶାର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ଇତିହାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏପରି ପ୍ରୟାସ କେହି କରିନାହାନ୍ତି । ଦର୍ଶନ ଶିକ୍ଷାର ଇତିହାସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଯେଉଁ ଆଲୋକ ଦେଖାଇଛନ୍ତି ସେହି ଆଲୋକ ଅନ୍ୟ ବିଷୟ ମାନଙ୍କର ଇତିହାସ ଲେଖିବାକୁ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ହେବ ଏହା ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଏପରି ଏକ ଉଦ୍ୟମ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଓ ଦୁରୁହ । ତେବେ ଡ. ମହାନ୍ତି ବହୁ ଶ୍ରମସ୍ଵୀକାର କରି ଓଡ଼ିଶାରେ ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ତଥ୍ୟ ଓ ବିବରଣୀ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ଯେ ଆଗାମୀ ପିଢ଼ି ପାଇଁ ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ହେବ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ।

ଦର୍ଶନ ଶିକ୍ଷାର ଇତିହାସ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବା ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭର ଇତିହାସ ଓ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ବିଷୟରେ କିଛି ରୋଚକ ତଥ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନକୁ ଓଡ଼ିଶା ଯିବାପରେ ଇଂରେଜମାନେ ୧୮୪୧ରେ କଟକରେ ଏକ ସ୍କୁଲ ସ୍ଥାପନ କଲେ ଯାହା ୧୮୫୧ରେ ଜିଲ୍ଲା ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହେଲା । ୧୮୬୫ରେ ଟି.ଇ. ରେଭେନ୍ସା କଟକ ଡିଭିଜନର କମିଶନର ହେବାପରେ ୧୮୬୮ରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାସ୍କୁଲରୁ ସେ ବର୍ଷ ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ଚାରିଜଣ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ନେଇ କଲେଜ ଶ୍ରେଣୀ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ

କଲେଜ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ବର୍ଷକୁ ଏଫ୍.ଏ. କୁହାଯାଉଥିଲା । ୧୮୭୦ ଓ ୧୮୭୧
ରେ ମାତ୍ର ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଛାତ୍ର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିବା ତ. ମହାନ୍ତି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ୧୮୭୬
ରେ କଟକ ହାଇସ୍କୁଲରେ ବି.ଏ. ଶ୍ରେଣୀ ଖୋଲିଲା ଓ ଏହାର ନାମ “କଟକ କଲେଜ”
ରଖାଗଲା । ତେବେ ୧୮୭୮ ଓ ୧୮୭୯ ରେ କେହି ବି.ଏ. ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ
ହୋଇପାରି ନଥିଲେ । ୧୮୭୮ ରେ ରେଭେନ୍ସା ଓଡ଼ିଶାରୁ ବଦଳି ହୋଇ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ,
ତେବେ ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ କ୍ରମେ ୧୮୭୯ ରୁ କଟକ କଲେଜର ନାମ
ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହେବା ତ. ମହାନ୍ତି ସୂଚାଇଛନ୍ତି ।

ଏଫ୍.ଏ. ଶ୍ରେଣୀରେ ଡକ୍ଟରାଣ୍ଡ ଆରମ୍ଭରୁ ପଢ଼ାଯାଉଥିଲା ଓ ବି.ଏ. କ୍ଲାସରେ
ଦର୍ଶନ ବିଷୟ ରହିଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ କଳା, ବିଜ୍ଞାନ ଏପରି ପୃଥକ୍ ନଥିଲା ଓ ସବୁ
ବିଷୟ ଏକାଠି ପଢ଼ା ଯାଉଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କଲିକତା
ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଆଶୁତୋଷ ମୁଖାର୍ଜୀ କଳା (ଆର୍ଟସ) ଓ ବିଜ୍ଞାନ (ସାଇନ୍ସ)
ଭିତରେ ପୃଥକ୍ କରି ଜଣେ ଗୋଟିଏ ବିଭାଗରେ ପଢ଼ିବାକୁ ୧୯୦୯ରେ ନିୟମ କଲେ ।
ଏପରି ପୃଥକ୍ ହେବା ପରେ ଜଣେ ବିଜ୍ଞାନ ଛାତ୍ର ମଧ୍ୟ ଡକ୍ଟରାଣ୍ଡ ପଢୁଥିଲା । ରେଭେନ୍ସା
କଲେଜରେ ବିଜ୍ଞାନର ବିଶିଷ୍ଟ ପଦାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନୀ ରାୟ ବାହାଦୁର ଯୋଗେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ
ନିୟମ କଲେ ଯେ ଯେଉଁ ଛାତ୍ରମାନେ ବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ିବେ, ସେମାନେ ଆରମ୍ଭରେ ଚାରିମାସ
“ଆରୋହ ଡକ୍ଟରାଣ୍ଡ” ବା ଇଣ୍ଡକ୍ଟିଭ ଲଜିକର କୋର୍ସ ପଢ଼ିବେ । ଏହି ବିଷୟ ତ.
ଶ୍ରୀରାମ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସଙ୍କର ଲେଖାରୁ ତ. ମହାନ୍ତି ଉଦ୍ଧାର କରି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ
ସମୟରେ ଲଜିକ୍ ସବୁ ବିଭାଗର ପିଲାମାନେ ପଢୁଥିଲେ । ବି.ଏ. ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମେ
ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ରେଭେନ୍ସାରେ ଖୋଲିଲା, ପ୍ରଥମରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୦୮
ରେ ଦର୍ଶନରେ ବି ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ଖୋଲିଥିଲା । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଶତବାର୍ଷିକୀ ସ୍ମରଣିକାରୁ
ଜଣାଯାଏ ଯେ ୧୯୧୭ ରେ ଜଂରାଜୀ, ୧୯୨୧ରେ ଗଣିତ, ୧୯୨୨ ରେ ଇତିହାସ
ଓ ପରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ।

ରେଭେନ୍ସାରେ ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଯେଉଁମାନେ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟାପକ
ଥିଲେ ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ବେଶାମାଧବ ଦାସ, ହରିଶଚନ୍ଦ୍ର ଦତ୍ତ, ଅମୂଲ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ବାନାର୍ଜୀ
ଓ ଅମ୍ବିକା ଚରଣ ମିତ୍ର । ବେଶାମାଧବ ଦାସଙ୍କୁ କଟକ କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ
ପଦ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ନେତାଜୀ ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଷଙ୍କ ଜୀବନଧାରା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱକୁ ସେ
ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବା ନିଜେ ସୁଭାଷ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ସ୍ୱୀକାର

କରିଛନ୍ତି । ଡ. ମହାନ୍ତି ସୁଭାଷଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନରୁ ବେଶୀମାଧବଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନେକ ପାରା ଉଦ୍ଧାର କରିଛନ୍ତି । ସୁଭାଷ ଲେଖିଛନ୍ତି “Of the teachers there was one who left a permanent impression on my youthful mind. That was our headmaster, Babu Beni madhav Das. ସୁଭାଷଙ୍କ କଲେଜ ଶିକ୍ଷା କଲିକତାରେ ହୋଇଥିଲା ଓ ସେ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିବାରେ ବେଶୀମାଧବଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିଲା ।

ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଫେସର ହୋଇଥିବା ଗଣେଶ୍ୱର ମିଶ୍ର (ଦର୍ଶନ ବିଭାଗ), ଶ୍ରୀରାମ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ (ରାଜନୀତି ବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ) ଓ ରାଧାନାଥ ରଥ (ମନୋବିଜ୍ଞାନ ବିଭାଗ) ଯେତେବେଳେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଛାତ୍ର ରହିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ ମୋହିନୀ ମୋହନ ସେନାପତି, ରାୟ ବାହାଦୁର ବିପିନ ବିହାରୀ ରାୟ ଓ ରତ୍ନାକର ପତି ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରବୀଣ ଅଧ୍ୟାପକ ମାନେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, ମାନବିକତା ଓ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିପରି ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ ଥିଲେ ତାହା ଅନେକଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନରୁ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ରାୟ ବାହାଦୁର ବିପିନ ବିହାରୀ ରାୟଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ଶ୍ରୀରାମ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ଲେଖିଛନ୍ତି – “Prof. Bipin Vehari Roy is an embodiment of charity, magnanimity, kindness and generosity”. ମୋହିନୀ ମୋହନ ସେନାପତି ଥିଲେ ଜଣେ ମୁକ୍ତ ଚିନ୍ତକ, ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାରୀ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ତାଙ୍କ ଝିଅ ବୀଣା ଦେବୀ ବାପାଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ୧୯୩୦ ରେ ମାଟ୍ରିକ ପାସ୍ କରି ଆଇ.ଏସସି. ରେ ନାମ ଲେଖାଇଥିଲେ ଓ ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଶ୍ରେଣୀରେ ସେ ଏକମାତ୍ର ଝିଅ ଥିଲେ । ରତ୍ନାକର ପତି ଥିଲେ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଲେଖକ, ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ନୀତିନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି । ପ୍ରାବନ୍ଧିକ ଭାବେ ଏ ସମସ୍ତେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ଅମର ହୋଇରହିଛନ୍ତି । ଡ. ନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି ଏହି ପ୍ରବୀଣ ଅଧ୍ୟାପକ ମାନଙ୍କର କାହାଣୀକୁ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଡ. ମହାନ୍ତି ବେସରକାରୀ କଲେଜ ମାନଙ୍କରେ ରହିଥିବା ଅନୁଦାନପ୍ରାପ୍ତ ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଳୟ ୧୯୮୨ ରେ ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ଏକ ଗ୍ରେଡେସନ ଲିଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲା । ସେଥିରେ ୫୩ ଜଣ ଅଧ୍ୟାପକ ମାନଙ୍କର ନାମ ରହିଥିଲା । ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ଜନ୍ମ, ଶିକ୍ଷା, ଅଧ୍ୟାପନା, କୃତି, ଅବସର ଇତ୍ୟାଦି ମୁଖ୍ୟ ବିବରଣୀ

ଲେଖକ ଏହି ଅଧ୍ୟାୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ତାଙ୍କ ଅଧ୍ୟାପନା ଜୀବନ କେବେ ଆରମ୍ଭ କଲେ, କେଉଁ କେଉଁ କଲେଜରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, କ'ଣ ସେମିନାର ବା ଜାତୀୟ ସଂପାନରେ ଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର କିଛି ବୌଦ୍ଧିକ ଅବଦାନ ରହିଛି କି ଓ କିଏ କିଏ ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଲେଣି ଏ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ସେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପନା ବ୍ୟତୀତ ସାହିତ୍ୟ, ସମାଜସେବା ବା ସେପରି କିଛି ଅବଦାନ ରହିଥିଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଅବସର ପରେ କିଏ କେଉଁଠି ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ରହୁଛନ୍ତି ତାହାର ସୂଚନା ମଧ୍ୟ ରଖିଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ କଲେଜ ବେସରକାରୀ ବା ସରକାରୀ କଲେଜ ପରିସରରେ ନ ଆସି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନରେ ରହିଥିଲା । ୧୯୪୪ରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ଏହି କଲେଜରେ ଆରମ୍ଭରୁ ତର୍କ ଓ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗ ରହିଆସିଛି । ଆରମ୍ଭ ସମୟରୁ ସେହି କଲେଜର ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିବା ସ୍ୱତି ଚଞ୍ଚନ ମୁଖାର୍ଜୀ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦର୍ଜୀ ଓ ବିରଞ୍ଚ ନାରାୟଣ ସାହୁଙ୍କର ଚାକିରି, କୃତି ଓ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରସାରରେ ଭୂମିକା ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ତେବେ ଏମାନେ କେହି ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବିତ ନାହାନ୍ତି । ବେସରକାରୀ କଲେଜ ମାନଙ୍କରେ ରହି ସରକାରଙ୍କ ଗ୍ରେଡେସନରେ ସ୍ଥାନ ପାଇନଥିବା କିମ୍ବା ୧୯୮୨ ପରେ ଚାକିରି କରିଥିବା ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ ବୋଲି ଲେଖକ ସୂଚାଇଛନ୍ତି ।

ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସରକାରୀ କଲେଜମାନଙ୍କରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରୁଥିବା ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ବିବରଣୀ ଡ. ମହାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ୧୯୮୨ ରେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କର ଦୁଇଟି ଗ୍ରେଡେସନ ଲିଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ତାଲିକାରେ ଥିଲେ ୮୦ ଜଣ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ତାଲିକାରେ ଥିଲେ ୩୪ ଜଣ । ଏହିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ କେଉଁ ବିଷୟରେ ଗବେଷଣା କରିଛନ୍ତି, କେଉଁମାନେ ପ୍ରଫେସର ଗ୍ରେଡକୁ ପଦୋନ୍ନତି ପାଇଛନ୍ତି, କେଉଁମାନେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇଛନ୍ତି ତାହାର ବିବରଣୀ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏତଦ୍ୱ୍ୟତୀତ ୧୯୮୨ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ବେସରକାରୀ କଲେଜମାନଙ୍କୁ ସରକାର ହାତକୁ ନେଲେ ଓ ସେଠାରେ ଯେଉଁ ତର୍କ ଓ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ ତାହାର ସୂଚନା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଡ. ମହାନ୍ତି ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଇତିହାସ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ୧୯୪୩ ରୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଓ ୧୯୫୬ ରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗମାନ ଖୋଲିଲା । ୧୯୫୭ ରେ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେହି ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗରେ ଯେଉଁମାନେ ଅଧ୍ୟାପନା କରିଛନ୍ତି ତାହାର

ବିସ୍ମୃତ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ୧୩ ଜଣ ସେଠାରେ ପ୍ରଫେସର ହୋଇ ଅବସର ନେଇଥିବା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଫେସରଙ୍କର ଜନ୍ମ, ଗବେଷଣାର କ୍ଷେତ୍ର ଓ ତାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଗବେଷଣା କରି ଯିଏତ.ଡି. ପାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିଶଦ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଛନ୍ତି । କିଏ କେବେ ଅଧ୍ୟାପନା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ, କେବେ ପଦୋନ୍ନତି ପାଇଲେ, କେତେ ବର୍ଷ ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଥିଲେ, କ’ଣ କୃତି ରହିଛି ଓ କେବେ ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି ତାହାର ବିସ୍ମୃତ ଚିତ୍ର ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ମୋଟ ଉପରେ ବେସରକାରୀ, ସରକାରୀ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ତରରେ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରିଥିବା ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିସ୍ମୃତ ବିବରଣୀ ତିନିଟି ପରିଚ୍ଛେଦରେ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଦର୍ଶନ ବିଭାଗ ୧୯୫୭ରେ ଖୋଲିଲା ଓ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟାଚର ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ୧୯୫୯ ରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ପରୀକ୍ଷା ଦେଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ଯିଏ ଏମ୍.ଏ. ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ନେଉଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକ ମିଳୁଥିଲା । ୧୯୫୯ ରୁ ୧୯୮୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨୪ ଜଣ ଏମ୍.ଏ. ପରୀକ୍ଷାର ଚପରଙ୍କ ବିଷୟରେ ବିସ୍ମୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ବା ଯେଉଁ ବର୍ଷ କେହି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ପାଉନଥିଲେ ତେବେ ଯିଏ ପ୍ରଥମ ହେଉଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସେମାନେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ କେଉଁ ବୃତ୍ତି ଭିତରେ ରହିଥିଲେ, କ’ଣ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ଦେଲେ, କ’ଣ ସୃଜନଶୀଳ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି ଏସବୁ ବିଷୟକୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଏଥି ପାଇଁ ଲେଖକ ବହୁ ଶ୍ରମସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ଅଧିକାଂଶଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିଛନ୍ତି ବା ଯେଉଁମାନେ ସଂସାରରୁ ବିଦାୟ ନେଲେଣି ସେମାନଙ୍କ ପରିବାର ଲୋକଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତକରି ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଦତ୍ତ ବିବରଣୀରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାୟ ତିନି ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଅଧ୍ୟାପନା ବୃତ୍ତିକୁ ଶ୍ରେୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ୨୪ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୭ ଜଣ ମହିଳା ରହିଛନ୍ତି ଓ ସେମଧ୍ୟରୁ କେତେକ କୌଣସି ବୃତ୍ତିକୁ ନ ଯାଇ ଗୃହିଣୀ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଡ. ମହାନ୍ତି ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଥିବା କିଛି ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆଲୋଚନାକରି ସେମାନଙ୍କୁ ଲୋକ ଲୋଚନକୁ ଆଣିଛନ୍ତି ଓ କେତେକଙ୍କର ଅବଦାନର ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ତେଜଶ୍ୱୀ ଜଣ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍‌ଙ୍କର କାହାଣୀ ରହିଛି ।

ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେକ ବିସ୍ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ହରନାଥ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ ଓ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମ ପ୍ରସାରକରିବାରେ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାବଧାରାଦ୍ୱାରା ଗଭୀର ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ଓ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ପ୍ୟାରିମୋହନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହିପରି ଜୀବନତାରା ସରକାରଙ୍କ ଭାଷଣ ଶୁଣି ଓଡ଼ିଶାର ବିଶିଷ୍ଟ ସଂସ୍କାରକ ବୈରାଗୀ ମିଶ୍ର ସମାଜ ସଂସ୍କାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଅମ୍ବିକା ଚରଣ ମିତ୍ର ରେଭେନ୍ସାରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରିବା ସମୟରେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ତାଙ୍କର ରକ୍ଷିସୁଲଭ ଚରିତ୍ର ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ମାନର ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ Deductive Logic ଓ Inductive Logic ବିହାର, ଓଡ଼ିଶା ଓ ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶରେ ଅତି ଆଦୃତ ଥିଲା ଓ ପ୍ରତିବର୍ଷ ତାହାର ସଂସ୍କରଣ ହେଉଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ କିଛି ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ଏହି ପ୍ରବାଣ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଆଉ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ପଡ଼ି ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି ତାହାର କାହାଣୀ ଦେଇଛନ୍ତି । ମୋଟଉପରେ କେତେକ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ବି ସେମାନେ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଜନଜୀବନକୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତିଭା, ଆଦର୍ଶ ଓ ନୈତିକ ତଥା ବୌଦ୍ଧିକ ବିଚାରରେ ଏକଦା ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲେ ତାହା ତ. ମହାନ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଜୀବନୀ ଓ ଲେଖାରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି ।

ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ବିଷୟରେ ବହୁ ଉପାଦେୟ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ପରିଚ୍ଛେଦରେ ତ. ମହାନ୍ତି ୫୪ ଜଣ ଲେଖକଙ୍କର କୃତିମାନଙ୍କୁ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସାରସ୍ୱତ ଅବଦାନଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟକୁ କିପରି ରକ୍ଷିମନ୍ତ କରିଛନ୍ତି ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ତାଲିକା ଭିତରେ ବହୁ ଅଧ୍ୟାପକ ରହିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ତ. ମହାନ୍ତି ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି, ତେବେ ଏଠାରେ କେବଳ ସେମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ କୃତିମାନଙ୍କର ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପନା ବୃତ୍ତି ବାହାରେ ଥିବା କେତେକ ଯଶସ୍ୱୀ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ନ ଥିବା ନିର୍ବିଶେଷରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ ରହିଛି ସେହିପରି କିଛି ଲେଖକଙ୍କୁ ଏହି ପରିଚ୍ଛେଦରେ ସେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ

ଦାସ, ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ, କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ରଙ୍କ ପରି ଯଶସ୍ଵୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥାନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ୧୯୧୧ରେ କଲିକତା ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଦର୍ଶନରେ ଏମ.ଏ. ପାସ କରିଥିଲେ । ଶିକ୍ଷକତା, ରାଜନୀତି, ସମାଜସଂସ୍କାର ଓ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା ଏହି ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ନିଜର ସ୍ଵାକ୍ଷର ରଖିଛନ୍ତି । ସେ ଥିଲେ କବି, ପ୍ରାବନ୍ଧିକ, ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟିକ, ଅନୁବାଦକ ଓ ସଂପାଦକ । ‘କୋଣାର୍କ’, ‘ଖାରବେଳ’ ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି କାବ୍ୟ, ‘ଆର୍ଯ୍ୟ ଜୀବନ’, ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କ୍ରମପରିଣାମ’, ‘ସଂସ୍କୃତ ଓ ସଂସ୍କୃତି’ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ସଂପଦ । ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ ଥିଲେ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀ, ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଓ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସାହିତ୍ୟିକ । ସେ ବିଶ୍ଵଭାରତୀ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଦର୍ଶନ ପଢ଼ିଥିଲେ ଓ ସିନୋଜାଙ୍କ ଉପରେ ଥିସିସ୍ ଲେଖିଥିଲେ । ତେବେ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ତାଙ୍କର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟକୁ ସେ ବହୁ ଭାବରେ ରଚିମନ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ପରିମାଣ ଓ ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଦ୍ଵିତୀୟ । ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକର ସଂଖ୍ୟା ଦୁଇ ଶହରୁ ଅଧିକ । ପ୍ରବନ୍ଧ, ଭ୍ରମଣକାହାଣୀ, ଜୀବନୀ ସାହିତ୍ୟ, ଅନୁବାଦ, ଗବେଷଣାମୂଳକ କୃତି ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଲେଖନୀ ଚାଳନା କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସରେ ସେ ନିଜର ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ ପ୍ରସାଦ ମିଶ୍ର ୧୯୫୬ରେ ବନାରସ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଦର୍ଶନରେ ଏମ.ଏ. ପାସ କଲାପରେ ଅଧ୍ୟାପନା ବୃତ୍ତିରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ ଓ ପରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଫେସର ହୋଇଥିଲେ । ତେବେ ସାହିତ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ତାଙ୍କର ମୌଳିକ ଅବଦାନ ରହିଛି । କବିତା ଓ ନାଟକ ବ୍ୟତୀତ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ମହତ୍ତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ବିଶେଷକରି ଗଳ୍ପ ଓ ଉପନ୍ୟାସ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ତାଙ୍କ ଅବଦାନ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏକ ଯଶସ୍ଵୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ଵ । ଡ. ନାରାୟଣ ମହାନ୍ତି ୫୪ ଜଣ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ତଙ୍କର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ସାରସ୍ଵତ କୃତିର ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଏତିକି ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ଲେଖକ ଯେଉଁ ଶ୍ରମସ୍ଵୀକାର କରିଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଅଭିନନ୍ଦନୀୟ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି ତାହାର ବିବରଣୀ ରହିଛି । ବିଶେଷ କରି ପ୍ରଶାସନ, ନ୍ୟାୟାଳୟ, ରାଜନୀତି, ସାମ୍ବାଦିକତା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ତମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଲେଖକ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରଶାସନରେ ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଲେଖକ ୨୪ ଜଣଙ୍କ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ତତ୍କାଳୀନ ଶ୍ରୀନିବାସ ସାହୁ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ ନିଜର କର୍ମମୟ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରି ପରେ ଆଇ.ଏ.ଏସ୍. ସ୍ତରକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ହେବା ସହ ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ହୋଇଥିଲେ ଓ କିଛି ସମୟ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କୁଳପତି ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଥିଲେ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରି ନ୍ୟାୟପାଳିକା କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସିଥିବା ଚାରିଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସୂଚନା ଲେଖକ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ଲେଖକ ସ୍ୱାକାର କରିଛନ୍ତି ଯେ କେଉଁ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ମାନେ ଓକିଲାତି କରିଛନ୍ତି ତାହାର ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନାହିଁ । ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସି ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସ ଦୁଇ ଥର ବିଧାୟକ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଓଡ଼ିଶା ବିଧାନ ସଭାର ବାଚସ୍ପତି ପଦ ଅଳଂକୃତ କରିଥିଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଖୁଣ୍ଟିଆ ଥରେ ବିଧାୟକ ହେବା ସହ ଦୁଇଥର ରାଜ୍ୟସଭା ସଦସ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଛଡ଼ା ସେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଶ୍ରମିକ ନେତା ଭାବେ ଦେଶରେ ପରିଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଡ. ମହାନ୍ତି ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି ଯାହା ବେଶ୍ କୌତୂହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଲାଗେ । ନାରାୟଣ ସାହୁ (ଜନ୍ମ ୩୧.୩.୧୯୩୮) ବି.ଏ. ପାସ କରି ରାଜନୀତିରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଦୁଇ ଥର ବିଧାୟକ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଥରେ ଲୋକସଭାକୁ ଜିତି (୧୯୮୦-୮୫) ସାଂସଦ ହୋଇଥିଲେ । ତେବେ ପରିଶେଷ ବୟସରେ ୨୦୦୯ରେ ବାଣାବିହାରରେ ନାମ ଲେଖାଇ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏମ୍.ଏ. ପଢ଼ିଲେ ଓ ତାପରେ ଏମ୍.ଫିଲ. କଲେ । ଏବେ ସେ ପିଏଚ୍.ଡି. କରିବାରେ ସଂପୃକ୍ତ ରହିଛନ୍ତି । ଏକଦା ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିବା କାଙ୍ଗାଳୀ ଚରଣ ପତି ଅଧ୍ୟାପନା ବୃତ୍ତିରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ପଣ୍ଡିତେରାସ୍ଥିତ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଆଶ୍ରମକୁ ଚାଲିଗଲେ ଓ ସେଠାରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସାଧନାରେ ସଂପୃକ୍ତ ହେଲେ । ସେ “ପ୍ରପଞ୍ଚି” ନାମରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଓ ଶ୍ରୀମାଙ୍କ ବିଚାରର ପ୍ରସାର ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ‘ମାତୃକର୍ମଧାରୀ ପ୍ରବାହର ରଥା’ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ପ୍ରପଞ୍ଚିଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ୬୭ ବର୍ଷରେ ୨୮.୦୬.୧୯୮୯ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଡ. ମହାନ୍ତି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ।

ନବମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ମାନେ ଜାତୀୟ ତଥା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସେ ଛଅଜଣଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଜିତେନ୍ଦ୍ରନାଥ

ମହାନ୍ତି ରେଭେନ୍ସା କଲିଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲରୁ ମାଟ୍ରିକ ଓ ରେଭେନ୍ସାରୁ ଆଇ.ଏ. ପାସ କଲାପରେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ୧୯୪୯ରେ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏମ.ଏ. ପାସ କରିଥିଲେ । ଜର୍ମାନୀର ଏକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପିଏଚ୍.ଡି. କରି ସେ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପନା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ପରେ ଆମେରିକା ଯାଇ ଟେମ୍ପଲ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏମେରିଟସ ପ୍ରଫେସର ହେଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଦର୍ଶନ ଜର୍ନାଲମାନଙ୍କରେ ଗବେଷଣାମୂଳକ ନିବନ୍ଧ ପାଇଁ ସେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ସୁଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ପୁଣ୍ୟଶୋକ ରାୟ (୧୯୦୪-୨୦୦୨), ବିଶ୍ୱମର ପାହି ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ ପ୍ରଫେସର ହୋଇ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ମୋହିନି ମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ ଝିଅର ପୁଅ ଅଞ୍ଜନ ଶୁକ୍ଳା ଥିଲେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବିତ ଓ ଗଣିତଜ୍ଞ । ସେ ପୃଥିବୀର କେତେକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରି ବିଶ୍ୱଭାରତୀ ଓ ଯାଦବପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରିଛନ୍ତି । ଗାଣିତିକ ଚର୍ଚ୍ଚାସ୍ତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତେବେ ମାତ୍ର ୪୭ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୧୯୮୫ରେ ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଗୋଟିଏ ସମୟରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ କେବଳ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବା ଏମ.ଏ. କରିବାର ସୁଯୋଗ ଥିଲା ଓ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବା କଲେଜରେ ଏମ.ଏ. କ୍ଲସ୍ ନଥିଲା । ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର ସ୍ୱୟଂଶାସିତ କଲେଜରେ ଦର୍ଶନରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶ୍ରେଣୀ ଖୋଲିବାକୁ କଲେଜ ତରଫରୁ ସରକାରଙ୍କ ପାଖକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆସିଲା । ତେବେ ସରକାର ଏଥିପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲେ ନାହିଁ । ଏଥି ପାଇଁ ବହୁ ସ୍ତରରୁ ଦାବି ସତ୍ତ୍ୱେ ସରକାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲେ, କିନ୍ତୁ ଦର୍ଶନରେ ଏମ.ଏ. ଖୋଲିବା ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ଏହି ସ୍ଥିତିରେ ଡ. ମହାନ୍ତି ଜି.ଏମ. କଲେଜରେ ଏମ.ଏ. ଖୋଲିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି ତାହାର ତୁଳନା ନାହିଁ । ତାହାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବିବରଣୀ ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଲେଖକ ଦେଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି, ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ମାନଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତକରି ସରକାରଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିଛନ୍ତି ଓ ବହୁବାର ଏହି ଦାବିକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ସରକାରଙ୍କ ପାଖରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ସବୁ ଉଦ୍ୟମ ବ୍ୟର୍ଥପରେ ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟରେ ଏଥି ପାଇଁ ଏକ ଜନସ୍ୱାର୍ଥ ମାମଲା ଦାୟର କରିବାରେ ସେ ମୁଖ୍ୟ ସୂତ୍ରଧର ହୋଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ମାନଙ୍କର ସହଯୋଗ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଅଭିଯାନ

ତଳାଇବାରେ ତ. ମହାନ୍ତି ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଛନ୍ତି ଓ ବହୁ ଶ୍ରମସ୍ୱାକାର କରିଛନ୍ତି । ଶେଷରେ ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟ ଦର୍ଶନରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ଓ ସରକାର ମଧ୍ୟ ୧୯୯୧ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷରୁ ଏଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ମଞ୍ଜୁରି ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ପୁସ୍ତକର ଶେଷ ଭାଗରେ ଲେଖକ ଏବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର ସ୍ୱୟଂଶାସିତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଆଉ ଛଅଟି ସ୍ଥାନରେ ଦର୍ଶନରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶ୍ରେଣୀ ଖୋଲିବାର ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର କଲେଜରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷରେ ଦର୍ଶନରେ ଏମ୍.ଏ.କ୍ଲାସ ଖୋଲିଲା, ସେହି ବର୍ଷରେ ତତ୍କାଳୀନ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ପ୍ରସାଦ ମାଝିଙ୍କ ପ୍ରୟାସରୁ ବାରିପଦାସ୍ଥିତ ଏମ୍.ପି.ସି. କଲେଜରେ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ଏମ୍.ଏ. କ୍ଲାସ ଖୋଲିଲା । ତାହା ପରେ ୧୯୯୪-୯୫ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷରେ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ, ୨୦୧୬-୧୭ ରେ ଶୈଳବାଳା ମହିଳା କଲେଜରେ ଓ ୨୦୧୭-୧୮ ରେ ଖଲ୍ଲିକୋଟ କଲେଜରେ ଦର୍ଶନରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ଏତଦ୍ୱ୍ୟତୀତ ଦୁଇଟି ବେସରକାରୀ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଉଦୟନାଥ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବୈଷୟିକ କଲେଜ, ଅତଶପୁର, କଟକ ଓ କଳିଙ୍ଗ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ଅଫ୍ ସୋସିଆଲ ସାଇନ୍ସ ବା କିସ, ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶନରେ ଏମ୍.ଏ. କ୍ଲାସ ୨୦୧୩-୧୪ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି ।

ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଲେଖକ ତ. ମହାନ୍ତି ଉପସଂହାରରେ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଯେ ୧୯୮୭ ରୁ ୧୯୯୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶ୍ରେଣୀ ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର କଲେଜରେ ଖୋଲିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ବୌଦ୍ଧିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା ତାହାର ଏକ ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ ପ୍ରଭାବ ରହିଥିଲା । ଏହି ପ୍ରୟାସର ପରିଣାମରୁ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଗୁରୁତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସୁଖର କଥା ଏଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦର୍ଶନ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ସହଜସାଧ୍ୟ ହୋଇପାରିଛି ।

ତ. ମହାନ୍ତି ଏହି ପ୍ରକାର ଏକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ଶ୍ରମସ୍ୱାକାର କରିଛନ୍ତି । ତେବେ ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଏହା ଯେ ଏକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ତଥ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ଦଲିଲ ବା ରେଫରେନ୍ସ ପୁସ୍ତକ ହେବ ଏହା ଅନସ୍ୱାକାର୍ଯ୍ୟ । ଏହା କହିବା ଅଯୌଚିକ ନୁହେଁ ଯେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ଏକ ମୌଳିକ ବିଷୟ । ବୌଦ୍ଧିକ ଚିନ୍ତାଚେତନାର ଇତିହାସ ଓ ତାର୍କିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ବିଷୟରେ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ହେଉଛି ନିର୍ଭରଶୀଳ ଅବଲମ୍ବନ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟତାରେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ପ୍ରଜ୍ଞାପ୍ତେମୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ, ସେମାନେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ଅଗ୍ରଦୂତ । ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର କ୍ରମବିକାଶକୁ ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ତେବେ ଦର୍ଶନର ସଂଜ୍ଞା, ପରିସର ଓ ବିଷୟ ସମୟକୁ ସମୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଚାଲିଛି । ବୌଦ୍ଧିକ ରାଜ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଚିନ୍ତା ଓ ବିଚାରମାନ କ୍ରାନ୍ତିକାରୀ ଆଲୋଚନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ ତାହାର ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଓ ଯୁକ୍ତିଶୀଳ ଆଧାର ଦର୍ଶନ ସ୍ତରରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଦର୍ଶନ କୌଣସି ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ଜ୍ଞାନ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ବା ତଥ୍ୟାଧାରିତ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ପରିସରଭୁକ୍ତ । ଦର୍ଶନ ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ଅନୁଶୀଳନ । ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ବସ୍ତତା ଓ ବିଚାରଶୀଳତା ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ଜ୍ଞାନମାମାଂସା, ତତ୍ତ୍ବମାମାଂସା, ଆଚାର ମାମାଂସା ଓ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଆଲୋଚ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର । ଗଣିତ, ପ୍ରାକୃତିକ ବିଜ୍ଞାନ, ସମାଜ-ବିଜ୍ଞାନ, ଇତିହାସ ଇତ୍ୟାଦି ଯେତେ ଯେତେ ବୌଦ୍ଧିକ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟର ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ବ, ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଯୁକ୍ତିଶୀଳ ଆଧାର ଦର୍ଶନ ସ୍ତରରେ ବିଶ୍ଳେଷିତ ହୋଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୌଦ୍ଧିକ ସୁପରଷ୍ଟକ୍ତରର ମୂଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଓ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଦର୍ଶନ ଆଲୋଚନା କରିଥାଏ । ସୁତରାଂ ଦର୍ଶନ ହେଉଛି ଏକ ଅମୂର୍ତ୍ତ (abstract) ଅନୁଶୀଳନ ।

ତ. ମହାନ୍ତିଙ୍କର ଏହି କୃତିଟି ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁଶୀଳନ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏକ ଐତିହାସିକ ଓ ତଥ୍ୟସମ୍ବଳିତ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର କିପରି ଓଡ଼ିଶାର କଲେଜମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷା ପରିସରକୁ ଆସିଛି ଓ କେଉଁମାନେ ଏହା ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅଧ୍ୟାପନା କରିଛନ୍ତି ତାହା ବିଷୟରେ ଏହା ତଥ୍ୟ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଲେଖକ ଯେଉଁ ଦଶଟି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହାର ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେକ ପୁନରାବୃତ୍ତି ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ଏମ.ଏ. ପରୀକ୍ଷାରେ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଅଧ୍ୟାପନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବା ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁନଶ୍ଚ ଆଲୋଚନାର ପରିସରରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏକା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଭିନ୍ନ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଆଲୋଚନା କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସିଛନ୍ତି ଓ ଏହି ପୁନରାବୃତ୍ତି ଲେଖକଙ୍କ ପାଇଁ ଅବଶ୍ୟାସୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ତେବେ ଏହି କିଛି ଦୁର୍ବଳତା ସତ୍ତ୍ବେ ଲେଖାଟି ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ଓ ସାଧାରଣ ପାଠକ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଆଦୃତ ହେବ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ।

ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ନାୟକଙ୍କ “ମୋ ଜୀବନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ପୂଜା”

ବିଶିଷ୍ଟ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ପ୍ରଫେସର ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ ନାୟକଙ୍କ ପୁସ୍ତକ “ମୋ ଜୀବନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ପୂଜା : ଟିକେ ଜିଜ୍ଞାସା, ଟିକେ ମିଥ୍ୟାଭିମାନ” ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ସଙ୍କଳନ । ସଙ୍କଳନଟିରେ ରହିଛି ପଞ୍ଚତିରିଶଟି ଚିନ୍ତାଦେୟାତକ ପ୍ରବନ୍ଧ । ପ୍ରଥମ ସତରଟି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଧର୍ମ, ନୈତିକତା, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା, ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ରାଜନୀତି, ସାମାଜିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଗନ୍ଧାର ଆଲୋଚନା ରହିଛି । କେବଳ ଗୀତାର କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଉପରେ ଅଠରଟି ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ ସଂକଳନଟିରେ ସ୍ଥାନିତ ହୋଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ଜଟିଳ ଦାର୍ଶନିକ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଲେଖକ ତାଙ୍କର ସୁଚିନ୍ତିତ ମତର ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ତୁଳନାତ୍ମକ ଧର୍ମ ଓ ନୈତିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଲେଖକଙ୍କର ଗଭୀର ଅଧ୍ୟୟନ ରହିଛି । ଲେଖକ ଦୀର୍ଘ ବର୍ଷ ଧରି ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଅଧ୍ୟାପନା ଓ ଗବେଷଣା କରିଛନ୍ତି ଓ ଜଣେ ପ୍ରାଜ୍ଞ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଓ ମନନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ରହିଛି । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ଗଭୀର ଅନୁଭୂତି, ବିଚାରଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ସ୍ପଷ୍ଟତାର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ନିଜର ମତକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଲେଖକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ବୋଧଗମ୍ୟ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ନିଜ ମତ ସପକ୍ଷରେ ବିଭିନ୍ନ ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରୁ ବିଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦୃତିମାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏକ ଜଟିଳ ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ସରଳ ଓ ସାବଲୀଳ ଭାଷାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କୁ ପାଠ କରିବା ବେଳେ ଜଣେ ପାଠକ ଲେଖକଙ୍କ ଗଭୀରତା ଓ ମନନଶୀଳତାର ପରିଚୟ ଯେ ପାଇବେ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନେଇ ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କ ଉପରେ କୌଣସି ବିସ୍ତାରିତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ବା ତାହାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏହି ସମୀକ୍ଷାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ନୁହେଁ । ବରଂ ଜଣେ ସାଧାରଣ ପାଠକ ଭାବରେ

ପୁସ୍ତକଟିକୁ ପଢ଼ିବା ଭିତରେ ଯେଉଁ କେତେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମୋତେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ସ୍ପର୍ଶ କଲା, ତାହାର ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା ଦେବା ଏଠାରେ ମୋର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ।

ଲେଖକ ଏକ ବୈଦିକ ଭାବନା ଚର୍ଚ୍ଚିତ, ଚର୍ଚ୍ଚିତର ଉଦାହରଣ ଦେଇଛନ୍ତି । ଜୀବନରେ ବହୁ ଦ୍ଵିଧା, ଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵ, ସଂଶୟ ଓ ଅଜ୍ଞତା ରହିବା ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧି । ବିଶ୍ଵକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ କବିତାରୁ ଉଦ୍ଧାରକରି ତାଙ୍କର ଏକ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ସେ କିପରି ବିଶ୍ଵନିନ୍ଦିତା ତାଙ୍କର ଭୁଲ୍ ଓ ଅଜ୍ଞାତକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ନିବେଦନ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଶଙ୍କର ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନକୁ ଅଧ୍ୟାସ କହିଛନ୍ତି ବା ବୈଦିକ ରସି ଅସତ୍ତ୍ଵରୁ ସତ୍ତ୍ଵକୁ, ଅନ୍ଧକାରରୁ ଅଲୋକକୁ ଯିବାକୁ ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ପାଖରେ ଆକୁଳ ନିବେଦନ ଜଣାଇଛନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରାର୍ଥନା ଭିତରେ ମାନବିକ ଅଭିସ୍ଵା ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ବ୍ୟକ୍ତ ହେଉଛି । ଜୀବନରେ ଓ ମାନବ ସତ୍ତ୍ଵତାରେ ଜିଜ୍ଞାସା ଓ ଅନୁସନ୍ଧେ ଯେ ଏକ ଅସରନ୍ତି ଧାରା ଏହା ହିଁ ଏକ ଆନୁଭବିକ ସତ୍ୟ । ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଯେକୌଣସି ସୃଜନଶୀଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ପରିଧି ଯେ ଅସୀମ ଓ ଅସରନ୍ତି ଏହି ଭାବନାର ଝଲକ ଲେଖକ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଅନୁସନ୍ଧାନ ଭିତରେ ସତ୍ତ୍ଵତା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ସମାଜ ଆଗକୁ ଯାଇଛି । ଜ୍ଞାନର ଜୟଯାତ୍ରା ଯେ ଚାଲିଛି ଓ ଏପରି ଚାଲିଥିବ ଏହି ବାର୍ତ୍ତା ଲେଖକ ଦେବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ କେତେକ ଭାବନା, ବିଶ୍ଵାସ ବା ବିଚାରକୁ ଅକାଟ୍ୟ, ନିର୍ଭୁଲ ବା ଶାଶ୍ଵତ ବୋଲି ଭାବିବାଦ୍ଵାରା ସତ୍ତ୍ଵତାର କିପରି ଅମାପ କ୍ଷତି ହୋଇଛି ତାହା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ଆଧାର କରି ବହୁ ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଶୋଷଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଯେତେବେଳେ କୁସଂସ୍କାର, ମିଥ୍ୟ ଓ ଅଜ୍ଞତାକୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଇ ତାକୁ ଜ୍ଞାନ ବୋଲି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକମାନେ ବିଶ୍ଵାସ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ସତ୍ତ୍ଵତା ପାଇଁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଆଣିଛନ୍ତି । ଜର୍ମାନୀର ଏକଛାତ୍ରବାଦୀ ଶାସକ ହିଟଲର (୧୮୯୯-୧୯୪୫) ଦେଶର ଖ୍ରୀଷ୍ଟାଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କୁ ବିଶ୍ଵକ ଆର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ବିଚାରକରି ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କୁ ଅକଥନୀୟ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଦେଇଛନ୍ତି । ସତୀ ପ୍ରଥା ଯେତେ ଅମାନବିକ, ଅହେତୁକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାର ସମର୍ଥନକାରୀମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବିଶ୍ଵାସ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ଯେ ବାଳବିଧବା ମାନେ ସ୍ଵାମୀମାନଙ୍କ ଚିତାଗ୍ନିରେ ଝାସ ଦେବାଦ୍ଵାରା ସେମାନେ ସ୍ଵର୍ଗରେ ମୃତ ପତି ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହୋଇ ସୁଖଭୋଗ କରିବେ । ଇସିହାସରେ ବିଭିନ୍ନ କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅମାନବିକ ପ୍ରଥାମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମ ଓ ପରଂପରାର ଆଖ୍ୟା ଦେଇ ଅନେକ ସତ୍ତ୍ଵତାରେ ଚତୁର ଓ ସ୍ଵାର୍ଥପର ଲୋକମାନେ ଅଜ୍ଞାନର ବିଷ ମଂଜି ବୁଣିଛନ୍ତି । ଏହିପରି

ଅଜ୍ଞାନାମାନେ ଧର୍ମ ନାମରେ ଅଧର୍ମ ଆଚରଣ କରି ଜନଜୀବନକୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିବାର କେତେକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଲେଖକ କେତେକ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜରେ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବିକାଶ ହେବା ବା ମୂଲ୍ୟବୋଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂକଟ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ସାଧାରଣ ଘଟଣା । ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କୃତିର ଆଦର୍ଶ ଜନଜୀବନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଚରମ ପରୀକ୍ଷା ଉପରେ ନିର୍ଭରକରେ । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ, ସମତା, ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା ଇତ୍ୟାଦି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସାମାଜିକ ଶ୍ରେୟର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ କରେ । ବିଭିନ୍ନ କାଳଖଣ୍ଡରେ ବିଭିନ୍ନ ସଭ୍ୟତାରେ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ସଂକଟ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଦେବା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ସାମାଜିକ ଶ୍ରେୟ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅବକ୍ଷୟଦ୍ୱାରା ଜନଜୀବନ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଏକ ସମୟରେ ପାରଲୌକିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଓ ବୈରାଗ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସମାଜର ଆଦର୍ଶ ଥିଲା । ତେବେ ଏହି ଆଦର୍ଶ ସାଧାରଣ ଜୀବନରେ କାଳକ୍ରମେ ନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଅବକ୍ଷୟ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପଥ ସୁଗମ କଲା । ଜାତିବାଦ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା, ନାରୀ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଓ କେତେ କେତେ ଭେଦଭାବ ସମାଜରେ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଧର୍ମ, ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାକୁ ନେଇ କେତେ କେତେ ଅସାଧାରଣ ଉଚ୍ଚାଙ୍ଗ ଆଦର୍ଶ ଓ ସାଧାରଣ ଜୀବନଯାତ୍ରାରେ ନାନା ଅମାନବିକତା ଓ ସ୍ତରାଭୂତ ବୈଷମ୍ୟ ଭିତରେ ଥିବା ବିଶାଳ ବ୍ୟବଧାନ ହେଉଛି ମୂଲ୍ୟବୋଧର ସଂକଟ । ପାରଲୌକିକ ଆଦର୍ଶ, ମୁକ୍ତି, ମୋକ୍ଷ ଇତ୍ୟାଦି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କଳ୍ପନା ଜୀବନର ସାଧାରଣ ଅବସ୍ଥା, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ବୈଷମ୍ୟ, ମାନବିକ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପ୍ରତି ଉଦାସୀନତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ଭାରତୀୟ ସମାଜର ନିଚ୍ଛକ ବାସ୍ତବତା । ଅପରପକ୍ଷରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତାରେ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଯୁକ୍ତି ଓ ଶିଳ୍ପବିକାଶ ଅପ୍ରତିହତ ଭାବରେ ବିକାଶଲାଭ କରିବା ବେଶ୍ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ଆଧୁନିକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟତା ବିକାଶର ଶିଡିରେ ବେଶ୍ ଆଗକୁ ଯାଇଛି, ତା ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରାଚୀନ ପାରଂପରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ନାନା ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି । ପାରିବାରିକ ବନ୍ଧନ ଭାଙ୍ଗିଯାଇଛି, ଜୀବନ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ହୋଇଉଠିଛି, ଭୋଗ ବିଳାସ ସତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନରେ ନିଃସଙ୍ଗତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଓ ଜୀବନର ଉଚ୍ଚତର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ ସଂଶୟ ଆସିଛି । ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାଚୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭୁଷ୍ଟୁଡ଼ି ପଡ଼ୁଛି ସେତେବେଳେ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ସମାଜରେ ନିଷ୍ଠାପର ପ୍ରୟାସକୁ ଲେଖକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରସାର ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନର ବାର୍ତ୍ତା ନାନା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂଗଠନ ଓ ଜାତିସଂଘ ପ୍ରସାର କରୁଥିବା ବିଷୟକୁ ଲେଖକ ଅନୁସାକାର୍ଯ୍ୟ ମନେକରିଛନ୍ତି । କୌଣସି ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ମନେକରାଯାଇ

ନିପାରେ । ସମାଜର ପରିସ୍ଥିତି, ଆହ୍ୱାନ, ସାମାଜିକ ସଂବନ୍ଧ ଓ ମାନବିକ ସମସ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ଆଧାରରେ ଆମର ନୀତି, ଆଦର୍ଶ ଓ ଜୀବନବୋଧରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିବା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ତେବେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି, ମାନବିକ ସମ୍ବେଦନଶୀଳତା, ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ, ବିଜ୍ଞାନର ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିନିଯୋଗ, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ବିଶ୍ୱଦୃଷ୍ଟି ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମନୋଭାବ ଏ ଯୁଗର କେତେକ ସାର୍ବଜନୀନ ଆଦର୍ଶ । ଏହା ସହିତ ଉଚ୍ଚ କର୍ମସଂସ୍କୃତି, ସମାଜ ପ୍ରତି ଉତ୍ତରଦାୟିତ୍ୱବୋଧ ଓ ସାଧୁତା ଜୀବନର ମହନୀୟ ଆଦର୍ଶ । ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସମାଜରେ ଏହି ମୂଲ୍ୟବୋଧର ପ୍ରତିଫଳନ ଯେତେ ଅଧିକ ହେବ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ଶ୍ରେୟ ଯେ ସେତେ ଉନ୍ନତ ହେବ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଯେ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସଂସ୍କୃତି ଏହା ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଆମ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ସଂଗୀତ, ନୃତ୍ୟ, କଳା ଇତ୍ୟାଦିରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ପରିପ୍ରକାଶ ହେବା ସାଧାରଣ ବିଶ୍ୱାସ । ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଯେ ଉଚ୍ଚତର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚେତନା-ସଂପନ୍ନ ଏହା କିପରି କୁହାଯିବ ? ଆମ ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ଓ ସାମାଜିକ ସମ୍ବନ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି ଲେଖକ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ତାଙ୍କର ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ “ଆମ ସଂସ୍କୃତିରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ସ୍ଥାନ” ରେ ଉଠାଇଛନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କ ମତରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଲା ଈଶ୍ୱରପ୍ରାପ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଚେତନାରେ ନିଜକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଦେବା । (ପୃଷ୍ଠା-୪୧) ତେବେ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଚେତନାର ପ୍ରକୃତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ କ’ଣ କିମ୍ବା ବ୍ୟକ୍ତି କେବେ ଓ କିପରି ଈଶ୍ୱରପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ ତାହାର କୌଣସି ବିଚାରସମ୍ମତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିନାହାନ୍ତି । ଏକ ପାରଲୌକିକ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ସତ୍ତାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ କି ? ବହୁ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ ମହାନ ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ହେବା ଓ ବହୁ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀ ଅନୈତିକ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ବହୁ ଉଦାହରଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଲେଖକ ଏହି ଦିଗରୁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଆଲୋଚନା କରିନାହାନ୍ତି । ତେବେ ଲେଖକ ଏକ ସ୍ୱଳାୟ ମତର ଅବତାରଣା କରି କହିଛନ୍ତି “ସର୍ବହରା ଚେତନା ମୋ ମତରେ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଚେତନାର ଏକ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଏବଂ ପରାର୍ଥସାଧନ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ପରିପ୍ରକାଶ” । (ପୃଷ୍ଠା-୪୧) ପରାର୍ଥସାଧନ ଏକ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି । ଆତ୍ମସୁଖ ବା ସ୍ୱାର୍ଥପରତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଯେଉଁମାନେ ବୃହତ୍ତର ସମାଜର ହିତ ପାଇଁ ଆନ୍ତରିକତା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ବା ସମାଜର ଅବହେଳିତ ଓ ନିପାତିତ ମଣିଷର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଜୀବନୋତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ଶ୍ରେୟ ମଣିଛନ୍ତି ସମ୍ଭବତଃ ଲେଖକ ସେମାନଙ୍କୁ

ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ କହିବେ । ଲେଖକ ଈଶାବାସ୍ୟ ଉପନିଷଦର ପ୍ରଥମ ମନ୍ତ୍ର ତେନତ୍ୟକ୍ତେନ ଭୁଞ୍ଜିଥା- ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଭୋଗକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି (ପୃଷ୍ଠା ୪୪) । ଯଦି ଏହାକୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ଆଧାର ନିଆଯାଏ ତେବେ ଭାରତୀୟ ସମାଜ ଯେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଏକ ଅ-ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସମାଜ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ । ରାଜରାଜୁଡ଼ା ଶାସନର ଶୋଷଣ, ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକଙ୍କର ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଓ ଅଗଣିତ ମଣିଷଙ୍କର ଉପମାନବୀୟ ସ୍ଥିତି, ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟତା, ଜାତିବାଦ, ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ ଓ ସାମନ୍ତବାଦୀ ମାନସିକତା ଯେଉଁ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଙ୍ଗ, ସେହି ସମାଜ ଯେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ଠାରୁ ବହୁ ଦୂରରେ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ । ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ତାର ଜନଗଣଙ୍କର ସ୍ବାଭାବିକ ଜୀବନଯାତ୍ରାର ମାନବଶ୍ଚରୁ ତାର ସାଂସ୍କୃତିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବା ଅଧିକ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ମନେହୁଏ ।

“ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ଈଶ୍ବରୀୟ ଅବଧାରଣା” ଶୀର୍ଷକରେ ଥିବା ପ୍ରବନ୍ଧଟିରେ ଲେଖକ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ଉଦାରତା ସଂପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ବହୁ ଧର୍ମ ପରି ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଏକ ଈଶ୍ବର କୈନ୍ଦ୍ରିକ ଧର୍ମ । ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସ୍ବରୂପ ଓ ଈଶ୍ବରୀୟ ମାର୍ଗ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ନେଇ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ବେଶ୍ ଉଦାର ଏଥି ପାଇଁ ଯେ ଏହି ଧର୍ମରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ବହୁ ଦେବବାଦର ଧାରଣା ରହିଛି, ଏକେଶ୍ବରବାଦର ଭାବନା ରହିଛି ଓ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ଦର୍ଶନରେ ନିରୀଶ୍ବରବାଦର ମଧ୍ୟ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ମଣିଷର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପରିକଳ୍ପନା, ବିଶ୍ବାସ, ଯୋଗ୍ୟତା ଓ ଅନୁଭୂତିକୁ ନେଇ ଈଶ୍ବରୀୟ ଅବଧାରଣା ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ହୋଇଛି । ଆମର ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ, ପୁରାଣ, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଭଗବତ୍ ସ୍କରଣରେ ମନୁଷ୍ୟ ପରମ ମଙ୍ଗଳର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ । ଭଗବାନଙ୍କର ଚିନ୍ତନ ପରମ ଲାଭ ଓ ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବା କ୍ଷଣରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରାନଯାଏ ତାହା ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷେ ମହାନ ହାନି, ଅକ୍ଷୟ, ଜଡ଼ତ୍ବ ଓ ମୂଢ଼ତ୍ବର ସମୟ ବୋଲି ଲେଖକ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଛନ୍ତି । ଏହାକୁ ଅବତାରଣା କରି ଲେଖକ କେତେକ ବିଷୟରେ ମାନବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟି ନେଇ କିଛି ସନ୍ଦେହର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଅନେକ ତଥାକଥିତ ପଣ୍ଡିତ, ପୁରୋହିତ, ଧର୍ମଧିକାରୀ ଶାସକ ଓ ଈଶ୍ବର ଭକ୍ତ ରହିଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ଅଗଣିତ ପାତ୍ତିତ, ସର୍ବହରା, ନିଷ୍ପେକ୍ଷିତ, ଦଳିତ ଓ ଅବହେଳିତ ମଣିଷର କଥା ଦିନେ ହେଲେ ଭାବିନାହାନ୍ତି । ସଂସାରରେ ରହିଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟ, ଶୋଷଣ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରକୁ ଈଶ୍ବର ଯଦି ଥାନ୍ତି ତାହା ବୁଝାଇ ଦେଲେ ବା ତାହାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେଲେ ଭଲହୁଅନ୍ତା ବୋଲି ଲେଖକ ଏକ ହେତୁବାଦୀ ଜିଜ୍ଞାସା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଭଗବାନ

ବାରମ୍ବାର ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଧର୍ମସଂସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଥରକୁ ଥର ତାଙ୍କର ଏ ଚେଷ୍ଟା କେତେ ସଫଳ ହୋଇଛି ? ବରଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଧର୍ମ ସଂପ୍ରଦାୟମାନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଅବତାର ପୁରୁଷଙ୍କ ତିରୋଧାନର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ସମାଜ ବିଭାଜିତ ହୋଇଛି । ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ଭ୍ରାତୃତ୍ବର ଡୋରିରେ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ଈଶ୍ବର ମଧ୍ୟ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଏହି ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସର୍ବଶକ୍ତିମୟ ସଫଳ ହୋଇନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଣିଷ ବୁଝି ନାହିଁ ବା ତା’ର ବିବେକ ଉଦୟ ହୋଇ ନାହିଁ ଈଶ୍ବର ମଣିଷକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ନୁହନ୍ତି । ଲେଖକ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେ କେତେ ତାତ୍ତ୍ବିକ ଭାବନାର ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଯେଉଁ ବିଚାରଶାଳ ସଂଶୟର ଝଲକ ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ପ୍ରଶିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ । ପୁନଶ୍ଚ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଧାରୀରେ ଈଶ୍ବର ଓ ଈଶ୍ବରୀୟ ମାର୍ଗକୁ ଦୈତବେଦାନ୍ତ, ଅଦୈତ ବେଦାନ୍ତ, ବିଶିଷ୍ଟାଦୈତ ବେଦାନ୍ତ, ଶୈବ, ଶାକ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି ଧାରାରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଭାବରେ ପରିକଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ଯେ ଯେପରି ଈଶ୍ବରଙ୍କୁ ବୁଝିଲା ସେ ସେହି ଭାବରେ ତାକୁ ଜୀବନଧାରୀରେ ପ୍ରୟୋଗ କଲା । ଅପରପକ୍ଷରେ ବୌଦ୍ଧ, ଜୈନ, ଲୋକାୟତ, ମାଫୀସକମାନେ ନିରାଶ୍ବରବାଦକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜସ୍ବ ଧାରାରେ ଜୀବନର ପୁରୁଷାର୍ଥର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଭୌଗୋଳିକ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଭିନ୍ନତା ଏକ ଅନନ୍ୟ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତାର ସୂଚନା ଦେବା ବିଷୟ ଲେଖକଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟରୁ ଆଭାସ ମିଳେ ।

ଲେଖକ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବଂଧରେ ରାଜନୀତି, ଲୋକନୀତି, ଧର୍ମ, ନୈତିକତା, ସାହିତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନମାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ସମୀକ୍ଷାଟିର ପରିସର ଭିତରେ ସେସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଅଧିକ ଆଲୋଚନା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ରାଜନୀତିରେ କେତେ କେତେ ରାଜନୈତିକ ମତ ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ବିଚାର ମାନ ସତ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସତ୍ୟତାରେ ରାଜନୀତିରେ ନ୍ୟାୟ ନାମରେ ଅନ୍ୟାୟ, ସତ୍ୟ ନାମରେ ମିଥ୍ୟା ଓ ଜ୍ଞାନ ନାମରେ ଅଜ୍ଞାନ କେତେ କେତେ ଭୂଖଣ୍ଡରେ ଓ କାଳଖଣ୍ଡରେ ଜନଜୀବନକୁ ଗ୍ରାସ କରିଛି । ତେବେ ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଓ ମାନବିକତା ପାଇଁ ଇତିହାସରେ ବହୁ ବିପ୍ଳବ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ଲେଖକ ମୌର୍ଯ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ରାଷ୍ଟ୍ରନାତିଜ୍ଞ କୌଟିଲ୍ୟ ଓ ପାଣ୍ଡ୍ୟାତ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଦାର୍ଶନିକ ମାକିଆଭେଲିଙ୍କ ବିଚାର କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ମୌଳିକ ସାଦୃଶ୍ୟ ଥିବା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । କୌଟିଲ୍ୟଙ୍କ ‘ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର’ ଓ ମାକିଆଭେଲିଙ୍କ ‘ପ୍ରିନ୍ସ’ ଏକା ରାଜନୈତିକ ଆଦର୍ଶକୁ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ଆଦର୍ଶଟି ହେଲା ଏକ ଉତ୍ତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ପାଇଁ ଯେକୌଣସି ପଦ୍ମକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇପାରେ । ଏକ ଉତ୍ତମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ହିଁ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ, ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ପଦ୍ମ ଭିତରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନକୁ ଉଭୟ ମହତ୍ବ ଦେଇଛନ୍ତି । ଅପରପକ୍ଷରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ଦର୍ଶନରେ ପଦ୍ମ ବା ସାଧନକୁ ଅଧିକ ମହତ୍ବ ଦିଆଯାଇଛି । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ମୂଲ୍ୟବୋଧଭିତ୍ତିକ ରାଜନୀତିରେ ପଦ୍ମର ପବିତ୍ରତା ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ନେଇଛି । ପଦ୍ମ ଯେତେ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଆଦର୍ଶସ୍ଥାନୀୟ ହେବ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସେତିକି ମହତର ହେବ ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀ ବିଶ୍ବାସ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ କୌଟିଲ୍ୟ ଓ ମାକିଆଭେଲିଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତଠାରୁ ପୃଥକ୍ ବୋଲି ଲେଖକ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ।

ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲେଖକ ବହୁ ଗମ୍ଭୀର ଚର୍ଚ୍ଚା ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧରେ କରିଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟର ଦିଗନ୍ତ ବହୁ ବିସ୍ତାରିତ, ଏହା ସାଗର ସଦୃଶ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଯେଉଁଥିରେ ଅନେକ ରତ୍ନ, ଶଙ୍ଖ ଓ ସାମୁକା ବି ମିଳିବ । କାବ୍ୟ କବିତା, ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ, ନାଟକ, ଜୀବନୀ, ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ସାହିତ୍ୟିକ ସୃଜନଶୀଳତାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି । ସମାଜର ନାନାବିଧ ଭବ୍ୟ ଚିତ୍ର ଓ ପ୍ରତିଫଳନ ସାହିତ୍ୟରେ ଥାଏ । ସାହିତ୍ୟ ପାଠକର ଚେତନାକୁ ସ୍ପର୍ଶକରେ ଓ ଆତ୍ମକୁ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ଦିଏ ତାହାକୁ ଲେଖକ ‘ଅଲୌକିକ ଆହ୍ଲାଦ’ ବୋଲି ଜଣେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟ ଆଧାରରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟ କିପରି କାଳଜୟୀ ହୁଏ କିମ୍ବା ସାହିତ୍ୟ କାହିଁକି ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ବା ଲୋକାଭିମୁଖୀ ହେବ ଏହା ବିଷୟରେ ଲେଖକ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟର ପରିସର ମାତିଶିକ୍ଷା ନୁହେଁ, ଏହାର ପରିସର ବହୁ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ । ସାହିତ୍ୟ ସ୍ରଷ୍ଟା ନୀତି ଅନୀତିର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ ରହିବ ବା ସମାଜକୁ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବାର୍ତ୍ତା ଦେବ ଏକ ମୁକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ । ତେବେ ସମାଜର ପାରମ୍ପରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧଠାରୁ ବା ପ୍ରଥାଠାରୁ ଦୂରେଇ ଯାଇ ସାହିତ୍ୟିକ ନୂତନ ଚେତନାର ବାର୍ତ୍ତାବହ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରିବ । ଏପରିକି ସାହିତ୍ୟ ସୃଜନ ଦେଇ କେତେକ ସାର୍ବଜନୀନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବା ମାନବବାଦର ଅବତାରଣା ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିକୁ ଜୀବନ୍ତ କରିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିପାରେ । ଲେଖକ ସ୍ରଷ୍ଟାର ସ୍ବାଧୀନତାକୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି, ଏହା ସହିତ ସ୍ବାଧୀନତାକୁ ସ୍ବେଚ୍ଛାଚାରିତାଠାରୁ ପୃଥକ୍ କରିଛନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କ ମତରେ କେବଳ ଗୁଡାଏ ସମାଜ-ସଂସ୍କାରମୂଳକ ଚିନ୍ତାଧାରା, ଦାର୍ଶନିକ ମତ, ଧର୍ମତତ୍ତ୍ବ କିମ୍ବା ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶର ଚିତ୍ରଣ ସାହିତ୍ୟକୁ କାଳଜୟୀ କରେ ନାହିଁ । ଏକ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ଭଜନ, ନିଛକ ପ୍ରେମ କବିତା, ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ଚେତନାକୁ ଜାଗ୍ରତ କରୁଥିବା ସୃଷ୍ଟି ଏସବୁର ବି ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି । ରସସଂଚାର, ଆନନ୍ଦପ୍ରଦ ଅନୁଭୂତି,

ଆବେଗମୟ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଏସବୁ ବି ସାହିତ୍ୟ ସୃଜନର ପରିପ୍ରକାଶ । ମୋଟ ଉପରେ କହିଲେ ଲେଖକଙ୍କ ମତରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଜଣେ ଦ୍ରଷ୍ଟା ଓ ସ୍ରଷ୍ଟା । ଲେଖକଙ୍କ ମତକୁ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ - “ଲେଖକ ସଂହାରକର୍ତ୍ତା ନୁହେଁ, ଧ୍ବଂସର ତାଣ୍ଡବ୍ୟାସ ତାଠାରୁ ଆଶା କରାଯାଏ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଦରକାର ହେଲେ ପୁରୁଣା ସୃଷ୍ଟିକୁ ଭାଙ୍ଗି ଅଭିନବ ସର୍ଜନା କରିବା କିମ୍ବା ଏକ ନବୀନ ସୃଷ୍ଟିର ସନ୍ଧାନ ଦେବା ତାର କାମ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ତାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ବାଧୀନତା ଅଛି ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ସେ ସୈରାଚାରୀ ହୋଇନପାରେ” । (ପୃଷ୍ଠା-୧୬୮)

ପୁସ୍ତକଟିରେ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର ପ୍ରମୁଖ ଗ୍ରନ୍ଥ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ଉପରେ ଅଠରଟି ଚିନ୍ତାମୂଳକ ପ୍ରବନ୍ଧ ରହିଛି । ବିଶ୍ୱର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୀତା ଏକ ପ୍ରମୁଖ କୃତି ଓ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମରେ ବେଦ, ଉପନିଷଦ, ବ୍ରହ୍ମସୂତ୍ର ଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ଏକ ବହୁ ଜନମାନ୍ୟ କୃତି ଓ ଏଥିରେ ବିଭିନ୍ନ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ କିଛି ଲୌକିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ଅବତାରଣା ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ କେତେ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ବା ଲୌକିକ ସର୍ତ୍ତସାପେକ୍ଷ ତାହା ଏକ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଶ୍ନ, ତେବେ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ଏହା ଯେ ଅନେକଙ୍କୁ ଦିଗଦର୍ଶନ ଦେଇଆସିଛି ଓ ଗୀତାରୁ ବହୁ ଲୋକ ଜୀବନଯାତ୍ରାରେ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି ଏହା ଅନସ୍ବାକାର୍ଯ୍ୟ । ଲେଖକ ଗୀତାର ବିଭିନ୍ନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନଙ୍କର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ସହ ଗୀତାରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଥିବା ଉଦାର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି । ଗୀତାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବହୁ ଆଲୋଚନାର ସମ୍ଭାବନା ରଖେ, ତେବେ ତାହା ଏହି ସମୀକ୍ଷାର ପରିସରରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏଠାରେ ଲେଖକ ଉଠାଇଥିବା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇ ତିନିଟି ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା ଦିଆଯାଇପାରେ ।

ଗୀତା ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚିନ୍ତାପ୍ରସୂତ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥିବା ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଟ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ନୁହେଁ । ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନଙ୍କର ଆଧାର ହେଉଛି ବିଶ୍ୱାସ ଓ ସେହି ବିଶ୍ୱାସମାନ କେତେକ କଳ୍ପନା, ଅନୁମାନ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଏହାସହିତ ଏଥିରେ ଏକ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ପ୍ରତିଫଳିତ । ଲେଖକ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଜୀବନର ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧକାର ଭିତରେ ଗୀତା ଯେ ଏକ ଆଲୋକ-ବର୍ତ୍ତକା ସଦୃଶ ତାହା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଗୀତାର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଯଥା ଈଶ୍ବର, ସଂସାରରେ ଧର୍ମ-ନ୍ୟାୟ ସଂସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଭଗବାନଙ୍କର ଅବତାର, ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱ, ପ୍ରାରହ, ପୁନର୍ଜନ୍ମବାଦ, ମୋକ୍ଷ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ କାଳ୍ପନିକ ବିଶ୍ୱାସ (Speculation ବା gross assumption) ।

ଏକ କାଳ୍ପନିକ ବିଶ୍ୱାସ ତଥ୍ୟାଧାରିତ ନୁହେଁ ଓ ଏହା ସପକ୍ଷରେ ଦିଆଯାଉଥିବା ଯୁକ୍ତି ଛବିଳ ଚିନ୍ତାଯୁକ୍ତ । ବିଭିନ୍ନ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ସହ ତୁଳନାୟ ବେଳେ ସେମାନେ ପ୍ରାୟତଃ ପରସ୍ପର-ବିରୋଧୀ । ତେବେ ଏଥିରେ ଯେଉଁ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନର ବାର୍ତ୍ତା ମିଳେ ଓ ଯାହାଦ୍ୱାରା ସମାଜର ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ସମ୍ଭବ ତାହା ହିଁ ପ୍ରଣିଧାନଯୋଗ୍ୟ । ଗୀତାରେ ଯେଉଁ ଜୀବନଦର୍ଶନର ବାର୍ତ୍ତା ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି ତାହାର କେତେକ ମୁଖ୍ୟ ଆଧାର ହେଉଛି ନିଷ୍ଟାମ କର୍ମ, ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଉପରେ ଗଭୀର ଆତ୍ମା ଓ ନିର୍ମଳ ବିବେକ-ବୁଦ୍ଧିର ଆଶ୍ରୟ ।

ଗୀତାର ଏକ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଉଛି ନିଷ୍ଟାମ କର୍ମ । ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି କର୍ମଫଳରେ ନିରାସକ୍ତ ରହି ନିରନ୍ତର ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଂପାଦନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସାଧାରଣ ଜୀବନ ପ୍ରବାହରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କର୍ମ ନକରି ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ଲେଖକଙ୍କ ବକ୍ତବ୍ୟକୁ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ, “କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି କର୍ମ ନକରି ରହିପାରିବ ନାହିଁ ଏଣୁ ତ୍ୟାଗର ପ୍ରକୃତ ପରିଭାଷା ହେଲା, କର୍ମଫଳ ତ୍ୟାଗ, କର୍ମ ତ୍ୟାଗ ନୁହେଁ, ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକଟିର କାମ୍ୟ କର୍ମରେ ପ୍ରୟୋଜନ ନଥାଇ ମଧ୍ୟ ‘ଲୋକ ସଂଗ୍ରହ’ ପାଇଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-କର୍ମ ସଂପାଦନ ଅବଶ୍ୟ ବାଞ୍ଛନୀୟ” । (ପୃଷ୍ଠା ୨୨୮)

ଗୀତାରେ ଏହି ଯେଉଁ ବିଚାର ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଛି ତାହାର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ରହିଛି ଯେ କୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଛନ୍ତି । ଅର୍ଜୁନ ଜଣେ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଯୋଗୁ ଏକ ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧରେ ସଂପୃକ୍ତ ହେବା ତାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏହି ବିଚାର ପୃଷ୍ଠଭୂମିର ଦର୍ଶନ ହେଉଛି କର୍ମକୁ ଯଦି ନିଷ୍ଟାମ ଚିତ୍ତରେ କରାଯାଏ ତେବେ ତାହାର କୌଣସି ବନ୍ଧନ କର୍ତ୍ତା ଉପରେ ରହେ ନାହିଁ, ବରଂ ଏକ କାମନାପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ କର୍ତ୍ତାକୁ ବନ୍ଧନ ଭିତରେ ପକାଏ । ବନ୍ଧନ ହିଁ ସକଳ ଦୁଃଖର କାରଣ ବୋଲି ଅନ୍ୟ ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାରତୀୟ ମାନସରେ ରହିଛି । ତେବେ ଏକ ନିଷ୍ଟାମ କର୍ମ କାହିଁକି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଏ ନାହିଁ ଅଥଚ ଏକ କାମନାପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବନ୍ଧନ ଭିତରକୁ ନିଏ ତାହାର କିଛି ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କାରଣ ରହିଛି କି ? ନିଷ୍ଟାମ କର୍ମକୁ ହୁଏତ ଏଠାରେ ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ଯଦି ନିଷ୍ଟାମ କର୍ମକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅର୍ଥରେ ନିଆଯିବ ଏହାର ଅର୍ଥ ହେବ ଯାହା ନିଷ୍ଟାମ ତାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବା ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତାହା ନିଷ୍ଟାମ । ସେପରି ସ୍ଥଳେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ନିରପେକ୍ଷ କର୍ମର କିଛି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯଦି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ନିଆଯିବ ତେବେ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବ କି ? ନିଷ୍ଟାମ କର୍ମର ଏକ ଅର୍ଥ ଲେଖକ

ଦେଇଛନ୍ତି ଯାହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଲା ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ କରାଯାଉଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ପାମ । ବୃହତ୍ତର ସମାଜର କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ କରାଯାଉଥିବା କାର୍ଯ୍ୟ ମହତ୍ତର ନିଷ୍ପନ୍ନ । ତେବେ ଏହା କିପରି ନିଷ୍ପାମ ହେବ ? ନିଷ୍ପାମ କର୍ମ କର୍ମର ସ୍ବରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତେ କର୍ତ୍ତାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ । କର୍ତ୍ତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି କର୍ମ କରୁଛନ୍ତି ନା କାମନାରହିତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ହିଁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍ କର୍ତ୍ତା ହିଁ ନିଷ୍ପାମ ହୋଇପାରିବେ, କିନ୍ତୁ କର୍ମ ନିଷ୍ପାମ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏପରିକି ନିଷ୍ପାମ ଭାବେ କରାଯାଉଥିବା କର୍ମ ଅନୈତିକ ହୋଇପାରେ ଓ ଆଶା ରଖି କରାଯାଉଥିବା କର୍ମ ନୈତିକ ମାନଦଣ୍ଡରୁ ମହତ୍ତର ହୋଇପାରେ । ବସ୍ତୁତଃ “ନିଷ୍ପାମ କର୍ମ” ଭାବନା ସହିତ ଏହି ସବୁ ଜଟିଳତା ରହିପାରେ ।

ଗୀତାର ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଉଛି ଜ୍ଞାନ ମାର୍ଗର ଗୁରୁତ୍ବ । ସକଳ ପ୍ରକାର ସାଧନା ଓ ଯଜ୍ଞ ଭିତରେ ଜ୍ଞାନ ଯଜ୍ଞ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଗୀତାରେ କୁହାଯାଇଥିବା ଲେଖକ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । କର୍ମକାଣ୍ଡ ଅପେକ୍ଷା ଜ୍ଞାନମାର୍ଗ ହିଁ ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ । ଗୀତାରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମଜ୍ଞାନର ଜୟଜୟକାର କରାଯାଇଛି । ଜ୍ଞାନ ହିଁ ପ୍ରଜ୍ଞା, ଜ୍ଞାନ ହିଁ ଶକ୍ତି ଓ ଜ୍ଞାନ ହିଁ ସକଳ ଦାସତ୍ବରୁ ମୁକ୍ତି ବିଭିନ୍ନ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ବିଚାରରେ ଯେପରି କୁହାଯାଇଛି ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରାରେ ମଧ୍ୟ “ଯା ବିଦ୍ୟା ସା ବିମୁକ୍ତୟେ” ର ଉଦ୍‌ଘୋଷଣା ରହିଛି । ସେହି ଭାବଧାରା ଗୀତାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି । ତେବେ ଏହି ଜ୍ଞାନର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଆତ୍ମାର ମୁକ୍ତିଲାଭ ପାଇଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଏକ ଅବିନାଶୀ ଆତ୍ମା ରହିଛି, ସେହି ଆତ୍ମାକୁ ଅସ୍ଥି ଛିନ୍ନ କରିପାରିବ ନାହିଁ, ଅଗ୍ନି ଦଗ୍ଧ କରିପାରିବ ନାହିଁ ବା ବାୟୁ ଶୁଷ୍କ କରିପାରିବ ନାହିଁ । ଆତ୍ମା ନିତ୍ୟ, ଅକ୍ଷୟ ଓ ଅବିନାଶୀ ଓ ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ମୁକ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଈଶ୍ବର ପ୍ରାପ୍ତି । ସେହି ଜ୍ଞାନ ହିଁ ଶ୍ରେୟ ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସତ୍‌କର୍ମରେ ସଂପୃକ୍ତ ରଖେ ଯଦ୍ବାରା ବ୍ୟକ୍ତି ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ମୋକ୍ଷଦ୍ବାରା ବ୍ୟକ୍ତିର ପୁନର୍ଜନ୍ମର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟେ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଗୀତାରେ ଜ୍ଞାନର ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି ତାହା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ଏହି ଜ୍ଞାନ ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦିଗରେ ଅଭିପ୍ରେତ ଯାହାର ପରିସମାପ୍ତି ମୋକ୍ଷରେ ହୁଏ । ଗୀତାର ଏହି ସବୁ କଳ୍ପନା କେବଳ ବିଶ୍ବାସ । ମୃତ୍ୟୁପରେ ମଣିଷର ଯେ କିଛି ସଚେତନ ସତ୍ତା ବା ଆତ୍ମା ରହେ ଏହା ନା ବିଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନା ଦର୍ଶନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ଗ୍ରହଣୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଏହା କେବଳ ଏକ ରହସ୍ୟମୟ ବିଶ୍ବାସ ଓ ଏକ ଅସମାହିତ ପ୍ରଶ୍ନ ।

ତେବେ ସାଂପ୍ରତିକ ଜୀବନବୋଧରେ ଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ଅନେକସଂଖ୍ୟ ସତ୍ୟତାର ବିକାଶରେ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ମନେହୁଏ । ଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶର ପରିଣାମରୁ ମନୁଷ୍ୟ ଏକ ଆଦିମ

ଅବସ୍ଥାରୁ ଯେ ବହୁ ସୋପାନ ଓ ସ୍ତର ଦେଇ ଆଜିର ସ୍ଥିତିକୁ ଆସିପାରିଛି ଏହା ଏକ ଐତିହାସିକ ଉପଲବ୍ଧି । ଜ୍ଞାନର ଦିଗନ୍ତ ଯେତେ ବିସ୍ତାରିତ ହେଉଥିବ, ଆମର ପରିବାର, ସମାଜ, ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ମନୁଷ୍ୟ ସମୁଦାୟ ଉନ୍ନତରୁ ଉନ୍ନତତର ସ୍ଥିତିକୁ ଅଗ୍ରଗତି କରୁଥିବ । ତେବେ ଜ୍ଞାନ ଏକ ସାଧନ, ତାହା ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସାଧନକୁ ଯେତେ ମହତର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହାସଲ ପାଇଁ ବିନିଯୋଗ କରାଯିବ ବ୍ୟଷ୍ଟି ଓ ସାମୂହିକ ଜୀବନର ଗୁଣାତ୍ମକ ମାନରେ ସେତେ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇପାରିବ ।

ଭଗବଦ୍ ଗୀତାର ଏକ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ହେଉଛି ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖରେ ଭକ୍ତିଭାବ ରଖିବା । ଭଗବାନ କୃଷ୍ଣ ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ବ କଥା କହିବା ସହିତ ପୁଣି କହିଛନ୍ତି- “ମୁଁ ଲୋକକ୍ଷୟକାରୀ ପ୍ରବୃତ୍ତ କାଳ ଅଟେ, ସଭିଙ୍କୁ ସଂହାର କରିବାକୁ ହିଁ ଆସିଛି । ସକଳ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ବିଧ୍ବଂସନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସର୍ବଦା ଜାରି ରହିବ” । ତେବେ ଗୀତାରେ ଏହା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଛି ଯେ ଭଗବଦ୍ ଭକ୍ତର ବିନାଶ ହୁଏ ନାହିଁ । ଯଦି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁରାଚାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଟିଏ ଭଗବଦ୍ ଭକ୍ତିପରାୟଣ ହୋଇ ଅନନ୍ୟ ଭାବେ ଭଗବାନଙ୍କ ଭଜନ କରେ ସେ ଧର୍ମାତ୍ମାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ । ଲେଖକ ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଅଜ୍ଞାନିମାଳ ଓ ରତ୍ନାକର ଭଳି ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କର ଅବତାରଣା କରି ସେମାନଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିପରି ଚାରିତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିଲା ତାହାର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । (ପୃଷ୍ଠା ୨୩୮) । ଭକ୍ତି ଦ୍ବାରା ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମାତ୍ମାରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ତରାତ୍ମା ଭଗବାନଙ୍କ ଠାରେ ସମର୍ପିତ ହେବା ଫଳରେ ଭଗବଦ୍ ଭାବ ଯେ ପ୍ରକଟିତ ହୁଏ ଗୀତାର ଏହି ଆଦର୍ଶକୁ ଲେଖକ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଭଗବାନ କୃଷ୍ଣ ଗୀତାର ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି - “ସବୁ ଧର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ମୋର ଶରଣ ନିଅ” । ଈଶ୍ବରଙ୍କ ପାଖରେ ସମର୍ପଣ ବା ଶରଣାଗତି ଗୀତାର ଏକ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ବାର୍ତ୍ତା । ତେବେ ଲେଖକ ଏହାର ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କ ମତରେ ‘ସମର୍ପଣ’ ବା ‘ଶରଣାଗତି’ କଥା କହି ଆମର ଗାନ୍ଧିସ୍ଥ ସତ୍ୟା ସାମାଜିକ ଦାୟିତ୍ବମାନ ଏତାଲ ଯିବା ଯଥାର୍ଥ ନୁହେଁ । ଏହାର ଅର୍ଥ ଦାୟିତ୍ବହୀନତା ନୁହେଁ । ଲେଖକଙ୍କର ବକ୍ତବ୍ୟଟିକୁ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ - “ଶରଣାଗତି ବା ସମର୍ପଣର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଦାୟିତ୍ବହୀନତା, ବରଂ ଏହାଦ୍ବାରା ତା’ର ନିଜ ପ୍ରତି ଓ ସମାଜ ପ୍ରତି ଦାୟିତ୍ବବୋଧ ଏତେ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଯାଏ ଯେ ତାର ସକଳ କର୍ମକୁ ଅନାସକ୍ତ ଭାବେ ଫଳାକାଂକ୍ଷା ରହିତ ହୋଇ କେବଳ ଲୋକକଲ୍ୟାଣ ଲାଗି କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । (ପୃଷ୍ଠା-୨୪୮)

ଏହି ପ୍ରେକ୍ଷାପଟରେ ଏକ ଗନ୍ଧାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଥାଏ । ଲୋକକଲ୍ୟାଣ ଯଦି ଏକ ମହତ୍ତର ଜୀବନର ମାନଦଣ୍ଡ ହୁଏ, ଏହା ସହିତ ଭକ୍ତି, ସମର୍ପଣ ବା ଶରଣାଗତିର କ’ଣ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି ? ଗୋଟିଏ ଯୁଗର ମାନସିକତାରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ସମାଜରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଥିଲା ଯେ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନୀତିମାନ ଓ ଈଶ୍ୱର ଉପାସନାରୁ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନର ପ୍ରେରଣା ଆସିଥାଏ । ଗୀତାର ଏହି ଭାବନାକୁ ଲେଖକ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି— “ଭଗବାନ ଯେକି ପରମାତ୍ମା, ପରମେଶ୍ୱର, ତାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ଭାବରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାପୂର୍ବକ ଭଜନ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଟି “ସୁକୃତ-ସଂପନ୍ନ” ଅର୍ଥାତ ପୃଷ୍ଠ୍ୟକର୍ମୀ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ଯେଉଁମାନେ ଭଗବଦ୍ ଭକ୍ତିର ଧାର ଧାରନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନେ ଦୁଷ୍ଟ-ସଂପନ୍ନ” । (ପୃଷ୍ଠା ୨୬୯) ଈଶ୍ୱର ଭାବନା ଓ ନୈତିକ ଜୀବନ ଭିତରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ନେଇ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ ବହୁ ଗନ୍ଧାର ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଛି । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଚର୍ଚ୍ଚସଂଗତ ମତ ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ନୀତିମାନ ନୁହନ୍ତି କିମ୍ବା ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସରୁ ଏକ ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ମିଳିନଥାଏ । ନୈତିକତା, ଲୋକକଲ୍ୟାଣ ଓ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଈଶ୍ୱର-ନିରପେକ୍ଷ । ଅନେକ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ, ହେତୁବାଦୀ, ପ୍ରକୃତିବାଦୀ, ବସ୍ତୁବାଦୀ, ସଂଶୟବାଦୀ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷବାଦୀ ଇତ୍ୟାଦି ମହାନ ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ବହୁ ଈଶ୍ୱରବିଶ୍ୱାସୀ ଭୋଗବାଦୀ, ସନ୍ତାପବାଦୀ, ସାଂପ୍ରଦାୟିକତାବାଦୀ, ମୌଳିକବାଦୀ ଓ ମାର୍ଗୋକ୍ତି ହେବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏକ ସାଧାରଣ ଉପଲବ୍ଧ । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଆମେରିକୀୟ ଲେଖକ ଜେମସ୍ ହଟ୍ଟଙ୍କ ବହି “Two Thousand Years of Disbelief” ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ କୃତି । ସତ୍ୟତାର କ୍ରମବିକାଶରେ ଓ ବିଶେଷକରି ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ, କଳା, ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମହାନ ଓ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଅବଦାନ ଦେଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିରେ କିପରି ହେତୁବାଦୀ ଓ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ ଥିଲେ ତାହାର ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ ଇତିହାସ ଜେମସ୍ ହଟ୍ଟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ।

ନାୟକଙ୍କର ପୁସ୍ତକଟି ବହୁଭାବରେ ଏକ ଚିନ୍ତା ଉଦ୍ୟୋଗକାରୀ କୃତି । ତାଙ୍କର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଓ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ପାଠକଙ୍କୁ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥାଏ । ଲେଖକଙ୍କର ଭାଷା ବେଶ୍ ସାବଲୀଳ ଓ ଯେଉଁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ସେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ତାକୁ ଯୁକ୍ତି ସଂଗତ ଭାବେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି ।

ଭୂପେନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ “ଜିତିନି କି ହାରିନି”

ଭୂପେନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଆତ୍ମଲିପି “ଜିତିନି କି ହାରିନି” ଭୁବନେଶ୍ୱରସ୍ଥିତ ଶିକ୍ଷା ସ୍ଥାନଦ୍ୱାରା ୨୦୧୮ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ଆତ୍ମଜୀବନୀଟି ସମସାମୟିକ ସମାଜର ଅନେକ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରୁଛି । ସାଧାରଣତଃ ଏକ ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ନିଜ ସମୟର ଦୃଶ୍ୟପଟର ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଥାଏ । ଲେଖକ ଯେହେତୁ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ସୃଜନଶୀଳତାର କିଛି ପରିପ୍ରକାଶ ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହା ସହିତ ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନର ଅନେକ ରୋମାଞ୍ଚକର ସୃତି, କର୍ମମୟ ଜୀବନର ବହୁ ଘଟଣା, ଜୀବନ ଯାତ୍ରାର ସ୍ୱପ୍ନ, ସଂଘର୍ଷ, ଅଭୀପ୍ସା, ଆଶା ଓ ନିରାଶାର ନିଛକ ଚିତ୍ର ଜୀବନୀଟିରେ ପଢ଼ିବାକୁ ମିଳେ । ଆତ୍ମଜୀବନୀଟି ସୁଖପାଠ୍ୟ ଓ ଏହାର କଳାତ୍ମକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ବେଶ୍ ଅନୁପମ ମନେହୁଏ ।

ଲେଖକଙ୍କ ଜନ୍ମ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା କୋଟସାହି ଗ୍ରାମରେ ଯାହା ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଲେଖକଙ୍କର ଜନ୍ମ ୧୯୩୭ ମସିହାରେ, ତେବେ ମାସ ଓ ତାରିଖ ନେଇ ଲେଖକ ସ୍ପଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି । ତେବେ ତାଙ୍କ ସାର୍ବତ୍ରିକେତରେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମ ତାରିଖ ୩ ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୩୫ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ଯାହା ତାଙ୍କ ବାସ୍ତବ ଜନ୍ମଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ ବର୍ଷ ବେଶି । ଲେଖକଙ୍କ ବାପା କୃଷିବାସ ମହାପାତ୍ର ଓ ମାଆ କ୍ଷେମଙ୍କରାଙ୍କର ସେ ଥିଲେ ଦ୍ୱିତୀୟ ସନ୍ତାନ । ଲେଖକଙ୍କର ବାଲ୍ୟକାଳ ଗ୍ରାମୀଣ ପରିବେଶରେ ଅତିବାହିତ ହୋଇଥିଲା । ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନଧାରାର ଜୀବନରେଖା ଥିଲା ନଦୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା । ଗାଁର ସବୁ ଲୋକ ନଦୀର ପାଣି ପିଅନ୍ତି, ଶୌଚ ସ୍ଥାନ ନଦୀରେ କରନ୍ତି । ସେତେବେଳର ପରିବେଶରେ ଗାଁ ମାନ ଥିଲେ ସ୍ୱୟଂସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଯେଉଁଠି ଗ୍ରାମର ଲୋକମାନେ ସବୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ମିଳିମିଶି ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରନ୍ତି । ଗ୍ରାମ ଅର୍ଥନୀତିର ମୂଳ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା କୃଷି ଓ ଲେଖକଙ୍କର ପରିବାର ଥିଲା ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ । ଲେଖକଙ୍କ ବାପା ଜମିଦାରୀ ସିରସ୍ତା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଓ ବଡ଼ବାପା ଗାଁର ମୁଖ୍ୟ ଥିଲେ । ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନରେ ଉଚ୍ଚ ଜାତି ଯଥା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ କରଣଙ୍କର ଅଧିକ ପ୍ରଭାବ ରହିଥିଲା ।

ଲେଖକଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନୀରୁ ଗ୍ରାମୀଣ ଜୀବନର ଏକ ନିଜ୍ଜଳ ଚିତ୍ର ମିଳିଥାଏ । ଗାଁରେ ସ୍କୁଲ ନଥିଲା, ଆଖପାଖରେ କେଉଁଠି ହସ୍ପିଟାଲ ନଥିଲା । ଲେଖକଙ୍କର ପାଠପଢ଼ା ଗାଁ ଚାଟଶାଳୀରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ଭିତରେ ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ହାଇସ୍କୁଲ ଥିବା ଲେଖକ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଜମାଳପୁର ହାଇସ୍କୁଲରେ ହୋଇଥିଲା । ନିଜ ଛାତ୍ର ଜୀବନର ସ୍ମୃତି ଭିତରେ ଲେଖକ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ ସେ ତାଙ୍କ ସ୍କୁଲ ଜୀବନରୁ ଭଲ ପୁଟବଲ ଖେଳାଳି ଥିଲେ । ଡିବେଟ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତମ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଯୋଗୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପାତ୍ର ହୋଇଥିଲେ । ତେବେ ସେ ଗଣିତରେ ବହୁ ଦୁର୍ବଳ ଥିଲେ ଓ ଗଣିତ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆଦୌ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ କୌଣସି ମତେ ଗଣିତରେ ପାସ୍ ମାର୍କ ରଖି ସେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ କରିଗଲେ । ସ୍କୁଲ ଜୀବନରୁ ସେ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗୀ ଥିଲେ ଓ କବିତା ଏବଂ ଗଳ୍ପ ଲେଖାରୁ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ସେ ଛାତ୍ର ଜୀବନରୁ ବହୁତ ନାଟକ ପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ନିଜ ଗ୍ରାମରେ ଓ ପାଖ ଆଖି ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ହେଉଥିବା ନାଟକ, ଥିଏଟର ବା ଅପେରା ସେ ଦେଖି ସେଥିରୁ ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିଲେ । ଏପରିକି ଗ୍ରାମରେ ଓ ସ୍କୁଲରେ ହେଉଥିବା ଡ୍ରାମାରେ ସେ ସକ୍ରିୟ ଭାଗ ନେଉଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ସୁନ୍ଦର ଅଭିନୟ ପାଇଁ ପ୍ରଶଂସିତ ହେଉଥିଲେ ।

ଭୂପେନ ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ତାଙ୍କ ଗ୍ରାମ କୋଟସାହିର ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ମୋଟାମୋଟି ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାର ଗ୍ରାମ୍ୟଜୀବନର ସ୍ଥିତି ଥିବା ମନେହୁଏ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ଗାଁରେ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରସାର ହୋଇନଥିଲା, ଚାଟଶାଳୀରେ ପିଲାମାନେ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଗାଁ ଗହଳରେ ଉଚ୍ଚତ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ରହିଥିଲା, ଏପରିକି ଭୂପେନ ପାରିବାରିକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଯେଗୁ କଲେଜ ଶିକ୍ଷାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଗାଁରେ ଡାକ୍ତରୀ ଚିକିତ୍ସାର ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନଥିଲା । କେଉଁଠି କିଛି ବୈଦ୍ୟ ରହି ଚୁଣୁକା ବା ଜଡ଼ିବୁଟିର ଚିକିତ୍ସା କରୁଥିଲେ । ଗାଁ ଗହଳରେ ଅନେକ କୁସଂସ୍କାର ରହିଥିଲା । ଛୋଟ ପିଲାମାନଙ୍କ ଅସୁସ୍ଥତାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଲୁହାର ତେଜ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଚିକିତ୍ସା ଓ ସତେତନତାର ଅଭାବ ଯୋଗୁ ରୋଗବାଧକ ସଂପର୍କରେ ନାନା ଅପବିଶ୍ୱାସ ଓ କୁପ୍ରଥା ସମାଜରେ ବ୍ୟାପକ ଭାବେ ଥିଲା ।

ଭୂପେନଙ୍କର କର୍ମମୟ ଜୀବନ ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରେ ପରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ସେ ଏକ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲରେ ଚାକିରି ଆରମ୍ଭ

କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ସଂସ୍କୃତରେ ମଧ୍ୟମା ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ । ପୁରୀର ଖେଳରେ ବହୁତ ଆଗ୍ରହ ଓ ନିୟମିତ ଖେଳ ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗୁଁ ଘଟଣାକ୍ରମେ ସେ ପୋଲିସ ବିଭାଗରେ ଚାକିରି ପାଇଲେ । ବାଙ୍ଗିରିପକ୍ଷି ଆନାରେ ପୋଷ୍ଟ ପାଇ ସେଠାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ତେବେ ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ରାଜଗାଙ୍ଗପୁର ସିମେଣ୍ଟ କାରଖାନାରେ ଟାଇମ କିପର ଭାବେ ଚାକିରି ପାଇ ପୋଲିସ ବିଭାଗରୁ ବିଦାୟ ନେଲେ । ରାଜଗାଙ୍ଗପୁରରେ ରହଣି ସମୟରେ ରାଉରକେଲା ଷ୍ଟିଲ ପ୍ଲାଣ୍ଟରେ ସିକୁରିଟି ବିଭାଗରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଚାକିରି ପାଇ ସିମେଣ୍ଟ କାରଖାନାରୁ ବିଦାୟ ନେଲେ । ବିଭିନ୍ନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଇ ଶେଷରେ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ ଇଣ୍ଡିଆନ ସିକୁରିଟି ଫୋର୍ସରେ (ସିଆଇଏସଏଫ୍, CISF) ସେ ପ୍ଲାୟୀ ଭାବରେ ରହିଲେ । ଏହି ବିଭାଗରେ ବିଭିନ୍ନ ପଦପଦବୀରେ ରହି ଓ ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅଗଷ୍ଟ ୩୧, ୧୯୯୩ ରେ ଚାକିରି ଜୀବନରୁ ଅବସର ନେଲେ । CISF ରେ ଯୋଗଦେବା ପରେ ସେ ରାଉରକେଲା, ରାଞ୍ଚି, ଶ୍ରୀହରିକୋଟା, ମାଡ୍ରାସ, ପାଟନା, ପାରଦ୍ୱୀପ, ଅନଗୁଳର ନାଲକୋ, ଆସାମର ଗୁହାହାଟି ଓ କେନ୍ଦୁଝରର ବଲାଶୀ ସ୍ଥିତ ଷ୍ଟିଲ ଅଧିକାରୀ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଲିମିଟେଡରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଲେଖକ ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ଚାକିରି ଜୀବନ ବିତାଇଛନ୍ତି, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ସେଠାରେ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟ ଓ ବହୁତାଂଶ ଡୋରି ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟକୁ ଆପଣାର କରିଛନ୍ତି ଓ ନିଜର ଶୃଙ୍ଖଳା, ସାଧୁତା, ସଚ୍ଚୋଟତା ଓ ଉତ୍ତମ ସ୍ୱଭାବ ଯୋଗୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି । ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ଓ ଉଦାରତା ହେତୁ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଛନ୍ତି ଓ ନାନା ଜଟିଳ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ସହଜରେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ସମାଧାନର ସୂତ୍ର ବାହାର କରିଛନ୍ତି । ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ ଅଫିସର ଭାବେ ଚାକିରି ଜୀବନ ଅତିବାହିତ କରି ଆତ୍ମସନ୍ତୋଷର ସହ କୌଣସି ପ୍ରକାର ନୈରାଶ୍ୟ ବା ଅବଶୋଷ ନରଖି ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି । ଅବସର ପରେ ରାଉରକେଲାରେ ପ୍ଲାୟୀ ଭାବରେ ରହିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଛନ୍ତି । ରାଉରକେଲାରେ ଚାକିରି କାଳ ଭିତରେ ସେଠିକାର ବହୁ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂଗଠନର ସେ ଅଧିକାରୀ ଅଙ୍ଗ ହୋଇଛନ୍ତି । ସୂତରାଂ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂପୃକ୍ତି ପାଇଁ ରାଉରକେଲା ଯେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶ ହୋଇପାରିଛି ଏହା ଜଣାପଡେ । ଚାକିରି କାଳ ଭିତରେ ଦୁଇ ଝିଅଙ୍କର ବିବାହ ଓ ପୁଅର ଚାକିରି ଓ ବିବାହ ଇତ୍ୟାଦି ସାମାଜିକ ଦାୟିତ୍ୱ ସମାପନ କରି ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ଖୁସି ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟ ଓ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚାକିରି କରି ବହୁ ଅନୁଭୂତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଛନ୍ତି । ନାନା ସୁଖପ୍ରଦ ଓ କିଛି ଦୁଃଖଦ ଘଟଣାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । କେତେକ ଦୁଃଖଦ ଘଟଣାରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟଥା ଓ ବେଦନାକୁ ସୂଚାଇଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଘଟଣାକୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ । ରାଉରକେଲାସ୍ଥିତ ଷ୍ଟିଲ ପ୍ଲାଣ୍ଟରେ ସିକୁରିଟି ବିଭାଗରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଚାକିରି କରୁଥିଲେ ସେତେବେଳେ ୧୯୬୪ ରେ ଏକ ଭୀଷଣ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା ହୋଇଥିଲା । ରାଉରକେଲା ଥିଲା ଏକ ମିଶ୍ର ସହର । ତେବେ କିଛି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ସଂଗଠନ ଓ କେତେକ ଜନରବ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଉତ୍ତେଜିତ କରିଦେଲା ଯେ ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଗୋଷ୍ଠୀର ଶହଶହ ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁରୁଷ, କିଶୋର, ଯୁବକ, ଯୁବତୀଙ୍କୁ ଅତି ବିଭୀଷ ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରାଗଲା । ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଗୃହଦାହ, ଲୁଟତରାଜ ରାଉରକେଲାର ଜନଜୀବନକୁ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରି ଦେଇଥିଲା । ଧର୍ମ କିପରି ମଣିଷର ମାନବିକତାକୁ ଧ୍ବଂସ କରିଦିଏ ଓ ଧର୍ମାନ୍ଧ ଲୋକମାନେ କିପରି ହିଂସ୍ର ହୋଇ ମଣିଷର ରକ୍ତରେ ହୋରି ଖେଳିଛନ୍ତି ତାହାର କିଛି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭୂତି ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ଅଭୁଳା ସ୍ମୃତି ହୋଇ ରହିଛି । ଧର୍ମାନ୍ଧ ଲୋକମାନେ ମଣିଷର ହାହାକାର, ଚିତ୍କାର, ହତ୍ୟା ଓ ବଳାଙ୍ଗାରରୁ ସାତିଷ୍ଟିକ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରିବା ଆମ ବିଚାରହୀନତା ଓ ପାଶବିକତାର ପ୍ରମାଣ ଦିଏ ।

ଲେଖକ ବିହାରର ରାଞ୍ଚରେ ଥିବା ବେଳେ ଏକ ଅନୁଭୂତି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଯାହା ବେଶ୍ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ । ଅବିଭକ୍ତ ବିହାରରେ ଜାତିପ୍ରଥା ବେଶ୍ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ଏପରିକି ନଦୀ ପାରହେବାକୁ ଦୁଇଟି ଘାଟ, ଗୋଟିଏ ସର୍ବସ୍ୱମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଓ ଅନ୍ୟଟି ଦଳିତ ମାନଙ୍କ ପାଇଁ । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଜାତିପ୍ରଥାକୁ ନେଇ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବ । ଦିନେ ସକାଳେ ଲେଖକ ରାଂଚିଠାରେ ନିଜର ଅଫିସରେ ଥିବା ବେଳେ ଅଫିସର ଜଣେ ସୁଇପର ମନଦୁଃଖରେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଲେଖକ କ’ଣ ହୋଇଛି ବୋଲି ପଚାରିବାରୁ ଜାଣିଲେ ଯେ ସେହି ସଫେଇ କର୍ମଚାରୀଙ୍କର ପତ୍ନୀ ବେମାର ହୋଇ ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ରକ୍ତ ଦରକାର, ନହେଲେ ସେ ବଞ୍ଚିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଡାକ୍ତର କହୁଛନ୍ତି । ସେ ସୁଇପର କହିଲେ ଯେ ସେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କୁ ଭେଟିଥିଲେ ବି କେହି ରକ୍ତଦେବାକୁ ରାଜି ହେଉ ନାହାନ୍ତି, ଯେହେତୁ ସେମାନେ ଦଳିତ ଛୋଟ ଜାତିର ଲୋକ । ଏହା ଶୁଣିବା ପରେ ଲେଖକ ସୁଇପରଙ୍କୁ ନେଇ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଯାଇ

ମହିଳାଙ୍କୁ ରକ୍ତ ଦେଲେ ଓ ସୌଭାଗ୍ୟକୁ ମହିଳାଙ୍କ ରକ୍ତ ଗୁପ୍ତ ସହ ମିଶିଯିବାରୁ ତାଙ୍କର ରକ୍ତ ବିନିଯୋଗ ହୋଇପାରିଲା । ଲେଖକ ଅଫିସକୁ ଫେରିଆସିବା ପରେ କେହି ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଫୋନ କରି ସେ ଦଳିତ କି, କାହିଁକି ରକ୍ତ ଦେଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଧମକ ଦେଲେ । ଲକ୍ଷ୍ମ ପରେ ଲେଖକଙ୍କ ଅଫିସର କମ୍ପ୍ୟୁଟର ଭୁପେନ ବାବୁଙ୍କୁ ଡାକି ବିହାରର ପରିସ୍ଥିତି ସେ ଜାଣି ନଥିବା ବିଷୟ କହିଲେ । ଅବସ୍ଥା ଶାନ୍ତ ପଡିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଛୁଟି ନେଇ ଯିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ଲେଖକଙ୍କ ପରିବାର ରାଉରକେଲାରେ ଥିବାରୁ ସେ ସେସାଲ ଛୁଟିଧରି ରାଉରକେଲାରେ ଆସି ଉତ୍ତେଜନାପରେ ରାସ୍ତା ଫେରିଲେ । ଜାତିପ୍ରଥା କିପରି ଭାରତୀୟ ସମାଜର କଳଙ୍କ ଓ ମାନବିକତାବିରୋଧୀ ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ତାହା ଲେଖକ କେତେକ ଜାଗାରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ।

ଲେଖକ ଚାକିରିକାଳ ଭିତରେ ଶ୍ରୀହରିକୋଟାସ୍ଥିତ ଉପଗ୍ରହ ପ୍ରକ୍ଷେପଣ କେନ୍ଦ୍ରରେ ଯେଉଁ ସମୟରେ ରହିଥିଲେ ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଲେଖକଙ୍କୁ ବହୁତ ବିମୋହିତ କରିଥିଲା । ଭାରତର ଭୂତପୂର୍ବ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଡ. ଅବଦୁଲ କଲାମ ଚାକିରୀ ଜୀବନରେ ଶ୍ରୀହରିକୋଟାରେ କିଛି ବର୍ଷ ରହିଥିଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଥିବା ସମୟରେ ଶ୍ରୀହରିକୋଟାର ଗୋଟିଏ କଂପାଉଣ୍ଡ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ହିନ୍ଦୁମନ୍ଦିର, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ଗାର୍ଜୀ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ମସଜିଦ୍ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସୀମାନଙ୍କ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପାଇଁ ଏହି ସହାବସ୍ଥାନ କଥାଟି ଲେଖକଙ୍କୁ ବହୁତ ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିବା ମନେହୁଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ବିଶ୍ୱବାଦୀ, ସେମାନେ ନିଜର ସାଧନା ଓ ଗବେଷଣାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଉଦ୍‌ଭାବନ ବା ଆବିଷ୍କାର କରନ୍ତି ତାହାର ସୁଫଳ ସମଗ୍ର ମଣିଷ ସମାଜ ପାଇଥାଏ । ଡ. କଲାମ ନିଜର ଉଦାରବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ସବୁ ଧର୍ମର ଈଶ୍ୱରମାନଙ୍କୁ ସହାବସ୍ଥାନ କରାଇବା ଏକ ସୁନ୍ଦର ପରିକଳ୍ପନା ବୋଲି ଭୁପେନ ଉପଲକ୍ଷ କରିଛନ୍ତି ।

ଭୁପେନଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନରୁ ତାଙ୍କ ଜୀବନବୋଧର ଯେଉଁ ଚିତ୍ରଟି ମିଳେ ସେଥିରୁ ମନେହୁଏ ଯେ ସେ ଜଣେ ହେତୁବାଦୀ ଓ ଉଦାର ମାନବବାଦୀ । ହେତୁବାଦ ଏକ ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ମୁଖ୍ୟତଃ ଏକ ମାନବକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ, ବଚାରଶୀଳତାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ଏକ ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧର ସମ୍ମିଳିତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛି “ହେତୁବାଦ” । ତେବେ ହେତୁବାଦକୁ ସମର୍ଥନ/ପୃଷ୍ଠପୋଷକ କରୁଥିଲେ ବି ସେ ଜଣେ ଉଦାରବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ଲେଖକ ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ରାଧାରାଣୀ

କିପରି ଗଭୀର ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସୀ ତାହାର କାଁ ଭାଁ ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ପତ୍ନୀ ପୂଜାକରନ୍ତି, ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସୀ କିନ୍ତୁ ଭୂପେନ ଏସବୁ ପ୍ରାୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେବେ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିରେ କିଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଥିଲେ ବି ସେମାନଙ୍କର ପାରିବାରିକ ଜୀବନ ବେଶ୍ ଶୁଖିଲା, ପ୍ରାତିପଦ ଓ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସମର୍ପିତ । ସମ୍ଭବତଃ ଏହା ହିଁ ଏକ ଗୁଣାତ୍ମକ ଜୀବନର ମାନଦଣ୍ଡ । ଦରଦୀ ମନୋଭାବ, ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ଏକ ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ ଜୀବନ ମାନବିକତାର ମୂଳମନ୍ତ୍ର । ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ, କର୍ମକାଣ୍ଡ, ପୂଜାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଅପେକ୍ଷା ମାନବବାଦୀ ଜୀବନବୋଧ ଯେ ମହତ୍ତର ଏହା ହିଁ ଲେଖକଙ୍କ ଜୀବନ-ଦର୍ଶନ ।

ଭୂପେନଙ୍କର ସାରସ୍ୱତ କୃତି ବେଶ୍ ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତାରୀ । ତେବେ ତାଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ତାଙ୍କ କୃତିମାନଙ୍କର କୌଣସି ବିବରଣୀ ସେ ପ୍ରଦାନ କରିନାହାନ୍ତି ଯାହା ମୋତେ କିଛିଟା ଦୃଢ଼ରେ ପକାଇଛି । ସମ୍ଭବତଃ ସେ ଏପରି କିଛି ବିଜ୍ଞାପନ ଚାହିଁ ନାହାନ୍ତି ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ସେ ନିଜ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କର କ୍ରମାନ୍ୱୟ ସୂଚୀ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ତେବେ ତାହା ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି ଗନ୍ଧ, ଉପନ୍ୟାସ, ରମ୍ୟ ରଚନା, ପ୍ରବନ୍ଧ, ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ ଓ ଅନୁବାଦ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭୂପେନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ରହିଛି । ଆତ୍ମଜୀବନୀରେ ଲେଖକ ସାମାନ୍ୟ କେତୋଟି ପୁସ୍ତକ ବିଷୟରେ କେଉଁଠି କେଉଁଠି ସାମୟିକ ସୂଚନା ମାତ୍ର ଦେଇଛନ୍ତି । ଲେଖକ କିଛି ଦିନ ପୋଲିସ୍ ଚାକିରିରେ ରହିଥିଲେ । ସେହି ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ଆଧାର କରି ସେ ଗୁଡ଼ିଏ ଗପ ପୋଲିସମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏକ ଉପନ୍ୟାସ “ଗାନ୍ଧାରୀ” ପୋଲିସର ଦୁଃଖ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ନେଇ ରଚିତ । ଲେଖକ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଯେଉଁ ବିଭାଗକୁ ସେ ନିକୃଷ୍ଟତମ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ ସେହି ବିଭାଗ ତାଙ୍କୁ ମହାର୍ଦ୍ଦ ଅଭିଜ୍ଞତା ଦେଇଛି । ସେହି ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ଆଧାରକରି ପୋଲିସର ମହନୀୟତା ଓ ଦୋଷ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ନେଇ ଅନେକ ଗନ୍ଧ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ରାଉରକେଲାରେ CISF ରେ ଚାକିରି ସମୟରେ ସେ ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗା ଉପରେ ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତି ପାଇଛନ୍ତି ତାକୁ ଆଧାର କରି “ଅରଣ୍ୟ ଉତ୍ସବ” ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ଗନ୍ଧଟି ଲେଖିଛନ୍ତି ତାହା ଏକ ବହୁ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଗନ୍ଧ ଯାହାର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ବାର୍ତ୍ତା ଥିବା ମନେହୁଏ । ଲେଖକଙ୍କର କେତେକ ଗନ୍ଧ ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ପାଠକୀୟ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରିଛି । “ଇଣ୍ଡିଆନ ଲିଟରେଚର” ଏକ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତ ପତ୍ରିକାରେ ଲେଖକଙ୍କର ଗନ୍ଧ “ଏମ୍.କେ.ଗାନ୍ଧୀ” ଅନୁବାଦ ହୋଇ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାପରେ ଅନେକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ ହୋଇ କେତେକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ଭାରତରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଜାତିପ୍ରଥା ଜନିତ ବିଦ୍ରୋହ ଯେଉଁ ଉପଲବ୍ଧ ପାଇଛନ୍ତି

ତାହାକୁ ଆଧାରକରି “ପ୍ରଥମ ପୃଥିବୀ” ଉପନ୍ୟାସଟି ଲେଖିଛନ୍ତି । ଜାତିପ୍ରଥା ଜନିତ ସାମାଜିକ ଭେଦଭାବକୁ ନେଇ ତାଙ୍କର କେତେକ ଗଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସମାଜର ବହୁ କାଳିମା, ଅନ୍ଧକାର, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅମାନବିକତାକୁ ଦୂର କରିବାକୁ ଲେଖକ ସାହିତ୍ୟକୁ ବଡ଼ ଅସ୍ତ୍ର ମନେ କରିଛନ୍ତି । ମାନବିକତାର ବାର୍ତ୍ତା ଦେବାରେ ଲେଖକଙ୍କର “ଖୋଲ” ଗଳ୍ପଟି ଏକ ସାର୍ଥକ ସୃଷ୍ଟି । ସେହି ଗଳ୍ପ ସହ ଅନ୍ୟ ଗଳ୍ପ ମିଶାଇ ଲେଖକଙ୍କର ଗଳ୍ପ ସଂକଳନ “ଖୋଲ” ଏକ ବହୁ ଆଦୃତ ଗଳ୍ପ ପୁସ୍ତକ ।

ଲେଖକ ଯେଉଁ ସମୟରେ ଆସାମରେ ଚାକିରି କରୁଥିଲେ ସେହି ସମୟରେ ଉତ୍ତର ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବୁଲିବାରେ ଅବସର ପାଇଛନ୍ତି । ଉତ୍ତର ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳର ଜନଜୀବନ, ସଂସ୍କୃତି, ପରଂପରାକୁ ନିବିଡ଼ ଭାବେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବାର ସୁଯୋଗ ନେଇଛନ୍ତି । ଏହା ସହିତ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ସାହିତ୍ୟ, କଳା, ସଂଗୀତ, ପର୍ବପର୍ବାଣି ସହ ପରିଚିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆସାମର କେତେକ ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକଙ୍କ ସହ ବନ୍ଧୁତ୍ବ ନିବିଡ଼ତା ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଆଧାରରେ ଭୂପେନ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ଦୁଇଟି ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ “ଉପତ୍ୟକାର ଉପକଥା” ଓ “ଅପୂର୍ବ ପୂର୍ବ” ରଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏହି ପୁସ୍ତକ ଦୁଇଟି ଓଡ଼ିଶାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପାଠକୀୟ ସ୍ବାକୃତି ଲାଭ କରିଛି ।

ଲେଖକ ପିଲାଟି ବେଳୁ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ସହ ପରିଚିତ ଥିଲେ ଓ ମା’ଙ୍କ ପାଖରୁ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଓ ବିଶେଷକରି ଚାକିରି ଜୀବନରେ ହିନ୍ଦୀ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଧୂରାଣ ହୋଇପାରିଲେ । ଏହି ସାମର୍ଥ୍ୟରୁ ସେ ଜଣେ ସଫଳ ଅନୁବାଦକ ଭାବେ ନିଜର ସାହିତ୍ୟ ସୃଜନକୁ ବିସ୍ତାର କରି ପାରିଛନ୍ତି । ବିଶ୍ବକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ୧୦୭ଟି ଚିଠିକୁ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁବାଦ କରି ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ରାହୁଲ ସଂକୃତାୟନଙ୍କ ଜୀବନୀକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିଛନ୍ତି । ପୁନଶ୍ଚ ବିଶିଷ୍ଟ ଲେଖକ ଆର.କେ. ନାରାୟଣଙ୍କ ବିଖ୍ୟାତ ଉପନ୍ୟାସ “ସ୍ବାମୀ ଏଣ୍ଡ୍ ପ୍ରେଣ୍ଡ୍ସ” କୁ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରୁ ସେ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିଛନ୍ତି, ତେବେ ସମ୍ଭବତଃ ଏହା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକାଶ ପାଇପାରି ନାହିଁ । ସୃଜନଶୀଳ ସାହିତ୍ୟ ରଚନା ସହ ଭୂପେନ ଅନୁବାଦ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କିଛି ପାରଦର୍ଶିତାର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟର ଭାଷା ଆଞ୍ଚଳିକ ହୋଇପାରେ କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟର ଭାବ ଯେ ସାର୍ବଜନୀନ ଭୂପେନଙ୍କର ଏହି ଉପଲବ୍ଧ ରହିଛି । ସାହିତ୍ୟିକ ଭାବ ସକଳ ଭୌଗୋଳିକ ସୀମାରେଖାକୁ ଯେ ଅତିକ୍ରମି ପାରେ, ଏହା ହିଁ ଜଣେ ସ୍ବସ୍ଥର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧୃଷ୍ଟି ।

ଲେଖକ ଚାକିରି ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଛନ୍ତି ସେଠାରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଗୋଷ୍ଠୀର ସନ୍ଧାନ କରିଛନ୍ତି ଓ ସାହିତ୍ୟ ସଂଗଠନ ସହ ସଂପୃକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ଓ ସହଯୋଗ କେତେକ ଜାଗାରେ ସାହିତ୍ୟ ସଂଗଠନମାନଙ୍କୁ କ୍ରିୟାଶୀଳ କରାଇଛି । ବୃତ୍ତିଗତ ଜୀବନ ସହ ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବେ ଗତିକରିଛି । ବିଶେଷକରି ଅବସର ପରେ ସେ ରାଉରକେଲାରେ ରହିବା ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ସେଠାରେ ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ସଂଗଠନର କର୍ଷଣାର ହୋଇଛନ୍ତି । ରାଉରକେଲାରେ ବିଭିନ୍ନ ସାହିତ୍ୟ ସଂଗଠନ ରହିଛି ଓ ବିଶେଷକରି ରାଉରକେଲାର “କଳଚରାଳ ଏକାଡେମୀ” ଏକ ପୁରାତନ ସାହିତ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ । ତେବେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଷ୍ଠାନର ବିକାଶ ଓ ଅବକ୍ଷୟ ରହିଛି । ସେ ଯାହାହେଉ ନା କାହିଁକି ରାଉରକେଲାର ଛେଦ କଲୋନିରେ “ଲେଖକ ସାମୁଖ୍ୟ” ଗଠନ ହେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭୂପେନଙ୍କର ଅବଦାନ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ପରେ ଏହାକୁ “ସୁନ୍ଦରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲା ଲେଖକ ସାମୁଖ୍ୟ”, ରାଉରକେଲା ନାମକରଣ କରାଯାଇ ଭୂପେନଙ୍କ ସଂପାଦନାରେ “ନାଗରୀ” ନାମକ ଏକ ତ୍ରୟୋମାସିକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ଏକ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ଭାବେ ନାଗରୀ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ଆଦରଲାଭ କଲାଣି ବୋଲି ଲେଖକ ଆତ୍ମଜୀବନରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ।

ଲେଖକ ଆତ୍ମଜୀବନର ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଲେଖିଛନ୍ତି “ସାହିତ୍ୟ ମଣିଷର ଏକ ପବିତ୍ରତମ ଉଦ୍ଦାରଣ । ଏକ ନୈସର୍ଗିକ ଭାବନାର ବିକାଶରେ ହିଁ ତାହା ସମ୍ଭବ” । ଏହି ବକ୍ତବ୍ୟଟିରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ରହିଛି ତାହା ଲେଖକଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ରୁଚିର ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ପାଷ୍ଟର ବହନ କରେ । ଲେଖକଙ୍କର ସ୍ରଷ୍ଟା ଜୀବନର ଗଭୀରତା ତାଙ୍କ ଭାବମଣ୍ଡଳରୁ ଓ ଜୀବନବୋଧରୁ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ଏହି ଆତ୍ମଜୀବନଟି କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଜୀବନର ଏକ ସ୍ବାଦ୍ୟ ଆଖ୍ୟାନ ନୁହେଁ ବରଂ ଏକ କାଳଖଣ୍ଡର ଜୀବନ୍ତ ଚିତ୍ରପଟ । ଲେଖକଙ୍କର ଏହି ମନ୍ତବ୍ୟ ସହ ଏହା କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଏହା ଏକ ସ୍ରଷ୍ଟା ଜୀବନର ଅସମାପ୍ତ କାବ୍ୟ ।

ବନବିହାରୀ ଚୌଧୁରୀଙ୍କ “ଦର୍ଶନର କାହାଣୀ”

ବିଶିଷ୍ଟ ଆମେରିକୀୟ ଲେଖକ, ଐତିହାସିକ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ଡ୍ଵିଲ ଡୁରାଣ୍ଟ (୧୮୮୫-୧୯୮୧)ଙ୍କ ରଚିତ “ଦି ସ୍ଟୋରି ଅଫ୍ ସିଭିଲାଇଜେସନ୍” ପୁସ୍ତକର ଅନୁବାଦ ହେଉଛି “ଦର୍ଶନର କାହାଣୀ” । ଦର୍ଶନ ବିଭାଗର ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ବନବିହାରୀ ଚୌଧୁରୀ ଡ୍ଵିଲ ଡୁରାଣ୍ଟଙ୍କର ଇଂରାଜୀ ପୁସ୍ତକଟିକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିଛନ୍ତି । ଡୁରାଣ୍ଟଙ୍କର ପୁସ୍ତକଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାବଗର୍ଭକ ଓ ତାହାର ଭାଷା ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ ଜଟିଳ । ଆମେରିକାରେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରକୁ ସାଧାରଣ ପାଠକଙ୍କ ପାଖରେ ଜନପ୍ରିୟ କରିବାରେ ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ଏକ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ନେଇଛି । ଏହିପରି ଏକ ଜନପ୍ରିୟ ଅଥଚ ଜଟିଳ ପୁସ୍ତକକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରି ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ଚୌଧୁରୀ ଦର୍ଶନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଆ ସାରସ୍ବତ ଭଣ୍ଡାରକୁ ରବିମନ୍ତ କରିଛନ୍ତି ।

ଡ୍ଵିଲ ଡୁରାଣ୍ଟ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଗବେଷକ, ସୁଲେଖକ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଭାବରେ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ ସୁପରିଚିତ । ବିଶେଷକରି ଦି ସ୍ଟୋରି ଅଫ୍ ସିଭିଲାଇଜେସନ୍ (The Story of Civilization) ଶୀର୍ଷକରେ ସେ ସଭ୍ୟତାର କାହାଣୀ ଏଗାର ଖଣ୍ଡ (eleven volumes) ରେ ଲେଖି ବିଶ୍ବ ସ୍ତରରେ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଗବେଷକ ଭାବରେ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ଦୀର୍ଘ ଚାରି ଦଶନ୍ଧି ଧରି ଗବେଷଣା, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ତଥ୍ୟସଂଗ୍ରହ କରି ସେ ସଭ୍ୟତା ମାନଙ୍କର ବିକାଶର କାହାଣୀ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସଭ୍ୟତାର କାହାଣୀ ଲେଖିବା ଆରମ୍ଭ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ଦର୍ଶନର କାହାଣୀ, ଏହି ପୁସ୍ତକଟିକୁ ୧୯୨୬ରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସଭ୍ୟତାର କାହାଣୀ ୧୯୩୫ ରୁ ୧୯୭୫ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଇତିହାସରେ କିପରି ବିଭିନ୍ନ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଭବ, କଳା, ଦର୍ଶନ, ଧର୍ମ, ଗଣମାଧ୍ୟମ, ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦିର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି ତାହାର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପାଦେୟ ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କୃତିମାନ ରହିଛି ।

ଶଂସିତ ପୁସ୍ତକ “ଦର୍ଶନର କାହାଣୀ” ପାଞ୍ଚାତ୍ୟ ଦର୍ଶନର ଏକ ଇତିହାସ ନୁହେଁ । ଦର୍ଶନର ଇତିହାସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଅନେକାଂଶରେ ଭିନ୍ନ । ଏହି ପୁସ୍ତକରେ ଏଗାରଟି ପରିଚ୍ଛେଦ ରହିଛି । ପ୍ରଥମ ନ’ଟି ପରିଚ୍ଛେଦରେ ନ’ଜଣ ପ୍ରବୀଣ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ବିଷୟରେ ଲେଖକ ଲେଖିଛନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଦଶମ ପରିଚ୍ଛେଦକୁ “ସାଂପ୍ରତିକ ଯୁରୋପୀୟ ଦାର୍ଶନିକ” ନାମରେ ନାମିତ କରି ସେଥିରେ ପ୍ରାନ୍ତ, ଇଟାଲୀ ଓ ଜର୍ମାନୀର ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କୁ ନେଇ ତିନିଜଣ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କର ବିଚାରକୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିଛନ୍ତି । ଏକଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦଟିର ନାମ ରଖିଛନ୍ତି “ସାଂପ୍ରତିକ ଆମେରିକୀୟ ଦାର୍ଶନିକ” ଯେଉଁଥିରେ ସେ ତିନିଜଣ ଆମେରିକୀୟ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କୁ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ଆଣିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଦେଖିଲେ ପୁସ୍ତକଟିରେ ପନ୍ଦର ଜଣ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ ରହିଛି ଓ ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ସୂଚନା ରହିଛି । ତେବେ ଲେଖକ ଦୁଇଟି ପ୍ରାଚୀନ ସତ୍ୟତା ଚୀନ ଓ ଭାରତର କୌଣସି ଦାର୍ଶନିକଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ନ କରିବା ସ୍ବାକାର କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ପୁସ୍ତକଟି ଯେହେତୁ ଦର୍ଶନର ଏକ ଇତିହାସ ନୁହେଁ, ଏଥିରେ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରର କ୍ରମବିକାଶର କାହାଣୀ ଐତିହାସିକ ଧାରାରେ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଏହା ଅନୁସାକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟର ଅଗ୍ରଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ । ସତ୍ୟତାର ବୌଦ୍ଧିକ ବିକାଶ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ତେବେ ଦର୍ଶନର ସଂଜ୍ଞା, ପରିଭାଷା ଓ ବିଶ୍ଳେଷଣ ସମୟକୁ ସମୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଚିନ୍ତା-ଚେତନାର କ୍ରମବିକାଶ ସହ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ଯେଉଁ ବୌଦ୍ଧିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠା ସୃଷ୍ଟିହୋଇଛି ସେଥିରୁ ଦର୍ଶନର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୋଇଛି । ଏହା ସାଧାରଣ ଭାବରେ ସ୍ବାକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ବିସ୍ମୟକର ଉଦ୍ଦାପନା ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ଞାନବିଜ୍ଞାନର କ୍ରମବିକାଶ ଘଟିଛି । ମାନବୀୟ ସୃଜନ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଇ କଳା, ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ ଇତ୍ୟାଦିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୋଇଛି । ଯେତେ ଯେତେ ବୌଦ୍ଧିକ ସୃଜନଶୀଳତା କିମ୍ବା କଳାତ୍ମକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଛି ସେସବୁ ପଶ୍ଚାତରେ ମାନବୀୟ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠା ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ଉଦ୍ଦାପନା ରହିଛି । ଏହି ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଦାର୍ଶନିକ ଜିଜ୍ଞାସାର କିଛିଟା ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରହିଛି । ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁମାନେ ବିଶ୍ବ, ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଜ୍ଞାନର ଆଧାର, ମହାଜାଗତିକ ସତ୍ତାର ସ୍ଥିତି, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସ୍ବରୂପ, ନୈତିକ ଜୀବନର ମାନଦଣ୍ଡ, ଶୁଦ୍ଧ ଚିନ୍ତନର ଲକ୍ଷଣ ଇତ୍ୟାଦି ଅମୂର୍ତ୍ତୀୟ ପ୍ରଶ୍ନମାନଙ୍କର ଅବତାରଣା

କରିଥାନ୍ତି ସେ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଦାର୍ଶନିକ ଅନୁସନ୍ଧିଷ୍ଠାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆଣିଥାନ୍ତି । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଦର୍ଶନ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ପରିସର ପରସ୍ପରଠାରୁ ପୃଥକ୍ ମନେହୁଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟାଧାରିତ, ପ୍ରଗତିଶୀଳ, ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ-ପରୀକ୍ଷଣ ଭିତ୍ତିକ, ନୂତନ ତଥ୍ୟ ଆଧାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ, ପ୍ରଶାଳାବଦ୍ଧ ଓ ସଂଶୋଧନାତ୍ମକ । ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଅମୂର୍ତ୍ତାୟ, ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ, କିଛିଟା ତର୍କ ସଂଗତ ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷାତ୍ମକ । ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ କିମ୍ବା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ତାହା ବିଜ୍ଞାନର ପରିସରଭୁକ୍ତ ଓ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ, ସଂଜ୍ଞାତ୍ମକ ଓ ଅନୁଶୀଳନଭିତ୍ତିକ ତାହା ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଆସିଥାଏ । ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଆସିଥାଏ ତାହାକୁ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା, ଜ୍ଞାନମାମାଂସା, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର, ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ଓ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର ଇତ୍ୟାଦି ଭାବେ ବିଭାଜନ କରାଯାଏ । ବିଶ୍ୱରେ ମୌଳିକ ସତ୍ତାର ସ୍ୱରୂପ କ’ଣ, ତାହା ବସ୍ତୁଭିତ୍ତିକ ନା ଚେତନାଭିତ୍ତିକ ନା ଉଭୟ, କୌଣସି ମହାକାଗତିକ ସତ୍ତା ରହିଛି କି ଯଦି ରହିଛି ତାହା ଏକ ନା ଏକାଧିକ, ଶରୀରବିହୀନ ଆତ୍ମା ନାମରେ କିଛି ସତ୍ତା ରହିଛି କି ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଠିଥାଏ । ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର, ପ୍ରଶାଳା, ସୀମା ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରଶ୍ନମାନ ଜ୍ଞାନମାମାଂସା ସ୍ତରରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ । କାହାକୁ ସୁନ୍ଦର କୁହାଯିବ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସ୍ୱରୂପ କ’ଣ ହୋଇପାରେ, ଏହା ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ୍ଠ ନା ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ନା ଅନ୍ୟକିଛି ପ୍ରସଙ୍ଗମାନଙ୍କର ଆଲୋଚନା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଠିଥାଏ । ନୀତି ନୈତିକତାର ସ୍ୱରୂପ କିପ୍ରକାର, ନୀତି-ଅନୀତି, ଭଲ-ମନ୍ଦ, ନ୍ୟାୟ-ଅନ୍ୟାୟ ଇତ୍ୟାଦି ଭିତରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କରିବା ସମୟରେ କେଉଁ ମାନଦଣ୍ଡକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯିବ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ଏହି ସବୁ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଉଦ୍ଧାପିତ ହୋଇଥାଏ । ଏକ ଯୁକ୍ତି, ଅନୁମାନ, ସାମାନ୍ୟୀକରଣକୁ କିପରି ବୈଧ ବା ଅବୈଧ କୁହାଯିବ, ଯୁକ୍ତିସଂଗତ ଅନୁମାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କ’ଣ ନିୟମମାନ ରହିଛି ଏହା ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ଆସିଥାଏ । ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ଯେତେଯେତେ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି ଯଥା ଗଣିତ, ଇତିହାସ, ବିଭିନ୍ନ ସମାଜବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରାକୃତିକ ବିଜ୍ଞାନ ଇତ୍ୟାଦି ସେସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ମୌଳିକ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଆସିଥାଏ ତାହା ବି ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନ ତଥ୍ୟଭିତ୍ତିକ, ସେଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀୟ ଜିଜ୍ଞାସା, ଦାର୍ଶନିକ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରତ୍ୟୟଭିତ୍ତିକ, ସେଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଦ୍ୱିତୀୟଶ୍ରେଣୀୟ ବା ଅନୁଶୀଳନାତ୍ମକ ଜିଜ୍ଞାସା ।

ଏକ ସମୟରେ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସାୟ ଜ୍ଞାନ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ସମ୍ମାନଜନକ ସ୍ଥିତିରେ ଥିଲା । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସାକୁ ବହୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ

ଦିଆଯାଉଥିଲା । ତେବେ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ପରସ୍ପରବିରୋଧୀ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମାନଙ୍କୁ ନେଇ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସାର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସାୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ଜଟିଳତା, ମୌଳିକ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନଙ୍କର ସଂଶୋଧନାତ୍ମକ ସଂଜ୍ଞା, ଭାଷାଗତ ଅସ୍ପଷ୍ଟତାରୁ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ ଏହା ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନୂତନ ଦିଗନ୍ତର ସନ୍ଧାନ ଦେଲା । ବସ୍ତୁତଃ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସାକୁ ଦୁଇଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭାଜିତ କରାଗଲା, ଯଥା ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସା ଓ ସଂଶୋଧନାତ୍ମକ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସା । ସକଳ ସଂଶୋଧନାତ୍ମକ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସା ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେପରି ଉଚ୍ଚ ଭୂମିକା ନେଲା ନାହିଁ, ବରଂ ସେସବୁ କିପରି ପ୍ରତ୍ୟୟାତ୍ମକ ଅସ୍ପଷ୍ଟତାରୁ ଉଦ୍ଭବ ହେଉଛି ତାହା ଗୃହୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ଆମକୁ ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ସ୍ପଷ୍ଟତା ଓ ଅନୁଶୀଳନାତ୍ମକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦେଇଥାଏ ତାହାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସା (Descriptive metaphysics) କୁହାଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟୟଗତ ଅନୁଶୀଳନ, ଚର୍କଶୀଳତା ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟତା ଦର୍ଶନର ମୌଳିକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ବୋଲି ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀୟ ଦାର୍ଶନିକ ଚର୍ଚ୍ଚା ଭିତରେ ଅଧିକ ଗୃହୀତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ବିଂଶଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରୁ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ପରିସରରେ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ଗ୍ରୀକମାନେ ପ୍ରଥମେ ମୌଳିକ ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନଙ୍କର ଅବତାରଣା କରିବା ସହ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରର ଅୟମାରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଗ୍ରୀକମାନେ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବୌଦ୍ଧିକ ବିଶ୍ଳେଷଣର ସୂତ୍ରପାତ କରିଥିଲେ ତାହା ବୌଦ୍ଧିକ ଚିନ୍ତାରାଜ୍ୟକୁ ନାନା ଭାବରେ ଅଗ୍ରଗାମୀ କରିବାରେ ସହାୟ ହୋଇଥିଲା । ଓଲିଭର ଗ୍ରୀକ୍ ଦର୍ଶନ ପରଂପରାରୁ ଦୁଇଜଣ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କୁ ବିଚାର ସ୍ତରକୁ ନେଇଛନ୍ତି ଯଥା ପ୍ଲେଟୋ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୨୭ ରୁ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩୪୭) ଓ ଆରିଷ୍ଟୋଟଲ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩୮୪ ରୁ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩୨୨) । ତେବେ ଓଲିଭର ସେମାନଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସା ଓ ଜଟିଳ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ବରଂ ସମାଜର ନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରସଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଏକ ଆଦର୍ଶ, କଲ୍ୟାଣକାରୀ ସମାଜର ବାସ୍ତବ ସମ୍ଭାବନା ନେଇ ପ୍ଲେଟୋ ଯେଉଁ ବିଚାରର ଅବତାରଣା କରିଥିଲେ ତାହାର ଏକ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଚିତ୍ର ଦେଇଛନ୍ତି । ପ୍ଲେଟୋଙ୍କ ଡାଇଲଗ ମାନଙ୍କରେ ସକ୍ରେଟିସ୍ଙ୍କ ଚରିତ୍ରକୁ ନେଇ ଜ୍ଞାନକୁ କିପରି ମାନବୀୟ କରିହେବ ସେ ତାହାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦେଇଛନ୍ତି । ଏକ ଆଦର୍ଶ ଜନରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କିପରି ସମ୍ଭବ ହେବ, ସମାଜର ବୁଦ୍ଧିଦୀପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କାହିଁକି ଶାସନର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ହେବେ, ଯାହାକୁ

ସେ ‘ଦାର୍ଶନିକ ସମ୍ରାଟ’ କହୁଥିଲେ, ସମାଜର ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥା କିପରି ପରିଚାଳିତ ହେବ ତାହାର ଏକ ନକ୍ସା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ୱଭାବରୁ ଲୋଭ, ଈର୍ଷ୍ୟା, କାମୁକତା ଇତ୍ୟାଦି ନିକାରାତ୍ମକ ଆଚରଣକୁ ଦୂର କରାଯିବ ସେ ବିଷୟରେ କିଛି ଗମ୍ଭୀର ଚିନ୍ତା ଦେଇଛନ୍ତି । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ଏହା କିପରି ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇପାରିବ ତାହାର କିଛି ଚିତ୍ର ଦେବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ଲେଟୋଙ୍କ ଦର୍ଶନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବହୁ ପ୍ରକାରର ସମାଲୋଚନା ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ମନୁଷ୍ୟର ବୌଦ୍ଧିକ ଚିନ୍ତନକୁ କିପରି ଶହ / ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ପ୍ରଭାବିତ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଭୁରାଞ୍ଜ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ।

ଆରିଷ୍ଟୋଟଲ ଥିଲେ ଏକ ପ୍ରତିଭାବାନ ଚିନ୍ତାନାୟକ । ସେ ପ୍ଲେଟୋଙ୍କ ଏକାଡେମୀର ଛାତ୍ର ଥିଲେ ଓ ପରେ ନିଜେ ଏକ ଏକାଡେମୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ବୌଦ୍ଧିକ ଚିନ୍ତନ ତାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ବହୁ ବୌଦ୍ଧିକ ଚିନ୍ତନର ମୂଳଭିତ୍ତି ହେଉଛି ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଆରିଷ୍ଟୋଟଲଙ୍କ ବିଚାରରୁ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ରର ଅଭିମାନରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ଇତିହାସରେ ସର୍ବାଧିକ ସମନ୍ୱୟକାରୀ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ଅଧିକ ବାସ୍ତବବାଦୀ, ଅନୁଭୂତିକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଓ ବିଜ୍ଞାନଭିତ୍ତିକ ଥିଲା । ଏହା ସହିତ ଅବରୋହାତ୍ମକ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ରର ସେ ଜନକ ଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ସାହିତ୍ୟିକ ତତ୍ତ୍ୱ, ସମାଜବିଜ୍ଞାନ ଓ ତର୍କଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ ସେ ସମ୍ଭବତଃ ଇତିହାସର ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ଗମ୍ଭୀର ଚିନ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ମାନବୀୟ ଉତ୍କର୍ଷ କେଉଁଥିରେ ନହିତ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ସଦୁତ୍ତର ଆବଶ୍ୟକତା କାହିଁକି ରହିଛି, ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ କିପରି ସମ୍ଭବ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ସେ ନିଜର ସୁଚିନ୍ତିତ ବିଚାର ଦେଇଥିଲେ । ଗ୍ରୀକ୍ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆରିଷ୍ଟୋଟଲ ଥିଲେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଚିନ୍ତାନାୟକ । ଗ୍ରୀକ୍ ମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଦର୍ଶନ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼ିଥିଲା ଓ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆରିଷ୍ଟୋଟଲଙ୍କ ବିଚାର ଥିଲା ଅଧିକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ । ଗ୍ରୀସରେ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାର ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଥେଲିସ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ବହୁ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଗ୍ରୀସରେ ହୋଇଥିଲା । ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ ସକ୍ରେଟିସ୍, ପ୍ଲେଟୋ ଓ ଆରିଷ୍ଟୋଟଲ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଥିଲେ । ଏହି ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବିଚାରଶାଳତା ଓ ଯୁକ୍ତିର ସାର୍ବଭୌମତ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ଥିଲେ ।

ଯାଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରଚଳନର ପ୍ରଭାବରୁ ମୁକ୍ତିଚିନ୍ତନ ବହୁଭାବରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲା । ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଇଉରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟକୁ କୁହାଯାଏ ମଧ୍ୟଯୁଗ । ଏହି ସମୟରେ ଧର୍ମ, ଈଶ୍ବର, ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ବ ଓ ପାରଲୌକିକ ଭାବନାମାନ ସମାଜରେ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଥିଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ସେପରି କିଛି ମହତ୍ତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ବିକାଶ ହୋଇନଥିଲା, ଓ ତୁରାଣ୍ଟ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକରେ କୌଣସି ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କୁ ଚର୍ଚ୍ଚା ପରିସରକୁ ଆଣିନାହାନ୍ତି ।

ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରୁ ଇଉରୋପରେ ଏକ ବୈଚାରିକ କ୍ରାନ୍ତିର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହେଲା ଯାହାକୁ କୁହାଯାଏ ନବଜାଗରଣ ଯୁଗ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗୃତିର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା । ପ୍ରାୟ ଅଡ଼େଇ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଯେଉଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲା ସେଥିରୁ ଦୁଇଟି ବିଷୟ ଚିନ୍ତାଚାରାରେ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଥିଲା । ତାହା ହେଲା ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନେଷ ଓ ମାନବବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ଏହି ଦୁଇଟି ଧାରା ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବିକାଶଲାଭ କରିଥିଲା । ଇଉରୋପୀୟ ନବଜାଗରଣ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ବିଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ବିଦ୍ରୋହ ଥିଲା । ନବଜାଗରଣ ଯୁଗରେ ଯେଉଁ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତନର ବିକାଶ ହେଲା ସେଥିରେ ଦୁଇଟି ସମାନ୍ତରାଳ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବନାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା, ଯାହାକୁ କୁହାଯାଏ ଅନୁଭବବାଦ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚବୁଦ୍ଧିବାଦ (Empiricism and rationalism) ! ଅନୁଭବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ସକଳ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ମାନବୀୟ ଅନୁଭୂତି ବୋଲି ବିଚାର କଲାବେଳେ ଚର୍ଚ୍ଚବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ବୁଦ୍ଧିକୁ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ସେହିପରି କେଉଁ ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନଦ୍ୱାରା ଆମେ ନିଶ୍ଚିତ ଜ୍ଞାନରେ ଉପନୀତ ହେବା ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଅନୁଭବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକଗଣ ଆରୋହଣ ପଦ୍ଧତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାବେଳେ ଚର୍ଚ୍ଚବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଅବରୋହ ପଦ୍ଧତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ।

ତୁରାଣ୍ଟ ଅନୁଭବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ପରଂପରାରୁ କେବଳ ଫ୍ରାନ୍ସିସ ବାକନଙ୍କୁ (୧୫୬୧-୧୬୨୬) ଓ ଚର୍ଚ୍ଚବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରାରୁ କେବଳ ସିନୋଜାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବିଚାରକୁ ନେଇଛନ୍ତି । ଅନୁଭବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରାରେ ବହୁ ପ୍ରବାଣ ଦାର୍ଶନିକ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବାକନ ଥିଲେ ଏହି-ଯୁଗର ଓ ଧାରାର ବାଉଁଶବହ । ତାଙ୍କଠାରୁ ଅନୁଭବବାଦ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରା ଭାବେ ବିକାଶଲାଭ କଲା । ବାକନଙ୍କର ଆହ୍ୱାନ ଥିଲା ପ୍ରଥମେ ନାନାବିଧ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାରରୁ ନିଜ ମନକୁ ମୁକ୍ତ ନକଲେ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ।

କେଉଁପରି ଅନ୍ଧସଂସ୍କାରମାନ ଆମ ମନକୁ କୁସଂସ୍କାରାଚ୍ଛନ୍ନ କରେ ଓ ଆମକୁ ଭ୍ରମ ପ୍ରମାଦରେ ପକାଏ ସେ ତାର ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି କେଉଁ ପଦ୍ଧତି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ଆମେ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ ପାଇପାରିବା ଓ ଆମର ମନ ଅନ୍ଧସଂସ୍କାର ଓ ପ୍ରାକ୍‌ବିଜ୍ଞାନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବ ତାହାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ-ପରୀକ୍ଷଣକୁ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି ଆରୋହାନୁମାନକୁ ସେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଇଂରାଜୀ ପ୍ରବନ୍ଧ ସାହିତ୍ୟକୁ ବାକନଙ୍କର ଅବଦାନ ସ୍ୱୀକୃତ । ତାଙ୍କର ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଯେପରି ମୌଳିକ ସେହିପରି ଭାବଗର୍ଭକ । ପ୍ରାବନ୍ଧିକ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ଜଣେ ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ ଭାବରେ ବାକନ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ସମୟର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରତିଭା ।

ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ଧାରା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଦେକାର୍ଡଙ୍କ ପାଖରୁ ଓ ଏହି ଧାରାର ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଦାର୍ଶନିକ ଥିଲେ ସିନୋଜା (୧୬୩୨-୧୬୭୭) । ନବଜାଗରଣ ଯୁଗର ଓ ତର୍କବୁଦ୍ଧି ଦାର୍ଶନିକ ପରଂପରାର ସିନୋଜା ଥିଲେ ଜଣେ ଅତି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି । ବିଦ୍ୱାନ ଓ ରକ୍ଷିପ୍ରତିମ ଏହି ଇହୁଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବହୁ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ଶିକାର ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ମାନବବାଦୀ, ଭୂମିବାଦୀ ଓ ସ୍ଥିତପ୍ରଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିଜଣଙ୍କ ନିଜର ଭାବଧାରା ପାଇଁ ନିଜ ଧର୍ମଗୋଷ୍ଠୀରୁ ବିଧର୍ମୀ ଭାବେ ବହିଷ୍କୃତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ଥିଲେ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରୀ । ସେ ଥିଲେ ବିଜ୍ଞାନମନସ୍କ, ଗଣିତଜ୍ଞ ଓ ଦାର୍ଶନିକ । ତୁରାଣ୍ଟ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ପରଂପରାରୁ ସିନୋଜାଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଆଲୋଚନା ପରିସରକୁ ଆଣିଛନ୍ତି । ସିନୋଜାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସା ସର୍ବେଶ୍ୱରବାଦ ଉପରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରକୃତି ଓ ଈଶ୍ୱର ଅଭିନ୍ନ, ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସିନୋଜାଙ୍କ ଈଶ୍ୱର-ତତ୍ତ୍ୱ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କ ଧାର୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସଠାରୁ ଥିଲା ଭିନ୍ନ । ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମରୁ ଅପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ତେବେ ମାନବୀୟ ପ୍ରୟାସରେ ସେ ଏକ ସୁଖକର ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିପାରିବ । ମାନବୀୟ ସଦୃଶ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସୁଖକର ସ୍ଥିତିକୁ ନେଇଥାଏ । ବୁଦ୍ଧିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ଜୀବନ ଏକ ମୁକ୍ତ ଜୀବନ, ଏହାଦ୍ୱାରା ମନକୁ ଆନ୍ଦୋଳିତ କରୁଥିବା ଭାବାବେଗକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ସହଜ ହୋଇଥାଏ । ସିନୋଜା ବିଶ୍ୱ ପ୍ରକୃତିର ଏକ ନୈର୍ବ୍ୟକ୍ତିକ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନକରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ବସ୍ତୁ, ସତ୍ତା ଓ ପର୍ଯ୍ୟାୟ (mode) କିପରି ସୁସଂହତ ଶୃଙ୍ଖଳାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ତାହାର ଚିତ୍ରପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ମାନବୀୟ ମୁକ୍ତି, ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ବିଚାରଶୀଳତାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସିନୋଜାଙ୍କ ପରେ ଭୁରାଣ୍ଡ ଆସିଛନ୍ତି ଫରାସୀ ନବଜାଗରଣର ବାର୍ତ୍ତାବହ ଭୋଲଟାୟାର (୧୬୯୪-୧୭୭୮) କ ପାଖକୁ । ଦାର୍ଶନିକ ଭାବେ ଭୋଲଟାୟାର ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ବରଂ ଜଣେ ନାଟ୍ୟକାର, ସୁଲେଖକ ଓ ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ ଭାବେ ଅଧିକ ଗୃହୀତ ହୁଅନ୍ତି । ତାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାୟତଃ ବିଚାରଶୀଳତା ଓ ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତାର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହେବା କୁହାଯାଏ । ଧାର୍ମିକ କୁସଂସ୍କାର ତଥା ଧାର୍ମିକ ମୌଳିକବାଦକୁ ବିରୋଧକରି ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତାର ପରିବେଶ ଆଣିବାରେ ସେ ଥିଲେ ପ୍ରଥମଦର୍ଶକ । ସଂଭ୍ରାନ୍ତବାଦ, ସାମନ୍ତବାଦ ଓ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କର ଲେଖା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ଆଧୁନିକ ବିଶ୍ବରେ ନାଗରିକ ଅଧିକାର ନେଇ ଯେଉଁ ସତେଜନତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ସେ ଥିଲେ ତାର ପ୍ରଥମ ବାର୍ତ୍ତାବହ । ଗଣତନ୍ତ୍ର, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିସ୍ବାଧୀନତାର ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅବଦାନ ତାଙ୍କୁ ସତ୍ୟତାରେ ଅମର କରି ରଖିଛି । ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ ଯାହା ଇତିହାସର ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା ଥିଲା, ତାହା ପଶ୍ଚାତରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ମଧ୍ୟରୁ ଭୋଲଟାୟାରଙ୍କ ବୌଦ୍ଧିକ ଅବଦାନ ଥିଲା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ଭୋଲଟାୟାର ପରେ ଭୁରାଣ୍ଡ ଆସିଛନ୍ତି ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦର୍ଶନର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଦାର୍ଶନିକ ଜମାନ୍ଦୁଏଲ କାଣ୍ଟ (୧୭୨୪-୧୮୦୪)ଙ୍କ ପାଖକୁ । ଆଧୁନିକ ଦର୍ଶନର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦ ଓ ଅନୁଭବବାଦ ଦୁଇ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ମତବାଦରୁ । ଅନୁଭବବାଦର ପ୍ରଥମ ପ୍ରବକ୍ତା ଥିଲେ ବାକନ । ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦର ପ୍ରଥମ ପ୍ରବକ୍ତା ଭାବେ ଦେକାର୍ଡ୍‌ଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ଦେକାର୍ଡ୍, ସିନୋଜା ଓ ଲାଇବିନସ୍ ତର୍କବୁଦ୍ଧିବାଦର ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରବକ୍ତା ଥିବା ବେଳେ ବାକନ, ଲକ, ବର୍କଲେ ଓ ହ୍ୟୁମ ଥିଲେ ଅନୁଭବବାଦର ମୁଖ୍ୟ ଚିନ୍ତାନାୟକ । ଏହି ଦୁଇ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରଧାରା ନିଜ ନିଜ ତର୍କଶୀଳତା ଆଧାରରେ ନିଜର ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ତେବେ ଏହି ଉଭୟ ବିଚାରଧାରାର ପଛତା ଓ ବିଚାର ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଦୁଇ ବିଚାରଧାରାର ଦାର୍ଶନିକମାନେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଅପବିଶ୍ବାସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ବର ଉତ୍ତୋଳନ କରି ବିଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଓ ଜ୍ଞାନକୁ ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ତେବେ ଏହି ବିଚାରଧାରାର ଏକଦେଶଦର୍ଶୀ ବିଚାରକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସମନ୍ୱୟର ସେତୁ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଥିଲା କାଣ୍ଟଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ଜ୍ଞାନମାମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ କାଣ୍ଟଙ୍କର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଥିଲା ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ । ଜ୍ଞାନମାମାଂସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଇତିହାସରେ ଯେତେ କୃତି ରହିଛି ସେ ଅପେକ୍ଷା କାଣ୍ଟଙ୍କର “ଶୁଦ୍ଧତର୍କବୁଦ୍ଧି ସମୀକ୍ଷା” ସମ୍ଭବତଃ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଗ୍ରନ୍ଥ କହିଲେ

ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ଉତ୍ପତ୍ତି, ସ୍ୱରୂପ ଓ ସୀମା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ କାଣ୍ଟଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଏକ କୃତି “ବ୍ୟାବହାରିକ ବୁଦ୍ଧିର ସମୀକ୍ଷା” ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଗ୍ରନ୍ଥ । ସକଳ ନୈତିକ ଆଦେଶକମାନ କିପରି ନିରଞ୍ଜୁଣ ଓ ନିରପେକ୍ଷ ତାହାର ଏକ ଚର୍ଚ୍ଚସଂଗତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କାଣ୍ଟ ଦେଇଛନ୍ତି । ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ନୀତିସଂଗତ, ସୁସଂହତ ଓ ନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ନୈତିକ ବିଚାରକୁ ସେ ଯେପରି ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ଭିତ୍ତି ଦେଇଛନ୍ତି ତାହା ନୀତିଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏବେ ବି ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଏହାପରେ ଭୁରାଝ ତିନିଜଣ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତକଙ୍କୁ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବେ ଦର୍ଶନ ଇତିହାସରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ନୁହନ୍ତି ଅଥଚ ଇଉରୋପୀୟ ଚିନ୍ତାମାନସକୁ ସେମାନଙ୍କର କିଛି ଅବଦାନ ରହିଛି । ସେମାନେ ହେଲେ ସୋପେନହାଉର, ହର୍ବଟ ସ୍ପେନସର ଓ ଫ୍ରେଡ୍‌ରିକ ନିତସେ । ସୋପେନହାଉର (୧୭୮୮-୧୮୬୦) ଥିଲେ ଜର୍ମାନୀ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ହେଗେଲଙ୍କର ସମସାମୟିକ । ତାଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ କୃତି “The World as Will and Representation” ଜ୍ଞାନମାମାଂସା, ପ୍ରାକୃତିକ ଦର୍ଶନ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ଓ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଏକ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କୃତି । ଭାରତୀୟ ଉପନିଷଦ୍, ପ୍ଲେଟୋ ଓ କାଣ୍ଟ ତାଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତନକୁ ଆଧାର ଯୋଗାଇଥିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ ଯାହା ହେଗେଲଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତର ବିପରୀତ ଥିଲା । ସମସାମୟିକ ଘଟଣାବଳୀ ଓ ଓ୍ୱାଟରଲୁ ଯୁଦ୍ଧର ଭୟାବହତା ତାଙ୍କ ଭିତରେ କେତେକ ନୈରାଶ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ତେଣୁ କେତେକ ତାଙ୍କୁ ନୈରାଶ୍ୟବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକର ଆଖ୍ୟା ଦେଇଥାନ୍ତି । ମାନବୀୟ ଚିନ୍ତନ ବା ଚେତନା ଅପେକ୍ଷା ସେ ମାନବୀୟ ଇଚ୍ଛାକୁ ଅଧିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ତାହାରି ଆଧାରରେ ସେ ତାଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମାଣ କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନର ଅନ୍ତରାଳରେ କିପରି ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଇଚ୍ଛା ରହିଛି ଓ ଇଚ୍ଛା କିପରି ପରିଶୁଦ୍ଧ ହୋଇପାରିବ ତାହାର ଗନ୍ତୀର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ହର୍ବଟ ସ୍ପେନସର (୧୮୨୦-୧୯୦୨) ଥିଲେ ଏକ ସମନ୍ୱୟକାରୀ ଦର୍ଶନର ପ୍ରବକ୍ତା । ବ୍ରିଟିଶ ଅନୁଭବବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରର ସେ ଥିଲେ ଯଥାର୍ଥ ଉତ୍ତର-ଦାୟାଦ । ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନର ଦୁଇ ମୌଳିକ ଦିଗନ୍ତ ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷବାଦ ଓ ବସ୍ତୁବାଦ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷବାଦ ଓ ବସ୍ତୁବାଦର ସମନ୍ୱୟକାରୀ ଚିନ୍ତନ ହେଉଛି ପ୍ରକୃତିବାଦ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷବାଦୀମାନେ ସକଳ ମାନବୀୟ ଜ୍ଞାନର ଆଧାର ଭାବେ ଅନୁଭବକୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ବସ୍ତୁଜଗତରୁ ବିବର୍ତ୍ତନର

କୁମ୍ଭବିକାଶ ହୋଇଥିବା ବିଚାରବୋଧରୁ ସମାଜ, ସତ୍ୟତାର କିପରି କୁମ୍ଭବିକାଶ ଘଟିଛି ତାହାର ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନକୁ କେତେକ ସଂଶୟବାଦୀ ବାସ୍ତବବାଦ (agnostic realism) ବୋଲି ଚିତ୍ରଣ କରିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସମାଜ-ଦର୍ଶନରେ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ଓ ଉଦାରତାବାଦର ଚିତ୍ର ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ଫ୍ରେଡ୍ରିକ୍ ନିତ୍ସେ (୧୮୪୪-୧୯୦୦) ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଅସ୍ଥିତ୍ୱବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବରେ ପରିଚିତ । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ସଂସ୍କୃତି-ସଚେତନ ଦାର୍ଶନିକ । ଇଉରୋପୀୟ କ୍ଷୟିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ମାନବିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଅବକ୍ଷୟ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ସେ କିଛି ନୂତନ ବିଚାରର ସନ୍ଧାନ କରିଛନ୍ତି । ଦର୍ଶନ ଶିକ୍ଷାକୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଗୃହ ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ନରଖି ଜୀବନ ସ୍ତରକୁ ପ୍ରସାର କରିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ କରିଛନ୍ତି । ନିତ୍ସେ ତାରତ୍ୱିକଙ୍କର ବିବର୍ତ୍ତନବାଦର ଥିଲେ ସମର୍ଥକ । ସେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ତାଙ୍କର ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରତିଭା ଫୁଲେଇକୁ ବି ସ୍ପଷ୍ଟଭୂତ କରିଥିଲା । ନିତ୍ସେ ନିରାଶ୍ୱରବାଦୀ ଭାବରେ ଭାବିଥିଲେ ଯେ ଧର୍ମ ମଣିଷକୁ ପଛ କରିଦେଇଛି ଓ ଈଶ୍ୱର ମୃତ ବୋଲି ଘୋଷଣାକରି ସେ ନୈତିକତାର ଏକ ନୂତନ ଦିଗନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ସକଳ ପୂର୍ବଧାରଣାକୁ ଦୂର କରି ନୂତନ ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ସେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ । ନିତ୍ସେଙ୍କ ଦର୍ଶନରେ ଅତିମାନବର ଏକ ପରିକଳ୍ପନା ରହିଛି । ମାନବ ସତ୍ୟତାକୁ କିପରି ଏକ ଉନ୍ନତତର ସ୍ଥିତିକୁ ନିଆଯାଇ ପାରିବ ସେ ବିଷୟ ତାଙ୍କ ଅତିମାନବ ପରିକଳ୍ପନା ଭିତରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ପୁସ୍ତକର ଦଶମ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ତୁରାଣ୍ଡ ଡିନି ଜଣ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କୁ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ହେଲେ ହେନେରି ବର୍ଗସ, ବେନେଡେଟୋ କ୍ରୋସ୍ ଓ ବର୍ତ୍ତୁଷ୍ଟ ରସେଲ । ବର୍ଗସ (୧୮୫୯-୧୯୪୧) ଥିଲେ ଫରାସୀ ଦାର୍ଶନିକ । ସେ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦର ଏକ ନୂତନ ଦିଗନ୍ତ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ । ସେ ଜଡବାଦ ବା ଭୌତିକବାଦକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଜୀବନଶକ୍ତି (elan vital) ର ଏକ ପରିକଳ୍ପନା ଦ୍ୱାରା ବିବର୍ତ୍ତନବାଦକୁ ସର୍ଜନାତ୍ମକ ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ ବୋଲି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥିଲେ । ବହୁ ସମୟରେ ଏକ ଦ୍ୱୈତବାଦୀ ବିଚାରର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଚେତନା ଓ ଜଡ, ଜୀବନ ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକତା, ସମୟ ଓ କାଳ, ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟବାଦ, ସ୍ୱାଭାବିକତା ଓ ଅନମନୀୟତା ଭାବନାମାନ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଛି । ଜୀବନ ସର୍ବଦା ସକଳ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଭିତରେ ଗତିଶୀଳ ହୋଇଚାଲିଛି । ଜୀବନ, ମାନବୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା, ଈଶ୍ୱର ଭାବନା ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଏକ ନୂତନ ଧାରାରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା

ଦେଖାଯାଏ । ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଗଭୀରତା ଓ ଭାଷାର ସରଳତା ପାଇଁ ସେ ୧୯୨୭
ରେ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୋବେଲ ପୁରସ୍କାର ପାଇଛନ୍ତି । ବେନେଡେଟୋ କ୍ରୋସ
(୧୮୭୭-୧୯୫୨) ଥିଲେ ଜଣେ ଜର୍ମାନୀୟ ବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଓ ଐତିହାସିକ । ସେ ଇତିହାସ
ଅଧ୍ୟୟନରୁ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ସଂସ୍କୃତିପ୍ରିୟ ଓ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦୀ ।
କାର୍ଲ ମାର୍କସଙ୍କୁ ଅଧ୍ୟୟନ ଦ୍ୱାରା ସେ ସମାଜବାଦୀ ବିଚାରଧାରାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ ତାଙ୍କର ରଚନା ଥିଲା ବେଶ୍ ଭାବଗର୍ଭକ । ସେ ହେଗେଲଙ୍କ
ଆଦର୍ଶବାଦ ବା ଭାବବାଦଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସୀୟ
ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହୀ ନଥିଲେ ବରଂ ତତ୍ତ୍ୱମାମାଂସୀ ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ସେ ଧର୍ମକୁ
ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥିଲେ, ଆତ୍ମାର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲେ । ତେବେ ଜ୍ଞାନମାମାଂସୀ
ଓ କଳା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗଭୀର ଆଗ୍ରହ ରହିଥିଲା । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟବୋଧକୁ ସେ ସୃଜନ ଭାବରେ
ଗ୍ରହଣ ନକରି ଏକ ମାନସିକ ରୂପାୟନ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଏକ
ଯଥୋଚିତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଭାବେ ସେ ବିଚାର କରି ଏହାର କଳାତ୍ମକ ଦିଗ ପ୍ରତି ପ୍ରାଧାନ୍ୟ
ଦେଇଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ବସ୍ତୁ କାହିଁକି ସୁନ୍ଦର ତାହା କହିବା ସହଜ ନୁହେଁ ବୋଲି କ୍ରୋସ
ମତ ରଖିଛନ୍ତି । ସତ୍ୟ ଓ ସୁନ୍ଦର ମଧ୍ୟରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ଏକ ଉଚ୍ଚତର ମୂଲ୍ୟ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ
କରିଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତାନ୍ତ ରସେଲ (୧୮୭୨-୧୯୭୦) ଥିଲେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାନ
ଦାର୍ଶନିକ । ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ମାନବବାଦ, ହେତୁବାଦ ଓ ପ୍ରଜ୍ଞାଶାଳତାର ଅପୂର୍ବ ସମନ୍ୱୟ
ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ରସେଲ ଥିଲେ ଗଣିତଜ୍ଞ, ଡକ୍ଟରିଟ୍, ସାହିତ୍ୟିକ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ସମାଜ
ସଂସ୍କାରକ । ବହୁ ମାନବୀୟ ସମସ୍ୟା ଓ ସାମାଜିକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ସେ କଲମ ଚାଳନା
କରିଛନ୍ତି । “ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦର୍ଶନର ଇତିହାସ” ତାଙ୍କର ଏକ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କୃତି । ଦ୍ୱିତୀୟ
ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଭୟାବହତା ତାଙ୍କୁ ଏପରି ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ଯେ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ
ପାଇଁ ଏକ ବିଶ୍ୱ ସରକାର ଯେ ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ଚିନ୍ତାକରି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଏଥିପାଇଁ
ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ଏକ ଯୁଦ୍ଧମୁକ୍ତ ପୃଥିବୀ ପାଇଁ ସେ ବହୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ଓ
ସକଳ ମାନବିକ ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କର ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମାଧାନ ପାଇଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସ୍ତରରେ
ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିଲେ । ହେତୁବାଦ ଓ ନିରୀଶ୍ୱରବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ସେ ଧାର୍ମିକ
ବିଶ୍ୱାସମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେଖା
ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ୧୯୫୦ ରେ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗରେ ନୋବେଲ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନ
କରାଯାଇଥିଲା ।

ଭୂରାଞ୍ଜ ପୁସ୍ତକର ଶେଷ ଅଧ୍ୟାୟରେ ନିଜ ଦେଶର ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେରିକାର ସମସାମୟିକ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କୁ ଆଲୋଚନା ପରିସରକୁ ଆଣିଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ଭୂରାଞ୍ଜ ତିନି ଜଣ ଆମେରିକୀୟ ଚିନ୍ତକ ସାନ୍ତାୟନ, ଜେମ୍ସ ଓ ଡିଉଜଙ୍କ ଅବଦାନର ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ଜର୍ଜ ସାନ୍ତାୟନ (୧୮୬୩-୧୯୫୨) ଥିଲେ କବି, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ମାନବବାଦୀ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ କୃତି ଥିଲା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ । ତେବେ ସାନ୍ତାୟନଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତି ହେଉଛି “ଦ ଲାଇଫ ଅଫ ରିଜିନ୍” ଯାହା ପାଞ୍ଚ ଭାଗରେ ପ୍ରକାଶିତ । ରିଜିନ୍ ଜନ୍ କମନସେନ୍ସ, ରିଜିନ୍ ଜନ୍ ସୋସାଇଟି, ରିଜିନ୍ ଜନ୍ ରିଲିଜିୟନ୍, ରିଜିନ୍ ଜନ୍ ଆର୍ଟ ଓ ରିଜିନ୍ ଜନ୍ ସାଇନ୍ସ । ସାନ୍ତାୟନଙ୍କ ଦର୍ଶନ ସଂଶୟବାଦ (agnosticism) କୁ ଗ୍ରହଣ କରେ । “ବିଚାରଶୀଳତାର ଜୀବନ” (The Life of Reason) ରେ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ, ଧର୍ମ, ସମାଜ ଓ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଚାରଶୀଳତାର କ’ଣ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ତାହାର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଚିନ୍ତାଶୀଳ, ଗନ୍ଧାର ଓ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି । ଦର୍ଶନ ସହିତ ସେ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ଓ ନିଜର ଆତ୍ମଜୀବନୀ ତିନି ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଡ୍ଫିଲିୟମ ଜେମସ (୧୮୪୦-୧୯୧୦) ଥିଲେ ଏକ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା । ବୃତ୍ତିଗତ ଭାବରେ ସେ ଥିଲେ ଡାକ୍ତର । ଏହା ସହିତ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ କଳାକାର, ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ଦାର୍ଶନିକ । ତାଙ୍କ ବିଚାରକୁ ନେଇ ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବ୍ୟାବହାରିକତାବାଦ (pragmatism) ବିକାଶଲାଭ କଲା । ଏକ ବିଚାରର ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଉପଯୋଗିତା ଉପରେ ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ନିର୍ଭର କରେ । ସେ ବସ୍ତୁବାଦ, ଯାନ୍ତ୍ରିକବାଦ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକବାଦର ବିରୋଧୀ ଥିଲେ । ଜୀବନର ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଏକ ନୂତନ ଧାରା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସେ ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସି ମନୋବିଜ୍ଞାନର ଦାର୍ଶନିକ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ନିଜର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଦେଇଥିଲେ । ମନୋବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ରଚିତ କୃତି “The Principles of Psychology” ଓ “The Will to Believe” ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କୃତି । ଧର୍ମ ଓ ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସା ସଂପର୍କରେ ସେ ନିଜର ଭାବଧାରାକୁ “The Varieties of Religious Experience” ଓ “A Pluralistic Universe” ପୁସ୍ତକରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ‘ବ୍ୟାବହାରିକତାବାଦ’ ଆଧାରରେ ସେ ନିଜର ଜ୍ଞାନମୀମାଂସା, ତତ୍ତ୍ୱମୀମାଂସା ଓ ନୈତିକତାର ଅବଧାରଣାମାନ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଇଣ୍ଟରକ୍ଟର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ କୌଣସି ଯୁକ୍ତି

ଆଧାରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ଈଶ୍ଵର ଏକ ବିଶ୍ଵାସ ଓ ଆବେଗର ପ୍ରଶ୍ନ ବୋଲି ସେ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଜନ୍ ତିଉଇ (୧୮୫୯-୧୯୫୨) ଥିଲେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍, ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ଦାର୍ଶନିକ । ସେ ଏକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପରିବେଶରେ ପିଲାଟି ବେଳୁ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲେ ବି ଭାରତ୍ସିନ, ସିଗମଣ୍ଡ ଫ୍ରଏଡ଼ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କ ପୁସ୍ତକମାନ ପଢ଼ିବାପରେ ସେ ପ୍ରକୃତିକୁ ମୂଳ ସତ୍ତା ବୋଲି ବିଶ୍ଵାସ କଲେ ଓ କୌଣସି ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିରେ ବିଶ୍ଵାସ କଲେ ନାହିଁ । ଯେହେତୁ ସେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଥିଲେ ଶିକ୍ଷା ସ୍ତରରେ ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କାର ଆଣିବାକୁ ପ୍ରୟତ୍ନ କରିଥିଲେ । ଶିଶୁ ମନୋବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା ରହିଥିଲା । ଜେମସଙ୍କ ବ୍ୟାବହାରିକତାବାଦ ବା ପ୍ରାଗମାଟିଜିମର ସେ ସମର୍ଥକ ଥାଇ ଏହି ଭାବଧାରାକୁ ଅଧିକ ବିକଶିତ କରାଇଥିଲେ । କୌଣସି ଚିନ୍ତା ବା ଭାବନାର ଯଥାର୍ଥତା ତାର ପ୍ରାୟୋଗିକ ଦିଗ ବା ପରିଣାମ ଉପରେ ଯେ ନିର୍ଭରକରେ ଏହା ତାଙ୍କର ବିଚାର ଥିଲା । ଏହା ସହିତ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଉଦାର ମାନବବାଦୀ । ଆମେରିକା ସିଭିଲ ଲିବର୍ଟିଜ୍ ଯୁନିୟନ ବା ନାଗରିକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରତା ସଂଗଠନର ପ୍ରମୁଖ ସଦସ୍ୟ ରହିଥିଲେ ।

ତୁରାଣ୍ଟ ଏହିପରି ପନ୍ଦରଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କର ବିଚାରକୁ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକରେ ସ୍ଥାନିତ କରିଛନ୍ତି । ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରର ଆହୁରି ଅନେକ ପ୍ରଥିତଯଶା ଚିନ୍ତକମାନଙ୍କୁ ସେ ଏତାଇ ଯାଇଛନ୍ତି ଯେହେତୁ ପୁସ୍ତକଟି ଦର୍ଶନର ଏକ ଇତିହାସ ନୁହେଁ । ପୁନଶ୍ଚ ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କୁ ଆଲୋଚନା କଲାବେଳେ ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନମାମାଂସା, ତାତ୍ତ୍ଵିକ ବିଚାର, ନୀତିଦର୍ଶନକୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ଆଲୋଚନା କରିନାହାନ୍ତି ଯାହା ସାଧାରଣତଃ ଦର୍ଶନର ଇତିହାସ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ବହୁ ଜଟିଳ ତାତ୍ତ୍ଵିକ ସମସ୍ୟା ମାନଙ୍କୁ ତୁରାଣ୍ଟ ଆଲୋଚନାର ପରିସରକୁ ଆଣିନାହାନ୍ତି । ସେ ନିଜେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଦାର୍ଶନିକ ହେବା ଅର୍ଥ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚିନ୍ତନକୁ ଆଦରିନେବା କିମ୍ବା ଏକ ମତବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ନୁହଁ । ବରଂ ଏକ ସୁନ୍ଦର, ନୀତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସୁସଂହତ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଯେଉଁଥିରୁ ପ୍ରେରଣା ମିଳେ ତାହାକୁ ମାନବଶ୍ଚ ଭାବେ ନେଇ ସେ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କୁ ଚୟନ କରିଛନ୍ତି । ଦର୍ଶନ ପରିସରରେ ସାଧାରଣତଃ ନାନା ଅମୂର୍ତ୍ତୀୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଆସିଥାଏ ଓ ଏପରିକି କେତେ କେତେ ଉତ୍ତର ସିନ୍ଧାନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ତୁରାଣ୍ଟ ଏସବୁକୁ ଏତାଇ ଯାଇଛନ୍ତି ବରଂ ‘ମୂଲ୍ୟଯୁକ୍ତ ପ୍ରଜ୍ଞା’ କୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ବିଚାର, ଚିନ୍ତନ ଓ ତତ୍ତ୍ଵ ଜୀବନର ଶ୍ରେୟ ସାଧନ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ସାମାଜିକ ଉତ୍କର୍ଷ ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ ସେହି ଭାବଧାରା

ନିହିତ ଥିବା ପ୍ରସଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ବର ସହ ବିଚାର କରିଛନ୍ତି । ଜଣେ ଦର୍ଶନର ଛାତ୍ର ହୁଅନ୍ତୁ ବା ନହୁଅନ୍ତୁ ପୁସ୍ତକଟି ଯେକୌଣସି ସାଧାରଣ ପାଠକର ବୌଦ୍ଧିକ ଜିଜ୍ଞାସାକୁ ଯେ ଅନେକାଂଶରେ ବିଭିନ୍ନ ବିଚାର ସହ ପରିଚିତ କରାଇବ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ମନେହୁଏ ।

ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ଚୌଧୁରୀ ଏପରି ଏକ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ କୃତିକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦ କରିବାରେ ଅନେକ ଶ୍ରମସ୍ବାକାର କରିଛନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସେ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ । ତେବେ ଅନୁବାଦ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଆକ୍ଷରିକ ହୋଇଥିବାରୁ ବହୁ ଜଟିଳ ହୋଇଛି । ଜଟିଳ ଭାବନାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାରେ ଭାଷା ସରଳ ହେଲେ ତାହା ବୋଧଗମ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଭାଷାର ଜଟିଳତା ବେଳେ ବେଳେ ଭାବର ସରଳତାକୁ ନଷ୍ଟ କରିଥାଏ । ଭାଷା ସରଳ ହୋଇଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା ବୋଲି ମୋର ଉପଲକ୍ଷ ହେଲା । ଏହି ଦୂର୍ବଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଚୌଧୁରୀଙ୍କର ସାଧୁ ଉଦ୍ୟମ ଯେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଏହା ଅନସ୍ବାକାର୍ଯ୍ୟ ।

ଶ୍ରୀ ଧନେଶ୍ୱର ସାହୁ

ଶ୍ରୀ ଧନେଶ୍ୱର ସାହୁଙ୍କର ଜନ୍ମ ୧୯୪୯ରେ ଡ଼େଙ୍କାନାଳ ଜିଲ୍ଲାର ଭୁବନ ଗ୍ରାମରେ । ୧୯୭୪ରେ ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଭାବେ କାର୍ଯ୍ୟକରି ୨୦୦୭ରେ ବିଜେବି କଲେଜ ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ଅବସର ନେଇଛନ୍ତି । ଜଣେ ପ୍ରାବନ୍ଧିକ, ସ୍ତମ୍ଭକାର, ଅନୁବାଦକ ଓ ହେତୁବାଦୀ ଚିନ୍ତକ ଭାବେ ସେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପରିଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ଦଶଟି ପ୍ରବନ୍ଧ ସଂକଳନ, ଛଅଟି ଗବେଷଣା ମୂଳକ ପୁସ୍ତକ, ପାଞ୍ଚଟି ଜଂରାଳୀରୁ ଅନୁବାଦ ପୁସ୍ତକ ଓ ପାଞ୍ଚଟି ଜଂରାଳୀ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ।

ଲେଖକ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପଦକ, ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ ପୁରସ୍କାର(୨୦୧୦ ରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ବିଭାଗରେ), ପେରିୟାର ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପୁରସ୍କାର, ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ନାଗରିକ ସମ୍ମାନ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁସ୍ଥାନ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ନବନିର୍ମିତ

ବିନୋଦ ବିହାରୀ, କଟକ-୨